

cúria dat cúras et si tu viuere cúras
et hoc serua ut sit tibi cúria cúra

B SCHOTANI
EXAMEN
IVRIDICVM

LUGD: BATAV:
apud IOHANNEM ELSEVIER.
Acad: Typog: 1657.

de libris Fr. Eucha[illegible]
[illegible]cirio

BERNARDI SCHOTANI

EXAMEN JURIDICUM,

QVO

Fundamenta Jurisprudentiæ secundum seriem Digestorum, subjectis suis locis titulis Codicis, explicantur,

Recognitum, & altera fere parte locupletatum.

EDITIO ULTIMA.

LVGDVNI BATAVORVM,
Apud JOHANNEM ELSEVIRIUM,
Academiæ Typographum.

CIϽ IϽC LVII.

VIRIS
Clarissimis, Consultissimisque,

D. HENRICO BROUWER,
Reipublicæ Lugd.Bat. Senatori,

D. HENRICO van GERWEN,

D. PETRO vander MARSCHE,
Prætori in Soeterwoude, ac Cohorti Civium Præfecto:

Juris Utriusque Doctoribus, Advocatis peritissimis, æquissimis.

Viri Clarissimi, Consultissimi,

Neminem sibi soli natum, verùm omnes quod habent, publico, cui habent, debere, natura & æquitas postulant: omne quippe bonum communicativum & diffusivum sui cum sit, communicare & diffundere etiam natura non recusat. Quid non commune quod natura optimum fecit? Sol omnibus lucet. Luna innumerabilibus comi-

tata ſyderibus etiam feras ducit ad pabulum. quid aquis dici formoſius poteſt? in publico tamen manant. Quem naturæ impetum etiam Philoſtratus nobis repræſentat in paſſere, qui cum vidiſſet grana incurioſo à puerulo frumenti ſparſa in angiportu, indicavit id aliis paſſerculis, qui eò volarunt. Unde Apollonius, Videtis, inquit, quo pacto aviculæ mutuam de ſe curam habeant, quantumque communi gaudeant ſocietate. Verùm hæc demum eſt regula perfectiſſimi Chriſtianiſmi; hoc eſt decretum exactiſſimum & accuratiſſimum; hoc eſt ſummum faſtigium, ea quærere quæ in commune conferunt. Hæc ratio, hæc cauſa eſt, cur & ego bono publico, ut in aliis, ita quoque hoc in opere, hactenus ob molem ſuam moleſto & non ſatis commodo, commodiori forma meis typis imprimendo deeſſe nolui; ratus, mihi incumbere, Viri de inclyta hac Academia optime meriti optima ſcripta innovando perpolire. quæ

quin ſint utiliſſima nullus dubito. Quid enim magis è re bonoque publico eſt quam viam monſtrare quâ jus ſuum cuique tribuatur? Quid amplius utilitati publicæ profuturum, quam ea publicare, quæ hominem Reipublicæ cum lenitate & fortitudine gerendæ parem reddunt, ut illa erga bonos, præmiis afficiendo, hac erga pravos, ſeverè corrigendo, utatur?

Clariſſimis autem nominibus veſtris, Viri Clariſſimi, Conſultiſſimi, hoc, ſi quid eſt, conſecrare volui & debui. Volui, ut hâc ratione vobis olim Præceptoris fideliſſimi, cujus memoria vobis gratiſſima, memoriam renovarem. perſuaſum etiam habeo, hæc Dogmata Juris nullius tutelæ tutius committi, quam conſtantibus Juris & æqui Defenſoribus. Debui, ut ſic amicitiæ, quam ſanguinis inter nos fundavit conjunctio, publicum extaret monimentum. Proinde etiam atque etiam rogo, velletis hoc, quicquid eſt,

ejuſdemque inſcriptionem, cùm veſtri fori, vobiſque debeatur, veſtra quoque tam gratiosè ac benignè admittere ad ſubſellia, quam ingenuè ac libenter à me offertur. Valete.

C. V.

Omni officio

Addictiſſimus

JOH. ELSEVIER.

Dabam Lugdun. Batav. Non. Mart. Ann. CIↃ IↃC LVII.

EPI-

EPIGRAMMA

IN

EXAMEN JURIDICUM

Amplissimi, Consultissimique Viri,

D. BERNHARDI SCHOTANI,

Juris Professoris primarii, Rectoris Magnifici, Collegæ conjunctissimi.

Vt prîmum *multâ premitur caligine* verum,
Æthereumque tegit nox inimica jubar;
Sic priscum *multâ premitur loligine* justum,
Et creperi fervent jurgia densa fori.
Itur in anfractus, vix Ius se Iure tuetur,
Innumerisque gemunt pulpita mæsta apinis,
Exercet rabulam rabula, & quas occupat artes,
Sentit, & agnoscit se nocuisse sibi.
Ducitur in varias Iuris Prudentia formas,
Atque hornam Themidem vix capit ipsa Themis.
Lassatur vastâ pubes generosa papyro,
Et rectum in dubio tramite quærit iter.
Non tulit hoc nostri jam gloria prima Lycéi,
Et doluit tricis rostra forumque premi;
Ingenuosque animos, & priscum ardentia rectum
Pectora vult dubiæ dememinisse plagæ,
Et planam calcare viam, quâ purpurat Æquum,
Atque Themis faciles pandit amica sinus.
Quod calamo, SCHOTANE, *doces confinia recti,*
Ingenii laus est hæc quotacunque tui:
At quod inoffenso vitæ morumque tenore
Exemplum recti te simul esse jubes:
Hoc SCHOTANE *tuum decus est, hæc gloria: Verè*
Jus *priscum* exemplo *qui* docet, *ille docet,*

FRIDERICVS SPANHEMIVS.

II.

In idem Examen.

Vasta liber congesta brevis dispunctaque justo
 Ordine, turbatis vendicat à salebris.
Hæc videas servesque tibi, doctissimus ordo
 Si placet, eximius vel sine labe nitor.
E tenebris lux alma micat; lucente Schotano
 Nil poterit posthac juris habere Σκότος.

THEOD. GRASWINKEL.
I. C.

III.

In idem Examen.

Pejor ut exhausto meliori vena metallo
 Intravit ævum, mox decus, probitas, pudor
Excedunt adytis; terræ subeuntur Erinni:
 Stipante furiam fraude, furto, cædibus.
Virtus pro vili, furor est pro lege potentum:
 Calcatur insons, jus truci veget manu.
Dia vices sed enim nostras miserata Themistis
 Ruentem Erinnyos orbitam sufflaminat.
Enthea percutiens sacro pectuscula thyrso,
 Vincla are figi præcipit minacia.
Numine quo rapti Draco, rugosique Solones
 Scripsere jura; hi sepiā, ille sanguine.
Hinc Tucca, & Labeo, de hinc Pauli & cura Modesti
 Sacris dedere legibus fætam penum.
Ast dum quisque suo cudit moderamina ductu,
 Dum scita plures & responsa congerunt;
Vastum surgit opus, prægrandi mole laborans;
 Legesque perdit expetita copia.
Quin perplexa animi dum sensa ambage loquuntur;
 Struxere labyrinthos inextricabiles.
Sæpius hinc ipso offendunt in limine mystæ;
 Tricisque & operis vastitate territi,
Iura, salutarunt quæ vix à limine, linquunt;
 Sponsæque in ipsis nuptiis renunciant.

Ecce

Ecce Atlas juris, SCHOTANUS, *quem sua pridem*
Sublime cælo tollit eruditio,
Cæca aperit, dubia exponit, nodosa resolvit:
Chartisque cuncta digerit catus tribus,
Quæ Digesta tenent, duodeno & Codice Princeps
Edicta scribit, plura per volumina.
Spes patriæ, Themidi sacra pubes arripe fila
Feliciterque evade labyrinthi dolos,
Semina qui sulcis non mandat vere juventæ,
Autumnus illi vacuus ibit fructibus.

Amoris debitique honoris arrhabonem
L. M. oppignorabam

I. LIRÆVS.

IV.

In idem Examen.

Quem facili methodo, quem clara in luce juvabit
Perplexi cæcum carpere juris iter;
Hoc Ariadnæo vitabit devia filo,
Hac faciat tenebras noctis abire face.
Magnum est tam multis viva jus pandere voce,
Quot SCHOTANE tuam cernimus ire domum.
Latius at patet hoc cunctis opus edere scripto,
Vnde suæ possint discere jura domi.

A. MOL. I. V. L.

V.

In idem Examen

Dicatum Celsiss. PRINCIPI

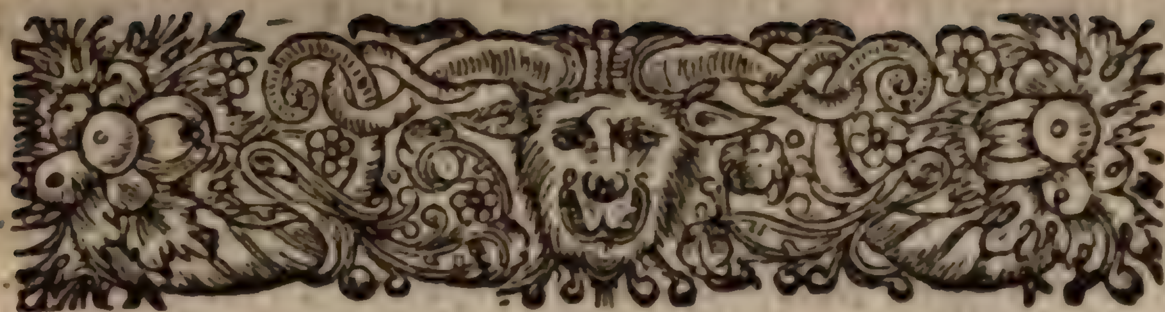
GULIELMO,

Nassovio-Auriaco, &c.

Assurgit cum Marte Themis, bellique furorum
 In medio, Batavos non cupit esse rudes.
Quin, dum sæva foris pugnat Bellona, tubasque
 Inter & arma suâ vi, sine lege, furit,
Consultrix Astræa domi pacatius Aulam
 Instruit, & Patriæ parturit una Patrem.
Magne Heros, cui virtutes in bella paternæ
 Luxuriant, atque hoc sub Duce Ductor ovas,
Et bellare minor discis majoribus ausis;
 Crede: parum pugnæ, quod tibi restet, erit.
Subjecit sibi cuncta Parens; quæ pauca supersunt
 Oppida, Batavici nominis horror habet.
Tot tu pace reges populos, quot vicerit armis
 Dux Pater; atque isthoc omine jura lege.
Nassoviæ laus quanta Domûs! Cum Belgica dicet
 Omnis, & Hollandus, qui sciet ista, nepos;
Constamus geminis una de gente columnis;
 Quarum Mars unam struxerat, Ars aliam.

C. BOYUS.
JCtus.

PRIMA

PRIMA PANDECTARUM PARS.

Lib. 1. D. Tit. 1. & Lib. 1. Inst. Tit. 1.

De justitia et jure.

Quis est finis studii Iuridici?

Justitia, ejusque administratio. *arg. Nov. 30. c. 9. §. 1. Nov. 69. in præfat.* Idcirco enim jura addiscimus & docemus, ut advocando, judicando, docendo, æquum ab iniquo, licitum ab illicito, separantes, veram philosophiam, non simulatam, affectantes, justitiam sedulò colamus. *L. 1. §. 1. D. h.*

De justitia.

Quomodo definitur Iustitia?

Constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi. *pr. Inst. L. Iustitia. 10. pr. D. h.*

Quomodo dici potest Iustitia voluntas, &c.?

Voluntas, per metonymiam subjecti pro adjuncto, accipitur pro habitu voluntatis. Potest & definitio sic explicari: Iustitia est virtus, quæ constanter & perpetuò vult jus suum cuique tribui.

Quomodo Iustitia est constans & perpetua, cum Prætor, licet iniquè quid decernat, jus tamen dicere, & justitiam administrare dicatur. L. pen. D. h.?

Quod injustè fit, non virtuti, sed vitio hominis, vel

ex malitia vel ex imperitiâ jus dicentis, imputandum est.

De qua Iustitia est intelligenda superior definitio?

Non de universali, quia ea (cum exigat obedientiam erga omnes leges, divinas & humanas, omnesque sub se complectatur virtutes, de quibus in jure non agitur directò & propriè) finis juris nostri esse non potest. Non de divina; quia ea etiam occupata est circa hominum cogitationes, & alia, quæ per leges nostras non diriguntur. Sed de particulari, quæ consistit tantum in regulis justi, æqui, & boni; ac humanâ, quæ circa politicas, civiles, ac externas hominum actiones versatur. Amplissimis quidem verbis justitia ab authore Deo, à concurrentibus virtutibus, earumque effectu, in legibus commendatur, sed nusquam alia, quam particularis & humana designatur, cum de juris vero fine quæritur.

Particularis quomodo distinguitur?

Est vel commutativa, quæ jubens æqualitatem in commerciis servari, nullamque dignitatis aut meriti personarum rationem habens, res rebus exæquat: vel distributiva, quâ honorum & pœnarum secundum cujusque dignitatem & merita fit distributio. Illa juxta proportionem Arithmeticam; Hæc, Geometricam, uti ajunt, exercetur.

Annon ergò videtur quod respectus personarum, à Deo prohibitus, nostro jure tolleretur?

Nequaquam. Est enim προσωποληψία, quando sine justa ratione aliter jus redditur in hac quàm in alia persona; sc. ex favore vel odio personæ tantum, vel ex alio principio, quod ab æquitate & justitia non comprobatur: In justitia autem distributiva jus diversimodè dicitur ex causâ, quam æquum & bonum suadet, pro hujus vel illius personæ qualitate.

Quid in ambiguis faciendum?

Nihil tribuendum est gratiæ aut amicitiæ. Verum partes sunt Iudicis, verba ambigua explicare in contractibus seu conventionibus, contra eum, qui ea protulit. *L. veteribus. 39. D. pact. l. 21. l. 33. D. de contrah. emt.* in legibus, statutis, testamentis, & libellis judicialibus secundum eum, qui locutus est. *L. 1. l. fin. C. de legib. l. 50. in fin. D. de legat. 1. l. 66. D. de Iudic.* Sin autem

in facto dubitatio sit, judicabit judex pro reo. *l.* 4. *C. de edend.* Si in jure, cum æquitas pugnat cum expressa legis sanctione, relationem faciet ad Principem. *d. l.* 1. *fin. C. de legib.* Si leges & rationes juris æquè prægnantes utrinque militent, nec aliud circumstantiæ, ob possessionem, causæ favorem aut odium, ob qualitatem justam personarum, suadeant, rem controversam pro ratâ dividet inter litigantes. *arg. l. adeo.* 7. §. *cum quis ex aliena.* 7. *vers. est tamen ff. de acq. rer. dom.* vel ad transactionem partes inducet.

DE IVRE.

Quid est Ius?

Appellatio juris est polysema. Denotat aliquando ipsum æquum & bonum, principia, ipsasque rationes, quibus leges constant & valent. *l. pen. D. h. t.* aliquando jus constitutum. *l.* 6. *&* 7. *D. h. t.* aliquando sententiam. *d. l. pen.* vel locum, in quo jus redditur. *d. l. pen.* aliquando cognationem, sive necessitudinem. *l. fin. D. h.* aliquando potestatem dominicam vel patriam. *l.* 1. *D. de his, q. sui v. al. jur.* aliquando remedium. *pr. Inst. de act.* aliquando systema præceptorum de bono & æquo.

Cum pro systemate præceptorum accipitur, quomodo definitur?

Ars æqui & boni. *l.* 1. *ff. h.* vel divinarum ac humanarum rerum notitia, justi ac injusti scientia. §. 1. *Inst.* *l.* 10. §. 2. *ff. h.*

Quomodo explicatur hæc definitio?

Quod sit ars, quæ in omnibus rebus humanis ac divinis, quid justum, quid injustum, quid æquum aut bonum sit, demonstrat.

Quomodo jus, quod proponitur in scholis, dividitur?

Est vel Divinum, quod Deum habet authorem: vel Canonicum, quod à Pontificibus est profectum: vel civile, quod Imperator Iustinianus collegit vel constituit.

DE IVRE DIVINO.

Quotuplex est jus Divinum?

Est vel ceremoniale, vel morale, vel forense. Hoc jus com-

comprehensum est præcipuè libris quinque Moysis.

Quod est ceremoniale ?

Quod agit de ceremoniis. Hæ sunt actiones externæ, solemnes, quæ ordinis vel decoris ergo, aut ob cultum divinum, aut ob significationem typicam, à populo Iudaico adhibendæ erant.

Quod est morale ?

Quod desumitur ex immotis æquitatis veræ principiis, præcipiens honesta, prohibens turpia. Ius hoc congruit cum æterna justitia & sapientiâ, obligatque hominem ad obedientiam tam internam quàm externam, propositâ & promissione præmii, si id observet, & comminatione pœnæ, si violet.

Quod est forense ?

Quod pertinet ad gubernationem populi Judaici politicam, continetque præcepta de defensione disciplinæ in civilibus & criminalibus; ut in contractibus, dominiorum distinctionibus, hereditatum divisione, judiciis, officiis magistratuum, pœnisque. Latum est in hunc finem, ut ceu nervus politiæ ac executio Decalogi, publicam tranquillitatem pareret.

Quod jus comprehenditur præceptis Decalogi ?

Tantùm morale. Priori autem tabulæ ancillatur ceremoniale: utramque defendit jus Forense.

Ligatne nos omne jus divinum ?

Omne morale; cùm non tantum instituto Dei, sed & naturali ac æquissimâ ratione sit fundatum. Ceremoniale per adventum Christi est sublatum. Forense, quod refertur ad ceremonias, & ex iis causam habet, quodque tantùm populo Iudaico applicatur, cessat: quod verò in lege morali fundatur, & applicari potest aliis populis, obligat quidem nos, sed pro exigentia rerum potest reformari, non tolli absolutè.

DE IVRE CANONICO.

Quibus libris constat jus Canonicum ?

Libris Decreti, quod desumtum est ex Patrum, Pontificum, Conciliorum, Synodorum, aliisque scriptis; & libris Decretalium, sive constitutionum & epistolarum pontificalium.

Quomo-

Quomodo distinguitur Decretum?

Ejus tres sunt partes. Prima exhibet distinctionibus centum & unâ juris principia, jura personarum ecclesiasticarum, & similia. Secundâ multæ nobiles quæstiones ac decisiones, causis triginta sex (quarum trigesimæ tertiæ, quæstione tertiâ, inseritur tractatus de pœnitentia, distinctionibus septem) traduntur. Tertia, quinque distinctionibus, jura consecrationis, &c. proponit. Hisce omnibus in calce adjiciuntur canones pœnitentiales & apostolici.

Quis author est Decreti?

Compilatum est tempore Eugenii Papæ, anno Christi 1151. operâ Gratiani, Monachi Sancti Fœlicis Bononiensis; at postea approbatum à Gregorio XIII. anno Salutis 1580. & repurgatum, ac denuò editum anno 1582.

Quomodo allegantur Iura Decreti?

Ex prima parte, per numerum Distinctionum, & numerum vel initialia verba capitulorum. Ex secundâ, per numerum vel prima verba capitulorum, per numerum causarum & quæstionum. & ex tractatu de Pœnitentia, per distinctionum & capitum numerum. Ex tertia, per numerum distinctionum & capitulorum de consecratione. ex canonibus pœnitentialibus & apostolicis, per verba initialia aut numerum versiculorum.

Qui sunt, & quomodo distinguuntur libri Decretalium?

Sunt primò, quinque collecti & concinnati per Raymundum, Cappellanum & Pœnitentiarium Gregorii IX. ex variis constitutionibus & epistolis Pontificum præcedentium, ipsiusque Gregorii; à quo confirmati anno Christi 1230. Secundò, quinque Bonifacii octavi (qui Pontifex creatus est anno 1294.) descripti operâ Gulielmi Archiepisc. Ebrudun. & aliorum; qui Sextus mandati Pontificis appellantur. Tertiò, quinque Clementis Quinti, qui designatus est Papa anno 1305. Hosce, cum morte præventus Clemens non posset, edidit Ioannes XXII. anno sui pontificatus secundo, ac constitutiones, iis contentas, ab authore nominavit Clementinas. Quartò, extravagantium libri, qui primò Ioannis XXII. viginti; deinde,

ejusdem nec non aliorum Pontificum Constitutiones varias quinque libris, quorum quartus non extat, comprehendunt.

Quomodo allegantur hi libri?

Omnes, per titulos & numerum vel prima verba capitulorum: hac distinctione adhibita, ut, si simpliciter allegentur tituli & capita, vel præmittatur titulis hæc nota *x* sive particula extrà, libros Gregorii noni denotemus. Si addatur in Sexto vel in 6. libros Bonif. 8. Si vero nomine capituli, dicatur Clementin. vel post adjiciatur in Clementinis, Clementinarum libros: si loco capituli inveniatur extravag. vel posteà addatur in extravagant. libros extravagantium designemus.

Quis ordo servatur in libris Decretalium?

Tractatur 1. De principiis juris, gradibus, ordinibus, jurisdictione, & officiis magistratuum Ecclesiasticorum, nec non de initiis & præparatoriis judiciorum, ut pactis, transactionibus, postulationibus, restitutionibus in integrum, & receptis arbitris. 2. De ordine ac progressu judiciorum. 3. De vita & rebus presbyterorum, uti & de contractibus, testamentis, decimis, jure patronatus, &c. 4. De eâdem materiâ, ac præcipuè matrimonialibus, & eorum consequentiis. 5. De Criminalibus.

Habetne aliquem usum Ius Canonicum inter Reformatos?

Habet, non quidem ad plenè quid probandum, nisi sit receptum; sed ad instruendum, & rectius quid explicandum. Continet quippe multa eximia moralia principia, ad veram æquitatem, ac honestatem ducentia: præscribit in judicialibus, aliisque nonnullis, optimum ordinem, & jus Civile interpretatur subinde.

DE IVRE CIVILI.
ET
DE LIBRIS JURIS CIVILIS.

Quibus libris comprehensum est Ius Civile?

Libri Juris Civilis sunt vel Doctrinæ, vel Constitutionum. Doctrinæ sunt, vel inchoatæ, quibus prima

Iuris

Iuris elementa traduntur, uti Institutiones, vel plenariæ, uti Digesta, sive Pandectæ. Constitutionum, vel veterum & aliquarum Iustiniani, uti Codex; vel solius Iustiniani, & quidem novissimarum, uti Novellæ.

Tit. 17. Lib. 1. Cod. De Jure veteri enucleando, & de authoritate Jurisprudentium, qui in Digestis referuntur.

Quo ordine, & ex quibus libris compositi sunt libri Iuris Civilis?

Fuerunt initiò tres Codices: Hermogenianus, Gregorianus, & Theodosianus, qui Imperatorum Constitutiones complectebantur. Ex hisce unus Codex confectus, dictusque Iustinianeus: uti patet ex Constitutionibus, *de novo Codice faciendo, & de Iustinianeo Codice confirmando.* Pòst ex præstantissimis veterum Iuris-Consultorum scriptis Digesta sunt collecta. Hisce absolutis, priusquam essent promulgata. §. 3. *Proœm. Inst.* compositæ sunt Institutiones ex IConsultorum commentariis, confirmatæ singulariter XI Calend. Decembr. & pòst, una cum Pandectis solemniter 17 Calend. Ianuar. anno 533. *Proœm. Inst. §. fin. Const. Tanta. & Const. Dedit. C. §. fin. t.* Ita tamen, ut & Pandectarum & Institutionum libri robur suum demùm obtinerent ex tertio Calend. Ianuar. ejusdem anni. *d. Const. Tanta. §. pen.* Placuit autem in specie, ut omnium ICtorum, ex quorum voluminibus leges Pandectarum sunt desumptæ, æqualis esset authoritas in Digestis. Quibus peractis, cum Imperator observaret, Codice suo Iustinianeo multa antiquata contineri, nonnulla quoque deficere, præcepit, ut ei abolito surrogaretur novus, quem repetitæ prælectionis nominatum, quinquaginta decisionibus novis in controversis causis, multisque aliis constitutionibus locupletavit. Hunc Codicem confirmavit 17 Calend. Decembr. 534. *Const. de Emend. Cod.* Post hæc omnia promulgavit Novellas 168. quibus ex prioribus legibus nonnullas abrogavit, limitavit, reformavit, & emergentibus novis negotiis jus novum constituit.

Quid proderit hæc intelligere?

Vt, si lex cum lege conferatur, constet, utra prior vel posterior, & utra tollat alteram. Ita Codex Pandectis, & Institutionibus, Novellæ omnibus Iuris libris derogant. Institutiones verò, cùm prima eaque concissa tantùm exhibeant rudimenta, accipiunt in nonnullis interpretationem ex Pandectis, cum aliquid vel latius explicandum; uti fit *in § antepen. Inst. de nupt.* § *fin. Inst. de public. judic.* vel limitandum; uti fit § 30. *Inst. de rer. Div. junct. l. 37. & 38. D. de Rei vind. item §. 25. Inst. eod. junct. l. 7. §. 7. in fin. D. de acq. rer. domin.* Sæpe eædem decidunt pugnantes IConsultorum opiniones in digesta relatas; uti patet ex §. 34. *Inst. eod. junct. l. in rem 23. §. 3. D. de rei vindic. & l. 9. §. 2. D. de acq. rer. dom.* & corrigunt Digesta. §. 2. *Inst. de adopt.* scilicet, ex vi posterioris compositionis, vel ob constitutiones novas, quæ non Pandectis, sed Institutionibus sunt insertæ variis locis, secundum mandatum imperatoris. *Const. Dedit. §. sed cum oportebat. 11. Ad magn. Senat.*

Imò & videtur Codex per Institutiones corrigi?

Id non de repetitæ prælectionis, quo utimur, sed Iustinianeo est accipiendum. Absurdum enim esset, ut corrigeretur Codex, qui pòst est compositus.

Quid sibi volunt authentica in Codice?

Sunt desumtæ ex Novellis, & suis locis subjectæ legibus Codicis, privatâ IConsulti Irnerii operâ; quocirca nihil probant, nisi respondeant iis locis, ex quibus desumtæ sunt.

Quid statuendum de Leonis Constitutionibus?

Nihil probant contra leges Iustiniani, sed tantum comprobant. Non enim Leo plenum habuit imperium; nec eæ Novellæ unquam receptæ fuerunt absolutè.

Quid statuendum de libris Feudorum?

Hi privato studio potissimum Gerardi Nigri Capagisti & Oberti de Orto, qui nominantur *C. un. Si de feud. vasall. interpell. fuer.* sunt compilati, & pro jure valent, ubi sunt recepti. Et ubi sunt recepti, derogant juri communi, ita tamen, ut strenuus Iurisperitus casu, qui non est comprehensus feudali consuetudine, uti possit lege scripta sine calumnia. *c. un. de feud. cognit.*

DE METHODO STUDII JURIDICI CIVILIS.

Qua Methodo in studio juridico civili est procedendum?

Cum levi ac simplici viâ sit incipiendum, ut ad difficiliora transitus facilior fiat, ante omnia exactè Institutiones evolvere oportet, easque non antè deponere, quam redditæ sint familiares, cum rationibus ex fideli interpretatione: interim *Titulos D. de verbor. signif. ac regulis juris* memoriæ imprimi convenit. Deinde Pandectarum & Codicis studio incumbendum: initiò adhibitis paratitlis: horisque succisivis commentaria Gœddæi ad *Tit. de Verb. signific.* Bronchorstii, vel alterius boni authoris notæ ad *Tit. de Reg. Iur.* legantur. Interea verò Institutiones recolantur. Pòst ipsæ leges (repetitis ad singulas materias & titulos paratitlis præceptisque Institutionum) diligenter *& in D. & in C.* hoc ordine, quem hic disposui, evolvantur. In quo labore hæc notanda. 1. Investigetur ratio æquitatis remota, & proxima. 2. In librum chartaceum titulis suis distinctum, si quæ occurrant fugitiva, aut singularia, aut in paratitlis omissa, referantur. 3. Loca pugnantia cum conciliatione adscribantur, vel, si conciliatio haberi facilè nequeat, consulatur alius. 4. Omnia axiomata & verborum significationes ordine alphabethico annotentur singulari libro. Hæc cum absoluta sunt, disputationes, antè ad Institutiones, & post ad libros Pandectarum instituendæ sunt; quas fieri præstat privatim in collegiis. Hisce ritè peractis, strenue authores rari evolvendi eorumque sententiæ cum præcipuis legibus ac rationibus in locos communes sunt redigendæ.

Quis ordo est in libris Iuris?

In Institutionibus præmittuntur quædam generalia; deinde secundum tria juris objecta, personas, res, & actiones, omnia explicantur. In Pandectis Iuris compilatores secuti sunt formam edicti perpetui. *l.2. D. de statu hom.* In Codice idem fere est ordo, qui est in Pandectis, præterquàm, quod libro primo, de fide, ecclesiis, & iis, quæ eo spectant, & libro 10. 11. & 12. fusius publicum jus tractetur. In Novellis ratio temporis,

quo quæque constitutio est promulgata, habetur.

Quid est edictum perpetuum?

Fuit quondam tanta Prætoribus authoritas, ut publice albo proponerent sua jura sive edicta. Postea vero Hadriano, ut nimia Prætorum potestas refrenaretur, placuit, varia ea edicta in unum corpus colligi per Salvium Iulianum, ut ita ex eo uniforme jus dicerent. Id Corpus juris à Iuliano compositum, accepit nomen Edicti Perpetui. *l.* 2. §. 18. *C. de jur. vet. enucl.* *l.* 10. *C. de Condict. indeb.*

DE PRÆCEPTIS IVRIS.

Quæ sunt Iuris præcepta?

Præcepta, cum accipiuntur pro universalibus principiis & juris fundamentis, ad quæ omnia singularia examinantur, sunt, Honeste vivere, alterum non lædere, & suum cuique tribuere. *l.* 10. §. *fin.* *D.* §. 3. *Inst. de Just. & Iur.* Cum vero ad singula negotia, causasque, de quibus jus est reddendum, referuntur, dici possunt tot esse, quot leges. *l.* 7. *D. de legib.*

Quomodo distinguuntur hæc generalia principia?

Primum ad officium cujusque respectu sui: alterum ad officium cujusque erga proximum vel concivem: tertium ad officium Iudicis, qui inter partes jus distribuit, refertur.

Annon pugnat cum Primo Concubinatus, qui jure permissus est. t. t. D. de concubin. & usus lupanariorum. l. 27. §. 1. D. de pet. hered.

Ius Civile nusquam concubinat. dicit rem esse honestam absolute, sed tantum tolerat reprobando. Lupanaria quoque non sunt licita. *No.* 14. sed de facto aliquando exercentur, eodem modo, quo homicidia in viri probi ædibus nonnunquam committuntur. Quis propterea dixerit esse permissa?

Annon pugnant cum Secundo Circumventiones, quæ permittuntur l. 16. §. 4. D. de minor. Vsuræ, Vsucapiones?

Non dolosæ circumventiones, sed, quæ fraude carent, *l.* 22. §. 3. *D. locat.* quæque fundamenta sunt mercaturæ, quæ solidissimus humanæ societatis tuendæ ac conservandæ est nervus, conceduntur. Vsuræ immodicæ,

dicæ, quæ gravant proximum, damnantur. Vſucapiones jure publico ad excitandam diligentiam, & puniendam ſocordiam, utque rerum dominia ſint certa, & litium finis haberi poſſit, atque ex tacito dominorum conſenſu ſunt introductæ. *l.* 1. *D. de uſurp. & uſucap. l.* 28. *D. de verbor. ſignif.*

Annon pugnat cum Tertio, quod non omnibus maleficiis pœna conſtitutæ. l. 14. §. 14. *D. de religioſ. l.* 29. *C. ad l. Iul. de adult.?*

Non poſſunt omnia legibus comprehendi. *l.* 10. *& ſeqq. D de leg.* Nec ſequitur: nō eſt pœna certa conſtituta, ergò non debet pœna infligi. Ac prætereà, tam levia ſunt nonnulla, ut vix mereantur publicam pœnam. Denique, cum in *d. l.* 29. dicatur, quod ancilla, in facti ſpecie ibi propoſita, non committat adulterium; non poteſt ex eo concludi, quod impunè poſſit verecundiæ limites tranſgredi. Aliud enim eſt non ordinaria, aliud, nulla omninò affici delinquentem pœnâ.

Tit. 2. De Orig. Juris & omnium Magiſtratuum, & ſucceſſione prudentium.

Quæ eſt Origo Iuris Romani?

Si ſpectes principia rationis juſtæ, eſt ex æquitate, ac uſu ſive neceſſitate reip. ſic poſtulante. ſi hiſtoriam, deſcripta eſt ejus. origo. *l.* 2. *pr.* §. 1. *& ſeqq. uſque ad* §. 13. *D. h. t. junct. l.* 1. *D. de Conſtit. princip. &* §. 9. *Inſtit. de jure natur. gent. & civil.* Fuerunt initiò Leges Curiatæ, à Romulo & aliis Regibus latæ, quas Papirius in unum congeſſit, unde Ius Papirianum. Pòſt ex lege Terentilia à Decemviris profectæ leges 12 tabb. & ad eas acceſſit varia Iuriſperitorum interpretatio; datæque ſunt ſolemnes actionum formulæ. Ob ſeceſſionem plebis à patribus, nata Plebeſcita. Nimis aucto populo, SConſulta facta ſunt. Vt quiſque ſcire poſſet, quod Ius Prætores dicturi eſſent, edicta propoſita. Prætereà, omni imperio tranſlato in Principes, à Principibus Conſtitutiones promulgatæ, & eorum authoritate certi IConſulti de jure conſulentibus reſponderunt.

Quæ eſt Origo Magiſtratuum Romanorum?

Initiò Reges & Tribuni Celerum. Regibus exactis, Conſules,

Consules, Censores, & extra ordinem Dictatores. Hisce jungebantur Magistri Equitum. Tunc Tribuni plebis, ædiles. Deinde Quæstores pecuniæ ac parricidii, & extra ordinem Decemviri. Post, Tribuni militum: Ædiles Curules: Prætores varii: Decemviri in litibus judicandis: Quatuorviri: Triumviri monetales, capitales: Quinqueviri: Præfecti urbi, annonæ, aliisque reip. partibus. Fuerunt præcipui Duo Consules, Decem Tribuni plebis, Octodecim Prætores, Sex Ædiles. *d. l. 2. §. 13. & seqq.*

Quæ est successio Prudentium?

Tiberius Coruncanus primus publice jura professus est. Publius Mucius, Brutus, Manlius, fundamenta actionum prima jecerunt. Ab his Publius Rutilius, Rufus, aliique. Post hos Quintus Mucius Ius Civile constituit, ac in 18 libros redegit. Hunc secuti plures, de quibus. *d. l. 2. §. 42. & seqq. h. t.*

Quomodo Ius distinguitur?

Variè. I. Cum quædam publicè, quædam privatim sint utilia, jus aliud est publicum, aliud privatum. *l. 1. §. 2. ff. de Iust. & Iur.*

Quod est Ius publicum?

Quod immediatè, primariò, ac per se pertinet ad publicum reip. statum. Id consistit in Sacris, sacerdotibus, & magistratibus. *d. l. 1. §. 2.* De hoc tractatur magna parte lib. 49. & lib. 50. D. maxima parte lib. 1. ac libris tribus Posterioribus Cod.

Quod est privatum?

Quod directò & per se spectat ad res, negotia, facta, utilitatem privatorum. *d. l. 1. §. 2.*

Imò videtur omne jus esse publicum: cum ob authoritatem, quia à Populo vel Principe omnes leges: tum ob usum, quia omnibus competunt juris remedia: tum ob finem, quia leges pertinent ad status publici tranquillitatem.

Definitio juris publici, ante proposita, non refertur ad authoritatem, usum, aut finem; sed ad ea, circa quæ tractanda ars juris publici est occupata, hoc est, statum publicum.

Imò videtur omne Ius esse privatum: quia, cum reipub. benè est, etiam privatis benè est, ac in jure privato explicantur sacra, officium Iudicis, testamenta; quæ omnia sunt

sunt juris publici. d.l.1. §.2. l.3. D. qui test. fac. poss. Verum id est ratione finis, non objecti, quod tantum hic consideramus. Deinde, de sacris, ut sacris simpliciter & in se, non agitur, sed intuitu commerciorum, acquisitionum: quatenus sc. sint in commercio, aut acquiri possint, vel non. Ita quoque de officio Iudicis, non quà id in se & abstractò spectatur; sed quà Iudex id impertit inter partes in privatorum causis. Denique, testamenta sunt juris privati: quia de hereditatibus, & ad commodum privatorum fiunt: & juris publici dicuntur certo tantùm modo, qui ad essentiã rei præcipuè non pertinet.

De quo jure in hisce fundamentis tractabitur?

De jure privato potissimum; de publico obiter & incidenter.

De Jure Naturali, Gent. & Civil. Lib.1. Tit.2. Inst.

Quomodo secundò dividitur Ius?

Collectum est ex naturalibus, gentium, aut civilibus præceptis. Hinc Ius naturale, vel gentium, vel civile. *d. l. 1. §. 2. in fin.*

Estne & jus publicum ex iisdem præceptis?

Etsi quidem principia naturalia non adeo manifestè sese ostendant in publico, tamen aliqua esse, nemo inficiari potest.

Quod est Ius naturale?

Quod ex principiis, quæ natura omnia animalia docuit, est constitutum. Ius hoc tribuitur brutis materialiter, non formaliter. Principia, ex quibus formatum est, brutis conveniunt, non leges ipsæ: quia leges tantum ab hominibus, & secundum justam rationem, quæ in bruta non cadit, possunt condi. Itaque, quod homo jure naturali facit, ad id bruta inclinatione & impetu naturæ feruntur.

Quæ sunt exempla juris naturalis?

Matrimonium, liberorum procreatio, educatio, sui corporis defensio adversus externam vim. *pr. Inst. h. l.1. §.3. l.3. D. de Iust. & Iure.*

Imò videtur matrimonium esse juris civilis?

Non infrequens, ut pro vario considerandi modo, una atque eadem res, & naturali, & gentium, & civili juri tribuatur. Ita matrimonium, quà specta-

ſpectatur inclinatio & appetitus ad coitum, adſcribitur juri naturali; quà conſenſus, quem juſta ratio ſuadet in contrahendo, juri gentium; quà ſolemnitas ac forma, juri civili.

Quod eſt Ius Gentium?

Quod naturalis ratio inter homines communiter conſtituit. *d. l. 1. §. Inſt. h. t.* diſtinguiturque à naturali. 1. Quod conſtituatur ex ſola ratione: Naturale ex inclinatione & impetu naturæ. 2. Quod ſolis hominibus competat: Naturale autem ſecundum ſua principia etiam brutis ſit commune.

Imò etiam Ius Gentium ſæpe appellatur Naturale?

Frequenter in jure ſpecies nomen generis, & genus nomen ſpeciei habet: (uti videre eſt in Iuriſdictione, tranſactione, pacto, cognatione, adoptione) vel vocabula confunduntur certis locis, quæ aliis apertè diſtinguuntur. §. 5. *Inſt. quib. mod. teſt. infirm.* Ita Ius gentium dicitur naturale, cum agitur, vel de jure formato, vel de iis, quæ tantum conveniunt hominibus, vel cum civile Ius gentium juri opponitur.

Vnde æſtimatur jus gentium?

Ex æquis rationis principiis, eoque jure, quod plurimæ gentes receperunt. Vnius autem vel alterius gentis inſtitutum non immutat juris gentium appellationem.

Quomodo diſtinguitur jus gentium?

Aliud eſt primævum, aliud ſecundarium. Ad primævum, quod ex ſimplici ac incorrupta ratione profluit, pertinent obligationes ferè omnes, dominiorum diſtinctiones, religio, pietas in Deum ac patriam. *l. 2. 5. ff. de Inſtit. ac Iure.* Ad ſecundarium, quod eſt ex conflictu rationum, quarum una eſt alterâ ſuperior, (quia eſt magis naturalis, magis æqua, aut publica) ſpectant bella, ſervitutes, manumiſſiones. *l. 4. 5. D. eod.*

Quod eſt Ius Civile?

Quod quiſque populus ex peculiari ratione ſibi conſtituit, vel quia invenit, vel quia invento novam formam addidit. Id nec in totum à jure naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei inſervit; ſed ei vel quid adjicit, vel quid detrahit. *l. jus Civile. 6. ff. de juſt. & jur. §. 1. Inſt. h.*

Annon

Annon & aliter Ius Civile accipitur?

Nonnunquam pro omni jure, quo quisque populus utitur: Ita, cum Canonico opponitur. Aliquando pro eo, quo Populus Romanus fuit usus. §. 2. 3. *Inst. h. t.* Aliquando, pro eo Iure Romano, quod non est Prætorum. *l. Ius autem Civile 7. pr. junct.* §. 1. *de Iust. & Iur.* vel, quod non est naturale, aut gentium. Aliquando pro interpretatione Iurisperitorum ad leges 12 tabb. *l.* 2. §. 5. *& 6. D. de Orig. Iur.* Aliquando aliter.

Quomodo jus, quo populus Romanus usus est, dividitur?

Est vel scriptum, vel non scriptum. §. 3. *Inst. h.*

Pertinetne Scriptura ad legis essentiam?

Nullo modo: sed est tantum causa legis efficiens instrumentalis, qua utimur, ut melius promulgetur, & in cognitionem hominum perveniat, fideliusque memoria retineatur lex, ac ejus sententia manifestius haberi & explicari possit.

Quæ sunt species juris scripti?

Enumerantur sex. *d.* §. 3. *Inst. h.* Lex, Plebescitum, Senatusconsultum, Principum placita, Prætorum edicta, responsa Prudentum.

Quo referri debent leges 12 tabb. ædilitium edictum, interpretatio prudentum ad leges 12 tabb. authoritas rerum judicatarum?

Leges 12 tabb. ad legem: sunt enim instar legis ad populum & ex ejus consensu latæ. Ædilitium edictum pars est juris honorarii sive prætorii. §. 7. *Inst. h. t.* Interpretatio prudentum, quæ sine scripto fiebat ad leges 12 tabb. nunquam authoritatem publicam habuit, & à responsis prudentum separata est: quippe Responsa tempore & authoritate Principum, & à certis Iurisconsultis, quibus hoc Ius concesserant specialiter Principes, dabantur. Interpretatio vero ad LL. 12 tabb. in libera republ. privata authoritate ab iis, qui fiduciam aliquam studiorum habebant, fiebat. Denique, Res Iudicatæ tantum sunt fundamenta consuetudinis, & per se legis virtutem non habent.

Tit. 3. De Legib. Tit. 14. Lib. 1. Cod.

Quid est Lex?

Lex generaliter accipitur, pro jure, vel omni, sive scripto,

pto, sive non scripto, vel eo tantum, quod expressa sanctione placuit, & opponitur consuetudini. *l.* 32. §. 1. *ff. h.* Hoc modo, est supremæ potestatis decretum, ad publicum Reip. statum, vel Civium mores, eorumque res ac negotia, ex bono & æquo factum. *l.* 1. 2. *ff. h. t.* At in specie, est Ius, quod Populus universus Romanus, Consule rogante, constituit. §. 4. *Inst. de jur. natur. gent. & civil.*

Quæ sunt substantialia legis?

1. Potestas & voluntas condentis. 2. Promulgatio. 3. Legis æquitas, honestas, possibilitas, manifestus sensus.

Penes quos est potestas legis in genere ferendæ?

Penes eos, qui majestatem habent, & suprema authoritate reipub. præsident, sive fuerint populus, sive optimates, sive Princeps. Primariò, independenter ac naturaliter est penes populum universum: secundariò dependenter sive ex concessione aut necessitate, penes unum, Principem, vel Optimates.

Valetne Lex, quæ destituitur ratione?

Lex, quæ in se plane iniqua est, nullius est momenti *l.* 39. *ff. h. t.* æqua enim ratio est anima legis. Quæ vero certæ alicui rationi minori aut inferiori adversatur, at ex majori & superiori æquitate est desumta, omnino valet. Ita Ius singulare quidem est contra rationem juris communis constitutum; sed, cum æquissimam jus habet causam, lex est. *l.* 16. *ff. h. t.*

Atqui non licet in rationem juris inquirere. l. 20. *& seq. ff. h.*

In hisce, quæ constituta sunt ordinis causa, tantum placita jus constituentium sequi oportet: quoniam nihil iniquitatis habent, & neminem nisi negligentiores lædunt. Ita in solemnitatibus testamentorum, & similibus, non disputandum est de ratione solemnitatis, sed exacte sunt observandæ. huc pertinent *l.* 20. *&* 21. *ff. h. t.* In illis vero, quæ sunt ordinata ex bono & æquo, debet de ratione legis constare; &, si ea dari non possit, tanquam imperfecta & iniqua lex, est rejicienda. *l.* 8. *C. de Iudic. l.* 7. *C. de precib. imp. offer.*

Quæ sunt proprietates legum?

1. Desumuntur ex iis, & applicantur iis, quæ frequen-

quenter accidunt. *l.* 3. 4. 5. *D. h.* 2. Vetant, puniunt, permittunt, jubent. *l.* 7. *D. h.* 3. Constituuntur jura generaliter, non in singulas personas. *l.* 8. *D. h. t.* 4. Referunt se ad futura, non ad præterita negotia. *l.* 7. *C. h.* 5. Obligant omnes ad observantiam. *l.* 9. 10. *C. h.*

Atqui etiam jura de raro contingentibus dicuntur §. 22. Inst. de rer. divis. l. 3. ff. si part. hered.

Prætereunt Legumlatores rariores casus, non, quod iis debita non tribuant jura, sed ex iis rationes legũ non deducant aut interpretationem faciant. *d. l.* 3. 4. 5. *D. h.*

Atqui etiam jura sunt singularia, quæ singularibus personis accommodantur. l. 14. 15. 16. *D. h. t.*

Jura singularia *in dd. ll.* non sunt, quæ certæ alicui personæ accommodantur; sed, quæ ob singularem eamque justam causam certis ordinibus civium tribuuntur, & ab omnibus generaliter debent servari. Quæ vero sunt disposita de singulari aliqua persona, ut ad eam tantum pertineant, non sunt proprie leges.

Annon aliquando ad præterita leges se referunt?

Regulariter, uti dictum est, ad futura: sive novum Ius condatur, sive veteri quid novi addatur, vel detrahatur; sive verba sint manifesta, sive ambigua. Verum aliquando etiam ad præterita. 1. Si ita expresse sancitum. *d. l.* 7. *C. h. uti. l.* 22. *§. pen. C. de SS. Eccles. l.* 27. *C. de usur.* 2. Si tantum interpretatio veteris juris fiat. 3. Si quid de ordine judicii, aut actionis, vel quid aliud ad substantiam rei non pertinens, addatur. 4. Si justa ratio vel favor rei suadeat, eademque sit caussa præteritorum, quæ futurorum.

De Interpretatione Legis.

Quomodo est Lex interpretanda?

1. Non est judicandum de lege, nisi ea fuerit in totum perspecta. *l.* 24. *ff. h. t.* 2. Exacte observanda est ejus sententia. *l.* 17. 18. *ff. h. t.* vel ex verbis, quæ, si non aliter sit dispositum, in propria significatione accipientur; vel ex ratione subjecta, vel ex antecedentibus & consequentibus. 3. Semper cavendum, ne absurditas, iniquitas, vel contrarietas resultet. 4. In jure generali sive communi extendi possunt verba ex sententia, ex ratione, ex exemplo, aut simili-

similitudine : non ita facile in singulari, sc. de persona in personam, de negotio in negotium. *l.*10.11.12.14.15.16.*ff.* *l.*2.*C.h.* 5. Si contrariæ videantur esse leges, conciliatio investiganda.*l.*26.28.*ff.h.* vel si ea non possit inveniri, aut, si æquitas è diametro pugnet cum lege, quæ nullam explicationem admittit, referendum est ad Principem.*l.*1.*fin.C.h.* Aliàs, si lex admittat ampliationem aut limitationem, ex æquitate mollienda durities, vel verba restringẽda sunt.*l.*4.*in fin.ff.de eo quod cert.loc.*

Quid statuendum de antinomiis?

Pessimè merentur de studio & studiosis juris, qui eas temere admittunt. Præstat subtili animo diversitatis rationes discutere, qua fieri possit. Est enim sæpe novum inventum, vel occulte positum, quod dissonantiæ querelam dissolvit. *l.* 2. §. 15. *C. de Vet. Iur. enucl.* Multum diversitati temporum, multum justæ interpretationi dandum est. Sæpe distinguitur. 1. Inter Jus Canonicum & Civile. 2. Inter Feudale & Commune. 3. Inter singulare & commune jus. 4. Inter diversas materias. 5. Inter rationes; alia enim superior, alia inferior, alia privata, alia publica. 6. Inter substantialia rerum, naturalia & accidentalia. 7. Inter diversos considerandi modos. 8. Inter verba & mentem. 9. Inter mentem legis, ejusque extensionem & interpretationem. 10. Inter dictum simpliciter & secundum quid, sive sit antecedens sive consequens, sive quid aliud, quod præsupponitur. 11. Inter factum & jus. 12. Inter æquitatem, sive utilitatem rerum gerendarum, & strictum vel directum jus. 13. Inter juris regulam & consuetudinem. 14. Inter fieri per se & per accidens. 15. Inter fieri primario, necessario, & per consequentiam. 16. Inter jus corrigens & correctum. 17. Inter jus, quod directò probat, & indirectò, sive per argumentum. 18. Inter dictum dispositive & interrogative. 19. Inter dictum narrative aut enunciative, & decisive. 20. Inter rationem & ipsam legem. 21. Inter dictum consilii causa, & dispositive. 22. Inter dictum absolute & comparate. 23. Inter in rem & in personam: sive inter reale & personale. 24. Inter abstractum & concretum. 25. Inter permitti simpliciter, & ex necessitate. 26. Inter fictionem, similitudinem juris, & veritatem, vel etiam inter

inter rem præsentem & spem. 27. Inter hominis opinionem & veritatem. 28. Inter hominis & legis provisionem. 29. Inter legis provisionem absolutam, & eam quæ est in subsidium. 30. Inter causam & effectum. 31. Inter totum & tantum. 32. Inter materiam & certum corpus, &c.

DE STATVTIS.

Quid sunt statuta?

Accipiuntur, vel pro uniuscujusque populi, etiam ejus qui majestatem habet, legibus, vel pro municipali jure.

Potestne unumquodque municipium sibi condere legem?

Nequaquam suo jure, sed tunc demum, cum Superior concessit, vel confirmavit, vel non interest Superioris, & nihil fit contra legem publicam. *arg. l. 1. D. de usur. l. 3. §. 5. D. de sepulchro violat.* Potest & fieri statutum à municipibus in iis, quæ pertinent ad administrationem bonorum municipii. *t. t. D. de decret. ab ordin. fac.*

Quomodo statuta sunt interpretanda?

Vt ipsæ leges: si contra jus commune quid iis disponatur, non facile fiet extensio de casu in casum, sed in casu omisso sequi oportet jus commune.

Qui obligantur ex statutis quæ valent?

Omnes subditi, quinimo & ipsi statuentes. *l. 9 ff. de Iust. & Iur.* Advenæ vero, vel extranei, non aliter, quam si vel ratione rerum in iis, quæ ad res pertinent, vel ratione contractus aut delicti, vel alia, forum ibi sortiantur. *arg. l. 1. §. fin. ff. de vent. insp. l. 6. ff. de Evict. l. 50. §. 3. ff. de legat. 1. Nov. 69. Auth. qua in Provincia. C. ubi de crimin. ag. op.*

Possuntne collegia approbata condere statuta?

Non ad quarumlibet causarum decisionem, sed in iis, quæ sunt suæ professionis, & artis, & quoad ea, quæ ad collegiatos spectant tantum. *l. final. C. de Iurisdict. l. 2. §. fin. C. d. const. pecun.*

DE PLEBESCITIS.

Quæ jura fuerunt apud Romanos Plebescita?

Iura à plebe, sine Senatoribus & Patriciis lata. Hæc ex se non habuerunt authoritatem juris, sed tantum qua recepta fuerunt, primum lege Horatia, post Hortensia.

De-

De Senatus-Consultis. Tit. 16. Lib. 1. Cod.

Quid sunt Senatus-Consulta?

Iura à Senatu constituta. non tantum in libera republica, in certis & singularibus causis. *l. 9. ff. de legib.* ex necessitate: quia populus ita erat auctus, ut non facile convenire posset. *l. 2. §. 9. ff. de Orig. Iur. §. 5. Inst. de Iure natur. gen. & civil.* sed & occupata, cum Principes vel bellis impliciti essent, vel causam ad Senatum remitterent, vel in Senatu legis sanciendæ causa orationes haberent, vel ipsimet ita constituerent. *l. 19. ff. de rit. nupt. l. 8. C. de legib. l. un. C. h.*

Tit 4. De Constitutionibus Principum Tit. 14. Lib. 1. Cod.

Quæ sunt Principum Constitutiones?

Leges latæ à Principibus, in quos omne imperium summum fuit collatum. Principes enim cum, *animo condendi legem*, quid edicunt, cōsulentibus respondent, rescribunt ad preces, decernunt, interloquuntur, Ius constituunt. *l. 1. ff. h. §. 6. Inst. de Iur. natur. gent. & civil.*

A quo tempore ligant Constitutiones?

A duobus mensibus post promulgationem. *Novell. 66. cap. 1.* nisi aliud spacium fuerit comprehensum: uti trium mensium. *Nov. 58. in præf. vers. sciant.* vel probari possit, quod in constitutionem delinquens ante lapsum duorum mensium eam non ignoraverit.

Quomodo distinguuntur Constitutiones?

Sunt aliæ generales, quæ omnes tenent: aliæ speciales sive personales, quæ ad certas personas referuntur. *l. 1. in fin. ff. h. t. d. §. 6.* Personales non egrediuntur personas. *d. l. 1. in fin. d. §. 6. l. 2. C. h.* at in iis, quas spectant, latissime sunt interpretandæ. *l. 3. ff. h. t.* modo nemini inferatur injuria aut damnum. *l. 2. §. 10. & 16. ff. ne quid in loc. publ.*

Estne Princeps solutus legibus?

Majestas, quam dirigit Princeps, est lege positiva superior. Quoad majestatem igitur solutus est. *l. 31. ff. de legib.* sed non quoad ea, quæ ad personam ejus privatam pertinent. *l. 4. C. de legib. l. 23. ff. de legat. 3.* Deinde, si tyrannus esse velit, quis eum coërcebit? at verecun-

dia

dia Principis non admittit, ut, quod turpe est, committat. *d.l.4.d.l.23.§.fin.Inst.quib.mod.test.infirm.*

Estne Princeps solutus solemnitatibus?

Sive ipse suo nomine, sive alius cum vel coram eo quid agat, non opus est ulla solemnitate. *l. sancimus,* 34. §. 1. *& auth. seq. C. de donat. Nov.* 52. *cap.* 2. *l. omnium* 19. *C. de Testam.* Secus, si privatus in commodum Principis negotium gerat: tunc enim, quod non est solemniter factum, nullum habet effectum, uti de testamentis rescriptum est. *l. ex imperfecto.* 3. *C. de Test. §.fin. Inst. q. mod. test. infirm.*

De Mandatis Principum. Tit. 15. Lib. 1. Cod.

Quæ sunt mandata Principum?

In genere quælibet jussa: at in specie ea, quæ pro re nata in singularibus causis ad magistratus diriguntur: vel etiam sunt officii instructiones, quibus forma reip. administrandæ, vel quid expediundum, præscribitur. Mandata in specie accepta hoc habent peculiare, quod iis non credatur, nisi per literas probentur. *l.* 1. *C. h.* quod constitutum est ob potentiorum libidinem & concussionem refrænandam, fraudisque suspicionem tollendam.

Estne ulla exceptio?

Est, si de judice, adsessore, vel collega Iudici dando, de actorum editione, de lite celeriter terminanda, allegetur mandatum. *l.* 2. *C. h.*

Quid juris in legatis?

Hi non ipsa mandata, sed literas fiduciæ, quas credentias appellant, exhibere tenentur.

De Precibus Imper. offerendis. Tit. 19. Cod. Lib. 1.

Quæ sunt preces Imp. offerendæ?

Libelli, quibus supplicantes desideria sua Imperatori proponunt.

De quibus licet supplicare?

De omnibus, nisi tertii jus lædant, fisco damnosa, vel juri expresse sint cōtraria, ac petenti non proficiant. *l.3.l.7. C. h.t.* vel jure ordinario obtineri possint. *arg.* *Nov.*

Nov. 17. *c.* 3. vel adverſentur utilitati publicæ. *d. l.* 3. *C. h.*

Eſtne opus, ut quis ipſa inſtrumenta, in quibus ſe ſupplicans fundat, addat?

Non, niſi ratio juſta aliud exigat. Debet vero ſumma ac vis eorum exacte exprimi. *l. fin. C. h.*

Licetne contra ſententiam ſupremi Senatus ſupplicare?

Non quidem appellare. *l.* 1. §. 1. *ff. à quib. non eſt appell.* ſed ſupplicare per modum reviſionis, vel propoſitionis erroris, aut ex alia cauſa quem poſſe, non dubitandum; tantum autem ſemel in eodem negotio. *l.* 5. *C. h. t.* Debet autem reviſio contra ſupremi Senatus ſententiam peti intra 10 dies, in hunc effectum, ut impediatur executio, niſi præſtetur cautio de reſtituendo: aliàs poſt decennium, intra biennium, poteſt offerri ſupplicatio Principi ad reviſionem, ac fiet executio ſine ſatiſdatione. *Nov.* 119. *c.* 5. *& auth. Quæ ſupplicatio C. h. t.*

Quando libellus principi datus litiſconteſtat. faciat. Tit. 20. Lib. 1. Cod.

Operaturne libellus Principi oblatus litiſconteſtationem?

Actiones, quæ morte intereunt, dantur adverſus hæredes: uti & temporales, prætoriæ annales, perpetuæ fiunt, ſi imperatori libellus ſit oblatus, & is ad eum reſcripſerit. *l.* 1. 2. *C.* 5. *l.* 33. *C. de donat.*

Vt lite pendente vel poſt &c. Tit. 21. Lib. 1. Cod.

Licetne lite pendente ſupplicare?

Permiſſum eſt ante litem conteſtatam, ſed non poſt. *l.* 1. *C. h. t.* ne per reſcriptum Principis litigator circumſcribatur. Ita nec poſt appellationem, quia lis ſecundæ inſtantiæ etiamnum pendet: multoque minus, ſi ſententia tranſierit in rem judicatam, ſive non appellaverit condemnatus, ſive aliter acquieverit. In omnem litis æſtimationem condemnabitur & infamis fiet, qui appellatione neglecta contra ſententiam ſupplicaverit. *l.* 2. *fin. C. h.* ſc. ſine juſta cauſa.

Estne exceptio ab hoc jure?

Licet supplicare pendente lite, ut 1. acta exhibeantur. 2. Lis terminetur. 3. Alius Iudex adjungatur. *l. 2. C. h. Nov. 113. c. 1.*

Si contra jus vel utilit. publ. &c. Tit. 22. Lib. 1. Cod.

Qui rescriptum ad preces impetravit, quid aget?

Debet Iudici offerre; Iudex autem, imo etiam omnis is, cui non tantum cognitio, sed executio est demandata. *l. 4. C. h. t.* permittet precum argui falsitatem sub pœna. *l. 3. C. h. t.* nec aliter patietur executioni mandari rescriptum, quam causa cognita. In causæ cognitionem veniunt hæc: 1. An pugnet rescriptum cum utilitate publica. 2. An per mendacium, vel veritate suppressa, fuerit postulatum & impetratum. 3. An rescriptum jus tertii lædat. 4. An repugnet juri. Si itaque quid pugnet cum publica utilitate, id rejicietur. *l. fin. C. h. t.* Si mendacii convincatur supplicans, non tantum carebit impetratis, sed & vel pœna falsi, vel alia extraordinaria punietur. *l. 5. C. h. l. 29. ff. ad. l. Corn. de fals.* Si autem juri, quod tertio quæsitum est, vel legibus contrarietur, non admittendum. *l. 7. C. de prec. Imp.*

De diversis Rescriptis, & Pragmat. sanction. Tit. 23. C. Lib. 1.

Quomodo distinguuntur Rescripta Principis?

Varie. 1. Sunt Annotationes & subscriptiones ad libellos supplicantium breves, vel Epistolæ prolixiores, vel pragmaticæ sanctiones, quibus tractatu & consilio adhibito ad proposita respondet Princeps, maxime, cum provincia, civitas, aut quælibet universitas supplicavit. *l. fin. §. 1. C. h. t.* 2. Sunt generalia, vel personalia. 3. Sunt Temporalia, vel perpetua. 4. Iustitiæ, vel gratiæ.

Quæ sunt Iustitiæ?

Quibus de jure causæ secundum jus commune respondetur, vel Iudex datur ad cognitionem aut decisionem Litis.

Quæ

Quæ sunt gratiæ?

Quibus alicui quid ex gratia indulgetur, vel remittitur. Ideoque non facile in causam horum inquiritur, si administratio vel dignitas concedatur. Etenim Sacrilegium principalibus obviare beneficiis. *l.* 5. *C. h. t.*

Rescripta Iustitiæ suntne perpetua?

Sic videtur. *l.* 2. *C. h. t.* nisi tempus certum iis fuerit comprehensum. *d. l.* 2. At Iure Canonico. *c.* 9. 23. *x. h. t.* statutum, quod, si diversi diversa rescripta impetraverint, & prior impetrans non fuerit usus suo rescripto intra annum, dolo vel negligentia, posterior suo uti possit, ne malitiis indulgeatur.

Debetne aliqua clausula inseri rescriptis?

Iure Civili est addenda: si preces veritate nitantur. *l. fin. C. h.* verum, ea clausula Iure Canonico. *c.* 2. *extr. h.* & consuetudine subintelligitur.

Quæ exceptiones possunt per rescriptum obtineri?

Tantum dilatoriæ, non peremtoriæ. *l.* 4. *C. de precib. Imp. off.* sic conceduntur quinquennales aut minores induciæ debitoribus ære alieno oneratis.

Quare magis dilatoriæ, quam peremtoriæ?

Quia in modico tempore non est magnum præjudicium. *l. si Debitori* 21. *ff. de Iudic.*

Quomodo sunt concedendæ induciæ?

Non aliter, quam datis fidejussoribus. *d. l* 4. *C. de precib.* ne in totum creditoribus suum adimatur.

Competuntne induciæ quoque fidejussoribus?

Non videtur, quia hoc beneficium est personale. Et personales exceptiones non dantur fidejussoribus. §. *fin. Inst. de replic. l.* 7. *pr.* & §. 1. *ff. de Except.* quod verum est, sive fidejussores renunciaverint beneficio discussionis, sive non.

Quomodo debet fieri insinuatio rescriptorum?

Authentica ipsa, sive originalia, non exempla, sunt insinuanda. *l. sancimus* 3. *C. h.* ne fraus committatur, vel de ea cõmissa sit suspicio. *arg. l.* 2. *in fin. ff de Fid. Instr.*

Quid, si rescriptum ad unius personam in causa communi supplicantium sit directum?

Omnibus proderit. *l.* 1. *C. h.* Nam rescriptum generaliter referendum est ad ea, quæ libello sunt proposita, ut, quod in una persona æquum est, simul æquum videatur in altera.

Opor-

Oportetne præcise obedire rescriptis?

Si non satis æqua videantur, Princeps instruendus, & interim executio differenda. *Novell.* 17. *C. deinde* 4. Et, si Princeps perseveret in proposito, & contra legem Dei, aut jus naturæ certissimum sint impetrata, non est iis parendum. *l. rescripta* 7. *C. de precib. l.* 15. *in fin. ff. de Condit. Inst. l. fin. C. si contra jus vel util.* Plus enim Deo, & honestatis divinis præceptis dandum, quam homini male agenti. Sin autem sint contra jus civile positivum, vel ambitiose quid sit mandatum, tandem, cum Princeps rationes non audit, iis est obtemperandum: quia publice interest, ne facile principis, penes quem est summum rerum arbitrium, authoritas convellatur. *arg. l.* 65. §. 2. *ff. ad SC. Trebell.* Præstat, cum corrigi non potest, æquo animo minus probabilem sententiam ferri. *l.* 27. §. 2. *ff. de recept. arb.*

De Statuis & Imaginibus. Lib. 1. Cod. Tit. 24.

Possuntne & statuæ in honorem alicujus erigi sine rescripto?

Nequaquam. *l.* 1. *C. h.* Et, si Judici vel alii magistratui à Principe is honor sit impetratus, is, ad cujus honorem erigenda est, impensas subministrabit. *l.* 4. *C. h.* nihilque ex ærario publico, vel ex privatorum collectis ad hoc desumetur. Licet enim virtutum præmia tribui bene merentibus conveniat, aliorum tamen honores aliis damnorum occasiones fieri non oportet. *d. l.* 4.

De his, qui ad Statuas confugiunt. Lib. 1. Cod. Tit. 25.

Quid beneficii consequuntur, qui ad Principum statuas confugiunt?

Si certas habeant causas (uti metus, injuriæ) jure ac legibus defendentur. Si artibus suis invidiam inimicis creare destinent (ne inde, unde jura nasci debent, injuriæ sit occasio) ultrix in eos sententia proferatur. *l. un. C. h.*

DE EDICTIS PRÆTORUM.

Quæ sunt Edicta Prætorum?

Iura, quæ Prætores adjuvandi, supplendi, vel corrigendi juris civilis causa introduxerunt. *l.* 7. §. 1. *ff. de Iust. ac Iur.* Sæpe enim Ius Civile Prætores id conservantes vel confirmantes faciliori quadam via ad exitum deduxerunt. Sæpe, quod in lege nimis erat generale, ex bono & æquo restringentes in melius reduxerunt, &, quod nimis angustis cancellis inclusum, dilatarunt, & suppleverunt ex similibus. §. 2. *Inst. de hered. qual. & diff. l. necessarii.* 57. *ff. de acq. vel omitt. hered. l. posthumus* 12. *ff. de Injust. rupt.* §. 6. *Inst. quib. mod. test. infirm. l.* 10. *& seqq. ff. de legib. l.* 2. §. 13. *ff. de Orig. Iur.*

Potuerunt ergo Prætores legem scriptam mutare?

Non in totum mutandi legem, qua expressa decisio continebatur. *l.* 12. §. *ff. h. t. l.* 3. *ff. und. legit.* sed emendandi justa interpretatione, quoties lex id desiderabat, potestas iis fuit concessa. *d. l.* 7. §. 1. *ff. de Iust. & jur.* §. 3. *versic. media Inst. de leg. agn. success.*

DE RESPONSIS PRUDENTUM.

Quæ sunt responsa Prudentum?

Sententiæ & opiniones eorum, quibus specialiter permissum erat à Principibus, de jure respondere. Tanta autem erat efficacia responsorum, ut judici non liceret ab iis recedere. §. *responsa* 8. *Inst. de jur. nat. gent. & civ.*

Estne hodie tanta IConsultorum authoritas?

Nullo modo. Nec Iudex tenetur ea sequi. *arg. l. nemo.* 13. *C. de sent. & interloc.* Sed, si quis pro se duorum vel trium eminentium Doctorum consilia habeat, non facile in impensas condemnabitur. Nec adeo peccat, qui credit iis, quos Superiorum authoritas peritos rerum enunciat. *arg. l. septimo* 12. *D. de stat. homin.*

Quid de glossa & opinionibus communibus statuendum?

Ex hisce probabilis quidem, sed nulla certa probatio est. Non enim æstimandum ex multitudine authorum, quid melius aut æquius est. §. 6. *Const. Deo auctore de concept. Digest.* Nec ex aliorum sententia aut exemplis

exemplis judicare. *d. l.* 13. *C. de sentent. ac interlocut.* sed Iudices oportet veritatem, & legum & justitiæ sequi vestigia. *d. l.* 13.

Atqui à pluribus perfectius potest haberi veritas. l. fin. C. de fideicomm. Et IConsulti veteres, ipseque Imperator, communem sententiam secuti. l. 4. ff. de his q. not. inf. l. 12. §. 27. D. de inst. & instr. l. 17. de Iur. patron. Convenitque, jus esse certum & juvari interpretatione Prudentum. l. 2. §. 5. 13. ff. de Orig. Iur.

Facta melius probantur per plures. *d. l. fin. C. de fideicomm.* non Iura. Sæpe deterioris sententia, & multas & majores, pondere rationis superare potest. *d. §. 6. Const. de concept. Dig.* Assolentque Doctores se invicem sequi, non recte pensitatis omnium rerum momentis, sed ut grus gruem. Deinde Imperator ac IConsulti aliorum sententiam sunt secuti, non eam recipientes pro jure certo, sed approbantes, vel potius allegantes, ad ostendendum consensum. Ita in responsis allegamus aliorum authoritates, non quia ex iis jus metimur, sed magis confirmamus. Denique, etsi utile sit, jus esse certum in omnibus, & jura juvari per interpretationem: non tamen quis hinc deducet, glossam & communes sententias pro jure recipi oportere.

Quæ sit longa consuetudo. Tit. Cod. 53. Lib. 8.

Quod est jus non scriptum?

Est, quod sine expressa sanctione comprobatum est tacito consensu, longoque usu; diciturque consuetudo. *l. de quibus* 32. §. 1. *ff. de legib.* Distinguitur à lege scripta, quod lex expresso suffragio, consuetudo tacito introducatur. *d. l.* 32. §. 1.

Quid proprie facit consuetudinem?

Solus tacitus utentium consensus. *d. l.* 32. §. 1. quem non ex certo actuum vel annorum numero definiri oportet.

Atqui sæpe fit mentio frequentiæ actuum. l. 1. C. h. & longi temporis.

Id fit propterea, quia vix potest introduci ac probari aliter, quam ex frequentibus actibus, ac longi tempo-

ris lapſu. Interim tot actus, tot anni deſiderantur, quot Judici pro re nata ſufficere videntur. Debent autem actus eſſe uniformes: obſervatio enim fluctuans non inducit conſuetudinem. Si autem contra inveteratos mores uno ac altero caſu contrarium ſit obſervatum, non redditur fluctuans conſuetudo. quod enim ſemel vel bis fit, prætereunt Legumlatores. *l.* 3. *& ſeqq. ff. de legib.*

Requiriturne & conſenſus vel ſcientia Principis?

Nequaquam. Sufficit, modo non contradicat. Dum enim legem non condens patitur populum certis moribus uti, & ipſe idem velle exiſtimandus eſt. *arg. l.* 18. *ff. mand. l.* 1. *C. de patr. poteſt. c.* 1. *de Conſt. in* 6.

Quid de Iudicio contradictorio ſtatuendum?

Sequi quidem oportet, quod in eodem controverſiæ genere frequenter & uniformiter eſt judicatum. *l.* 1. *C. h.* & primo quidem explorandum eſt, an contradictorio aliquando judicio conſuetudo ſit confirmata. *l. cum de* 34. *ff. de legib.* Verum, præciſe non requiritur contradictorium judicium. Non enim valet conſequentia: ſequimur & exploramus judicia contradictoria, ergo ſine contradictorio judicio non inducitur conſuetudo.

Qualis debet eſſe conſuetudo?

1. Conſentanea juſtæ rationi. *l.* 39. *ff. de leg. l.* 2. *C. h. t.* 2. Generalis: cum pro lege, cujus requiſitum eſt, ut generaliter conſtituatur. *l.* 8. *D. l.* 9. *C. de legib.* valere debeat.

Quid, ſi diſcrepantes ſint variis locis conſuetudines?

Sequi oportet, ſi de eo caſu nulla ſit lex, conſuetudinem ejus loci, ubi contractus eſt celebratus. *arg. l.* 34. *D. de Reg. Iur.* Sin autem de eo ſit lex, conſuetudo loci ſpecialis, niſi magiſtratui ejus loci ſit poteſtas condendi legem, non attenditur. *l.* 1. *D. de uſur.*

Debetne quis à pœna excuſari propter pravam peccandi conſuetudinem?

Nequaquam, ſi ſint delicta gravia, pugnentque cum naturæ legibus. *c. flagitia cauſ.* 32. *q.* 7. Imo ob delictorum frequentiam exaſperari pœnam convenit. *l.* 16. *in f. l.* 28. §. 10. *D. de pœn. l.* 1. *D. de abig.* Verum, in illicitis mero jure poſitivo, aut levioribus, conſuetudo ſæpe facit licitum, quod aliàs illicitum. *arg. c. objiciuntur cauſ.* 32. *q.* 4.

Debetne

Debetne probari consuetudo ab eo, qui eam allegat?

Omnino, cum facti sit. Probatio autem ejus fit per testes & instrumenta; melius per testes plures, quam duos aut tres, & exactius, si illa, ex quibus consuetudo oritur, distincte asserant testes.

Quis est effectus consuetudinis?

1. In negotio, de quo lex nulla est, inducit jus. *l.* 32. §. 1. *& seqq. ff. de legib.* 2. Legem obscuriorem interpretatur. *l. si de interpretatione* 37. *ff. eod.* 3. Legi derogat; imo & eam tollit. §. *pen. Inst. de Iur. nat. gent. & civil. d. l.* 32. §. 1.

Quomodo consuetudo tollit legem?

Non aliter, quam si lex in desuetudinem abierit, contrariaque consuetudo observetur. *d.* § *pen. Inst. de jur. nat. gent. & civ.* Nam, licet magna sit authoritas consuetudinis usûsque longævi, non tamen est tanta, ut legem, sc. quæ est in viridi observantia, vel rationem, possit vincere. *l.* 2. *C. h. t.*

Cur dictum: cum in desuetudinem lex abiit, & contraria consuetudo observatur?

Quia sola desuetudine lex non abrogatur: Tempus enim per se non mutat rerum substantiam. *l. viam* 2. *ff. de via publ.* Verum, contraria opus est consuetudine, ut tacitus consensus populi ex frequentia actuum colligatur. *d. l.* 32. §. 1. *ff. de Ll.*

Quomodo consuetudo mutatur?

Vel lege lata, vel contraria consuetudine. *l. fin. ff. de constit. princ.*

De Statu Hominum. Tit 5. Lib. 1. D. De Jure Personarum. Tit. 3. Lib. 1. Inst.

Quæ sunt Iuris objecta?

Omne jus, quo utimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. *l.* 1. *ff. h. t.*

Quod jus pertinet ad personas?

Quod agit de sexu, de statu, de ætate, aliaque conditione personarum.

Quomodo distinguuntur ratione sexus?

Sunt vel mares, vel fœminæ. Hermaphroditos ejus

sexus æstimamus, qui in iis prævalet. *l. quæritur* 10. *ff. h. t.*

Quorsum opus est hac distinctione, cum naturæ accusatores sint, qui distinguunt inter maris & fœminæ jura. l. maximum 4. C. de lib. præt.?

In successionibus, aliisque, in quibus eadem est ratio maris ac fœminæ, de quibus *d. l.* 4. agit, nulla differentia est statuenda. Cæterum, cum in publicis, tum in privatis, ob diversam inter eos rationem, diversum est jus. Ita masculus familiam conservat, tanquam princeps. *l. familiæ* 196. *pr. &* §. 1. *ff. de Verbor. Signif.* Fœmina est paternæ familiæ finis. *l.* 195. §. *fin. ff. eod.* Masculus ad officia civilia admittitur, & in majori est dignitate. *l.* 1. *ff. de senator.* Fœminæ arcentur à publicis. *l.* 2. *ff. de Reg. Iur.* atque à marito suum habent decus & nomen. *d. l.* 1. §. 1. *l.* 8. *ff. de senat.* Masculi nomine ordinariò comprehenditur fœmina. *l.* 6. *pr. &* §§. *seqq. ff. de testam. tut.* non fœminæ masculus. *l. si ita sit.* 45. §. 1. *ff. de legat.* 2. Non facile subvenitur masculis. Fœminis autem, ob imbecillitatem sexus, multis de causis: in juris ignorantia. *l.* 9. *ff. de jur. & fact. ignor.* in fidejussionibus. *l.* 1. *& t. t. ff. & C. ad SC. Velleian.* in pœnis. *l. sacrilegii* 6. *pr. ff. ad l. Iul. pecul. l.* 38. §. 2. 7. *ff. ad l. Iul. de adult.* Masculus tenetur filias dotare. *l.* 19. *ff. de rit. nupt. l.* 3. *C. de dot. promiss.* Non ita fœmina. *d. l.* 3.

Quomodo homines ratione status distinguuntur?

Sunt alii liberi, alii servi. *pr. Inst. h.* Adscriptitii, licet habeant nonnulla liberorum privilegia; Statu liberi, licet spem libertatis obtinendæ certam habeant, revera sunt servi.

Quid est Libertas?

Naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut jure prohibetur. *l. libertas* 4. *ff. h. t.*

Quid est servitus?

Constitutio Iuris-gentium, qua quis dominio alieno subjicitur contra naturam. *d. l.* 4. §. 1.

Quomodo fiunt servi?

Aut Iure gentium. 1. Per captivitatem, cum capiuntur in bello. §. 17. *Inst. de jur. divis.* 2. Per nativitatem, cum ex ancillis nascuntur. Aut jure civili, cum

majores viginti annis se ad pretium participandum venire patiuntur. §. 4. *Inst. h. t.* vel, cum manumissi in servitutem rediguntur, ob ingratitudinem.

Estne distinctio inter servos?

Nulla, quoad statum. §. *fin. Inst. h. t.* multiplex, quoad officium.

De Ingenuis. Tit. 4. Inst. Lib. 1. & Tit. 14. C. Lib. 7.

Quomodo distinguuntur homines liberi?

Sunt vel ingenui, vel libertini. §. *fin. Inst. de jur. personar.* Ingenui sunt, qui ex matre, quocunque graviditatis tempore libera, sive pater fuerit servus sive liber, sunt nati. *pr. Inst. h.*

Quomodo distinguuntur ingenui?

Sunt vel veri, qui nati sunt liberi, vel quasi, qui jura ingenuitatis, veluti jus aureorum annulorum, restitutionem natalium, ex beneficio Principis sunt consecuti.

Quid, si ingenuus, cum putaretur esse servus, sit manumissus?

Cum manumissio non obsit conditioni veræ sive veritati, reputandus est ingenuus §. *fin. Inst. h. t.*

Quomodo ratione ætatis distinguuntur?

Sunt vel majores, vel minores. *t. t. ff. de minoribus.*

Quomodo minores distinguuntur?

Sunt vel puberes, vel impuberes. Impuberes ordinario, masculi, minores 14. fœminæ, minores 12 annis. *pr. Inst. quib. mod. tut. finit.*

Quomodo impuberes?

Sunt vel infantes, vel pubertati aut infantiæ proximi. §. *sed quod diximus* 10. *Inst. de inutil. stipul.*

Qui sunt infantes?

Minores 7 annis. *l.* 18. *C. de Iur. de lib.* Hi nihil agere vel intelligere posse jure dicuntur. *l.* 5. *ff. de Reg. Iur. l.* 1. §. 2. *ff. de administ. tut. l. in sponsalibus* 14. *ff. de sponsal.*

Qui sunt infantiæ ac pubertati proximi?

Nihil de hac re, nisi certis casibus, jure definitum; quapropter (cum de facto quæritur) id judicis arbitrio relinquendum. *arg. l.* 1. *fin. ff. de Iur. de lib.* cum alii tardiores, alii judicio sint promtiores.

Quomodo distinguuntur puberes?

Sunt alii plene, alii simpliciter puberes. Plena pubertas in masculis terminatur annis 18. §. 4. *Inst. l.*40.§.1. *ff.de adopt.* 14, in fœminis. *l.* 14.§.1.*ff.de alim & cibar.*

Quomodo distinguuntur majores?

Sunt vel senes, vel nondum senes. Senectutis initium non semper est certum: ergo id Iudex moderabitur. nisi lex, uti §. 13. *Inst. de Excus. tut.* ubi 70. & *l.* 3. C. *qui ætate vel professs.* ubi 55 annorum mentio, id specialiter determinaverit.

Annon & aliter distinguuntur personæ?

Varie: prout vel corpus, vel animus & mores, vel fortuna, vel fama, vel alia spectantur.

Quomodo ob ea, quæ corpus spectant?

Sunt vel ægri, vel non ægri. Ægri vel toto corpore, vel in parte; vel laborantes morbo sontico, vel non sontico.

Quid hæc ad IConsultum?

Vt intelligatur, quomodo ob corporis valetudinem nonnulli obligare sibi alios, & aliis obligari, quomodo testamentum facere, aliis præesse possint, vel aliorum regimini subesse debeant.

Quomodo ob ea, quæ animum ac mores spectant?

Sunt vel mentis compotes, vel ea capti. Eorum, qui mentis sunt compotes, nonnulli iis moribus sunt præditi, ut furiosis assimilentur. Tales sunt prodigi. *l.* 40. *D. de Reg. Iur.*

Quando quis dicitur furiosus, quando prodigus?

Furiosus est, qui talis est mente ac re ipsa. *l.*1. *D. de Curat. fur.* Prodigus, qui prodigus declaratus est à Iudice. Furiosus si quæ gessit, nullius sunt momenti, etsi nulla declaratio Iudicis accesserit. A prodigo gesta, sunt rata, antequam interdictio facta est.

Atqui lege interdicitur Prodigo bonis. l.1. D. de Curat. fur. l.18. ff. q. test. fac. poss.

Lex præscribit & vult prodigo interdicendum esse bonis: verum magistratus per declaratoriam sententiam in specie ac re ipsa interdicit.

Quomodo ob ea, quæ ad fortunam spectant, personæ distinguuntur?

Sunt 1. vel pauperes, vel divites. Pauperes, cum lex deficit,

deficit, non dicemus eos, quibus non sunt in bonis 50 vel 100 aurei, sed eos pro re nata Iudex arbitrabitur: pariter & divites. 2. Sunt vel plebeji, vel nobiliores.

Quomodo ob ea, quæ ad famam pertinent?

Sunt vel infames, vel non. Infames, notati infamia juris vel facti.

Aliterne distinguuntur homines?

Sunt vel miserabiles, qui commiseratione egent; de quibus *t. t. C. quand. Imp.* vel non miserabiles.

Quomodo relate distinguuntur homines?

1. Ratione potestatis. 2. Consanguinitatis. 3. Affinitatis, aliisque modis.

Quomodo secundum potestatem?

Aut publicam. ita, aut sunt magistratus, aut subditi. *l. potestatis* 115. *D. de Verb. Signif.* Aut privatam. ita proprie quidam sui sunt juris, quidam alieni. Improprie quidam in tutela aut cura, quidam neutro jure tenentur. *pr. Inst. de Tutel.* Improprie pari modo fœminæ in potestate maritorum sunt.

De his, qui sunt sui vel alien. Jur. Lib. 1 Dig. Tit. 6. & Lib 1. Inst. Tit. 8.

Qui sunt alieni Iuris proprie?

Qui sunt in dominica vel patria potestate: Illi servi, hi filiifam. *pr. Inst. h. t.*

DE DOMINICA POTESTATE.

Quis est effectus Dominicæ potestatis?

1. Quicquid acquirunt servi, dominis cedit. 2. Domini habent plenissimam in servos coërcitionem. Constitutum autem est ex humanitatis ratione, & ne ob nimiam crudelitatem dominis vel reip. damnum inferatur, ut, si nimis sæviant Domini, cogantur servos bonis conditionibus (ut scilicet precium recipiant Domini, & servi non transferantur in Dominos pejores) vendere: &, si occiderint, plectantur ordinaria pœna homicidii, ut patet *ex L. un. C. de Emend. serv. l. 1. §. 2. ff. ad l. Corn. de arg.*

Quid de servis, quorum ministerio utimur hodie?

Non sunt in potestate, &, si male agant, dimittendi potius, quam severe coërcendi.

De Patria Potestate. Lib. 1. Inst. T. 9. Lib. 8. Cod. 47.

Quæ est patria potestas?

Est potestas parentum in liberos.

Quomodo distinguuntur liberi in genere?

Sunt, vel legitimi & naturales simul, vel naturales tantum, vel spurii, vel ex damnato coitu nati, vel legitimi tantum.

Quoto mense nascuntur patribus in potest.?

A nuptiis contractis septimo. *l.* 12. *ff. de stat. hom.* quinimo & 182 die. *l.* 3. §. 12. *ff.* 12. *de suis & legit.* post obitum patris, decimo. *l.* 29. *ff. de lib. & posth.* vel ad principium undecimi. *arg. Nov.* 39. *c.* 2. In hac autem re Medicis credendum est. *d. l.* 12.

Quid, si fœmina statim ab obitu mariti ad secunda vota transierit, & nono mense sit enixa filium?

In dubio erit habendus pro nato ex secundo marito. *arg. l.* 6. *D. de h. q. s. vel al. jur. d. l.* 29. *ff. de lib. & post.*

Suntne & inter liberos monstra recensenda?

Prodigiosa portenta, quæ ratione humana carent, non possunt liberi appellari. Verum, in quibus est defectus vel excessus membrorum; alt, quæ ratione utuntur, pro liberis habendi sunt. *l.* 14. *D. de stat. hom. l.* 38. *D. de Verbor. Signif. ad d. l.* 10. §. 2. *ff. de ædil. Edict.*

Qui sunt legitimi ac naturales simul?

Qui non tantum legitimi nati sunt; sed & quos lex plene agnoscit per legitimationem jure factam.

Suntne omnes liberi in potestate?

Nequaquam. Constituitur enim potestas vel nuptiis justis, vel legitimatione, vel adoptione.

Annon & testamento?

Nullo modo; quia morte, qua patria potestas finitur, demum confirmatur testamentum. Potest quidem quis alteri hereditatem vel legatum relinquere sub conditione,

ne, ut nomen testatoris gerat. *l. facta* 63. §. *si vero* 10. *D. ad Trebell.* sed non, ut sit vel fiat filiusfamilias.

Quomodo justæ nuptiæ constituunt patriam potestatem?

Ex legitimo matrimonio nati sunt in potestate, nisi ipse pater sit in potestate patriæ alterius: hoc casu liberi, nisi emancipati fuerint, sunt in potestate ejus, in cujus & pater. §. *fin. Inst. h.* Nam, qui est in potestate, non potest alium habere in potestate. *l.* 21. *D. ad l. Iul. de adult.*

Cur dicitur, ex legitimo matrimonio?

Quia, qui nascuntur ex illegitimo, sequuntur conditionem matris. *l.* 24. *ff. de stat. homin.* non, quod liberi sint in potestate matris. §. 3. *Inst. de qual. & diff. hered.* vel materni avi; sed liberorum conditio sit eadem, quæ est matris, extra causam potestatis.

De Naturalibus Liberis. Lib. 5. Cod. Tit. 2. & Legitimatione.

Qui sunt naturales tantum?

Qui ex fœmina, cum qua non est interdictum matrimonium, quamque solus pater cognovit, extra stuprum nati sunt, veluti ex concubina.

Quomodo legitimatio constituit patriam potestatem?

Cum liberi naturales tantum, per actum legi conformem fiunt etiam legitimi. §. *fin. Inst. de Nupt.*

Cur dicitur, naturales tantum?

Quia incestuosi & adulterini non possunt legitimari. *Nov.* 74. *c. fin. Nov.* 89. *c. fin.* nec spurii; quia à patre incerto sunt nati.

Quid, si quis nesciverit, fœminam, quam cognovit, esse alterius uxorem, vel sibi sanguine junctam?

Ob bonam fidem ac favorem status legitimi liberorum, quibus nihil imputari potest, legitimatio procedet. *arg. c. ex tenore SC. qui fil. sint legit. arg. l.* 3. *ff.* de *off. Prat.*

Suffi-

Sufficitne tempore nativitatis filii matrimonium posse contrahi, vel spectandum est tantum tempus conceptionis?

Inspiciendum est tempus conceptionis, vel nativitatis, utrum liberis sit utilius. *l. nuper* 11. *C. h. t.*

Quibus modis fit legitimatio?

Hodie per subsequens matrimonium, & per Principis rescriptum. Modus per oblationem Curiæ sublatus est.

Quomodo per subsequens matrimonium?

Jure Civili dotalia desiderantur instrumenta. §. *fin. Inst. de nupt. l.* 10. 11. *C.* 5. *Nov.* 89. *c.* 8.

Quid, si liberi dissentiant, & nolint legitimari?

Non fient legitimi. *Nov.* 89. *c.* 11. Potest enim quivis favori pro se introducto renunciare, vel eum contemnere. *l. pen. C. de pact.*

Filio mortuo fiuntne nepotes, nati ex filio naturali, per matrimonium avi & aviæ subsequens, legitimi avo?

Ita videtur. *arg. l. si filium. ff. de gradib.* Uti enim succedunt nepotes post mortem patris sui avo, jure repræsentationis, ita quoque jus status legitimi, quod favorabile est, post obitum patris ab avo per ejus nuptias consequi debent.

Quomodo per rescriptum Principis?

1. Ad supplicationem ipsius patris. *Nov.* 74. *Nov.* 89. *c.* 9. siquidem non habeat legitimos. *Dd. NN.* 2. Ad preces filiorum post obitum sui patris; qui exhibent Principi paternum testamentum, quo sunt instituti heredes. *d. Nov.* 89. *c.* 10.

Fiuntne & legitimi per nominationem liberorum?

Nequaquam; sed si pater in Testamento, aliove publico, vel privato, tribus munito testibus, instrumento, aut apud acta nominaverit filios, probantur in dubio legitime esse nati. *Nov.* 117. *c.* 2. aliàs, si certo constet esse naturales, sola adsertio non faciet eos legitimos. *l.* 5. *C. de Testam. conf. l.* 16. *ff. de probat. c.* 3. *x. qui fil. sint legit.*

Qui sunt spurii?

Vulgo quæsiti, ex incerto patre nati.

Qui sunt ex damnato coitu nati?

Qui ex incestu, vel adulterio, similique tali conjunctione, per leges damnata, sunt procreati. Qui

Qui sunt tantum legitimi?

Qui per adoptionem sunt acquisiti.

Tit. 7. De Adoptionibus. Tit. 11. Lib. 1. Inst. & Tit. 48. Lib. 8. Cod.

Quid est adoptio?

Actus legitimus, quo in locum filii vel alterius descendentis ex beneficio legis quis eligitur.

Quotuplex est?

Est vel arrogatio; quæ est adoptio ejus, qui sui est juris; & fit tantum ex rescripto Principis: vel adoptio in specie eorum, qui sunt in patris naturalis potestate; eaque fit coram magistratu. §. *Inst. h. t.*

Quid desideratur in arrogatione?

In omni arrogatione vertitur causæ cognitio, utrum minor 60 annis vel major sit, qui arrogat. *l.* 15. *in fin. D. h.* Nec permittendum est ei arrogare, qui tutelam vel curam administravit, si minor 25 annis sit arrogandus; ne ideo arroget, ut rationes non reddat. *l.* 17. *pr. h.* nisi casu. *l.* 32. §. 1. *D. h.*

Quid juris in arrogatione impuberis?

Cognoscendum est, 1. an expediat pupillo. 2. an honesta sit causa arrogandi. Est autem honesta causa, si quis naturali cognatione vel sanctissima affectione ductus sit ad arrogandum. *d. l.* 17. §. 1. Deinde cavebit arrogator, se bona arrogati, si impubes is decedat, redditurum iis, qui heredes ab intestato sunt. §. 3. *Inst. h.* Nec aliter emancipabit arrogatum, nisi causa cognita filius dignus emancipatione fuerit, & tunc ei reddet omnia sua bona. Quinimo, si decedens filium exheredaverit, vel vivus sine justa causa emancipaverit, tenetur præter bona, quæ ad ipsum filius transtulit, & quorum commodum postea ei acquisivit, quartam partem filio bonorum suorum relinquere. §. 3. *Inst. h. t.*

Quæ quarta hic intelligitur?

Totius patrimonii, non legitima tantum. quod constitutum est in pœnam temerariæ emancipationis aut exheredationis.

Atqui eo modo liberi naturales minus consequi possent, quam adoptivi; quod absurdum.

Non facile permittitur ei, qui liberos habet, adoptare. *l.* 17. §. *pen. D. h.* ac deinde hæc quarta, ob injuriam, quam passus est arrogatus, præstatur filio.

Possuntne omnes adoptare?

Possunt, modo specialiter non impediantur. Impediuntur, 1. qui generare non possunt, sc. ex vitio incurabili: quibus autem vitium est temporale & curabile, possunt. *l.* 2. §. 1. *l.* 40. *in f. D.* §. 9. *Inst. h. t.* 2. Qui minores sunt adoptandis. Debet autem adoptans præcedere adoptandum 18 annis, h. e. plena pubertate. 3. Fœminæ; verum iis permissum ex speciali indulgentia Principis, in solatium liberorum amissorum, adoptare, non in filiosfam. sed in filios & heredes tantum. §. *Inst. h. l.* 5. *C. h. t.*

Poteſtne civis alterius municipii extraneum adoptare?

Potest. Verum propterea non mutat patriam, sed & in loco originis, & in eo, ubi est adoptans, munera & honores suscipit. *l.* 7. *C. h.*

Poteſtne adoptare, qui uxorem non habet?

Potest. *l.* 30. *ff. h. t.* modo uxor ei esse possit: quia naturam imitatur adoptio, non actu, sed potentia.

Quos possumus adoptare?

Et qui sui, & qui alieni sunt juris. Et in locum filii, & in locum nepotis. In locum nepotis, sive ex certo filio, sive simpliciter: sive quis filium habeat, sive non, modo habere possit. §. 5. 6. *Inst. h. t.*

Debetne filius, si adoptatur quis in nepotem, consentire?

Aut adoptatur nepos ex certo filio. hoc casu filius, ex quo adoptatur, consentire debet, ne ei invito heres suus agnascatur. §. 7. *Inst. lib.* 6. *ff. h.* &, si non consentiat, procedit quidem adoptio, ut sit adoptatus adoptanti nepos, sed, non ut sit filio, ex quo adoptatus est, suus heres: itaque adoptatus post obitum adoptantis fiet sui juris. *l.* 11. *D. h.* Aut adoptatur simpliciter sine mentione certi filii. hoc casu non desideratur consensus filii. *arg. l.* 7. *D. h. t.* aut agnatorum. *l.* 7. *D. h. t.* nec post obitum adoptantis nepos erit in potestate ullius ex filiis adoptantis. De-

Debentne adoptandi consentire?

Omnino. *l.* 5. 24. *D. h. t.* Vnde statuendum est, septennio minorem non posse arrogari; at majorem septennio impuberem posse ex authoritate tutoris, puberem minorem 25 annis, ex consensu Curatoris. *l.* 5. *D. de Reg. Iur. l.* 8. *D.h.t.* Ast, in adoptione in specie sufficit, modo adoptandus non contradicat. *d. l.* 5. *D. h.*

Quis est affectus adoptionis?

In arrogatione Arrogator non tantum arrogatum, sed & ejus liberos, quos arrogatus habet in potestate, subjicit potestati suæ. §. *illud. Inst. h. t.* In adoptione in specie adoptatum tantum. Hic nec omni casu transit in adoptantis potestatem, sed tunc demum, si ab aliquo ab ascendentibns fiat adoptio; secus, si ab extraneo, hoc est, eo, qui non erat ex superioribus. §. 2. *Inst. l.* 10. *C. h. t.*

Nullus ergo effectus adoptionis in specie factæ ab extraneo?

Adoptatus consequitur jus succedendi ab intestato. *d.* §. 2. & *l.* 10. quod per emancipationem rursus amittit.

De Effectu Patriæ potestatis.

Qui sunt effectus patriæ potestatis?

Varii, quorum nonnullos referam. 1. Potest pater dare filiofamilias, non tantum instituto, sed & exheredato, tutorem. *l.* 4. *D. de Testam. tut.* & heredem. §. 4. *Inst. de pupill. subst.* 2. Nuptiæ non consistunt, nisi pater consentiat. *pr. Inst. l* 2. *ff. de rit. nupt.* 3. Filiusfamilias, nec de profectitio, nec de peculio adventitio, sive pater ex eo usumfructum habeat, sive non, potest testari, licet pater consentiat. *l.* 11. *C. l.* 6. *D. qui test. fac. poss.* 4. Quicquid filius acquirit, patris est. *l* 79. *D. de acq. hered.* Modo non sit castrensis peculii, vel quasi; id enim totum acquiritur filiofamilias. *l.* 2. *C. h. t. l.* 2. *D. ad SC. Maced.* §. 1. *Inst. per. q. person. cuiq. acq.* Vel non sit peculii adventitii: id enim cedit tantum quoad usumfructum patri, nisi sit is ei ademtus. *d.* §. 1. *Nov.* 117. *c.* 1. 5. Pater administrat bona adventitia filiorumfamil. etiam iis invitis.

invitis. *l.* 1. *C. de bon. mater.* nec oneratur satisdatione, vel rationum redditione. *l.* 8. *C. de bon. q. lib.* 6. Nulla nascitur inter patrem & filium obligatio civilis. §. 6. *Inst. de inutil. stip.* sed tantum naturalis. 7. Nulla lis esse potest inter eos. *l. lis* 4. *D. de judic.* nisi certis casibus, quorum aliqui sunt expressi *d. l.* 4. *l.* 53. *D. eod. l.* 1. *D. ad L. Iul. de annon. l.* 20. *in fin. C. qui accusa.* 8. Filiusfamilias non recte sine consensu patris contra alium consistit judicio. *l. fin. in fin. versic. necessitate. C. de bon. q. lib.* nisi certis casibus. *l.* 8. *D. de procurat. l. inter* 6. §. 2. *ff. ad L. Iul. de adult.* 9. Pater præteriens liberos in potestate constitutos, nihil agit. *l. inter cætera* 30. *D. de lib. & posth.* 10. Filius bona, quæ patri acquiruntur, non potest alienare. *l.* 3. *pr. C. h. t.* 11. Pater potest modice ád emendationem filium castigare, &, si in contumacia perseveret filius, eum offerre Judici, dicturo sententiam, quam pater voluerit. *l.* 3. *in fin. C. h.* nisi sit atrox ab ipso facinus admissum; tunc legis præscriptum Judex sequetur. *l.* 2. *D. ad. l. Corn. de sicar.* 12. Adulterum filiæ cum filia deprehensum in sua vel generi domo, impune interficit. *l.* 20. *l.* 22. §. 2. *D. ad L. Iul. de adult.* Hi vero effectus omnes non uniformiter ubique observantur.

Quib. Mod. Jus Patr. Pot. Sol. Lib. 1. Inst. Tit. 12.

Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur?

Variis. Primo, morte naturali, per quam anima à corpore dissolvitur, vel patris vel filii. Filii semper, & absolute: Patris, si filius non sit recasurus in alterius potestatem; quod fit, cum avus est mortuus, qui filium & nepotem ex filio habebat in potestate. *pr. Inst. h. t.*

Quis est secundus modus?

Mors civilis, per quam quis ex numero civium tollitur. hæc est deportatio. §. 1. *Inst. de cap. dimin.* non relegatio. §. 2. *Inst. h. l.* 2. *ff. de publ. judic.* Interim, si deportatus sit plene restitutus, revivisc it quoque jus potestatis. §. 1. *Inst. h. t.*

Quid de servis pœnæ?

Hodie non possunt esse servi pœnæ. *Nov.* 22. *c.* 8.

Quis

Quis est tertius modus?

Olim sola summa Patritiatus in filio dignitas, quæ erat in consiliariis Principum. §.4. *Inst.h.* sed jure novissimo quęvis dignitas, quę à curia liberat. *Nov.*81.*c.*1. §.1.

Quæ dignitates liberant à curia?

1. Patritiatus. 2. Consulatus. 3. Consularitas. 4. Magisterium militum. 5. Præfectura Prætoriana. 6. Præfectura urbicaria. 7. Patrocinium Fisci. 8. Principatus agentium in rebus Principis. 9. Proximatus sacrorum scriniorum. *l.fin. C. de decur. lib.* 10. *Nov.* 81. *c.* 1. *pr.* Adde Episcopatum. *d. Nov.* 81. *c.* 3.

Quis est quartus modus?

Captivitas patris vel filii. Verum, videtur ea magis suspendere potestatem quam finire, quamdiu captus vivit, propter jus postliminii, quo captus, si reversus fuerit, omnia pristina jura recipit vel in ea recidit, adeo ut non videatur abfuisse. §. 5. *Inst. h.*

Quid, si captus, apud hostes moriatur?

Per legem Corneliam fingitur mortuus eo tempore, quo primum fuit captus. *d.* §. 5.

Quis est quintus modus?

Si pater incestas & nefarias contraxerit nuptias. *Nov.* 12. *c.* 2.

De Emancipationibus. Tit. 42. Lib. 8. Cod.

Quis est sextus modus?

Emancipatio. quæ nihil aliud est, quam voluntaria dimissio ex potestate. §. 6. *Inst. q. mod. pat. pot. solv.*

Quomodo fit?

1. Expresse, cum pater adit judicem, & coram eo declarat suam de emancipando filio voluntatem, & filius consentit. *l. fin. C. h.* adeo ut rescripto Principis non sit opus. 2. Tacite, cum pater diu passus est filii res ut patrisfamilias geri, sive per eos, qui testamento matris tutores nominati sunt. *l.*1.*C. de patr. potest.* sive per ipsum filium. Sic etiam ex moribus, cum filius legitime contrahit matrimonium, à potestate liberatur. *arg. Num.* 30. *v.* 16.

Possuntne parentes vel liberi cogi ad emancipandum?

Nequaquam. *d. l. fin. C. h.* nisi justa fuerit causa. ita cogi

cogi potest pater, si male filium contra pietatem afficiat. *l. fin. ff. si quis à parent.* filiam prostituat. *l. 12. C. de Episcop. aud.* pecuniam acceperit ad emancipandum. *l. 1. §. 3. ff. si quis à par.* agnoverit legatum sibi relictum sub conditione emancipandi. *l. 92. ff. de cond. & Dem.* filius arrogatus probet, se esse circumscriptum in arrogatione. *l. 32. 33. ff. de adopt.* Liberi vero possunt cogi, si patrem injuria afficiant, aut gravent nimium: at, quando id fiat, Iudex æstimabit.

Estne abdicatio liberorum permissa?

Nullo modo. *l. 6. C. de patr. potest.* Jura enim sanguinis mutari ac tolli privato arbitrio patris nequeunt. *l. 8. ff. de reg. Iur.*

Quis est septimus modus?

Adoptio in specie, facta ab aliquo ex ascendentibus. *§. 8. Inst. quib. mod. patr. pot. solv.* Verum, hoc modo magis liberi transferuntur in alterius potestatem, quam in totum ab ea liberantur. Interim, quoad patrem naturalem, revera est solutio potestatis. *§. 2. Inst. de adopt.* non eorum, quæ ad successionem & reverentiam pertinent.

De Infantibus Expositis. Tit. 52. Lib. 8. Cod.

Quis est octavus modus?

Expositio infantis. *l. 2. C. h. t.* sive facta fuerit interficiendi animo, sive non.

Quid, si invito vel ignorante patre filius sit expositus?

Pater eum repetens, restituet, non furi, sed ei, qui bona fide educavit, alimenta, & sumptus in artificium aliquod addiscendum juste factos. *l. 1. C. h. l. 16. C. de nupt.*

Quæ est pœna patris exponentis?

Expendi debet causa cum circumstantiis. si expositio sit facta citra necessitatem in loco deserto, ad mortis pœnam judex procedet; si ex necessitate, ubi misericordiam partui captavit, non ita solicite vindicari oportet.

De

De Ingratis Liberis. Tit. 50. Lib. 8. Cod.

Possuntne liberi, liberati à potestate, inviti redigi in potestatem?

Non possunt. *l. fin. ff. de h. q. sunt s. vel al. jur.* nisi fuerint ingrati; ut, si suos parentes, vel atrocitate convitii, vel cujuscunque atrocis injuriæ dolore pulsaverint. *l. un. C. h.*

Quæ est potestas Tutorum & Curatorum?

Tutores tantum authoritatem habent. *t. t. Inst. Cod & ff. de author. l. 25. §. 4. de acq. vel omitt. hered.* Curatoribus, qui rebus impuberum administrandis sunt præpositi. *l. 20. ff. d. de rit. nupt.* tantum jus consentiendi est. *d. l. 25. §. 4.* adeo, ut minores sine eorum consensu efficaciter nihil gerant. *l. 3. C. de rest. in int. minor. l. fin. §. minores 2. C. de sent. pass. & restit.*

Quæ est potestas maritorum in uxores?

Jure Civili maritus quidem princeps familiæ, & in domo dominus. *l. 195. §. 1. l. 196. ff. de Verb. Signif.* suo honore uxorem decorat, genere nobilitat, & ei forum & domicilium dat. *l. mulieres 13. C. de dignit.* quæ commoda & jura retinet uxor quamdiu est vidua: nupta autem denuo minoris ordinis viro, prioris mariti dignitate privatur, ac posterioris mariti conditionem sequitur. *d. l. 13. l. 8. D. de Senator.* Maritus potest occidere domi suæ adulteros, secundum *l. 24. D. ad L. Iul. de adult.* & in accusatione adulteræ uxoris privilegia habet. *l. 30. C. eod.* dotis constante matrimonio est dominus. *l. 30. C. de Iur. dot.* habetque ejus vindicandæ potestatem. *l. 9. C. de Rei vind.*

Tit. 8. De Rerum Divisione. Tit. 1. Lib. 2. Inst.

Quæ jura sunt occupata circa res, objectum juris alterum?

Quæ directo tractant de dominiis & obligationibus.

Annon obligationes rectius ad personas referuntur?

Nequaquam. Licet enim obligationum substan-

tia

tia non in eo consistat, ut corpus aliquod nostrum vel servitutem aliquam nostram faciamus, sed ut persona personæ adstringatur ad dandum, præstandum, vel faciendum quid. *l.* 3. *D. de obl. & act.* & per obligationes dicantur creditores ac debitores: non tamen obligationes ad personas referri possunt: quia jus personarum consistit in statu & conditione hominum; per obligationem persona personæ astringitur, non ut personæ jus sive status spectetur, sed ad quid faciendum vel præstandum, & sic ob rem. Deinde, per obligationem corpus etiam nostrum facimus, vel servitutem nostram, non quidem immediate, ut *d. l.* 3. sed mediate, qua per obligationem constituimus causam, cujus vi eum, qui nobiscum contrahit, cogere possumus, ut, per traditionem, vel quasi, corpus aliquod nostrum vel servitutem nostram faciat. Denique, quia creditores & debitores dicuntur, non ratione qualitatis alicujus personalis, sed rei, convenientius dicemus, ad jus rerum obligationes referri. Prout & obligatio potest vendi. *t. t. D. de hered. vel act. vend.* legari. §. *tam à* 21. *Inst. de legat.*

Quomodo distinguuntur res?

Variæ sunt divisiones. 1. Sunt vel divini, vel humani juris. Divini, quæ in nullius patrimonio sunt aut esse possunt: Vti res sacræ, religiosæ & quodammodo sanctæ. Humani, vel publicæ, vel privatæ. *l.* 1. *pr. D. h.*

Quæ est secunda?

Sunt vel in patrimonio sive dominio, vel extra patrimonium. Nullæ autem res eodem respectu in patrimonio & extra id esse possunt. *vid. l.* 1. *D. de us. & usuf. leg.*

Quid est dominium?

Jus, quo res cujusque est propria. Hujus effectus est, de re authoritate propria disponere prout lubuerit, modo lex non sit impedimento.

Quomodo distinguitur?

1. Est vel nuda proprietas, vel plena. Nuda proprietas, cum res alicui est propria, sed ejus ususfructus est apud alium. §. 1. *Inst. de usuf.* Plenum dominium, cum domino rei non abest ususfructus. §. *fin. Inst. eod.*

eod. 2. Est vel directum, quod habet dominus verus; quale est penes dominum rei emphyteuticæ: vel utile, quod est penes eum, ad quem emolumentum rei pertinet; quale est penes emphyteutam. *l.* 1. *D. si ager vectig.* 3. Est aliud naturale, quod competit veris dominis. ita dotis domina est uxor. *l.* 30. *C. de Iur. dot.* aliud civile, quod per interpretationem juris tribuitur alicui. ita maritus est dominus dotis interim, constante sc. matrimonio, & secundum actiones, quæ pro dote vel contra dotem instituuntur. *d. l.* 30. *C. de Iur. dot. l.* 9. *C. de Rei vind.* 4. Est aliud, quod alii debetur vel præstandum est, & ab alio potest avocari. *l.*66. *D. de Rei vind.* tale habet venditor in re vendita. §.3. *Inst. de empt. & vend.* aliud, quod nemo suo jure potest avocare; quale habent veri Domini, qui rem alii non debent. *Quæ est tertia divisio rerum?*

Sunt vel communes, vel publicæ, vel universitatis, vel nullius, vel singulorum. §.1. *Inst. l.*2.3.4. *& seqq. ff. h.* Hæc ipsa includitur primæ rerum divisioni.

*Atqui nulla mentio publicarum in l.*2. *D. h.* ?

Sub communibus comprehenduntur. *arg. l.* 4. §.1. *junct. l.* 2. §. 1. *l.* 3. 4. *& seqq. h.*

Quæ sunt communes?

Quarum quidem proprietas nullius est, sed acquiri occupando possunt, ususque omnibus vacat. §.1. *Inst. h. l. littora.* 5. *D. de contr. emt.* uti sunt mare, littus, aqua profluens, aër. *d.* §. 1.

Quinimo littus est Populi Romani. l. 3. *D. ne quid in loc. publ.*

Sunt populi Romani imperio, non dominio.

Quid juris cuique concessum circa mare, littus?

Omnibus licet in mari piscari. *l.* 13. §. *fin. D. de injur.* in mare jacere pilas molesque. *l.*2. §.8. *l.*3. §.1. *D. ne quid in loc. publ.* & quod est supra pilas in mare jactatas ædificatum, continuo est ædificantis. quia, quod nullius est, cedit occupanti. *l.* 30. §. *fin. D. de acq. rer. dom.* pariter & in littore licet ædificium ponere. Præstat autem requirere consensum ejus, qui Jurisdictioni præest, ne cum incommodo reipublicæ vel alterius quid in littore fiat. *conf. l.* 14. *l.* 50. *D. de acq. rer. dom.* Quamdiu autem manet ædificium, manet quoque

quoque solum ejus, qui ædificavit: at, ædificio destructo, cedit locus derelictus occupanti. *l.* 14. *pr.* & §. 1. *D. eod. l. 6. D. h. t.*

Quæ sunt publica?

Quarum usus ad omnes in populo pertinet, & proprietas per usum vel occupationem non transfertur, sed est vel nullius, vel totius populi, vel singulorum; uti flumina, portus, ripæ fluminum. §. 2. & 4. *Inst. h.*

Quis est usus fluminum?

Vt in publicis, non privatis, (de quibus *l.* 1. §. 3. *D. de flumin.*) navigare & piscari liceat. §. 3. *Inst. h.* Ita & in portu piscatio est permissa omnibus è populo. *d.* §. 3.

Quid, si quis diu piscatus sit in flumine?

Ex hoc solo non potest prohibere alium. *l.* 45. *D. de usurp. & usuc.* Verum, qui in diverticulo diu est piscatus, & possessionem non amisit, recte prohibebit. *l.* 7. *D. de divers. & temp. præs.*

Licetne & in flumine ædificare?

Licet, si publicus accedat consensus, & statio vel navigatio nôn fiat deterior, vel flumen non exarescat. *l.* 24. *pr. D. de damn. inf. l.* 1. §. 12. 19. 21. *D. de flumin.*

Quis est usus riparum?

Potest quilibet ad eas naves adpellere, arboribus in iis natis religare, retia siccare, onus in his reponere. §. *riparum* 4. *Inst. l.* 5. *D. h.*

Quæ sunt res universitatis?

Quæ ad certam universitatem, collegium, corpusve pertinent. Sic, ut quilibet ex ea universitate uti iis possit, nemo autem ex singulis habeat eas in dominio. *l.* 6. §. 1. *D.* §. 6. *Inst. h. l.* 7. §. 1. *D. quod cujusque univ.*

Quæ sunt nullius?

Propriæ, quæ nullius privati sunt, nec esse possunt. *l.* 82. *D. de Reg. Iur.* Hæ vel sacræ, vel religiosæ, vel sanctæ. §. 7. *Inst. l.* 6. §. 2. *D. h.*

Quæ sunt sacræ?

Quæ Deo rite sunt consecratæ; uti templa, &c. Ecclesiasticæ sunt, quæ cultui divino indirectò inserviunt; uti quæ ad Ministros alendos, ad ædificia sacra sarta tecta conservanda, & alios similes usus, destinatæ sunt.

Possunt-

Possuntne res sacræ alienari?

Non possunt, nisi ob famem extremam. *l.* 21. *C. de SS. Eccles.* ob redemtionem captivorum. *d. l.* 21. *&* §. 8. *Inst. h. t.* & nisi sint superflua vasa, & Ecclesia sit debitrix, nec habeat unde solvat. *Nov.* 120. *c.* 10. Ecclesiasticæ vero res mobiles, quę servando servari non possunt, recte alienantur. *Extravag. ambitiosa de reb. Eccles. non alien.* Immobiles non aliter, quam ex legitima causa, & justo ordine.

Quæ est legitima causa?

Causa est necessitas. *Nov.* 120. *c.* 6. *c. sicut. caus.* 12. *q.* 2. pietas. *l.* 21. *C. de SS. Eccles.* utilitas. *Nov.* 120. *c.* 7. *C. ut super in f. c. ad aures,* 7. *x. de rebus alien. non alien. d. c. sicut.*

Quis ordo est servandus?

Iure Civili, initium fit à rebus mobilibus, deinde ad prædia proceditur, quæ proscribuntur per viginti dies, & sub hasta venduntur, & plus offerens præfertur. *d. Nov.* 120. *C.* 10. jure Canonico, in Ecclesia parochiali, ubi non est Capitulum, sufficit Parochum causam deferre ad Episcopum loci, ubi res alienanda est, qui causa cognita venditionem decernit. Sin autem ibi sit Capitulum, desideratur consensus majoris partis Cleri & Episcopi. *can. placuit.* 50. *cum* 3. *seqq. caus.* 12. *q.* 2.

Quæ sunt res religiosæ?

Quæ sepulturæ mortuorum sunt dicatæ. Ita quisque locum suum potest facere religiosum propria authoritate: non vero per solam destinationem, sed per illationem mortui, factam eo animo, ut ibi perpetuo maneat. *l.* 40. *D. de relig. l.* 7. §. *religiosum. D. h.* Adeoque cenotaphium non erit religiosum. *l.* 6. §. 1. *l.* 42. *D. de relig.* nec locus totus sepulturæ destinatus, sed quatenus corpus humatum est. *l.* 2. §. *sepulchrum.* 5. *D. de relig. l.* 3. §. 2. *D. de sepulch. viol.* quod ita est accipiendum, ut, quæ juncta sunt & adhærent, simul sint religiosa.

Quis habet jus inferendi?

In locum purum alienum, vel communem, propriumque, cujus ususfructus est penes alium, nisi certo casu, qui est *l.* 2. §. 7. *D. de relig.* mortuum inferre non licet: invitis sc. dominis, sociis, usufructuariis: uti nec usufructuario licet, invito proprietario. §. 9.

Inst. h. In commune sepulchrum licet, etiam refragantibus sociis. §. 9. *Inst. h.* quia ad hoc sepulchrum habetur. *l.* 5. *pr.* *D. de relig.*

Possuntne vendi loca religiosa?

Possunt minime, ut profana fiant, atque ideo divisioni non sunt subjecta. *l.* 30. *D. famil. erciſc.* quod enim semel divini juris factum, humani juris denuo fieri non potest.

Quomodo distinguuntur sepulchra?

Alia sunt hereditaria, alia familiaria. Hæc ad omnes ex familia, licet non sint heredes; illa ad heredes omnes, licet non sint ex familia, pertinent. *l.* 5. 6. *D.* *l.* 4. 8. 13. *C. de relig.* Singuli vero habent jus inferendi in solidum. *l.* 30. *D. Fam. erciſc.*

Quæ sunt res sanctæ?

Quæ certa sanctione pœnali sunt munitæ adversus injurias hominum; uti sunt portæ, & muri civitatum. Constituta autem est pœna capitalis in eum, qui hostili animo muros transcenderit. *l. fin. D. h. t.* §. 10. *Inst. h.*

Quid, si quis hostili animo muros municipiorum violaverit?

Etiam pœna capitali est afficiendus. Sunt enim & muri municipiorum sancti. *l.* 8. §. 2. *D. h.*

Quæ sunt res singulorum?

Quæ privatorum sunt dominio subjectæ. §. 11. *Inst. h.* Et hæ, vel communes, vel confusæ, vel propriæ. Communes, sunt duorum vel plurium: Et sunt tales vel ex conventione, ut in societate; vel citra conventionem, uti, si duobus vel pluribus eædem res legatæ, aut donatæ sint. Confusæ sunt, quæ sunt nostræ, finibus indistinctis. Propriæ, quæ à singulis separatim sunt acquisitæ.

Annon & aliter res distinguuntur?

Aliæ sunt dividuæ, aliæ individuæ. Dividuæ, vel natura & re simul, sive corpore; uti res, quæ annumerantur, & in numero consistunt: vel, quæ divisæ totum non tollunt; veluti si fundus in varias regiones dirimatur: vel ex causa præter naturam, quam lex, ex justa interpretatione, ob commoditatem rerum gerendarum suggerit. Iisdem modis in contrarium etiam individuæ res dicuntur usu, &c. *vid. l.* 2. *l.* 54. 72. *l.* 85.

l. 85. *D. de Verb. Oblig. l.* 5. *D. de stip. servor. l.* 9. §. 1. *D. de solution.*

De Rebus Corporalibus & Incorporalibus. Tit. 2. Lib. 2. Inst.

Annon & aliter res distinguuntur?

Sunt vel principales, vel accessoriæ. Sunt vel liberæ, vel servæ. Sunt vel corporales, vel incorporales. Corporales sunt, quæ corpus habent, & tangi possunt; uti fundus, vestis, argentum, aurum. *pr. &* §. 1. *Inst. h. l.* 1. *in fin. D. de rer. divis.*

Quomodo distinguuntur corporales?

Sunt vel species, vel quantitates. Species sunt, quæ certa habent corpora & ab aliis distinctam substantiam. Eæ sunt rursus mobiles, vel immobiles. Mobiles, quæ moveri possunt, vel se moventes. Immobiles, sunt res soli, soloque cohærentes.

Quid de nummis statuendum?

Si certa eorum corpora spectentur, sunt species; ut numismata aurea ac argentea, quibus pro gemmis utimur. *l. numismatum* 28. *D. de usufruct.* Si valor eorum attendatur, sunt quantitates.

Quid sunt quantitates?

Quæ numero, pondere, aut mensura constant; uti pecunia, oleum, vinum, frumentum, & in genere suo functionem recipiunt.

Quæ sunt res incorporales?

Quæ tangi non possunt, & in jure consistunt: uti hereditas, obligatio, servitus. *l.* 1. *in f. D.* §. 2. *Inst. h.*

Quomodo hæreditas, obligatio, servitus, res sunt incorporales?

Non, qua res hereditariæ, res in obligationem deductæ, & corpora, quibus servitus inhæret; sed qua ipsum jus hæreditatis, obligationis, & servitutis in abstracto spectatur.

DE TERTIO IURIS OBIECTO.

Quod est tertium juris objectum?

Actio, non qua in bonis esse dicitur. *l.* 49. *D. de Verb. Sign,* sed qua est remedium, ab invito in

judicio per judicem re ipsa obtinendi quod debetur. *pr. Inst. de act.*

Quid circa hoc objectum primum considerandum?

Ad quem magistratum sit eundum, ut cognoscatur, cujus jurisdictio sit: deinde reliqua præparatoria recte observentur.

Quomodo illi, qui reip. Romanæ administrationi & juri dicendo fuerunt præfecti, distincti fuerunt?

Alii primario præfecti; alii eorum vicarii, adjutores, ac judices. Qui primario præfecti aut generatim in urbe aut provincia, aut in singulari civitate: vel Civiles, vel militares: vel à populo, aut senatu, vel à principe constituti.

Tit. 9. De Senatoribus.

Qui erant Senatores?

Qui sententiam in senatu consilii publici causa dicebant. Horum dignitas liberis quoque & uxoribus communicatur. *l.* 1. 5. 6. 7. 8. 12. *D. h.*

Tit. 10. De Consulibus.

Qui fuere Consules?

Qui exactis regibus electi sunt, ut reipubl. consulerent, penes quos summum imperium esset; fueruntque duo. Verum horum potestas imminuta: 1. Legibus Valerii Publicolæ. 2. Tribunitiis intercessionibus. 3. Principum authoritate.

Tit. 11. De Off. Præfect. Prætorio. De offic. Præfect. Præt. Orient. & Illyric. De Offic. Præf. Præt. Afric. &c. Tit. 26. 27. C. Lib. 1.

Qui fuerunt Præfecti Prætorio?

Qui aulæ Principis ac militibus prætorianis in suis locis, uti Oriente & Illyrico, Africa, &c. præerant, quibus Princeps rerum judiciorumque summam commiserat, quique vice ac voce principis judicabant. Hi variis locis fuere præfecti, videl. Orient. Illyr. Afric. &c.

Tit.

Tit.12. De Offic. Præfecti Urbi. Tit.28. Lib. 1. Cod.

Quis fuit Præfectus Urbi?

Cui summa rerum urbanarum fuit commissa, ad urbis custodiam, supplicia irroganda, & annonæ curam.

De Off. Præfect. Annon. Tit 44. Lib. 1. Cod.

Fuitne singularis Præfectus annonæ?

Fuit: at is non solus, sed cum Præfecto urbi annonam curabat.

Tit. 13. De Off. Quæstor. Tit. 30. Lib. 1. Cod.

Qui Quæstores?

Præfecti pecuniæ publicæ conquirendæ, conservandæ, & utiliter erogandæ. Fuerunt & Quæstores Criminum, qui in crimina inquirebant, & de iis statuebant. Hi & Quæstores homicidii dicebantur.

Tit. 14. De Offic. Prætor. Tit. 39. Lib. 1. Cod.

Qui Prætores?

Qui juri-dicundo præerant, quasi vivæ voces legis; quique adjuvandi, supplendi, corrigendi Juris Civ. causa constituti. *l. 7. §. 1. D. de Iust. & Iur.*

Tit. 15. De Offic. Præf. Vigil. Tit. 43. Lib. 1. Cod.

Qui Præfecti Vigilum?

Nocturnis excubiis & incendiis arcendis præpositi. Poterant hi fures, effractores, capsarios, flagellis & fustibus castigare.

Tit. 16. De Off. Proconf. & Legat. Tit. 35. Lib. 1. Cod.

Qui Proconsules?

Missi à Senatu in Provincias cum consulari dignitate. Hisce adjungebantur Legati, quibus à Proconsulibus, cum ingressi essent provincias, mandabatur jurisdictio.

Tit. 17. De Offic. Præf. August. Tit. 37. Lib. 1. Cod.

Quis Præfectus Augustalis?

Præfectus Ægypto, dignitate consulari. Augustalis ab Augusto, qui eum constituebat, dictus.

Tit. 18. De Off. Præsid. De Off. Rectoris Provinc. Tit. 40. Lib. 1. Cod.

Quis fuit Præses seu Rector Provinciæ?

In genere omnis, qui Provinciam regebat; sive Proconsul, sive alius. In specie, qui à Principe ad Provinciam regendam fuit constitutus.

De Offic. Com. Orient. Tit. 36. Lib. 1. Cod.

Quis fuit Comes Orientis?

Cui variæ Provinciæ in Oriente administrandæ erant.

Ut nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu Principis permittatur. Tit. 41. Lib. 1. Cod.

Potuitne cuiquam patriæ suæ administratio committi?

Non facile, nisi Princeps specialiter permitteret. *L. un. C. h.*

Tit. 19. De Offic. Procurator. Cæsar. vel Rationalis.

Qui fuerunt Procuratores vel Rationales Cæsaris?

Quibus cura Fisci demandata fuit, & qui judicabant inter Fiscum & privatos.

De Officio Magist. Officior. Tit. 31. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt magistri officiorum?

Præpositi Ordinibus Palatinorum, Judices aulicorum officiorum: Ad hos disciplina morum in palatio in cubicularios, silentiarios, hoc est, secretarios, aliosque ministros pertinebat, Appellabantur & magistri Curiæ.

De

De Offic. Comit. Sacrar. Largition. Tit. 32. Lib. 1. Cod.

Qui Comites sacrar. largitionum?

Qui administrarunt Thesauros Principis. *L. un. C. h.*

De Offic. Comit. rer. privatar. Tit. 39. Lib. 1. Cod.

Qui Comites rerum privatarum?

Præfecti Privato Principis patrimonio.

De Offic. Comit. sacri Palatii. Tit. 34. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Comites sacri palatii?

Judices aulici apparatus, curatoresque cellæ ac penus principalis.

De Offic. Comit. sacri patrim. Tit. 35. Lib. 1. Cod.

Qui fuere Comites sacri patrimonii?

Concurrerunt cum Comitibus rerum privatarum & sacri palatii.

Tit. 20. De Off. Juridici. Tit. 57. Lib. 1. Cod.

Quis fuit Iuridicus?

Legatus Alexandriam cum potestate ibi jus dicendi missus.

De Off. Magistr. Milit. Tit. 29. Lib. 1. Cod.

Fuerunt & militares Magistratus?

Omnino: & majores, veluti Magistri militum, quibus summa militiæ ac quæstionum militarium curæ commissa fuit; & minores, veluti Tribuni militum, qui inter milites inferiori gradu jus dicebant: & comites rei militaris, qui ad limites custodiendos mittebantur.

Ne rei militar. Comitib. vel tribun. lavacra præstentur. Tit. 47. Lib. 1. Cod.

Debueruntne Provinciales Comitibus vel tribunis lavacra, hoc est, balnea præstare?

Non tantum prohibitum, ne balnea darentur, sed

& constitutum, ne fieret adæratio, id est, æstimatio, loco balnei. *l. un. C. h.*

De Defensoribus Civitat. Tit. 55. Lib. 1. Cod.

Erantne & minores Magistratus?

Fuerunt Defensores civitatum, quorum officium fuit patrocinari personis tenuissimis, ne opprimerentur à potentioribus, & tueri civitatis jura.

De Magistratibus municipalibus. Tit. 56. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Magistratus municipales?

Qui municipia regebant, & in iis jus dicebant secundum modum suæ jurisdictionis. Hi mancipare carceri poterant delinquentes; sed ad Præsidem, ut punirentur, mittere cogebantur.

De Offic. Vicarii. Tit. 38. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Vicarii?

Qui pro præfecto Prætorio mittebantur in aliquam diœcesin, varias provincias continentem.

De Offic. ejus, qui vicem alt. Jud. vel Præsid. obtinet. Tit. 50. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt, qui vicem Præsidis obtinuerunt?

Qui, præside defuncto vel remoto, vel ad aliam provinciam vocato, vel aliàs impedito, regebant provinciam, non ex mandato Præsidis, sed authoritate Principis.

Tit. 21. De Officio ejus, cui mandata est Jurisd.

Quam potestatem habebat, cui mandabatur Iurisdictio?

Tantum in eum transibant, quæ erant imperii mixti, non quæ erant meri. *l.* 1. *D. h. t.* nisi lex specialiter quid conferret. *arg. l.* 1. §. 1. *D. de tutor. & curat. dat.*

Tit.

Tit. 22. De Assessorib. Domestic. & Cancellar. Tit. 5. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Assessores, Domestici, Cancellarii?

Assessores, qui consiliis magistratum ac judices juvabant. *l.7.C.h.* in cognitionibus, postulationibus, ac libellis. *l. 1. D. h.* Domestici, qui judicis personam protegebant & custodiebant. Cancellarii à secretis erant judicibus, qui scribendis & expediendis judicum epistolis dabant operam.

De Offic. diversor. Judic. Tit. 48. Lib. 1. Cod.

Quæ sunt officia Iudicum communia?

Vt nunquam confundant invicem dignitatum gradus, sed inferiores superioribus in suis relationibus ac subscriptionibus reverentiam præstent, non eos fratres appellent, vel pares faciant. *l. pen. C. h.* ut honoratis viris ingressum & sessionem in secretariis non denegent. *l. fin. C. h.* nec fœminas ob æs alienum in publicum trahant. *l. 1. C. h.* ne quidem ob debitum fiscale. *Nov. 134. c. 9.*

Quomodo distinguuntur?

Sunt alii Civiles, alii militares.

De Offic. Jud. Civilium Tit. 45. Lib. 1. Cod.

Qui sunt Civiles Iudices?

Qui paganis Jus reddunt, etiam curialibus ac viris honoratis.

De Offic. militar. Jud. Tit. 46. Lib. 1. Cod.

Qui sunt militares Iudices?

Qui inter milites litigantes inter se, vel inter milites ac cives, jus dicunt.

De Contractibus Judicum, vel eorum, qui circa eos sunt, & inhibendis donationib. M. Tit. 54. Lib. 1. Cod.

Possuntne Iudices contractum celebrare cum iis, in quorum causis sunt, vel futuri sunt judices?

Vrbani permissu principis commercii ac ædificatio-

nis Jus habuerunt, non autem iis licuit recipere donationes. Sin autem factæ erant, confirmabantur donatorum aut heredum ratihabitione post depositum officium in scriptis celebrata, vel quinquennii silentio. Provinciales, nec ex rescripto principis contrahere, ne quidem per interpositam personam, nisi victus causa, nec domum aut navem extruere, multo minus munus recipere potuerunt. *l. un. C. h.*

Cur aliter in Provincialibus?

Majus in iis periculum, ne abuterentur sua potestate: Inspectorem quippe Principem vel alium summæ authoritatis non habebant.

De Annonis & Capit. Administ. &c. Tit. 53. lib. 1. Cod.

Quid igitur fuit Iudicibus ac Assessoribus concessum loco salarii?

Vt à donis sibi temperarent, statutum fuit, ut in præmium laboris solverentur annona & capita. Annona hic est, omne ad victum necessarium: capita sunt, pabula pro equis & mulis. Notitiæ singulis officiis delegabantur, quibus continebatur quantum pro annona & capitatione deberent singuli pendere. *l. un. C. h.*

De Mod. Mulctar. Tit. 54 Lib. 1. Cod.

Quid de mulctis statuendum?

Vt illi tantum mulctent, quibus id datum: Illi mulctentur, qui possunt: In iis rebus mulcta exigatur, in quibus debet: Servetur justus modus, ne in infinitum mulcta excurrat, & ne temere ac præcipiti festinatione ad eam procedatur, sed causa cognita.

Ut omnes Judic. tam Civil. quam Milit. post Administ. Depos. 50 dies in Civitat. vel cert. loc. perman. Tit. 49. Lib. 1. Cod.

Possuntne Iudices deposito officio statim discedere?

Debent permanere in certis locis vel civitatibus per 50 dies, & omnibus ac singulis accusandi permittere copiam. *l. un. C. h.* & si fugiant, possunt capi ac detineri,

detineri, donec omne damnum fuerit refusum. *auth. si vero. C. h. t.*

PANDECTARUM
LIBER II.

Tit. I. De Jurisdictione.

Quæ est Iurisdictio?

Potestas de causa, sive civili, sive criminali, judicandi, & judicata exequendi. Consistit itaque potestas in statuendo, & statuto exequendo.

Potestas exequendi quomodo proprie appellatur?

Imperium. Sine imperio non est proprie jurisdictio. *l. fin. §. 1. D. de eo, cui mand. est jurisd.* Vbi enim sola est cognitio potestasque judicandi, sine imperio & potestate exequendi, ibi nulla vera est jurisdictio. *d. l. fin. §. 1. l. 99. D. de Verb. Signif.* Vti pedaneis judicibus ac arbitris est quidem potestas judicandi, sed non jurisdictio. *l. 5. 15. D. de Re jud. l. fin. C. ubi & apud quem cogn. in int. rest.*

Quomodo distinguitur Imperium?

In merum, vel mixtum. *l. 3. D. h.*

Quod est merum?

Potestas gladii, sive potestas animadvertendi in facinorosos. *l. 3. D. h.* itaque occupatur circa causas criminales. Habet autem tres gradus: Primus est, quo vita: Secundus, quo civitas adimitur: Tertius, quo delinquentes levius coërcentur.

Quibus competit?

Quibus Lex, vel Princeps, concessit. *l. 1. D. de offic. ejus, cui mand. jurisd.*

Annon potest mandari?

Nullo modo. *d. l. 1. de off. ejus.* nisi aliquando, in causa absentiæ. *d. l. 1.* Potest quidem cognitio de crimine recte mandari, sed nunquam ipsum merum imperium, *l. 6. D. de offic. proconf.*

Si Princeps concesserit jurisdictionem, videturne & merum imperium concessisse?

Nequaquam. *d. l.* 1. sed tantum Civilem Jurisdictionem. *arg. l. obligatione 6. D. de pignorib. l. fin. ff. de supell. legat.*

Quod est mixtum?

Quod occupatur circa causas civiles. Vti, si quis in possessionem mittendus, si tutor sit dandus, &c. *l.* 1. *D. h.*

Quare dicitur hoc mixtum, illud merum?

Merum, quia est à sola lege: mixti nonnulla sunt à lege, nonnulla à jure magistratus. Deinde merum, separatum est à Jurisdictione, & consistit, non in quæstionibus bonorum, sed tantum in irrogatione pœnarum: mixtum cohæret jurisdictioni. *l.* 1. *§. fin. D. de offic. ejus.* & pertinet non tantum ad coërcendum, sed & ad quæstiones de bonis.

Quid, si jurisdictio sit mandata?

Transeunt omnia, quæ sunt mixti imperii. *d. l.* 1. *§.* 1. *l.* 4. *§.* 1. *l. fin. §.* 1. *D. de off. ejus.* modo non sint talia, quæ à lege specialiter deferri solent.

Cur dicitur, modo non sint a lege specialiter delata?

Quia non tantum, quæ sunt meri imperii, sed & quæ sunt mixti, & specialiter à lege descendunt, non possunt mandari. *d. l.* 1. *princ.* uti tutoris datio, quæ à lege est. *l. 6. §. 2. D. de Tutel.*

Annon pugnant: A lege est tutoris datio. d. l. 6. §. 2. D. de Tutel. & est mixti imperii?

Minime. Nam in tutoris datione spectantur duo. Primum est, potestas dandi. Illa est à lege. nam non competit jure magistratus vel imperii, sed illi tantum magistratui, cui lex eam detulit. Alterum est, exercitium dationis: hoc est mixti imperii, quia versatur circa civilem causam.

Quomodo ergo distinguitur inter, à lege & jure magistratus competere?

A lege competere quid dicitur, cum nulli magistratui competit, nisi ei, cui lex id dedit. Jure magistratus, cum omni magistratui, quà & quia magistratus est, conceditur.

Quo-

Quomodo Iurisdictio in genere accepta distinguitur?

Varie. 1. Est vel voluntaria, vel contentiosa. *l.* 2. *D. de offic. proconf.* Illa exercetur inter partes consentientes, uti in emancipatione, manumissione. *d. l.* 2. Hæc in invitos & à se invicem dissentientes. Hoc sensu judicia sive actiones in invitos dantur. *l.* 83. §. 1. *D. de Verbor. Oblig.* 2. Est vel proptia sive ordinaria, vel extraordinaria. Illam habet quisque jure suo. Hæc est ex beneficio alieno, vel quia delegata sive mandata, vel quia prorogata.

Quomodo acquiritur ordinaria?

Vel à Principe, aliove, qui eam concedere potest: vel per præscriptionem 10 vel 20 annorum, cum territorio; vel 30 annorum, sine territorio. *arg. l.* 10. *D. si serv. vind. l.* 2. *C. de servit. l. fin. C. de præsc. long. temp. l.* 3. *C. de præscript.* 30 *vel* 40 *ann.*

Quæ est delegata?

Quam quis habet ex mandato ejus, cui ordinaria est jurisdictio. Et cui mandata est, non potest alteri rursus eandem demandare. *l.* 5. *D. h. t.*

Quæ est prorogata?

Quæ competit ex submissione partium voluntaria. *l.* 18. *D. h.*

Quomodo privati litigantes partesque possunt tribuere Iurisdictionem?

Non dant ei, qui non habet. *l.* 3. *C. h.* sed jurisdictioni ejus, cui ea est concessa, se subjiciunt. *l.* 1. *C. h.* dum renunciant privilegio fori. *l. pen. C. de pact. l.* 51. *D. de episc. & cleric.* Ita recipitur Jurisdictio magistratus, etiamsi causa ad eum non pertineat. *l.* 2. *D. de Judic.*

Annon & aliter distinguitur Iurisdictio?

Est alia Civilis, quæ exercetur in causis civilibus: alia criminalis, quæ locum habet in criminalibus. Illa ad mixtum: hæc ad merum imperium pertinet.

Quibus, & quomodo quis jus dicere potest, qui jurisdictionem habet?

Cui jurisdictio concessa est, simul ei omnia sunt concessa, sine quibus Jurisdictio exerceri nequit. *l.* 2. *D. h.* Interim nunquam quis sibi, nec uxori, nec liberis, nec iis, quos secum habet, jus dicet. *l.* 10. *D. h.* nun-

quam

quam supra modum suæ jurisdictionis; nunquam extra territorium. *l. fin. D. h.*

Quid, si plurium actionum, quarum singulæ sunt infra modum, coacervatio excedat modum Iurisdictionis?

Recte coram eo Judice agetur. *l.* 11. *D. h.* quia singulæ actiones spectandæ sunt.

Quid, si mutuæ sint actiones, & ab uno major, ab altero minor summa petatur:

Coram eodem Judice agetur, ne in potestate calumniosa adversarii sit, an apud eundem Iudicem litigari possit. *d. l.* 11. §. 1.

Quid, si una actio communis sit plurium, & singulorum portiones sint infra modum?

Si de tota re disceptetur, agi coram eo nequit: si de partibus singulorum, recte agetur. *d. l.* 11. §. 2. *D. h.*

Debetne summa accipi secundum id quod petitur, aut secundum id quod debetur?

Sequimur id quod petitur. *l. pen.* §. 1. *D. h.* Initio enim & in præparatoriis spectamus, quæ sit actoris postulatio.

Quibus modis finitur Iurisdictio?

Propria non utendo, vel male utendo. *arg. l. pen. C. de usuf. l.* 13. *C. de servit.* Mandata, renunciatione mandatarii, revocatione mandatoris, morte mandatarii, imo & mandantis re integra. *l.* 6. *ff. h. c. pen. x. de offic. deleg* §. *recte & seqq. Inst. mand.* Prorogata contraria conventione. *l.* 18. *D. h.*

DE ALBO CORRVPTO.

Solebant, qui Iurisdictioni sive juri dicundo præerant, album proponere: quid est album?

Tabula dealbata, in qua describebantur edicta, actiones ac reliqua jura, ut quisque intelligeret, quod jus dicendum esset à Prætore isthoc anno.

Quæ pœna corrumpentis album?

Si quis, quod jurisdictionis perpetuæ causa propositum erat, vel dum proponitur, vel proponendum est, dolo malo corruperit, datur in eum quingentorum aureorum judicium populare. *l.* 7. *pr. &* §. 2. *D. de Iurisd.*

Quid est corrumpere dolo?

Quovis modo mutare, radere, turbare, tollere, scienter, & in contemptum authoritatis publicæ. *d. l.* 7. §. 4. & 5.

Cur doli mentio?

Quia rusticitas, imperitia, casus, jussus prætoris, excusant. *d. l.7. §. 4.*

Quid, si plures corruperint?

Omnes & singuli tenentur, qui dolo malo fecerunt, sive ipsimet corruperint, sive mandaverint. adeo ut nec unus solvendo reliquos liberet. *d. l. 7. §. fin. l.8. D. eod.*

Quæ pœna est hodie, si quis chartam vel tabulam, qua edicta ac similia proponuntur, corrumpat?

Arbitraria, nisi certa fuerit ipsis edictis comprehensa.

Tit. 2. Quod quisque Jus in alium statuerit, &c.

Quid juris in edicto, quod quisque juris &c.?

Vt, qui Jus novum, cum magistratum vel potestatem habet, statuit, vel impetravit ab eo qui juridicundo præest, eodem jure utatur. Æquissimum enim est, ut quisque, quod existimavit æquum in alterius persona, id in se valere patiatur. *l. 1. §.1. D. h.*

Quid, si quis, cum vellet statuere, prohibitus fuerit?

Cessat edictum; quia verba cum effectu sunt accipienda. *l.1. §. 1.* Idem est si jus dixerit, inter quos Iurisdictionem non habet. quia pro nullo hoc habetur. Quid obest conatus, cum injuria nullum habet effectum? *d. l.1. §.1. in fin.*

Quid, si Adsessoris imprudentia jus aliter sit dictum, quam oportuit?

Non magistratui id officiet, sed ipsi Adsessori. *l. 2. D. h.*

Quid, si filiusfamilias jus novum dixerit?

Ipse tenebitur, & non nocebit patri. *l.3. §. 4. D. h.*

Quid, si Iudex male judicaverit?

Non proprie hoc edictum habet locum, sed litem suam facit, & actione in factum parti læsæ tenetur. *l. fin. D. de var. & extraord. cognit. pr. Inst. de Oblig. q. ex quas. malefic.* licet etiam IConsulti non bene consulentis responsum sit secutus. Interim vero IConsultus, si res ad effectum peveneritt, etiam

etiam utiliter conveniri potest ex hoc edicto.

Quomodo tenetur qui impetravit?

Non aliter, quam si postulaverit jus novum. *d. l. 3. princ. D. h.* Si autem usus sit, & id non postulaverit, cessat edictum: si etiam postulaverit, sive usus fuerit, sive non, tenetur. *d. l. 3. pr.*

Quid si, procurator vel tutor postulaverint?

Si procurator, tenetur ipse, & cessat in Domino edictum, qui non mandavit, vel ratum habuit, vel si procurator in rem suam fuerit constitutus. Si tutor vel curator postulaverit, ipse coërcetur. *d. l. 3. §. 1.*

Cui dabitur actio ex hoc edicto?

Non tantum læso, sed omni, qui quandoque experitur. *d. l. 3. §. 2.* Cum enim publico jure est abusus, non est iniquum, ut omnibus è populo contra ipsum idem jus dicatur.

Daturne etiam adversus heredes?

Licet pœnales actiones non dentur in heredes. *l. constitutiones 33. D. de oblig. & Act.* tamen hæc actio adversus heredem competet, propter abusum juris.

Tantumne ex hisce actionibus, quas habuit tempore impetrationis, tenetur impetrans?

Non tantum ex hisce, sed & iis, quas postea consequitur. *d. l. 3. 6.*

Quod solutum est ex hac causa, potestne repeti?

Non: superest enim naturalis causa. *d. l. 3. §. fin.* &, ubi est naturale debitum, solutum repeti nequit. *l. 64. D. de cond. Ind.*

Tit. 3. Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

Quid, si quis jus dicenti non obtemperavit?

Dabitur adversus eum actio, non in id quod interest adversarii, sed quanti ea res est, hoc est, in pœnam & æstimationem contumaciæ. *l. un. §. fin. D. h.* Vnde, cum mere pœna sit, non datur adversus heredem. *d. §. fin.* nec post annum. *d. §. fin.*

Quis tenetur hoc edicto?

Non solum reus, sed & actor. *d. l. un. §. 3.* qui non obtemperavit, hoc est, extremum in jurisdictione non fecit. uti, si rem mobilem non vindicari sit passus. *d. l.*

un.

un. §. 1. si bonorum possessionem, pignoris captionem, non admiserit, vel aliter executioni se opposuerit.

Licetne magistratui suam jurisdictionem pœnali judicio defendere?

Licet. *d. l. un. pr.* Nec ex eo quid admittitur contra *l. 10. D. de Iurisd.* quia non suæ personæ vel suis jus dicit. *d. l. 10.* qui Iurisdictionem, quæ demandata est publica authoritate, ejusque jus tuetur. *d. l. un. ff. h.*

Quæ sunt remedia, quibus solent coerceri non obedientes?

Pertinent ad personam, arrestatio, incarceratio, denegatio audientiæ in aliis, mulctatio: ad rem, rei sequestratio, missio in bonorum possessionem, possessionis ablatio, &c.

Tit. 4. De in jus vocando. Tit. 2. Lib. 2. Cod.

Quid est in jus vocare?

Vocare juris experiundi causa ad eum, qui jus dicturus est. *l. 1. D. h. t.*

Quomodo fit in jus vocatio?

Olim actor solus poterat in jus vocare, propria authoritate. Hic, si reus eum sequeretur, edebat actionem; si non, invitum obtorto collo trahebat. Hodie jussu judicis per nuncium publicum fit citatio, qua monetur adversarius, ut ad diem certum veniat ad judicem. In criminalibus præter citationem solet usurpari arrestatio aut apprehensio jussu ejus, cui talis est Iurisdictio: nec non in civilibus, quoties est periculum de fuga, vel reus comparere detrectat, ejusque præsentia necessario desideratur.

Quomodo ergo distinguitur citatio?

Est vel verbalis, vel realis. Verbalis fit denunciatione, vel literis. Eaque est vel privata & ordinaria, quam nuncius insinuat; vel publica, qua quis per campanam, tubam, aut edictum, ad judicem vocatur. Realis est, quæ fit per apprehensionem. Realis citatio proprie dici nequit.

Possumusne ab Edictali citatione, quæ fit per literas publice affixas, ordinario incipere?

Non recte: exorbitat enim à jure communi. Locum

cum autem habet, 1. Si citandus efficiat, ne citatio ad se perveniat. *clemen.* 1. *de Iudic,* 2. Si locus non sit tutus. *d. clemen.* 1. 3. Si contradictor sit incertus. *c. fin. de Elect. in 6.* ut si creditores incerti & diversis locis habitantes citentur. 4. Si citandus sine certo domicilio vagetur. Nec etiam recte hanc concedit delegatus, sed tantum ordinarius vel delegatus Principis.

Quomodo aliter distinguitur citatio?

Est vel dilatoria sive simplex, vel peremptoria. Dilatoria, per quam pervenitur ad peremptorium Edictum, & quæ citatum non reddit plene contumacem. *Nov.* 112. *c.* 3. Peremtoria est, qua comminatur, qui Edictum concessit, hoc est, citationem, se, absente parte diversa, cogniturum ac pronunciaturum. *l.* 71. *D. de Iud.*

Quomodo ergo pervenitur ad peremtorium?

Vel per tres dilatorias. *l.* 68. *l.* 69. *l.* 71. *D. de Iudic.* inter quarum singulas requiritur spacium 10 dierum. *d. l.* 69. *l.* 13. §. 2. *C. eod.* vel secundum jus novissimum, 30. *Nov. l.* 112. *c.* 3. vel per duas aut unam, prout Iudici æquum videbitur. *l.* 72. *D. eod.*

Quid fit post edictum peremtorium?

Absens citabitur, &, sive responderit sive non, agetur causa, & pronunciabitur, non semper secundum præsentem, sed & interdum absens, si bonam habeat causam, vincet. *l.* 73. *D. eod.*

Quid, si absit die cognitionis qui impetravit, adversarius vero adsit?

Circumducetur edictum: non vero ut lis in totum, sed tantum instantia pereat, & res de novo sit agenda. *d. l.* 73. §. 1. 2.

Poteſtne, qui ex peremtorio condemnatus est, appellare?

Non, si ex contumacia abfuerit. *d. l.* 73. §. *fin. l.* 23. §. 3. *D. de appell.* Si autem justas absentiæ causas reddere possit, audiendus est.

Quæ est citatio ex l. diffamari?

Est adversus eum, qui alterum super statu ingenuitatis. *l.* 5. *C. de ingen. manum.* super crimine, vel jure possessionis, dominii, obligationis, aut alio quocunque, diffamavit, & se adversus citandum habere actionem professus est.

In

In quem finem fit hac citatio?

Quamvis nemo invitus agere compellatur. *t. t. C. ut nem. inv.* tamen, qui diffamavit, potest citari, ut actionem suam intra certum tempus à Judice moderate statuendum instituat, aut perpetuum silentium sibi patiatur imponi. *d. l. 5. C. de ing. manum. l. cum Titia* 18. *D. de accus.* Diffamans enim tacite ad judicem provocat sua diffamatione, & se ad agendum arctat. Diffamatio autem debet probari, si ea negetur, antequam alter condemnetur ad actionem instituendam, aut ei silentium imponatur.

Quis Iudex concedit citationem?

Generaliter in quavis causa ordinarius, sive ab ordinario delegatus. *c. 1. x. de causa possess.* Desideratur vero in delegato, ut tenorem suæ delegationis citationi inserat. *c. cum in jure x. de offic. deleg.* & in omni Iudice, ne extra suum territorium & supra potestatem concedat citationem. *l. fin. D. de Iurisd.* Nec unquam, nisi causa utilitatem publicam concernat, quem jubebit judex citari aliter, quam ad petitionem partis. *l.* 68. *D. de Iudic. l. fin. C. de accus. arg. l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. inf.*

Quis potest petere citationem?

Qui alium jure convenire potest, & legitimam standi in Judicio personam habet. *l.* 1. 2. *C. qui legit. person. stand.*

Qui possunt citari?

Qui non prohibentur. Prohibentur, aliqui in totum: aliqui, nisi certo modo observato. Inter prohibitos sunt Sacerdotes, dum sacra faciunt: quique propter religionem inde se movere non possunt. *l. 2. ff. h.* qui equo publico in causa publica transvehuntur. *d. l.* 2. qui uxores ducunt, aut quæ nubunt. *d. l.* 2. Iudices, dum de causa cognoscunt. qui apud Prætorem causam agunt. qui funus ducunt familiare, & justa mortuo faciunt. *d. l.* 2. vel, qui cadaver prosequuntur. *l. 3. ff. h.* infantes, furiosi. *l. 4. D. h.*

Quomodo citatio fiet, si quid movendum adversus infantes, furiosos, impuberes majores infantia, puberes?

Si infantes, furiosi, ac impuberes habeant tutores

vel

vel curatores, illi sunt citandi. Si iis destituti sint, vocandi sunt proximi ex consanguineis, ut prospiciant illis de curatoribus ad lites. Id autem, si ab iis negligatur, Curatores ad litem constituere potest Iudex. *l.* 1. *l.* 2. §. 3. *D. qui pet. tut.* Puberes vero, si non habeant curatores, citandi sunt, ut legitime compareant, & sibi petant Curatores: aliàs, si ipsi nolint petere, dabuntur iis Curatores ad lites, etiam invitis. §. *invito. Inst. de Curator.*

Qui prohibentur citari nisi certo modo?

Infinitum parentes utriusque sexus, sive sint naturales tantum, sive naturales & legitimi simul; imo & adoptivi, & quamdiu constat adoptio, citari non possunt, nisi impetrata venia Prætoris. *l.* 4. §. 1. 2. *l.* 6. 7. 8. *D. h.*

Qui debent citari?

Quorum principaliter interest. *l.* 47. *D. de re Iud. l.* 39. *D. de Adopt.* Non illi, qui, si præsentes essent, non possunt actum impedire. *l.* 4. §. 3. *D. de fid. libert. l.* 26. *D. de reg. jur.* In præjudicium absentium, non citatorum cum citari deberent, lata sententia, nullius est momenti. *l.* 1. *& t. t. C. int. res al act.*

Debetne citari, qui præsens est in judicio & ibi convenitur?

Causam audire quidem tenetur, sed non cogitur respondere, ideoque tempus deliberandi ipsi petenti negari non potest. *arg. c.* 2. *x. de dilation.*

In quibus causis debet fieri citatio?

In omnibus, in quibus causæ cognitio, etiam levissima, est necessaria. Est enim principium ac fundamentum omnis judicii citatio. §. *fin. Inst. de pœn. bene litig.*

Quam formam habet omnis citatio?

Continere debet, 1. nomen Judicis, ut cognoscatur, an sit competens, an jusserit. 2. nomen citandi. 3. nomen citantis. 4. causam. 5. locum judicii. 6. diem ac terminum ad comparendum.

Quid, si quis citatus ad unam causam & comparens de alia rogetur?

Non tenetur respondere ad aliam, sed petet tempus deliberandi. *arg. d. c.* 2. *x. de dilation.*

Quid, si vitiosa sit citatio?

Ea nullus est momenti: Interim, si compareat citatus, omne vitium purgatur, dato citato deliberandi spatio.

Quis insinuat citationem?

Nunciuspublicus ex commissione Iudicis; cujus relationi creditur, quod ipsam insinuationem, non autem quod ulteriora.

Quomodo illam insinuat?

Si fieri possit, præstat, ut personæ ipsi insinuatio fiat: aliàs fiet ad domum, sc. uxori, liberis, &c.

Quid, si vitiose sit facta citationis insinuatio?

Suis sumptibus nuncius vitium restaurabit.

Quid, si impeditus sit à citando citationem exequi?

Affiget citationem januæ, si domum non possit ingredi, nemoque sit, qui eam suscipere velit; vel etiam portæ civitatis, si in civitatem intromitti non potuerit.

Qui sunt denique effectus citationis?

Perpetuat jurisdictionem. *l. fin. pr. & §. 1. & fin. C. h.* In realibus rem facit litigiosam. *Nov.* 112. *c.* 1. Interrumpit præscriptionem 30 annorum. *l. 3. l. 7. §. imo* 5. *C. de præscript. 30 annor.* aliquando etiam præscriptionem longi temporis. *l. 3. in fin. C. de annal. præscript.* Operatur denique præventionem. *c. proposuisti. x. de Iudic.*

Tit. 5. Si quis in Jus vocatus non ierit, &c.

Debetne vocatus in jus necessario venire?

Vocati ab eo, qui jurisdictioni præest, est venire, & non contemnere authoritatem vocantis. *l. 2. D. h. l. 5. D. de Iudic.* &, si putet se vocatum ad incompetens forum, allegabit causam coram judice, ut is cognoscat, an sua sit jurisdictio. *Dd. Ll.* Quod procedit, si dubitari possit, vel, si mediate judici sit subjectus. Cæterum, si nec mediate, nec immediate sit ejus subditus, impune non comparebit. *l. fin. ff. de Iurisd.*

Suntne & aliæ causæ justæ excusandi?

Sunt variæ. ut, si quis contra edictum sit vocatus. *l. 11. ff. de in jus voc.* vel ex rusticitate emanserit. *l. 2. § 1. D. h.* si non intersit actoris, ut citatus veniat. *d. l. 2. §. 1.*

Quid

Quid, si vocatus, cum ire deberet, non ierit?

Accusatur de contumacia, & ex causa à competenti judice mulctatur. *d. l. 2. pr. D. h.* & si dilatoria sit facta citatio, novum edictum sive citatio postulatur.

Quid, si quis vocaverit eum, quem ex edicto non debuerat?

Si quis parentem sine venia vocaverit, mulctatur 50 aureis. *§. fin. Inst. de pœn. tem. litig.* & si non habeat, unde mulctam solvat, tanquam inofficiosus castigatur. *l. fin. D. de in jus voc.* Si quis alium in jus vocari prohibitum vocaverit, vel nihil agit, vel etiam arbitrarie punitur.

Habetne hodie pœna 50 aureorum, quæ vocantibus temere parentes infligitur, locum?

Licet hodie non observetur violentus in jus vocandi modus, sed omnis citatio fiat ex consensu Iudicis, tamen pœna hæc obtinet. Cum non fuerit ratio pœnæ tantum in modo in jus vocandi, sed in reverentia, & quia intererat, ne daretur actio adversus parentes, quæ famam illorum sugillaret. *l. 10. §. 12. D. h.*

Soletne hæc pœna aliquando remitti?

Etsi nihil sit in edicto, tamen ex æquitate moderanda est jurisdictio: ut, si liberos pœniteat, si remittant actionem, si parentes non venerint, si non inviti sint vocati. *l. 11. D. de in jus voc.*

Tit. 6. in Jus vocati, ut eant vel, &c.

Cogebaturne olim præcise vocatus vocantem sequi?

Lex hæc omnibus vocatis erat imposita, si non satisdarent vel aliter idoneè caverent. Hodie in citatione verbali nullus est satisdationis usus, sed in reali, quoties est talis causa, in qua fidejussor admitti potest.

Tit. 7. Ne quis eum, qui in jus vocatus est, vi eximat.

Quæ actio datur contra eum, qui in jus vocatum eximit?

In factum, qua petitur, non quantum damni actor vere est passus, sed quanti ea res, de qua controversia est, ab actore, sive calumniator fuerit sive non, fuerit æstimata.

mata. *d. l*.4 §.1. *l*.5. §. 1. *D. h*. Non enim jus actoris, sed factum eximentis contra legem & justitiam popularem Prætor coërcet.

Quid, si plures eximerent?

Datur hoc judicium in singulos: & nihilominus, qui est exemptus, manet obligatus. *l*.5. §. 3. *D. h*.

Quid, si quis debitorem exemerit?

Qui debitorem vi exemit, etsi solverit, non liberat reum: quia suam pœnam, non debitum, solvit. *l. fin. D. h*.

Quando cessat hoc judicium?

1. Si exemtus sit, qui non potuit vocari: uterque enim contra edictum facit. *l*. 1. §. 2. *l*. 2. *D. h*. 2. Si servus sit exemtus, quia vocari non potuit. *l*. 3. *D. h*. 3. Si ad pedaneum fuerit quis vocatus. *d. l*.3. §. 1. 4. Si nihilominus venerit, qui eximebatur. *l*. 5. §. 2. 5. Si adversus hæredem agatur. *d. l. f*. §. 5. 6. Si heres agat, cum nihil ejus intersit. *d*. §. *fin*. 7. Si post annum super hac re moveatur quæstio. *d. l*. 5. §. *fin*.

Estne hujus Tituli aliquis usus?

Omnino. nam non tantum placuit eos, qui custodiæ quem exemerunt, in id obligari, quod principalis reus, si condemnatus fuisset, cogeretur solvere, & in civilibus. *l*.3. *C. lib*. 10. *de Exactor. trib*. & in criminalibus: sed & justum est coërceri extra ordinem graviter eos qui citatum vi impediunt, aut, ne ad judicem veniat, efficiunt.

Tit.8. Qui satisdat. cog. C.2.57. Inst 4. 11.

Ante dictum: in jus vocati ut eant, aut satis vel cautum dent. Quid ergo satisdatio vel cautio?

In genere dicimur cavere satisdando, oppignerando, jurando, nude repromittendo.

Quomodo satisdando?

Cavendo per fidejussores. Est itaque satisdatio cautio, quæ fit datis fidejussoribus. *l*. 1. *D. h*.

Qui fidejussores sufficiunt?

Specialiter receptum est, qualemcunque fidejussorem accipi judicio sistendi causa, pro parente, liberis, uxore, nuru. *l*.2. §.2. *D. h. l*.2. *ut in jus voc. ut eant*. At pro aliis dari debet fidejussor locuples pro magnitudine rei,

rei, quam actor petit. *l.234. §. 1. D. de Verb. Sign.* Locuples autem dicitur non tantum ex bonis, sed & conveniendi facilitate. *l.2. D. h.* Si habeat præscriptionem fori. *l. 7. D. h.* vel, si fœmina sit, miles, minor, idoneus non est. *l.8. §.1. D. h.*

Quid, si quis nolit admittere locupletem?

Arbiter sive Iudex delegatus ad eum probandum constituetur, à cujus sententia appellari potest. *l. 9. & 10. D. h.* & si, qui rejectus est, locuples sit notorie, & approbatus ab arbitro per sententiam, potest agi injuriarum. *l. 5. §. 1. D. h.*

Quid, si vitiose sit satisdatum?

Pro non cauto habetur. *l.6. D. h.* Sin autem fidejussorem quis sua voluntate probavit, contentus eo esse debet, nisi medio tempore calamitas fidejussori insignis, vel magna inopia acciderit; tunc enim causa cognita de novo est satisdandum. *l.10. ff. h.*

Sufficitne Iudicio sistendi causa oppigneratio loco satisdationis?

Etsi in prætoriis satisdationibus semper fidejussores desiderentur. *l.7. D. de prætor. stipulat.* tamen, si sit valde dives, licet non possessor immobilium, ex æquitate subveniendum. *arg. l.7. D. de restit. in int.*

Qui dicuntur jurato promittere?

Qui jurant sese in judicium venturos. Illis vero jurare indultum, qui, cum non possident immobilia, fidejussores invenire non possunt. *Nov.112. c. 2. arg. l. fin. D. h.* & qui sunt illustriores. *l. pen. C. de dignitat.*

Qui relinquuntur nudæ suæ repromissioni?

Possessores immobilium. Hi nec satisdant, *l.15. D. h.* nec jurato promittunt.

Qui possident immobilia?

Qui rem soli in agro aut civitate ex asse vel pro parte, Emphyteuticum fundum, vectigalem possident, & qui habent nudam proprietatem rei immobilis, licet ususfructus penes alium sit constitutus. *l. 15. §.1. D. h.* qui fundum dotalem, sive uxor sit, sive maritus, habent. *d. l.15. §.3.* Tutores, sive ipsimet possideant, sive pupillus, possidere dicuntur. *d. l.15. §. 5.* Etiam illi, à quibus res immobilis petitur. *d. l.15. §.6.*

Quid

Quid de usufructuario, creditore circa pignus, aliisque, qui actionem personalem habent, vel precario rem possident?

Non sunt pro possessoribus habendi. *d. l.* 15. §. 1. 2. 4.

Quod tempus circa possessionem spectandum?

Cautionis exactæ. Quod enim post accidit, *d. l.* 15. §. *fin.* non obest, nec prodest.

Habetne satisdatio in aliis quoque locum?

Iure Civili, Actor sive per se, sive per Procuratorem agat, satisdare tenetur, se intra duos menses à tempore libelli porrecti litem contestaturum. *Nov.* 96. *c.* 1. & ad finem in lite permansurum. §. *sed hodie Inst. h. t.* & expensas, si succumbat, soluturum. *auth. generaliter. C. de Episc. & Cleric.* Reus verò, si ipse litem suscipiat, jurat, satisdat, vel promittit, se in judicio usque ad terminum litis permansurum. §. *sed hodie* 2. *Inst. h. t.* adde. *l. un. C. h.* Sin autem per Procuratorem se defendat, satisdat se adfuturum sententiæ, &c. §. 4. *Inst. h.* vel, si absens sit reus, præstabit satisdationem Procurator, judicatum solvi. *l. un. C. h.* Sed hæc omnia non eodem modo hodiè observantur. Id certum est, quod defensor semper judicatum solvi satisdet. *d. l. un.* & §. 5. *Inst. h. l.* 46. §. 2. *D. de procurat.* & cum in rem agitur, etiam de rato. *l. Pomponius* 40. §. 2. *D. de procurat.* procurator verò, de cujus mandato non est dubium, ex sua persona nulla satisdatione oneretur; sin autem sit aliquo modo dubium, debeat cavere de rato. *d. l. unic. C. h. l.* 1. *C. de procur.*

Suntne & aliæ causæ, in quibus satisdatur?

Sunt variæ, uti de sistendo delinquente. *l.* 3. *D. de custod. reor.* de non offendendo. *t. t. D. Rem salvam pupill.* in legatis, fideicommissis, in usufructu. *t. t. D. & C. ut leg. vel fideicom. nom. cav. t. t. D. Vsufruct. q. cav.*

Tit. 9. Si ex noxali causa agatur, quemadmodum caveatur.

Quomodo cavendum, si ex noxali causa agatur?

In eadem causa exhiberi, in qua tunc fuit, dum judicium accipitur, *l.* 1. *pr. D. h.*

Tit.

Tit. 10. De eo, per quem factum erat, quo minus quis judicio se sistat.

Quid, si quis fecerit, quo minus quis judicio se sistat?

Datur actio, quanti actoris interfuit. In hoc judicio deducitur, si quid amiserit actor ob eam rem: veluti si reus dominium rei interim sibi acquirat aut tempore liberatus sit. *l.3.pr. D. h.*

Quibus datur hæc actio?

Non tantum actori, sed & reo. *l.1.§.3. D. h.* & heredi. Reus autem, si dolo actoris non steterit, non habebit adversus actorem actionem ex hoc edicto. cum contentus esse possit exceptione, si conveniatur, ex stipulatu de pœna: secus, si ab alio sit impeditus; nam tunc actionem propositam adversus eum exercebit. *d. l. 1. §. 3.*

Contra quos datur, & quamdiu?

Contra eos omnes, qui fecerunt dolo malo, quo minus judicio se sistat. Illi autem fecisse dicuntur dolo malo, qui suis manibus vel per suos retinuerunt; imo & qui extraneos rogarunt, ut impedirent aut abducerent. *l. 1.§.1. D. h.* & qui venienti quid triste denunciarunt, ob quod necesse habuerit ad judicium non venire, nisi forte quid ipsi imputari possit, quod nimis credulus fuerit. *d. l. 1. §. 2.* Contra heredes datur, sed hactenus tantum, ut ex dolo defuncti nihil lucrentur. *d. l. 1. §. fin.* Non autem datur ultra annum. *d. l. 1. §. fin.*

Quid, si plures fecerint?

Omnes tenentur. sed si unus præstiterit pœnam, cæteri liberantur, cum nihil ulterius intersit. *d. l. 1. §. 4.*

Quomodo hic titulus distinguitur à tit. sup. ne quis eum, &c.?

Præcipua est differentia, quod hoc tit. agatur de eo, qui fecit, quo minus is, qui promisit vel cavit se venturum, se sistat. Illo de eo qui in jus vocatum, qui nondum caverat se venturum, exemit. Accedit, quod hoc quod interest; illo meram pœnam persequamur: quod hoc unius solutione omnes liberentur: illo non liberentur reliqui.

Tit. II. Si quis cautionibus in Iudic. sist. caus. fact. non obtemperav.

Quid, si quis cautionibus judic. sistend. causa factis non obtemperaverit?

Si certum fuerit, cautione comprehensum, certi ex stipulatu agetur; si incertum, incerti, in id quod interest. *l.* 3. *sup. si quis in jus voc. non ier.* Æstimatio autem ejus, quod interest, referenda est ad tempus, quo sisti debuit, non ad id, quo agitur. *l.* 12. §. 1. *D. h.*

Quis dicitur non obtemperare cautionibus?

Qui vel in totum vadimonium deserit, vel non in eadem causa reum sistit. *l.* 11. *D. h.*

Quando quis sistitur in eadem causa?

Cum actori persecutio non sit deteriori loco, licet exactio sit difficilior, uti si, qui sistitur, novum æs alienum contraxerit, pecuniam perdiderit, alterive judicatus sistatur. *d. l.* 11. Cæterum, qui privilegio fori utitur, non videtur sisti in eadem causa. *l.* 12. *pr.*

Quid, si plures una stipulatione promiserint sisti, & unus non sit status?

Committitur integra quidem pœna jure: verum, si pro rata unius offeratur pœna, exceptione doli utetur, qui convenitur. *l.* 9. §. 1. *D. h.*

Quid, si dies non sit comprehensus stipulatione, intra quem sisti debuit?

Ne actus pereat, erit in potestate stipulatoris agere, ut dies sive moderatum spacium à Judice statuatur. *l. de die* 8. *D. qui satisd. cog.*

Quibus ex causis cessat pœna non sistentis?

Sunt variæ. 1. Si transactum sit de negotio. *l.* 2. *pr. h.* 2. Si, qui vocatus est, municipalis muneris causa impeditus fuerit. *d. l.* 2. §. 1. 3. Si ad testimonium evocatus fuerit. *d. l.* 2. §. 2. 4. Si valetudine prohibitus. Ita & ex *l.* 12 tabb. judicii dies sit diffisus ob morbum sonticum. *d. l.* 2. §. 3. 5. Si mulier, quia gravida est, se non stiterit, licet non sit ægra. *d. l.* 2. §. 4. 6. Si tempestate vel vi fluminis, quæ sit itineri vel navigationi impedimento, detentus sit. *l.* 2. §. 3. 6. 7. 8. 7. Si magistratus quem detinuerit sine dolo. *d. l.* 2. §. 9. Si autem privatus fecerit,

quo minus sese sisteret, convenitur ex edicto de eo, per quem fact. *d.l.*2.§.*fin.l.*3. 8. Si quis rei capitalis condemnatus sit, fidejussoribus subvenietur. *l.* 4. *pr. D. h.* 9. Si in vinculis fuerit, vel à militibus custoditus. *d.l.*4. §.1.10. Si ei causa funeris domestici obstiterit. *d.l.*4.§.2. 11. Si in hostium potestate fuerit. *d.l.*4.§.3. 12. Si reipubl. causa abfuerit. *l.*6.*D.h.* 13. Si post tres, aut quinque, pluresve dies venerit, nec actoris jus ex mora deterius sit factum. *l. Etsi* 8.*D.h.* 14. Si homo, sisti promissus ante diem interierit sine dolo promissoris. Sin autem dolo, non ante potest peti pœna, quam dies venerit, *l.* 10.§. 1. 15. Si judex ipse vel ob morbum sonticum vel aliam rationem, illi negotio non potuerit vacare. *d. l.*2.§.3. 16. Si procurator vel Advocatus absit, & causa sit talis, quæ alteri non facile possit committi. *arg. l.* 7. *D. de restit.in integr.*

Crediturne alleganti justam causam excusandi?

Non facile: sed, quia est res non immodici præjudicii, potest etiam solo juramento causæ veritas confirmari.

Potestne renunciari hisce causis?

Si convenerit, ne ulla exceptio objiciatur, non valebit conventio: si vero specialiter causæ certæ exceptionum expressæ sint, quibus à promissore sponte renunciatum est, valebit. *l.*4.§.4.*D.h.*

Tit. 12. De Feriis. Lib. 3. Cod. Tit. 12.

Quid sunt Feriæ?

Dies, quibus jus publice non dicitur: vel, qui actibus judicialibus sunt vacui.

Quomodo distinguuntur?

Sunt vel solennes sive ordinariæ, quæ quotannis vel certis temporibus recurrunt; vel repentinæ sive extraordinariæ, quæ ob incidentem causam solent extra ordinem indici.

Quomodo solennes subdistinguuntur?

Sunt vel sacræ, quæ ad cultum Dei; vel profanæ, quæ ad usum profanum institutæ sunt. Sacræ, quæ sunt diebus Dominicis. *l. fin. C. h.* aut festis. cum mobilibus, cum immobilibus. *l.* 2. 6. *C. h.* Profanæ, uti messium vel vindemiarum tempore. *l.*1.3.*D.h.*

Quo-

Quomodo repentinæ?

Sunt etiam vel ſacræ; ut dies jejunii, precum, gratiarum actionum, &c. vel profanæ; uti eæ quæ ob inaugurationem, adventum, nuptias, funus Principis indici ſolent.

Quis habet poteſtatem indicendi ferias?

Ferias indicere publicas ſolus Princeps poteſt. *l.4. C.h.* ſed indictas poteſt quilibet Iudex, pro uſu & juſta ratione, moderari, niſi ſint ſacræ. *d. l. 4. junct. l.4. D.h. l.7. D. de off. Proconſ.*

Nihilne licet agere diebus feriatis?

Poſſunt fieri actus voluntariæ Iuriſdictionis; uti manumiſſio. *l.7. C.h.* quibus exercentur opera non tantum miſericordiæ, ſed & ea, quorum commoditas, cœleſti proviſione conceſſa, occaſione momenti periret. *l. 3. C. h.* vel quæ differri non poſſunt. Item, quæ expediri Reipubl. intereſt; uti inveſtigatio latronum. *l.pen. C.h.* cuſtodia ac diſciplina militaris, vigiliæ. *l.pen. D.h.* quæque pertinent ad annonam publicam, (ſc. in iis, quæ alio die haberi non poſſunt,) vel ad cultus divini ac feriarum tuitionem, litiumque ſublationem. *l.fin. C.h.* Hæc omnia tam valent in ſacris, quam profanis.

Eſtne ſingularis locus de die Dominico?

Sancitum. *l.fin. C.h.* Die Dominico, omnes ab executionibus excuſentur: nulla quenquam urgeat admonitio: nulla fidejuſſoris flagitetur exactio: taceat apparitio: advocatio deliteſcat: ſit ille dies à cognitionibus alienus: Præconis horrida vox ſileſcat: reſpirent à controverſiis litigantes, habeant fœderis intervallum, &c. ſubeat animos vicaria pœnitudo: pacta conferant, tranſactiones loquantur. Nec hujus tamen religioſi diei otia relaxantes, obſcœnis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil illo die ſibi vindicet ſcena theatralis, aut Circenſe certamen, aut ferarum lacrymoſa ſpectacula. Amiſſionem militiæ, proſcriptionemque patrimonii ſuſtinebit, ſi quis hæc crediderit temeranda.

Poteſtne ergo die Dominico fieri citatio?

Nullo modo, licet etiam fiat ad diem non feriatum: niſi periculum ſit in mora, vel pietas, vel neceſſitas aliud ſuadeat.

Licetne renunciare feriis?

Recte quidem profanis ordinariis, sed non sacris. *d.l.fin.C.h.junct.l.1.§.1.l.6.D.h.*

Quæ præterea fieri possunt in profanis?

Præter omnia, in quibus dilatio actionem est peremtura. *d.l.1.§.2.D.h.* recte tutores aut curatores dantur, atque officii sui admonentur, excusationes allegantur, alimenta constituuntur, sive ex necessitate præsenti, sive post secutura; ætates probantur ventris nomine, rei servandæ, legatorum vel fideicommissorum, damni infecti causa, in possessionem mittitur, Curator bonorum datur, &c. *l.2. l.3.pr.§.1.2.3. l.6.D.h.* Causæ fiscales ac pistoriæ sive annonariæ tractantur. *l.5.pr. &* *§.1.junct.l.7.C.h.* appellatio quoque fit. *l.1.C.h.*

Quid, si die feriato quid sit actum extra casus exceptos?

Quod actum, nullius est momenti. *l.1.§.1.D.h.*

De Dilationibus. Lib. 3. C. Tit. 11.

Quid sunt dilationes?

Intermissiones judicii, ad tempus litigantibus concessæ à lege, sive statuto, aut à Iudice.

Quomodo distinguuntur?

Sunt vel conventionales, de quibus inter partes convenit; vel non conventionales, de quibus non convenit. Hæ vel dantur à lege; & dici possunt legitimæ: quales sunt Citatoriæ, de quibus *l.69.& seqq.D. de Iudic.* *Auth.qui semel.C. quomod. & quand.Iud.* Deliberatoriæ, de quibus *Auth.offeratur.C.de lit.contest.* Probatoriæ. *l.1. C.h.* in quibus simul vertitur officium Iudicis. *d.l.1.l.fin.C.h.Nov.69.c.2.* Appellationis interponendæ. *Auth.hodie.C.de appellat.Iudices.C.eod.* Executionis. *l.fin.C. de usur. rei judic.* Vel dantur à Iudice, cum judex ex justa ratione, vel moderatur tempus à lege datum, ut *d.l.1. C.h.* vel ipse concedit tempus, cum lex nullum dedit. *l.de die 8.ff. qui satisd.cog.§.2.3. Inst. de off.Iudic.l.1. in fin.D.de jur.delib.*

Quot dilationes solent à Iudice communiter dari?

Iure Civili, in pecuniariis & civilibus tantum una: In criminalibus, accusatori duæ, reo tres. *l.fin. D.h.* Ast etiam sæpius in civilibus, causa cognita. *l.7. d. h.* Hodie, secundum mores, hæc omnia fere sunt arbitra-

traria. Summopere vero cavendum, ne dilationes nimis frequententur, in injuriam partis adversæ.

Quis est effectus dilationum?

Vni ex litigantium datæ & alteri prosunt. Interim nihil innovandum: & justa est per eas à mora excusatio. *l.3.C.h.*

Debentne & feriæ excipi?

Nullo modo, sive solemnes, sive repentinæ sint. *d.l.3.* confer *l.26.§.7.D.quib.ex caus.maj.* nisi forte justa causa aliud suadeat.

Poteſtne prorogatio dilationis peti?

Poteſt omnino, ex causa.

Tit. 13. De Edendo. Lib. 2. Cod. Tit. 1.

Vocato in jus eſtne actio edenda?

Indubie: ut vocatus sciat, utrum contendere an cedere velit. *l.1.D.h.* Et non tantum actio, sed & alia sunt edenda.

Quid eſt edere?

Eſt Codicem proferre, copiam describendi facere, vel in libello complecti, & dare, vel dictare; vel producere adversarium ad album, & demonstrare, quod dictaturus eſt judicium. *l.1. §.1. l.6. §.edi.7. D.h.* vel futuræ litis speciem oſtendere. *l.3.Cod h.*

Quomodo diſtinguitur inter edere & exhibere?

Exhibere eſt præsentiam corporis facere, sive sint tabulæ, sive aliarum rerum species. *l. 2. ff. ad Exhib. l.3. §.9. D. de tabb. Exhib. l.22.246.D. de Verbor. Signif.* Edere autem eſt copiam, sive exemplar, vel libellum, quo quis intentionem suam complexus eſt, dare, vel dictare, ut supra.

Qui debent edere?

Ordinariò actores. *l. 1. 4. fin. C.h.* non rei. quia, qui accusare vel agere volunt, probationes habere debent: cum neque juris, neque æquitatis ratio permittat, ut alienorum instrumentorum inspiciendorum poteſtas fieri debeat. Actore enim non probante, reus, etsi nihil ipse præſtet, obtinebit. *l. 4. C. h. l. nimis 7. C. de Teſt.*

Quibus edendum est?

Reis, non ita actoribus. Nisi 1. quis conscripserit rationes, instrumentave ex officio, cujus ministerium publicam habet causam. Tales fuerunt argentarii. *l.* 4. *pr. &* §. 1. *l.* 10. *pr. &* §. 1. *D. h.* qui edere tenebantur, sive controversia esset cum ipsis, sive cum alio. *d. l.* 10. *D.* Tales & hodie sunt actuarii, scribæ publici, secretarii, & similes. 2. Nisi quis administraverit alterius negotia, quales sunt Procuratores, socii, tutores. Hi vero non conveniuntur actione in factum ex edicto de Edendo, sed ordinariis mandati, pro socio, Tutelæ, ut rationes reddant suæ administrationis. *l. quædam* 9. *D. h. l.* 1. §. 3. *D. de tut. & act. distr.* 3. Nisi quis scripserit rationes alienas actoris in sua charta. *l.* 3. §. 14. *D. ad Exhib.* si autem in actoris charta; vindicatio & actio ad exhibendum est parata. *d. l.* 3. §. 14. *l.* 4. 6. *C. ad Exhib.* 4. Nisi quis petat à venditore vel herede edi instrumenta, vel alia acta, quibus demonstrentur fines fundi venditi. *l. Titius* 48. *D. de Act. Empt.* vel certitudo legatorum investigetur. *l. prædiis* 91. §. 3. *D. de legat.* 3. 5. Nisi communia sint instrumenta. *l.* 7. *C. h. l.* 4. *in fin. l.* 5. *D. fam. Ercisc.* 6. Nisi sit usurarius, qua de ejus delicto usurario quæritur. *Clem.* 1. *vers. cæterum de Vsur.* 7. Nisi sit heres, à quo petitur editio rationum, defuncti & instrumentorum hereditariorum, ut constet legatariis, cum de l. falcidia quæritur, de quantitate hereditatis. *l. pen.* §. *fin. D. Ad l. falcid.* 8. Nisi sit fiscus, qui sibi petit edi, modo non sit causa capitalis. *l.* 3. *D. h. l.* 2. §. 1. 2. *D. de Iur. fisc.* 9. Nisi sit amissum instrumentum. *l.* 6. §. 9. *D. h.* 10. Nisi justa causa extra ordinem Iudicem moveat, ratione interesse actoris. *d. l.* 6. §. 9. *D. h. junct. l.* 7. *D. de in integ. restit.*

Poteſtne sæpius peti editio?

Potest, verum non aliter, quam ex causa. *d. l.* 6. §. 10. *l.* 7. *D. h.* quam summatim cognoscet Iudex.

Quid continet actio ad edendum?

Vt, si non edatur, præstetur id, quod interest. *d. l.* 6. §. 4. *l.* 8. §. 1. *D. h.* Id vero interesse æstimatur eo tempore, quo à Prætore editio decernitur. *d. l.* 8. §. 1.

Quæ

Quæ sunt edenda?

Instrumenta, rationes, actiones, quibus actor utitur.

Quæ instrumenta?

Non necesse est tradi originalia sive ipsa authentica, nec omnia, quæ habet actor, & quibus non est usurus, sed sufficiet exemplar. *l.* 11. *D. h.* & tantum eorum, quibus usurus est. *l.* 1. §. 3. *D. h.* edi.

Quomodo eduntur?

Non sunt particulæ, sed tota edenda. *l.* 1. §. 4. sic tamen, ut non sit opus edi diem & consulem. *d. l.* 1, §. 2. *l.* 11. scilicet, quo sunt facta, ne quid ex eo excogitetur, & prælato die fraus fiat. Diem autem, in quem solutio est concepta, edi oportet, quia est pars obligationis. *d. l.* 1. §. 3.

Quomodo sunt reddendæ rationes?

Cum die & consule: quoniam accepta & data non aliàs possunt apparere. *d. l.* 1. §. 3.

DE LIBELLO.

Quomodo editur ordinario actio?

Porrecto libello Iudici. *Auth. offeratur. C. de Litis-Contestat.* quo continetur intentio actoris. Hunc appellamus libellum conventionalem, vel libellum actionis.

Quare libellum actionis vel conventionalem?

Quia sunt variæ species libellorum. Sunt enim libelli supplices, sive preces, quibus citationem vel quid aliud decerni supplicantes petunt à Iudice vel Principe. Sunt libelli excusationum, quibus continentur caussæ excusationis à muneribus tutelæ vel curæ, aut aliis. Sunt responsionum, quibus respondet reus ad intentionem actoris. Sunt replicationum, duplicationum, &c. Sunt positionum, salvationum, reprobationum, & similes. Verum, secundum excellentiam Libellus actionis dicitur libellus.

Quomodo hic libellus distinguitur?

Dicitur vel simplex, qui continuus est, & unico orationis contextu constat: vel articulatus, qui per breves assertiones & per articulos, ad circumstantias facti & caussæ accommodatos, intentionem actoris exhibet.

Quæ continebit libellus actionis?

Ea omnia comprehenduntur hoc versiculo:

Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, & à quo,
Recte compositus quisque libellus habet.

Debet autem confici secundum stylum & consuetudinem cujusque loci. In genere vero in exordio, reverenter Iudex compellandus, litigantes recte nominandi, eorumque qualitates exacte exprimendæ. Deinde, in propositione ac narratione, causa agendi valida subjicienda. Denique, in conclusione, petitio accurate proponenda est.

Estne nomen actionis exprimendum?

Non est necesse, modo recte petitio possit intelligi. *l.2.C.de forn. ac impet. sublat.* & id allegetur, ex quo actionis natura & efficacia explicari possit.

Debetne causa proxima tantum allegari?

In reali sufficit allegari proximam causam, dominium, vel quasi: siquidem non incidat controversia de remota causa dominii. In personalibus & remota allegandа, hoc est, & obligationis, & causa, ex qua est obligatio nata. Sed utilius est etiam, in reali addere causam dominii, ne postea agenti ex aliqua causa speciali objiciatur exceptio rei judicatæ.

Quid, si narratio sit apta, conclusio inepta?

Si inepta conclusio sit, sive narratio sit apta, sive non, nullius est momenti libellus. Sin inepta sit narratio, conclusio vero apta, valet libellus, quia conclusio reliqua ampliat, restringit, vel exponit.

Quæ sunt proprietates libelli?

Debet esse clarus ac certus. In dubio autem sustinetur, qua sustineri potest. *l.12.§.21. D.de reb. dub.* &, si quid obscurum & ambiguum, fiet interpretatio ejus secundum eum qui libellum edidit. *l.66.D.de judic.*

Potestne valere libellus alternativus?

Non est dubium. 1. Quoties dubitatur, qualis actio competat. *l.1.§.4.D. quod legat.* 2. Quoties una est alteri successoria, vel accessoria, vel coadjutoria. uti fit in hypothecaria. *l.16.§.3. D.de pignor.* in Publiciana concurrente cum Rei vindicat. 3. Quoties lex jubet alternative agi. *l.2.C.de rescind.vend.* 4. Quoties quid alternative debetur. §.33. *Inst. de action.*

action. Verum, si unius actionis positio, sit alterius sublatio, uti in *l.1.C.de furt.* non valet libellus alternative conceptus.

Valetne libellus generalis?

Non est dubitandum: modo actio sit generalis. Vnde & complectitur libellus generalis omne id, quod supervenit. *arg. l.4. D. de pet. hered.*

Estne permissum corrigere libellum?

Quin ante litem contestatam permissum sit, non est dubium. *l.3.C.h.* Post litem vero contestatam, renunciandum est instantiæ. At de novo est agendum hisce casibus. 1. Si totum genus actionis mutetur. 2. Si mutetur id, de quo principaliter est disputatum, & sunt refundendæ omnes litis impensæ. *l.79. §.1. D.de Iudic.* Sin autem accidentia, eaque, de quibus principalis non est controversia, & quæ facile corrigi possunt sine injuria ac molestia nimia adversarii, mutentur, nihil fit contra leges, sive ante sive post contestatam litem correctio fiat. *§.34.35. Inst. de act.*

Estne in omnibus libellus solemnis necessarius?

Non desideratur in summariis sive extraordinariis causis. *Clement. sæpe. de Verb. Signif.*

Tit.14. De Pactis. Et Lib.2. Cod. Tit.3.

Quid est pactum?

In genere duorum pluriumve in idem placitum consensus. *l.1.§.2.D.h.* Estque nihil aliud, quam conventio de re aliqua vel facto.

Quomodo distinguitur?

Est vel publicum, quod fit ex causa publica; uti de pace, induciis, confœderationibus Principum: vel privatum, quod fit de causa privata. *l.5 pr. & §.1.D.h.*

Quomodo distinguitur privatum?

Aliud habet causam, aliud eâ destituitur. Quod habet causam, Contractus dicitur: quod non habet, retinens nomen generis, appellatur pactum.

Quid est causa?

Negotium habile, quod ex vi Iustitiæ commutativæ, per confirmationem legis, producit validam obligationem.

Quid sunt contractus?

Conventiones, quæ ex justa causa producunt obligationem, hoc est, quibus ultro citroque hoc agitur, lege adjuvante, ut obligatio fiat. *arg. l. 19. D. de Verb. signif.*

Quomodo distinguuntur?

Sunt alii ab una parte, uti mutuum, stipulatio; alii ab utraque parte obligantes, uti Emtio, venditio, locatio, conductio. Rursus, alii nominati, qui certam & ab aliis distinctam essentiam habent; alii innominati, qui non habent essentiam propriam. *l.7. §.1. D.h. & juncta l.5.§.1. D. de præs. verb.* Rursus, sunt vel bonæ fidei, vel stricti juris: de quibus infra.

Pactum, quod non habet causam, quomodo distinguitur?

Est vel legitimum, vel nudum. Hoc in nudi placiti finibus consistit: illud lege aliqua speciali confirmatur. *l. 6. D. h.* Exemplum legitimi est in Constituto. *l. 1. l. 10. D. de const. pecun.* Hypotheca. *l. 17. §.2. D.h.* Donatione. *l.35. inf. C. de donat.* Iurejurando conventionali. *l.5.§.2. D. de jurejur.*

Quomodo distinguitur pactum, quod ad contractum refertur?

Id vel est à contractu confirmatum, sive præcedat, sive sequatur. *l.27. C.h.* vel contractui in continenti aut ex intervallo adjectum. *l.7.§.5. D.h.*

Quomodo aliter distinguitur pactum?

Est vel tacitum, vel expressum. Hoc per conventionem manifestam: Illud sine conventione ex facto præsumitur. *l.2. pr. & §.1. D.h.* Sic 1. Qui chirographum reddidit, tacite pactus videtur de non petendo. *d. l. 2. §.1.* quod in pignoris redditione diversum est. *l.3. D.h.* 2. Qui in futurum usuras à debitore acceperit, tacite pactus videtur, ne intra id tempus agat. *l. 57. D. h. l.2. §.6. D. de dol. mal. & met. excep.* 3. Quæ invecta & illata sunt in prædium urbanum, creduntur esse pignori pro mercede. *l.4. D.h.*

Quid, si reddidero cautionem, qua & is, cui reddo, & alius est obligatus?

Remisisse illi cui reddidi, non alteri, videor. Cum autem nunquam donatio præsumatur, si alia sit ratio ex-

explicandi. *l.* 7. *D. de donat.* is, cui redditum est, Procurator tacite constitutus in rem meam videbitur.

Quid, si habens multa de eodem debito Chirographa, reddiderim unum?

Non videor remisisse. *arg. l. fin. D. de his quæ in test. debent.* quia per alia exigi æque potest.

Quomodo aliter distinguitur pactum?

Est vel in rem, vel in personam. In rem, cum generaliter: In personam, cum in gratiam personæ certæ, pactum est interpositum. Vti ne à solo Titio petam. *l.7.§.8.D.h.*

Atqui, omne pactum videtur in personam, quia est semper ad commodum personæ, quæ paciscitur.

Plerumque persona pacto inseritur, non, ut personale sit pactum, sed ut constet, cum quo pactum sit. *d.l.7. §.8.D.h.* In dubio vero est pactum in rem; quia personale pactum est restrictum ad certam personam: restrictio autem non præsumitur.

Qui possunt pacisci?

Qui consentire possunt, rerumque domini sunt, & earum liberam habent administrationem. *l.1.§.3.D.h.* Prohibentur autem quidem natura; uti Infantes. *§. 9. Inst. de inutil. stipul.* Furiosi. *l.5.D. de Reg. Iur.* Ebrii, quorum mens in totum exulat. Quidam lege, uti pupilli, infantia majores sine tutorum authoritate, nisi meliorem faciant conditionem paciscendo. *l. 5. D. de author. tut. l. 28. D. h.* Qua autem locupletiores facti sunt etiam, valide conveniuntur. *l.3. D.commod.d.l.5. D.de auth.tut.l.10.D. de instit.act.* Puberes autem recte paciscuntur. *l.101.D. de Verb. Oblig.l.43.D. de Obl. & Act.* modo nihil alienent, cum habent curatores. *l.3.C.de in integr.rest.minor.* Prodigi pacto prodesse, non nocere sibi possunt. *l.6.D. de Verb. Oblig.*

Quid juris in filiosfam?

Nihil potest detrahere pacto rebus patris. *l. 3. 28. C. l.28.§.fin.D.h.* quinimo nequit actionem nomine peculii profectitii sibi competentem remittere animo donandi. *d. l. 28. §. fin.* licet liberam peculii habuerit administrationem; quia non est concessum, ut donet. *l.7.pr. D. de donat.* At de iis, quæ propriam ejus per-

personam concernunt, recte paciscitur. *l.* 30. *D. h.* Sic & paciscendo conditionem patris potest reddere meliorem. *l.*17. §.*fin.D.h.* & remittit valide obligationem ex peculio, quatenus tantum vel plus consequitur. *d. l.*28. §.*fin.*

Quid juris in tutoribus, & similibus?

Liquidum jus remittere non possunt. *l.*22. *C.h.l* 46. *in fin. D. de administ. tutor. l.* 7. §.3. *D. pro emt.* at, in commodum eorum, quibus sunt præfecti, recte paciscuntur. *d.l.*28.§.1.

Quibus quis paciscitur?

Sibi & suis heredibus. *l.* 17.§. *si pactus. ff. h. l.* 38. §.17.*l.*126.§. *Chrysogonus. D. de Verb.Oblig.*§.4. *Inst. de inutil. stip. l.* 73. §.*fin. D. de Reg. Iur.* non aliis. *dd. Ll.* nisi, vel intersit ipsius paciscentis. *arg.* §. 1[illegible]. *& seqq. Inst. de inutil. stip.* vel quis pactus fuerit de re aliena domino restituenda. *l. pen. C. ad Exhib.* vel de re propria reddenda alteri. *l.* 26. *D. de pos. l.* 3. *C. de donat. q. sub mod.* vel nisi, qui pactus est, sit in potestate ejus, cui paciscitur. *l.* 17. §. *f. l.* 18. *D. h.* vel sit tutor. *l.* 22. *C. h.*

Quid, si quis filio suo paciscatur?

Inutile hoc est, nisi ei, ut heredi, pactum fiat. *l. avus* 33. *D.h.l. avus* 10. *D. de pact. dotalib.* adde *l.*21. §.2. *D. h.*

Si uni cautum per pactum, debetne hoc aliis heredibus nocere, ut illi in solidum teneantur?

Non: quia singuli pro partibus hereditariis sunt obligati ipso jure, in iis, quæ divisionem recipiunt. *l.* 1. *C. de action. hered.*

Quid juris est in sociis?

Hi remittere nihil possunt pacto in cæterorum detrimentum; sed recte novant, quia alia substituitur obligatio. *l.*10. *l.*31. §. *duo. D. de novat.* nihilque perit.

Potestne reus fidejussori pacisci, vel vice versa?

Potest: quia & ejus interest, dissolvi obligationem fidejussoris. *l.* 21. *in fin. D. h.* Fidejussoris autem conventio sibi facta, nihil proderit reo, quia non interest fidejussoris, reum liberari. *l.* 23. *D. h.* nisi fidejussor in rem suam spopondit: tunc enim est propria obligatio. *l.* 24. *D. h.* vel nisi in specie actum sit, ne à reo petatur: tunc enim actori petenti objicietur exceptio doli. *l.* 25. §. 1. & *l.* 26. *D. h.*

De

De quibus rebus licet pacisci?

De omnibus, modo ratio vel lex non obstet. Obstat vero lex. 1. Si quid turpitudinis sit in pacto. *l.* 27. §. 4. *D. h.* Sic nunquam dolus futurus remittitur. §. 3. *d. l.* 27. adeo, ut nec stipulatio, nec jusjurandum turpe pactum corroboret. *l.* 7 §. 16. *D. h. l.* 5. *C. de legib.* 2. Si contra legum formam quid fiat. *d. l.* 7. §. 7. *D. h.*

Licetne de hereditate pacisci?

De mortui licet, modo fuerit delata. *l.* 35. §. 2. *C. de Inoffi.* Circa vivi hominis hereditatem, Iure Civili est distinguendum inter pactum de succedendo & non succedendo. utroque modo, vel paciscitur quis de certi vel incerti hereditate, cum tertio, vel cum illo, de cujus bonis pactum. In hisce omnibus hæ regulæ observandæ. 1. Pactum, ut quis fiat heres alterius, nullius est momenti. *l.* 61. *D. de Verb. Oblig.* imo Reciprocum pactum de hereditate acquirenda, non valet, nisi inter solos milites. *l.* 19. *C. h.* 2. Pactum de hereditate certi inter alios valet, si is certus consentiat, & perseveraverit in eadem voluntate ad extremum vitæ spiritum. *l. fin. C. h.* Semper autem potest mutare suam voluntatem. 3. De incerti hereditate licet quolibet modo pacisci. *l.* 3. §. 2. *D. pro. soc.* 4. Renunciare nemo potest hereditati viventis. *l.* 94. *D. de acq. hered. l.* 35. §. 1. *C. de Inoff.* Etiamsi aliquid ejus nomine quid ei sit datum. *l.* 3. *C. de Collat. l.* 15. *C. h. d. l.* 35. §. 1. Nisi tantum acceperit, quantum alias illi competere potuisset. *arg. l.* 1. §. 3. *D. si quis à par. manum.*

Cur dictum Iure Civili?

Quia hodie ex pactis dotalibus reciprocum pactum inter conjuges de succedendo valet: Et renunciationes hæreditatum, maxime si juratæ sunt, admittuntur. *d. c.* 2. *de pact. in* 6. Nam omne juramentum, quod non lædit animam vel tertium, est servandum. *d. c.* 2. & *c.* 18. *x. de Iurejur.*

Suntne & alia, de quibus non licet pacisci?

Non valet pactum advocati cum cliente de quota litis. *l. litem C. de Procur. l.* 6. §. *fin. l.* 7. *ff. mand. at.* licet

juratum ſit. Vti nec Medici cum ægro de honorario modum excedente. *arg. Dd. Ll.*

Quomodo ſit pactum?

Et inter abſentes, & præſentes: vel re, vel literis, vel per nuncium. *l. 2. pr. D. h.*

Quis eſt effectus pacti?

Parit actionem 1. Si cauſam habeat. *l. 7. §. 12. D. h.* 2. Si legitimum. ſit *l. 6. D. h.* 3. Si contractui bonæ fidei adjectum ſit in continenti, ſive adjiciat, ſive quid detrahat. *l. 7. §. 5. D. l. 13. C. h.* 4. Si ſtricti juris contractui ſit additum, & quid detrahat. *l. 4. in fin. l. 40. D. de reb. credit.* 5. Si confirmatum ſit per contractum. *l. 27. C. h.* Non producit actionem, ſed exceptionem tantum, ſi nudum ſit. *l. 7. §. 4. D. h.* vel ſi adjectum ex intervallo cuilibet contractui, vel in continenti ſtricti juris, & quid addat. *arg. d. l. 7. §. 5. D. l. 13. C. h. & d. l. 4. §. fin. D. h. & l. 40. D. de reb. credit.* Iuxta conſuetudinem (modo ſit juſta cauſa obligandi) ex quolibet pacto actio datur, nec hodie inter ſtipulationem & pacta diſtinguitur. Præterea, taciti & expreſſi pacti eſt eadem efficacia. Denique, pactum in rem ad omnes etiam heredes pertinet: Perſonale tantum ad certam perſonam. *l. 21. §. 5. l. 25. §. 1. D. h.*

Contra quem debet pactum dubium interpretari?

Contra illum, qui verbā dixit. *l. 39. D. h. l. 21. 33. D. de contrah. Emtion.* Debet enim ſibi imputare cur non apertius ſit locutus.

Quomodo tollitur pactum?

Prius per poſterius; non ipſo jure, ſed ope exceptionis. *l. 27. §. 1. D. h.* Aſt obligatio naturalis tantum, ipſo jure per pactum tollitur. *l. 95. §. 4. D. de ſolut.*

Pactus, ne peteret, poſt rurſus ut peteret, obligatne de novo fidejuſſorem jam ante liberatum ex priore pacto?

Nullo modo. *l. fin. D. h.* niſi fidejuſſor de novo eadem ratione, qua reus, ſe obligaverit. *l. 27. §. 2. verſ. ead. D. h.*

Tit. 15. De Tranſactionibus. Tit. 4. Lib. 2. Cod.

Quid eſt tranſactio?

Tranſactionis nomen in genere acceptum, ad omnem

nem modum litem finiendi refertur. *l. transacta. D. de Verb. Signif.* In specie, est conventio sive pactum de re dubia, non gratuitum. *l. 1. D. h.* Pacisci is dicitur in specie, qui indubitatam rem, vel aliquo accepto, vel non accepto, vel rem dubiam nullo accepto remittit. *d. l. 1.* In transactione lis semper debet esse. *d. l. 1.* vel metui. *l. 2. C. h.* & quid dari, retineri, vel promitti. *l. 38. C. h.*

Qui possunt transigere?

Qui & pacisci. Vnde pupilli transigunt recte, si conditionem suam faciant meliorem. *pr. Inst. de auth. tut.* Minores. *arg. l. 101. D. de Verb. Oblig.* nisi quid alienent cum curatores habent. *l. 3. C. de restit. in integ. min.* Prodigi, in rem suam. *arg. l. 6. D. de Verb. Oblig.* Tutores & Curatores. *l. 56. §. 4. D. de furt.* modo nihil ex eo, quod servando servari possit, sine decreto alienent. *arg. l. 22. C. de admin. tut. junct. l. 46. §. fin. D. eod.* Etiam Procuratores, non tantum instructi speciali mandato. *arg. l. 16. C. de Procurat.* vel in rem suam; sed & universaliter dati. L. 60. *l. 63. D. eod.* modo non agatur de dominio transferendo: quod si fiat, non possunt hi transigere, nisi habuerint mandatum cum libera, vel speciale. *d. l. 63. junct. l. 58. D. eod.* Syndici vero non aliter, quam si causa sit valde dubia. *l. 12. C. h.*

De quibus rebus fit transactio?

De dubiis. *l. 1. D. h.* Non igitur valet de re per sententiam decisa. *l. 7. D. h.* nisi dubitetur, an sententia sit lata, vel nisi appellatio aut revisio intervenerit, vel adhuc appellari possit. *d. l. 7. l. 11. ff. h.* vel negetur esse judicatum. *d. l. 11.*

Quid Iuris est in Criminalibus?

Transigere vel pacisci de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non est: in aliis autem publicis criminibus. quæ pœnam sanguinis non ingerunt, transigere non licet, citra falsi accusationem. *l. 18. C. h.*

Quare licet de capitalibus?

Quia ignoscendum est quolibet modo redimenti suum sanguinem. *l. 1. ff. de bon. eorum, qui ante sentent. l. fin. ff. de prævaric.* Et nimis durum esset, ut, qui in re tam ardua quid dedit vel promisit, haberetur pro confesso.

Qua

Quæ intelliguntur per capitalia?

Tantum ultimi supplicii; quia postea dicitur, quæ pœnam sanguinis non ingerunt. *d. l.* 18. *d. l. fin. d. l.* 1.

Licetne ante, vel post litem contestatam?

Non distinguitur. Nec enim, si reo permissum est, actori debet denegari, & vice versa.

Quare excipitur adulterium?

Propter fœditatem criminis; & quia videtur transigens se lenocinii reum facere.

Annon crimen læsæ majestatis, & similia, in quibus conscius punitur, excipitur?

Nullo modo: Licet enim conscii committendi criminis, & id non revelantes, puniantur; non tamen prohibentur transigere de commisso.

Quomodo hæc transactio admittitur, cum noceat reipubl. quia delicta manent impunita, contra l. 51. *D. ad leg. Aquil. & in Turpil. incidit, qui desistit ab accusando. tot. tit. ad SC. Turpil. quinimo, qui transigit, pro confesso habetur. l.* 5. *D. de h. q. not infam.?*

Magistratui non præjudicatur, quoad accusationes promovendas, & pœnam infligendam. Poterit enim Magistratus ex officio procedere, aliumque constituere accusatorem; imo cogere transigentem, qui agit, patefacere, quæ ipsi constant de facto. Ius enim publicum non tollitur privato facto. *l.* 38. *D. de pact.* Deinde, in Turpilianum incidit, qui desistit ab accusando sine permissione legis: non enim transactionibus, sed sordidis concussionibus est interdictum. *l.* 1. §. 3. *in fin. D. de calumniat.* Et denique pro confesso habetur transigens in privatis. *d. l.* 5. iisque publicis, in quibus secundum leges non licet transigere.

Quid sibi volunt verba, d. l. 18. *in fin.* Citra falsi accusationem?

Citra, non significat præter, sed sine: uti in *l. pro herede* 20. §. *Papinianus* 4. *vers. itaque in fin. ff. de acq. v. om. hered. l.* 1. §. 1. *ff. de pignor. l.* 3. 26. *C. de usur.* Itaque hic est sensus; Qui de publicis non ultimi supplicii criminibus transigit, potest accusari falsi.

Annon sunt aliqua, de quibus non licet transigere, nisi sub modo certo?

Sunt controversiæ, quæ ex testamento, sive scripto, sive

five nuncupativo, proficiſcuntur : nam de iis nec tranſigi, nec veritas exquiri aliter poteſt, quam inſpectis cognitiſque verbis teſtamenti. *l. 6. ff. h.* Deinde, de alimentis futuris ultima voluntate relictis, non licet tranſigere, niſi authore prætore; ne quid fiat contra defuncti voluntatem, vel, ne modico contenti homines, poſt laborent inedia. *l.8. ff. l.8. C.h.* De præteritis ac ex contractu conſtitutis tranſactio ſine decreto fieri poteſt. *d.l.8. ff. & l. 8. C. h.* imo etiam de annuis legatis teſtamento relictis locupleti. *d.l.8. §. 23. ff. h.* non de alimentis annuis. *d.l. 8. §. 7. ff. h.*

Quid ergo ſpectabit Prætor in tranſactione de alimentis?

Inquiret in cauſam tranſigendi, æſtimabit modum alimentorum, examinabit qualitates perſonarum. *d.l.8. §.8.9.10.11. ff.h.*

Quomodo fit tranſactio?

Vel pacto, vel Aquiliana ſtipulatione. *l.2. ff.h.*

Quis eſt effectus tranſactionis?

1. Non extenditur ad illa, de quibus probabiliter non eſt cogitatum. *l. 9. §. 1. l. 12. D. h.* 2. Generaliter facta, non reſcinditur prætextu novi inſtrumenti poſt reperti, vel ſpecierum poſt repertarum, niſi dolus vel error commiſſus ſit. *l. 19. l. 29. C. h.* 3. Iure Civili, ſi pacto tantum ſit inita, producit exceptionem : ſi ab una parte adimpleta ſit vel datione vel remiſſione, actionem præſcriptis verbis. *arg. l. 15. 16. D. l. 28 C. h.* ſi intervenerit ſtipulatio Aquiliana, actionem ex ſtipulatu. *l. 6 C. h.*

Quid, ſi quis agat contra tranſactionem pacto factam?

Habebit reus electionem, utrum objicere ex tranſactione exceptionem, an ipſe quoque velit à placitis recedere. *l. 14. C. h.* à jurata tranſactione major ſi receſſerit, carebit recedens iis, quæ ipſi ex tranſactione debentur, & erit infamis. *l. 41. C. h.*

Paritne hodie omnis tranſactio actionem?

Non eſt dubium; cum & ex omni pacto hodie detur actio, uti ſup. dictum.

Quod, ſi dolo, vel ex falſis inſtrumentis ſit inita?

Reſcindetur, modo falſitas probari poſſit. *l. ſi ex 42. C. h.*

Do

De Errore Calculi. Lib. 2. Tit. 5. Cod.

Quid, si erratum sit in calculo?

Is error potest corrigi: etiam post decennii vel vicennii tempora. Nisi controversia de errore per transactionem vel sententiam fuerit finita. *l. un. C. h.* alias enim nullus esset litium finis. *l. 2. C. de re Iudic.*

PANDECTARUM

LIBER III.

Tit. I. De Postulando. Tit. 6. Lib. 2. Cod.

Quid est postulare?

Est, desiderium suum vel amici in jure apud eum, qui jurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. *l. 1. §. 2. D. h.*

Qui possunt postulare?

Qui non prohibentur. Prohibentur aliqui edicto: aliqui lege: aliqui sententia.

Qui edicto?

Horum tres sunt ordines. Prohibentur alii in totum, & pro se, & pro aliis: Hoc in genere sunt minores 17 annis, furiosi, surdi. *l. 1. §. 3. ff. h.* Aliqui tantum pro aliis; ut mulieres, cæci, quique insigni turpitudine sunt notati. *d. l. 1. §. 5.* Alii pro certis possunt tantum; uti parentibus, liberis, fratribus, sororibus, uxoribus, reliquisque, qui commemorantur. *d. l. 1. §. fin. l. 2. 3. 4. 5. 6. ff. h.* Tales sunt infames ex edicto. *d. l. 1. §. 8.* Edicto prohibiti, ne quidem volente adversario admittuntur. *l. 7. ff. h.*

Qui lege?

Omnes, qui mysteriis Sacrosanctæ Ecclesiæ non sunt imbuti. *l. fin. C. h.* Judices ac arbitri in eadem causa. *l. 6. C. h.* Potentiores. *l. 1. & t. t. C. ne potentior.* Qui pacti sunt de quota litis. *l. 5. C. h.* vel aliud pactum, quo vexent alios, iniverunt. *l. 6. §. 2. C. h.*

Qui sententia?

Quibus vel in totum vel ex parte advocationibus est interdictum. *l. 8. 9. ff. h.* De

De Advocatis diversorum judicum ac judiciorum. Tit. 7. 8. Lib. 2. Cod.

Quomodo distinguitur inter postulare, Procuratorem vel Advocatum agere?

Postulat, qui vel suum vel alterius desiderium in jure coram Prætore proponit, vel alterius desiderio contradicit. Procurator est, qui negotia judicialia vel extrajudicialia curat, alieno nomine. Advocatum agit, qui causam alienam juris remediis tuetur.

Quid proprie constituit Iudex circa advocatos?

Non tantum iis, qui suo vel alieno nomine postulare nequeunt, sed & omnibus, qui certis ex causis, vel ambitione adversarii, vel metu patronum non inveniunt, advocatum dabit. *l.* 1. §. 4. *ff. de postul.* Non permittet, ut ab una parte consistant disertissimi advocati; ne ob inopiam boni patrocinii causa alterius damnum patiatur. *l.* 7. *C. eod.*

Qui possunt esse advocati?

Qui prævio examine à Jurisperitis juratis sub gestis monumentorum sunt judicati legum peritia esse instructi. *l.* 11. §. 1. *h. t.* 7.

Quod est officium advocatorum?

1. Non licet iis à suo foro abesse temere & ultra triennium. *l.* 7. §. 2. *l. fin. C. h. t.* 8. 2. Non possunt litigantibus patrocinium denegare, nisi velint carere foro. *l. pen. C. de postul.* vel intersit eorum non suscipere. 3. Causam, quam sciunt esse improbam, non defendent. *l.* 14. §. 1. *C. de Iudic.* ut nec bonam fallaciis pravisque artibus. *d. l.* 1. 4. *C. de Iud. l.* 6. §. 1. *ff. de postul.* 4. Non inibunt contractum de quota litis, vel alium quemlibet nocentem cum clientibus. *d. l.* 6. §. 2. 5. Non ultra quam litium utilitas postulat, in licentiam convitiandi aut maledicendi prorumpent: agent, quod causa desiderat. Et, qui probris putaverit esse certandum, infamia notabitur. *d. l.* 6. §. 1. 6. Non protrahent litem, sive jurgium. *d. l.* 6. §. 4. 7. Neminem aspernantes habebunt. *d. l.* 6. §. 3. 8. Nunquam prævaricabuntur. *l.* 1. *C. h. tit.* 7.

Quod

Quod consequuntur advocati solatium pro laboribus?

Etsi quidem precio nummario dehonestanda non sit juris scientia. *l.* 1. §. 5. *ff. de var. & extr. cogn.* Et, qui lucro tantum capiuntur, veluti abjecti ac degeneres habendi sint. *d. l.* 6. §. 5. tamen modicum solatium præstare iis, qui utilissimam operam conferunt, oportet.

Possuntne advocati in sua causa petere salarium?

Nequaquam: cæterum, sub prætextu damni ipsis quid tribuendum esse, justa ratio docet. *l. sed si quis* 7. *ff. test. quemadm. reper. l. si quando* 19. §. *cum oportet. C. de Testib. l. si servus communis* 61. §. *quod vero ff. de Furt.* In causa vero communi quin petere possint aliquod redhostimentum laborum, non est dubitandum. *Dd. Ll.*

Quæ sunt præmia advocatorum?

Varia. Non coguntur suspicere munera sordida, provinciales functiones, seu tributorum collectas. *l.* 3. *C. h. t.* 7. Salarium eorum cedit in quasi castrense peculium. *l.* 8. *C. eod.* Veteres & senio confecti, clarissimorum titulo honorantur, ac comitativa dignitate fruuntur. *l.* 1. *C. h. t.* 8. Filii aliis præferuntur, & quidem gratis in hoc officio. l. 11. *in fin. C. h. t.* 7. *l.* 3. §. 5. *C. h. t.* 8.

Quæ laus eorum?

Ea descripta est prolixe *l.* 14. *C. h. t.* 7.

De Advocatis Fisci. Tit. 9. Lib. 2. Cod.

Quod est advocatorum fisci officium?

Curare ea, quæ sunt Principis & ærarii, & quæ ad vindictam publicam pertinent. In causis Principis & ærarii, fiscalia commoda non occultent: à calumniis abstineant: prætextu fiscalis commodi nemini negotium facessant: causam fisci semel susceptam non deserant. *l.* 1. 3. *C. h.* Durante officio contra fiscum non agant, nisi sit causa pupillorum suorum, parentum, vel liberorum. *l. pen. & fin. D. de postul.* & deposito officio non agant contra fiscum causas, quas ante pro eo cœperant. *l.* 2. *C. h. arg. l.* 3. §. 1. *C. de adu. div. jud. t.* 7. In Criminalibus inquirant sedulo, & persequantur crimina, juvent delatores. *l.* 5. *C. de delator. lib.* 10. *l. fin. C. h.*

Quæ

Quæ sunt præmia ac privilegia Advocatorum fisci?

Iure Civili consequuntur titulum Consiliariorum, ac, deposito officio, exconsularem dignitatem moderatoris Provinciæ, aut comitivam Consistorianam. *l.* 8. *l.* 13. §. 1. *C. t.* 7. Liberanturque una cum liberis à cohortali conditione. *l.* 17. *C. h. tit.* ¶. Eorum filiis 7 tribuuntur privilegia descripta *l.* 4. *C. h. t.* 8. *l.* 15. §. 1. *C. h. t.* 7. Heredes etiam eorum percipiunt totius anni solatium, licet in principio anni sint mortui. *d. l.* 15. §. 1.

De Errore Advocator. vel libellos seu preces concipientium. Tit. 10. Lib. 2. Cod.

Quid, si forte advocati erraverint?

Si præsentibus litium dominis quid sit allegatum, ratum est, nisi domini contradixerint in continenti, hoc est, triduo proximo, vel appellaverint. *l.* 3. *C. h.*

Quid, si error fuerit commissus circa preces?

Non præjudicat veritati. *l.* 2. *C. h.* quæ enim aliter concipiuntur, quam concipi debent, non mutant veritatem. *l.* 1. *& t. t. C. plus val. quod ag.*

Ut quæ adv. part. des. Iudex suppl. Tit. 11. Lib. 2. Cod.

Quid, si forte Advocatus non allegaverit alleganda?

Non dubitandum est, quin Iudex, si quid à litigatoribus, vel ab his, qui negotiis adsistunt, minus fuerit dictum, sit suppleturus, & prolaturus, quod legibus & juri publico sciat convenire. *l. un. C. h.*

Debetne hic distingui inter ea, quæ juris, & quæ facti sunt?

Certum est, quod Iudex possit supplere ea, quæ juris sint. *d. l. un.* Ast, si facti quæstio incidat, Iudex non simpliciter ac temere, nec proprio motu addet, quæ à partibus sunt omissa; sed magis inquirit: imo & nonnunquam addet, quoties ipse scit rem aliter se habere quam partes allegarunt; sic enim fiet, ut suum cuique tribuatur, Iustitiæ satisfiat, & Iudex conscientiam suam non lædat.

Atqui

Atqui Iudex non potest officium impertire nisi rogatus. l. 4. §. 8. ff. de damno infecto.

Quoties causa coram eo disceptatur, si non in specie, saltem in genere rogatur.

Tit. 2. De his, qui notantur infamia. Tit. 12. Lib. 2. Cod.

Quid est infamia?

Est boni nominis sive existimationis læsio vel imminutio. *l.* 5. §. 3. *ff. de variis & extraord.*

Quomodo distinguitur?

Est vel juris, vel facti. Iuris est, quam lex ob turpem causam irrogat: Facti, cum fama apud graves & honestos viros oneratur.

Quot modis irregatur infamia juris?

Duobus: vel ipso jure, cum lex ipsam turpitudinem delicti ob solum factum, non exspectata sententia, notat: vel per sententiam, cum non aliter quis fit infamis, quam per condemnationem.

Quibus casibus infertur ipso jure?

Sunt varii. Vti si quis ab exercitu ignominiæ causa mittatur. *l.* 1. *l.* 2. *pr. &* §. 1. 2. 4. *ff. hic.* Si artis ludicræ pronunciandive causa in scenam prodierit. *l.* 1. *l.* 2. §. 5. *l.* 3. 4. *ff. hic.* Si quis lenocinium fecerit. *d. l.* 1. *d. l.* 4. §. 2. Si in adulterio fœmina sit deprehensa. *l.* 43. §. *pen. ff. de rit. nupt.* Quod non est receptum in viro, quia in eo non est tantum periculum de suppositione partus. Similiter infertur ipso jure secundum jus civile, non canonicum. *c. pen. & fin. x. de secund. nupt.* non tantum mulieri, quæ intra annum luctus nupsit; sed & patri, qui sciens filiam, quam in potestate habet, intra annum luctus in matrimonium collocavit, & ei, qui sciens talem duxit, vel duci est passus à filio suo, quem in potestate habet. *d. l.* 1. *l.* 8. 9. 10. 11. 12. 13. *pr. ff. h.* nec non ei, qui bina sponsalia binasve nuptias eodem tempore habuit. *d. l.* 1. 13. §. 1. 2. 3. 4. *ff. h.* Ipso jure enim est infamis, qui transegit de privatis delictis, furti, rapinæ, vel injuriarum dato pretio. *d. l.* 1. §. 5. *l.* 4. §. 5. *l.* 5. *l.* 6. §. 3. *ff. h.* Et qui certo improbum fœnus exercet. *l.* 20. *C. hic.*

hic. vel usuras usurarum exigit. *d. l. 20. junct. l. 28. C. de usuris.*

Quibus casibus per sententiam?

Si quis in judicio publico calumniæ prævaricationisve causa quid fecisse judicatus fuerit. *d. l. 1. d. l. 4. §. 4. ff. h.* Si quis furti, vi bonorum raptorum, vel injuriarum, de dolo malo, nomine suo damnatus sit. *d. l. 1. d. l. 4. §. 5. l. 5. 6. ff. hic.* Si quis judicio publico. *l. infamem. 7. ff. de publ. judic.* vel ex alio extraordinario crimine, ob dolum vel insignem turpitudinem. *d. l. 13. §. 8. ff. hic.* vel ob dolum pro socio, tutelæ, mandati, depositi, suo nomine, directo, non contrario judicio, condemnatus est. *d. l. 1. l. 6. §. 5. ff. hic.*

Cur dicitur non contrario judicio?

Quia in directo tantum quæritur de dolo, in contrario regulariter de calculo. *d. l. 6. §. 7.*

Fitne infamis, qui pactus est in hisce judiciis pro socio &c. directis?

Nequaquam: licet enim sint actiones famosæ, & damnati notentur, non tamen pactio ita turpis est, ut in furto, aliisque delictis. *l. 7. ff. h.*

Irrogaturne etiam infamia in hisce directis pro socio &c. Iudiciis, ob culpam?

Nullo modo: solus enim dolus coërcetur, nec in tam gravi causa doli nomine solet venire lata culpa. huc facit. *d. l. 6. §. 6. & 7.*

An & heres condemnatus ex hisce directis Iudiciis fiet infamis?

Fiet, si ipse male sit versatus in deposito vel mandato: non vero in tutela vel pro socio, suo nomine damnari potest; quia nec in tutelam, nec in societatem succedit, sed tantum in æs alienum defuncti. *d. l. 6. §. 6. ff. h.*

Quibus casibus facti infamia irrogatur?

Si quis à Iudice increpetur. *l. 20. ff. l. 17. C. h.* si in testamento perstringatur. *l. 13. C. hic.*

Qui sunt effectus infamiæ?

Præcludit viam ad dignitates. *l. 2. C. de dignitat.* non plene infamibus creditur. *l. 3. ff. de test.* &, si infames jure vel facto sint instituti heredes præteritis fratribus,

tribus, competit fratribus germanis & consanguineis querela inofficiosi. *l.27.C. de inoffic.testam.*

Quomodo sunt notati qui bonis cedunt?

Facto & jure sunt infames, si turpiter decoxerint patrimonium: nec facto, nec jure, si per adversitates fortunæ in calamitates hujusmodi inciderint.

Tit.3. De Procuratoribus. Tit.13. Lib.2.Cod.

Qui sunt ad lites Procuratores?

In genere omnes, qui alieno nomine causam agunt; In specie autem, qui aliena negotia mandatu domini administrant, litemque curant. *l.1.ff.h.*

De Personis dantibus Procuratores.

Qui possunt dare Procuratorem ad litem?

Qui domini sunt litis, & possunt mandare. Procuratores autem & Tutores, & Curatores, non ante litem contestatam, ut & Syndici, & actores civitatum. *l. 8. l.11.23.C.h.l.74.ff.h.* sed post eam procuratorem constituunt. Qui vero in rem suam datus est, vel potestatem substituendi à domino habet, valide constituit etiam ante. Nec possunt procuratorem dare filiifam. in causa, in qua nequeunt ipsi experiri. *l. 8. ff. hic.* Sic nec pupilli & minores sine authoritate & consensu tutorum vel curatorum. *d.l.11.C.h.*

Poteſtne Procurator etiam alium substituere in appellatione?

Potest, si generaliter ad causam sit datus: quia per litiscontestationem jam ante dominus litis erat factus. *l.18.23.C.h.* Sin autem ad certum actum sit datus, non substituet.

Quid, si minor de facto procuratorem dederit?

Si pro eo fuerit pronunciatum, ob favorem ætatis datio confirmatur. *l. 14. C.h.* quod multo magis recipiendum est in pupillo, cum eadem, imo major, ratio pro eo militet.

De iis qui Procuratores dantur.

Qui possunt esse Procuratores?

Qui non prohibentur. Prohibentur autem 1. Fœminæ.

minæ. *l.18.C.h.l.54.ff.h.* nisi agere velint pro parentibus, quos morbus aut ætas impedit, & qui non habent qui eorum nomine agat. *l.41.ff. hic.* Id enim permittendum est interdum, causa cognita. 2. Milites *d.l.54.* Imo, nec pro patre, nec matre, nec uxore, nec ex sacro rescripto. *l.7.C.h.* 3. Minores 17 annis, secundum *DD.* Verum, jure nostro non desideratur ætas, sed traditum est indistincte, minorem 25 annis dari posse. *l.23. ff. de minorib.*

Quid respondendum ad §.5. Institut. ex quib. caus. manumit. ad l. 12. C. h. &, *deinde, quod traditum, minorem non habere justam standi in judicio personam?*

In hisce nulla est difficultas: quia in *d.*§.5. agitur de manumissione à minore facienda, per quam minor servum amissurus erat. Hoc casu speciali ætas 17 annorum requiritur. Deinde, in *d.l.12.* non agitur de procuratore, sed defensore. Denique, minor legitimam quidem non habet proprio nomine personam standi, sed recte alterius nomine, cujus periculo omnia facit. *d.l.23.*

Ne liceat potentioribus, &c. Tit. 14. Lib. 2. Cod.

Suntne & alii qui dari non possunt?

Placuit in specie, potentiores ob dignitatem repelli à procurando, ne jus tenuiorum opprimatur per potentiam patronorum. *l.1.C.h.*

Quid, si actiones in potentiores sint translatæ?

Is, qui transtulit, jactura debiti mulctatur, & potentior pœna arbitraria punitur. *l.2.C.h.*

De his, qui potentior. nom. tit. præd. Tit. 15. Lib. 2. Cod.

Quid, si quis nomina potentiorum titulosque prædiis litigiosis affigat, vel nomina eorum in litem prætendat?

Potentior, qui consensum præbuit, per sententiam fit infamis; &, qui affixerit, amittit causam; &, si ea sit injusta, permixtis plumbo flagellis cæsus suppliciis metallorum deputatur. *l.unic.C.h.*

Ut nemo privat. tit. præd. vel vela regia suspend. Tit. 16. Lib.2.Cod.

Quid, si quis suis vel alienis prædiis titulos imperatoris imponat, aut vela Regia suspendat?

Amittit rem vel jus suum, idque fisco cedit. *l.*1.*C.h.* &, qui alienis imposuit, si plebejus sit, ultimo supplicio afficitur: si nobilior, uti clarissimus &c. deportatur, & servus fit: data cuilibet licentia titulos & vela tollendi & frangendi. *l.*2. *C.h.*

Ut nemini liceat sine judic. Tit. 17. Lib. 2. Cod.

Licetne & signa sua rebus alienis imponere?

Non: eaque, quæ imposita sunt, licet cuilibet impune amovere, etsi etiam suas vel obligatas sibi res esse signans dicat. *l.* 1. 2. *C.h.*

Ne fiscus vel respubl. procur. Tit. 18. Lib. 2. Cod.

Potestne fiscus vel respublica procurationem alieni patrocinii causa in lite præstare?

Nullo modo: ne quidem sub prætextu æris alieni. *l.*1. & 3.*C.h.* aut cessionis, aut donationis.*l.*2.*& ult. C. h.* Cavendum enim serio, ne inde injuriarum nascatur occasio, unde jura nascuntur.

De causis, ad quas Procuratores dantur.

In quibus causis datur Procurator?

Tam civilibus quam criminalibus. Civilibus indistincte, nisi lex obstat; ut in actibus legitimis, & similibus. In criminalibus autem non aliter, quam si absentiæ causa allegetur. *l. pen.*§.1. *ff. de public. judic.* vel pœna sit infra relegationem. *l. unic. ff. an per al. caus. appellat.* aut sit causa, ex qua absens potest condemnari. *l.* 33. §. 2. *ff. h. l.* 5. *ff. de pœnis.* In popularibus vero sequi oportet responsum. *l.* 42. *ff. h.*

Estne

Estne distinguendum, utrum ad unam vel ad plures causas Procurator detur?

Nequaquam. *l.1.§.1.ff.h.* Constituimus enim nonnunquam procuratorem in genere ad omnes causas, nonnunquam limitate ad certas.

De modo, quo constituitur Prócurator.

Quomodo constituitur Procurator?

Solo consensu. *l.1.pr.ff.mandat.* Consensus autem vel expresse, vel tacite intervenit. Expresse, si expressa sit conventio. Tacite, si præsens dominus patiatur aliquid ab altero fieri, & non contradicat. *l.6.§.2.l.18. ff.mandat.* vel, cum quis alteri tradit instrumenta ad causam pertinentia. Verum, ex temporis diuturnitate nullum mandatum præsumitur.

Quæ clausulæ solent adjici mandato procuratorio?

De indemnitate, ratihabitione, potestate substituendi, de hypotheca bonorum. sed hæ ad substantiam rei non pertinent.

Quomodo Procurator constituitur in rem suam?

Cum alicui actio ceditur cum omni ejus commodo. Id fit aliquando ex necessitate, aliquando ex voluntate.

Estne quid singulare in hac cessione?

Constitutum est *l.22.& 23.C.mandat.* quod, qui actionem, vel in totum titulo emtionis, vel ex parte titulo emtionis, ex parte donationis, consecutus est, non possit plus consequi ab illo, contra quem cessio est facta, quam ipse revera persolvit. *Dd. Ll.*

Habetne hoc locum in omnibus actionibus?

Nequaquam. Nam cessat 1. Cum coheredes in divisione hereditatis sibi invicem cedunt actiones. 2. Si creditori nomen sit datum in solutum. 3. Cum quis possessionis suæ tuendæ causa recepit cessionem. 4. Cum cessio est facta inter legatarios sive fidei-commissarios. *d.l.22.* 5. Cum actiones indubitatæ sunt. *d.l.22.*

De officio Procuratoris.

Quid est officium Procuratoris?

Diligenter custodire fines mandati. *l.10.C.h.* Et, si generaliter ad totam causam sit constitutus, potest actio-

 nem

nem proponere, adversus eam excipere, in causa concludere, sententiam audire, & ab ea appellare: imo, si non appellaverit, tenebitur domino. *l.* 17. *C. h.* Generatim omnia faciet, quæ diligentissimus paterfamilias faceret. *l.* 13. *l.* 21. *C. mandati.* Debet & accipere judicium cum ad litem suscipiendam est datus. *l.* 8. §. 3. *ff. h.* Pariter, qui ad petitorium judicium est datus, simul ad præparatoria ac possessoria esse datus videtur. *l.* 56. 62. *ff. h.* Et, qui in duplicibus est constitutus ad agendum, simul ad defendendum mandatum habere intelligitur. *l.* 15. §. 1. *D. h. l. pluribus* 32. *D. h.*

Debetne Procurator cavere?

Si dubitetur de mandato, præstanda est ab ipso cautio de rato. *l.* 1. *C. h.*

Quid, si non recte Procurator egerit?

Negligentia ejus sive dolus nocet domino quoad adversarium: at potest actione mandati à domino conveniri, ut præstet, quod domino abest. *l.* 10. *C. h.* Ex contumacia autem oritur actio adversus ipsum procuratorem, non dominum. *l. un.* §. 2. *ff si quis jus dicent. non obtemp.* scil. si sit res magni præjudicii. aliàs, in rebus minimi præjudicii, oberit contumacia Domino.

De actione, quæ Procuratori & Domino competit.

Quæ actio datur procuratori & adversus eum?

Mandati. Directa Domino adversus procuratorem, ut præstet, quicquid ex causa mandati abest Domino. *d. l.* 10. Contraria Procuratori, qua recuperat litis expensas, si quas solvit, vel sese obligavit, licet finem non imposuerit negotio. *l.* 46. §. 4. 5. 6. *D. h.* Imo quoque salaria promissa vel ordinario debita, petit mandati actione Procurator. *l.* 1. *C. mand.* modo sint certæ pollicitationis. *l.* 17. *C. l.* 56. §. 3. *D. mandat.*

De modis, quibus finitur officium Procuratoris.

Quibus modis finitur officium Procuratoris?

Aliquando ex facto Procuratoris vel Domini: aliquando sine facto alterutrius, ex causa extrinseca.

Quo-

Quomodo ex facto Procuratoris?

Renunciatione mandati, re integra. §. 11. *Inst. de mandat.* Imo & re non integra, ex justa causa: veluti ob capitales inimicitias inter Dominum & Procuratorem ortas. *l.8.§.fin.l.9.& seqq. D.h.*

Quomodo ex facto Domini?

Per revocationem, quæ potest fieri ante litem contestatam, sine ulla causa. Ast, post litem contestatam, desiderat cognitionem causæ *l.16.& seqq. D. h.* veluti, si procurator sit in vinculis, latitet, peregrinetur, affinitate adversario jungatur, &c.

Poteſtne mandatum Procuratoris in rem suam datum revocari?

Nequaquam. Is enim loco domini absolute est. Interim potest cedens, priusquam debitori sit cessio insinuata, vel debitor litem sit contestatus, vel partem solverit, recipere debitum cessum, & debitorem liberare. *l.3.C. de novat.* Sed tenetur, quod exegit, restituere.

Quid ergo, si concurrat Procurator in rem suam cum Domino, & ambo agant? uter præferetur?

Procurator. *l.28.55.ff.h.l.18. ff. de pign. act.* Si enim, qui simpliciter denunciat, excludat dominum, *l.3.C.de novat.* cur non & is, qui simul agit?

Quomodo sine facto finitur officium Procuratoris?

1. Morte alterutrius, nisi ignoraverit mandatarius, ante litem contestatam, dominum decessisse. §. 10. *Inst. de mand.l.26. ff. eod.* vel mandatarius litem sit contestatus ante obitum. *l.23. C. h.* At solent heredes post obitum domini citari ad causam reassumendam. 2. Lite plene finita, hoc est, lata sententia definitiva.

Si Procurator fuerit condemnatus, mandaturne contra eum sententia executioni?

Nequaquam. *l. 4. ff. de Re jud. l.61. ff.h.* Nisi sit in rem suam Procurator, aut se obtulerit. sc. cum sciret non esse cautum. *d.l.61.*

Possuntne & aliqui alieno nomine intervenire & agere sine mandato?

Possunt; uti liberi, parentes, fratres, affines. *l.35.ff.h.* litis consortes. *l.2.C.de lit.consort.* modo præstetur cautio de rato. *l.1.C.h.d.l.2. C.de lit. consort.* & lis sit ante ordinata. *d.l.2.*

De Defensoribus.

Qui sunt Defensores ?

Sunt in genere, qui alienam causam quovis modo defendunt: In specie autem, qui judicium rei nomine suscipiunt, sive ex necessitate, sive ex voluntate.

Suntne ergo defensores alii necessarii, alii voluntarii ?

Sunt. necessarios appellamus, qui alieno nomine litem instituunt, sive sint procuratores in specie. *l.* 33. §. 3. *& seqq.* sive sine mandato, ut conjunctæ personæ sive consortes, agant. *l.* 35. *pr.* *h.*

Quid juris in Procuratore in rem suam ?

Si is utili actione experiatur, non cogitur defendere cedentem, nisi in fraudem eorum, qui invicem agere vellent, cessio sit facta. *l.* 34. *ff.* *h.* quia non agit ex persona domini, sed proprio nomine. Directam vero intentans tenetur defendere in reconventione, si nulla necessitate cogente cessio sit facta. *l.* 33. *in fin. ff. h.* Æquum enim est, eum, qui alterius nomine ut Procurator experitur, defensionem ejusdem suscipere. *d. l.* 33. §. *pen.* Sin autem ex necessitate sit cessio facta, sive utili sive directa agat, non defendet. *d. l.* 33. *in fin.* Convenit quippe subvenire hominibus in iis, quæ facienda sunt necessario. *arg. l.* 7. §. 1. *l.* 8. 4. *ff. qui satisd. cog. l.* 14. *ff. de fidejuss. l.* 3 *ff. de separat.*

Cessatne aliquando hæc regula : Procurator tenetur defendere ?

Cessat 1. In populari actione. *l.* 43. §. 2. *ff. h.* quia, licet alieno nomine agat, jus tamen suum magis persequitur. 2. Si pater nomine filii, vel maritus uxoris nomine injuriarum agat: quia magis propriam injuriam vendicant, quam alterius. *arg. l.* 39. §. 4. *ff.* 3. Si quis ab actione desistat. *l.* 35. *in fine. ff. h.* quia pœna non defendentis est, ut actiones denegentur. *l.* 43. §. 4. *ff. h. l.* 5. *C. h.*

Qui sunt voluntarii ?

Qui ultro defensionem alterius litis in se recipiunt, & pro aliis interveniunt. Horum vero causa alia est, quam necessariorum. Necessarii enim, qui in rem alienam constituti alieno nomine agunt, ad quamlibet reconventionem tenentur respondere. *l.* 35. §. 2. *l.* 37. *pr.*

l. 39.

l. 39. *ff. h.* Voluntarii autem non ulterius quam suscipiunt. *l.*46. §.1. *ff. h.*

Quomodo debet fieri defensio?

Boni viri arbitratu. *l. pen. ff. h.* & ideo non potest videri defendere, qui actorem frustrando efficit, ne lis ad exitum perducatur. *l. fin. ff. h.*

Annon & debet cavere?

Omnino: nemo enim defensor est idoneus sine satisdatione. *l.* 46. §. 2. *ff. h.* Cavere vero debet judicatum solvi. *l. non videtur* 53. *ff. h.* Desideratur & cautio de rato, si agens sine mandato reconveniatur actione reali. *l.*40. §.2. *ff. h.*

Contra quem datur actio judicati?

Non contra dominum, sed defensorem, qui sese obtulit defensioni. *l.*4. *ff. de re judicata. l.*61. *ff. hic.* Procurator vero non convenitur. *Dd. Ll.*

Tit. 4. Quod quisque universitat. nomine.

Potestne & dari nomine universitatis Procurator?

Potest omnino: modo sit universitas concessa Legibus vel SConsultis. *l.*1. *pr. ff. h.* & hic procurator appellatur Syndicus.

Quis est Syndicus?

Procurator universitatis, qui causas & lites universitatis in judicio persequitur; distinguitur ab actore in specie sic accepto, quod actor sit Procurator specialis ad unam causam constitutus. sæpe autem hæc vocabula confunduntur.

Qui constituunt Syndicum?

1. Lex vel consuetudo. *l.*1. *ff. h.* ut puta, si major natu, aut alius aliquis certus ex familia ad hoc vocatur. 2. Ipsa universitas, (cum lex vel consuetudo deficit) tota, vel ejus potissima pars; imo etiam duæ ejus tertiæ partes. *l.*3. 4. *ff. h.* modo sint omnes legitime vocati. *arg. l.* 2. *Cod. de decurionib. lib.* 10. *l. fin. C. de author. præstand.* Non autem necesse est nomina omnium exprimi, nisi agatur de re universitatis alienanda. *l. fin. C. de vendendis rebus civitat. lib.* 11. 3. Ordo decurionum, hoc est, magistratus. *l.*3. 4. 6. *ff. hic.* inter quos duas partes adfuisse sufficit, & etiã numerabitur, qui electus est. *d. l.* 4.

Atqui Iudex non poteſt officium impertire niſi rogatus. l. 4. §. 8. ff. de damno infecto.

Quoties cauſa coram eo diſceptatur, ſi non in ſpecie, ſaltem in genere rogatur.

Tit. 2. De his, qui notantur infamia. Tit. 12. Lib. 2. Cod.

Quid eſt infamia?

Eſt boni nominis ſive exiſtimationis læſio vel imminutio. *l. 5. §. 3. ff. de variis & extraord.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel juris, vel facti. Iuris eſt, quam lex ob turpem cauſam irrogat: Facti, cum fama apud graves & honeſtos viros oneratur.

Quot modis irrogatur infamia juris?

Duobus: vel ipſo jure, cum lex ipſam turpitudinem delicti ob ſolum factum, non exſpectata ſententia, notat: vel per ſententiam, cum non aliter quis fit infamis, quam per condemnationem.

Quibus caſibus infertur ipſo jure?

Sunt varii. Vti ſi quis ab exercitu ignominiæ cauſa mittatur. *l. 1. l. 2. pr. & §. 1. 2. 4. ff. hic.* Si artis ludicræ pronunciandive cauſa in ſcenam prodierit. *l. 1. l. 2. §. 5. l. 3. 4. ff. hic.* Si quis lenocinium fecerit. *d. l. 1. d. l. 4. §. 2.* Si in adulterio fœmina ſit deprehenſa. *l. 43. §. pen. ff. de rit. nupt.* Quod non eſt receptum in viro, quia in eo non eſt tantum periculum de ſuppoſitione partus. Similiter infertur ipſo jure ſecundum jus civile, non canonicum. *c. pen. & fin. x. de ſecund. nupt.* non tantum mulieri, quæ intra annum luctus nupſit; ſed & patri, qui ſciens filiam, quam in poteſtate habet, intra annum luctus in matrimonium collocavit, & ei, qui ſciens talem duxit, vel duci eſt paſſus à filio ſuo, quem in poteſtate habet. *d. l. 1. l. 8. 9. 10. 11. 12. 13. pr. ff. h.* nec non ei, qui bina ſponſalia binaſve nuptias eodem tempore habuit. *d. l. 1. 13. §. 1. 2. 3. 4. ff. h.* Ipſo jure enim eſt infamis, qui tranſegit de privatis delictis, furti, rapinæ, vel injuriarum dato pretio. *d. l. 1. §. 5. l. 4. §. 5. l. 5. l. 6. §. 3. ff. h.* Et qui certo improbum fœnus exercet. *l. 20. C. hic.*

hic. vel usuras usurarum exigit. [illegible]
C. de usuris.

Quibus casibus per sententiam [illegible]?

Si quis in judicio publico [illegible] nisve causa quid fecisse judicatus [illegible] §. 4. *ff. h.* Si quis furti, [illegible] vel injuriarum, de dolo malo, [illegible] *d. l.* 1. *d. l.* 4. §. 5. *l.* 5. 6. *ff.* [illegible] Si [illegible] publico. *l. infamem.* 7. *ff. de publ. judic.* [illegible] extraordinario crimine, ob dolum [illegible] dinem. *d. l.* 13. §. 8. *ff.* [illegible] vel [illegible] pro socio, tutelæ, mandati, depositi, suo nomine, directo, non contrario judicio, condemnatus est. *d. l.* [illegible] *ff. hic.*

Cur dicitur non contrario judicio?

Quia in directo tantum quæritur de dolo, in contrario regulariter de calculo. *d. l.* 6. §. 7.

Fitne infamis, qui pactus est in hisce judiciis pro socio &c. directis?

Nequaquam: licet enim sint actiones famosæ, & [illegible] damnati notentur, non tamen pactio ita turpis est, ut [illegible] in furto, aliisque delictis. *l. 7. ff. h.*

Irrogaturne etiam infamia in hisce directis pro socio &c. Judiciis, ob culpam?

Nullo modo: solus enim dolus coërcetur, nec in tam gravi causa doli nomine solet venire lata culpa. [illegible] huc facit. d. l. 6. §. 6. & 7.

An & heres condemnatus ex hisce directis Judiciis fiet infamis?

Fiet, si ipse male sit versatus in deposito vel mandato: non vero in tutela vel pro socio, suo nomine damnari potest; quia nec in tutelam, nec in societatem succedit, sed tantum in æs alienum defuncti. *d. l.* 6. §. 6. *ff. h.*

Quibus casibus facti infamia irrogatur?

Si quis a Iudice [illegible]. *l.* [illegible] in testamento [illegible] *l.* [illegible] *C.* [illegible]

[illegible]

Præcludit viam ad [illegible] non plene [illegible] fames [illegible]

[illegible]

105
qua
[illegible]
atore
n esse
. *l.* 5.
à de-
ita ge-
). *ff. h.*
& ma-
de repe-
otesta-
animo
a?
de obl. ex
interest,
rationem
entur; si
od eo no-
e gesserit,
l. 3. §. 9.
, culpam
7. *l.* 20. *C.* [illegible]
li sese ob-
sit reus.
percipe-
uras. *l.* 19.
erit nego-
exponere.
l. 13.

Poteſtne pater filium, vel filius patrem, vel frater fratrem ſuffragio eligere?

Non eſt dubitandum: quia quaſi decurio vel membrum univerſitatis, & non ut domeſtica perſona ſuffragatur. *l.5. & 6 ff. h.*

Quis poteſt eligi?

Et qui membrum univerſitatis, & etiam alius: modo ſit aliàs idoneus & habilis. *arg. l.1. §.2. & 3. ff. hic.*

Quis prohibetur eſſe Syndicus?

Qui procurator eſſe nequit. Filiusfamilias vero uti Procurator eſſe poteſt, ita etiam Syndicus. *l 6. in fin. ff. h.*

Ad quas cauſas dari poteſt Syndicus?

Ad omnes cauſas, etiam ad futuras: imo non tantum ad civiles, ſed & criminales.

Quæ eſt poteſtas electi Syndici?

Habet eandem poteſtatem circa res univerſitatis, quam Procurator circa res privatorum. Fit dominus litis. *l.6. §. fin.* Cogitur defendere. *d. §. fin.* Et, ſi de decreto dubitetur, debet cavere de rato. *d. §. fin.*

Quomodo finitur Syndici officium?

Eodem fere modo, quo procuratoris. *d. §. fin.*

Tit.5. de Negotiis geſtis. Tit.19. Lib.2. Cod.

Qui ſunt negotiorum geſtores?

In ſpecie, qui ſine mandato, vel ex mandato invalido negotia alterius gerunt; at in genere omnes, qui curam rerum alienarum habent.

Cum in ſpecie accipiuntur, annon tunc illi ſunt tantum qui negotia abſentium gerunt?

Non tantum illi, ſed & qui præſentium: modo præſentes ignorent geri. Si enim præſens in negotio, & ſciens ſua adminiſtrari, non contradixerit, videtur mandaſſe. *l.18. ff. mandati.*

Quomodo diſtinguitur negotiorum geſtor à defenſore?

In ſpecie Defenſor tantum ad litem pertinet. Negotiorum autem geſtor, & ad litem & ad extrajudicialia.

Quis poteſt gerere?

Non tantum maſculi, ſed & fœminæ. *l.3. §.1. l.31. ff. h.* ſc. extra judicium: defendere enim in judicio mulier non poteſt. *l.54. ff. l.18. C. de procurat.* poteſt etiam ge-

gerere pupillus; verum, non ulterius tenetur, quam qua locupletior est factus. *d.l.3.§.4.*

Cujus negotia geruntur?

Semper alterius, etiam furiosi: non autem à curatore ejus officii ratione. sic alterius negotium gestum esse dicitur, si quis pro altero non mandante fidejusserit. *l.5. ff.h.* vel creditoribus alterius solverit. *l.43.ff.h.* vel à debitoribus alterius quid exegerit. *l.45.§. fin. ff.hic.*

Quid negotia hic proprie significant?

Quicquid omnino agitur, quale quale fuerit; ita gerere, quolibet modo est administrare.

Quomodo dicuntur geri negotia?

Aliquando ex necessitate rerum. *l.3. §.9. 10.ff.h.* aliquando voluntario.

Præsumiturne semper animus repetendi?

Sic videtur: Nemo enim suum facile jactat, & magis, qui rationes confecerit, aut protestatus sit de repetendo. *arg.l.34.ff.h.*& sane, tutius omnino est protestari de repetendis expensis, ne post objiciatur, quod animo pietatis fuerint factæ. *l.11.14.15.C.h.t.*

Quam actionem producit gestio negotiorum?

Datur directa, nec non contraria. §.1.*Inst. de obl. ex quasi. cont.*

Quibus datur directa?

Non tantum dominis, sed & aliis, quorum interest, licet non sint domini, adversus gestores, ut rationem reddant suæ gestionis. *l.8. C. h.* & condemnentur, si quid non ut oportuit, gesserint vel præstent, quod eo nomine abest aut absuturum est. *l.2.ff.h.t.*

Quam culpam præstare debet gestor?

Siquidem ex necessitate vel ejus suspicione gesserit, tantum dolum, vel pro re nata levem culpam. *l.3. §.9. 10.ff.h.* Si citra necessitatem rerum urgentem, culpam levissimam. §.1.*Inst.de obl.qua ex q. contr.l.17. l.20.C. hic.* Interim de casu fortuito non tenetur, nisi sese obstrinxerit, vel culpæ, ex qua casus secutus est, sit reus.

Quid juris circa fructus & usuras?

Tenetur restituere fructus, quos percepit & percipere potuit, nec tantum sortem, verum etiam usuras. *l.19. §.4. l.37. §.1.ff.hic.l.24.C.de usuris.* nisi gesserit negotia ejus, qui non solitus est pecunias fœnori exponere.

l. 13. §. 1. *ff. de usuris.* &, si in mora restituendi fuerit, solvet usuras à tempore moræ. *arg. l.* 32. §. 2. *ff. de usuris l.* 13. *Cod. eod.* Si in suos usus converterit, præstabit maximas. *l.* 38. *versic. quoniam ff. h.* pro more regionis cujusque.

Cui datur contraria?

Gestori adversus dominum, modo utiliter gesserit; licet, quòd gessit, effectum non habuerit, & res etiam interierit: sufficit enim fecisse quod vir bonus fecisset. *l.* 10. §. 1. *ff. h.* Hac quoque actione præstabitur, quod abest, aut absuturum est gestori. *l.* 2. *in fin. ff. h.* Sic restituentur sumptus bona fide facti, & quicquid debet gestor ex obligatione nomine domini inita: etiam usuræ, quas solvit, vel percipere potuit. *l.* 3. 10. 18. *ff. h.*

Annon sunt aliqui casus, quibus non repetit gestor?

Sunt. Ita, si quid factum sit pietatis causa, si mater quid erogaverit animo non repetendi, in alimenta filii. *l.* 11. *C. hic.* item si vitricus. *l.* 15. *C. h.* Si filius pro patre debitum solverit. *l.* 12. *C. h.* Si maritus non in funus, sed in morbum uxoris quid erogaverit. *l.* 13. *C. h.* aliisque casibus. *l.* 1, 5. *C. h. l.* 39. §. 3. *ff. famil. Ercisc.*

Tit. 6. De Calumniatoribus. Tit. 46. Lib. 9. Cod.

Quid est in edicto de calumniatoribus?

In eum, qui, ut calumniæ causa negotium faceret, pecuniam accepisse dicetur intra annum in quadruplum ejus pecuniæ quam accepit, post annum in simplum actio in factum datur. *l.* 1. *pr. h.*

Quid est calumniari?

Est, per mendacium agere vel excipere, ad negotium alicui faciendum. [illegible]

Quid hic est pecuniam accipere?

Generaliter, quid compendii sentire, sive ab adversario, sive ab alio. *d. l.* 1. §. 3. *l.* 2. 3. *ff. hic.*

Quid, si quis acceperit pecuniam, ut faceret negotium, & non fecit, vel acceperit ne faceret, & tamen fecit?

Æque tenebitur. *l.* 3. §. 1. *ff. hoc. tit.* Solet enim in talibus propositum solum puniri. *l.* 3. *D. quod quisque jur.*

Cui

Cui datur hæc actio ?

Non illi, qui dedit pecuniam: quia ipse turpiter fecit; sed ei, propter quem quid datum est. *l.* 3. §. 3. *ff. hic.* Hæredi autem non competit, nec in hæredem : nisi qua pervenit. *l.* 4. 5. *ff. hic.* Turpia enim lucra hæredibus sunt extorquenda. *d. l.* 5. *ff. hic.*

Annon & aliter solet puniri calumniator ?

Pro modo delicti pœna arbitraria ei irrogatur. *l. pen. ff. h.* &, qui ex hac causa condemnatus est, fit infamis. *l.* 1. *ff. de his qui not. infam.*

PANDECTARUM

LIBER IV.

Tit. 1. De Restitutionibus in integrum.

Quid est restitutio in integrum ?

Nihil aliud, quam extraordinarium remedium, quo res vel causa, in qua quis læsus est, reducitur in priorem statum, in quo ante læsionem fuit.

Quid requiritur, ut restitutio detur ?

1. Vt coram illo, qui eam concedendi habet potestatem, proponatur. 2. Is petat, qui petere potest. 3. Vt sit justa causa restituendi. 4. Vt legitimo modo petatur restitutio.

Ubi, & apud quem cognitio in integ. rest. sit agitanda. Tit. 47. Lib 2. Cod.

Coram quo magistratu agitanda restitutio in integrum ?

Coram omni ordinario ; imo & delegato. *L. fin. C. h.* modo is, contra quem agitur, sit subditus. *l.* 2. *C. h.* vel in loco domicilii in qualibet actione personali, aut reali ; vel ratione rei sitæ, in actione reali. *arg. l.* 3. *C. ubi in rem. act. excerc. debeat.* Coram arbitris, iisque, quibus nulla est jurisdictio, hoc remedium intentari non potest. *d. l. fin.*

Postne inferior magistratus contra superiorem restituere ?

Nullo modo, sed recte quilibet restituit adversus suam

suam & prædecessoris sententiam. *l. 17. junct. l. 16. §. ult. l. 42. ff. de minor.*

Quid, si Princeps sententiam dixerit?

Non restituit alius præter Principem. *d. l. 18. §. 1. & seqq.*

Sed, quo fundamento restituit quis contra suam vel prædecessoris sententiam, cum nemo possit suam corrigere. l. 55. ff. de re judic. imo nec liceat post sententiam recurrere ad eundem Iudicem. l. 6. C. de appellat. & successori non debeat plus tribui, quam prædecessor habuit. arg. l. 177. ff. de R. I.

Distingui debet inter correctionem sententiæ, appellationem, & restitutionem. Corrigere nemo potest. *d. l. 55.* nec suam, nec prædecessoris sententiam; sed recte quis contra eam restituit. quia, qui corrigit, errorem proprium agnoscit: qui restituit, veniam dat errori partium, vel occurrit circumventioni ab alio factæ.

Etiam per Procuratorem, &c. Tit. 49. Lib. 2. Cod.

Debetne necessario per ipsum, qui læsus est, restitutio peti?

Nullo modo: potest enim hæc causa agi etiam per procuratorem. *l. unic. Cod. h.* Non autem sufficit generale mandatum. *l. 25. in fin. l. 26. ff. de minor.* verum desideratur speciale. *l. illud. 25. §. 1.*

Quid, si sit conjuncta persona, quæ sine mandato possit agere. l. 35. ff. de procurat.?

Æque non potest petere restitutionem: quia est remedium extraordinarium.

In integrum restitutione postulata ne quid novi fiat. Tit. 50. Lib. 2. Cod.

Postulata in integrum restitutione, debetne interim adversus eum, qui postulat eam, executio fieri?

Nihil innovandum est pendente restitutione. *l. unic. C. hic.* Cæterum, si circumstantia aliud suadeat, executio fieri poterit arbitrio Iudicis. *cap. suscitata, x. hic.*

De

De Temporibus in integrum restitutionis. Tit. 53. Lib. 2. Cod.

Quod tempus restitutionibus indulgetur?

Regulariter quadriennium continuum ad petendam & impetrandam restitutionem. *l. ult. C. hic.* Nisi in specie contrarium statutum sit: ut fit in actione de dolo, cui biennium est constitutum. *l. ult C. de dolo.*

Quando incipit currere tempus?

In minoribus à primo die 26 anni usque ad extremum diem 29 anni. *d. l. ult. §. ul.* quod tempus computatur de momento in momentum, adeo, ut si quis bissexto natus sit, etiam intercalaris numerari debeat. *l. 3. §. 3. ff. de minoribus.*

Quid, si minor veniam ætatis impetraverit?

Currere incipit quadriennium à die, quo venia competenti Judici est intimata. *l. 5. C. h.* sic tamen, ut nunquam, quamdiu minor 25 annis sit qui veniam impetravit, beneficium restitutionis denegetur. *d. l. 5.*

Quando currit tempus majori ob militiam vel absentiam reipubl. causa?

Ex die, quo missus est miles, vel ex quo abesse desiit. *d. l. ult. §. fin.*

Quid, si concurrat ætas cum absentia?

Vtriusque causæ ratio est habenda, & assumi debet quod utilius est. *l. 1. 2. 3. C. hic.*

Quid juris in hæredibus?

Ipsis quoque datur restitutio. *l. 6. ff. de in integr. restitut.* juxta hasce regulas. 1. Si minor minori successerit, hæres ex sua, non defuncti persona restituetur; itaque ipsi post 25 suæ ætatis annum datur quadriennium. *l. 2. l. 5. § 1. C. h.* 2. Si minor majori successerit, nondum completo quadriennio, dabitur id tempus, quod defuncto supererat. *d. l. 5. §. 2. l. 19. §. 1. ff. de minoribus.* 3. Si major minori successerit, statim ab adita hæreditate datur hæredi quadriennium. *l. 4. d. l. 5. C. h.* 4. Si major majori successit, tantum dabitur temporis, quantum defuncto supererat. *arg. d. l. 5.*

Debetne intra quadriennium peragi in totum restitutio?

Ita constitutum est. *d. l. ult.* adeo ut hic non valeat

regula, quod per litiscontestationem perpetuentur actiones temporales. *l.* 58. *D. de O. & A. l.* 139. *D. de R. I.* Sed hoc procedit, si non steterit per adversarium vel Iudicem, sive testes, vel per aliam justam causam id impediatur. *l.6.C.hic.arg.l.39. D.de min.Clem.un.hic.*

Tit. 2. Quod metus causa &c. Tit. 20. Lib. 2. Cod.

Ex quibus causis solet peti restitutio?

Eæ sunt variæ. Generalis est, quoties æquitas evidens postulat. *l.7.D. de restitut. in int.* &, si qua Prætori justa causa videbitur. *l.1. D. ex quib. causs. major.* Speciales sunt, metus, dolus, ætas, minor, status mutatio, absentia, vel alia necessitas, sive justus error, alienatio judicii mutandi causa. *l.1.2.3. D.de restit. in integr.* In omnibus vero tenendum, quod justitia causæ rite debeat examinari. *d. l.3.D.de restitut.* ac deinde, ne propter rem minimam, si majori præjudicetur, restitutio permittatur. *l.4.D.eod.*

Quid est metus?

Timor majoris malitatis. *l.5. D. hic,* vel mali appropinquantis imaginatio.

Quomodo distinguitur?

Est alius verus, alius præsumptus. De vero hic agitur.

Quid est vis?

Majoris rei impetus, qui repelli non potest. *l.2. D.hic.*

Qualem vim hic intelligimus?

Nullam aliam, quam compulsivam, per quam imponitur necessitas quid faciendi, quod aliter non fieret. Itaque turbativa sive inquietativa huc non pertinet, sed ad interdicta retinendæ possessionis. Expulsiva ad interdictum unde vi. Ablativa vindicatur actione vi bonor. raptor. Offensiva vindicatur judicio de vi, vel L. Corn. de sicar. vel occurritur ei cautione de non offendendo. Repulsiva, qua violentia illata repellitur, nulla pœna coërcetur.

Quid continetur hoc edicto?

Vt rescindatur, quod per metũ est gestum. *l.1.& t.t.h.*

Quis metus sufficit?

Tantum præsens. *l.9.D.h.* atrox, & qui cadere possit in constantissimum virum. *l.6.D.h.*

Quid,

Quid, si ex reverentiali metu quis fuerit coactus, veluti filius à patre, uxor à marito?

Non facile dabitur restitutio, nisi quid aliud concurrat. *arg. l.22. D. de nupt.*

Quid statuendum de minis?

Præstare is, qui minatus est, debet cautionem de non offendendo: Et ad arbitrium Iudicis referetur, utrum restitutio sit facienda. Debet enim distingui inter personas, res, & qualitates earum. facilius enim mulieri vel viro imbelli, quam militi succurritur. Facilius quis restituitur ob minas capitales, quam eas, quæ sunt minoris momenti.

Quid, si quid ex metu diffamationis sit gestum?

Si sola sit jactatio de diffamando, non sufficit. *l.7. D. hic.* Verum, si quis vi compulsus ad peccatum, ex quo infamia sequitur, aliud gesserit, ut peccatum illud declinaret, erit edicto locus. *l.8. §.2. D. hoc. tit.*

Qualis est hac actio?

Est actio in rem scripta. *l.9. §. fin. D. hic.* personalis alias sua natura. *d.l. 9. §. fin.* arbitraria. *l.14. §.4. D. hic.* §.31. *Instit. de actionib.*

Quibus datur?

Omnibus læsis ex metu, & eorum hæredibus. *l.3. C. h.* Imo & illis, qui in aliquo deprehensi sunt delicto, si coacti per metum quid dederint. *l.7. in fin. D. hic.*

Contra quos datur?

Contra omnes, qui metum intulerunt: sive sint privatæ, sive publicæ personæ. *l.3. §. 1. l.9. §. 1. D. hic* Etiam contra illos, qui rem possident, licet non deliquerint. *l.9. §. 1. & seqq. D. h.*

Daturne & contra hæredes?

Non, nisi quid pervenit. *l.16. §.2. in fin. D. hic.* Quod enim turpiter & scelere quæsitum est, ad hæredem transmitti non debet. *d. §.2.* Sufficitque semel pervenisse ad hæredem proximum, licet postea consumptum, & ad hæredem secundum nihil translatum. *l. 17. D. hic.*

Quid, si plures metum adhibuerint?

Si unus sit conventus, siquidem sponte rem ante sententiam restituerit, omnes liberabuntur; sed, etsi id non fecerit, & ex sententia quadruplum restituerit, & sic perimitur actio adversus reliquos. *d. l. 14. §. fin.* aut

datur

datur in cæteros actio, quo minus ab ipso exactum. *l.15.D.h.*

Quid si quis rem suam vel sibi debitam per vim abstulerit?

Qui per violentiam abstulit, vel contra prohibitionem, si dominus sit, dominio excidit: si creditor sit, jus crediti amittit. *l.13.D.hic.l.7.C.unde vi.§.1.institut. de vi bonor.raptor.*

Quid obtinetur per actionem ex hoc edicto?

Si reus ad interlocutionem judicis non restituat intra annum vocatus, condemnatur in quadruplum, cui inest rei persecutio. *d.l.14.§.1.ff.hic.* post annum vero condemnatio fit in simplum. *l.4. C.h.*

Quid quadruplabitur?

Non tantum ipsa res, sed omnis rei causa, hoc est, fructus. *d.l.14.§.7.* & aliæ accessiones.

Debetne possessor, qui vim non intulit, in quadruplum condemnari?

Debet: nec enim hoc iniquum est; quia non in quadruplum statim condemnari potest, sed tunc demum, si res non restituatur. *l.9.§.fin.l.14.§.3 ff.h.* Itaq; non videtur tam ob vim puniri, quam ob contumaciam suam.

Quomodo actio in simplum post annum datur?

Non aliter, quam causa cognita, cum alia actio non est. *d l.14.§.1.& 2.*

Is, qui per metum coactus vendidit, debetne restituere pretium?

Non est dubitandum. *l.3.& 4. C.h.* nisi per vim officii sive impressionem venditio sit extorta. *l.11.C.h.* Talis enim venditor non restituet pretium, quod accepit ab eo, qui impressionem fecit, ac æque rem recuperabit. *d.l.11. C.h.*

Tit. 3. De dolo malo. Tit.21. Lib. 2. Cod.

Quid est dolus?

Dolus, vel bonus est, vel malus. Bonus, est solertia, maxime si adversus hostem vel latronem quis quid machinetur. In hoc nulla est vera malitia. *l.1.§.3.ff.h.* Malus, est calliditas, fallacia, machinatio ad decipiendū alterum adhibita. *d.l.1.§.2.* De hoc agitur hoc edicto.

Quæ est summa edicti?

Quæ dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia

alia actio non erit, & justa causa esse videbitur, judicium dabo. *l.1.ff.h.*

Quomodo distinguitur dolus?

Est alius verus, alius præsumptus. Verus consistit in proposito fallendi; præsumptus, est ex lata culpa. *l.226. ff.de V. S. l. 32. ff. de posit.* Est & præsumptus, si quis in re illicita versetur. *l.41.ff. ad.Leg.Falcidiam.*

Annon aliter distinguitur dolus?

Est alius ex persona, qualis *hoc tit.* describitur: alius ex re, cum quidem nullum est propositum fallendi, sed ex facto læsio infertur; uti si quis sit deceptus ultra dimidium in pretio. *l.2.C.de resc.vendit.juncta l.36. D. de verbor. Oblig.*

Annon in specie distinguitur dolus malus?

Est alius causam contractui dans, cũ quis inducitur dolose ad contrahendum, qui aliàs non contraxisset: vel est incidens, cũ quis non est dolo inductus ad contrahẽdũ, sed circa contractũ est dolo circumvẽtus, uti si in cõtractu emptionis quis sit deceptus in pretio vel alio modo.

Quis est usus hujus distinctionis?

Dolus contractui bonæ fidei dans causam, reddit contractum ipso jure nullum. *l.7. D.h.l.3. D.pro socio.* Causam vero dans cõtractui stricti juris, vel in eum incidens, contractum non reddit nullum; sed vindicatur actione vel exceptione de dolo. *l.5.C. de inutil. stipulat. d. l.7. pr. & §. non solum. D.h.* Dolus autem incidens in contractum bonæ fidei, corrigitur per actionem ex contractu in id quod interest, vel per exceptionem doli. *d.l.7.*

Quibus datur actio de dolo?

Omnibus læsis. *l.7. pr.h.* sive jus suum perdiderunt, aut aliter damnum sunt passi.

Contra quos datur?

Contra eos, qui dolum commiserunt, & ad quos ex dolo quid pervenit. *l.15 pr. & §.2.D.h.*

Estne exceptio in personis, quibus & contra quas non datur?

Primo, non datur liberis adversus parentes, cum sit famosa. 2. Non humilibus adversus eos qui dignitate excellunt. 3. Non luxurioso, vel prodigo, aut aliàs vili, adversus hominem vitæ emendatioris. *l.11. §.1.ff.h.*

Quid ergo de hisce personis dicendum?

Danda in factum actio verbis temperanda, ut bonæ fidei

fidei mentio fiat; hæredibus tamen harum personarum, ut & adversus hæredes de fraude sua, etiam actio de dolo danda est. *l.* 11. §. 1. *l.* 12. *l.* 13. *D. h.*

Quid, si plures dolum commiserint?

Vnus præstatione rei, vel quanti ea res est, reliquos liberat. *l.* 17. *D. h.*

Quid probandum est in hac actione?

1. Designari debet res, in qua dolo actor est circumscriptus. *l.* 16. *D. h.* 2. Designandum, cujus dolo malo quid factum. quamvis in metu hoc non sit necesse. *l.* 15. §. 3. *ff. h. l.* 14. §. 3. *D. quod met. caus.* quia in metu major est mentis trepidatio, quam in dolo. 3. Expendendum, annon alia actio dari possit: non enim competit hæc actio, si alia sit. *d. l.* 1. §. 1. & 4. quia famosa est& extraordinaria, nisi dubitetur, an aliqua actio competere possit, aut hæc concurrat cum æque famosa. *l.* 7. §. 3. *D. h. l.* 14. §. 13. *D. quod metus.* 4. Cogitandum, annon summa nimis sit modica, ut infra duos aureos. *l.* 9. §. *fin.* *l.* 10. 11. *ff. hic.*

Quid petitur præcipue hac actione?

Vt, quod dolo amissum est, restituatur arbitrio Judicis, &, nisi restituatur, condemnetur reus quanti interest: quod æstimandum est officio Judicis. *l.* 18. *pr. ff. hic.*

Estne hoc perpetuum, ut arbitrio Iudicis stetur?

Siquidem manifestum sit, rem restitui non posse, protinus condemnatur in id, quod interest. *d. l.* 18. quod etiam æstimatur jurejurando in litem, si per rei dolum res perierit. *l.* 2. §. 1. *l.* 5. *ff. de in litem jur.*

Quid, si deceptus non agat, poteštne decipiens agere ad rescissionem?

Nullo modo: absurdum enim esset, quem ex sua turpitudine consequi actionem ad rescindendam. *arg. l.* 13. §. 5. *ff. de action. empt. l.* 30. *C. de transact.*

Quamdiu durat hac actio?

Ad biennium. *l. fin. C. hic.* & hoc singulare est in hac, quod, licet sit cœpta intra biennium, non tamen possit post biennium exerceri. *d. l. fin.*

Nullum ergo remedium superest post biennium?

Datur reo exceptio, quæ perpetua est. *l.* 5. *in fin. ff. de dol. mal. except.* Præterea competit actio decepto in factum rei persecutoria; non tantum contra decipien-

pientem in solidum; sed & contra hæredes, quatenus ad ipsos pervenit. *l. itaque 28. ff. h.* quæ & perpetua est.

Tit. 4. De Minoribus 25 annis.

De in integrum restitutione Minor. Tit. 22. Lib. 2. Cod.

Quibus subvenitur propter ætatem?

Minoribus 25 annis, sive masculi sint, sive fœminæ. *l. 1. ff. h.*

Quæ debent probari?

Duo: ætas, & læsio. *l. 4. & 5. C. hic.* Ætas probatur per obstetrices, vicinos, cognatos, imo & parentes, per eorum annotationes, per indices parochiales. Læsionem autem sic cognoscit Prætor, ne majori rei fiat præjudicium. *l. 24. §. 1. ff. h.* In læsione non tantum spectandum, an quid diminutum sit ex bonis, sed & ne vexentur minores litibus & sumptibus. *l. 6. h.* ne etiam amittant lucrum. *l. 7. §. 6. l. 44. ff. h.*

Desideraturne dolus adversarii?

Nullo modo, *l. 5. C. h.* sed tantum læsio, si quid fecerint minores, vel prætermiserint, aut ignoraverint. *l. 8. C. h.*

Competitne hæc restitutio quibusvis minoribus? & quid, si sint Iuris Doctores?

Dabitur etiam iis restitutio, si circa factum, non jus, læsi sint. *arg. l. 2. §. 43. ff. de Orig. jur. junct. l. 1. C. qui & advers. quos.*

Daturne restitutio hæredibus minorum?

Datur: licet etiam hæredes sint majores. *l. 18. §. fin. ff. hic. l. 6. C. h.*

De Filiofamilias minore. Tit. 23. Lib. 2. Cod.

Poteštne & minor filiusfam. restitui?

Potest: modo ad patrem beneficium non porrigatur. *l. 3. §. 4. ff. h.* Si vero filiusfam. suo nomine fuerit obligatus valide, eo casu etiam pater eo invito potest agere ad restitutionem. *l. 27 ff. h.*

De

De Fidejussoribus minorum. Tit. 24. Lib. 2. Cod.

Quid juris in Fidejussoribus minorum?

Fidejussoribus non succurritur. *l. 13. ff. de minorib. l. 2. C. h.* nisi minores dolo fuerint capti. *l. 2. C. h.* vel nisi fidejussoribus possit subveniri sine damno creditoris, ut si æque actionem habeat salvam. *arg. l. 2. ff. de administ. tutor. l. 89. ff. de acquirend. hæred.* vel nisi fidejussores ignoraverint minorem esse. *arg. l. si Titius 48. ff. de fidejuss.*

Sed, quid proderit minoribus restitutio, si conveniri possint à fidejussoribus?

Etiam minores restituentur adversus ipsos fidejussores. *d. l. 13. D. de minor.*

Cur magis fidejussoribus denegatur restitutio, quam hæredibus?

Quia fidejussores sibi debent imputare; cum se obligent voluntario: heredes vero incidunt in hanc obligationem. *arg. l. 42. D. de R. I.*

Si Tutor vel Curator intervenerit. Tit. 25. Lib. 2. Cod.

Quid, si Tutor vel Curator intervenerit?

Æque restitutio competit; sive in judicio, sive extra judicium negotium sit gestum. *l. 2. C. h.* Etiam in his, quæ ipsi tutores male gesserunt, licet personali actione minores suum consequi possint à curatoribus. *l. 3. C. h.*

Annon videtur hoc pugnare cum l. 16. D. de minor. ubi denegatur restitutio, quoties alia est actio; at hic est actio tutelæ?

Nequaquam. quia *d. l. 16.* habet locum, quando contra eundem alia actio competit: hoc autem casu diversa contra diversos dantur remedia; sc. tutelæ adversus curatores, & restitutionis adversus alios. Et, si elegerit minor vel hoc vel illud remedium, æque restituetur adversus electionem. *l. fin. C. h.*

Si in communi eademque causa. Tit.26. Lib.2. Cod.

Prodeßne restitutio minoris etiam majoribus communem causam habentibus?

Nequaquam, cum beneficium sit personale. *l. un. C. h.* Sed hoc procedit, si causa divisionem admittat: nam si causa sit individua, etiam ad alios porrigetur restitutio. *arg. l.10.ff. quemad.servit. amitt.*

Si adversus rem judicatam. Tit.27. Lib.2. Cod.

Daturne restitutio adversus rem judicatam?

Datur, sive inferior magistratus, sive quis vice principis sententiam dixerit. *l.3. C.h.* licet etiam curatores adstiterint, vel per procuratorem lis legitime fuerit ordinata. *l.pen.& fin.C.h.*

Quid, si sententia inciderit in tempus quo major est factus?

Cessabit restitutio. *l. 1. & 2. C. h.* nisi adversarius dolo fecerit, vel alia sit justa causa restituendi. *l.3. §.1. ff.de minor.*

Quid, si adversus sententiam pro patre suo adversus se latam minor velit restitui?

Audiendus est. *l. 2. C. h.* Nec in contrarium facit *l.ult.C. qui & adversus quos.* quia tunc restitutio adversus parentes non potest peti, cum de facto parentum instituitur querela. *d.l.fin.* secus, si quid allegetur de defensione non bene facta.

Si adversus venditionem. Tit.28. Lib.2. Cod.

Poteŝtne minor restitui adversus suas vel curatorum venditiones?

Potest, modo venditiones sint validæ. Nam, si res immobilis, vel quæ servando servari potest, sit vendita, nulla est venditio. *l. 22. C. de administ. tutor.* ut non opus sit restitutione. *l.16.ff. de minor.*

Quid

Quid, si minor contractum ita factum jurejurando corporaliter præstito confirmaverit?

Non potest contra hoc juramentum venire. *l.* 1. *& auth. sacramenta. C. hic.*

An nullo modo datur restitutio post juramentum?

Dari debet, cum dolus vel metus intervenit. *d. auth.* vel minores enormiter sunt læsi : quia & talis læsio in se dolum ex re habet. *l. 36. ff. de V. O.*

Si adversus venditionem pignor. Tit. 29. Lib. 2. Cod.

Debetne subveniri minoribus adversus venditionem pignorum?

Si à patre vel extraneo, cui successerunt, oppignoratam rem creditor vendiderit, non dabitur minoribus restitutio, nisi creditor male fide sit versatus. *l.* 2. *C. hic.* vel etiam non observaverit solemnia quæ requiruntur. Eo enim ipso videtur esse suspectus. *arg. l. 2. C. si ex causa judicati. l. 1. C. de præd. minor.* Secus, si ipsi minores rem pignori dederunt, quia læsis tunc facilius succurritur. *l. 1. C. h.*

Si adversus donationem. Tit. 30. Lib. 2. Cod.

Daturne restitutio adversus donationem?

Datur, sive minor ipse, sive pater ejus, eo consentiente, quid donaverit valide. *l. 1. & 2. C. h.* Cessat autem, si sponsæ donatio si facta non immoderata. *d. l. 1. C. h.*

Si adversus libertatem. Tit. 31. Lib. 2. Cod.

Daturne restitutio minori adversus libertatem, quam contulit?

Non. *l. 4. C. h.* licet etiam dolo suo servus eam fuerit consecutus. *l. 2. C. h.*

Ergone ita minor damno afficietur?

Nequaquam. Minori enim succurritur, actione de dolo, vel in factum. *l. 2. l. 3. C. h. l. 7. ff. de dol. mal. l. 11. ff. de minor.*

Si

Si adversus transactionem vel divisionem. Tit. 32. Lib. 2. Cod.

Quomodo restituitur minor adversus transactionem vel divisionem?

Non tantum minor, sed & adversarius pristinis actionibus utetur, acsi nulla præcessisset transactio. *l.1. l.2.C.h.l.24. §.4. ff. de minor.*

At videtur pugnare l. 28. ff. de minor. qua minor, non autem tutor suo jure pristino uti docetur in restitutione.

Minime, quia alia est ratio tutelæ, alia transactionis vel divisionis. Ex administratione tutelæ duplex est judicium: directum, & contrarium, quorum unum alteri immediate non cohæret. At, in transactione & divisione judicium ab una parte, alteri, quod est ab adversa parte, plane cohæret, & ejusdem naturæ est.

Si adversus solutionem à tutore vel curatore fact. Tit. 33. Lib. 2. Cod.

Potestne minor restitui contra solutionem sibi factam?

Potest: & non tantum, si minori ipsi, sed & ejus curatori sit facta. *l.1. C.h.* Ad quam rem desideratur caussæ cognitio. *d.l.1.* Non autem temere est concedenda, si curatori quis solverit. *arg.l.7.§.2. ff. de minorib.*

Quomodo ergo tuto potest solvi minori?

Ex præcepto vel sententia judicis. *l.25. C. de admin. tut.d.l.7.§.2.* Quod enim judice authore fit, juste fieri existimatur. *l.11.ff.de acq.vel am.poss.*

Quid, si minor aliquid solverit, & velit restitui?

Audietur, licet etiam erraverit in jure. *l.2. C.h.l.pen. ff. de jur. & fact. ignor.* vel de lucro tantum captando certet. *l.7.§.6.l.44.ff.de minor.*

Si adversus dotem. Tit.34. Lib.2. Cod.

Potestne mulier minor adversus dotem, quam constituit, restitui?

Potest: Et non tantum ipsa mulier, si immodicam constituit, sed & heres ejus. *l.un. C. h.* si læsa sit vel in

dote

dote constituenda, vel rebus æstimandis, vel si pacto deteriorem fecerit conditionem. *l.9.§.1.l.48.l.fin.ff.de minorib.*

Si adversus delictum. Tit.35. Lib.2. Cod.

Daturne restitutio adversus delictum?

Nequaquam, si crimen sit atrocius, & pugnet cum jure naturæ: malorum enim mores infirmitas animi non excusat. *l. 1. C. h.* & contra leges committens, indignus est earum beneficio. *l. 37. in fin. D. de minorib.* Secus est, si civiliter quid sit prohibitum: tunc enim venia solet dari. *l.2.C.h.l.38.§.2.D.ad L.Iul.de adult.* si dolus non interveniat. *l.9.§.5.D.de minorib.*

Quid, si minor sit confessus crimen?

Ipsi subvenietur, si non aliter de delicto constet. *l.37. versic. dixi. D. de minor. l.6.§.5.D.de confess.*

Annon, si non detur restitutio in atrocioribus, debet fieri aliqua remissio?

Mitius agendum est: cum non tam ex malitia & constanti animo videtur esse commissum, quam ex ætatis lubrico. *d.l.37.ff. de minor. junct.l.11.D.de pœn.*

Si adversus usucapionem. Tit.36. Lib.2. Cod.

Daturne restitutio adversus usucapionem?

Minores non contra præscriptionem longi temporis. *l.fin. C. in quib.caus. rest. non est necess.* sed longissimi, sunt restituendi. *l.un.C.h.* Hæc, quæ longissimi est temporis, minoribus currit. *d.l.fin. l.3.C. de præs.30 vel 40 ann.* non autem pupillis. *d.l.3.*

Si adversus Fiscum. Tit.37. Lib.2. Cod.

Daturne restitutio adversus fiscum?

Datur. *l. 1. C. h.* sed non aliter, quam causa cognita per procuratorem Cæsaris, præsente Præside & Fisci patrono: cum in aliorum negotiis sufficiat præsidis solius cognitio. *l 2. C.h.*

Quæ veniunt in causæ cognitionem?

1. Annon nimis exiguo precio res minorum fuerint venditæ, vel ob proprium, vel parentum debitum. *l.1.3.*

l. 1. 3. *C. h.* 2. Annon quid per fraudem, aut contra solemnitatem sit factum. *d. l.* 3. Si itaque Fiscus vendiderit res minorum tanquam fisci, dabitur restitutio, non obstante præscriptione. *d. l.* 3. si vero jure creditoris debito modo, non concedetur restitutio, nisi omissæ fuerunt solemnitates, vel fraus probetur. *d. l.* 3.

Si adversus creditorem. Tit. 38. Lib. 2. Codic.

Daturne restitutio contra mutuum?

Non tantum restituetur minor adversus mutuum, sive sub usuris, sive sine iis sit acceptum; sed & cautionem condicere potest, nisi creditor probaverit pecuniam esse versam in rem minoris. In hac itaque causa non est necesse, ut minor probet læsionem. *l.* 1. 2. *C. h.* cum alias teneatur. *l.* 5. *C. de in int. rest. minor.*

Quare aliter in mutuo, quam in aliis contractibus?

Quia facile pecunia credita prodigitur. Accedit prætereą odium fœneratorum, eorumque, qui luxuriam inflammant, datis nummis. Aliter in venditione receptum est, quia minori solvitur, quod solvi necesse est; credere autem non est necesse. *l.* 24. §. 4. *ff. de minorib.*

Si minor ab hereditate se abstin. Tit. 39. Lib. 2. Cod.

Poteстne minor restitui adversus aditionem hereditatis?

Si se non immiscuerit, non opus habet restitutione, licet non sit protestatus de non immiscendo. *l.* 1. *C. h.* Sin autem sese immiscuerit, vel adierit damnosam, parata est restitutio. *d. l* 1. *l.* 2. *C. h.*

Quomodo fit hac restitutio, si minor adierit?

Vocatis solenniter creditoribus, iisque quorum interest; Judice providente, ubi & qualiter res hereditariæ debeant custodiri, quantitate earum in actis manifestanda. *Auth. si omnes. h. t. desumpta ex Nov.* 119. *c.* 6.

Si ut omiss. heredit. vel bonor. poss. vel quid aliud acquirat. Tit. 40. Lib. 2. Cod.

Quid, si minor lucrosam hereditatem repudiaverit?

Restituetur. l. 1. *C. h.* quia non tantum in damnis, sed & lucris ei subvenitur. *l.7. § 6. D. de minor.* si omni modo integra sit causa: Si vero jam distracta hæreditate, & negotiis finitis ad pecuniam laboribus alterius paratam veniat, repellendus est. *l 24. § 2. D. de minor.* nisi fuerit suus heres. *l. fin. C. de repud. vel abst. hered.*

In quib. caus. non est necess. in int. rest. Tit. 41. Lib 2. Cod.

Suntne causæ, in quibus non est necessaria restitutio?

Sunt variæ. Vti, si ipso jure munitus sit minor. *l. 16. pr. §. 3. D. de minor.* veluti, 1. Si patris necem non sit ultus legitimo modo. *l. 1. C. h.* 2. Si post quinquennium velit agere querela inofficiosi. *l. 2. C. h.* 3. Si sit temporalis aliqua præscriptio, uti non numeratæ pecuniæ, vel alia quævis. *l. fin. C. h.* Non autem, si sit 30 vel 40 annor. quæ contra puberes solos, non impuberes datur. *l. 3. C. de præs. 30 vel 40 ann.* 4. Si minor non interpellaverit debitorem, & sic eum non constituerit in mora. Datum enim est minoribus, ut ipso jure eorum debitores & re ipsa constituantur in mora. *l. 3. C. h.* 5. Si minor, curatorem habens, quid alienaverit. *l. 3. C. de rest. in int. minor.* 6. Si sententia sit lata adversus minorem indefensum. *l. pen. C. si advers. rem. jud.* vel adversus tutorem, qui non satisdederat. *l. 4. C. h.* 7. Si curator prædia alienaverit sine decreto. *l. 2. 4. 8. C. de præd. min. sine decr. non alien.*

Qui, & advers. quos in integr. restitui non poss. Tit. 42. Lib. 2. Cod.

Possuntne omnes minores restitui?

Non restituetur, qui sobrie rem suam administrans, occasione damni, non inconsulte accidentis, sed fato, velit restitui. *l. 11. §. 4. ff. de minor.*

Quid

Quid ergo, si diligens paterfamilias fuerit, actibusque publicis industrium se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit?

Non facile restituetur. Verum, si causa cognita circumventus deprehendatur, propter hoc solum non removebitur à restitutione, quod sit decurio, quod liberos procreaverit. *l.1.C.h.*

Poteśtne minor adversus minorem restitui?

Inspiciendum est, quis sit captus: Proinde, si ambo capti sint, verbi gratia, minor minori pecuniam dedit, &, qui accepit, perdidit; melior est causa ejus, qui accepit, & vel dilapidavit, vel perdidit. *l.11.§.pen.ff.eod.*

Quid, si minor filiofamilias majori dederit pecuniam mutuo?

Subvenietur minori: major enim ætatis, quam SConsulti, habenda est ratio. *d.l.11.§.fin.ff. de minor.*

Cessatne restitutio ob personam illius, contra quam petitur?

Cessat, si contra parentes petatur. *l.fin.C.h.* Sugillari enim videtur per restitutionem fama parentum, qui semper optime consulere velle liberis præsumuntur. Verum, potest dari adversus parentes actio in factum, secundum rationem. *l.11.§.1.ff. de dol.mal.* Quinimo & restitutio adversus matrem secundo nubentem datur. *Nov.155.c.1.*

Si minor se majorem dixerit, vel probatus fuerit major. Tit.43. Lib.2. C.

Quid, si minor majorem se dixerit?

Non subvenietur ei, si dolo per hoc alium ad contrahendum induxerit. *l.1.2.3. C. h.* Secus, si per errorem dixerit. *l.4. C. h.*

Quid, si juraverit se esse minorem?

Non audietur, nisi probaverit errorem per instrumenta: per testes probatio vero non sufficit. *l.3.C.h.*

Si sæpius in integr. rest. post. fuer. Tit. 44. Lib. 2. Cod.

Poteśtne sæpius peti restitutio?

Non potest, si ante sit denegata. *l. 1. C. h.* nisi nova causa emerserit. *l.2.3.C.h.*

Quomodo explicanda. l. 1. C. h.?

Si restitutio sit denegata, potest appellari; nec datur restitutio contra sententiam. Cæterum, ut appellatio interponi possit adversus latam sententiam, qua restitutio rejecta fuit, recte restitutio petitur. d. l. 1.

Imo & videtur sæpius restitutio fieri. l. 7. §. 9, D. de minor.

Cum dicitur, quod sæpius non possit desiderari restitutio, debet id accipi de eadem causa: Hoc sensu, ex eadem causa, & ad idem, non potest peti restitutio. Verum, si, qui omisit hæreditatem, restitutus sit ad eam adeundam, potest petere restitutionem ad omittendam, quia non petitur ad idem, & ex eadem causa. *d. l. 7. § 9. ff. de minorib.*

De his, qui veniam ætatis impetrav. Tit. 45. Lib. 2. Cod.

Possuntne restitui, qui veniam ætatis impetraverunt?

Nequaquam. *l. 1. C. h.* ne quis Principis, qui solus veniam ætatis concedit, authoritate lædatur. *d. l. 1.*

Quibus solet dari venia?

Masculis viginti; fœminis octodecim annis majoribus. Modo illam ætatem recte probent, & morum honestatem ac frugalitatem. *l. 2. pr. & §. 1. C. h.*

Quid juris est concessum iis, qui veniam impetraverunt?

Possunt omnia administrare, sed non alienare prædia, sive bona immobilia. *d. l. 2. §. 1. in fin.* &, si immobilia alienaverint, datur iis restitutio. *l. 3. C. h.*

Quid, si alicui quid sit relictum vel datum sub mentione legitimæ ætatis?

Intelligitur tantum ætas viginti quinque annorum. *l. fin. C. h. adde l. 50. in fin. D. de leg. 3. l. fin. ff. de cond. & demonst.*

Si major factus ratum habuerit. Tit. 46. Lib. 2. Cod.

Quid, si quis, postquam major est factus, id, quod in minori gestum est ætate, ratum habuerit?

Non restituetur. *l. 1, 2. C. h.* Sive expresse ratum ha-

habuerit verbis vel scriptis, sive tacite. Tacite, ut si passus est elabi quadriennium post annum vicesimum quintum: vel adimplevit in majori ætate, quod ante gessit. *l.3.§.1. D. de minor.* nisi dolo ad hoc fuerit inductus, vel aliter notorie erraverit. *d.l.3, §.1.*

De Reputationibus, quæ fiunt in jud. rest. in int. Tit. 48. Lib. 2. C.

Quomodo debet fieri restitutio?

Vt unusquisque suum recipiat. *l.24.§.4.D. de minor.* &, ne minor, ut non morari debet in damno, in lucro moretur. *l. un. C. h.* Itaque minor, quicquid ad ipsum pervenit, & ex quo locupletior est factus. *l. 27. §.1. D. de minor.* restituet, sive sit res singularis. *d.l.un.pr.* sive universalis. *d.l.un. §.f.* Habita etiam fructuum & usurarum ratione. *d. l. 27. §. 1.* At, qui perdituro credidit, is nihil recuperat. *d.l.24.§. 4.D.de minor.*

Tit.5. De capite minutis. Tit.16. Lib.1. Inst.

Quid est restitutio ex edicto de capite minutis?

Vt, qui minimam capitis diminutionem sit passus, postquam contraxerit, sic conveniatur, quasi nulla capitis diminutio esset facta. *l. 2. §. 1. ff. h.* Atque ita actiones pristinas per subtilitatem extinctas restituit Prætor.

Cur sit mentio minimæ capitis diminutionis?

Quia, qui maximam vel mediam sunt passi, non possunt conveniri. *l.2.pr. D.h.*

Ergo per delictum quis eximitur obligationi?

Actione civili ipse delinquens non convenitur, sed is, qui ejus bona occupavit. *d. l. 2. pr.* Actio autem criminalis contra ipsum delinquentem est intentanda. *d.l.2.§.3.* & cum capite ambulat. *l.7.§.1.ff.h.*

Quid est capitis diminutio?

Prioris status mutatio. Cum vero status consistat in libertate, civitate, ac familia. *l.fin. ff. h.* triplex dicitur minutio. Maxima, qua libertas adimitur. Media, qua civitatis jus tollitur. Minima, qua mutatur jus patriæ potestatis, quæ fit per arrogationem, vel emancipationem. *§.1.2.3.Inst.h.*

Et hi, qui moti sunt Senatu vel munere, capite minuuntur?

Nullo modo, quia iis nullum ex tribus, sc. libertate, civitate, vel familia mutatur. §. 5. *Inst. h.* sic & servi manumissi non dicuntur capite minui, sed acquirere caput.

Qualis est actio ex hoc edicto?

Perpetua, &, *quia rei est persecutoria*, datur heredibus & contra heredes. *d.l.2.§.fin.*

Tit. 6. Ex quib. caus. major. Tit. 54. Lib. 2. Cod.

Quibus ex causis majores restituuntur?

Ex variis. Generalis est: si qua sit justa causa. *l. 1. l.26.§.fin.ff.h.* Speciales sunt causæ: 1. Absentiæ, vel ob metum non supervacuum. *l.2.§. 1.ff.h.* vel ob necessitatem reipublicæ. *l.4.5.l.36.37.42.ff. h.* vel ob aliam probabilem ac justam rationem. *l. 26. in fin. l.27. l.28. ff.h.* 2. Vinculorum. *l.1.9.10.ff.h.* 3. Servitutis, potestatis hostium, cui quis subjectus. *l.1.11. l.14. 15. ff. h.* Non vero est justa causa sola ignorantia. *l.un. C.de usuc. transf. l.fin. C.de præs. long. temp.*

Quomodo datur ex hisce causis restitutio?

Non tantum, ut absentes, aut vinculis vel potestate hostium detenti, læsi restituantur; sed etiam illi, quibus interim contra illos non fuit agendi copia, si damnum sint passi. §.5. *Inst. de action.*

Potestne absentibus imputari, quod Procuratorem non reliquerint?

Nullo modo. *d.l.26. §.fin. ff. h.t.* verum, si quis procuratorem reliquerit, per quem defendi potest, non audietur, siquidem ad eum actum fuerit datus procurator, ob quem restitui absens desiderat. *l.39.ff.h.*

De restitut. militum. Tit. 51. Lib. 2. Cod.

Annon ergo milites restituentur?

Vtique: modo occupati fuerint circa res militares, hoc est, fuerint in expeditione, in castris, aut acie. *L. fin. C. h.* Sola cæteroquin militia per se non præbet restitutionem. *d. l. fin.* Daturque restitutio militibus, si dam-

damnum senserint, vel ex sententia ac venditione pignorũ, vel usucapione, sive præscriptione. *l.* 2. 3. 4. 6. *C. h.*

De uxorib. & eor. qui reip. caus. absunt. Tit. 52. Lib. 2. Cod.

Daturne restitutio uxoribus militum, & eorum, qui reip. causa absunt?

Fuit quidem aliquando constitutum, ne uxores maritos, vel ad bellum, vel ad provinciæ administrationem abeuntes, comitarentur. *l.* 4. §. 2. *ff. de offic. Proconf.* nisi mariti vellent ipsimet teneri ex delictis uxorum. *d. l.* 4. §. 2. Re autem bene perpensa, absentia uxorum, ob virorum militiam, vel administrationem provinciæ, aliamque causam publicam, habita fuit necessaria, & est concessa restitutio iisdem, uti maritis. *l.* 1. 2. *C. h. t.*

Quid, si res uxorum fuerit tempore absentiæ usucapta?

Non oberit iis præscriptio, verum refundi debet precium usucapienti. *l.* 2. *C. h.* vel ab illo, qui sine causa accepit, vel ab ipsis uxoribus, si ob debitum earum res sit vendita. *secundum l.* 6. *C. de restit. milit.* aut pecunia sit conversa in earum utilitatem. *arg. l.* 65. *ff. l.* 3. 23. *C. de rei vindic.*

Tit. 7. De alienat. Judic. mut. caus. fact. Tit. 55. Lib. 2. Cod.

Quæ est restitutio adversus alienationem judicii mutandi causa factam?

Hac adversus eum, qui dolo malo, cum actionem in rem metueret, transtulit rem in duriorem vel potentiorem, quis in integrum restituitur, ut antiquus possessor condemnetur, quanti interfuit actoris, reum, vel talem adversarium, non habuisse. *l.* 1. 2. 3. *ff. h. t.* Nisi velit alienans pati judicium in rem, ac si possideret, vel dolo desiisset possidere. Id enim si pati velit, ab hac actione liberatur. *l.* 3. §. *fin. ff. h.* quia actoris non interest ulterius.

Poteśtne & is conveniri, qui ab alienante mediate vel immediate rem accepit?

Potest. *l. un. C. h.* sed tantum actione in rem, non actione in factum, ex hoc edicto: quia ea tantum datur ex facto contra alienantem. *l.* 1. *D. h.*

Quæ debent concurrere, ut actio in factum ex hoc edicto locum habeat?

1. Debet esse actio in rem, vel mixta, vel in rem scripta. In mere personali non habet locum, quia debitor non potest alium sibi substituere debitorem. *l.* 1. *C. de novat.* 2. Debet res esse alienata. *l.* 1. *&* *t. t. ff. h.* 3. Res debet esse alienata ante judicium inchoatum: nam post, cum res litigiosa est facta, non potest alienari. *t. t. ff. & C. de litigios.* 4. Debet alienatio fieri dolo malo, vel data opera. *l.* 1. *l.* 4. §. 3. *ff. h.* 5. Debet fieri alienatio in duriorem adversarium, qualis est homo alterius provinciæ, vel potentior, vel qui quocunque modo possit actorem vexare. *l.* 1. *in f. l.* 2. 3. *ff. h.* 6. Debet interesse actoris, talem adversarium sibi non obtrudi. *d. l.* 4. §. 5. *D. h.*

Datur hæc actio etiam hæredibus?

Datur heredibus. *d. l.* 4. §. *fin. ff. h.* cum persecutionem rei contineat. *d. l.* 4. §. *fin.* Non tamen adversus heredes. *d. l.* 4. §. *fin* nisi qua pervenit, quia ex delicto est. *l.* 7. *ff. h.* sed recte contra eum, qui, cum rem exhibere tenetur, pristinam judicii causam non restituit. *l.* 8. *ff. h.*

Ad quid datur?

In id, quod actoris interest. *d. l.* 1. *l.* 3. §. 4. *l.* 4. §. 5. *ff. h.* non ut res restituatur.

Tit. 8. De receptis, qui arbitrium receperunt. Tit. 56. Lib. 2. Cod.

Qui sunt arbitri?

Varie in jure accipiuntur. Aliqui ad lites, aliqui ad contractus pertinent. Eorum, qui ad lites referuntur, sunt alii, qui deputantur ex collegio judicum, quos solemus appellare commissarios: tales sunt arbitri familiæ erciscundæ, communi dividundo. *l.* 15. 17. *C. famil. ercisc. l.* 3. *C. comm. div.* Horum mentio *in l.* 9. 10. *ff. qui satisd. cog.* Alii à partibus electi ex compromisso. Alii amicabiles compositores, qui non tam litem definiunt, quam proxenetæ & adjutores transactionum sunt. Horum mentio *in Auth. Si vero contigerit, C. de judic.* Eorum vero, quid ad contractus pertinent, alii ad perficiendos contractus, de quibus *l. fin. C. de contrah. emt.*

emt. ut definiant rei precium, vel usus mercedem: alii ad opera, de quibus est actum, probanda solent adhiberi. de quibus *l.24.D. locat.l.76. in f. & seqq.ff. pro soc.*

Cum arbitri recepti dicuntur, de quibus id accipiendum?

De iis, qui ex compromisso sunt electi.

Qui possunt eligere arbitros compromissarios?

Possunt, qui non prohibentur. Inter prohibitos sunt servi. *l.32.§.8.ff.h.* licet postea liberi fiant. *d.§.8.* pupilli, sine tutoris authoritate. *l.35.ff.h.* minores, mulieres in causa aliena. *d.l.32.§.2.ff.h.*

Qui possunt esse arbitri?

Non distinguitur, utrum sint ingenui, an libertini, in dignitate positi, integræ famæ, an ignominiosi. *l.7. pr.ff.h.* utrum patresfamilias, an filiusfamilias. *l.5.ff.h.* Prohibentur autem esse arbitri, servi, nisi liberi facti dixerint volentibus partibus sententiam. *id. l.7. junct. l.9.ff.h.* pupilli, furiosi, surdi, muti. *l.9.§.1.ff.h.* minores 20 annis. *l.41.ff.h.* Iudices in eadem causa. *d.l.9.§.2.* Iure autem Canonico. *c.7. 10.x. h.c.21.x. de præbend.* & ex consuetudine, solet in Iudices compromitti valide.

Quot possunt eligi ex compromisso arbitri?

Quot voluerint partes. Convenientius autem est, ut eorum numerus sit impar. *arg. l.17.§.6.ff.h.* Et, si in duos sit compromissum, & inter se dissentiant, non debent cogi ad sententiam dicendam, sed eligetur tertius, cujus authoritati pareatur. *d.§.6.* nisi ante convenerit de certo assumendo. *d.l.17.§.5.*

In quibus causis constituuntur arbitri?

In omnibus civilibus regulariter, sive una, sive plures sint. *l.13.§.1.ff.h.* Non autem in restitutionibus in integrum. *l.fin.C.& apud quem cogn.in int. rest.* liberali causa, delicto famoso, publico judicio. *l.32.§.6.7.ff.h.*

Quomodo eligitur arbiter?

Vel nudo pacto, vel stipulatione. Solebat & olim jurejurando assumi; sed hoc correctum. *Nov. 82. c. 11. auth.decernit. C.h.*

Quid, si ita sit compromissum, ut Sejus pronunciet, quod Titio disceptatori placet?

Non valet arbitrium, quia libera arbitri sententia non est futura. *d. l. 17.§.3.ff.h.*

Poteſtne arbiter cogi ad dicendam ſententiam?

Sunt hujus Edicti de receptis arbitris duo membra. Vnum eſt, de arbitris cogendis. *l.* 3. §. 1. *ff. h.* Alterum eſt, de compromittentibus cogendis ad parendum ſententiæ. *l.* 27. §. 2. *ff. h.*

Poſſuntne ſemper arbitri cogi?

Multis caſibus non coguntur. Vti, ſi ab initio nullius momenti ſit compromiſſum, vel ob perſonas, vel ob res, vel ob modum: vel, ſi ſit quidem compromiſſum validum, ſed pendeat an pœna poſſit exigi, vel ſi poſtea deficiat conditio. *l.* 32. §. 3. *ff. h.* Itaque non ſunt cogendi, ſi ſordes aut turpitudo arbitri ſit manifeſta. *l.* 9. §. 3. ſi arbitros infamaverint litigantes. *d. l.* 9. §. 4. ſi ſpreta authoritate arbitrorum, ad judicium vel ad alium arbitrum litigatores ierint. *d. l.* 9. §. *fin. l.* 10. *l.* 11. *D. h.* ſi inimicitiæ capitales inter eos & litigatores oriantur, aut ſi ætas, aut valetudo, quæ poſtea contigit, id munus iis remittat. aut occupatio negotiorum propriorum, aut profectio urgens, aut munus aliquod reip. aut ſi alia incommoditas poſt ſuſceptum arbitrium incidat. *l.* 15. 16. *D. h.* Item, ſi unus ex litigantibus bonis cedat. *l.* 17. *D. h.* &c.

Quomodo poſſunt cogi?

Indictione multctæ. *l.* 32. §. 12. *D. h.* vel aliis modis.

Si in duos compromiſſum ſit, eritne unus, ut dicat ſolus ſententiam, cogendus?

Nequaquam. *d. l.* 17. §. 2. *D. h.* licet alter ſit ineptus ad arbitrium recipiendum. *l.* 7. §. 1. *D. h.* niſi in ſpecie ſit actum, ut vel alterutrius ſententia valeat. *l.* 8. *D. h.*

Quid, ſi inter ſe arbitri diſſentiant?

Sequi oportet plurium ſententiam. *l.* 27. §. 3. *D. h.* modo omnes fuerint præſentes. quia potuit præſentia abſentis trahere reliquos in ejus ſententiam. *l.* 17. §. *fin. l.* 18. *D. h.*

Quid, ſi in ſumma omnes diſſentiant?

Convenit ſequi minimam; qui in eam omnes conſenſerunt, & minor majori ineſt. *d. l.* 27. §. 3. *ff. h.*

Suntne caſus, quibus arbitrorum ſententia nulla eſt?

Sunt multi. Si ab uno, cum in plures eſſet compromiſſum. *l.* 17. §. 2. *ff. h.* ſi de aliis rebus, non abſolute connexus, quam fuerat compromiſſum. *l.* 21. §. 6. *ff.*

h. l. 32.

*h.l.*32.§.15.*ff.h.* vel post diem sit dicta sententia. *l.*1. *in fin. C. h.* (nisi partium consensu sit prorogatus. *d. l.* 21. §. 5.) Si ad locum non honestum, vel in provincia, cum Romæ esset compromissum, adesse jusserint arbitri. *d.l.*21.§.10.11.*ff.h.*

Quid, si alteruter litigantium non obsequatur sententiæ?

Jure Civili novissimo datur ex valida sententia arbitrorum actio in factum, vel exceptio; modo sententia fuerit approbata, vel expresse, cum quis professus est sese acquiescere, vel tacite, per lapsum 10 dierum. *l.* 4. 5. *C. h.* Licetque intra decem dies recedere; modo solvatur pœna promissa, & lis iterum de integro tractabitur. Sed hæc ita, nisi quis sordes vel gratiam arbitrorum probare voluerit. Qui enim hoc probare volet, potest uti exceptione doli adversus agentem, etiamsi decendium sit elapsum. Moribus fere obtinuit, ut, licet proprie non appelletur à sententia arbitri. *l.* 1. *C. h.* detur tamen intra 10 dies reductio ad judicem, qui remoto compromisso est ordinarius: quâ factâ, suspendenda interim executio laudi, sive sententiæ arbitri, nisi aliter in specie convenerit. Habetque hæc reductio vicem ac effectum appellationis. *d.l.*32.§.14.*D.h. junct.l.*1. *& t.t. ff. pend. appell. nih. innov.*

Quid, si quis sui non faciat copiam apud arbitros?

Incidet in pœnam, ac si non parere vellet sententiæ. *l.*1.*C.h.*

Potestne arbiter mutare sententiam?

Si condemnavit vel absolvit, cum arbiter esse desierit, mutare sententiam nequit. *l.*19.*in fin. D. h.* nec, si erraverit, corrigere eam potest. *d.l.*19. *in fin. l.*20. *D. h.*

Quid, si de pluribus controversiis non communibus assumtus est arbiter, & de una sententiam dixit, de aliis nondum? an & in prima controversia potest mutare sententiam de qua dixerat?

Multum interest, de omnibus simul ut dicat sententiam compromissum sit; annon. Nam, si de omnibus, potest mutare. nondum enim dixit sententiam, quia compromisso rerum omnium non satisfacit sententia lata in unam speciem. Secus, si separatim, quasi plura sint compromissa, rogatus sit dicere sententiam. *l.* 21. *pr. ff. h.*

Si

Si non corrigere, poteŝtne explicare?

Poteſt hoc expreſſe ſibi reſervare, ut, ſi quid dubii ſit in ſententia, explicet. Quinimo & tacite hoc jus ei tributum eſſe videtur, cum ejus ſit interpretari, qui ſententiam dixit. *l.1. & fin. C. de legibus.*

TIT 9. Nautæ & caupones, &c.

Quid eſt in edicto, Nautæ, Caupones, ſtabularii?

Ejus duæ ſunt partes. Prima cautum eſt, ut, quæ nautæ, caupones, ſtabularii receperint ſalva fore, reſtituant. *l.1. pr. ff. h.* Altera tractatur de furtis & damnis, quæ illata ſunt rebus receptis ab iis, quorum opera nautæ, caupones, ſtabularii utuntur.

Qui ſunt hic nautæ?

In hac re ſunt ii, qui navem exercent; quamvis nautæ appellentur alias omnes, qui navigandæ navis cauſa in nave ſunt. Nec enim debent per remigem aut meſonautam, ſed per ſe, vel per navis magiſtrum, vel eum, cui è nautis rem eam magiſter commiſit, obligari. *d.l.1.§.2.* Adeo quidem etiam obligabuntur per cuſtodes, quos præfecerunt ipſi, vel magiſter. *d.l.1.§.3.*

Qui ſunt caupones & ſtabularii?

Qui cauponem vel ſtabulum exercent, & eorum inſtitores. cæterum, qui opera mediaſtini, id eſt, viliſſimi ſervi fungitur, non continetur, niſi ei cura ſit demandata. *d.l.1.§.5.*

Quid eſt recipere res ſalvas?

Non tantum, ſi in navem ſint miſſæ, licet quoque non ſint aſſignatæ nominatim. *d.l.1.§.fin.* modo ſcientibus exercitoribus ſint immiſſæ: verum etiam earum, quæ in littore perierint, dum receptæ ſunt, periculum ad nautas pertinet *l.3. pr. D. h.*

Quid, ſi prædixerint nautæ, ut unuſquiſque res ſuas ſervaret?

Nullum eſt periculum nautarum. *l.7. in fin. pr. D. h.*

Quas res hic intelligimus?

l. 7. si ff. d. sp. Quaſcunque, ſive merces fuerint, ſive aliæ; nec refert, utrum noſtræ ſint, an alienæ, dum tamen noſtra interſit ſalvas eſſe, & nobis magis, quam quorum ſunt, debent reſtitui. *d.l.1.§.6. & 7.*

Quæ culpa debet præſtari?

Culpa leviſſima. Quia eſt hujus rei tanquam cauſa pu-

publica. *l*. 3. §. 1. *D.h*. non vero casus fortuitus. *d.l*. 3. §. 1.

Quorum factum præstari debet in prima parte edicti?

Non solum in navi nautarum, sed & vectorum, ut & viatorum. *l*. 1. *in fin. l*. 2. 3. *ff.h.*

Estne hac actio perpetua?

Est, &, quia est rei persecutoria, & heredi, & in heredem datur. *d.l*. 3. §. 4.

Quid, si extra negotium, quod gerunt nautæ, caupones, stabularii, quid sit receptum?

Non dabitur actio ex hoc edicto. *d. l*. 3. §. 2. sed ex qualitate contractus, qui fuit celebratus.

Quæ actio datur ex secunda parte?

Non in simplum, ut ex prima; sed in duplum; & tantum ex maleficio eorum, quorum opera exercitores sunt usi. *l*. 7. *pr*. §. 1. *& seqq. ff.h.* Est itaque pœnalis: quapropter non datur adversus hæredem, nisi qua pervenit. *d.l*. 7. §. *fin.* nec in ea præstatur factum vectorum vel viatorum. *l.unic.ff.furti adversus nautas.l*. 6. §. 3. *ff.h.*

Quid, si nautæ sibi invicem damnum dederint?

Id non pertinet ad exercitores, nisi quis inter illos fuerit mercator. *d.l*. 7. §. 2.

Possuntne concurrere actio furti & actio ex prima parte in simplum?

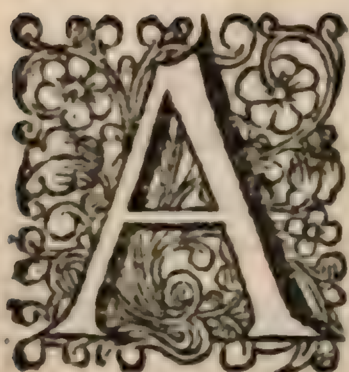
Videtur quidem prima fronte id admittendum; sed magis est, ut vel officio Iudicis, vel exceptione doli; alterutra actor contentus esse debeat. *d.l*. 3. §. *fin.*

SECUNDA PANDECTARUM PARS.

LIBER V.

Tit. I. De Judiciis. Tit. I. Lib. 3. Cod.

Quid est Iudicium?

ccipitur aliquando pro ipsa actione, quæ in judicium deducitur. hoc sensu dicuntur judicia finium regundorum, familiæ erciscundæ, &c. aliquando est legitima disceptatio coram Iudice de re controversa inter litigantes. quo sensu potest processus appellari.

Quomodo distinguitur?

Est 1. vel civile, quo actor agit ad commodum suum privatum tantum, hoc est, ex contractibus, nec non ex privatis delictis, quoties actor ad suam utilitatem tantum contendit: vel criminale, quo agitur ad pœnam corporalem, vel mulctam fisco applicandam, sive ex delicto ordinario, sive extraordinario, privato, sive publico. 2. Vel possessorium, quo de possessione tantum est controversia, uti in interdictis: vel petitorium, quo ad ipsam rem agitur. huc facit *l.* 37. *ff. hic.* 3. Vel ordinarium sive plenum, in quo ordinarius procedendi modus observatur: vel extraordinarium, in quo solemnia processus quiescunt.

Ex quibus causis judicium summarium dicitur?

Non, quod ea, quæ ex natura rei requiruntur, omitti possint; qualia sunt, petitio, citatio, probatio, sententia: sed quod ordo non adeo anxie attendatur in proponendo negotio atque probando, imo quod & probationes plenissimæ non desiderentur præcise.

In

In quibus causis habetur summarium judicium?

1. Cum personarum qualitas id exigit: uti, si sit causa miserabilium personarum, incarceratorum, & similium, quibus hoc indulgendum esse æquitas suadet. 2. Cum ita convenit inter partes. 3. Cum id postulat qualitas rei controversæ: uti, si sit res parvi præjudicii; vel, si agitur de dilationibus, de cautione præstanda, de dote, de alimentis, de honorariis & mercedibus, de commissione ad examen testium in perpetuam rei memoriam, de re notoria, de exoneratione à mandato, de negotio pignorationis, aliove, quo periculum est in mora, quo metus est, ut partes ad arma procedant, ut tumultus oriatur; de utilitate publica, de crimine læsæ majestatis, de liquidatione, de executione, de restitutione ob lapsum fatalium. 4. Cum actionis qualitas id desiderat: uti in actione ad edendum, ad exhibendum, in causa diffamationis ex *L. diffamari*; in causa possessionum, interdictorum, missione in possessionem, ventris nomine, ex edicto Carboniano, & similibus. 5. Cum Princeps mandat.

Quæ sunt partes Iudicii, cum ordinarii, tum summarii?

Quoad Iudicem; 1. Præparatio ad judicium, citatio. 2. Cognitio causæ. 3. Sententia. 4. Executio judicati. Quoad litigantes; 1. Petitio citationis. 2. Litisconteſtatio. 3. Causæ disceptatio. 4. Probatio. 5. Conclusio.

Quæ personæ constituunt Iudicium?

Principales: Iudex, actor, reus. Minus principales: advocati, procuratores, executores, & similes.

De sportulis & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executoribus litium. Tit. 2. Lib. 3. Cod.

Qui sunt executores?

Qui mandata Iudicum exequuntur, eaque litigantibus denunciant, sportulasque exigunt.

Quid sunt sportulæ?

Salaria, quæ debentur executoribus ac Iudicibus. *l. fin. C. h. Nov.* 82. *c.* 9.

A qua

A quibus solvuntur sportulæ?

Non ab omnibus. Nam fiscus, Episcopus in causa ad Ecclesiam pertinente, tenuioris fortunæ homines, quibus jus pro Deo, ut dici adsolet, dicitur, nihil sportularum nomine solvunt. *Nov.17.c.3. Nov.123. c.28.* Personæ vero Ecclesiasticæ exiguas præstant. *d. Nov. 123. c. 28.*

DE IUDICE.

Quis est Iudex?

Qui jus habet causas litigantium cognoscendi, & de iis judicandi.

Quomodo distinguitur?

Est vel ordinarius, vel extraordinarius. Ordinarius, qui ex ordinaria potestate: Extraordinarius, qui ex alterius, publicæ, vel privatæ personæ beneficio judicat.

Quis judicat ex privatæ alterius personæ beneficio?

Qui quidem ipse habet jurisdictionem, ac potestatem judicandi, sed non in causa, de qua agitur: qualis dicitur prorogatus, cui partes se subjecerunt.

Quis ex publicæ personæ beneficio?

Qui est vel delegatus, vel pedaneus.

Quis est delegatus?

Cui ad causam cognoscendam, decidendam, & exequendam, ab illo, qui potestatem habet, mandata est jurisdictio.

De pedaneis Judicibus. Tit.3. Lib. 3. Cod.

Qui est Iudex pedaneus?

Cui notio causæ & judicandi facultas sine jurisdictione est commissa. *Nov.82.c.1.2.l.f.C.ubi, & apud quem.* sic dictus, quod in minoribus, & sub pedaneis subselliis sederet. Cum enim ipse magistratus de omnibus non posset judicare, cognitionem causarum pedaneis committere solebat. *l.2.5.C. h.t.*

Qui pro sua jurisdictone judices dare, darive possunt. Tit. 4. Lib.3. Cod.

Qui possunt dare Iudices?

Cui id lege, moribusque conceditur. *l. 12. §.1. ff. d. Iudic.*

Judic. cuique ea de re, de qua agitur; atque inter eas personas, ad quas res ea pertinet, est jurisdictio.

Quid, si quis in negotio alienæ jurisdictionis judex sit constitutus?

Non peccat Judex, si non obtemperet dationi. Et omnia coram ipso acta, nullius sunt momenti, adeo, ut non opus sit appellatione.

Qui possunt dari Judices?

Qui non prohibentur. Prohibentur quidam natura: uti surdus, mutus, perpetuo furiosus, impubes. *l.* 12. §. 2. *ff. de judic.* Quidam lege: uti minor 18 annis. *l.* 41. *ff. de recept. arbit.* senatu motus. *d. l.* 12. §. 2. infamis, cæcus. (cæcus autem recte hoc munere fungi potest, si ei interim cæcitas obvenerit. *l. 6. ff. de judic. junct. l.* 1. §. 5. *vers. quamvis. ff. de postuland.*) legum imperitus. *Nov.* 82. miles, nisi in militaribus. *l.* 17. *C. de judic.* Quidam moribus: uti fœminæ. *d. l.* 12. §. 2. *in fin.*

De Jurisdictione omnium judicum. Tit. 13. Lib. 3. Cod.

Quomodo aliter distinguitur Iudex?

Est vel competens, coram quo causa proposita potest jure tractari: vel incompetens, ad cujus notionem causa non spectat.

Quomodo competens distinguitur?

Est, vel socius, vel solitarius, vel concurrens.

Qui est solitarius?

Qui solus in causa judex est, nec admittit jurisdictionem alterius sociam vel concurrentem.

Quis est socius?

Qui potestatem judicandi habet in communi cum alio territorio.

Quis est concurrens?

Qui in eadem quidem causa, sed in separato, & alio territorio jurisdictionem, aut potestatem judicandi habet.

Quæ regulæ sunt in singulis?

In concurrentibus est locus præventioni, ut is, qui prævenit, solus judicet. Fit autem præventio per litem contestatã in civilibus. *arg. l.* 30. *ff. de jud. l. pen. ff. de jurisd.* & per

per citationem in criminalibus. In sociis, qui sunt in eodem collegio, major pars prævalet. *l. 19. ff. ad munic. l. 36. ff. de re jud.* In solitariis nunquam per præventionem cuiquam præjudicari potest.

2 parte titulis

DE FORO COMPETENTI.

Quid in genere circa competentem vel incompetentem Iudicem observandum est?

Sive actio sit civilis, sive criminalis, actor sequitur forum rei. *l. 2. C. h.* Itaque, qui ad incompetentem Judicem est vocatus, opponet ante litemcontestatam exceptionem declinatoriam, qua dicat, se non teneri ad actoris intentionem respondere, propter fori incompetentiam. *arg. l. 52. ff. de Iud.*

Quibus modis dicitur Iudex vel forum competens?

Vel ex communi, vel singulari jure, sive privilegio. Ex communi, vel vi ipsius Territorii, vel ex accidenti aliquo. Ex vi territorii, vel ob domicilium personæ, vel ob situm rei.

Quomodo ob domicilium?

Ex habitatione, quæ non æstimatur ex nuda contestatione, aut destinatione, nec ex maxima rerum ac fortunarum parte; sed ex re & facto. *l. 20. ff. ad municip.* ubi quis larem constituit, unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet, & unde cum profectus est peregrinari videtur. *l. 7. C. de incol.* Pariter nec æstimatur ex solo tempore; nisi studiosus per 10 annos continuos in eadem civitate habitaverit. *l. 2. C. de incolis.*

Potestne domicilium pro libitu mutari?

Potest alio transferri; verum lis, ubi cœpta est, finiri debet. *l. 19. ff. de Iurisd. l. 7. l. 30. ff. de Iudic.*

Cujus domicilium spectatur?

Solius Rei. Debet enim actor, ut supra dictum est, sequi forum Rei. *l. 2. C. h.*

Quid, si Reus in loco domicilii non inveniatur?

Æque ipsi erit forum competens, ubi domicilium habet. *l. 4. §. prætor ait. ff. de damn. infect. c. causam. x. de dol. & contumac.*

Quomodo ob situm rei fit forum competens?

Si ibi agatur, ubi est res sita: licet is, qui conveniendus est, non habeat ibi domicilium. qua de re agitur. *t. t. C. ubi in rem actio.* Quo-

Quomodo ex aliquo accidenti tribuitur forum?

1. Ex consensu. 2. Ex causæ continentia.

Quomodo per consensum reus sortitur forum?

Vel expressum, vel tacitum. Expressum; si se submiserit jurisdictioni, cui aliàs subditus non esset. *l.* 18. *ff. de jurisd. l.* 1. *C. eod.* Tacitum; 1. Vbi litem contestatur. *arg. l.* 4. *C. h.* 2. Vbi contraxit. Contraxisse autem intelligitur, non ubi instrumentum est scriptum, cum alibi solvi debeat. *l.* 65. *ff. de judic.* sed ubi solvenda est pecunia. *l.* 21. *ff. de Oblig. & Act. l.* 3. *ff. de reb. auth. jud. possid.* scilicet, vel loco adjecto, vel si non sit adjectus, loco contractus, modo reus ibi inveniatur. *arg. l.* 19. §. 1. *ff. de judic. c.* 1. *contrahentes de for. comp. in* 6. 3. Vbi deliquit. *l.* 1. *C. ubi de crimin.* 4. Vbi reperitur, si incertis sedibus vagetur; si fugitivus sit, vel talis, ut de foro ejus non constet. *arg. l.* 1. *C. ubi quis de cur. vel cohort. l.* 27. §. 1. 2. *ff. ad municip.* nisi satisdederit, se judicium passurum certo convenienti loco. *l.* 31. *ff. de reb. auth. jud. poss.*

Quomodo propter continentiam, vel connexitatem causæ?

1. Ex jure territorii; cum enim res una eademque actione petendæ variis locis sunt sitæ, fit, ut coram eodem, & proxime superiore Iudice possessores rerum forum accipiant. *arg. l.* 1. 2. *ff. de quib. reb. ad eund. jud. eat.* 2. Ex consortio litis inter plures, qui communem litem habent: uti, si unus ex consortibus litis privilegium aliquod habeat, cæteri poterunt, accessorie, eodem foro privilegiato uti; vel, si in diversis territoriis habitent debitores, poterunt iidem vocari ad proxime superiorem judicem. *arg. d. l.* 1. 2. *ff. de quib. reb. ad eund. Iud. l.* 5. *C. Arbit. tut.* 3. Ex jure interventionis tertii. *l.* 49. *ff. de Iudic.* 4. Ex jure reconventionis. *l.* 14. *& Auth. seq. C. de sent. & interlocut.* 5. Ex jure ac consequentia actionis; uti petitorium ibi est instituendum, ubi possessorium. *l.* 10. *C. de Iudic.* & sæpe ibi criminalis, ubi civilis actio instituitur. 6. Ex jure ipsius rei. Ita in individuis receptum, & in accessoriis, ac consequentiis negotiorum, ut ibi exigantur, ubi de parte, à qua reliqua divelli nequeunt, vel ubi de principali re agitur vel actum est.

Qui dicuntur habere forum ex singulari jure, sive privilegio?

Vel, qui ibi forum habent, ubi jure communi habere non possunt: vel forum non accipiunt, ubi alias jure accipere debebant; vocaturque exemptio, vel forum privilegiatum. Contingit autem id, vel ex ratione litigantium, vel ex ratione causæ.

Quomodo ratione personarum?

Varie: sic forum privilegiatum habent, nonnulli ob dignitatem: sic pupilli, viduæ, aliique miserabiles homines: studiosi, milites, & similes.

Ubi Senatores vel clarissimi conven. Tit. 24. Lib. 3. Cod.

Quomodo personæ superiores publicæ?

Constitutum est Iure Civili, ut, qui in clarissima dignitate sunt constituti, in civilibus sive pecuniariis causis, si in urbe vel locis suburbanis habitent, coram præfecto prætorio, vel urbi; si in provinciis degant, ubi larem fovent, aut ubi majorem bonorum partem possident, & assidue versantur, recte conveniantur. *l. 2. C.h.* In criminalibus, nullam habeant fori prærogativam. Omnem enim ejusmodi honorem reatus excludit. *l. 1. C.h.* Illustres vero rei criminum, apud nullum, quam apud Principem, vel sacrum cognitorem à Principe datum, accusari possunt. *l. 3. C.h.* Ita tamen, ut is cognitor tantum cognoscat, & ad Principem referat, reservata ipsi Principi ultione. *d. l. fin. §. 1.*

Qui sunt Clarissimi, & qui Illustres?

Clarissimorum nomen, generaliter acceptum, tres Senatorum ordines complectitur; videlicet, Spectabiles, Illustres, & Clarissimos in specie. Hic intelliguntur clarissimi in specie, & Senatores, qui sunt infra illustres. Illustres sunt Præfecti Prætorio, Præfecti Vrbi, Quæstores, Magistri militum, Magistri officiorum, Comites rerum privatarum, Comites domesticorum, Principes agentium in rebus. *d. l. f. pr. hic. l. 32. C. de appellat. l. 2. vers. fin. autem. C. de tempor. appellat. l. 6. C. ubi caus. fiscal.* & similes.

In quibus causis militantes fori præscriptione uti non possint. Tit. 25. Lib. 3. Cod.

Habentne milites privilegium fori?

Milites non possunt conveniri coram alio, quam Magistro militum. *l. 6. C. de jurisd. om. judic.* sive causa sit civilis, sive criminalis. nisi pro functionibus, debitisque publicis in judicium vocentur. *l. unic. pr. C. hic.* nisi privatas negotiationes exerceant sine commeatu, hoc est, literis, quibus licentia, ut ad tempus absint, conceditur. *l. un. C. h.* nisi non militare, sed commune delictum commiserint. *l. fin. D. de accusat. l. 4. §. 5. & 6. D. de re milit.* Sed hodie receptum, ut ad magistrum militum remittantur, etiam communiter delinquentes.

Quando Imperator inter pupillos, &c. Tit. 14. Lib. 3. Cod.

Habentne & privati speciale in hac causa privilegium?

Datum est pupillis, viduis, diuturno morbo fatigatis, & debilibus, jus ad supremum Tribunal, adeoque ipsius Principis, alios vocandi. Non autem vocari possunt. *l. un. C. hic.* nisi speciali ex causa subjiciantur supremo Iudici.

An & idem privilegium referetur ad minores, viduas, divites, vel cælibes fœminas?

Non est dubitandum: minores enim recte inter miserabiles referuntur. *l. 1. D. de min.* nec distinguitur inter viduas divites vel pauperes. *d. l. un. hic.* & nomine viduæ etiam venit virgo, quæ virum non habuit. *l. 242. §. viduam. D. de Verb. Signif.*

Habentne idem hoc privilegium omnes pauperes?

Habent, uti patet ex verbis. *d. l. unic. aliique fortunæ injuria miserabiles.* Quæ cum sint generalia, non tantum ad morbo fatigatos, & debiles; sed generaliter ad omnes, qui ex adversitate aliqua commiserationem merentur. Beneficia enim Principis, si ratio eorum admittat, generaliter sunt accipienda. *l. 3. D. de const. Princip.*

Quos accipere oportet pro pauperibus?

Non simpliciter illos, qui 50 aureos in bonis non

habent

habent. *arg. l. 10. D. de accusat.* vel centum. *arg. §. 3. Inst. de success. libert.* sed eorum definitio relinquenda est Iudicis arbitrio.

Quid, si personæ hæ privilegiatæ contra privilegiatas agant?

Non erit privilegio locus. Est enim recepti juris, quod privilegiatus contra privilegiatum non utatur suo jure. *arg. l. 11. §. pen. D. de minor. l. 8. D. de excusat. tut.* nisi unius privilegium sit urgentius alterius.

Quid, si lis coram ordinario Iudice sit contestata?

Æque evocationem concedi, est verius. Ordinarium quidem est, quod, ubi lis cœpta est, ibi debeat finiri. *l. 30. D. de judic.* sed id non procedit in extraordinario privilegio, quale hoc est; & quidem magis, cum textus generaliter loquatur. Accedit, quod jurisdictio Principis cum omnium jurisdictione concurrat, & quod ratio. *d. l. un.* hoc casu sit eadem, cum ea, qua agitur de lite primum instituenda. Potest quippe tam formidari potentia adversarii, processu pendente, quam cum primum moveri incipit.

Atqui sic sumptibus inanibus vexarentur adversarii.

Evocanda est causa prout jam cœpta est, &, si quid mutetur cum adversarii jactura, ea resarcienda est. *l. 79. ff. de judic. arg. l. 4. C. de emancipat.* vel, si judicanti ita videbitur (uti, si non magnopere intersit adversarii, vel evocationi aliquam adversarius causam dederit) suspendenda est quæstio de sumptibus ad finem processus.

Quid, si miserabiles personæ vel meruerint à tertio, vel dederint aliis cessionem?

Si obtinuerint cessionem, hoc privilegio frui debent, cum non distinguatur *in d. l. unic.* nisi in fraudem cessio sit facta. Sin autem actionibus cesserint, cessionarii agentes utili actione jure communi utentur, (quia cessio id, quod rei est, tantum transfert, non quod personæ adhæret) secus, si directam instituant vivis cedentibus.

Habentne & Personæ Ecclesiasticæ singulare forum?

Iure Civili, & Canonico, peculiare iis datum fuit forum. *l. 25. 33. C. de Episc. & Cler. l. 13. & 29. C. de episcop. aud. c. 1. de for. compet.*

DE

DE PRIVILEGIO STVDIOSORVM.

Quod privilegium Studiosi habent?

Forum ſortiuntur coram Epiſcopo loci, ubi vivunt, vel coram ſuo præceptore. *Auth. habita. C. ne filius pro patre.* vel coram Principe. *arg. l. unic. Cod. Quand. Imp.* Quod & in nunciis eorum recipiendum eſt. *d. auth. hab.*

Poſſuntne omnes privilegiati foro ſuo renunciare?

Poſſunt, quà privata cauſa ſpectatur: & renunciantes poſſunt obligari, non, quà publicum jus negligitur, vel quid fit, ex quo metui vel præſumi poſſit malum. *arg. l. pen. C. de pact. junct. l. 38. ff. eod. l. 27. ff. de reg. jur. l. 26. ff. de Verb. Oblig.*

DE FORO VXORVM.

Vbinam uxores conveniri debent?

In foro maritorum, ſive privilegium mariti habeant, ſive non. *l. 9. C. de incol.*

Ubi quis de Curial. vel Cohort. &c. Tit. 23. Lib. 3. Cod.

Vbi de Curiali, vel Cohortali, vel alia conditione conveniuntur?

Vbi ad ſuæ conditionis ſubjectionem vocantur, niſi fugerint: Tunc enim poſſunt capi, & ſortiuntur judicem ejus loci, ubi comprehenſi ſunt, qui eos, re examinata, convictos rerum probatione, reſtituit ſocietati eorum, à quibus fugerunt. *l. 1. 2. C. h.*

Qui ſunt de Cohortali, vel Curiali conditione?

Curiales ſunt, qui Ordini Decurionum adſcripti, munera municipalia obeunt. Cohortales, apparitores Præſidum perpetui, & adſcripti cohorti, quæ Præſidum juſſa exequitur.

Quomodo ratione cauſæ tribuitur forum?

Cum certi Magiſtratus certis cauſis ſunt præfecti. Hoc modo cauſa Eccleſiaſtica, quoad religionem, & cultum Dei, coram Iudice Eccleſiaſtico: militaris coram militari: ſecularis coram ſeculari tractanda eſt.

Ubi causæ Fiscales, &c. Tit. 26. Lib. 3. Cod.

Vbi agitur de causis fiscalibus, vel divinæ domus, hominumque ejus:

De Fiscalibus pecuniariis, sive ex contractu, sive ex delatione ad fiscum pertineant, disceptatur apud Cæsaris Procuratorem, vel ejus rationalem. *l.* 1. 2. 5. *C. h.* De criminalibus, apud Præsidem provinciæ. *d. l.* 1. vel Procuratorem, cum fungitur vice Præsidis. *l.* 3 *C. h.* De causis vero divinæ domus, hoc est, privati patrimonii Principis hominumque ejus, apud Comitem rerum privatarum, vel rationalem. *l.* 7. *l. pen. C. h.* In criminalibus, apud Præsidem provinciæ, adhibito Procuratore, vel rationali privatæ rei. *l.* 8. 9. 10. *C. h.* Imo & placuit, ut tam in civilibus quam criminalibus, coloni, inquilini, & servi dominici, sive agant, sive conveniantur, non alium habeant Iudicem, quam Præpositum sacro cubiculo, & comitem domorum. *l. fin. C. h.*

Ubi de Criminibus agi oporteat. Tit. 15. Lib. 3. Cod.

Vbi oportet agi adversus delinquentes de Criminibus?

1. Vbi deliquerunt, vel delictum inchoarunt. *l.* 1. *C. h.* quia convenit ibi esse supplicii, ubi est delicti exemplum. *arg. l.* 28. §. *pen. D. de pœnis.* & quia facilior probatio haberi potest, ubi delictum est perpetratum. *arg. l.* 2. *C. ubi de ratiocin.* 2. Vbi domicilium habent; quod forum generaliter tribuitur. 3. Vbi reperiuntur. *d. l.* 1. & 2. *C. h. Novell.* 69. *c.* 1. & *auth. qua in provincia. C. h.* Nec ullum privilegium fori allegare possunt: Reatus enim criminis omne privilegium excludit. *l.* 1. *C. ubi Senator.*

Quid, si Iudex, sub quo delictum est commissum, desideret sibi remitti delinquentem a Iudice sub quo repertus est?

Etsi quidem consuetudinibus multorum locorum aliter observetur: tamen in atrocioribus, ad terrorem ejusdem loci hominum, præstat facinorosum remitti. *l.* 7. & 1. *ff. de custod. reor. l.* 3. *ff. de re milit. l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis, Nov.* 134. *c.* 5.

Quid,

Quid, si concurrant, Iudex domicilii, & is, sub quo delinquens repertus est?

Præventioni erit locus. *arg. l. 30. ff. de Iudic.* Nec enim Iudex domicilii aliquam videtur habere prærogativam.

An & in contractibus necessario facienda est remissio?

Nequaquam. *l. 2. §. omnes 4. ff. de judic. c. 1. §. contrahentes. de for. compet. in 6.* Nisi ex speciali privilegio. *c. 1. de privileg. in 6.*

Ubi de possessione, &c. Tit. 16. Lib. 3. Codic.

Si per vim quis sit dejectus de possessione rei, ubi agendum?

Si de vi quæratur, ubi vim quis passus est, vel ubi domicilium habet reus. *l. un. C. h.* vel ubi reperitur. *l. 1. C. ubi de Crimin.* si de possessione, sive vi quis sit dejectus sive non, proponendum est interdictum, ubi possessio sive res est. *d. l. un.*

Ubi Fideicommissum peti oporteat. Tit. 17. Lib. 3. Cod.

Ubi debet agi de Fideicommisso?

Fideicommissum singulare ibi petendum est, vel ubi res est. *l. 38. D. de judic. l. 3. C. ubi in rem actio.* quia Fideicommissarius singularis habet in rem actionem. *l. 1. C. comm. de legat.* vel ubi domicilium habet hæres, quando personali actione is convenitur. *arg. l. 19. §. 2. D. de Iudic.* Fideicommissum vero universale, cum actione in rem agitur, petendum est, ubi hæreditas est relicta. *l. un. C. h.* vel pars ejus major. *l. 50. D. de Iudic.* vel ubi fiduciarius domicilium habet, cum personalis actio instituitur: hoc observato, ut ibi præstetur, ubi testator præstari voluit. *l. 47. 108. D. de legat. 1. l. 50. adde l. 38. de Iudic.*

Ubi debet fideicommissarius ab hæreditariis creditoribus conveniri?

In loco domicilii sui, non autem ubi domicilium est fiduciarii. *l. 56 §. pen. & fin. D. ad SC. Trebell.*

Ubi conveniatur, qui certo loco dare promisit. Tit. 18. Lib. 3. Cod.

Ubi convenitur, qui certo loco se daturum promisit?

Directa actione, non ibi, ubi est celebratus contractus; sed, ubi solutio facienda est. *l. 19. §. 1. & seqq. ff. de judic. junct. l. contraxisse. ff. de oblig. & act.* Actione autem arbitraria, si loco adjecto debitor non solverit, loco quovis alio idoneo. *l. un. C. h.* facta commemoratione ejus loci, quo solvi convenerat. & tunc æstimatur, quanti alterutrius interfuerit loco adjecto non solvi. *d. un. C. h. l. 2. l. f. D. de eo quod cert. loc.*

Ubi in rem actio exerceri debeat. Tit. 19. Lib. 3. Cod.

Ubinam actio in rem moveri debet?

Vel in loco domicilii possessoris: est enim locus domicilii semper forum competens. Vel ubi res est sita. *l. 3. C. h.* Nec distinguitur, utrum sit res mobilis vel immobilis. *l. 1. & d. l. 3. C. h.*

Quid, si ipse possessor alium suo nomine habeat in possessione?

Is, qui in possessione est, ubi conventus fuerit, verum possessorem nominabit; & intra certum temporis spatium, per Judicem definiendum, denuntiabitur possessori, ut veniat ad defendendum, & ipse actionem excipiat. *l. 2. C. h.*

Quid, si verus possessor facta denuntiatione non compareat?

Interrumpetur ex eo die, quo possessor sive detentor vocatus est, præscriptio, tanquam lis esset contestata, & Iudex edictis legitimis propositis reum citabit, negotioque summatim discusso, actorem in possessionem rei immittet, omni allegatione absenti, vero sc. possessore principali quæstione salva. *d. l. 2. C. h.*

Ubi de hæreditate agi oporteat. Tit. 20. Lib. 3. Cod.

Ubi de hæreditate agendum, vel ubi hæredes scripti in possessionem mittendi sunt?

Possessorium hæreditatis judicium proponitur, ubi here-

hereditas est, ac res hereditariæ sitæ sunt. *l. un. C. h. l. un. C. ubi de possess.* Petitorium, ubi omnis actio in rem. *d. l. 3. C. ubi in rem. act.*

Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis. Tit. 21. Lib. 3. Cod.

Ubinam de ratiociniis agendum?

Actiones de rationibus reddendis movendæ, ubi quis administravit: sive administratio fuerit publica, sive privata. *l. 1. C. h.* quia instructio ac probatio ibi est facilior. *l. 2. in f. C. hic.* Quinimo & in loco domicilii quis ob eam causam conveniri potest. *arg. l. 19. & seq. de jud.*

Ubi causa status agi debeat. Tit. 22.

Ubi causa status movenda?

Ubi reus habet domicilium: sive fuerit reus in quasi possessione servitutis, sive libertatis, vel alterius status. *l. 3. 4. f. C. h.*

Ne quis in sua causa judicet. Tit. 5. Lib. 3. Cod.

Potestne quis Iudex esse in propria causa?

Nec esse Iudex, nec sibi jus dicere quis potest. *l. un. C. h. l. 10. D. de jurisd.*

An nec quis in suorum causis?

Potest filius patri esse judex. *l. 77. D. de judic.* vel etiam arbiter. *l. quin etiam 6. D. de recept. arbit.* quà & quia res consensu geritur. *l. 2. pr. & §. 1. l. 47. D. de jud. l. ex consensu. D. de appell.* non aliter.

Qui legitimam personam standi in judicio habeant. Tit. 6. Lib. 3. Cod.

Cum supra dictum sit, persona judicis & litigantium constituere principaliter judicium, & de Iudice hucusque sit actum: qui sunt ergo litigantes?

Actores & rei, qui legitimam personam standi in judicio habent.

Qui habent legitimam personam standi in judicio?

Regulariter omnes. Excipiuntur autem aliqui ob statum. ita servi, nisi agatur de re atrocissima. *l. 53. D.* de

de judic. ita filiusfamilias non agit, nisi ex justa causa: ut, si pater absit, si injuriam, furtum, vel damnum injuria sit ipse passus, si legationis vel studiorum causa absuerit, vel alia sit similis. *l.18. D. de jud. l.8. D. de procur. l. 17. D. de reb. cred.* Aliqui ob ætatem: ita impuberes & minores. *l.1.& 2. C.h.* siquidem tutorum authoritas, vel curatorum consensus non accesserit, adeo ut sententia in illorum causis contra ipsos lata, sit ipso jure nulla. *l.1. 2. C. h. l. 4. C. si adversus rem judic.* Interim vero minores actionem momentaneæ possessionis recte movent, quia non patitur moram, & celeriter est expedienda. *l.3. C. de interd.* Sic etiam suo nomine experiri possunt, si veniam ætatis impetraverint. Aliqui ob pœnam: uti deportati, iique, quibus postulationibus omnibus est interdictum.

DE ACTORE.

Quis est actor?

Qui prior ad judicium provocavit, &, si in duplicibus litigantes simul provocaverint, sorte est dirimendum, ut sciatur, uter actor vel reus fuerit. *l.13.14. ff. de judiciis.*

Ut nemo invitus agere. Lib.3. Cod. Tit.7.

Poteстne quis invitus cogi ad agendum?

Nequaquam: Imo nec accusare quis cogitur. *l. un. C.h.* nisi agatur ex *l. diffamari.*

Poteстne quis cogi, ut institutam actionem ad finem perducat?

Potest: quia per litiscontestationem quasi judicio contrahitur de sententia expectanda. *l.3. §.11. ff. de pecul.* Sed hoc procedit, nisi malit liti vel instantiæ renunciare; id enim ordinario permissum est.

Quid, si quis liti aut instantiæ renunciet?

Siquidem ob causam novam, post emergentem, de qua ante constare non potuit, quia justam litigandi causam habuit, non tantum valide renunciat, sed & nullæ litis expensæ ipsi imputabuntur. *arg. l. 10. in fin. ff. de judic. l. 15. ff. de jur. fisc. l.2. C. de abol.* Sin autem temere litem moverit, recte quidem renunciat, verum litis sumtus solvet. *l.79. pr. ff. de Iudic.*

De

De consortibus ejusdem litis. Tit. 40. Lib. 2. Cod.

Quid, si ejusdem litis sint varii consortes?

Possunt singuli pro sua parte, vel unus, lite ante ordinata, reliquorum nomine & in solidum agere & defendere: verum, si agat unus, necessario cavebit de rato; si vero defendat, de judicato solvendo. *l.2. C.h.* Sumptus autem à reliquis recte petet actione negotiorum gestorum. *arg.l.40.ff.de negot.gest.junct.l.31.§.3.& 7.ff. eod.*

Quid, si aliqui ex consortibus litem deserant?

Portio ea accrescet agentibus. *arg. l.7.ff.fam. ercisc.* nisi ex pacto cum adversario inito id fuerit factum.

DE REO.

Quis est reus?

Qui convenitur, sive actione pulsatur: qui & fugiens dici solet. l 2 & [illegible]

Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, &c. Tit. 12. Lib. 4. Cod.

Potestne uxor pro marito, maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniri?

Non potest. *l. 1. l.f. C. hic.*

Quid, si maritus deliquerit, vel administrationem publicam habuerit?

Æque uxor dotem non amittet. *l. 2. C. h.* Imo nec obligatur patrimonium uxoris ob administrationem mariti. *vid. l.3. C.h.* Certum quidem est, quod fructus rei dotalis, constante matrimonio, pignori capi possint. *l.9. D. de Muner.* sed hoc non contrariatur, cum fructus sint mariti.

Ne filius pro patre. Tit. 13. Lib. 4. Codic.

Potestne filius pro patre, vel pater pro filio conveniri?

Non potest filius pro patre conveniri (licet pater contraxerit debitū ob alimenta filii. *arg.l.13.C.si cert. pet.*)

ſive ſit debitum ex cauſa publica, ſive privata. *l.* 2. & 4. *C.h.* Niſi quatenus filius ſucceſſit patri. *l.* 14 *C. de rei vind.* vel niſi pater adminiſtraverit cauſam primipilarem. *l f.C. de primipil.* Pariter nec pater pro filio emancipato convenitur. Imo conventus, ſi per errorem ſolverit, repetere poteſt. *l.* 1. *C.h.*

DE REPRESSALIIS.

Quomodo ergo repreſſaliæ ſunt permiſſæ, ſi nunquam liceat aliquem pro alio convenire?

Non facile, cum belli ſpeciem habeant, conceduntur: ſed tunc demum, quando concurrunt ſequentia. 1. Cum juſta eſt cauſa. ſc. cum in quæſtione magni momenti requiſitus Iudex juſtitiam adminiſtrare recuſavit. 2. Cum is, cui juſtitia denegata eſt, ſuo magiſtratui probavit liquido damnum, quod paſſus eſt, ac ſimul denegationem juſtitiæ. 3. Cum magiſtratus læſi monuit literis vel legatione alterum magiſtratum, de quo querela eſt delata, ut is compellat damnum reſarciri læſo, niſi velit adverſus ſe repreſſalias concedi. 4. Cum magiſtratus læſi adhibuit conſenſum ſupremi magiſtratus, qui populũ repræſentat, vel alias ipſius populi: ante enim permitti non poſſunt.

Quid ſunt repreſſaliæ, & quomodo diſtinguuntur à pignorationibus?

Repreſſaliæ fiunt ex authoritate Principis, ob juſtitiam denegatam. Pignorationes ſine authoritate Principis, ob turbatam juriſdictionem vel poſſeſſionem. Repreſſaliæ ſuo modo ſunt permiſſæ. *arg. Auth. habita. C. ne fil. pro patre.* Pignorationes vero in totum prohibitæ. *Nov.* 52. *cap.* 1.

Annon aliqui repreſſaliis eximuntur?

In ſpecie id tributum eſt ſtudioſis, publiciſque Profeſſoribus omnium artium & facultatum, eorumque nunciis. *d. Auth. habita.*

An ſervus ex ſuo facto poſt manumiſſionem teneatur. Tit. 14. Lib. 4. Cod.

Teneturne poſt manumiſſionem ſervus ex ſuo facto?

Nequaquam ex contractu. *l.* 1. & 2. *C. h.* ſed recte ex delicto. *l.* 4. *C.h.*

Quando

Quando fiscus, vel privatus, debitoris sui debitores convenire possit. Tit. 15. Lib. 4. Cod.

Potestne debitor debitoris à creditore conveniri?

A privato tantum potest duobus casibus. 1. Si debitor condemnatus nihil habeat in bonis præter nomina. *l. 2. C. h.* 2. Si nomina in solutum sint data. *l. f. C. h.* vel cessa. *d. l. fin.* vel oppignerata. *l. 4. C. quæ res pign.* Fiscus vero recte convenit debitorem debitoris, modo debitor non sit solvendo, & suum debitum agnoscat, *l. 3. & 4. C. h.*

Ut actiones ab hæredibus. &c. Tit. 11. Lib. 4.

Possuntne actiones ab hæredibus & contra hæredes incipere?

Possunt hodie. *l. unic. C. h. t.*

De hæreditariis actionibus. Tit. 16. Lib. 4. Cod.

Quomodo conveniendi sunt hæredes?

Nō Si personales sint actiones, pro rata hæreditatis parte, non habita ratione emolumenti. *l. 2. C. h. l. 1. C. si cert. petat.* sc. quæ sunt rei persecutoriæ, & res, sive obligatio divisionem patitur. *l. 2. §. 1. & seqq. ff. de Verb. Oblig.* Reales vero dantur adversus hæredes qua possident, adeo ut & unus in solidum, si possideat, conveniri possit. *l. 2. C. h.*

Ex delictis defunctorum in quantum hæredes conveniantur. Tit. 17. Lib. 4. Cod.

In quantum tenentur hæredes ex delictis defunctorum?

Non solent actiones ex delictis dari adversus hæredes, nisi quid ad eos pervenerit. *l. un. C. h. l. 5. ff. de calum.* vel nisi lis fuerit cum defuncto contestata. hoc enim casu ad pœnam pecuniariam ex delicto in solidum tenentur hæredes. *l. 87. & 139. D. de Reg. Iur.* illo tantum, quatenus pervenit. *d. l. unic.*

Quid juris, si judicio publico agatur?

Si ad pœnam corporalem instituatur accusatio, post mortem ea nec institui, nec peragi poterit ante instituta.

Si ad pœnam pecuniariam, secus est. vid. & confer *l.* 20. *D. de accusat. l.* 2. *D. ad L. Iul. repet. l. fin. D. ad L. Iul. peculat.*

Quid, si defunctus dolose in contractu versatus fuerit?

Siquidem instituatur actio ex contractu persecutoria rei tantum, hæres in solidum tenetur. *l.* 12. 49. *D. de obl. & act. l.* 7. *§. datur. D. depos. l.* 152. *§. f. l.* 157. *§. f. D. de Reg. Iur. l.* 17. *C. de negot. gest. l.* 1. *C. de hered. tut.* Si ob dolum ad pœnam agatur, non in solidum, sed in quantum pervenit. *§.* 1. *Inst. de perpet. & temp. act.* vel in solidum, si lis sit contestata, *d. §.* 1. *l.* 26. *& seq. D. de dolo malo.*

De formulis & impetrat. act. sublatis. Tit. 58. Lib. 2. Cod.

Suntne hodie formulæ & impetrationes actionum observandæ?

Nullatenus. *l.* 1. *&* 2. *C. h.* ne videantur leges magis verbis, quam rebus esse impositæ. *l.* 2. *in f. Cod. Comm. de legat.*

Licetne ergo confuse litigare?

Quamvis formulæ quoad aucupationes syllabarum sint amputatæ. *l.* 1. *C. h.* tamen desideratur, ut non aliter actio instituatur, quam eo modo, qui conveniat rei & proposito negotio. *l.* 2. *C. h.*

De Litiscontestatione. Tit. 9. Lib. 3. Cod.

Cum de personis judicium constituentibus hactenus sit dictum, dic, quo actu judicium inchoetur?

Litis contestatione. Quæ nihil aliud est, quam controversiæ facta ab actore narratio, & ad eam rei contradictio. *l. un. C. h. l.* 14. *§.* 1. *C. de judic.* Hæc omnino est necessaria, adeo ut omissa sententiam reddat ipso jure nullam. *arg. l.* 1. *C. h.*

Quomodo distinguitur?

Distinguunt eam nonnulli in affirmativam & negativam, sed re vera tantum est negativa: semper enim contradictio desideratur. *d. l. un. & l.* 14. *§.* 1. *l.* 73. *D. de procurat.*

Quomodo fit legitime litiscontestatio?

Siquidem narrationem litis præcedentem contradictio

ctio subsequatur, quæ certa sit. Nec necesse est, ut in continenti subsequatur: sufficit enim, & eam fieri ex intervallo. *arg.d.l.un. & d.l.14.*

Qui sunt effectus litiscontestationis?

Varii. 1. Actionem temporalem perpetuat. *l. 139. ff.de Reg. Iur.l.9.§.3.ff. de jurejur.* 2. Efficit, ut actio, quæ morte aliàs extingueretur, etiam adversus hæredem competat. *l.87.de Reg. Iur.* 3. Interrumpit usucapionem: Ex bonæ fidei possessore, malæ fidei facit. *l.10.Cod. de acq. poss.l.7.C. de præscript. 30 annor. l.22. C.de rei vind.* 4. Inducit novationem. *l.29.junct. l.11. §.1. ff. de novat.* 5. Facit rem litigiosam in actionibus personalibus. *arg. l.2.C. de litig.* uti citatio in realibus. *Nov.112.c.1.* 6. Transfert periculum rei in adversarium, maxime, si prædo sit, & justam contradicendi causam non habeat. *l.40.ff.de petit.hæred.* 7. Parit usuras tam in stricti juris, quam bonæ fidei judiciis. *l.35. ff.de usur.junct.l.32.§.2.cod.* 8. Facit curatorem vel procuratorem dominum litis. *l. 11. 23. C. de procurat.* 9. Præcludit viam dilatoriis exceptionibus. *l.pen.C.de except.* nisi post emerserint, vel reus de iis servandis fuerit protestatus. 10. Impedit, quo minus cedens liberare possit eum, contra quem cessa est actio. *l. 3. C. de deleg.* 11. Impedit, quo minus creditor, qui cum pluribus fidejussoribus in partes viriles litem contestatus post deprehendit aliquos non esse solvendo, in eos, qui solvendo sunt, petitionem redintegrare possit. *l.16.C. de fidejuss.*

Suntne nonnulla, quæ impediunt litiscontestationem?

Sunt varia: ea sc. quæ ab ingressu judicii quem removent, & non permittunt causam in dubium vocari. *c.1. & 2. hic in 6.* uti sunt exceptiones transactionis, rei judicatæ, litis per jusjurandum finitæ, & similes.

De pœna temere litigantium. Tit. 16. Lib.4. Inst.

Suntne certi modi, quibus litigantes coërcentur, ne temere ad litigandum procedant?

Sunt varii. 1. Est infamia. 2. Pœna pecuniaria. 3. Iurisjurandi religio.

Quæ est pœna infamiæ?

Non ex omnibus actionibus, sed ex quibusdam

damnati fiunt infames: veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, de dolo, item tutelæ, mandati, depositi, directis ob dolum, non contrariis, item pro socio. §. 2. *Inst. hic. l. 1. ff. de his qui not. infam.* Insignis enim est malitia, non tantum committere delictum, sed & actum, dolo malo gestum, ad extremum litigando in judicio tueri.

Quæ est pœna pecuniaria?

Condemnatio in expensas & litium damna. §. 1. *inf. Inst. hic. l. 79. princ. ff. de judic.* quinimo & in mulctam extraordinariam, si manifesta sit calumnia.

De plus petitionibus. Tit. 10. Lib. 3. Cod.

Quibus modis plus petitur?

Variis. re, si major summa: loco, si incommodiori loco: tempore, si ante tempus: causa, si simpliciter, quod alternative debetur, petatur. §. 33. *Inst. de act. l. f. C. h.*

Quæ est pœna plus dolo malo petentium?

Qui tempore plus petit, tenetur duplicare inducias pacto concessas, quæ sunt inter diem petitionis & eumdiem quo solvi debet. *d.* §. 43. *& l. 2. C. h.* Qui vero aliis modis plus petit, reddere tenetur triplum damni, quod propter hanc rem passus est adversarius, sive nomine sportularum, sive ex alio à causa. *d. l. 2. & 3.*

Quid, si tutores vel curatores plus petant?

Nullum ex eo sentiunt damnum pupilli vel minores, sed ipsimet tutores vel curatores *l. 1. C. h.*

Quid, si per errorem plus petitum sit?

Potest is error, ubi cognitus fuerit, ad sententiam usque in eodem judicio corrigi. § 34. *& 35. Inst. de actionib.* Solet enim ignorantia in talib. à pœna excusare. *l. 29. D. mandat.* Is enim tantum in pœnam plus petitionis incidit, qui dolo malo plus petit. *l. 3. C. h.*

An ergo nunquam licet ante diem agere?

Etsi quidem ordinario non liceat petere, quod in diem debetur, nisi cum dies venerit, & vexari non debeat reus ante tempus: tamen audiendus est creditor, si ex causa agat, ut adveniente die sibi solvatur. *arg. l. 16. D. de petit. hæred. l. 1. C. de sentent. quæ sin. cert. quant.* Quod magnum habet usum in actione redituum, & aliis causis. Deinde, & ante diem potest agi ex

justa

justa ad cautionem, licet debitum exigi nequeat. *l.41. D. de judic. l.2. de evict. l.38. D. pro socio.* Quod non tantum in bonæ fidei judiciis, secundum *Dd. Ll.* sed & in stricti juris actionibus ob æquitatem rei admitti debet.

De Jurejurando propter calumniam dando. Tit.59. Lib.2. Cod.

Quomodo juramento coërcentur temere litigantes?

Iurare debent de calumnia: hoc est, jurato declarare, se causam bona fide agere & acturos esse.

Qui debent jurare?

Non tantum actores, verum etiam rei, *Auth. hoc sacr. & Auth. in isto. C. h.t.* Imo & ex causa Advocati & Procuratores.

Nullisne ergo remittitur?

Remittitur parentibus in causis liberorum. *l.7. §.3. ff. de obseq. parent.* Et est indultum nonnullis, quos dignitas, sexus, verecundia, vel morbus impedit, ut domi suæ jurent, adversario vel procuratore ejus præsente. *l. 2. §. 1. C. h.*

Quid, si actor vel reus in judicium venire nequeat?

Potest procurator ex speciali mandato in animam mandantis jurare. *c. f. hic in 6.* nisi Iudex ex speciali causa voluerit personas principales præstare jusjurandum.

In quibus causis præstatur?

In omnibus: sive summarie, sive ordinarie agatur. *l. 1. & 2. C. h.* Non vero in criminalibus judiciis facile exigendum est ab accusatis: ne perjuriis detur occasio, & quis se prodere cogatur. *arg. c. 19. caus. 2. q. 1.* Accusatoribus recte imponitur, quia nusquam aliter constitutum, & hodie inscriptiones in crimina cessant.

Quid, si omissum sit hoc juramentum?

Non vitiabitur per hoc processus: omitti enim potest expresse vel tacite: sic tamen, ut Iudex non impediatur deferre, quoties res postulat. *l. 2. §. 4. C. h.*

De ordine Judiciorum. Lib.3. C. Tit.8.

Quis ordo debet servari in actionibus, sive in judiciis, si plures oriantur quæstiones?

Sunt hic varia observanda. Præferri enim debet actio,

quæ

quæ alteri facit præjudicium: sic, qui judicio familiæ erciscundæ acturus est, si ei de statu controversia fiat, prius præjudicialem action. movebit. *l.2.C.h.* quo facit textus in *l.54.ff. de judic. l.16. & 18. de Except. l.7.ff. de petit. hæred.* Unde etiam ordinario causa momenti sive possessionis, proprietatis quæstioni præfertur. *l.3. C. de judic. l.13. Cod. de rei vind. §.4. Inst. de interd.* Deinde, major quæstio præfertur minori. *d. l.54. l.f. C.h.* Quæ vero major habenda, æstimabit Iudex. Hinc regulariter prius de criminali, quam civili causa agendum. *l.f. C.h.*

Cur dicitur regulariter?

Quia arbitrio judicis committitur, ut aliquando civilis præponatur. *arg. l. quoniam C. ad. L. Iul. de adulter. l.8. C. de plagiar.* ac præterea, quia sæpe cumulatur civilis cum criminali, cum res exigit. *l.3. C.h.*

DE CONCURSU ACTIONUM.

Quando actiones dicuntur concurrere?

Cum duæ pluresve actiones personales, vel reales, aut mixtæ, eidem actori adversus eundem reum competunt ex una vel pluribus causis. *l.10. D. act. empt. l.56. D. de furt.* & singulæ exerceri possunt.

Suntne aliquæ regulæ observandæ in concursu?

Sunt variæ. Concurrunt vel mere rei persecutoriæ solæ, vel pœnales solæ, vel pœnales cum persecutoriis, vel mixtæ solæ, vel mixtæ cum persecutoriis rei, vel mixtæ cum pœnalibus. In hisce omnibus diversa jura obtinent.

Quæ est prima regula?

Si concurrant mere rei persecutoriæ ex eadem causa, una tantum licet experiri. *l.43. §.1. D. de Reg. Iur. l.18. 34. §.1. D. de oblig. & act. l.38. §1. D. pro socio.* Quod enim semel nostrum factum est, amplius nostrum fieri non potest, &, ut bis idem exigatur, bona fides non patitur. *l.3. §.4. D. de acq. poss. l.57. D. de Reg. Iur.*

Annon debet hæc regula limitari?

Debet. 1. Quoties dubitatur utra actio competat. *arg. l.1. §.4. D. quod legat. l.16. C. de inoff.* 2. Quoties in actione altera, qua non est actum, quid amplius est, vel quid peti possit, cujus ante non est facta mentio. *l.43. l.47. D. pro soc. l.28. D. de act. empt. d. l.34.*

§.2. *D. de oblig. & act.* Et sic consumi dicuntur victoria & condemnatione sive consecutione potius, quam electione sive institutione sola.

Quæ est secunda?

Si rei persecutoriæ solæ concurrant ex diversis causis, singulis uti permissum est. quod explicandum est in actionibus realibus, non, ut quis sæpius eandem rem possit obtinere; quod fieri jure non potest: sed ut, quod non obtinuit ex priori causa, id obtineat per posteriorem. Ergo interest, an simpliciter quis rem suam petierit, an adjecta causa. si simpliciter, rursus non potest agi. *l.* 11. §. 1. 4. 5. *l.* 12. 13. 14. 15. *pr.* & §. 2. *l.* 27. *D. de except. rei judic.* Si causa adjecta, non nocebit, si post ex alia causa experiatur. *d. l.* 11. §. 2. & *l.* 14. §. 2. verum, in actionibus in personam, singulas obligationes singulæ causæ sequuntur: nec ulla earum alterius petitione vitiatur. *d. l.* 14. §. 2. Adeo ut non tantum post unius rejectionem, altera uti liceat. *l.* 28. *D. de liberat. leg. l.* 93. §. 1. *D. de leg.* 3. verum etiam post condemnationem ex alterutra, sive ejusdem generis actiones sint. *l.* 10. *D. de act. empt.* sive diversi. *d. l.* 18. *D. de oblig. & act.* Quin etiam non tantum licet instituere diversas actiones, sed etiam restaurare ac repetere easdem, ob certas causas: ut si justo errore deceptus priorem moverit. *l.* 13. *D. de inst. act. l.* 1. §. *f. D. quand. de pecul. l.* 4. §. *f. D. Quod cum eo qui.* si in priori judicio temporalis fuerit exceptio. *d. l.* 1. §. *f. l.* 15. *ff. de obl. & act.* Vel, si generali actione peracta, postea ob rem particularem eadem actione agatur.

Quæ est tertia?

Si mere pœnales plures concurrant, omnibus experiri licet, sive ex uno delicto & facto, sive ex uno facto & pluribus delictis, sive ex pluribus delictis & factis nascantur. hoc addito temperamento, ut, si ex pluribus factis & delictis nascantur, singulis in solidum possit agi: nullius enim debet dari impunitas. *l.* 2. *ff. de privat. delict. l.* 27. 32. §. *f. D. ad Leg. Aquil.* si ex uno facto & uno vel pluribus delictis nascantur, possit agi omnibus. *l.* 1. §. 4. *ff. de publ. & vectig. l.* 43. §. 1. *de Reg. Iur. l.* 30. 32. 34. 35. *de oblig. & act.* sic tamen, ut consumantur, qua in posteriori nō est quid amplius, & liceat omnibus

agere,

agere, si ante leviori si actum. *l.* 41. §.1. *ff. de oblig. & act. d. l.*34 *eod. l.* 1. *ff. de vi bon. rapt.* Adeoque erunt partes Iudicis, ut, quod plus est in reliqua actione, actori adjudicet, Quinimo & aliquando ex justa causa eadem actio, si ante minus petitum fuerit quam peti poterat, potest repeti. *l.*26. *ff. ad leg. Aquil.*

Quæ est quarta regula ?

Si concurrat rei persecutoria cum pœnali, neutra alteram tollat. vid. *l.*7. §. 1. *de condict. furt.* §. *f. Inst. de oblig. q. ex delict. & aliis casibus expressis l.*45. *ff. pro socio. l.* 44. §. 2. *de oblig. & act. l.*29. *ff. deposi. l.*42. *ff. locat. l.* 2. §. 1. *ff. de tut. & ration.* Sunt enim hæ actiones ex causis diversis, & complectuntur diversas res, adeo ut exceptio rei judicatæ non possit obstare, nec objici æquitas, quæ vetat bis idem exigi.

Quæ est quinta ?

Si concurrat mixta cum rei persecutoria, potest postea altera earum proponi, si una quis egerit & obtinuerit, qua altera plenior est. *l.* 7. §. 1. *ff. commod. l.* 34. §. *f. de obli. & act. l* 47. 50. *ff. pro socio.*

Quæ est sexta regula ?

Si mixtæ concurrant cum pœnalibus vel inter sese, hactenus consumuntur, qua vel idem vel tantundem iis petitur. *l.* 1. *ff. de vi bon. rapt. l.* 14. §. *f. l.* 15. *ff. Quod met. caus. l.* 2. §. 3. *ff. de priv. delict.*

Annon eget hæc regula temperamento?

Eget omnino: nam tunc tantum procedit cum ex uno facto plura delicta nascuntur. *l.* 1. §. 22. *ff. de tutel. & rat. redd.* Sin autem sint plura delicta, singulis tota pœna petitur: nunquam enim delictum ob aliud delictum non punitur. *l.* 2. *ff. de privat. delict.*

De Cumulatione actionum.

Quæ est actionum cumulatio ?

Est plurium actionum unius vel plurium rerum nomine in eodem libello coacervatio.

Suntne nonnullæ regulæ de prohibita cumulatione ?

Sunt. Et prima est: Non conceditur cumulatio, cum una actio ita se habet ad alteram, ut possibile sit, abso-

solutoriam latam in una parere, exceptionem rei judicatæ in altera. *l. 16.* 18. *D. de except. l.* 11. §. 4. *D. de except. rei jud.*

Quæ est secunda regula?

Non conceditur etiam cumulatio, cum plures actiones sic se habent, ut una electa, altera tollatur. *l.* 9. §. 1. *D. de tribut. act. l.* 6. *D. de except. rei jud.* Eaque regula non tantum procedit, cum electio actionum datur; sed & cum actiones sibi invicem sunt contrariæ. *l.* 1. *C. de furt. arg. l.* 14. 16. *C. de inoff. testam.*

Quæ est tertia?

Cum actione, quæ præjudicium parit, & quam ex ordine præcedere oportet, non potest ea cumulari, quæ necessario sequi debet, quando est diversus agendi finis, diversumque petitur.

Tit. 2. D. De inofficioso testamento. 28. Lib. 3. Cod. 18. Lib. 2. Inst.

Cum hucusque in genere sit actum de præparatoriis judiciorum, ipsisque judiciis; & methodus exigat, ut de ipsis actionibus singulis agatur. Quomodo ergo distinguuntur actiones?

Sunt vel in rem, vel in personam, vel mixtæ. In rem, vel universales, vel speciales. Vniversales, quibus rerum universitas petitur; qualis est petitio hæreditatis, quæ vel inest querelæ inofficiosi, vel directo ex sua causa instituitur. Speciales; ut rei vindicatio, confessoria, negatoria.

Quid est querela inofficiosi?

Remedium extraordinarium, sive actio, qua certæ personæ, quibus id jure speciali datum est, conqueruntur se inique esse defuncti testamento exhæredatos.

Quibus datur querela?

Datur parentibus, liberis, & certo casu fratribus.

Quibus liberis?

Liberis utriusque sexus. *l.* 1. 3. 5. *ff. hic. l.* 7. 15. *C. h.* sive sint sui, sive emancipati. *pr. &* §. 1. *Inst. h. junct. Nov.* 115. *c.* 3. non tantum legitime natis; sed & legitimatis per subsequens matrimonium: per rescriptum

Prin-

timatis, non aliter, quam si legitimi liberi non sint. *arg. Nov. ll. 89. c. 9.*

Quid juris in adoptatis?

Arrogati, qui quartam habent, à querela removentur. *l. 8. §. 15. ff. h.* reliqui vero adoptati, qui transeunt in potestatem patris adoptivi, recte querelam hanc instituunt. *§. 2. Inst. hic.* at adoptati ab extraneo, hanc movere nequeunt. *l. 10. C. §. 2. Inst. de adopt.*

Quid juris in naturalibus tantum, spuriis, & damnato coitu natis?

Ex damnato coitu nati, nec contra matris, nec contra patris testamentum quid movere possunt, quia non succedunt ab intestato. Spurii vero, quia patrem certum demonstrare non possunt; & naturales tantum, quia ipsis à patre nihil præter alimenta præstari debet, conqueri de paterno testamento nequeunt: sed recte de matris. *per l. 29. §. 1. ff. h. l. 2. & ff. unde cognati.* vero adversus matris illustris, si concurrant cum liberis legitimis, testamentum non audiuntur. *arg. l. 5. Cod. ad SC. Orfit.*

Quid, si pater nec legitimos liberos, nec legitimam uxorem reliquerit, sed tantum naturales; competitne eo casu ipsis querela?

Non. quia tantum ipsis est concessum, ut ad duas uncias succedant ab intestato. *Novell. 89. c. 12. §. 4.* & nusquam legitima ipsis tribuatur. unde nec querelam habent. *arg. Nov. 18. c. 1. in fin.*

Quibus parentibus datur?

Illis, qui ab intestato essent successuri, sine distinctione sexus vel potestatis.

Quibus fratribus?

Tantum germanis & consanguineis, eoque demum casu, quo turpes personæ sunt institutæ hæredes. *l. 1. D. l. 27. C. h.* Absurdum enim esset, turpitudine notatos præferri fratribus honeste viventibus. Cæteris vero cognatis & uterinis fratribus non competit. *d. l. 27.*

Quæ sunt hoc casu turpes personæ?

N3 Quæ vel facti vel juris infamia sunt notatæ. *d. l. 27. C. h.* Qua in re & judices convenit esse proniores, ut etiam infamiam facti admittant notabilem aliquam: cum exhæredationes & fratrum exclusiones sint odiosæ. *arg. l. 19. D. de lib. & posthum.*

Datur-

Daturne etiam hæc querela hæredibus exhæredatorum?

Communiter statuitur, ad suos indistinctè transmitti. *l.* 5. 34. 36. §. 2. *C. h.* Ad extraneos vero non aliter, quam si fuerit præparata. *arg. d. Ll. & l. 6. C. de transact.* Verum æquitati & rei ipsi convenientius defendetur, querelam ad liberos simpliciter; ad alios non, nisi præparata sit, transire.

Quando dicitur præparata?

Cum vel denunciatio, vel editio actionis, multo magis cum litis contestatio est facta. *l. 7. ff. h. t.* Sin autem mutaverit is, cui querela inofficiosi competit, voluntatem, præparatio dicetur sublata. *l. 15. §. 1. ff. h.*

Contra quos datur?

Contra omnes hæredes scriptos, vel etiam viva voce nuncupatos. *l. 15. §. f. l. 17. 24. 29. §. f. D. l. 31. C. h.* non tantum directos, sed & fideicommissarios. *l. 1. C. hic.* quinimo & illos, qui hæredum locum obtinent. *l. 10. C. h.* modo adita sit hæreditas. *l. 8. §. 10. ff. l. 36. C. h.*

Coram quo Iudice instituenda est?

Coram eo, sub quo hæres domicilium habet. *l. 29. §. f. D. h. l. 19. D. de judic.* aut sub quo hæreditas est sita. *arg. l. 3. C. ubi in rem act.* & aliquando in foro exhæredat, si is conveniatur ad hæreditatis, quam possidet, restitutionem: potest enim per modum contradictionis sive reconventionis querelam adversus petentem movere. *l. 8. D. h.* cum enim ipsi datur actio, multo magis exceptio. *l. 156. §. 1. D. de R. Iur. c. 71. eod. in 6.*

Quomodo instituitur querela?

Olim opus erat colore, quasi non sanæ mentis fuisset testator. *pr. Inst. l. 5. D. h.* Sed hodie actor, cum narravit, se à defuncto patre, filio, vel fratre exhæredatum immerito, reumque adiisse hæreditatem, petit, testamentum declarari inofficiosum, vel exhæredationem non justa vel non vera ex causa factam, rescindi quoad institutionem hæredis. Cui deinde additur petitio hæreditatis, hoc modo: Ac consequenter contendit actor, se declarari hæredem ab intestato ex asse aut pro parte, & pro ea, ex qua hæres est, sibi hæreditatem adjudicari, reumque condemnari ad eam restituendam cum omni causa.

Quia

Quis est hujus actionis hodie effectus?

Vt testamentum rescindatur quoad hæredis institutionem, manentibus legatis & fideicommissis salvis. *Novell. 115. c. 3. in f. & c. 4. Auth. ex caus. Cod. de liber. præter.*

Quid, si pater per querelam filium, qui instituit honestam personam, reddiderit intestatum, debetne & frater cum ipso admitti?

Non admittetur, licet aliàs succedat ab intestato: quia, cum recte est exclusus, non poterit ex accidenti & alieno ac adventitio jure in fraudem legis admitti. *arg. l. 6. ff. qui, & à quib. manum.*

Debetne dicto casu pater in solidum succedere?

Tantum in eam portionem, quam habiturus esset ab intestato: reliquum vero, quod fratribus ab intestato cederet, manet penes hæredem scriptum; quia id in querela inofficiosi receptum, ut pro parte quis intestatus fieri possit. *l. 15. in f. l. 17. D. hic.*

Suntne casus, quibus querela cessat?

Varii. 1. Si testamentum militare sit. *l. 8. §. 3. & 4. D. h.* 2. Si sit testamentum factum à patre filio impuberi. *d. l. 8. §. 5.* 3. Si legitime filius sit exhæredatus. *Nov. 115. c. 3.* 4. Si testator sit testatus de peculio castrensi vel quasi. *l. f. §. 1. C. h.* 5. Si filius post obitum testatoris approbaverit testamentum, vel expresse paciscendo cum heredibus. *l. 35. §. 2. C. h.* vel tacite agnoscendo legatum. *§. 4. Inst. h.* suo nomine. *§. 4. & 5. Inst. h.* 6. Si alia quadam ratione exheredatus pervenire possit ad hereditatem. *§. 2. Inst. eod.* 7. Si institutus fuerit quis ex legitima, vel etiam minima aliqua ejus parte, sive etiam certa re. *§. 3. Inst. l. 30. C. h.*

Quid, si filius pactus sit cum patre testatore, quod non sit moturus controversiam adversus testamentum?

Ejusmodi pactum non obstat. *l. 35. §. 1. C. h.* quia præstat magis, filios meritis ad paterna obsequia, quam pactionibus astringi. *d. l. 35. §. 1.* imo nec obstat pactum, licet pater filio quid eo nomine donaverit. *d. l. 35. §. 1.*

Quid, si filius agnoverit legatum, quo minus legitima portione ei relictum est?

Testamentum quidem valebit; sed, si non adjecerit filius, nullam sibi superesse de legitima quæstionem, nul-

nullum sibi facit præjudicium : semper enim agere potest ad supplementum legitimæ. *d.l.35.§.2.C.h.*

Quid, si filius sit institutus ex re certa, debetne ea esse contentus?

Nequaquam : potest enim æque agere ad supplementum legitimæ. *l.* 30. *C. h.* Non enim patri aliter permittitur testari, quam ut liberis detur vel postea suppleatur legitima.

DE LEGITIMA,

Quid ergo est legitima?

Est portio portionis ab intestato debita iis, quibus, si exheredentur, querela inofficiosi datur; ex ratione naturali introducta, jure vero civili plene constituta & definita.

Quanta portio hæreditatis est legitima?

Fuit olim quarta. Iure vero novissimo, si liberi sint quatuor vel pauciores, est triens; si quinque vel plures, est semis. Quod augmentum etiam in parentibus, vel fratribus locum habere, indicat *Nov.* 18. *c.* 1. *in fin. junct. l.1.15.ff.l.27.C.h.*

Faciuntne hic etiam exhæredati partem?

Nullo modo: habentur enim pro mortuis. *arg. l.17. ff. h.l.1.§.5.ff. de conjung. cum emanc.*

Quid debet observari circa legitimam?

1. Vt non titulo legati, sed institutionis, quia honorabilior est, relinquatur. *Nov.* 115. *c.* 3. 2. Vt non gravetur modo, fideicommisso, conditione, aut mora. *l.30.32.C.h.*

Estne legitima hæreditatis vel bonorum quarta portio?

In se est pars hereditatis, sed ratione computationis est bonorum. Non enim aliter computari potest, quam ære alieno & impensis funeris deductis. *l.8.§.9.ff.h.*

Estne ergo ulla ratio, fideicommisso onerandi legitimam?

Variæ sunt propositæ, verum non satis legibus convenientes. Cæterum, si pater sic caverit testamento: *Volo, ut liberi, priusquam ad divisionem procedant, eligant, vel solam legitimam non oneratam, vel totam suam portionem, universali onere fideicommissi, non tan-*

tantum in bonis supra legitimam, sed & in legitima gravatam. Liberi eo casu tenentur, priusquam hæreditatem dividant, declarare, utrum legitimam solam sine gravamine, an totam portionem cum onere velint; & sic non tam pater quam liberi sua electione legitimæ onus imponunt. Licet enim pater directo non possit, hoc tamen modo per indirectum efficit. Multa quippe oblique fieri possunt, quæ directo facta non valent. *arg. l. 1. ff. de auth. tut.*

Quamdiu durat querela, vel actio ad supplementum?

Querela quinquennio tollitur. *l. 8. §. f. D. l. 34. in f. C. h.* condictio vero ad supplementum legitimæ perpetua est, quia est actio personalis ex lege, quæ 30 demum annis præscribitur. *l. 3. C. de præscript. 30 vel 40 annor.*

De inofficiosis donationibus. Tit. 29. Lib. 3. Cod.

Quid, si parens donationibus immensis facultates exhauserit ante obitum?

Datur querela inofficiosæ donationis, sive consilio fraudandæ legitimæ, sive non fraudandæ, sit facta. Per hanc liberi agunt, ut donatio inofficiosa declaretur & rescindatur, & consequenter, legitima libera adjudicetur. *l. 1. & tot. tit. C. h.*

In quibus convenit hæc querela cum inofficiosi, & differt ab ea?

Convenit, 1. Quod utraque occurat inofficiosis parentum actionibus. 2. Quod utraque non detur, nisi post obitum; quia testamentum vires demum post mortem accipit; & legitima est portio hereditatis, quæ non potest esse vel peti ex bonis viventis. *l. 1. ff. de hæred. vel act. vend. l. 1. §. Si impuberis. ff. de collat. bon.* 3. Quod utraque non detur, cum remedio alio quis uti possit. *§. 2. Inst. de inoff. test. junct. l. 4. & 6. C. h.* 4. Quod utraque cesset, si filius approbaverit voluntatem patris, vel expressa voluntate, vel tacita per lapsum quinquennii. *l. 35. §. 2. C. de inoff. junct. l. 6. l. f. C. h. l. 8. §. f. ff. de inoff.* Differt vero hæc à querela inofficiosi, quod 1. hæc sit ex contractu; querela

rela inofficiosi, ex testamento. 2. Quod hac tantum petatur legitima. *l.* 1. & 2. *C. h.* querela inofficiosi, tota portio hæreditatis, salvis legatis. *Novell.* 115. *c.* 3. *in fin.*

Quando debet quantitas patrimonii spectari?

Non tempore donationis, sed mortis: cum agatur de re, quæ demum post obitum petenda & æstimanda est.

Imo videtur quod in totum revocari debeat donatio. 1. per l. 8. C. de revoc. donat. 2. quia querela hæc ad exemplum inofficiosi, l. 2. l. f. C. h. qua totam institutionem tollit, introducta est?

Nihil ex locis dictis sequitur. Quia *in d. l.* 8. non agitur de inofficiosa donatione, quæ in odium liberorum erat facta; sed de ea, quam fecit pater liberos non habens, illhac sc. mente, ut revocetur, si postea liberos suscipiat. Deinde, querela hæc ad similitudinem inofficiosi testamenti constituta est, ut sit una vel similis causa. *d. l.* 2. & *f.* in omnibus, in quibus lex aliter non constituit. Lex autem voluit jus dici aliter in donatione, quam inofficioso testamento in hac specie, uti supra probatum.

Quibus casibus cessat hæc querela?

Fere omnibus, quibus inofficiosi; uti, si salva sit relicta quantitas legitimæ, vel, si liberi sint ingrati, &c.

De inofficiosis dotibus. Tit. 30. Lib. 3. Cod.

Quid, si immoderatis dotibus parens exhauserit facultates suas?

Eo modo potest querela institui, quo ob inofficiosam donationem. *l. un. C. h.* Scilicet, si actum sit, ut qui dotem accepit, eam lucretur, & post mortem parentis non sit dos conferenda.

Quid, si per alios contractus parens patrimonium dissipaverit?

Siquidem id fuerit factum in fraudem legitimæ, & alii lucrum sine onere senserint, liberis est favendum. *l. f. D. Si quis in fraud. patron.* Sin autem lucrum alii, in quos bona sunt translata, non percipiant, aliorum causa erit melior. *arg. l.* 8. §. 9. *ff. de inoff. testam.*

Tit.

Tit. 3. De petitione hæreditatis. 31. Lib. 3. Cod.

Quid est petitio hæreditatis?

Est actio in rem universalis, qua actor petit hæreditatem delatam sibi restitui ab eo, qui eam possidet.

Annon rectius dicitur mixta. l. 7. C. h.?

Sua natura est in rem: verum, qua habet ex accidenti præstationes quasdam personales, ut puta, nomine eorum quæ à debitoribus sunt exacta, vel si quæ sint à possessore soluta, distracta; si fructus percepti. *l. 25. §. 18. junct. §. 1. ibid. & l. 31. inf. D. h.* & mixta dici potest.

Quomodo distinguitur?

Datur vel directo hæredi; quæ est vel civilis vel prætoria: vel obliquo; quæ est fideicommissaria.

Quibus ergo datur civilis?

Datur vero hæredi, sive ex testamento, sive ab intestato. *l. 1. 2. & 3. ff. h.* sive suo nomine & per se, sive per alios effectus sit hæres. *d. l. 2.* Nec tantum hæredi ex asse, sed & ex parte. *l. 10. §. 1. ff. h.*

Quid, si quis ex certa re sit institutus?

Si solus sit nominatus hæres, ei hæc actio competit: quia rejicitur rei mentio, & habetur pro instituto ex asse. *l. 1. §. 4. ff. de hæred. inst.* Si cum aliis scriptis vel simpliciter vel ex partibus hereditatis concurrat, erit loco legatarii. *l. 13. C. eod.* & propterea actio hæc ei denegabitur. Sin autem alii, cum quibus vocatur, sint quoque vocati ex certis rebus, competet & huic & aliis hæc actio. *arg. l. 9. §. 13. ff. eod.*

Quid, si quis ex testamento adierit, & ejus vires ignoraverit, posteaque petere velit hæreditatem ab intestato?

Etsi quidem necessario nemo teneatur in libello exprimere, utrum ex testamento, vel ab intestato petat: tamen, si quis de facto ex testamento petierit, cum ignoraret vires testamenti, non prohibetur legitimam hæreditatem vindicare. *l. 8. ff. l. 3. C. h. l. 19. vers. cæterum. ff. de inoff. l. 97. in fin. de acq. hæred.*

Contra quos datur hæc actio?

Contra eos, qui possident vel pro hærede, hoc est, bona

bona fide putant, vel ex causa aliqua contendunt se hæredes esse. *l.11.ff.h.* vel pro possessore; quales sunt prædones, qui interrogati cur possideant, quia possidemus, responsuri sunt. *d.l.11.§.1.l.12.13.ff.h.* Nec distinguitur, utrum totam hæreditatem, an partem etiam minimam hæreditatis jure detineant. *l. 9. & 10.ff.h.* Quinimo & contra debitores hæreditatis, qua contendunt ratione ejus debiti esse hæredes. *d.l.13. §.f. l.14. 15.16. junct. l.42.ff.h.t.*

Annon & utiliter dari potest adversus illos qui non possident?

Potest; uti, si quis sese liti obtulerit: habetur enim pro possidente. *d.l.13. §.13.l.45. D.h.* sc. ut teneatur, quanti interfuit actoris, non decipi. *d.l.45.junct.l.39.D. de dol.mal.* Pariter &, qui dolo desiit possidere, hac actione quasi possidens tenetur. *d.l.13.§.14.l.25.§.8.D.hic.*

Daturne etiam contra emptores hæreditatis?

Expressi sunt casus. *d. l.13. §.4. & seqq.* ut si venditor non extet; si modico vendiderit bonæ fidei possessor, sive sponte, sive ex jussu testatoris; si quis sciens alienam emerit hæreditatem; si à fisco quis emerit. *d. l.13.§.7.8.& 9.* Quibus addi debent similes casus, quibus æquitas hanc dari postulat, & emptor hæreditatem possidet, tanquam universitatem à se emptam: alias vero debet dari ordinario vindicatio. *l.2. §. emptor.C.h.*

Quæ res veniunt in petitionem hæreditatis?

Non tantum hæreditaria corpora; sed & aliæ omnes res, quarum periculum ad hæredem pertinet: uti res pignori datæ defuncto, vel commodatæ, depositæve. Etiam illæ, in quibus possessor retentionem tantum habuit: uti late hæc explicantur *l.19.20. D h.* Quinimo & eæ res, quas postea cœpit possessor possidere. *l.4.l.18. §.pen.l.41.ff.h.*

Qua forma actio hac instituitur?

Actor, postquam narravit defuncti hæreditatem sibi delatam, vel ex testamento, vel ab intestato, adversariumque possidere, petit, se declarari hæredem, & reum condemnari, ut hæreditatem in totum vel pro parte sibi restituat cum omni causa.

Quis denique est effectus hujus actionis?

Ut interim nihil distrahatur, nisi sint, quæ servando ser-

ſervari non poſſunt, vel ad cauſam funeris pertinent, ſimilemque rationem habent. *l.* 5. *ff. hic.* Quinimo prohibendus eſt poſſeſſor, antequam lis inchoetur, aliquid ex hæreditate diſtrahere: niſi maluerit cavere pro omni quantitate hæreditatis, vel rerum ejus reſtitutione. *d. l.* 5. Deinde, ut, ſi condemnetur reus, reſtituat omnem rem & fructus: eique rurſus reſtituantur, quæ nomine rerum hæreditariarum aliquo modo abſunt; uti, ſi quid erogaverit. *l.* 19. *&* 20. *D. l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi legata ſint ſolvenda pendente hac actione?

Conſultum eſt hæredi, non aliter ſolvere, quam accepta cautione de reſtituendis iis cum uſuris. *l. f. pr. C. h.*

Quid, ſi poſſeſſor quid ex rebus hæreditariis dilapidaverit, donaverit?

Bonæ fidei poſſeſſor ſi ex hæreditate ſumtum quem fecerit, quid dilapidaverit, perdiderit, donaverit, dum re ſua ſe abuti putat, non præſtabit hæredi. *l.* 25. §. 11. *ff. h. junct. l.* 1. *C. h.*

Quos fructus tenetur poſſeſſor reſtituere?

Bonæ fidei poſſeſſor, ſive ſint fructus naturales, ſive induſtriales, non tenetur nomine fructuum quos percepit, niſi, qua locupletior ex iis eſt factus. *d. l.* 1. *C. h.* Malæ fidei autem poſſeſſor non tantum de perceptis, ſed & iis, quos percipere potuit, tenetur. *l.* 1. *C. h.* Præſtat quoque uſuras rerum venditarum. *l.* 1. *C. h.* maxime, poſt motam controverſiam. *d. l.* 1. *l.* 20 §. 12. *ff. h.*

Quando bonæ fidei poſſeſſor in mala fide conſtituitur?

Non tantum per litis conteſtationem, ſed & per denunciationem ſibi factam. *l.* 20. §. 11. *l* 25. §. 7. *ff. h.* nec refert, à quo fuerit denunciatum. *d. l.* 20. §. 11. *in fin.* Quanquam enim litis conteſtatæ in SConſulto fiat mentio, tamen & idem ad controverſiam motam eſt referendum. *d. l.* 25. §. 7.

Quid ſtatuendum de impenſis?

Bonæ fidei poſſeſſor deducit omnes impenſas neceſſarias & utiles, ſive res extet, ſive non extet. *l.* 38. *l.* 39. *ff. h.* Non vero ita voluptarias. *d. l.* 39. Malæ fidei vero poſſeſſor deducit quoque neceſſarias. *d. l.* 38. *l.* 4. *C. h.* & utiles, modo res extet & melior ſit reddita. *d. l.* 38. *in f. l.* 6. §. 5. *ff. de negot. geſt.* Non autem voluptarias. *d. l.* 39. Interim vero tollere poteſt, ſi id fieri queat ſine detrimento rei. *d. l.* 39. §. 1.

Quot

Quot annis tollitur hæc actio?

Etſi in rem ſit, tamen non tollitur decem annis, ſed longiſſimo demum tempore. *l.7. C. h.*

Tit. 4. Si pars hæreditatis petatur.

Quid, ſi partem hæreditatis quis petat?

Qui hæreditatem vel partem petit, is non ex eo, quod poſſeſſor occupavit, ſed ex ſuo jure jus metitur. *l.1.§.1. ff. h.* Nec, qui partem petit, hoc conſequitur hac actione, ut à communione diſcedatur, ſed incumbit judici, ut partem pro indiviſo reſtitui jubeat. *l. 7. ff. h.*

Quid, ſi ex parte ſim petiturus, cohæres autem meus poſſideat cum extraneo, cohæres vero tantum ſuam partem, à quo petam?

Ab extraneo, licet cohæres pro indiviſo ſuam partem poſſideat. *d. l.1.§.3. ff. h.*

Quam partem petet hæres, ſi aliqui deliberent; vel filius, ſi uxor patris ſit prægnans?

Siquidem aliqui deliberent, petet hæres tantam partem, quanta deberetur, ſi alii adiiſſent; ſalvo ſibi reliquo, ſi poſtea non adeant. *l. 2. ff. h.* Et, ſi vidua patris ſit prægnans, filius petet illam partem, quæ deberetur, ſi tres filii poſthumi patri naſcerentur. *l. 3. ff. h.* Manet autem filio ſalva actio in poſterum, ſi non tot naſcantur, ut integram ſuam portionem conſequatur.

Tit. 5. De poſſeſſoria hæreditatis petitione.

Quæ eſt poſſeſſoria hæreditatis petitio?

Quæ datur illis, quibus eſt edicto Prætoris bonorum poſſeſſio conceſſa. Eaque non competit, uti interdictum, ad ſolam poſſeſſionem; ſed habet eundem effectum, quem civilis petitio hæreditatis. *l.1.2. ff. h.*

Tit. 6. De fideicommiſſaria hæreditatis petitione.

Quæ eſt fideicommiſſaria hæreditatis petitio?

Quæ datur iis, quibus ex fideicommiſſo eſt reſtituta hæreditas. *l.1. ff. h.* contra illos, qui pro hærede vel poſſeſſore poſſident; non autem adverſus eum, cujus eſt reſtituere hæreditatem. *l. 3. §. 1. ff. h.* Hæc eodem effectu eſt prædita, quo civilis petitio hæreditatis.

Lib. 6. Digeſtorum.

Tit. I. De rei vindicatione. Tit. 32. Lib. 3. Cod.

Quid eſt Rei vindicatio?

Specialis in rem actio, qua Dominus rei ſpecialis agit adverſus poſſeſſorem ad reſtitutionem.

Quibus datur hæc actio?

Directa datur iis, qui vel jure gentium, vel jure civili ſunt domini. l.23.*C.h.* Etſi ab iis dominium abire ſperetur; uti, ſi conditio legati vel libertatis extiterit. *l. 66. D.h.l.205.D. de Reg. Iur.* Datur & marito, conſtante matrimonio. *l.9. C.h.*

Contra quos datur?

Directa contra poſſeſſores, omneſque, qui ſuo vel alieno rem tenent nomine, reſtituendique habent facultatem. *l 9.D.h.* Vtilis, 1. contra eos, qui judicialiter ſunt confeſſi ſe poſſidere, litique ſe obtulerunt, licet non poſſideant. *l.45.ff. de pet.hered. l.7. l.25. l.27. D. h.l.pen. D. de dol.l.fin. ſi uſuſf.pet.* niſi actor non ignoret eos non poſſidere. *d.l.25. 26. D.h.* vel ii, qui ſe obtulerunt, negent, ante litem conteſtatam, ſe poſſidere. *d. l. 25.* 2. Contra eos, qui dolo malo deſierunt poſſidere. *l.69.ff.h. l.131. 150.ff. de Reg. Iur.*

Quid, ſi quis deſierit poſſidere lata culpa?

Siquidem ante litem inchoatam poſſidere deſierit, non debet conveniri & condemnari, tanquam poſſeſſor. Etſi enim doli nomine veniat plerunque lata culpa. *l.226.ff.de Verb.Signif.* non tamen id hoc caſu, quo agitur de ſummo præjudicio, recipiendum eſt. Interim, poſt litem conteſtatam deſinens poſſidere lata culpa, condemnandus eſt. *l.36. §.1.ff.h.* ſic tamen, ut, ſi deſideret, cum litis æſtimationem ſolvit, ipſi cedi debeant ab actore actiones. *l.63.ff.h.*

Debetne diſtingui, ſi dolo quis deſierit poſſidere, inter litem conteſtatam & non conteſtatam?

Sic pleriſque videtur; ſed reclamant textus. *in l. 27. §.3. l.36.ff.h.*

Quid,

Quid, si reus casu fortuito post litem contestatam possessionem amiserit?

Absolvetur: modo non fuerit in mora, postquam intellexisset, sibi nullam causam esse contradicendi; & aliter apud ipsum non perierit, quam apud actorem periisset. *arg. l.14. §.1. ff. depos. l.12. §.3. ff. ad exhib. l.5. ff. si cert. petat. l.40. ff. de petit. hæred. l.15. §.f. l.17. §.1. l.21. l.36. pr. & §.1. l. pen. ff. h. l.6. §.3. ff. de pignor.* Itaque, si actor rem fuisset distracturus, si possedisset, etiam is casus, quem mora præcessit, imputabitur reo. *d. Ll.*

De quibus rebus datur hæc actio?

De quibuslibet rebus, corporalibus & singularibus. *l.1. ff. h.* mobilibus & immobilibus, etiam si sub eodem genere species plures petantur; veluti, si petatur grex, armentum, equitium. *d. l.1. §.f. 2. l.3. ff. h.* Imo omnes, quæ non prohibentur. Ast tignum, alienis ædibus junctum, res sacræ, eæque omnes, quæ non sunt in commercio, hac actione non petuntur.

Quomodo debet hæc actio institui?

Debet exacte designari res, & utrum actor totam, vel partem, & quotam quis petat. Itaque in rebus, quæ constant pondere, pondus, in signatis, numerus, in iis, quæ mensurantur, mensura exprimetur. *l.6. ff. h.* Adeo ut manifeste constare debeat, qualis quantaque sit res. Debet præterea allegari à parte actoris dominium; à parte rei possessio. *arg. §.1. Inst. de action.* Imo & utile est, causam dominii adjicere, ne, si ex alia deinde agatur causa, obstet exceptio rei judicatæ. *l.14. §.1. & 2. ff. de except. rei jud.* Et tandem actor petet, se dominum declarari, & adversarium condemnari ad rem restituendam cum omni causa. et omnibus fructibus

Quos igitur fructus restituet possessor?

Bonæ fidei possessor non tenetur de consumptis, licet sit factus locupletior. *§.35. Inst. de rer. divis. l.48. pr. ff. de acquir. rer. domin.* Verum de perceptis, qua locupletior est factus. *arg. d. §. & d. l.* Extantes vero cogitur omnes restituere. *l.22. C. h.* Malæ fidei possessor non tantum de perceptis, sed & quos percipere potuit, tenetur. *l.5. C. h.* Arg: l.4 fi

Quid juris est de impensis?

Bonæ fidei possessor via retentionis, opposita exceptione doli, sumptus in rem factos sibi servat, qua fructuum ante litem contestatam perceptorum summam excedunt. *l.48.ff. h.t.*

Quos igitur sumptus bonæ fidei possessor recuperat?

De necessariis nullum est dubium, quin eos etiam malæ fidei possessor recuperet. *l. 5. C. h.* In utilibus ex personis & causis constituendum. Finge, & dominum idem facturum fuisse: reddat impensam, qua pretiosior res est facta, &, si plus pretio fundi accessit, solum, quod impensum est: adeo, ut semper minimum præstari debeat, ut, si meliorationes superent impensas, impensæ solvantur; si impensæ meliorationes, præstentur meliorationes. *l.38.ff.h.l.58.ff. de legat.1.l.29.§.2. ff.de pignor.* Quod tamen sic accipe, ne possessor, qui in bona fide est, damnum patiatur. *arg.l.14. ff. de condict. indebit.* Finge, pauperem esse dominum, sufficit permitti tollere sine detrimento rei. *d. l.* 38. sc. nisi pauper vendere velit. *d.l.38.in fin.*

Quid ergo de voluptuariis dicendum?

Tollere eos potest etiam malæ fidei possessor, vel repetere, si dominus non sit paratus permittere ut tollantur. *d.l.38. & l. 9. ff. de impens.* sc. ut dominus tantum det, quantum his ablatis habiturus est possessor. *d. l.38. vers. constituimus.* Cæterum, bonæ fidei possessor etiam eos deducere potest, quatenus cedunt in utilitatem domini. *arg.d.l.38. junct.l.14.ff.de condict.indeb.*

Quid, si possessor restituerit possessionem sine mentione impensarum?

Existimant aliqui, nullam actionem dari. *per l. 48. ff.h.l.33.ff. de condict.indeb.l.14.ff. de except. doli.* Sed id nimis durum est. Quapropter ex æquitate, cum sæpe extra id, quod agitur, detur actio, propter utilitatem rei, putamus concedendam esse actionem utilem negotiorum gestorum. *l. 5. C. h. l.6. §.3.ff. de negot.gestor.* vel condictionem sine causa, quæ generalis est. *l. 1. 3. ff. de cond. sin. caus.*

A quo tempore fructus à bonæ fidei possessore percepti, sunt compensandi cum impensis?

Omnes percepti, etiam ante litis contestationem. *d.l.48.*

d.l.48.l.65.ff.h. Imo etiam consumti. *d.Ll.* sc. ut compensentur cum illis impensis, quæ eo tempore, quo percepti sunt fructus, factæ erant. *arg.d.Ll.*

Quid, si tamen reus nolit rem restituere?

Si non animo frustrandi petat dilationem, modicum tempus, ex judicis arbitrio, ipsi concedendum est: modo præstet cautionem. §. 2. *Inst. de off. jud.* Sin ex contumacia nolit restituere, manu militari res ab ipso est auferenda: &, si non possit restituere, siquidem dolo fecit, præstaturus est, quantum adversarius juraverit in litem, sine ulla taxatione: si vero nec possit restituere, nec dolo fecerit, quanti adversarii interfuit, condemnandus est. *l.68.ff.h.*

Tit. 2. De Publiciana in rem actione.

Quæ est actio Publiciana?

Est actio in rem Prætoria, quæ datur ei, qui à non domino bona fide & ex justa causa rem accepit, & nondum usucepit, adversus quemvis possessorem, modo possessor non sit ipse dominus. *l. pen. & f. D. h. t.* ad rem, quam amisit, recuperandam cum omni causa.

Quæ debent concurrere, ut hæc actio locum habeat?

1. Vt autor, à quo res actori acquisita est, non fuerit dominus. §.4. *Inst. de act.* 2. Vt actor bona fide & ex justo titulo rem sibi comparaverit. *d.*§.4. 3. Vt res non sit usucapta. *d.*§.4. 4. Vt res fuerit actori tradita. *l.* 1. 2. 3. *D. h.*

Quomodo ergo actor instituet actionem?

Cum narravit, se ab eo, quem putabat dominum, rem juste comparasse, & sibi fuisse traditam, petet, ut declaretur quasi dominus, adversariusque condemnetur ad rem restituendam cum omni causa.

Quid, si pretium nondum sit solutum?

Dabitur æque hæc actio, modo res animo dominii transferendi sit tradita. *l.8.D.h.*

Tit. 3. Si ager vectigalis, hoc est, emphyteuticarius petatur.

Possuntne & agri vectigales actione in rem peti?

Possunt omnino. Sunt autem vectigales, qui-

bus uti licet, quamdiu vectigal pendatur. *l.1.pr.h.* Qui itaque in perpetuum fundum fruendum conduxerunt à municipibus, quamvis non efficiantur domini, tamen competit iis actio in rem adversus possessorem quemlibet, imo & ipsos municipes, modo vectigal actores solvant. *l.1.§.1.l.2.D.h.*

Proceditne hoc tantum in perpetuis?

Et in perpetuis, & in temporalibus: modo tempus non sit nimis breve. *l.3. D. h. junct. l.1. §.quod ait. D. de superfic.*

Daturne & actio in rem aliis utilibus dominis?

Non est dubitandum quin & superficiariis. *l. 73. §.1. & Ll.seqq. D.de rei vind.* aliisque similibus detur. sic & vasallis. *c. 1. §. rei autem. De investit. de re alien.* adeoque ratione sui juris, non directi dominii agant.

PANDECTARUM

LIBER VII.

Tit. 1. De usufructu, & quemadmodum quis utatur, fruatur. Tit. 33. Lib. 3. Cod. & 4. Lib. 2. Inst.

Danturne & nomine servitutum actiones in rem?

Etsi proprie in servitutibus, quia sunt res incorporales. *l.3. D.de acq.possess.* non sit possessio, sc. vera, est tamen talis, quæ consistit in usu: unde & res incorporales quasi possideri dicuntur. *l. 3. D. h. l. fin. D. de servit.*

Quid est servitus?

Ius, quo res aliena personæ vel rei nostræ utilitatem præstat.

Cur dicitur aliena?

Quia nemo jure servitutis utilitatem ex re sua accipit, & nulli res sua servit. *l. 5. D. si usufr. pet. l.26. D.de servit. præd. urban.*

Quo-

Quotuplex est?

Est vel personalis, vel realis. Personalis, cum res personæ inservit. Species servitutum personalium sunt ususfr., usus, habitatio, & aliæ similes.

Cur dicitur, & aliæ similes?

Quia multæ sunt, uti iter, aquæ haustus, qua ad personam certam referuntur, quæ sunt personales.

Quid est ususfructus?

Est Ius servitutis personalis, alienis rebus utendi fruendi, salva rerum substantia. *l.* 1. *D. h.*

Quomodo distinguitur à commodato & conductione?

Commodatum & conductio sunt contractus, nec personam directo afficiunt, nec cum persona extinguuntur: ususfructus vero est servitus, quæ constituitur personæ per contractum, vel alium modum, & cum persona extinguitur.

Valetne distinctio ususfructus in causalem & formalem?

Potest quidem doctrinæ causa retineri. verum ususfructus, acceptus pro servitute, non est alius, quam formalis; cum hic tantum designet jus utendi fruendi alienis rebus salva substantia: ille vero nihil aliud sit, quam emolumentum, quod ex re sua quisque consequitur. Is itaque servitus dici non potest, cum in re propria nulli sit servitus. *l.* 5. *D. si ususfr. petat.*

Quomodo accipiendum est, quod ususfructus sit pars dominii. l. 4. D. h. cum in l. 25. D. de Verb. signif. id negetur?

Dominium est vel plenum, in quo est ususfructus; hoc modo ususfructus est pars dominii. *d. l.* 4. *D. h. l.* 126. §. 1. *D. de verb. oblig.* vel nudum, à quo ususfructus, alteri constitutus, separatur; hoc modo, nec pars dominii est, nec dici potest. Vnde tandem fit, ut causalem dicamus esse partem dominii, non formalem: quia formalis proprietati opponitur. §. 1. *junct.* §. *f. Inst. h.*

Quibus modis constituitur ususfructus?

Constituitur, vel ex facto hominum, vel à sola lege. Ex facto hominum: 1. Per testamentum. §. 1. *Inst. h.* 2. Per contractum. *d.* §. 1. 3. Per Iudi-

cem, in judiciis divisoriis, cum alteri proprietas, alteri ususfructus adjudicatur. *l.6.§.1. D. h.l.16.§.1.D.fam. ercisc.l.6.§.10.D.comm. divid.* 4. Per usucapionem, decennio, inter præsentes, vicennio inter absentes. *l.f. C. de præscr.long.temp.* A sola lege. uti, si patri in bonis filiifam. adventitiis constituitur. *l.6.& f.Cod.de bon.qua lib.* vel matri, quæ transiit ad secunda vota, in bonis, quæ ex successione liberorum prioris matrimonii ad eam pervenerunt. *l.3.§ 1.Cod. de secund.nupt.*

In quibus rebus constituitur?

In omnibus fruitioni accommodatis, sive sint mobiles, sive immobiles. *§.3. Inst. l. 28. 41. D. h.* vel in omnibus bonis, vel in bonorum parte etiam incerta. *l.29.43.D.h.*

Quomodo relinquitur?

Pure, vel sub conditione. *l.9. §.4. D. ad exhib. l.16. quib.mod.ususfr. amitt.* etiam ad tempus. *l.16. §.2. D. fam. ercisc.* vel ex die. *l. 4. D. h.* tam pro parte divisa, quam indivisa. *l. 5. D.h.*

Quid, si usufructuarius omnium bonorum habuerit potestatem alienandi vel bona minuendi?

Non videtur relictus esse ususfructus, sed proprietas cum onere restituendi superfluum, adeo ut diminuere possit; non tamen in totum, sed tantum ad tres quadrantes, & quadrantem teneatur restituere, & de eo restituendo cavere, nisi cautio fuerit remissa. *Nov. 108.c.1. junct. præf. ibid.* Imo & quartam, quam restituere debet, imminuere potest ex justa causa, vid. redemptionis captivorum, dotis, sponsalitiæ largitatis. *d. Nov. 108. c. 1. in fin.* siquidem aliam non habuerit substantiam.

Annon &, cui eo modo ususfructus est relictus, tenetur conficere inventarium?

Æquius est, ut, licet testator ipsi hoc remiserit, conficiat sumptibus petentis. *arg.l.54.pr.versic.si non intervertendi. D. ad SC. Trebell.*

Quæ emolumenta habet usufructuarius?

Omnem fructum, sive res fuerit mobilis sive immobilis. *l. 7. D. h.* & quicquid dominus habere potest. *d. l.7. versic. unde. l.59. §. 1. D. h.* adeo ut, quæ domino in recognitionem vel feudi, vel emphyteuseos

ſeos jure præſtari ſolent, lucro uſufructuarii cedant.

Quid, ſi ſylva uſusfructus ſit legatus?

Si ſylva fuerit cædua, i. in hoc habeatur, ut cædatur, & quæ ſucciſa ex ſtirpibus ſive radicibus renaſcatur. *l.* 30. *D. de Verb. Signif.* poteſt eam uſufructuarius ſuccidere, quoties rami, virgulta, vel arbuſta mediocri quantitate ſunt renata; eaque poteſt, licet defunctus non ſoleret, vendere. *l.* 9. § *fin. D. h.* & pedamenta & ramos ex arboribus ſumet. *l.* 10. *D. h.* Si ſylva non ſit cædua, uti, quæ ex arboribus frugiferis conſtet, & ad hoc habetur, ut ex fructibus utilitas quæratur; tantum ex ea ſuccidere licet, quantum in vineam ſufficiat, modo non fundum deteriorem reddat. *d. l.* 10. nec grandes arbores cædat. *l.* 11. *D. h.*

Quid, ſi ex ſylva non cædua arbores evulſæ, vel per tempeſtatem ejectæ?

Amputare poteſt uſufructuarius, quantum uſui villæ ſuffecerit, modo non ſuccidat in materiam lignorum. *l.* 12. *D. h.* Sed debet dominus eas tollere. *l.* 19. §. 1. *D. h.* Sin autem fuerint demortuæ, pertinent ad uſufructuarium, ita tamen, ut novas ſubſtituat. *l.* 18. *D.*

Quid, ſi ſeminarii uſusfructus ſit relictus?

Pertinebit ad uſufructuarium: eique vendere & ſeminare licebit. Debet autem ſeminarium agri, cauſa paratum, renovare, quaſi ſit inſtrumentum agri, ut finito uſufructu, domino reſtituatur. *d. l.* 9. §. 6. *D. h.*

Quid, ſi navis uſusfructus ſit legatus?

Navigatum mittenda eſt, licet naufragii periculum immineat: navis etenim ad hoc paratur ut naviget. *l.* 12. §. 1. *D. h.*

Poteſtne & lapidicinas & cretifodinas inſtituere?

Poteſt, ſi non agri partem neceſſariam huic rei occupaturus eſt: proinde & venas metallorum inquirere ei permiſſum, eaſque, quas paterfamilias inſtituit, exercere, ſi nihil agriculturæ nocebit. Et, ſi forte in hoc plus reditus ſit, quam in vineis, arbuſtis,

vel olivetis, etiam hæc dejicere poterit: ſiquidem ei permittitur meliorare. *l.*13.§.4.*&* 5. *D.h.*

Quid, ſi veſtimentorum verum uſusfructus ſit legatus?

Recte iis utetur uſufructuarius, non tamen ea locabit. *l.*15.§.4. *D.h.* Proinde, etſi ſint ſcenicæ veſtes, iis tantum in ſcena utetur, imo & locabit, licet teſtator commodare, non locare fuerit ſolitus. *d.l.*15 §.5.

Poteſtne uſufructuarius ædificium exſtruere, vel ſervitutem imponere fundo?

Nec ædificium ponet in fundo, niſi quod ad fructus recondendos eſt neceſſarium. *l.* 13.§.6. *in f. D.h.* Ita nec ſervitutem imponere poteſt, quia cauſam proprietatis deteriorem facere non debet. *l.*15.§.7. *junct. l.*13. §.4. *D.h.* Recte vero retinet ſervitutem, licet non acquirat. *d.l.*15.§.7.

Poteſtne proprietarius ſervitutem imponere?

Non poteſt, niſi qua deterior fructuarii conditio non fiat. *l.*16. *D. h.* Non enim debet proprietatis dominus ita uti, ut deteriorem conditionem uſufructuarii faciat. *d.l.*15.§.6.

Ad quæ onera fructuarius tenetur?

Debet rem uſufructuariam reficere, ſi impenſa ſit modica. *l.*7.§.2. *D. h.* nam magna ad dominum pertinet. *l.*20. *D. de damn. infect.* Quæ autem magna ſit, a judice definiendum eſt. Quinimo, ſi hæres abſente fructuario reficiat, habebit negotiorum geſtorum actionem. *l.*48. *pr. D.h.*

Quid ergo, ſi uſufructuarius paratus ſit recedere ab uſufructu?

Non eſt cogendus reficere, & liberatur actione negotiorum geſtorum, ſi proprietarius refecerit, etiam eo caſu, quo refectio ad uſufructuarium pertinet. *d. l.* 48. *&* 64. Imo & licet derelinquere poſt acceptum judicium. *d.l.*64.

Annon & alia onera ſuſtinere debet?

Agnoſcit vectigalia, tributa, decimas, quæ ex re præſtari debent. *d.l* 7 §.2. *l.*27. §.3. *D.h.c. a nobis. x. de decimis.* niſi in conſtitutione uſusfructus aliter placuerit. *l.* 52. *D.h.* Et omnia onera rei, quæ ad perpetuam rei cauſam non ſpectant. *d. l.*27. §.3.

Quo-

Quousque fructus ad usufructuarium pertinet?

Quamdiu vivit, siquidem vel ab ipso vel ab alio ejus nomine sint percepti. *l.* 12. §. 5. *D. h.* licet nondum sint devecti in horreum. *l.* 13. *D. quib. mod. usufr.*

Quid, si fructus casu in terram deciderint?

Non sunt fructuarii. *d.l.* 13. nisi ab eo sint loco moti vel congregati, aut alio modo percepti.

Tit. 2. De usufructu accrescendo.

Quid, si duobus vel pluribus usufructus ejusdem rei sit relictus?

Si separatim sint relictæ partes, singulis suæ partes debebuntur, & deficientium portiones erunt proprietarii. *l.* 1. *D. h junct.* §. *f. Inst. de usufr.* & jus accrescendi cessat. *d. Ll.* &, si non sit specialiter facta partis mentio, dimidia debebitur. *l.* 43. *D. de usufr.* Sin autem conjunctim sit relictus, deficientis vel deficientium portiones aliis accrescent. *d.l.* 1.

Quot modis fit conjunctio?

Tribus, aut re, aut verbis tantum, aut re & verbis simul. *l.* 142. *D. de Verb. Signif. l.* 89. *D. de legat.* 3.

Qui sunt re conjuncti?

Qui disjuncta oratione ad ejusdem rei usumfructum vocantur conjunctim sine partium mentione; hoc modo: *Titio usumfructum fundi Sejani do, lego. Cajo ejusdem fundi usumfructum do, lego.*

Imo videtur sic fieri translatio & ademptio. l. 5. *D. de admin. legat.*

Distingui debet. aut enim quis legat hac formula: *usumfructum, quem legavi Titio, Cajo lego.* & est translatio. *d. l.* 5. aut *ejusdem* rei *usumfructum vel eundem usumfructum Cajo lego.* hæc formula est conjunctio. *d.l.* 142.

Imo disjunctio appellatur. §. 8. *Inst. de legat.*

Disjunctim quidem. *d.* §. 8 ratione verborum & orationis: alias recte conjunctim, respectu rei, ad quam duo pluresve vocantur, res legari dicitur.

Qui sunt conjuncti verbis tantum?

Qui una ac continua oratione, ad ejusdem usussfructus partes æquales vocantur; uti, *Titio & Sejo fundi*

Tuscu-

Tusculani usumfructum æquis partibus lego. d. l. 142.

Qui sunt re & verbis simul conjuncti?

Quos verborum & rei nexus copulat, ut: *Titio, Sempronio, & Cajo, fundi Tusculani usumfructum do, lego. d. l.* 142.

Quid, si uni ususfructus, alteri fundus sit legatus?

Etiam inter hos est conjunctio respectu ususfructus. *l.* 3. §. 2. *D. h. l.* 19. *D. de usu & usufr. leg.* 33. *D. de usufr.* ac proprietas pertinebit ad eum solum, cui fundus est relictus. *Dd. Ll.*

Estne in omnibus conjunctionis speciebus jus accrescendi?

De re & verbis conjunctis, quia duplex in iis vinculum est, non est dubitandum. *l.* 1. *D. h. d. l.* 142. Pariter quoque in re tantum conjunctis, nisi quis dicere malit, in iis esse jus non decrescendi. *d.* § 8. *Inst. de legat. junct. l. un.* §. 10. & 11. *D. de caduc. toll.* & in verbis conjunctis, recipiendum est. *arg. l.* 89. *D. de legat.* 3.

Annon unus ex conjunctis alteri præfertur?

Mixtim conjunctis, deficiente mixtim conjuncto, cæteris præfertur: Si re tantum conjuncti concurrant cum verbis tantum conjunctis, ac deficiant re conjuncti, neutri præferentur: si verbis tantum conjunctus deficiat, admittentur soli conjuncti verbis. *l.* 69. *D. de legat.* 3. 89. *ibid.*

Imo videtur in conjunctis verbis tantum non esse jus accrescendi. propter l. 1. 3. *& pen. hic.*

Nihil hæ leges probant; quia *d. l.* 1. intelligenda est de casu, quo separatim, non conjunctim, unicuique partis rei ususfructus est relictus, hoc modo: *Titio partem dimidiam ususfructus fundi Tusculani do, lego: Sejo alteram dimidiam.* Deinde, in *d. l.* 3. id tantum indicatur, quod sit jus accrescendi, quando in duobus, qui solidum habuerunt, concursu facto, divisus est ususfr. At in conjunctione verbali, ususfructus non est divisus, sed in ea partium fit mentio pro indiviso tantum, in spem concursus. Denique, *in l. pen.* proponitur casus, quo singulis ab hæredibus, singulis separatim, vel pluribus ex æquis portionibus, sc. à singulis hæredibus, ususfructus est relictus; hoc autem casu nulla est conjunctio.

Quid

Quid de onere statuendum est?

Conjunctis re & verbis, vel verbis tantum, accrescit pars vacans cum onere adjuncto: conjunctis vero re tantum, sine onere. *l. un. §. 11. D. de caduc. tollend.* quia in re conjunctis non tam accrescit, quam non imminuitur legatum; & conjuncti consequenter magis retinent sibi integrum legatum, quam partem aliorum acquirunt. E diverso, quia conjuncti mixtim & verbis tantum, magis ex personis deficientium, quam propriis, partes deficientium capiunt, non possunt, dum commodum acceptant, respuere onus impositum. *d. l. un. §. 11. vers. & ideo. junct. l. 177. D. de Reg. Jur.*

Tit. 3. Quando dies ususfructus legati cedat.

Quando cedit dies ususfructus?

Si pure sit relictus, ab adita hæreditate *l. un. §. 2. D. h.* Si ex die legetur, non ante quam dies venerit. *d. l. un. §. 3.* Nec etiam actio de usufructu ante competit. *d. l. un. §. 4.*

Quid, si ususfructus per annos singulos legetur?

Non cedit simul, uti quidem si simpliciter sit legatus; sed per tempora adjecta, adeo ut plura esse legata videantur. *d. l. 1. in pr.*

Tit. 4. Quibus modis usfructus, vel usus amittitur.

Quibus modis ususfructus, vel usus amittitur?

Variis. 1. Morte fructuarii. §. 3. *Inst. de usufr. l. 3. l. pen. Cod. eod.* Nec ad hæredem transmittitur, nisi ita speciatim cautum. Quinimo, si hæredum facta sit mentio simpliciter, hæredes primi intelligentur, & omnes reliqui successores & substituti excludentur. *l. 14. Cod. de usufruct.* non vero finietur morte ejus, qui usumfructum contractu constituit. *l. 3. §. 1. C. eod.* 2. Capitis diminutione, maxima & media. *§. f. Inst. l. pen. §. f. C. eod.* 3. Non utendo per modum & tempus. Per tempus, ut decennio inter præsentes, vel vicennio inter absentes. *d. l. pen. C. & l. pen. C.*

de

de servit. l. f. C. de præscript. long. temp. scilicet, si non utatur intra hoc tempus per se vel per alium. potest enim ad alios transferri. *l. 12. §. 2. D. de usufr.* scil. ut jus ipsius servitutis maneat radicatum in persona usufructuarii. Per modum, si intra tempus lege constitutum non utatur fruatur ad modum præscriptum, vel, si quis modum, qui pro conditione est, nolit adimplere. *arg. l. 1. 2. C. de h. q. sub modo.* 4. Si proprietario sit cessus, vel usufructuario obvenerit proprietas. *§. 3. Inst. de usufruct.* Si autem extraneo sit cessus, non finietur ex eo, sed nihil actum est. 5. Interitu rei: est enim ususfructus jus in corpore, quo sublato, & ipsum jus tollitur. *l. 2. D. h.* unde, si ædes perierint, ne quidem ususfructus areæ debebitur, quia non areæ, sed ædium ususfructus est relictus. *l. 1. §. 3. l. 10. D. h.* 6. Adjecti temporis vel conditionis existentia. *l. 5. l. 12. vers. sin autem. C. de usufr.*

Quando exspirat ususfructus relictus universitati?

Spatio centum annorum. *l. 56. D. de usufr.* nisi universitas ante fuerit sublata: veluti, si civitas aratrum sit passa. *l. 21. D. h.* Itaque, si oppidum per tempus sit desertum, jus pristinum retinetur vel recuperatur. *arg. l. 85. D. de Verb. Signif. junct. l. 7. §. 1. D. q. cui usq.*

Quid, si ususfructus annuus sit relictus?

Non amittetur non utendo, quia plura sunt legata. *l. 28. D. h.* nisi singuli anni spectentur. potest enim præscriptio fieri ex præteritis, sed non futuris annis, quia in futuris dies interpellat pro homine, & ideo nunquam usumfructum futurorum annorum quis recte possidet. *arg. l. 14. Cod. de contrah. stipul.*

Amittiturne etiam ususfructus abusu?

Non ita simpliciter, sed tunc demum, cum ingens infertur damnum. *arg. l. 9. §. f. D. de damn. infect. l. eos. C. de aquaduct. auth. in rem. C. de SS. Eccles.*

Tit. 5. De usufructu earum rerum quæ usu consumuntur.

Potestne & utiliter in rebus, quæ usu tolluntur, vel minuuntur, ususfructus constitui?

Propter utilitatem rerum censuit senatus, etiam usumfructum

fructum constitui. quo SConsulto non id effectum, ut proprie esset earum rerum ususfructus; nec enim authoritate senatus naturalis ratio commutari potest; sed remedio introducto cœpit quasi ususfructus haberi. *l.* 1. *&* 2. *D.h.*

Quomodo hoc introductum est?

Vt tantundum restitueretur quantum pretii est in ipsis rebus. §.2. *Inst. de usufr.*

Quæ sunt illæ res, quæ usu tolluntur vel minuuntur?

Quarum usus non est, nisi in abusu: quales sunt, pecunia, oleum, frumentum, & similes. *d. l.* 1. *& d.* §. 2.

Quid juris est circa numismata vel vestimenta?

Numismatum aureorum vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, verus ususfructus recte legatur, si testator de speciebus restituendis cogitaverit. *l.*28. *D. de usufr.* In vestimentis primum spectanda est voluntas testatoris, quam sequi oportet. Si de ea non constet, distinguendum est inter ea, quibus rarissime utimur, ut sunt scenica, & similia; in hisce verus erit ususfructus: & ea, quæ in quotidiano sunt usu; in hisce erit quasi ususfructus. *l.*15. §.4. *&* 5. *D. junct.* §.2. *Inst. de usufr.*

Quid, si pecunia legata, ut post mortem legatarii ad alium redeat?

Licet usus sit facta mentio: tamen legata proprietas censetur sub onere fideicommissi. *l.f. D. h. l.*15. *D. de aur. & arg.* nisi constet, testatorem imperitia lapsum de usufructu sensisse. *l.*15. *D. de usu & usufr. leg.*

Sed quid refert, utrum ex causa fideicommissi, an ex causa usufr. restituere quis debeat?

Magna est differentia. usufructuarius cum sibi non possideat, proprietario nullam facit restitutionem: fiduciarius autem ipse interim dominus est, antequam restituere debeat. Et si fideicommissarius vel nolit acceptare, vel nequeat, quia conditio deficit, manebit fideicommissum apud gravatum & ejus hæredes. *l.un.*§. *Sin autem. C. de caduc. toll.*

Tantumne per legatum quasi ususfructus constituitur?

Videtur statuendum. Sed, re bene perpensa, certum est, etiam constitui per contractum: quia in genere omnes

omnes servitutes contractu constitui posse, placuit: & in specie contrarium de quasi usufructu non est traditum.

Annon igitur hoc casu erit mutuum?

Nequaquam: quia in mutuo non est jus personale, quale est in quasi usufructu; sed tantum conventio de restituendo eo, quod mutuo datum est.

Quibus modis finitur?

Morte naturali & civili usufructuarii. *l. 9. & 10. D. h.* non verò non utendo, non interitu rei: quia dominium in usufructuarium est translatum, & res non in specie, sed in genere est restituenda.

Tit. 6. Si usus fructus petatur, vel ad alium, &c.

Quæ actiones nomine ususfructus competunt?

Siquidem ex contractu debeatur, movenda est actio personalis ex obligatione, quæ descendit ex contractu ex quo est alter obligatus: sin autem ex jure constituto sit agendum, proditæ sunt actiones in rem: quibus non agitur adversus eos, qui obligati sunt ad servitutem præstandam, sed qui res usufructuarias detinent, & ita usumfructum impediunt. Suntque actiones confessoriæ, vel negatoriæ.

Quæ est actio confessoria?

Qua fructuarii agunt ad restitutionem ususfructus ex re ab alio possessa, sive fuerit ipse dominus, sive alius possessor. *l. 1. & 5. D. h.* cum fructibus perceptis, & omni eo, quod interest. *d. l. 5. § 7.*

Quare non datur dominis? &, si non detur, quomodo domini jus suum persequentur?

Quia dominus in sua re non habet jus servitutis sibi constitutum, hoc est, jus utendi fruendi separatum. *d. l. 5. D. h.* &, si re sua uti impediatur pro re nata, vel utetur interdicto Vti possidetis, vel Vnde vi, vel rem vindicabit, vel instituet actionem negatoriam.

Quid, si quis desierit possidere, vel liti se obtulerit?

Si sine dolo desierit, absolvetur. *arg. l. 6. h. l. 27. § 1. de rei vind.* Si se liti obtulerit, & quasi possessor actionem

nem acceperit, pro possessore damnabitur. *d. l. 6. & l. 25. D. de rei vind.*

Qua forma proponitur actio confessoria?

Cum actor narravit jus ususfructus recte sibi constitutum, adversariumque id impedire, petit, id jus suum declarari, hoc est, sibi esse jus utendi fruendi, adversariumque condemnari, ut rem restituat cum omni causa, atque patiatur actorem iis rebus uti frui, & de cætero non impediat.

Quæ est negatoria?

Hæc datur domino fundi, adversus eum, qui usumfructum sibi usurpat. §. 2. *Inst. de action.*

Quare hac magis domino datur, quam confessoria?

Quia dominus hic agit de servitute quam alter sibi usurpat, & contendit de libertate rei suæ, negando servitutem.

Qua forma hæc actio est instituenda?

Præmissa narratione convenienti, petit actor dominus, ut Iudex declaret, suas res liberas esse ab usufructu, & reo non esse jus utendi fruendi, ac proinde reum condemnari ad restitutionem rerum, cum omni causa. *d. l. 5. §. 5. & seqq. D. h.*

Tit. 7. De Operis Servorum.

Quid juris est in operis servorum?

Operis servorum legatis, secundum nonnulla usus. *l. 5. D. h.* secundum nonnulla ususfructus videtur esse legatas. *l. 3. & 4. D. h.*

Tit. 8. De usu & habitatione.

Quid est usus?

Est servitus personalis, qua datum est jus alienis rebus utendi, in quantum necessitati personæ secundum ejus conditionem & dignitatem sufficit.

In quibus convenit cum usufructu, & ab eo differt?

Convenit, quod iisdem modis in genere constituatur & finiatur. *pr. Inst. h.* Differt in multis. 1. Quod usufructuarius omnes consequatur fructus: usuarius tantum eos, qui inserviant necessitati quotidianæ.

dianæ. 2. Quod usufructuarius omnia possit aliis cedere gratis vel accepto pretio: usuarius nec jus suum cedere, nec quid vendere, nisi nullus sit alius usus, quam per venditionem. *l.* 22. *D.h.* 3. Quod usufructuario possit pro parte jus constitui. *l.* 5. *D. de usufr.* non usuario. *l.* 19. *D.h.* licet plures possint usum habere. unde usus dicitur individuus: ususfructus dividuus. *l.* 14. 25. *D. quib. mod. usufr. amit. l.* 1. §. 9. *D. ad leg. falcid.*

Quid juris est in usu ædium?

Vt usuarius eas habitare, una cum familia, hospites excipere, &, si fœmina sit usuaria, maritus quoque ibi morari queat. & vice versa. *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *& seqq. D. h.*

Quid, si amplæ domus sit relictus usus?

Licet usuarius non possit occupare totam domum: tamen iis, quæ vacabunt, conclavibus proprietarius non utetur. quia vel licebit usuario aliis temporibus tota domo uti. *l.* 22. §. 1. *D. h.* vel recipere usuarius poterit inquilinum, à quo percipiet pensionem, dummodo ipse inhabitet. *l.* 2. *&* 4. *D. hic.*

Quid juris est in fundo?

Potest, 1. in fundo habitare, modo non impediat eos, per quos opera rustica fiunt. 2. Omnibusque fructibus uti ad usum quotidianum, quantum sibi, suis, hospitibus & convivis sufficiat. *l.* 10. §. *f.* *l.* 11. 12. *pr. &* §. 1. *D. h.*

Quid juris in jumentis?

Poterit iis uti, non aliis locare. Itaque, si armenti boum usus sit relictus, & ad arandum, & ad cætera, ad quæ boves apti sunt, uti potest. §. 2. *Inst. d. l.* 12. §. 3. *hic.*

Quid in usu pecudum?

Vt non fœtu, non lacte omni fruatur; sed modico. *d. l.* 1. 2. §. 2. sc. quantum moderate sufficiat.

Quomodo hoc accipiendum est: Fructus sine usu esse non potest?

Is, qui fructum, hoc est, usumfructum habet, non potest non habere usum quoad se. *l.* 14. §. 1. *D. h.* Si vero usuarius consideretur in abstracto, potest esse usus sine fructu. *l.* 5. §. 2. *D. usufr. quemad. cav.*

Quis reficiet rem, cujus usus est relictus?

Proprietarius, si ex ea accipiat fructus, sive sit hæres,

res, sive legatarius: si proprietarius non percipiat fructus, usuarius reficere cogendus est. *l.* 18. *D. h.*

DE HABITATIONE.

Quid est habitatio?

Est jus habitandi ædes alienas jure servitutis.

In quibus cum usu ædium convenit, & ab eo distinguitur?

Convenit, quod iisdem modis constituatur, quod in heredes transferri non possit. *l.* 10. *pr. D. h.* Differt, quod plus in habitatione sit, quam in usu: nam, cui habitatio relicta est, ædes alteri locare, quamvis ipse non inhabitet, potest. §. *pen. Inst. h.* Quod habitatio tantum amittatur morte naturali, non civili. *d. l.* 10. *D. h.* nec, non utendo pereat. *d. l.* 10.

Tit. 9. Usufructuarius quemadmodum caveat.

Quomodo cavebit usufructuarius?

In vero usufructu & usu duo sunt membra cautionis. unum est, de utendo fruendo ad arbitrium boni viri, hoc est, utendo ita, ut viro bono convenit. alterum est, de re usufructuaria restituenda finito usufructu. *l.* 1. *pr. &* §. 36. *l.* 11. *D. h. l.* 4. *C. de usufruct.* In quasi usufructu unicum est, de restituenda re in genere, sive ejus æstimatione, finito usufructu. §. 2. *Inst. de usufruct.*

Suntne hæ cautiones de substantia?

Nequaquam, sive verus, sive quasi ususfructus petatur: quia nonnullis personis remissæ sunt, & ususfructus vel quasi ante cautionem subsistit. *l.* 5. §. 1. *D. de usufruct. ear. rer.* Interim tamen necessariæ sunt, quoties hæres eas exigere voluerit. Nec potest quis usumfructum consequi, nisi eas præstiterit. *l.* 1. *C. de usufruct.*

Possuntne remitti à testatore?

Nequaquam. *l. pen. C. ut in poss. legat.* licet illa cautio, quæ fit fideicommissi causa, recte remittatur. *d. l. pen. l.* 1. *D. ut in poss. legat.*

Qui-

Quibus ergo remittitur?

1. Fisco: quia cum is semper locuples censeatur, non solet satisdare. *l.3.§.5.D.si cui pr. l.1.§.18.D. ut legat. serv. caus. cav.* 2. Patri, in bonis adventitiis filiorumfam. *l.f.§.fin.autem. Cod. de bon. q. liber.* 3. Donatori, qui proprietatem reservato usufructu donavit. *arg. l.28. D.de Reg. Iur. l.7. D.ut legat. nom. caveat.* 4. Si ex die proprietas alicui legata sit, ususfructus pure: quia certum est, ad eum, vel ejus hæredem, proprietatem perventuram. *l.9.§.2.D.h.*

Facitne fructuarius fructus suos ante præstitam cautionem?

Non est dubitandum, modo bona fide nactus sit & ex voluntate proprietarii possessionem rerum usufructuariarum: quia cautio omissa tantum condicitur, non fructus aut usuræ petuntur. *d.l.5.§.1.ff.de usufr. ear.rer. l.5. l.9. §.4.ff. ad exhib.*

Sed annon is, qui non cavit, tenetur de percipiendis?

Benignius est, fructus à tempore litis super cautione præstanda contestatæ ad proprietarium pertinere, si tergiversetur usufructuarius. *l.13. pr.ff.de usuf.*

Quomodo debet fieri cautio?

Vel per fidejussores, vel pignora: cautionis enim nomen generaliter accipitur. *l.1.§.9.ff.de collat.*

Quando dabitur actio adversus usufructuarium, si contra cautionem agat?

Finito usufructu: sed recte faciet proprietarius, si in testatum redigat, quales res sint, cum iis frui incipit usufructuarius, & ab usufructuario exigat cautionem, ut, si non recte iis utatur, committatur statim stipulatio. *l.1.§.4. & 5. ff.h.*

Quid, si usufructuarius non possit invenire fidejussores, nec habeat pignora?

Si homo sit frugi, præstabit juratoriam cautionem. *Nov. 112. c. 2. Auth. generaliter C.de episc. & cler.* Si sit vitæ suspectæ, locari præstat rem tertio, vel credi domino, ut is pro fructibus solvat. *arg.l.5. §. Imperator. ff. ut legat. nom. cav.* Quid vero fieri debeat partibus dissentientibus, ex æquo & bono judex æstimet.

PAN-

PANDECTARUM

LIBER VIII.

Tit. I. De Servitutibus. Tit. 34. Lib. 3. Cod.

Quæ est servitus realis?

Est, qua res aliena nostræ rei servit, hoc est, utilitatem præstat.

Cur dicitur, utilitatem præstat?

Quia quoties nec hominum, nec prædiorum utilitas servatur, non valet; veluti, *ne per fundum tuum eas aut ibi consistas. l. 15. ff. h. l. 5. §. 1. ff. de serv. præd. rustic.*

Imo videtur, quod inutilis servitus constitui possit. l. pen. ff. h. l. fin. ff. si servit. vind.

Non ea servitus, quæ nec est nec esse potest utilis, sed quæ tantum potentia est utilis, & ex eventu aut in futurum aliquando commodum adferre potest, constituitur. *d. l. pen. & f.* Utile enim & illud dici potest, quod quandoque commodum adfert. *arg. l. 5. ff. si servit. vind.*

Imo & ex amœnitate constituitur servitus. l. 3. ff. de aq. quotid. & æstiv.?

Recte, quia ea ratione etiam aliqua est prædii utilitas.

Quibus modis constituitur realis servitus?

1. Contractu, per quem realiter constituitur, si quis, post promissionem, passus sit alterum servitute uti. *arg. l. fin. ff. h. junct. l. 3. ff. de Oblig. & act.* 2. Testamento, per quod immediate acquiritur. *l. 80. de leg. 2.* 3. Præscriptione longi temporis. *l. 2. fin. C. h. l. fin. C. de præsc. long. temp.*

An ergo non desideratur titulus?

Non videtur. *l. 10. ff. si servit. vindic.* Verum contrarium est probabilius. *arg. pr. Inst. de usucap. l. un. Cod. de usucap. transform. l. 24. C. de rei vind. l. 8. in pr. C. de præscript. 30 ann. arg. l. 2. C. h.*

Quid ergo respondendum ad d. l. 10.?

Textus is debet accipi de illo, qui jam præscripserat, is enim

Is enim non ulterius est inquietandus. Deinde, inferri potest ex eo textu, non desiderari, ut probetur titulus: verum nequaquam is textus rejicit titulum. Aliud enim est, non probari debere; aliud, non requiri titulum.

Quid dicendum est de scientia domini?

Illam non requiri manifestum est ex *l.fin. C.de præsc. long. temp. l.un.C.de transform. usucap.l.2. C.h.l.5.§.3. D.quod. vi aut clam.*

Quid, si servitus constituatur, ne aliter sit ejus usus, quam alternis annis?

Tempus præscriptionis duplicatur. *arg. l.7.D.quemad. servit. amit. l. fin. Cod. h. t. c. de quarta. x. de præscript.*

Quis constituere potest?

Tantum prædii dominus: *servitus enim realis res ipsas earumque dominia afficit. l.6.pr.D.Comm.præd.* In re vero communi nemo dominorum jure servitutis quicquam, altero invito, facere potest. *l.26.de S.V.P.*

Potestne ex tempore, vel ad tempus constitui?

Servitutes ipso quidem jure, neque ex tempore, neque ad tempus, neque sub conditione, neque ad conditionem constitui possunt: sed tamen, si hæc adjiciantur, per pacti vel doli exceptionem occurretur contra placita servitutem vindicanti. *l.4. D. h.* Promissio servitutum vero recte admittit diem vel conditionem. *l.25.§.10.D. fam. excisc.*

Potestne modus adjici?

Potest; veluti, quo genere vehiculi agatur, vel non, &c. *l.2.§.2.* Sic intervalla dierum ipso jure recte adduntur. *d.l.4.§.2.*

Potestne servitus pro parte dominii acquiri?

Servitus realis, quia usus ejus est individuus, pro parte in obligationem non deducitur. *l.17.ff. h.* sic & dominus rei pro parte, nec acquirere, nec adimere potest, sc. si rei pars sit indivisa. *l.6.§.si quis partem ff. com. præd.*

Si simpliciter servitus sit concessa, quid juris?

Si per fundum sit concessa, totus fundus servire censetur in infinitum, qua alter non læditur. *l. 9. D. h. l.21. D.de servit. rust.præd.* Quapropter, ne quis in infinitum vagetur, solet certa pars assignari, quæ serviat.

l.13.

l. 13. §. 1. ff. de servit. præd. rustic. l. 22. ff. eod.

Cujus erit electio, si pars nulla sit assignata?

Videtur electio permitti debitori, modo captio alterius evitetur. *l. 26. ff. de servit. præd. rustic. l. 9. ff. h.*

Quomodo distinguitur servitus realis?

Est vel urbana, vel rustica. *tot. tit. Inst. h.*

Tit. 2. De servitutibus urbanorum prædiorum.

Quæ est servitus urbana?

Quæ prædio urbano constituta est. Est autem prædium urbanum, ædificium ad inhabitandum exstructum. *§. 1. Inst. h. tit.*

Unde æstimatur urbanum prædium?

Non ex loco, sed ex materia sive usu. *l. 198. ff. de Verb. Signif.* sive igitur ædificia sint in oppidis, sive ruri, semper urbana censenda. *d. §. 1. & d. l. 198.*

Stabula suntne urbana prædia?

Si ad usum rusticum, uti ad pecora stabulanda, vel ad fructus fundi condendos, sint exstructa, sunt rustica: si ad merces recondendas, vel alium usum urbanum inserviant, urbana sunt. *d. l. 198.*

Quid statuendum de hortis?

Si sint in ædificiis, vel eorum continentibus, urbana sunt prædia: Sin aliter, magis non sunt urbana. *d. l. 198. junct. l. 4. §. 1. ff. in qui. caus. pign. tac.*

Refer nonnullas species servitutum urbanarum.

Sunt variæ. 1. Altius tollendi. *l. 2. ff. h. §. 2. Inst. de act.* cujus jure vicinus cogi potest ad certam altitudinem ædificare: vel vicinus habet facultatem altius ædificandi præter usitatum ex lege vel statuto morem. 2. Altius non tollendi. per quam Domino prædii dominantis concessum est jus à vicino, ut is vicinus altius ædificare non possit. *arg. d. l. 2.* 3. Ne luminibus officiatur. qua constitutum est jus, ut quis vicini lumina non possit reddere obscuriora, sive id fiat plantatione arborum, sive altiori vel depressiori ædificio, sive alio modo. *l. 15. 17. ff. h.* cum alias, cui servitus altius non tollendi est constituta, viridariis vel arboribus plantatis offici ejus luminibus possit. *l. 12. ff. h.*

4. Lu-

l. 28 Communi dividundo

4. Luminum. per quam constitutum est jus, lumina, hoc est, fenestras habendi in vicini vel communi pariete. *l.4.l.15.l.40.ff.h.* 5. Prospectus. qua quis tenetur in suum locum, aream, vel hortum, prospectum vicini admittere. 6. Ne prospectui officiatur: cum quidem non est datus prospectus in certum locum, sed id jus constitutum, ut vicinus non possit libertatem prospectus etiam in alia loca impedire. 7. Tignum immittendi in alterius parietem. *d.l.2.* 8. Projiciendi. per quam licet emittere è nostro pariete, ut provehatur quidem supra alienum, non vero in eo requiescat. *l.242.§.1.ff.de verbor. Sign.* 9. Oneris ferendi. per quam vicinus in sua columna vel pariete cogitur onera nostra ferre. In qua receptum est (etsi generaliter verum sit, servitutum non eam esse naturam, ut quis faciat, sed quid patiatur. *l.15.ff.de ser.*) quod columnam restituere debeat columnæ dominus. *l.33.ff.h.junct.l.6.§.2.ff.si servit.vind.* quod verum est, nisi dominus prædii servientis rem derelinquere velit: id enim permittendum est. *d.l.6.§.2.* Hisce addi possunt aliæ species, quales recensentur in *l.2.& seqq.ff.h.* atque aliis locis.

Annon etiam iter, & similes, quæ alias rusticæ censentur, servitutes, aliquo modo sunt urbanæ?

Sunt omninò. sc. quâ debentur urbano prædio. Est enim regula certissima, servitutes ab eo prædio, quod dominatur, denominari. Si igitur iter, vel similes servitutes, ædibus debeantur, urbanæ sunt, quemadmodum & altius tollendi, vel non tollendi, si prædio rustico debeantur, rusticæ sunt.

Tit.3. De servitutibus rusticorum.

Quæ sunt servitutes rusticæ?

Quarum usus ad prædium rusticum refertur. Species prædiorum rusticorum sunt, fundus, villa, hortus, stabulum, horreum, &c.

Quæ sunt species servitutum rusticarum?

Præcipuæ sunt, iter, actus, via, æquæductus, ad quas accedunt & aliæ. *l.2.ff.h.t.*

Quid est iter?

Est jus eundi & ambulandi hominis per fundum alienum, sc. ad suum prædium rusticum. *pr. Inst.l.1.D.h.* non

non tantum, quà quis pedes, sed & qua eques commeat. *l*.12. *D*. *h*. & sella aut lectica vehitur. *l*.7.*ff*. *hic*.

Quid est actus?

Ius agendi vel jumentum vel vehiculum. *l* 1. 7. *ff*. *h*. adeo ut, quicquid eundi vel agendi gratia fiat, ad actum referri possit. *d*. *l*. 7. quique habet actum, etiam iter ex consequentia habere dicatur. *d*. *l*.1.

Quid est via?

Est jus eundi, agendi, & ambulandi, & trahendi lapidem, hastamque rectam ferendi, modo fructus non lædantur. *d*. *l*. 1. *vers*. *via l*. 7. *D*. *h*.

Quæ est latitudo harum servitutum?

Actus & itineris non est certa, nisi fuerit à contrahentibus, vel testatore determinata: quod si non factum, & quis certam latitudinem constitui velit, ad arbitrium judicis confugiet. *l*. 13. §. 2. *D*. *h*. Viæ verò latitudo certa est, in porrectum octo, in anfractum, id est, ubi flexa est, sexdecim pedum. *d*. *l*. 13. §. 2. *junct*. *l*.8. *D*.*h*. Et, si locus non adjecta latitudine nominatus sit, per eum qua libet iri poterit. Sin autem in fundo locus non sit demonstratus, una poterit eligi via latitudinis legitimæ: de quo si dubitetur, arbitri officium invocandum est. *d*. *l*. 13. §. *fin*.

Quid, si nimis angusta constituatur via, ut neque vehiculum neque agi jumentum ea possit?

Est magis iter, quam via, vel actus, sed si jumentum ea duci poterit, non vehiculum, actus videtur acquisitus. *l*.13. *D*. *de servit*.

Quid, si pro parte legetur vel adimatur?

Neque legatum, neque ademtio valet. *l*.11. *in f*. *ff*. *hic*.

Quid est aquæductus?

Est jus aquæ ducendæ per fundum alienum, ad sui prædii commodum. *d*. *l*.1. *vers*. *aquæductus*. Hac servitute constituta, licebit fistulam suam in rivo ponere, quæ aquam latius exprimat, &, quod velit, in rivo facere, dum ne domino prædii aquagium deterius faciat. *l*.15. *ff*. *h*.

Potestne per eum locum, per quem alteri via est data, alii aquæductus cedi?

Non potest. *l*.14. *ff*. *h*. Nec enim jus quæsitum alteri invito adimi potest.

Quomodo aliæ servitutes, videlicet, jus pascendi in alieno, fructus cogendi, coactosque habendi, pedamenta sumendi, lapides projiciendi, cædendi, provolvendi, exportandi, itineris ad haustum, l. 3. D. h. calcis coquendæ, lapides eximendi, sylvam cædendæ, tugurium habendi. l. 6. ff. h. & similes servitutes, sunt rusticæ?

Non aliter, quam quà ad utilitatem prædii rustici fuerint constitutæ: aliàs enim, si ad commodum personæ tantum spectent, sunt personales: si ad utilitatem prædii urbani pertineant, sunt urbanæ.

Tit. 4. Communia prædiorum tam urbanorum quam rusticorum.

Quæ sunt communia servitutibus tam rusticorum, quam urbanorum?

Ea sunt varia. 1. Sine prædiis præsentibus aut futuris constitui non possunt. *l.* 1. §. 1. *D. h.* Futuro autem ædificio servitus recte acquiritur. *l.* 23. §. 1. *D. de servit. præd. urb. l.* 10. *D. de servit. præd. rustic.* Et quæcunque servitus fundo debetur, omnibus fundi partibus debetur: & ideo, quamvis particulatim venierit, omnes partes servitus sequitur, ita ut singuli recte agant, jus sibi esse: si tamen fundus, cui servitus debetur, certis regionibus inter plures dominos divisus sit, quamvis omnibus partibus servitus debeatur; tamen opus est, ut hi, qui partes non proximas servienti fundo habebunt, transitum per reliquas partes fundi divisi jure habeant. *l.* 23. §. 3. *D. de servitut. præd. rustic.* 2. Vicina debent esse prædia, eo modo ut utilitatem præstare possint. *l.* 5. 7. §. 1. *l. f. D. de servit. præd. rust. l.* 7. §. 1. *D. h. l.* 14. §. 3. *D. de alim. legat. l.* 17. §. 2. *D. de aqua & aq. pluv. junct. fin. l.* 5. 6. *D. si. serv. vind.* Non tamen desideratur, ut prædia sint contigua. 3. Servitutes semper denominantur à prædio dominante, quia semper à potiori fit denominatio. 4. Omnes servitutes reales ab iisdem & iisdem modis constitui possunt. *l.* 5. 16. *ff. h.* §. *fin. Inst. de servit.* 5. Concessa servitute sunt concessa omnia, sine quibus servitutis usus non est. *l.* 6. §. 2. *D. l.* 11. *D. h. Si servit. vind. arg. l.* 2. *D. de juris.* 6. Prædium alienatum servitutes sequuntur. *l.* 12. *D. hic.*

Tit.

Tit. 5. Si servitus vindicetur, vel ad alium pertinere negetur.

Quæ actiones nomine servitutum competunt?

Sunt proditæ actiones in rem, quarum quædam confessoriæ, aliæ negatoriæ dicuntur. Confessoriis vindicatur servitus; negatoriis libertas prædiorum.

Quibus dantur hæ actiones?

Directæ tantum veris prædiorum dominis. *l.* 2. *D. h. tit.* utiles etiam aliis, qui jus in re habent; quales sunt creditores, quibus fundus est oppigneratus, emphyteutæ.

Quid, si plures agant vel conveniantur?

Singuli possunt in solidum agere, & singuli tenentur in solidum defendere. *l.* 4. §. 3. *&* 4. *D. h.* quia hæc res divisionem non recipit. *d. l.* 4. §. 4. *l.* 17. *sup. D. de servit.*

Cui incumbit probatio in hisce actionibus?

Sive confessoriis, sive negatoriis agatur, semper actor probare tenetur. *l.* 15. *D. de oper. nov. nunt.* [8 13 R.]

Habeturne in hisce actionibus ratio fructuum?

Et fructus, & id quod interest, præstari debent. *l.* 4. §. 2. 3. *l.* 6. §. 6. *D. h.*

Qua forma instituuntur hæ actiones?

Petit actor in confessoria declarari jus servitutis sibi esse, & adversarium condemnari, ut patiatur actorem ea servitute uti. In negatoria declarari rem esse liberam à servitute, quam reus usurpat, ac consequenter reum condemnari, ne postea servitute utatur, & ut idoneè ejus nomine caveat. *d. l.* 15. adjecta utrobique tam in confessoria quam negatoria clausula de fructibus & eo quod interest.

Tit. 6. Quemadmodum servitutes amittantur.

Quomodo servitutes amittuntur?

Varie. 1. Confusione, quæ fit, cum idem utriusque prædii, & servientis & dominantis, factus est dominus, sc. in solidum. *l.* 1. *D. h.* Nam per partes, licet non possit acquiri ab initio, recte retinetur. *l.* 8. §. 1. *D. de servit.* ideoque, si quis prædium sibi serviens emerit, tollitur servitus; adeò ut, si denuo vendat, non aliter

servitus transeat, quam si servitutis sit mentio facta. *l. 30. D. de servit. præd. urban.* 2. Existentia conditionis, sub qua prædium legatum erat: siquidem hæres pendente conditione servitutem imposuerit. *l. 11. §. 1. ff. h.* resoluto enim jure concedentis, resolvitur jus accipientis. *arg. l. 105. D. de condit. & demonstr.* 3. Remissione servitutis. *arg. §. 40. Inst. de rer. divis.* 4. Actu servituti contrario; ut, si stillicidii immittendi jus habeam, & permiserim ædificare, stillicidii jus amitto, &c. *l. 8. D. h.* 5. Rei interitu: est enim servitus jus prædio inhærens, quo sublato, & ipsa servitus tollitur. *l. 14. D. h.* Sin autem res restituatur, ipsa servitus quasi reviviscit, modo non tantum temporis præterierit, quo solet amitti servitus. *d. l. 14. junct. l. 23. & 24. D. quib. mod. ususfr. amitt.* 6. Negligentia per præscriptionem longi temporis. *l. pen. C. h.* sive omnino nulla, sive alia servitute quis fuerit usus. *d. l. pen. junct. l. 17. D. h.* Nec enim servitute quis videtur usus, nisi is, qui suo jure uti creditur. *l. fin. D. h.* & recte retinet etiam, qui parte tantum usus est. *l. 8. §. 1. l. 9. D. h.* ut in via, sive ipse, sive qui ejus nomine in possessi. est, aut mercenarius, aut hospes, aut medicus, quive ad visitandum venit, vel fructuarius, sive suo, sive nomine domini. denique, quicunque quasi debita via usus fuit, sive ad fundum nostrum, sive ex fundo, licet & malæ fidei possessor sit. *l. 20. & seqq. ff. h.*

Quid, si servitutis usus alternis mensibus, aut annis, vel uno die per quinquennium concedatur?

Primo casu duplicabitur tempus. *l. 7. ff. h.* altero dantur 20 anni. *l. fin. de servit.*

Estne differentia inter servitutes finiendas quoad præscriptionem?

Est: urbanæ enim non aliter amittuntur, quam si quid contra sit factum: ut, si jus immittendi habeam, & exemero tignum, non aliter tolletur, quam si foramen sit obstructum. *l. 6. ff. de servit. præd. urban.* Rusticæ vero solo non usu tolluntur. *l. 10. §. 1. ff. h. junct. d. l. 6. & l. 18. §. 2. ff. h.* Differentiæ ratio est: quia rusticæ non aliter exercentur, quam facto: urbanæ vero sine facto hominis per sola ædificia, iisque adhærentia annexa vel affixa, consistunt.

Sed

Sed videntur hodie servitutes quoad praescriptionem esse aequiparatae. l. pen. Cod. de servit.

Id verum, ratione temporis: non modi.

PANDECTARUM LIBER IX.

Tit. I. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Tit. 9. Lib. 4. Inst.

Quid continetur edicto, si quadrupes pauperiem, &c.

Si animal meum pauperiem fecerit, sine culpa hominis vel instigatione, datur actio in factum noxalis, ad damni aestimationem, vel animal dedendum. *l.* 1. *D. h.*

De quo animali edictum hoc intelligitur?

Proprie & directo de eo, quod gregatim solet pasci: utiliter verò de omni bestia, etiam cane, vel fera qualibet. *l.* 1. §. 5. *D.* §. 1. *Inst. h.* quinimo & non tantum de quadrupede, sed & non quadrupede utilis actio datur. *l. pen. D. h.*

Sed quomodo de fera vel cane dabitur haec actio, cum competat de aedilit. edicto. l. 40. & seqq. D. de Aedilit. edict.

Non est novum, ut unius rei nomine plures actiones dentur, & maxime, si diverso respectu competant, una utiliter, altera directo, ut hic.

Cur dicitur animal meum?

Quia haec actio adversus dominum animalis datur, & spectatur dominium tempore litis instituendae: noxa enim caput sequitur. *d. l.* 1. §. 12. Itaque, si, postquam nocuerit, alienatum sit, contra novum dominum dabitur actio. *d.* §. 12. Et, si ante litem contestatam perierit, cessit. *d. l.* 1. §. 13.

Quid, si ergo culpa domini animal pereat?

Et hoc casu actioni huic erit locus, modo non sit levissima. *arg. l.* 63. *ff. de rei vind.*

Quid est pauperies?

Damnum sine injuria facientis datũ: quadrupes enim,

cum sensu careat, injuriam proprie committere non videtur. *l.* 1. §. 2. *ff. h.*

Quando igitur pauperiem facit, ut hac actio detur?

Cum commota feritate contra naturam nocuit sine facto alterius. *d. l.* 1. §. 4. Vnde, si mula propter loci iniquitatem, aut culpam mulionis, aut plus justo onerata, vel instigatu hominis, damnum dederit, cessabit hæc actio, & agetur ex lege Aquilia. *d. l.* 1. §. 4. *in fin.* & §. 6. *l.* 11. §. 5. *ff. ad leg. Aquil.* Pariter, si concurrat injuria hominis, propter imperitiam vel imbecillitatem. *d. l.* 1. §. 5. *ff. h.* vel si dolore concitatum animal quid fecerit. *d. l.* 1. §. 7.

Quid, si quadrupes quadrupedem concitaverit?

Agetur hac actione adversus dominum quadrupedis, quæ concitavit. *d. l.* 1. §. 8. Sin autem quadrupes alteram provocaverit, cessabit, si perierit provocans: non, si provocata. *d. l.* 1. §. 11.

Quid, si secundum naturam nocuerit, veluti, si depaverit gramina?

Datur ex l. 12. Tabul. actio de pastu. *l.* 14. §. *fin. ff. præscript. verb.* vel ex lege Aquilia. *l. fin. C. ad leg. Aq.* In factum deficientibus cæteris, quod dominus non recte eam custodiverit. *d. l.* 14. *fin.* §.

Annon ergo possum includere pecus in agro meo deprehensum?

Nequaquam. *l.* 39. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* verum in custodiam, donec de domino constet. *arg. l.* 25. *ff. ad Leg. Iul. de adulter.* Et tractari debet tanquam proprium. *d. l.* 39. §. 1.

Quibus datur hac actio?

Dominis: Imo & omnibus quorum interest. *l.* 2. *ff. h.* etiam hæredibus. *d. l.* 1. §. *fin.*

Contra quos datur?

Contra dominos quadrupedis. *d. l.* 1. §. 12. contra hæredes vero non aliter, quam si domini sint. *d. l.* 1. §. *fin.* Sin autem sint plures domini, adversus singulos in solidum. *d. l.* 1. §. 1.

Ob qua damna datur?

Qualiacunque illa fuerint, sive suo corpore pauperiem fecerint quadrupedes, sive per aliam rem quam attigerunt, ut, si bos plaustro aliquem obtriverit. *d. l.* 1. §. 9.

Quid,

Quid, si libero homini damnum sit illatum?

Etiam hæc actio competet, non quidem, ut liberum corpus æstimetur: sed ratio impensarum & operarum amissarum, non vero deformitatis habeatur. *l.* 3. *ff. h.*

Qua forma instituitur hæc actio?

Petet actor sibi damnum legitime resarciri, aut corpus, quod nocuit, noxæ dari, h. e. vivum sibi tradi. *l.* 1. *pr.* & §. 14. *ff. h.*

An & in solidum aliquando ex pauperie agitur?

Omnino. 1. Sin in jure interrogatus responderit reus, suam non esse quadrupedem. *d. h. l.* 1. §. 15. *h.* 2. Si alternative condemnatus reus neutrum præstet, & ex re judicata conveniatur. *arg. l.* 29. §. 5. *ff. de petit. hæred. l.* 6. §. 1. *ff. de re jud.* 3. Si post litem contestatam ab alio animal sit occisum, & reus non sit paratus actiones cedere contra occidentem. *d. l.* 1. §. 16.

Quid, si per res inanimatas fuerit damnum illatum?

Si nulla hominis culpa intervenerit, actio dari non poterit. *arg. l.* 29. §. 2. 3. & 4. *D. ad Leg. Aquil.* Cæterum, si vi fluminis fuerint deportatæ in aliena ædificia, domini non aliter tollent, quam, si caveant de damno infecto. *l.* 9. §. 1. *D. de damn. infect.* Item ratis vi fluminis in agrum meum illatæ non aliter potestas domino facienda est, quam, si de præterito damno caveat. *l.* 8. *D. de incend. l.* 5. §. 4. *D. ad exhib.* Sin autem culpa hominis concurrat, ex Aquilia rectè agitur. *d. l.* 29. §. 2. & *seqq.*

Tit. 2. Ad Legem Aquiliam. Tit. 35. Lib. 3. Cod. 3. Lib. 4. Inst.

Quid est Lex Aquilia?

Propriè plebiscitum, quo vindicatur damnum non jure rebus alienis illatum.

Quot sunt ejus capita?

Olim tria fuere; hodie duo: quorum primo vindicatur damnum illatum per interemtionem servi vel quadrupedis, quæ gregatim pasci solet, ut tantum præstet reus, quanti servus, vel quadrupes plurimi fuit proximo præcedenti anno. *l.* 2. *pr. D. h.* Altero vindicatur

omne reliquum damnum, quale quale fuerit, hac pœna, ut præstetur tantum, quanti res plurimi fuit triginta diebus proximis. § 13. & 14. *Inst. l. 27. §. 5. D. h.* sive servus, sive quadrupes vulneretur, vel alia bestia occidatur, aut res quælibet alia rumpatur, frangatur, vel alio modo deterioretur. *d. §. 13.*

Quid est, non jure vel injuria?

Est, dolo vel culpa, imò etiam levissima. §. 3. 14. *Inst. l. 44. D. h.* sc. si sit tale negotium, in quo levissima culpa præstari debet, adeoque toties agi potest, quoties quis sine causa juris, vel citra necessitatem, vel casum fortuitum, damnum intulit. §. 2. & 3. *Inst. l.* 4. 5. 45. 49. §. 1. 52. §. 1. *D. h.*

Quid, si per imperitiam vel imbecillitatem alterius sit quis damnum passus?

Id culpæ annumerabitur, si quis tanquam satis validus se rei alterius immiscuerit: cum quisquam affectare non debeat, in quo vel intelligere debet, infirmitatem vel imperitiam suam aliis periculosam futuram. *l. 8. §. 1. D. h. arg. l. 132. junct. l. 36. D. de Reg. Iur.*

Annon ergo dolus magis debet puniri, quam culpa?

Non est dubium: verum id alia actione, vel accusatione, judicio publico, vel privato, prout res postulat, vindicari oportet.

Cur prioris capitis major est pœna, quam posterioris?

Etsi quidem in posteriori plus damni aliquando vertatur, non tamen est in facto, quod posteriori vindicatur, tanta facinoris atrocitas, quanta in occisione.

Annon absurdum videtur, quod priori capite servi occisio cum quadrupede comparetur?

Ea æquiparatio fit, qua actio ad damnum resarciendum data ex jure dominii spectatur, non jus hominis: hujus enim intuitu præter hanc actionem etiam judicio publico ex L. Corn. de sicar. agi potest, cum dolo servus est occisus. *l. 23. §. 9. ff. h.* Imo, si lege Aquilia sit actum, nullum fit præjudicium legi Corneliæ. *d. l. 23. §. 9.*

Quid, si quis confessus sit se interfecisse?

Non potest ex eo solo teneri, nisi simul constet de delicto. *l. 23. §. fin. & Ll. seqq. ff. h.* Siquidem vero de delicto constet, non vero de delinquente, non est neces-

se,

se, ut actor doceat adversarium occidisse, quia id confessus est. *d. l.* 23. §. *f.*

Quid, si plures interfecerint?

Siquidem in rixa plures vulneraverint, & appareat, cujus ictu perierit, is solus tenebitur de occiso: si non appareat, omnes quasi occiderint: & si cum uno agatur, cæteri non liberantur. nam ex lege Aquilia quod alius præstitit, alium non relevat, cum sit pœna. *l.* 11. §. 2. *ff. h.*

Debentne, si plures vulneraverint, unus tantum occiderit, omnes publico judicio ex lege Cornelia condemnari?

Nequaquam. nisi simul omnes in occisi necem conspiraverint: quia in L. Cornelia tantum dolus, & propositum occidendi punitur. *l.* 7. 14. *ff. ad Leg. Corn. de Sicar.*

Quid, si quis mortifere vulneraverit servum, vel quadrupedem, alius post exanimaverit?

Prior tantum de vulnerato, posterior de occiso tenebitur. *d. l.* 11. §. 3. nisi certum sit, ex priori vulnere eum fuisse moriturum. *l.* 51. *ff. h.*

Quid, si plures trabem dejecerint, & hominem oppresserint?

Singuli in solidum tenentur. *d. l.* 11. §. 4. Quamvis enim subtili ratione dici posset, neminem teneri, quia verum est, neminem eum sustulisse: tamen teneri debent, ne delicta maneant impunita. *l.* 51. §. 2. *in fin. ff. h.*

Quid, si quis defendendo alterum occiderit?

Siquidem aliter periculum evitare non potuit, & moderamine inculpatæ tutelæ est usus, jure fecit. *l.* 54. §. 4 *ff. h. l.* 3. *ff. de justit. & jur.* Præstat enim prævenire, quam post vulneratam causam frustra de remedio cogitare. *l.* 1. 2. *Cod. quand. lic. se. sin jud.*

In quibus consistit moderamen inculpatæ tutelæ?

Si fiat, 1. in vitæ periculo. *Dd. Ll.* 2. in continenti. *l.* 3. §. *cum igitur D. de vi & vi arm at.* 3. tantum ad defensionem. *d. l.* 45. §. *pen. D. h. l.* 1. *C. unde vi.* 4. si aliter adversario parcere nequeat. *l.* 5. *D. h.* Nec distinguendum est, utrum arma fuerint paria vel non: lex enim nusquam id desiderat.

Quid ergo, si quis egressus sit moderamen inculpatæ tutelæ?

Ex causa hoc æstimandum est. *arg. l.* 30. §. 3. *l.* 52. §. 1. *D. h.* & quoad legem Corneliam mitiganda est pœna ordinaria. *arg. l.* 38. §. 8. *D. ad Leg. Iul. de adult.*

Teneturne invasus fugere?

Etsi quidem, si, cum effugere posset periculum, occidere maluerit, culpæ sit reus. §. 2. *Inst. h.* Non tamen fugere tenetur propter periculum lapsus, & alia incommoda: quia effugere periculum nihil aliud est quam id evitare sine periculo: is vero, qui fugit, non effugit periculum sine periculo.

Licetne occidere ad res defendendas?

Non aliter, quam si vis ob eam causam fiat: adeo ut non tam videatur ob res, quam vim illatam occidi. *l.* 52. §. 1. *D. h. l.* 1. *Cod. und. vi. l.* 3. *D. de Iustit. & Iur.*

Quid, si ad famam tuendam alterum interfecerit?

Non licet ob calumnias alterum interficere: verum, si cui vis fiat ad pudicitiam tentandam, & se aliter defendere non possit, justissima est vindicta. *l.* 1. §. 4. *ff. ad Leg. Cornel. de sicar. l.* 8. §. 2. *ff. quod met. caus. argum. l.* 9. *ff. de manum. vind. junct. d. l.* 3. *ff. de Iustit. & Iur.*

Licetne & ad defensionem aliorum, qui in periculo sunt constituti, occidere?

Non tantum id permittendum est necessariis, sed & extraneis personis. *arg. d. l.* 1. §. 4. *ff. ad Leg. Cornel. de sicar. l.* 50. 109. *de Reg. Iur. Proverb.* 24. *vers.* 11. *c.* 7. & 8. *caus.* 23. *q.* 3.

Quomodo probanda est defensio necessaria?

Si vis illata ostendatur, vel, si quis probet adversarium se præparasse ad vim faciendam, vel in insidiis fuisse; quo probato, & defensio justa probata esse videtur. *arg. d. l.* 3. *ff. de Iustit. & Iur.*

Quid, si ergo nec probari possit aggressio, invasio, vel quid simile?

Arbitrio judicis id committendum, ut pro circumstantiis personæ, loci, temporis, facti, statuat, quod æquum videbitur.

Quid

Quid juris est in incendiis ortis?

Etsi quidem incendia plerumque fiant culpa inhabitantium. *l.* 3. §. 1. *De offic. præt. vigil.* tamen paterfamilias inhabitans, non aliter ejus nomine tenetur, quam si probetur ejús negligentia. Si itaque servorum negligentia sit factum, dominus non statim in culpa est. *l.* 11. *D. de peric. & comm.* nisi negligentior in eligendis ministeriis fuerit. *d. l.* 11. *junct. l.* 27. §. 9. 10. & 11. *D. h.* quia eo ipso est in culpa. *c. un. x. de commod. c. un. x. de depos.* Sin autem casu fortuito incendium sit ortum, nulli imputabitur. *l.* 11. *D. de incend.*

Quomodo censebitur esse fortuitum?

In facto id consistit. fortuitum autem dicendum est, quoties dolus vel culpa adversarii argui nequit. *l.* 52. §. *Damna. D. pro socio.* Et licet, *d. l.* 3. §. 1. culpa inhabitantium videatur in incendio præsumi: id tamen non ad omnem culpam referendum est, sed ad levissimam tantum, ita ut simul probari debeat, à qua persona ortum habeat: nam & alius, præter patremfamilias, causam dare potuit. Quod si probari non possit, absolvi debet, ex regula generali, Actore non probante reus absolvitur. *l.*4. *C. de edend.*

Quid, si quis in stipulam suam, comburendæ ejus causa, ignem immiserit, & ulterius evagatus ignis alienam segetem consumserit?

Requiremus, num imperitia ejus aut negligentia id acciderit: nam si die ventosa id fecerit, culpæ reus est: qui enim occasionem præstat, damnum fecisse videtur: ita &, qui non observat ne ignis longius procedat, reus est: At qui omnia observavit, licet subita vis venti ignem longius produxerit, caret culpa. *l.*30. §.3. *D. h.*

Quid, si quis incendii arcendi causa ædes alienas destruxerit?

Cessat actio ex lege Aquil. *l.* 49. *in fin.* sive jam ad ædes suas pervenerit, sive non. quia justo metu ductus id fecit. *d. l.*49. *l.*3. §.7. *in fin. D. de incend. ruin. naufr.* Sed hoc verum, si ædes destructæ æque periissent. *l.* 7. §.4. *D. quod vi aut clam. junct. d. l.*49. §.1.

Quid, si pro salute totius viciniæ ædes fuerint destructæ?

Si quidem convenerit de resarciendo damno, communi sumptu reparandum erit ædificium: si non, &

certum

certum sit, æque perituras ædes, nihil persolvetur. *d.l.7.* §. 4. Si sit incertum, communi contributione id damnum resarciendum est. *arg. l.1. & 2. D. ad leg. Rhod. de act.*

Quid juris in putatore arboris?

Is, si in publicum dejecerit ramum, & non proclamaverit, aut cum providere poterat, dejectionem non inhibuerit, culpæ reus est. *l.31. D.h.* Et, si nullum iter ibi fuerit, dolum duntaxat præstabit: nam culpa ab illo non est exigenda, cum divinare non potuerit, an per eum locum aliquis transiturus sit. *d. l.31. in f.*

Quid juris in eo qui jaculis lusit?

Si in eo campo, ubi solitum est exerceri, quis sit læsus, nulla datur actio. Si vero ab alio, imo etiam à milite, in alio loco, agi potest ex lege Aquila. §.4. *Inst. l.9.* §. *f. ff. h.*

Quid si, qui pila ludebant, vehementius eam in tonsoris manus dejecerint, & ex eo gula servi sit præcisa?

Si tonsor ibi tondebat, ubi ex consuetudine ludebatur, vel ubi transitus frequens erat, est, quod ei imputetur: quamvis nec illud male dicatur, si in loco periculoso sellam habenti tonsori se quis commiserit, ipsum de se queri debere. *l. 11. pr. ff. h.*

Quales actiones descendunt ex lege Aquilia?

Sunt vel directæ, vel utiles, vel in factum. Directæ, cum corpori à corpore damnum est illatum; uti, si quis vulneraverit quadrupedem. Vtiles, cum quis corpori, sed non suo corpore immediate nocuit; ut, si quis incluserit pecudem ut fame perierit. In factum, cum nec corpore nec corpori damnum est illatum; uti, si quis servum vinculis compeditum solverit, ut fugeret. §. *f. Inst. h.*

Quibus dantur hæ actiones?

Dominis veris, etiam hæredibus. *l.11.* §.*6. l.23.* §.8. *ff. h.* etiam utilibus dominis. *d. l. 11.* §. *fin. l. 12. ff. h.*

Contra quos dantur?

Contra eos, qui damnum intulerunt: non vero adversus hæredem, cum sit pœnalis, nisi ex damno locupletior sit factus. *d. l.23.* §.8.

Quarum

Quarum rerum nomine?

Qualiumcunque, imo & nomine liberi hominis; non, ut directa, sed utilis detur actio; & non, ut corporis, sed damni æstimatio fiat. *l. 13. ff. h.*

Quid petitur his actionibus?

Agitur adversus confitentes in simplum pœnæ in edicto propositæ, & secundum præsens tempus judex æstimet, quanti damnum sit. *l. 25. §. 2. l. 26. ff. h.* Adversus negantes, siquidem probetur contrarium, comparata est actio in duplum propter inficiationem. *l. 2. §. 1. l. 23. §. 10. ff. l. 4. Cod. h.*

Quid, si reus neget qualitates facti?

Siquidem in qualitatibus, quæ negantur, substantia criminis consistat, pro inficiante condemnandus est: sin autem ad substantiam eæ qualitates non pertineant, secus est.

Quid ergo æstimandum est?

Non solum peremptum vel læsum corpus, sed quicquid præterea ratione ejus corporis abest & nostra interest, etiam aliarum rerum depretiationes attendentur. §. 10. *Inst. l. 22. §. 1. l. 23. §. 1. ff. h.* Etiamsi quoque id, quod interest, duplum veri pretii excedat. l. 13

Qua forma intentatur hac actio?

Postquam actor narravit damnum, & qualitates, & circumstantias, æstimationemque designavit, quæ aliquo tempore, intra annum ex primo capite, 30 dies ex altero, maxima fuit: petit, siquidem reus confiteatur commissum, simplum; si neget, duplum antedictæ æstimationis, vel majoris aut minoris quam judex staturus est, cum damnis & interesse, &c.

Tit. 3. De his, qui dejecerint vel effuderint.

Quid, si aliquid effusum vel dejectum, quod nocuit prætereunti?

Unde in eum locum, quo vulgo iter fit vel consistitur, dejectum vel effusum quid erit, datur actio. *l. 1. pr. D. h.* publice enim interest, sine metu & periculo per itinera commeari. *d. l. 1. §. 1.*

Vnde debet ejici, ut hæc actio locum habeat?

Ex cœnaculo, vel domo, alioque simili loco; etiam navi. §. 1. *Inst. de oblig. q. ex quas. malef. l. 6. §. fin. D. h.* Sive proprietas cœnaculi ad nos pertineat, sive non; modo ibi habitemus, aut uti in nostro moremur. *d. §. 1. l. 1. §. 9. D. h.*

Cui datur hæc actio?

Illi, qui vel in corpore, vestimentis, vel aliter damnum qualecunque est passus. *l. 1. D. h.* etiam hæredibus. *l. 5. §. 5. D. h.* Cæterum actio, qua agitur ex hoc edicto ob necem hominis liberi, est popularis. *d. l. 5. §. 5.* sed præferuntur illi, quorum interest. *arg. l. 3. §. 1. D. de popul. act.*

Contra quos datur?

Contra habitatorem, sive sit paterfamilias, sive filiusfamilias. Et, si filiusfamilias sit, agi non potest contra patrem de peculio, quia non venit ex contractu, sed adversus ipsum filium. *l. 1. §. 7. D. h.*

Quid, si plures in eodem cœnaculo habitent?

Si indiviso inter se cœnaculo, in quemvis hæc actio dabitur in solidum. *d. l. 1. §. f. l. 3. D. h.* Cum impossibile sit scire quis ejecerit. *l. 2. D. h.* Sed, si cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur, perceptione, non litis contestatione, præstaturi partem damni judicio societatis vel utili actione ei, qui solvit. *l. 4. D. h.* Si vero diviso, actio in eum solum datur, qui eam partem inhabitat. *l. 5. pr. h.*

Annon ergo & hospes tenebitur?

Non tenebitur, quia ibi non habitat, sed tantisper hospitatur. *d. l. 1. §. 9. & d. l. 5. §. 1.*

Imo videtur iniquum ut habitator alienum factum præstet?

Nequaquam, quia quisque familiæ & eorum, quos excipit, curam habere debet. *arg. §. f. Inst. de oblig. ex quasi malef.*

Daturne & contra hæredes?

Cum pœnalis sit actio, non datur, & quidem maxime, si corpori libero damnum sit illatum. *d. l. 5. §. 5. in f.*

Daturne adversus dominum?

Non, nisi ipse habitet: culpa enim, si non ipse habitet, nulla est. *d. l. 1. §. 4.*

Quid,

Quid, si quid, quod suspensum erat, deciderit?

Pro dejecto haberi debet, &, si quid effusum sit, licet nemo effuderit, edictum æque habet locum. *d.l.*1. §.3.

Estne distinguendum, in quem locum quid sit effusum vel dejectum?

Parvi interest, utrum publicus vel privatus sit locus; dummodo per eum vulgo iter fiat, sive sit in civitate, sive ruri. *l.*6. *ff. h.* quia iter facientibus prospicitur. *d. l.* 1. §. 2.

Ad quid datur?

Si homo liber perierit, ad 50 aureos; si vivat, nocitumque ei dicatur, quantum ob eam rem æquum judici videbitur, reus condemnandus est: in aliis autem rebus duplum damni reus persolvet. *l.* 1. *pr. ff. h.*

Imo videtur hic liberi corporis esse æstimatio. contra l. 13. *ff. Leg. Aq.?*

Si homo sit occisus, 50 aurei non sunt æstimatio hominis, sed solvuntur in pœnam: si vulneratus sit, judex computat impensas medicis præstitas, cæteraque impendia & operas, quibus caruit, aut cariturus est, nulla facta æstimatione cicatricum aut deformitatis. *l.f. D. h.*

Quid, si quis in suggrunda protectove, qua vulgo iter fit & consistitur, positum vel suspensum habuit quod nocere possit?

Datur actio in factum in 10 solidos. *l.* 5. §. 6. *D.h.* Quod constitutum est ad securitatem viarum publicarum. *d. l.* 5. §. 7.

Quibus datur hæc actio?

Datur cuivis ex populo, quia popularis est, & sic potissimum ei, cujus interest, & hæredi ejus. *d. l.* 5. §. *fin.*

Contra quos datur?

Contra eos, qui posuerunt, vel positum patiuntur, sive sint domini, sive inquilini, sive alii. *d. l.* 5. §. 8. & 10. modo positum sit, ut nocere possit, sive nocuerit, sive non. *d. l.* 5. §. 11.

Quid, si id quod positum est, ceciderit & nocuerit?

Dabitur in eum actio qui posuit, non in eum qui habitavit. *d. l.* 5. §. 12.

Tit.

Tit. 4. De noxalibus actionibus. 41. Lib. 3. Cod. 8. Lib. 4. Inst.

Quæ sunt actiones noxales?

Quibus non agimus directo & simpliciter ad resarciendum damnum nobis illatum: sed alternative in hoc, ut damnum resarciatur, vel corpus, quod nocuit, noxæ dedatur.

Ex quorum delictis dantur?

Tantum ex delictis servorum privatis, non publicis. *l. 2. C. de accusat.* & ex pauperie quadrupedum. *l. 1. & tot. tit. supr. D. si quadrup. paup.*

Quid, si dominus dolo malo desierit possidere?

Tenebitur æque dominus. *l. 1. pr. & l. 21. D. h.t.*

PANDECTARUM

LIBER X.

Tit. 1. Finium regundorum. Tit. 39. Lib. 3. Cod.

Suntne aliqua judicia mixta & duplicia?

Sunt, non tantum mixta, quæ tam in rem quam personam dantur. §. 20. *Inst. de act.* sed & simul duplicia, in quibus utrimque litigantes & actores & rei sunt. *l. 13. D. de judic. l. 10. D. h.* Qualia sunt, finium regundorum, familiæ erciscundæ, communi dividundo. *d. §. 20. & d. l. 13.*

Quod est judicium finium regundorum?

Actio mixta, stricti juris, qua confines de limitibus prædiorum rusticorum contendunt. *l. 1. & seqq. D. h.*

Quomodo distinguitur à vindicatione?

Vindicatio est rei ipsius adversus possessorem, at in hoc judicio tantum finalis quæstio vertitur: sic, ut in vindicatione de finibus tantum per modum consequentiæ, & non semper & necessario, sed de corpore ipso sit controversia: hoc vero judicium sit pro vindi-

vindicatione rei non directo qua corpus spectatur, sed tantum per accidens, qua principaliter de finibus agitur. *arg. l. 6. ff. de rei vind. junct. l. 1. ff. h.*

Inter quos datur hoc judicium?

Non datur inter socios. *l. 4. §. 6. ff. h.* Sed alios directos dominos, sive possessores: ut & usufructuarios, duos vel plures. *l. 4. §. 8. ff. h.* modo sint confines. Confines autem sunt, licet rivus privatus interveniat: non si via publica, vel flumen publicum. *l. 4. §. 9. & 11. l. 5. ff. h.*

Ad quæ prædia pertinet?

Ad rustica, non urbana, licet etiam sint ruri. *d. l. 4. §. 10. junct. l. 2. h.* ædificia enim parietibus satis distermínantur. Imo & ad hortos, qui in urbe sunt. *d. l. 4. §. 10.*

Quid petitur hac actione?

1. Distinctionem finium rite fieri, vel fines renovari. 2. Præstari, quæ finibus adhærent. 3. Præstari omne id, quod interest fines non fuisse mutatos vel exaratos. *d. l. 4. §. 1.* nec non restitui omnes fructus post litem contestatam, vel antea mala fide perceptos. *d. l. 4. §. 2.* 4. Persolvi pœnam contumaciæ. *§. pen. Inst. de off. jud.*

Concurruntne etiam cum hac actione alia?

Potest etiam criminaliter agi propter terminos dolo malo motos, vel ex lege Agraria, ad 50 aureos. *l. 3. ff. de term. mot.* vel ex rescripto Hadriani, ad pœnam arbitrariam. *arg. l. 2. ff. eod.*

Quod erit officium Iudicis in hac causa?

1. Vetera monumenta, finesque antiquis libris vel testibus probatos, si recentiores possessiones earumque probationes efficaces non sint, sequetur. *l. 11. 12. ff. h.* Et, si non appareant vestigia vetera, per geometras, vel arbitros, fines constituet. *l. 2. & 8. ff. l. 3. C. h. l. 44. de recept. arbitr.* Vel, si finibus evidentioribus distingui sit commodius, quam olim fuissent, ex alterius agro partem aliquam alterius agri domino adjudicabit; sic vero, ut ei, qui majorem locum habet, integrum assignet. *l. 7. ff. h.* quem, ut rursus alteri pecuniam eo nomine præstet, condemnabit. *§. pen. Inst. de off. jud.* habita simul ratione eorum, quæ præstanda sunt. *l. 2. §. 1. l. 3. & l. 4. §. 1. & seqq. ff. h.*

Quot

Rat. ind. l.

Quot annis tollitur hac actio?

Tantum triginta. *l. f. C. h.* excepto ſpatio quinque pedum. *l. pen. C. h.*

Eſtne ſolemnis aliqua conſtitutio de finibus?

Eſt in *l. f. ff. h.* lex Solonis, qua cautum, ut, ſi quis ſepem ad alienum prædium fixerit, vel infoderit, terminum non excedat; ſi maceriem, pedem relinquat; ſi domum, pedes duos; ſi ſepulchrum, aut ſcrobem foderit, quantum profunditatis habuerint, tantum ſpatii; ſi puteum, paſſus latitudinem; at oleam, aut ficum, ab alieno ad novem pedes plantet, cæteras arbores ad pedes quinque.

Tit. 2. Familiæ erciſcundæ. Tit. 36. Lib. 3. Cod.

Quod eſt judicium familiæ erciſcundæ?

Mixtum, duplex, bonæ fidei, competens ad diviſionem hæreditatis, & perſonales, quæ incidunt, præſtationes.

Inter quos datur?

Cohæredes. *l. 36. D. h.* non tantum uno agente, ſed & pluribus, ſive poſſideant, ſive non, etiamſi cæteri cohæredes dividi nolint. *l. 2. §. 4. l. 43. D. h.* nemo enim invitus in communione manere compellitur. *l. f. C. comm. divid.* ſive fuerint ex jure civili, ſive prætorio, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato, vel quolibet alio modo hæredes.

Daturne etiam arrogatis ratione ſuæ quartæ?

Quia directo non ſunt hæredes, utilis actio tantum iis accommodatur. *d. l. 2. §. 1. D. h.*

Quæ res veniunt in hanc actionem?

Omnes hæreditariæ, tam ſoli, quam mobiles, ſive directo, ſive indirecto ad hæreditatem pertineant; etiam alienæ, quas bona fide defunctus poſſedit, vel pignoris loco habuit. *l. 8. §. 1. & 2. l. 9. 10. 11. 22. §. f. 23. 29. D. l. 5. 8. 25. C. h.* Non vero pertinent huc res malis artibus acquiſitæ. *l. 4. §. 2. ff. h.* pernicioſæ; uti ſunt libri reprobatæ lectionis, & mala medicamenta: quæ res protinus ſunt tollendæ. *d. l. 4. §. 1.* Pariter & nomina. *l. 6. C. h.* quia ipſo jure jam ſunt diviſa.

divisa. *d. l.* 6. pro sua enim portione quisque conveniri vel agere potest. *l.* 2. §. *f. D. h.* Si autem stipulatio de eorum divisione sit interposita, ei statur. *d. l.* 2. §. *f.* Imo & nonnunquam ad officium judicis pertinet, ut debita & credita singulis pro solido attribuat: ita tamen, ne creditoribus præjudicetur. *l.* 3. *D. h.*

Quæ petuntur hac actione?

Hoc judicium constat duobus. 1. Rebus. 2. Præstationibus. *l.* 22. §. 4. *D. h.* Rebus, ut res hæreditariæ dividantur quam fieri potest optime. Præstationibus, ut restituantur. 1. Quæ à cohæredibus sublata. *l.* 3. *C. h.* vel dolo aut culpa deteriora facta, vel amissa sunt. *l.* 19. *C. h.* 2. Fructus à cohærede percepti, qualibet ratione. *l.* 9. *C. h.* 3. Sumptus, quos actor fecit. *l.* 25. §. 15. *D. l.* 18. *C. h.*

Qua forma hac actio proponitur?

Facta narratione de obitu defuncti, & de hæreditate litigaturis communiter relicta, petit actor, si non possideat ipse, reum, qui possidet, condemnari, ut actori inventarium rerum omnium hæreditariarum exhibeat, & cum actore procedat ad divisionem earundem, præstetque omnes fructus ac emolumenta, damnumque ac interesse, &c. Si autem non possideat reus hæreditatem, agit actor ad inventarium communi nomine faciendum, & ad divisionem, &c. ut ante.

Quid, si actor negetur esse cohæres?

Non habet locum hæc actio, sed de jure hæredis primum disputandum. *l.* 36. *D. h.*

Quod est officium Iudicis in hac actione?

Ante omnia expendet, an defunctus divisionem fecerit. Illam sequi oportet, si legitime sit facta. *l.* 20. §. 3. & 5. *l.* 33. 39. §. 1. *D. h. t.* Et, si de ea non constet, res hæreditarias omnes pro rata æqualiter dividet: aut, si non patiantur divisionem, uni potiorem partem; alteri pecuniam: vel uni proprietatem, alteri usumfructum adjudicabit. *l.* 25. §. 20. *D. h.* §. 4. *Inst. de off. jud.* Habebitque rationem omnium personalium præstationum, ac collationes fieri jubebit. Ita autem res commodissime distribuet, si tot faciat partes, quot sunt hæredes, & deinde sorte rem dirimat. *arg. l.* 3. *Cod. comm. de leg.* nisi in alium modum ipsi cohæredes consentiant.

Quid,

Quid, si res aliquæ manserint indivisæ?

Agetur communi dividundo, siquidem per judicem sit facta divisio: quia judicium familiæ erciscundæ, cum universale sit, semel tantum instituitur. *l.* 20. §. 4. *D. h.*

Poteſtne reſcindi diviſio, facta ſub prætextu læſionis?

Si à testatore sit facta, tantum attenditur, an & legitima sit relicta iis, quibus debetur: sin autem à judice, vel inter cohæredes privatim, habebit locum. *l.* 2. *Cod. de rescind. vendit.* licet etiam sors intervenerit: quia sors in hac re non ad quantitatem designandam adhibita est, sed ut intelligeretur, quæ res singulis personis obvenire debeant. Cæterum, si testator dixerit, se velle æqualitatem inter hæredes servare, & inæqualiter diviserit; subveniendum est cohæredi, qui magnam inæqualitatem probat.

Debentne etiam cautiones pro evictionibus præſtari?

Id est necessarium. *l.* 25. §. *pen. ff. h.* Evictio enim est præstanda, sive testator diviserit, sive judex: nisi testator prælegaverit. *l.* 77. §. 8. *ff. de legat.* 2. Sin autem cautiones de evictione non sint præstitæ, ipso jure inesse videntur. *l.* 14. *C. h.*

Tit. 3. Communi dividundo. Tit. 37. Lib. 3. Cod.

Quod eſt judicium communi dividundo?

Est mixtum, duplex, bonæ fidei, quo, qui certas res communes habent. *l.* 4. *pr. h.* ad divisionem earum & personales exinde præstationes agunt.

Inter quos datur?

Inter eos, quibus communis res est ex qualibet causa, vel ex societate, vel sine ea. *l.* 2. *D. h.* etiam inter usufructuarios. *l.* 7. §. 10. *D. h.* quique revera pro indiviso sunt domini, vel bona fide possident. *l.* 7. §. 4. *D. h.* sc. suo nomine, vel etiam jure pignoris. *d. l.* 7. §. 11. & 12. *junct.* §. 6. *ibid.*

Qua-

Quomodo potest dari ex causa societatis, cum competat pro socio?

Pro socio datur ad præstationem eorum, de quibus convenit, & non ad divisionem: hoc vero judicium tantum ad divisionem, eaque, quæ in rem sine conventione circa societatem inciderunt, ratione fructuum, sumptuum, & damnorum.

Quæ res veniunt in hoc judicium?

Omnes, quæ divisionem admittunt, & in commercio sunt. *l.* 7. §. 7. *& seqq. D. h.*

Ad quid agitur?

1. Vt res dividantur. 2. Vt præstentur, quæ ex bono & æquo præstari convenit. *l.* 4. *pr. &* §. 3. *l.* 6. §. 2. *D. h.* uti & in judicio familiæ erciscundæ.

Quid, si res sit perempta?

Etsi de re dividenda non possit agi; tamen personalium præstationum nomine Iudex condemnabit. *l.* 11. *D. h.*

Quid, si convenerit, ne divisio fieret?

Si simpliciter ita convenerit, non valet pactum: si de certo tempore sit dictum, vires habet: & licet interim socius vendiderit suam portionem, potest tamen emptor, agendo communi dividundo, eadem exceptione submoveri, qua autor ejus potuit. *l.* 14. §. 2. *&* 3. *D. h.*

Communia utriusque judicii tam familiæ erciscundæ, quam communi dividundo. Tit. 38. Lib. 3. Cod.

Quæ sunt communia fam. ercisc. & comm. divid. judiciis?

Varia. Vtrumque enim est: 1. Duplex. *l.* 10. *D. fin. reg. l.* 37. §. 1. *de oblig. & act.* 2. Mixtum. §. 20. *Inst. de act. & d. l.* 37. 3. Divisorium. *l.* 1. *D. fam. ercisc. l.* 1. *D. comm. divid.* 4. Bonæ fidei. §. 28. *Inst. de act.* 5. Directum. 6. Competens veris dominis. *l.* 9. *C. h.* 7. Pertinens ad easdem personales præstationes ex quasi contractu. §. 3. *&* 4. *de oblig. ex q. contract.* 8. Admittens beneficium. ex *l.* 2. *C. de resc. vend arg. l.* 3. *C. h.* 9. Ejusdem effectus circa divisionem, ut sit loco emptionis.

arg.

arg. l. 1. C. h. 10. Exigens, ut instrumenta hæreditaria, vel aliter communia maneant penes eum, apud quem collocari Judex æstimavit. *l. 5. C. h.* qua in re hic ordo observandus, ut, si specialis causa non impediat, præferatur is, cui est major portio in rebus; vel, si par sit omnium conditio, sorti res committatur: nisi ex consensu aliquem velint eligere, aut justa aliqua causa judicem moveat, ut jubeat deponi in æde sacra. *l. 4. §. fin. l. 5. ff. fam. ercisc. l. f. C. de fid. instrum.*

Quomodo ergo cæteris erit cautum, si apud unum cautiones sint?

Debet ab eo, qui detinet, cæteris dari descriptum & recognitum, cautione interposita, ut, cum res exegerit, ipsæ cautiones exhibeantur. *d. l. 5. ff. fam. ercisc.*

Tit. 4. Ad exhibendum. Tit. 35. Lib. 3. Cod.

Quæ est actio ad exhibendum?

Est præparatoria rei vindicationis, & aliarum actionum, & quidem personalis in rem scripta. *l. 3. §. est autem personalis ff. h.* qua actor desiderat rem aliquam sibi exhiberi.

Quid est exhibere?

Est facere in publico potestatem rei, & extra secretum habere, ut actori experiundi sit copia. *l. 2. ff. h. junct. l. 3. §. 8. & 9. ff. de tab. exhib.* Adeoque est, præsentiam corporis facere. *l. 22. 246. ff. de Verb. Signif.*

Quibus datur hæc actio?

Omnibus, qui in rem acturi sunt qualicunque actione, sive pigneratitia, sive vindicatione, vel noxali, imo & personali actione, vel interdicto, adeoque competit omnibus, quorum exhiberi interest. *l. 2. §. 3. & seqq. ff. h.*

Contra quos datur?

Contra eos, qui vel civiliter vel naturaliter possessioni incumbunt: adeoque & creditorem, qui pignori rem accipit, depositarium, commodatarium, conductorem. *l. 3. §. fin. l. 4. 5. pr. ff. h. l. 8. C. h.* aliosque omnes, qui exhibendi habent potestatem, sive possideant rei servandæ causa, sive ex causa ususf. vel simili. *d. l. 5. §. 1.* Etiam eum, qui dolo malo desiit

desiit possidere, vel si quis corruperit rem. *l. 9. §. 2. & 3. ff. h.* nec tantum adversus singulos, sed & universitates & corpora. *l. 7. §. 3. ff. h.* Quin etiam & adversus illos, qui rem deteriorem exhibuerunt, vel translatam in aliud corpus dolo malo. *d. l. 9. §. 3.*

Quid, si quis non possideat tempore litis contestatæ, & ante sententiam possidere cœperit?

Etiam adversus eum dirigi poterit actio, & is condemnabitur, nisi restituat. Et vice versa, si quis tempore judicii accepti possederit, & postea sine dolo malo desierit possidere, absolvendus est, quamvis sit, quod ei imputetur cur statim non restituerit. *d. l. 7. §. 5.* Item, qui tempore litis contestatæ possedit, deinde desiit, mox rursus cœpit possidere, condemnari debet, nisi exhibeat. *d. l. 7. §. 6.*

Ad quas res pertinet?

Ad res mobiles, etiam instrumenta. *l. 6. C. h.* Non ad res immobiles: quia eæ sese facile ostendunt. *l. 56. D. de procur.*

Quid statuendum de rebus nostris alienis inclusis & junctis?

Etsi quidem directo non possint vindicari: attamen ad eas exhibendas agi potest, ut excludantur, & sic consequenter vindicentur, modo non sit tignum alienis ædibus junctum; de quo exhibendo vetat agi lex duodecim tabul. *l. 6. & 7. D. h. l. 23. §. 5. & 6. D. de rei vind.*

Quale est hoc judicium? & quod est officium Iudicis?

Est tantum summarium: summatim enim actor, ratione suæ actionis proposita, petit, ut reus condemnetur ad exhibendum cum omni causa: & judex cognoscit tantum, an actoris intersit, & an probabilem tantū habeat actor causam. *l. 1. §. 9. & 11. D. h.* non an ejus sit.

Quomodo interesse dicitur?

Tantum pecuniariè, & ob actionem instituendam. *l. 2. C. l. pen. D. h.* Ideo, si studiosus dicat sua interesse, ut libri sibi exhibeantur, quia doctior & melior futurus est; non id accipietur quasi ejus intersit: nec enim jus civile calumniari oportet, aut verba captare, sed qua mente quid dicatur, animadvertere convenit. *d. l. pen.*

Quo tempore debet interesse?

Vtroque, & quo lis contestatur, & quo fit condemnatio. *l. 7. §. f. D. h.*

Quid, si reus non exhibeat dolo malo?

Jurabitur adversus eum in litem. *l. 4. Cod. l. 3. §. 2. D. h.*

Quomodo debet reus rem exhibere?

Cum omni causa. *l. 9. §. 5.* & utilitate. &, si quæ utilitas amissa est, vel, quia res non exhibita, vel tardius, id æstimandum est. *d. l. 9. §. fin.* & æstimatio fiet, non quanti res est, hoc est, corpus ipsum, sed quanti interest, sive minoris. *d. l. 9. §. fin.* sive pluris. *arg. l. D. de act. empt. l. 11. D. de reg. jur.* Imo & fructuum debet haberi ratio. *§. 3. Inst. de off. jud.*

Quid, si condemnatus neget se statim exhibere posse?

Siquidem non animo frustrandi tempus petat, ipsi hoc indulgendum est, modo caveat, se eo tempore cum omni causa exhibiturum. *§. 3. Inst. de off. jud.*

PANDECTARUM

LIBER XI.

Tit. I. De Interrogationibus in Jure faciendis, & interrogatoriis actionibus.

Quæ sunt actiones interrogatoriæ?

Cum sæpe difficulter posset intelligi, ex qua parte, vel quo jure quis rem haberet vel possideret, introduxit Prætor interrogatorias actiones, quæ fundabantur in responsionibus reorum ad propositas interrogationes. Verum, iis hodie non utimur, quia nemo cogitur ante judicium de suo jure respondere. *l. 1. ff. h.*

Annon igitur ullæ sunt hodie admissæ interrogationes?

Vsitatum est, lite contestata, vel post interlocutoriam, positiones proponi; ad quas adversarius respondere

tenetur:

tenetur: adeoque eæ prosunt, non ad instituendum judicium, sed ad probationes intentionis. *l.* 1. §. 1. *ff. h.* Imo & hodie quoque, ubicunque Judicem æquitas moverit, oportet fieri interrogationem, cum à parte, tum à Judice. *l. pen. ff. h.*

Tit. 2. De quibus rebus ad eundem Judicem eatur?

De quibus rebus itur ad eundem Iudicem?

Quoties causæ continentia id exigit, vel ratione personarum, vel ratione causæ, vel ipsarum rerum; uti si inter plures duplicibus judiciis sit agendum, idem Judex sumendus est, quo facilius in eundem locum coire possint. *l.* 1. *D. h.* Ita, cum ex pluribus tutoribus unus convenitur, ipso postulante omnes ad eundem judicem mittendi sunt. *l.* 2. *D. h.* ut sciatur, an satis reliqui locupletes sint. *arg. l.* 6. §. *in fin. D. de edendo.* Non enim debet causæ continentia dividi. *l.* 10. *C. de judic.* & præstat per pauciora quid fieri, quam per plura. *arg. l.* 39. §. 1. *D. de appellat.* Hinc etiam receptum, ut petitorium ibi instituatur, ubi possessorio est actum. *d. aut.* & reconventiones coram eodem judice fieri possint, aut: non enim, qui elegit judicem in actione à se instituta, aspernari debet eundem contra se, in alterius causa.

DE RECONVENTIONE.

Quid ergo est reconventio?

Est conventio rei adversus actorem coram eodem judice: vocaturque mutua petitio. *l.* 11. §. 1. *D. de jurisd.*

Qui possunt reconventionem instituere?

Qui agere non prohibentur, legitimamque personam standi in judicio habent.

Coram quo Iudice?

Non distinguitur, utrum sit ordinarius, vel delegatus. *l.* 14. *C. de sentent. & interloc. Nov.* 96. *c.* 2. *l.* 22. *D. de judic.*

Quid in arbitru compromissariis statuendum?

Siquidem ad certam causam sint electi, non potest coram iis fieri reconventio: nisi tanquam consequens, vel antecedens cohæreat conventioni.

Quid, si reconventus proponat exceptionem declinatoriam?

Nihil efficit, licet etiam per pœnitentiam renunciaverit instantiæ, nisi litem plane deseruerit.

Potestne reconventus rursus reconvenientem reconvenire?

Id ordinarie non admittitur, ne mutuæ petitiones in infinitum excurrant: nisi quatenus incidat causa præjudicialis, quæ sine altera cognosci non potest.

In quibus causis fit reconventio?

Regulariter in omnibus. *d. l. 22. D. de Iudic.* hoc autem temperamento adhibito, ut criminaliter conventus accusatorem criminaliter reconvenire possit, cum scilicet ex privato judicio agit, vel in publico suam suorumque injuriam persequitur: aliàs enim judicio publico accusatus, alium accusare non potest. *l. 5. D. de pub. jud. junct. l. 8. 9. 10. & 11. pr. D. de accus.* Deinde, in causa civili reconventio civilis admittitur, imo etiam criminalis, qua ex eadem causa promanat, & civilis non præjudicat criminali. *l. 3. C. de ord. cognit. l. 27. D. rer. amotar.* In causis vero summariis tantum, si summarie procedat, ne una per alteram impediatur. *arg. l. pen. C. de sentent. & interlocut.*

Quando reconventio potest proponi?

Non tantum initio litis, sed & post: non enim distinguitur. *d. l. 14. & d. Nov. 96. c. 2.*

Semperne pari passu ambulat reconventio cum conventione?

Sic videtur Dd. Ll. modo conventio vel reconventio non sit præjudicialis: (*Prius enim præjudiciale judicium exercendum est.*) vel reconventio non initio, sed jam pendente processu super conventione non sit proposita: Qui enim vult, ut eodem modo procedant, debet cum litem contestatur super conventione, vel statim post, reconventionem movere.

Tit.

Tit. 3. De servo corrupto. Tit. 2. Lib. 6. Cod.

Quid est in edicto de servo corrupto?

Ex eo adversus eum, qui alienum servum receperit, dolove malo corruperit, quanti ea res est, in duplum judicium datur. *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. 3. *D. h.*

Quid est recipere & corrumpere?

Recipere, est refugium abscondendi causa servo præstare: corrumpere vero est persuadere; persuadere autem plus est, quam compellere. Persuadet vero is, qui ad delinquendum inducit, vel delinquentem servum laudat. nec enim oportet laudando augere malitiam. *l.* 1. §. 3. & 4. *D. h.*

Tit. 4. De servis fugitivis. Tit. 1. Lib. 6. Cod.

Quid est in edicto de servis fugitivis?

Eo coërcentur, qui servos fugitivos celant, & in publicum non deducunt. *tot. tit. h.*

Quomodo investigabitur servus fugitivus?

Literæ à Magistratu dantur, & Apparitor ei adjungitur, ut libere possit ingredi & inquirere, ac cubilia vestigiaque occultantium scrutari: Pœna imminente illis, qui inquiri non permittunt. *l.* 3. *D. h.* Quod & referendum est ad inquisitionem rerum furtivarum.

Tit. 5. De Aleatoribus. Tit. 43. Lib. 3. Cod.

Quid juris est in aleatoribus?

Multis modis legibus provisum est adversus excessum aleatorum: & in eorum odium multa sunt constitura. 1. Si quis eum, apud quem alea lusum est, verberaverit, vel damnum ei dederit, vel eo tempore quid ei subtraxerit, nulla est actio. *l.* 1. *D. h.* Secundum est: Si quis alium compulerit alea legibus vetita ludere, arbitrarie punitur, aut mulctatur mulcta, aut

In lauturnias, vel in vincula publica mittitur. *d. l. 1. §. 4.* Tertium est; Nulla actio competit ad exigendum id, quod in aleam amissum est: &, quod solutum est, repeti potest, non tantum ab ipsis, qui luserunt, sed & à parentibus, &, si hoc neglexerint, qui luserunt, & eorum hæredes, à quibuslibet extraneis, præsertim Defensore civitatis, etiam post 30 annos. *l. 1. C. h.* Cautio autem data super aleæ lusu, est irrita, & condici potest. *d. l. 1.*

Quæ est ratio hujus prohibitionis?

Quia substantia ludendo perditur, familia ad inopiam redigitur, Deus blasphemiis læditur. *l. fin. Cod. h.* totumque negotium pugnat cum justitia commutativa, & verbo Dei.

Annon hæc omnia consuetudine sublata sunt?

Multi id arbitrantur: sed, quia, quæ cum bonis moribus pugnant, honestatem, totamque rempub. lædunt, tolli consuetudine non possunt. Id quidem admitti posset, quod hæc in dissuetudinem abierint: verum nulla consuetudo contraria probari unquam poterit: non enim Judices adeo alieni à justitia reperientur, ut rem tam exosam, tam impiam, suis sententiis contra leges publicas comprobent: imo nec possunt: cum factum Prætoris Juri nihil deroget. *l. 1. §. 1. D. de feriis.*

Ergone nullo casu ludere permissum est?

De re minima. *arg. l. 3. C. h.* vel in convivio, vescendi causa. *l. 4. §. 1. D. h.* pariter, si quis certet hasta, pilo, currendo, saliendo, pugnando, virtutis causa in pecuniam ludere permissum est. *l. 2. §. 1. D. h.*

Licetne etiam sponsiones facere?

Licet, sed non in aliis, quam in quibus pro virtute certamen est. *l. 17. §. fin. D. de præscr. verb.* vel cum de summa modica, ex cujus amissione quis pauperior fieri non potest, agitur.

Si mensor falsum modum dixerit.

Quid est in edicto, si mensor falsum modum dixerit?

Cum intersit ne quis fallatur in modi, rei mensurandæ renunciatione; proposita est actio Prætoria in

in personam adversus mensorem, qui falsum modum dixit. *l.* 1. §. 1. *D. h.*

Cui datur hæc actio?

Illi, cujus interest falsum modum non dici, sive is emptor sit, sive venditor. *l.* 3. §. 1. nisi aliter, cui renunciatio est facta, actio adversus adversarium sit salva. *l.* 3. §. 2. *D. h.* Daturque etiam hæredibus. *d. l.* 3. §. 5.

Adversus quos datur?

Qui falsam mensuram dixerunt. *l.* 1. *D. h.* &, si plures sint, adversus singulos in solidum; sed ut unius satisfactione alter liberetur. *l.* 3. *pr.* Sive etiam per alium, sive per se renunciarunt, vel aliter in mensura fefellerunt; ut, si fuerint machinarii, architecti, tabularii. *d. l.* 1. §. 3. *D. h.*

Quomodo debet fieri renuntiatio modi, ut actio locum habeat?

Tantum dolo malo, vel lata culpa, non levi. *d. l.* 1. §. 1. Visum enim est, satis abundeque coërceri mensoris dolum solum, cum civiliter non sit obligatus, & sibi imputare debeat qui eum adhibuit. *d. l.* 1. §. 1.

Quid venit in hanc actionem?

Petitur id, quod interest, siquidem quid minus acceperit aut amplius dederit. *d. l.* 3. §. 1. *D. h.*

Tit. 7. De Religiosis, & sumptibus funerum. 44. Lib. 3. Cod.

Quæ sunt membra hujus tituli?

Varia; primum est de religiosis in genere; alterum, de sumptibus funerum; tertium, ut funus ducere liceat.

Possuntne res religiosæ vindicari?

Etsi non sint in dominio, ut sic proprie vindicari nequeant. *l.* 2. & 4. *D. h.* possunt tamen peti per actionem in factum, non quasi nostri patrimonii sint, sed nobis destinatæ. *arg. l.* 21. *C. de SS. Eccles.*

Estne aliquod edictum de hisce?

Est; uti, si quis intulerit mortuum, vel ejus ossa, in locum, in quem inferre non licuit, teneatur actione in factum, & pœnæ pecuniariæ subjiciatur. *l.* 2. §. 2.

D. h. vel, si in alium locum intulerit, aut tollat, aut loci pretium solvat. *l.* 7. *D. h.*

Licetne ergo propria authoritate effodere?

Non licet sine decreto publico. alioquin enim, qui effodit, injuriarum tenetur. *l.* 8. *D. h.*

Quod est edictum de funeris impensis?

Vt sumptus funeris causa facti recuperari possint per actionem in factum. *l.* 12. §. 2. *D. h.*

Quis debet funerare?

Cui hoc testator mandavit, & si is, cui id mandatum est, non exsequatur, excidit emolumento sibi relicto, vel, si acceperit pecuniam, dabitur adversus ipsum de dolo actio, vel extra ordinem compelletur. *d. l.* 14. §. 2. Sin autem defunctus nulli demandaverit, hæredes id officii præstare tenentur. *d. l.* 12. §. 4.

Cui datur actio ob sumptus funeris?

Illi, qui negotium defuncti gerens impensas fecit. *d. l.* 12. §. 2. & ei, qui mandavit. *d. l.* 14. §. 15.

Adversus quos datur funeraria de sumptibus?

Adversus hæredes, aliosve successores, ad quos funeris causa pertinet. *l.* 14. §. *fin. D. h.* sic tamen, ut, si testator aliquem elegerit ad funerandum, & sumptus præstandos, is recte conveniatur. *d. l.* 12. §. 4.

Quid petitur actione?

Omnis impensa, quæ facta est, ut funus ducatur, sine qua funus honeste duci non potuit, sive quid sit erogatum in elationem mortui, vel in locum; quia necessario locus paratur, quo defunctus condendus est. *d. l.* 14. §. 3. vel aliter in corpus, licet non funeretur, custodiendum, commendandum, vel in marmor. *d. l.* 14. §. 4. vel in unguenta, vectigalia, sarcophagum, vel vecturam. Imo in omne, quod corporis causa, antequam sepeliatur, consumptum est. *d. l.* 37.

Habentne impensæ funeris certam quantitatem?

Debet judex arbitrari pro facultatibus defuncti, ex causa, tempore, & bona fide. *d. l.* 12. §. 5. *l.* 14. §. 6. Et, si testator immodicos fieri sumptus jusserit, non præcise servanda est ejus voluntas. *d.* §. 6. *in fin.*

Qua

Quæ privilegia habet actio funeraria in concursu aliorum creditorum?

Impensa funeris semper ex hæreditate deducitur, quasi ipsius hæreditatis æs alienum: adeo ut omne creditum præcedat. *l. pen. d. h.* Etiam causam dotis. *l.* 18. 19. *D. h.* & causam omnem taciti pignoris. *d. l.* 14. §. 1. Id enim exigit pietatis & ipsius humanitatis ratio.

Habentne & sumptus in morbum eandem prærogativam?

Nequaquam Jure Civili. nec quicquam in contrarium probari potest ex *l.* 3. *C. h.* quia ibi indicatur, quod legata, impensæ funeris, & in morbum, solvi debeant. quod nihil commune habet cum hoc privilegio. Verum, cum consuetudine aliter sit receptum, hanc pro lege sequi oportet; habet enim ea justam rationem, ne ægri à medicis deserantur.

Suntne casus, quibus actio funeraria non habet locum?

Sunt varii. 1. Si quis aliam habeat actionem, qua possit suum consequi. ut, si familiæ erciscundæ agere possit. *d. l.* 14. §. 12. vel si ex mandato alterius funeraverit, quia habet actionem mandati. *d. l.* 14. §. 15. 2. Si pietatis causa quis funeraverit, non animo repetendi. Et, cum in dubio Judicis arbitrio relinquatur, oportet funerantem testari quo animo funeret: ne postea patiatur ob hoc quæstionem. *d. l.* 14. §. 7. & 9. Præstat etiam protestari, se pietatis causa facere, ne videatur suspectam adiisse hæreditatem. *l.* 20. §. 1. *D. de acq. vel amit. hæred.* 3. Si in contumeliam defuncti locupletis modicus sit sumptus factus. *d. l.* 14. §. 10. *D. h.*

Quod est edictum, ut funus ducere liceat?

Ne vis fiat ei, cui funerandi jus est, quo minus funeret. *l.* 12. §. 4. *D. h.* ne per tales controversias cadavera maneant insepulta, contra publicam honestatem & utilitatem. *l.* 43. *D. h.*

Tit. 8. De mortuo inferendo, & ſepulchro ædificando.

Quid eſt in edicto de mortuo inferendo?

Cautum eſt, ne vis ei fiat, qui mortuum infert; quo altero invito inferre poteſt. *l.* 1. *pr. h.* Et vix differt à priori, ut funus ducere liceat; niſi dicamus, ibi agi de eo, qui funus alterius curat atque ita ducit: hic vero de eo, qui immediate in ſepulchrum infert.

Quid, ſi is, qui inferet, via prohibeatur?

Hoc interdicto poteſt uti. nam & inferre prohibetur, cui via præcluditur. *l.* 1. §. 1. *&* 3. *D. h.*

Poteſtne aliquando impediri, ne quis ſepeliatur?

Arbitrantur id nonnulli admittendum eſſe in debitoribus ære alieno gravatis: verum, cum id pugnet cum humanitatis jure, non eſt admittendum. *Nov.* 60. *c.* 1. *arg. l.* 43. *D. de relig.* Licet etiam convenerit de corpore poſt obitum detinendo: cum turpis ſit conventio. Cæterum, fœmina prægnans mortua ſepeliri non debet, antequam partus ei excidatur, ne ſpes animantis perimatur. *l.* 2. *D. h.*

Quod eſt edictum de ſepulchro ædificando?

Ne vis fiat ædificanti ſuum ſepulchrum. *l.* 1. §. 5. *D. h.* ſive novum opus moliatur, ſive vetus reficiat. *d. l.* 1. §. *pen.* Prohibet vero & is, qui impedit materiam convehi. *d. l.* 1. §. 8.

TER-

TERTIA PANDECTARUM PARS.

LIBER XII.

Tit. 1. De rebus creditis. Tit. 1. Lib. 4. Cod.

Quæ sunt res creditæ?

Crediti vocabulum, generaliter acceptum, refertur ad quamcunque causam, ex qua, qui alienam fidem secuti sunt, exigere possunt, quod ex conventione debetur. *l. 1. pr. l. 2. §. 3. D. h. l. 10. & 11. D. de Verb. Signif.* Vnde etiam hic titulus reliquis actionibus, quæ ex obligationibus nascuntur, præmittitur. In specie vero solet applicari mutuo.

De Mutuo.

Quid est mutuum?

Contractus realis. *pr. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* quo quantitates ea lege alteri dantur, ut non eædem in specie, sed in genere restituantur. *d. pr. Inst. l. 2. pr. §. 1. & seqq. D. h.*

Quæ sunt substantialia hujus contractus?

Requiritur: 1. Persona habilis ad contrahendum mutuum. 2. Res ad hanc rem idonea. 3. Rei traditio. 4. Traditio eo animo facta, non ut idem, sed tantundem reddatur.

Qui possunt mutuo dare?

Qui rerum sunt domini. *d. l. 2. §. 4.* vel speciali voluntate dominorum res administrant. *d. §. 4.* vel quasi sunt domini; ut tutores & curatores. *l. 26. D. l. 4. C. h. l. 226. §. 2. de Verb. Sign.* In specie prohibentur Præsides Provinciarum. *l. 33.* sive per se, sive per alios. *l. 3. C. h.*

Quid statuendum de pupillis, furiosis?

Quod mutuo dant, revera mutuum non est: sed per consumptionem propter utilitatem, condictio sive repetitio iis non est deneganda. *l.* 12. *l.* 9. §. 1. *D. h.* Idem in minoribus, qui curatorem habent, & prodigis, quia alienare non possunt, recipiendum est. Minores autem, curatoribus destituti, recte mutuo dant. *arg. l.* 3. *C. de restit. in integr. minor.* Sic tamen, ut læsi restituantur. *d. l.* 3.

Quid juris in illis, qui alienos nummos credunt?

Si alienos nummos alteri quis mutuo dederit, non ante mutuum est, quam consumti fuerint. *l.* 13. §. 1. *D. h.* Ita quoque, si fur alteri animo credendi nummos dederit, nihil facit accipientis, sed consumtis iis, bona fide nascitur ei condictio. *d. l.* 13. *princ. junct. l.* 11. §. *fin. D. h.*

Quid, si tuos dans mutuo, stipulatus fuero mihi reddi?

Jus obligationis mihi quæsivi, nec aliter nummos petere potes, quam cessis à me tibi actionibus. *l.* 2. *C. h.* Verum, si tanquam procurator tuo nomine numeravero tuos nummos, vere erit mutuum: & non tantum condictio, sed &, si pignus fuerit datum, hypothecaria ipso jure sine cessione tibi dabitur. *l.* 2. *C. per quas person.* pariterque quoque datur condictio tibi, si nummos meos tuo nomine dedero, veluti tuos, sive ex voluntate, sive absente, vel ignorante te: cum quotidie credituri pecuniam, ab alio poscamus, ut nostro nomine creditor meus futuro debitori numeret. *d. l.* 9. §. 8.

Quid, si mandavero debitori, ut meam pecuniam tibi mutuo det meo nomine: vel inter te, qui ex causa mandati mihi debes, convenerit, ut, crediti nomine, retineas: eritne mutuum?

Etsi quidem subtiliter disputando vix id esse verum videatur: tamen singulariter, ob utilitatem, per brevis manus fictionem receptum est id valere: non enim convenit nimis religiose apices Juris qui proponuntur in princ. *l.* 34. *D. Mand.*, sed quod utilius est, sequi. *l.* 51. *in fin. D. ad l. Aq. add. arg. l.* 15. *D. h.*

Omnesne ex mutuo possunt obligari?

Omnes, qui contrahere possunt, & specialiter non excipiuntur. Excipiuntur autem aliqui in totum; aliqui certo modo. In totum filiifam. ex SConsulto Macedoniano. *l. 1. & tot. tit. D. ad SConf. Macedon.* Cum modo, administratores civitatum. Nam qui iis crediderunt, non aliter civitatem ex mutuo sibi obligatam habent, quam si pecunia in ejus rem fuerit versa, quod esse factum probare debent qui agunt. *l. 27. D. h. arg. Nov.* 120. *c. 6. §. 3. in fin.* Nisi specialiter hoc fuerit mandatum administratoribus. *arg. l. 13. D. in instit. act.* vel ordo, qui civitatem repræsentat, loco administratorum nummos acceperit. *arg. l. 3. D. quod cujusque univerſit.*

Possuntne pupilli & similes mutuum accipere?

Non prohibentur accipere: Interim pupilli prodigi, ut & furiosi, nullo modo obligantur, nisi qua locupletiores fuerint facti. *l. 3. D. commod. l. 6. de Verb. Oblig. l. 5. D. de reg. jur.* Minores vero obligantur quidem. *l. 101. D. de verb. oblig.* sed læsi restituuntur. *l. 1. D. de minor.*

In quibus rebus consistit mutuum?

Tantum in iis, quæ pondere, numero, & mensura constant. *l. 2. §. 1. D. h. tit.*

Quid, si species fuerit data, ut ejus venditæ pretio tanquam mutuo utaris?

Stricto jure non videtur esse mutuum: at per fictionem brevis manus & ex scopo æquum est, ut pro mutuo reputetur. *l. 11. pr. D. l. 8. C. h.*

Qua forma mutuum celebratur?

Tantum traditione. *l. 30. D. h. t.* eaque, quæ fit eo animo, ut tantundem reddatur. Et, si nihil dictum sit de reddendo, pro cauto habetur, ut æque bonum, ac ejusdem generis, & in eadem bonitate, qua datum est, solvatur. *l. 2. D. h.*

Quid, si convenerit, ut plus vel minus restitueretur?

De minori summa valet conventio: at, si decem dedero, ut undecim restituas; amplius quam decem condici non potest. *l. 11. §. 1. D. h. l. 17. pr. D. de pact.* Nec potest quod ultra promissum est, peti uti sors, quia non est in sorte: nec ut usura, quia ea ut debea-

tur,

tur, nominatim in stipulationem deduci debet. *l.* 3. *C. de usur.* non ut donatio, quia ea nunquam præsumitur. *l.* 7. *D. de donat. junct. l.* 25. *D. de probat.* Verum, si hodie pro pœna tardæ solutionis, vel in compensationem lucri, quid addatur, contractus valebit: cum moribus inter pacta & stipulationes differentia non observetur.

Si certum petatur. Tit. 2. Lib. 4. Cod.

Quæ actio est ex rebus creditis?

Personalis, quæ dicitur condictio. §. 15. *Inst. de action.* competens ex omni obligatione, quovis modo contracta. Et est vel certi. *l.* 9. *D. h.* qua rem, vel summam certam petimus. vel incerti, qua incertum; uti fit, cum factum est in obligatione. §. *fin. Inst. de Verb. Oblig.* vel res generaliter est promissa. *l.* 75. *D. de Verb. Oblig.*

Quæ est actio ex mutuo?

Condictio certi ex mutuo, qua actor petit reum condemnari, ut tantum solvat quantum mutuo accepit, cum damnis, & eo quod interest.

Annon debet in eodem genere fieri solutio?

Debet non tantum in eodem genere solvi, sed & in eadem bonitate & qualitate: aliud enim pro alio non solvitur. *l.* 2. §. 1. *D. h.* sic nec pecunia pro vino, vel vice versa; quia est aliud genus: nec vinum novum pro veteri, quia est alia qualitas: nec id, ex quo alterius conditio fit deterior. *l.* 3. *D. h.* quia eadem bonitas desideratur, reddi sufficit.

Quid juris est in nummis?

Debitor non cogitur in eadem specie solvere: *quia æstimatio fuit credita, non species ejusdem generis monetæ:* nisi creditor ex ea re damnum sit passurus. *l.* 99. *D. de solut.*

Quid, si mutatio monetæ in intrinseca vel extrinseca qualitate fuerit facta?

Si de certa specie nummorum fuerit actum; veluti de ducatis Hungaricis, & tractu temporis bonitas intrinseca, hoc est, auri sit mutata, debent secundum bonitatem, quæ fuit tempore contractus, reddi. *l.* 3. *D. h.* &, si eos in specie tali solvere nequeat, quia forte

non

non exſtant, præſtanda eſt æſtimatio ſecundum valorem, qui eſt tempore ſolutionis. Sin autem nihil convenerit, ſed de pretio reſtituendo ſit actum, nihil mutatio efficiet: ſed ad tempus contractus omnia ſunt redigenda. *d. l. 3. & l. 69. D. de contrah. empt.*

Quid, ſi res mutuo data perierit?

Erit detrimento mutuatarii. *l. 11. C. h.* Et, ſi debitor pecuniam mutuam in alterius utilitatem verterit, non protinus liberatur ab hac actione, licet cedere velit creditori actionem ſibi competentem. *l. 13. C. h.*

Quæ ratio generalis obſervanda eſt, ſi, cum res non præſtatur, ad æſtimationem ſit deveniendum?

Siquidem convenerit, ut ſolutio certo die fieret, ejus temporis habenda eſt ratio. *l. 11. D. de re jud.* Si de loco convenerit, æſtimabitur ſecundum pretium loci adjecti. *l. 22. D. h.* Sin autem dies non ſit adjectus, diſtinguendum eſt, utrum æſtimatio veniat actionis jure; veluti, ſi ea ſpecialiter promiſſa ſit, vel, ſi fidejuſſor aliquid ſolverit; hoc caſu tempus contractus inſpicitur. *l. 22. D. de oblig. & act. l. 28. D. de novat. l. 37. D. mand.* an vero rei æſtimatio ſit per Iudicem facienda; hoc modo ſpectari debet tempus moræ vel litis conteſtatæ, ſi ante mora non ſit commiſſa. *d. l. 37. d. l. 22. D. h. t. l. 3. §. f. D. de condict. triticiar. l. 8. §. pen. D. de condict. l. 3. §. ſi venditorem de action. empt.* an denique æſtimatio ſit facienda per juramentum in litem; hoc caſu, in bonæ fidei judiciis tempus condemnationis, in ſtricti juris, litis conteſtationis attenditur. *l. 3. §. 2. D. commod.* niſi res petita ante dolo vel culpa rei ſit facta deterior: tunc enim & id tempus ſpectatur. *arg. d. l. 3. de condict. tritic.*

Quare aliter in juramento in litem, quam aliis caſibus, diſponitur?

Quia poſt ſententiam demum juramentum cauſam accipit ex contumacia.

Quomodo hoc accipiendum eſt, quod tempus moræ ſpectandum ſit?

Vt ab eo tempore præſtetur rei maxima æſtimatio, in quam omnis utilitas venit; non quæ haberi poſſit per negotiationem: ſed quæ revera circa ipſam rem conſiſtit.

fiftit. *l. 21. §. 3. D. de act. empt. junct. l. 3. §. 3. D. eod.*

Quibus, & contra quos datur actio ex mutuo?

Datur iis, qui mutuo dederunt, & hæredibus eorum pro portionibus hæreditariis; &, si plures dederint, non singuli in solidum, sed pro suis portionibus agent. *l. 9. C. h.* adversus eos, qui mutuum acceperunt, vel eorum hæredes pro portionibus hæreditariis. *l. 1. C. h. l. 8. §. 1. D. de condict. furt.*

De Suffragio. Tit. 3. Lib. 4. Cod.

Si quid nomine suffragii apud Principem obtinendi aulico sit promissum, estne hoc præstandum?

Etsi quidem ambitus non sit permissus, tamen quod aulico ad remunerationem & laboris præmium promissum est, quasi mutuo datum, solvi debet. *l. un. C. h.* sive res mobilis, sive immobilis sit promissa: modo in re immobili adhibita sit scriptura. *d. l. un.*

De non numerata pecunia Tit. 30. Lib. 4. C. De literarum obligationibus. Tit. 22. Lib. 3. Inst.

Quid, si quis in chirographo sit professus se pecuniam accepisse, quam non accepit?

Specialiter hac de re constitutum est, ut, qui spe futuræ numerationis cautionem emiserit, qua se pecuniam accepisse & debere ex mutuo fatetur, quæ tamen non est numerata, intra biennium non obstante tali confessione possit vel condicere suam syngrapham. *l. 3. C. h.* vel, si conveniatur, opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ; quæ habet hanc prærogativam, ut, si creditor probare non possit se numerasse, debitor absolvi debeat per solam suam negationem. *tot. tit. Inst. h. l. 3. C. h. t. junct. l. 10. 14. C. eod.* Quod beneficium indultum est debitoribus, quia sæpe ex nimia facilitate cautionem emittunt, antequam pecunia sit numerata.

Quid ergo, si debitor renunciaverit huic exceptioni?

Id ei non oberit, modo probet, Notarium, qui instrumentum scripsit, magis ex consuetudine, quam certa

certa intentione illam objecisse. *arg. l. pen. Cod. h.*

Quid, si in instrumento fiat mentio jurisjurandi?

Nihil oberit: quia juramentum sequitur naturam contractus, cui adjunctum est. *l. fin. C. h.* modo juramentum cum emphasi ad renunciandum vel præcise solvendum non sit adjectum: tunc enim inefficax esse non debet. *arg. l.77. §.23. D. de legat. 2.*

Estne hoc tantum in mutuo verum?

Id videtur. *l.5.6.11.13. C. h.* Numeratæ enim pecuniæ nomen ad mutuum tantum refertur. Et quidem, si ex priori aliqua causa debitum quid narretur, exceptio hæc non habet locum. *l.13. C. h.*

Competitne hac exceptio etiam hæredi?

Hæredi quoque datur: ita tamen, ut residuum temporis, quod restabat defuncto, ipsi indulgeatur. *l.8. C. h.* Quod & in fidejussore recipiendum. *l.12. C. h.*

Suntne casus, quibus hæc exceptio cessat?

Enumerantur in *l. 14. §. 1. & 2. C. h.* 1. In instrumento depositionis pecuniæ. 2. In securitatibus tributorum. 3. In apochis post confectionem dotalium instrumentorum. 4. Si reus partem sortis vel usurarum solverit.

Quamdiu quis potest consistere adversus apocham, quam debitori suo de solutione facta tradidit?

Tantum ad 30 dies. *d. l. 14. §. 2.* quia non tam facile creditor apocham dat spe futuræ solutionis, quam debitor numerationis.

Quid Iuris post biennium?

Hæc exceptio non habebit locum. *l.8.10. C. tit Inst. h.* Nisi de dolo conqueratur. *l. 5. §. f. D. de except. dol.* vel si is casus probetur, quo impossibile fuerit, ut pecuniam accepisse potuerit. *arg. l.13. C. h.* vel denique, nisi ipsum chirographum neget. Imo non licet debitori post biennium actori deferre juramentum. *d. l. 14. §. 3.*

Quod est igitur fundamentum obligationis litterarum?

Quoniam Iudex, ignorans quid actum sit, præsumit numerationem factam ob confessionem instrumento comprehensam, lapsum temporis, & negligentiam debitoris. *arg. l. 30. D. de verb. oblig. l.14. C. de contrah. stipul.*

Quid, si scripturam negans, postea convincatur mendacii?

Damnatur in duplum, nisi sacramento delato confiteatur, tunc enim in simplum & expensas condemnandus est: at, si post hanc numerationis inficiationem, prætendat solutionem, æque solidum exigetur, nec proderit ei solutio, si quam fecit. *Nov.* 18. *c.*8.

Quid, si actor suam scripturam negaverit?

Tenetur reo in duplum ad interesse rei: nisi juramento delato agnoverit suam manum. *d. Nov.*18. *c.*8.

Tit. 2. De jure jurando, sive voluntario, sive necessario, sive judiciali.

Quod est juramentum?

Affirmatio intentionis nostræ, invocato nomine divino in veritatis testem, si jurans verum dixerit, & in vindicem perjurii, si falsum enunciaverit.

Estne permissum jurare?

Et Iure Divino, & Civili. *Deuter.* 6.10. *Exod.* 22. *Levit.*19. *ad Hebræos* 6. *Rom.*1. 2 *Corinth.*11. *tit. h. n.* Non autem temere, vel modo illegitimo.

Quomodo distinguitur Iuramentum?

Aliud pertinet ad judicialia, aliud ad extrajudicialia.

Quæ sunt species illius, quod pertinet ad extrajudicialia?

1. Subjectionis & fidelitatis, quod præstant subditi suis magistratibus, milites suo Duci, vasalli suis dominis. 2. Confirmatorium, quo negotium, quod geritur gestumve est, arctius confirmatur. Vti, si fidei de fideicommisso præstando juramentum addatur. *l.* 77. §.23. *D. de leg.* 2. Si fœmina renunciet paternæ hæreditati, beneficiisque aliis. *c.* 2. *de pact. in* 6. *c.* 28. *D. x. h.* Si minor juramento corroboret venditionem. *l.* 1. *& auth. seq. C. si advers. vendit.*

Daturne actio ex jurejurando, quod causam non habet?

Iure Civili vix ejus efficacia major, quam pacti. *arg. l.*56. *D. de fidejuss. l.*95. §.4. *D. de solut. l.*7. §.16. *D.*

de pact. l. 5. C. de legib. Præterquam in casu. *l. 7. pr. & §. 2. D. de oper. lib. l. 44. D. de lib. caus.* Verum, moribus actionem ex eo dari, non est dubitandum, cum ex quolibet pacto deliberato inito competat.

Quousque licet confirmare contractum invalidum?

Siquidem invalidus sit, quia contra bonos mores formamve publicam est, frustra adhibetur juramentum. *d. l. 7. §. 16. D. de pact. l. 5. D de legib.* Verum, si sit invalidus ex privilegio concesso juranti, & nullus subsit dolus ex re aut persona, metusque, aliaque causa, quæ destruit vinculum conventionis, valet. *arg. d. l. 1. & auth. seq. C. si advers. vendit. d. c. 2. de pact. in 6. d. c. 28. x. h.*

Quæ juramenta pertinent ad judicialia?

1. Quæ pertinent ad decisionem litis; uti sunt in specie voluntarium, judiciale, & necessarium. 2. Quibus proceditur ob dolum adversarii, vel interitum rei ad taxationem; qualia sunt juramenta in litem. 3. Quæ incidunt in litem, præstanturque vel à litigantibus eorumque adjutoribus; quale est Iuramentum purgationis, calumniæ; vel à testibus, quale est veritatis, &c.

Quomodo distinguuntur juramenta litis decisoria?

Ea vel ex conventione à partibus, vel sine conventione à Iudice deferuntur. Quæ ex conventione, sunt vel voluntaria vel judicialia: quæ à Iudice, sunt necessaria.

Qui possunt ex conventione deferre?

Qui possunt contrahere: unde prohibentur pupilli, sine tutorum autoritate. *l. 17. §. 1. D. h.* prodigi. *l. 35. §. 1. h.* & similes.

Quid statuendum de ipsis tutoribus vel curatoribus? possuntne & illi deferre?

Recte deferunt, siquidem probationes deficiant. *d. l. 35. pr. D. h.*

In quibus causis?

Omnibus honestis, iisque, quæ sunt in potestate partium.

Quis est effectus juramenti conventionalis?

1. Ab actore præstitum, parit actionem. *§. 10. Inst. de action.* à reo, exceptionem. *l. 6. 9. D. h.* eaque datur

tur non tantum jurantibus, sed & successoribus, vel in personam vel in rem. *l.* 7. *&* 8. *D. h.* 2. Sub prætextu perjurii non retractatur, nisi ita convenerit. *l.* 31. *in fin. D. h. l.* 1. *C. de reb. credit.* 3. Licet revocare, antequam præstitum sit, usque ad litis terminum, siquidem revocans plenissime probare voluerit: verum, si is postea probare non possit, causa cadit, nec ei ad juramentum datur regressus. *l.* 11. *C. h.*

Quomodo appellatur actio, quæ proficiscitur ex juramento?

Ex jurejurando in factum, in qua non quæritur de probatione & veteri causa, sed tantum, an juratum sit. *d.* §. 10. *l.* 5. §. 2. *D. h.* Ea tamen sic est instituenda, ut veteris actionis forma, mentione juris jurandi facta, observetur. *l.* 13. §. 4. *&* 5. *D. h.*

Quod est voluntarium?

Quod pars parti defert extra judicium; inde dictum, quod is, cui defertur, ex nulla necessitate vel præstandi vel referendi adversario id præstet. *l.* 10. *pr. l.* 28. §. 10. *D. h.*

Potestne hoc referri?

Semel susceptum non refertur. *d. l.* 17. *arg. l.* 5. *C. de oblig. & act.*

Quod est judiciale?

Quod pars parti defert in judicio, & quasi judice autore. *l.* 12. *C. h.*

Estne hoc necessario præstandum?

De hoc valet regula: (quæ admittenda est, licet nihil sit probatum: *Cum leges non distinguant, & etiam in principio litis deferri possit. l.* 12. *C. h.) Manifestæ turpidinis & confessionis est, nolle, nec jurare, nec juramentum referre. l.* 38. *D. h.* Nisi sit is, qui deferre non possit; uti, si turpis sit, aut pejerare solitus, cum tuto ipsi referri non possit; vel nisi is, cui defertur, plene velit probare. *arg. c.* 2. *x. de probat. l.* 11. *C. h.* vel actor malit referre. *l.* 34. §. 7. *D. h.* vel nisi deferens recuset jurare de calumnia. *d. l.* 34. §. 4. *&* 7. vel nisi causa sit talis, quæ desiderat plenissimam probationem; qualis est causa criminalis. *l. f. C. de probat.*

Si hoc fuerit præstitum, desideraturne sententia?

Non opus est sententia ad hoc, ut actio ex jurejurando

do in factum competat: quia ea est ex vi conventionis. *d.* §. 10. *Inst. de act.* sed, ut executio detur.

Quod est necessarium?

Quod à Iudice defertur ex inopia probationis in causis dubiis. *l.* 31. *D. l.* 3. *C. h.* Quæ autem sit causa dubia, arbitrio Iudicis æstimandum est. Non vero fit dubia per solam inficiationem; sed tunc, cum quis aliquid probare incepit, non tamen plene: uti &, si unum testem pro se produxerit.

Imo, non potest unus testis causam facere dubiam. arg. l. 9. §. 1. *Cod. l.* 12. *D. de testibus?*

Ad probationem unius testimonium nullius est, si solum hoc spectetur: verum, accedente juramento, plurimum valet. unde unus testis nihil probat, sed potestatem Iudici facit, ut jusjurandum deferre possit. Iudicis autem est sollicite omnes circumstantias ponderare.

Quibus defertur?

Non tantum reo, sed & actori, prout alterutrius probatio est potior. Cum vero sunt æquales probationes, reus absolvendus est. *d.l.* 31. *& d. l.* 3. *C. h. junct.* 121. *de Reg. Iur. l.* 47. *D. de oblig. & act.*

Quid, si Iudex non sit rogatus?

Non tantum non rogatus impertitur suum officium. *d. l.* 31. *& d. l.* 3. *c. f.* §. *sano. x. h.* sufficit enim, eum in genere per provocationem ad judicium esse rogatum: verum etiam invita parte adversa defert: cum & judicium in invitos detur. *l.* 83. §. 1. *D. de Verb. Oblig.*

In quibus causis defertur?

In civilibus: non vero iis, quæ sunt maximi momenti; quales sunt, criminales, matrimoniales, ob metum perjurii. *arg. d. l.* 31. *& d. l.* 3.

Quando defertur?

Potissimum post causæ conclusionem, cum Iudex litem & probationes examinavit.

Potestne & hoc referri?

Nequaquam: cum tantum relatio in conventionali sit permissa. unde hoc juramentum rectius dicitur necessarium; quia omni modo & necessario est præstandum, nisi is, qui præstare non vult, causa velit cadere. *l.* 12. §. 2. *C. h.*

Potestne

Poteſtne hoc retractari?

Quia non ex voluntate, ſed ex neceſſitate præſtatur, jure retractari poteſt, propter inſtrumenta poſtea reperta, aliamve juſtam cauſam. *d. l.* 31. *in fin. D. h.*

Quæ actio oritur ex hoc juramento?

Quoniam ſententia ſequi debet, datur actio judicati. *d. l.* 31. poteritque poſt ſententiam appellari: cum, ſi juramentum conventionale ſit præſtitum, & ſecundum id ſententia lata, provocatio non ſit permiſſa. *d. l.* 12. §. 12. *& l.* 3. *C. h.*

Quod eſt juramentum purgationis?

Quod præſtatur ab eo, qui ſuſpectus eſt de malitia vel crimine aliquo, ad probandam innocentiam.

Tit. 3. De in Litem jurando. 53. Lib. 5. Cod.

Quod eſt Iuramentum æſtimatorium ſive taxatorium?

Quo lis, vel id quod intereſt, jurato æſtimatur: & appellatur juramentum in litem.

Quis hoc defert?

Tantum Iudex. *l.* 4. §. 1. *D. h.* Si vero alius detulerit, vel eo non delato juratum ſit, nulla erit religio, nec ullum jusjurandum. *d. l.* 4. §. 1.

Cui defertur?

Domino litis, eique qui ſuo nomine litem conteſtatus eſt. *l.* 7. *D. h.* adeoque curatores vel tutores jurare non coguntur, niſi velint, ut judicio finis adhiberi poſſit, &, ſi jurent, non ad ſuam utilitatem, ſed domini referent. *l.* 4. *pr. h.*

In quibus defertur?

In iis, quæ non habent certam æſtimationem. unde, ſi nummi ſolvendi ſint, non juratur. *l.* 3. *D. h.*

Poteſtne retractari?

Non facile de perjurio quæritur. *l. fin. D. h.* Ex magna autem cauſa, admittetur reſtitutio. *l.* 4. §. 3. *D. h.*

Quomodo diſtinguitur hoc jusjurandum?

Eſt vel affectionis, vel veritatis. Affectionis eſt, cum exceditur etiam verum rei pretium; & affectioni, quæ alias in æſtimationem non venit. *l.* 33. *D. ad L. Aquil.*

quid

quid tribuitur. *arg. l. 1. l. 4. §. 2. D. h.* Veritatis, quo, quanti revera interest, fit æstimatio. *l. 2. §. 1. D. h.*

Ex qua causa juramentum affectionis defertur?

Tantum ob dolum non restituentis. *l. 5. §. 3. D. h. l. 41. §. 1. D. de re jud.* Non ob latam culpam, nisi in tutela, certo casu. *l. 2. C. h.* Dolus autem hic est vel præsens, vel præteritus. *d. l. 41. §. 1. l. 68. D. de rei vind. l. 16. §. 3. de pign. l. 25. §. D. solut. matrim.* De dolo autem defuncti adversus hæredes non juratur in litem, nisi lite cum defuncto contestata. *l. 4. & 5. Cod. h.*

In quibus actionibus juramentum affectionis præstatur?

In actionibus in rem, ad exhibendum, & bonæ fidei judiciis. *l. 5. D. h.* omnibusque arbitrariis. *arg. l. 18. D. de dol. mal. l. 8. §. 1. D. rer. amot. l. 16. §. 3. de pignor. l. 7. §. 8. de Public. l. 68. D. de rei vind.* Non autem in stricti juris judiciis. *d. l. 5. pr. junct. §. 4. & l. 6. D. h.*

An ergo semper in bonæ fidei, nunquam in stricti juris?

Non in omnibus bonæ fidei, sed his duntaxat, quibus agitur de re restituenda; uti in commodato, deposito, locato. *l. 3. §. 2. D. commod. l. 1. §. 26. D. depos. l. 48. §. 1. D. locati.* Vnde non præstatur hoc juramentum in emptione, qua de re præstanda agitur. *arg. l. 4. C. de act. empt.* Et tantum in directis, non contrariis. *l. 5. D. depos.* In stricti autem juris judiciis, eo tantum casu, quo promissor moram fecit, & res interiit. *d. l. 5. §. f. & l. 6.*

Quousque juratur ex affectione?

Lex certum quidem modum non ponit, & sic ratione legis in infinitum. *d. l. 68.* verum Iudex arbitrabitur quantitatem, ad quam jurari debeat. *d. l. 4. §. 2.* adeoque Iudex potest ex justa causa etiam id non sequi. *d. l. 4. §. 3.*

Cur hic & affectionis habetur ratio?

Propter dolum & contumaciam non restituentis: est enim permittendum æstimare in re nostra affectionem, *arg. l. 25. §. 1. D. solut. matr.*

In

In quibus causis juramentum veritatis præstatur?

In omnibus actionibus, cum tantum de culpa non restituentis quæritur. *l.* 2. §. 1. *D. h.* vel res non extat, ac probari ejus æstimatio nequit.

Tit. 4. De condictione causa data causa non secuta. 6. Lib. 4. Cod.

Cum condictiones variæ sint, procedamus ad nonnullas species. Quæ est condictio causa data causa non secuta?

Est actio in personam, qua, quod ob causam non inhonestam datum est, causa ea non secuta, repetitur. *l.* 1. & 5. *D. h.*

Quomodo hæc condictio distinguitur ab actione præscriptis verbis?

Hac repetimus quod datum est: actione præscriptis verbis agimus ad adimplenda promissa. *d. Ll. junct. l.* 1. 7. 9. *D. de præscript. verb.*

Quid accipitur pro dato?

Non tantum cum realiter quid est datum, sed & cum acceptilatum. *l.* 10. *D. l.* 4. *C. h.*

Quid est hic causa?

Nihil aliud quam finis, vel conditio, vel modus: nec refert, utrum causa pendeat ex voluntate, vel non. *l.* 5. *D. h.*

Quid, si conditio impossibilis adjecta sit?

Cessat condictio, si impossibilis natura, vel turpis sit. *l.* 8. *C. h. arg. l.* 53. *D. de reg. jur. l.* 1. *D. de condict. indeb.* Si nec natura obstet, nec turpitudo, sed legis tantum dispositio; ut, si militi quid sit datum ad procurandam litem; datur repetitio. *l.* 5. *C. h.*

Quid, si causa non sit secuta ob culpam debitoris, & non ob dolum?

Sive causa non sit secuta ob dolum, sive ob culpam, sive sine ea, potest fieri repetitio, modo re integra dantem pœniteat. *l.* 3. §. 2. *l.* 5. *pr.* §. 1. & 2. *D. h.*

Quid, si ob casum fortuitum causa, pro qua pecunia data est, non fuerit secuta?

Aut causa consistit in alienatione vel amissione rei illius, qui ob causam accepit: uti, si Titius centum acceperit,

cepetit, si servum suum manumitteret: hoc casu condictio cessat. *l.* 10. *pen. C. l.* 3. §. 4. *D. hic.* aut consistit in facto nudo: hoc modo, si factum postea præstari nequeat, valet regula. *d. l.* 10. *C. h.* si postea possit adimpleri, fiet repetitio; ita tamen, ut sumptus aliaque detrimenta adversario refundantur ac præstentur. *l.* 5. *D. h.*

Solane res petitur?

Imo & fructus, & aliæ accessiones. *l.* 7. §. *fin. l.* 12. *D. h.*

Habetne hæc condictio quoque locum in nominatis contractibus?

Nequaquam. In iis enim non licet pœnitere. *l.* 5. *C. de oblig. & action.*

Atqui contrarium videtur in l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 11. §. 6. *De act. empt.*

Nihil difficultatis habent. *d. Ll.* quia in *l. cum te* non vera est emptio: sed magis permutatio, quæ facta est addito exiguo pretio. deinde, non tam ex pœnitentia, quam quia conditio, quæ adjecta erat de certa re, non impleta fuit, revocatur. Sic & in *d. l.* 11. §. 6. non datur directo condictio ex emptione, recessum enim ab ea erat; sed arrhæ, quæ ad substantiam emptionis non pertinet, repetitio, postquam soluta esset emptio.

Tit. 5. De condict. ob turpem, vel injustam causam. 7. Lib. 4. Cod.

Quæ est condictio ob turpem vel injustam causam?

Qua repetimus, quod datum est ob turpem, vel illegitimam causam.

Semperne id repetitur quod ob turpem causam datum est?

Aut est turpitudo dantis, aut accipientis, aut utriusque. Si dantis, vel utriusque cessat repetitio. *l.* 3. *l.* 4. §. 2. *D. h.* Si solius accipientis, repeti datum potest. *l.* 1. §. *f. D. h.*

Si meretrici quid sit datum vel promissum, quid juris?

Datum non repetitur; quia utriusque turpitudo versatur, imo magis dantis quam accipientis. Non enim mere-

meretrix, cùm sit meretrix, adeo turpiter facit, quod pecuniam accipiat. *l.* 4. §. 3. *D. h.* Promissum autem peti non potest. *l.*27. & 123. *D. de Verb. Oblig.*

Quid, si quid datum ob causam injustam?

Datum repetitur. *l.*6. *D. h.*

Tit. 6. De condictione indebiti. Tit. 5. Lib. 4. Cod.

Quæ est condictio indebiti?

Est actio personalis, qua indebitum, per errorem solutum, repetitur.

Quod indebitum repeti vel non repeti potest?

1. Si naturaliter & civiliter simul sit indebitum, datur repetitio. §. 1. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* 2. Si naturaliter tantum sit indebitum, civiliter vero exigi possit efficaciter; ut fit in literarum obligatione; cessat repetitio. Sin autem civilis obligatio sit inefficax, & exceptione possit elidi, (quippe cum Ius gentium vel naturalis æquitas obstat, uti fit, cum quid dolo vel metu extortum est) dabitur condictio. *l.* 1. *D. de dol. mal. l.* 1. *D. quod met. caus.* 3. Si civiliter tantum indebitum, naturaliter vero debitum, cessat condictio. *arg. l.* 13. *D. h.* 4. Si reus exceptione perpetua sit munitus, eaque competat ob odium creditoris; uti est in exceptione ob SConsultum Macedonianum; cessat: Sin autem ob favorem debitoris; uti fit in Vellejano; datur repetitio. *l.* 40. *D. h.* Vti & datur, si dubitetur, utrum temporalis, an perpetua sit exceptio. *l.* 56. *D. h.* 5. Si exceptio temporalis detur; uti si in diem certum sit debitor; non repetitur. *l.* 10. *D. h.* 6. Si quid sub die incerto debeatur, de quo constare non possit, quando, sed qui veniet certo (veluti, si quid promissum sit die mortis, certum enim est nos morituros, etsi de die non constet) repeti non potest. *l.* 16. §. 1. *l.* 17. *D. h.* 7. Si quid sub conditione indubie exstatura debeatur, cessat repetitio. *l.* 18. *D. h.* Non autem cessat, si sub conditione incerta. *l.* 16. *l.* 48. *D. h.*

Annon interusurium petetur, siquidem sors ante diei, vel conditionis existentiam, sit soluta?

Etsi quidem stricta juris ratione nihil peti possit, quia nusquam

nusquam id est traditum, & ubi principale peti nequit, ibi nec accessorium: tamen, ne quis lucrum ex alterius detrimento sentiat, statuendum est, non quidem usuras pecuniæ, sed fructus & similia emolumenta peti posse, & eo magis, quia dies obligationis pars est. *l.* 1. §. 2. *D. de edend.* & fructus peti possunt, licet quis rem ipsam non habeat. *arg. l.* 3. *Cod. de condict. sin. caus.*

Ob quem errorem solutum potest repeti?

Ob errorem facti solutum indistincte condicitur. *l.* 10. *C. de jur. & fact. ignor. l.* 9. *C. ad L. Falcid.* Verum, in errore juris distinctio hæc est necessaria. aut solvens certat de damno vitando, ut, si rem suam amissurus sit, hoc casu non debet denegari repetitio. *l.* 7. & 8. *D. de jur. & fact. ignor.* ne admittamus aliquem locupletari, vel quid acquirere cum alterius injuria & contra voluntatem domini, secus quam traditum est. *l.* 14. *D. h.* §. 4. *Inst. de rer. divis.* aut certat de lucro captando; hoc modo (veluti si quis solvat integra legata, non habita ratione legis Falcidiæ) condictio inhibetur; quia nihil imminuitur ex patrimonio, & sequitur voluntatem testatoris. *d. l.* 9. *C. ad L. Falcid. l.* 9. §. 5. *D. de jur. & fact. ignor.* Sin autem quis errore juris lapsus præstiterit cautionem, quam testator remiserat, & remittere jure poterat, eam recte condicet. *l.* 1. *D. ut in poss. legat.*

Quid, si quis solverit, quod revera debebat, non vero illi, cui solvit?

Dabitur condictio. *l.* 65. §. *f. D. h.* Vnde, si quis solverit falso procuratori, domino non ratum habente, repetendum est. *l.* 8. *C. h.*

Quid, si quis solverit quod debebatur accipienti, sed non ab illo, qui solvit?

Repetitio nulla est ab eo qui suum recepit, licet verus debitor non solverit. *l.* 44. *D. h.* sc. si nomine debitoris solutio sit facta; verum, si quis suo, non debitoris, nomine solverit, competit condictio. *l.* 15. §. 1. *l.* 19. §. 1. *l.* 65. §. *f. D. h. junct. l.* 31. *D. de petit. hæred.* Solet enim in condictionibus non spectari origo pecuniæ, sed persona solventis. *l.* 6. *C. h. junct. l.* 7. *C. si cert. petat.*

Daturne hac condictio hæredibus?

Quia rei persecutoria est, & hæredibus, & contra hæredes datur. *l.* 12. 46. *D. l.* 5. *C. h.* datur etiam condictio adversus delegantem, si promiserit pecuniam indebitam. *l.* 2. *C. h.*

Quid petitur hac actione?

Vel id ipsum, quod solutum est, vel tantundem, hoc est, æstimatio, si quantitas fuerit soluta. *l.* 7. *l. si non sortem. §. libertus.* 12. *D. h.* Debet vero res restitui cum fructibus & naturalibus accessionibus. *l.* 15. *l.* 5. *§. pen. D. h.* quæ rem ipsam comitantur, non cum usuris. *l.* 1. *C. h.*

Quid, si quis alternative obligatus, utramque rem solverit, utram debet repetere?

Habebit electionem recipiendi; quia & dandi habuit. *l. pen. C. h.* non obstante *l.* 26. *§. pen. D. h.*

Quis debet probare, debitum vel indebitum fuisse?

Probare debet indebitũ esse generaliter, qui solvit. *l.* 1. *C. h.* Nisi is fuerit, cui ex speciali ratione indultum est, ut in adversarium transferat hoc casu onus probandi; veluti, pupillus minor, mulier, miles, agricola, forensium rerum expers, simplicitate gaudens, desidiæ deditus. *l.* 25. *§.* 1. *D. de probat.*

Cessatne aliquando condictio indebiti?

Cessat multis modis. 1. In causa, ex qua lis per inficiationem crescit. *§. f. Inst. de oblig. q. ex q. contr.* quia videtur tacite esse transactum. *arg. l.* 50. *D. de pecul.* 2. In causa pietatis; ut si quis dotem, ad quam dandam non tenebatur, solverit. *l.* 32. *§.* 2. *D. h.* 3. In causa transactionis, licet res nulla media fuerit, nisi evidens calumnia detegatur, & transactio sit imperfecta. *l.* 65. *§.* 1. *D. h.* 4. Pari modo cessat in naturali tantum debito, & eo quod solutum est per errorem juris in mero lucro, aliisque modis, de quibus & ante.

Tit. De condictione sine causa. Tit. 9. Lib. 4. Cod.

Quæ est condictio sine causa?

Qua repetitur, quod sine causa apud alium est.

Quomodo hæc distinguitur ab aliis?

In hac plane nulla est: in aliis est vel turpis, vel erronea, vel vera, quæ non est secuta, vel alia aliqua caussa. Verum hæc cum aliis omnibus concurrere potest.

Quibus casibus habet hæc locum?

Sunt varii. 1. Si quis condicat Syngrapham, qua debere se confessus est, quod non accepit, agatque intra biennium. *l. f. C. h.* 2. Si quis condicat instrumentum, cum solvit. *l. 2. C. h.* 3. Si dominus petat fructus perceptos, vel consumptos à malæ fidei possessore. *l. 3. C. h.* 4. Si fullo condicat pretium, quod solvit domino ob amissa vestimenta post restituta. *l. 2. D. h.* 5. Si quis condicat nummos, quos servus alterius subripuit, & dominus quasi peculiares ademit & consumpsit. *l. 30. in fin. pr. D. de act. empt.*

PANDECTARUM

LIBER XIII.

Tit. I. De condictione furtiva. Tit. 8. Lib. 4. Cod.

Quæ est condictio furtiva?

Actio personalis rei persecutoria, quæ datur, præter actionem furti pœnalem, domino, vel ejus hæredi. *l. 1. 11. D. h.* adversus furem vel ejus hæredem, etiamsi nihil pervenerit ad eum, in solidum. *l. 7. §. 2. l. 8. 9. D. h.* ut rem furtivam, si extet, cum fructibus. *l. 8. §. fin. D. h.* & eo quod interest. *l. 3. D. h.* vel, si non extet, justam æstimationem præstet.

Quæ æstimatio est præstanda?

Quæ semper fuit maxima, *quia fur semper in mora est. l. 8. §. 1. D. h.*

Annon est nimis durum, quod hæres teneatur in solidum, licet nihil pervenerit?

Etsi quidem hæc actio ex delicto nascatur: tamen, quia rem tantum persequitur. *l. 7. §. 1. & 2. D. h.*

in hæredem competit, estque ob singulare odium furti constitutum, ut hæres in solidum, licet nihil acceperit, obligetur.

Tit. 2. De Condictione ex lege. Tit. 9. Lib. 4. Cod.

Quæ est condictio ex lege?

Actio in personam, quæ datur ex nova aliqua lege, quæ obligationem introduxit, sed non expressit, qua actione sit agendum. *l. un. D. h.*

Suntne species harum actionum?

Variæ. Vt, si quis agat ex lege *Diffamari*. Ex contractu emphyteutico, varias ob causas. *l. 2. & 3. C. de jur. emphyt.* Ex donatione solo pacto facta. *l. 35. §. fin. D. de donat.* Ad rescindendam venditionem, vel eam ad æqualitatem in precio redigendam, ob enormem læsionem. *ex l. 2. C. de rescind. vendit.* Ad supplementum legitimæ. *ex l. 30. C. de inoff. &c.*

Tit. 3. De Condictione Triticaria.

Quæ est condictio Triticaria?

Est actio personalis, qua generaliter agitur de rebus quibusvis certis vel incertis, sola pecunia numerata excepta. *l. 1. D. h.*

Tit. 4. De eo quod certo loco dari oportet. Tit. 18. Lib. 3. Cod.

Quæ est condictio de eo quod certo loco?

Si agatur eo loco quo solutio fieri debuit, est actio personalis ex contractu inito. *l. 4. pr. D. h.* Sin autem alio loco, forte promissore ad locum quo dare promiserat, nunquam accedente, vel data opera, vel ex justa causa, constituta est peculiaris actio de eo quod certo loco; quæ est arbitraria, qua petitur alio loco, quam quo dari promissum est, facta commemoratione ejus loci, quo solvi debuit. *l. 1. 2. D. h.*

Cur dicitur arbitraria?

Quia Iudex, licet actio in se sit stricti juris, arbitrari debet, quanti intersit non solvi dicto loco. *l. 1. 2.*

l. 4. 1.

l. 4. 1. *D. h.* sive ex mutuo, sive ex testamento, vel alio contractu stricti juris quid debeat. *l.* 5. 6. 7. *D. h.*

Cur non habet locum in actionibus bonæ fidei?

Quia iis ipso jure inest uberior bona fides, daturque Judici potestas laxior judicandi, quomodo & quantum satisfieri debeat. §. 30. *Inst. de act.*

Cujus utilitas hic spectanda est?

Tam actoris quam rei. *l.* 2. *pr. &* §. *fin. l.* 8. *l. fin. D. h.* Itaque, si rei pluris intersit, minor: si pluris actoris, major sit condemnatio.

Debetne æquali modo utilitatis haberi ratio?

A parte rei semper, sive actor in mora fuerit, sive non: A parte actoris tunc demum, cum reus fuit in mora. *l.* 8. *fin. D. h.* In mora autem esse non videtur, qui vi majore detentus non venit in locum destinatum. *l.* 137. §. 2. *D. de Verb. Oblig.* vel, si actor ipse non venerit.

Daturne hæc actio etiam contra fidejussores?

Æque datur in fidejussores, ut in reos: sed non ante conveniri debent, quam rei in locum constitutum venire potuerint: inest enim hisce obligationibus ex sua natura dies. *l.* 2. §. 6. *D. h. junct. l.* 49. §. *fin. D. de fidejuss.* Nec augebitur eorum obligatio propter reorum moram. *l.* 8. *l. fin. D. h. arg. l.* 68. §. 1. *l. f. in fin. D. de fidejuss.* Verum, si fidejussores, vel se obligaverint in omnem causam, vel in id, quod interest, etiam tenebuntur. *l.* 54. *D. locat.*

At videtur statui l. 88. *D. de Verb. Obl. fidejussori obesse moram rei?*

Id, quod *in d. l.* 88. respondetur, non pertinet ad obligationem fidejussoris augendam, sed perpetuandam. adde *l.* 58. §. 1. *D. de fidejuss.*

Annon etiam ratione temporis hæc actio est arbitraria?

Nusquam id relatum, imo contrarium suadet *l.* 16. §. 1. *D. de constit. pecun.* & ratio dictat, cum hæc actio sit introducta ex necessitate, deficiente actione ex stipulatu. *l.* 1. 2. *D. h.* cum autem tempus stipulationi adjectum est, etiam elapso eo ex stipulatu actio dari potest.

Quid, si promissio sit facta alternative duobus locis, uti, Roma aut Capua solvam?

Etsi in alternativis electio sit promissoris. *l.* 10. *§. f. D. de jur. dot. l.* 75. §. 8. *de Verb. Oblig.* tamen, ne debitori daretur potestas perpetuo eludendi creditorem, data est hoc casu electio creditori. *l.* 2. §. 3. *D. h.* Quod etiam receptum est in alternativa stipulatione rerum & locorum. *d.* §. 3. ita tamen, ut reus ante petitionem solvere possit quo loco velit. *d.* §. 3.

Quid, si sors sit soluta, poteſtne Intereſſe loci arbitraria actione alibi peti?

Vix fieri id poterit: nisi aliter convenerit. *l.* 8. *D. h.*

Tit. 5. De constituta pecunia. 18. Lib. 4. Cod.

Quid est constitutum?

Conventio, qua quis nudo pacto promittit se soluturum, quod ipse, vel alius, debet contractu, vel ex delicto.

Quare introductum est constitutum, cum sufficere possit fidejussio?

Magnum est inter hæc duo discrimen: cum fidejussor tantum ad alienam obligationem accedat. *pr. Inst. de fidejuss.* & obligetur non aliter, quam mediante stipulatione: Constitutum vero interponatur, & de suo, vel alieno debito, & nudo pacto fieri possit. *l.* 1. §. 4. 6. *&* 7. *D. h.*

Qui possunt constituere?

Omnes, qui alias recte obligantur, sive masculi, sive fœminæ: Hæ autem non constituunt alienum, sed tantum suum. *l.* 1. §. 1.

De quibus rebus sit constitutum?

Licet pecuniæ tantum fiat mentio: non tamen ad pecuniam numeratam, vel quantitatem tantum, sed ad omnes res pertinet. *l.* 2. §. 1. *C. h. arg. l. pecunia. D. de Verb. Signif.*

Quomodo sit constitutum?

Semper præsupponi debet debitum, sive naturale tantum, sive naturale & civile. *l.* 1. §. 6. *&* 7. *D. h.* sive contractum pure, sive in diem, sive sub conditione. *l.* 2. *C. h.*

C. h. non vero civile tantum. l. 3. §. 1. D. h. nec opus est, ut certa quantitas exprimatur. l. 14. D. h. modo ad eam relatio fiat. l. 20. D. deposit. Potest præterea fieri, vel inter absentes per nuntium, aut literas; vel inter præsentes, quibuscunque verbis. d. l. 14. §. fin. Potest & aliud pro alio constitui. D. l. 1. §. 5.

Quid, si sine die quis constituerit se soluturum, quod sub conditione debebatur?

Constituens demum existente conditione tenetur, eaque deficiente, utraque actio deperit. l. 19. pr. D. h. Sed in eum, qui sub conditione constituit, quod pure debetur, actio utilis parata est. d. l. 19. §. 1.

Si plures constituerint, & hac actione conveniantur, habentne beneficium divisionis?

Ipso quidem jure adversus singulos dabitur actio in solidum. l. 16. D. h. Sed per epistolam Divi Hadriani ipsis succurrendum. l. 3. C. h. Pariter & ei, qui pro alio constituit, accommodatur jus ordinis. Nov. 4. cap. 1.

Potestne creditor invitus cogi, ut ante diem ex constituto recipiat debitum?

Id negant nonnulli per l. 18. D. h. Sed cum regulariter sit receptum, ante diem solvi posse. l. 38. §. inter l. 43. §. quoties. l. 137. §. cum ita D. de Verb. Oblig. l. 70. D. de solut. nihil novi in hac conventione statuendum est; nisi specialis aliqua ratio Iudicem moverit.

Tit. 6. Commodati vel contra. 23. Lib. 4. Cod.

Quid est commodatum?

Est contractus re initus, quo usus rei certus gratuito conceditur. §. 3. Inst. quib. mod. re contrah. obl. Quia gratuitus est usus, separatur à locatione: quia certus, distinguitur à precario, quod semper revocari potest. l. 1. D. de precar.

Qui possunt commodare?

Non tantum rerum domini, sed & fures, & prædones. l. 16. D. h. Non autem immediate ex sua impro-

bitate actionem fur consequitur, sed ex negotio legitimo.

In quibus rebus consistit?

Mobilibus & immobilibus. *l.* 1. §. 1. *D. h.* propriis & alienis. *l.* 15. *D. h.* Imo & pecunia, si dicis gratia commodetur. *l.* 4. *D. h.* non tamen iis quæ usu pereunt. *l.* 3. §. 6. *h.* quia in his est vel quasi ususfructus, vel mutuum.

Quæ actio oritur ex hoc contractu?

Vel directa, quæ datur commodanti adversus commodatarium ejusque hæredem, ut finito usu res integra non deteriorata restituatur. *l.* 3. §. 1. *D. h.* aut, re deteriorata, id quod interest. Vel contraria, quæ datur commodatario adversus commodantem vel ejus hæredem, si re commodata uti sit prohibitus. *l.* 17. §. 1. *&* 3. vel damnum ex re vitiosa scienter commodata senserit. *l.* 18. §. *pen. l. pen. D. h.* vel sumptus majores fecerit: modici enim cum usu rei solent compensari.

Quam culpam præstare debet commodatarius?

Si in gratiam commodantis contractus sit initus; ut, si sponsæ vel uxori quis, quo honestius ad se deduceretur, quid commodaverit, tantum dolus præstabitur: si utriusque causa; veluti, si communem amicum ad cœnam invitaverint, & unus alteri, qui curam suscepit, quid commodaverit, culpa levis: si in commodatarii solius, ut plerumque fieri solet, etiam levissima. *l.* 5. §. 2. *vers. commodatum. & l.* 10. *l.* 18. *D. h.*

Quid est præstare culpam vel dolum?

Nihil aliud quam resarcire damnum ex culpa vel dolo ortum.

De culpa, dolo, & casu fortuito.

Quid est culpa?

In genere accepta, nihil aliud quam omissio diligentiæ in alienis rebus præstandæ; vel commissio ejus, ex quo damnum alter sentit. Eaque fit vel ex proposito, & dicitur culpa malitiæ vel versutiæ, sive dolus malus: de quo actum supra: vel fit sine proposito per negligentiam,

gentiam, imprudentiam, imbecillitatem, vel imperitiam; hæc in specie culpa appellatur, doloque opponitur.

Quomodo hæc distinguitur?

Prout homines sua agunt, etiam hæc recipit gradus. Vti enim aliqui supine sunt negligentes, aliqui affectate curiosi. *l. 6. D. de jur. & fact. ign.* aliqui mediocriter res suas curant, secundum communem hominum morem; ita culpa, est vel lata, vel levissima, vel levis.

Quid est culpa lata?

Omissio diligentiæ, quam omnes homines rebus suis adhibent, cum quis non facit vel intelligit, quod omnes faciunt, vel intelligunt. *l. 223. D. de Verb. Sig.* vel id facit, quod nemo facit. Hæc comparatur dolo, imo dolus dicitur. *l. 1. §. 1. D. si mens. fals. mod. l. 226. D. de Verb. Sign.* sc. cum agitur de damno resarciendo, non vero de pœna infamiæ, vel corporali, aut capitali.

Imo definitur omissio diligentiæ suis rebus adhibendæ. l. 32. D. depos.

Male id applicatur *ex d. l.* quia ibi agitur de homine socorde. Negligens enim videtur quasi esse in dolo, si minorem alienis quam suis adhibeat curam. Idque volunt hæc verba: *Nam, si quis non sit diligens ad quod hominum natura desiderat*, hoc est, sit summe negligens.

Quæ est culpa levissima?

Omissio diligentiæ, quam exactissime diligentes rebus suis adhibere sunt soliti. Hæc etiam sæpe exprimitur emphatice per custodiam, diligentiam, custodiam plenam, exactam. *l. 5. §. 2. l. 18. D. hic. l. 2. §. fin. l. 3. D. de peric. & commod. rei vend.*

Quæ est culpa levis?

Omissio diligentiæ, quam homines mediocriter diligentes suis rebus adhibent.

Annon præstaret culpam definire, non secundum communem hominum diligentiam, sed singulorum?

Id legibus reprobatum est; quia, quod communiter fit, spectari solet. *l. 3. D. de legib.* Verum, singula-

gulariter in societate, propter electionem & repræsentationem mutuam personarum in officio gerendo, culpa levis dicitur, cum quis omisit diligentiam, quam suis adhibere solet. §. *fin. inst. de societ.*

Cum invenitur nomen culpæ, diligentiæ, custodiæ, periculi, &c. de quo gradu id accipiendum est?

Etsi culpæ nomen, simpliciter positum, regulariter denotet culpam levem: tamen convenientius est, accipi nomen culpæ secundum gradum, quem subjecta materia desiderat. idemque de cæteris est judicium.

Quid est casus fortuitus?

Qui prævideri, vel prævisus impediri nequit. *l.* 25. §. 6. *D. locat.*

Quæ regulæ sunt observandæ circa præstationem doli, culpæ, vel casus?

Circa dolum, quod is præstari debeat in omnibus contractibus, & non valeat conventio, ne futurus præstetur. *l.* 23. *D. de reg. jur.* præteritus vero remitti possit. Circa culpam, quod in contractibus omnibus præstari debeat culpa lata. In iis, qui dantis solum causa fiunt; tantum lata: in iis, qui accipientis tantum causa fiunt; culpa levissima: & in illis, qui utriusque gratia ineuntur; lata & levis. *l.* 5. §. 2. *D. h.* unde in emptione, locatione, lata & levis; in deposito, lata tantum; in commodato, etiam levissima. Circa casum fortuitum, quod is à nemine præstetur. *l.* 6. *C. de pignerat. act. d. l.* 23. *de Reg. Iur.*

Annon receditur ab hisce regulis?

Receditur aliquando ex natura contractus. Ita in precario lata culpa tantum præstatur, quia semper potest repeti. *l.* 1. *junct. l.* 8. §. 3. *D. de precar.* Ita in mandato levissima præstatur, licet mandantis causa fiat. *l.* 21. *C. mand.* quia in officio seu facto negotioso versatur. Aliquando ex facto contrahentium simul; uti, si honorarium, cum contractus id non desiderat, sit præstitum. *arg. l.* 1. §. 35. *D. depos.* vel, si aliter convenerit. Possunt enim hæ de culpa & fortuito casu obligationum causæ pactionibus immutari. *d. l.* 23. *D. de reg. jur. l.* 1. *C. commod. l.* 1. §. 6. *D. depos.* Aliquando propter naturam rei: ita major diligentia in custodia pecuniæ & similium

ſimilium rerum requiritur. *§. pen. Inſt. de locat. l. 25. §. 7. D. locat. junct. l. 3. §. 1. D. naut. caup.* Aliquando ex facto eorum, qui res alienas detinent, ut, ſi ſeſe obtulerint, partemve adverſam induxerint. *arg. d. l. 1. §. 35. junct. d. l. 32. D. depoſ.* vel ſi peritiam vel artem aliquam profeſſi ſint. *arg. d. l. 25. §. 7. & 8. D. locat. junct. d. l. 3. §. 1. D. naut. caup.* vel, ſi in mora aut culpa fuerint.

Si de caſu fortuito præſtando convenerit, debetne etiam præſtari inſolitus?

Facti eſt quæſtio. Siquidem enim in genere omnis ſit receptus, videtur etiam de inſolito eſſe cogitatum. *per l. 32. D. mand. l. 78. §. frumenta. D. de contr. emt. l. 9. §. 2. l. 15. §. 1. 2. D. locat. l. 1. C. comm. l. 1. §. ſæpe. D. depoſ.* Nec opus eſt enumerari ſingulas ſpecies caſuum, quia nuſquam id requiritur. Sin autem ſimpliciter quis caſum in ſe receperit, non præſumuntur contrahentes egiſſe de inſolito.

Quid, ſi mora vel culpa præceſſerit caſum?

Præſtari debet, niſi eo modo apud dominum res periiſſet. Hoc enim caſu domino periculum imputari oportet. *l. 14. §. 11. D. quod met. cauſ. l. ſi is qui Stichum 56. D. de ju. dot. l. 14. §. 1. D. depoſ.*

Tit. 7. De actione pigneratitia. Tit. 24. Lib. 4. Cod.

Quæ actiones oriuntur ex contractu pignoris?

Sunt vel reales vel perſonales. Reales, Serviana vel quaſi; quæ etiam hypothecariæ dicuntur: perſonales immediate ex contractu. daturque inſuper interdictum Salvianum.

Quomodo diſtinguuntur perſonales?

Sunt vel directæ vel contrariæ pigneratitiæ.

Quæ eſt directa pigneratitia actio?

Eſt, quæ datur debitori ſive domino pignoris, ejuſque hæredibus, adverſus creditorem vel ejus hæredem, cum ſatisfactum eſt creditori, ut rem pignoratam non deterioratam reſtituat.

Quando

Quando dicitur satisfactum?

Sive sit solutum, sive aliis pignoribus sibi caveri voluerit creditor, sive fidejussoribus, sive reo dato, sive nuda conventione. Et generaliter, quoties recedere voluit à pignore, si, ut ipse creditor voluit, sibi cavit, licet in hoc deceptus sit. *l.* 9. §. 3. *D. h.*

Quomodo solutum esse debet?

Vel realiter, vel per acceptilationem, vel per delegationem, modo omnis pecunia sit exsoluta in proba moneta: sic nec aliter satisfactum esse videtur, quam secundum omnem pecuniam. *d. l.* 9. §. 3. *l.* 11. *D. h.* hoc est, sortem cum accessionibus.

Quid, si in sortem duntaxat vel usuras obstrictum sit pignus?

Eo soluto, propter quod obligatum est, datur quidem pigneratitia ipso jure: verum creditor retinere id potest etiam alterius debiti nomine. *l. un. C. si ob chirograph.*

Cui debet fieri solutio?

Perinde est, an creditori, an voluntate ejus alii vel ei cui hæres extitit, vel Procuratori ejus, vel servo pecuniis exigendis præposito fiat. *d. l.* 11. §. 5.

Quid, si quis offerat solutionem vel satisfactionem, & creditor suscipere nolit?

Si pro parte offerat, non tenetur recipere; & licet receperit, non est ipso jure pignus pro parte liberatum. *l.* 6. *C. de distract. pign.* Est enim pignoris causa individua. Si totum offerat extra judicium, non liberabit pignus, nisi consignet & deponat. *l.* 10. *l. f. C. h.* Sin autem judicialiter offerat, recte aget pigneratitia. *d. l.* 9. §. *f. h.* Si vero non solvere, sed alia ratione satisfacere paratus sit, nihil ipsi hoc proderit. *l.* 10. *D. h. l.* 6. §. 1. *D. quib. mod. pig.*

Quid, si litem sit contestatus?

Etsi quidem litis contestatio sit novatio. *l.* 29. *D. de novat.* non tamen per eam tollitur pignus. *d. l.* 11. *pr. h.* Cum non per necessariam, sed voluntariam novationem pignus liberetur.

Quid petitur hac actione?

Non tantum res ipsa oppignerata, sed & fructus, quos creditor percepit vel percipere potuit, fructusque ratio-

rationem debitorum minuunt. *l.3. C.h.* &, si sufficiant ad totum debitum, solvitur actio, & redditur pignus: si debitum excedant, qui supererunt, redduntur, mota hac actione. *l. 1. & 2. D. h.* sed hoc, nisi convenerit de ἀντιχρήσεως *l. 33. D. h. l. 17. C. de usur. l. 11. §. 1. D. de pignor.* Resarcire insuper debet creditor omne damnum, quod debitori obtigit per creditoris dolum & culpam levem. *l. 13. §. 1. l. 14. D. l. 3. & 7. C.h.* quinimo & creditor, cum pignus reddit, repromittere debet de dolo: &, si prædium fuerit pigneratum, & de jure ejus repromittendum est, ne servitutes, cessante uti debitore, amissæ sint. *l. 15. D. h.*

Quot annis præscribitur hac actio?

Debito non soluto nullo tempore præscribitur: quia antequam solutum est debitum, non potest agere debitor. *d. l. 9. §. 3.* & contra non valentem agere non currit præscriptio. *l. 1. inf. l. 2. C. de annal. præscript.* Soluto vero debito, longissimi temporis præscriptione res amittitur. *arg. l. 10. & f. C. h. junct. l. 3. C. de præscript. 30 vel 40 annor.*

Quæ est actio contraria?

Quæ datur creditori adversus debitorem, ut, quicquid ei abest, præstetur; veluti, si quid circa pignus debitor commiserit malitiose, vel rem alienam, vel alteri obligatam, aut vitiosam obligaverit. in genere, si quid pignoris nomine ipsi absit, vel ratione sumptuum, vel alia aliqua. *l. 8. pr. l. 9. pr. l. 32. 36. §. 1. D. h.*

Quales impensæ sunt restituendæ?

Necessariæ, etiam modicæ. *l. 8. D. h.* Imo & utiles. A judice autem dispiciendum est, ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiatur. *l. 25. D. h.*

PANDECTARUM
LIBER XIV.

Per quas personas cuique acquiritur. Tit. 17. Lib. 4. Cod. 29. Lib. 3. Inst.

Suntne tantum obligationes à nobis ipsis?

Etsi quidem generatim definitum, quod quæ gerimus, contrahimus, nisi à nostra persona initium acceperint, inanem actum efficiant. *l.* 11. *D. de obl. & act.* placuit tamen in specie etiam per filios nostros & servos obligationes acquiri, & per eos, qui nostro mandato quid agunt, vel quos præfecimus rebus nostro commodo gerendis.

Quæ ergo per procuratorem acquiritur obligatio?

Constitutum est, condictionem & hypothecariam, ipso jure, & sine aliqua cessione ad dominum pervenire, cum nomine domini pecunia est alteri numerata: si enim procuratori necessitas cedendi actionem sit imposita, quare & non transibit ea sine cessione? *l.* 2. *C. h.*

Quid, si præsente domino Procurator sit stipulatus?

Nemo ambigit, quin domino competat actio. *l. si procuratori* 79. *D. Verb. Oblig.* Imo, si quid vendiderit domino mandante, recte dominus cum emtore, & cum domino emptor aget. *l. Iulianus* 13. §. *si procurator.* 25. *D. de act. empt.*

Tit. 1. De exercitoria actione. Tit. 25. Lib. 4. Cod.

Quæ est actio exercitoria?

Hæc illis, qui contraxerunt cum magistro navis, datur adversus exercitores. Inventa est ob utilitatem navigantium & negotiantium, qui, cum eos oporteat cum magistris contrahere, non falli debent. *l.* 1. *pr. D. h.*

Quis

Quis est exercitor?

Ad quem omnis navis quæstus pertinet, sive sit dominus navis, sive à domino navim per aversionem, etiam ad tempus, conduxerit. *l.* 1. §. 15. *D. h.*

Qui possunt esse exercitores?

Et masculi, & fœminæ: & patres & filii familias, omnesque, qui possunt alias obligari. *d. l.* 1. §. 16.

Quis est magister navis?

Cui navis cura est demandata. *d. l.* 1. §. 1. qui locandis navibus, vel etiam mercibus vendendis, vel emendis, non solum ab exercitore est præpositus, sed & à magistro. *d. l.* 1. §. 3. 5.

Quomodo datur hac actio adversus plures?

Contra quemlibet in solidum, ne in plures adversarios distringatur, qui cum uno contraxit. *l.* 1. §. *f. l.* 2. *D. h.* &, qui quid præstiterit, judicio societatis id, quod expendit, à cæteris consequetur. *l.* 3. *D. h.* Si vero plures per se exerceant, pro rata convenientur: neque enim invicem sui magistri sunt. *l.* 4. *D. h.*

Ex qua causa præcipue hæc actio competit?

Non ex omni, sed ejus rei nomine, cujus præpositus est; ut puta, si ad onus vehendum locatum sit, aut aliquas res emerit utiles naviganti; vel, si quid reficiendæ navis causa contractum, vel impensum; vel, si quid nautæ operarum nomine petent. *d. l.* 1. §. 7. Sic ut præpositio certam legem det contrahentibus. Quare, si eum præposuit navi, ut tantum vecturas exigat, & magister locaverit, & vice versa, ea res ad exercitorem non pertinet. *d. l.* 1. §. 12.

Quid, si mutuatus sit pecuniam magister?

Si ad usum ejus rei, in quam præpositus est, competit actio. *d. l.* 1. §. 8. & sufficit ita mutuatum esse: licet enim in suos usus converterit, dabitur æque actio adversus exercitorem; nec est necesse, ut creditor probet, in eum usum pecuniam esse versam, sed tantum, quod res, cui erat præpositus, exigeret. *l. fin.* §. *fin. d. l.* 1. §. 9. *D. h.* Debet enim sibi imputare exercitor, cur talem præposuerit. Quod si ab initio consilium ceperit fraudandi, & non specialiter expresserit, quod ad navis causam accipiat, contra est. *d. l.* 1. §. 9.

Potestne

Poteſtne & magiſter ipſe conveniri?

Eſt electio creditori, utrum magiſtrum, an exercitorem convenire velit. *d. l.* 1. §. 17. Si cum utro eorum ſit actum, cum altero agi nequit, ſed, ſi quid ſit ſolutum ab alterutro, minuetur obligatio. *d. l.* 1. §. *pen.*

Daturne & actio adverſus exercitorem, ſi cum quolibet nautarum ſit actum?

Quanquam ex delicto nautarum exercitor teneatur; non tamen ex contractu: quia, cum magiſtrum præponit, contrahi cum eo permittit: qui nautas adhibet, non permittit cum iis contrahi, ſed malitia & culpa carere eos curabit. *d. l.* 1. §. 2.

Quid, ſi magiſter præpoſuerit aliquem invito exercitore?

Eo uſque producenda eſt utilitas navigantium, ut & contra exercitorem hoc caſu detur actio. *d. l.* 1. §. 5.

Habentne exercitores actionem adverſus eos, qui cum magiſtro contraxerunt?

Non: ſed aut ex locato cum magiſtro, ſi mercede operam exhibet, aut ſi gratuitam, mandati agens: ſolet autem ex juſta cauſa extra ordinem exercitoribus ſubveniri. *d. l.* 1. §. 18.

Daturne hæc actio hæredi & contra hæredes?

Quia rei perſecutoria eſt, & hæredibus & contra hæredes eſt danda. *l.* 4. §. *fin. D. h.*

Tit. 2. De Lege Rhodia, De Jactu.

Quid cautum eſt lege Rhodia?

Vt, ſi levandæ navis gratia jactus mercium ſit factus, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt. *l.* 1. *D. h.* Æquiſſimum enim eſt, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, ut ſuas habeant ſalvas. *l.* 2. *in fin. pr. D. h.*

Qua actione procedendum eſt?

Actio ex locato adverſus magiſtrum inſtituenda eſt; & ex conducto magiſter aget. Commodius vero eſt, ut magiſter merces retineat, donec ſinguli portiones damni pro rata intulerint. *l.* 2. *pr. D. h.*

Qui

Qui debent contribuere?

Omnes, quorum interfuit jactum fieri, sive res oneraret navem, si non; uti, si gemmæ fuerint. etiam dominus ratione navis pro portione obligatus est. Ratio quoque habenda est vestimentorum & annulorum. *d. l.* 2. §. 2. veniet quoque in contributionem precium solutum piratis, à quibus navis est redemta. *d. l.* 2. §. 3.

Ob quod damnum debet fieri contributio?

Non tantum, si jactus sit factus, & res statim perierit; sed &, si merces, in scapham profectæ, submersæ sint. *l.* 4. *pr. D. h.* etiam cum arbor, aut aliud navis instrumentum communis periculi causa dejectum est. *l.* 3. *D. h.*

Quomodo fiet contributio?

Portio pro æstimatione rerum, quæ salvæ sunt, & earum, quæ amissæ sunt, præstari solet: nec ad rem pertinet, si, quæ amissæ sunt, pluris venire possent: quoniam detrimenti, non lucri fit præstatio. Sed in his rebus, quarum nomine conferendum, æstimatio habenda est, non quanti sint emptæ, sed vendi possint. *l.* 2. §. 4. *D. h.*

Ob quæ damna cessat contributio?

Cessat 1. In navi, quæ conservatis mercibus deterior est facta, aut exarmata: nisi ex voluntate vectorum, pro communi periculo id fuerit factum. *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *D. h.* 2. In ablatis à prædonibus. *d. l.* 2. §. 3. 3. In servis, qui in mari perierunt. *d. l.* 2. §. 5. 4. Si navis perierit. *l.* 5. *D. h.* Nam tunc contributio locum habet, cum jactus remedio cæteris in communi periculo salva navi consultum est. *d. l.* 5.

Quæ res non subjiciuntur contributioni?

1. Corpora libera. *l.* 2. §. 2. 2. Quæ consumendi causa navi sunt imposita; quo in numero sunt cibaria: quia in commune sunt conferenda. *d. l.* 2. §. 2. 3. Quæ amissa navi sunt servata. *l.* 5. *D. h.* vel ex navi depressâ vel dejecta. *l.* 7. *D. h.*

Ceduntne jacta occupantibus?

Nequaquam. *l.* 8. *D. h.* sed earum rerum nomine, quæ postea restituuntur, exoneratur collatio. *d. l.* 2. §. 7.

Possunt-

Possuntne & littorum domini jure portionem ex iis, quæ naufragio vel jactu in littora delata sunt, retinere?

Nullo jure: nec conveniens est, ut fiscus ex aliena calamitate lucrum sentiat. *l. 1. C. de naufrag.* Præmium vero laboris honestum denegari nequit. *arg. l. 7. D. de serv. export.*

Quid si, cum jactus est factus, levata navis in alio loco submersa sit, & merces ejecta data mercede per urinatores sint extractæ?

Habebitur etiam ratio ejus, cujus merces in navigatione priori sunt jactæ: non vero eorum, quorum merces una cum navi postea perierunt: eorum enim merces non sunt jactæ causa navis servandæ, quæ cum illis periit. *l. 4. §. 1. D. h.*

Tit. 3. De Institoria actione. Tit. 25. Lib. 4. Cod.

Quæ est actio institoria?

Actio personalis, quæ datur ei, qui contraxit cum institore, adversus præponentem: æquum enim prætori visum est, sicuti commoda sentiunt præponentes ex facto institorum, ita etiam eos obligari & conveniri ex eorum contractibus. *l. 1. D. h.*

Quis est institor?

Qui tabernæ, vel alicui alteri negotiationi extra curam navis præpositus est. *l. 35. D. h.* sive locus ipsi sit adjectus, sive non. *l. 18. D. h.*

Ex quorum institorum contractu datur hæc actio?

Non tantum masculi, sed & fœminæ: imo & impuberes esse possunt institores. *l. 7. §. 1. & 2. l. 8. D. h.* ex quorum omnium facto institoria datur. *d. Ll.*

Ex qua causa datur institoria?

Non ex negotio omni, quod cum institore geritur: sed ita demum, si ejus rei gratia, cui præpositus fuerit, contractum est. *l. 5. §. 11. & seqq. D. h.*

Ad quid agitur hac actione?

In solidum: quia omnis fructus negotiationis ad præfectum pertinet. Et, si plures sint domini, contra

tra ſingulos in ſolidum: & quicquid præſtiterit unus, ab aliis ſervabit, judicio ſocietatis, vel communi dividundo. *l.* 13. §. *f. D. h.*

Tranſitne hac actio ad hæredes?

Et hæredibus, & in hæredes datur. *l.* 15. *D. h.* ſic vero adverſus hæredes, ut pro ſua parte ſinguli conveniendi ſint: quia ceſſat inter eos communi dividundo judicium. *l.* 14. *inf. D. h.*

Tit. 4. De Tributoria actione.

Quæ eſt actio tributoria?

Qua agit, qui cum ſervo vel filiofamilias, ſciente patre vel domino, contraxit.

Qualis ſcientia hic deſideratur?

Tantum ea, quæ eſt in patientia: non enim velle vel nolle debet pater, vel dominus; ſufficit ſcire & non contradicere. *l.* 1. §. 3. *D. h.*

Quid petitur hac actione?

Vt, quicquid in mercibus peculiaribus eſt, dividatur pro rata inter dominum aut patrem & actorem: ſic tamen, ut, ſi unus creditor veniat, caveat pro rata ſe refuſurum, ſi alii emerſerint: non enim hæc actio occupantis meliorem cauſam facit, ſed æqualem conditionem quandoque agentium. *l.* 5. §. *f. l.* 6. *D. h.*

Venitne in hanc tributionem totum peculium?

Non: ſed id duntaxat, quod ex merce eſt, vel in pretio exiſtente, vel converſo in peculium. *d. l.* 5. §. 11. 13.

Quid ergo proprie eſt merx peculiaris?

Quæ peculiariter eſt comparata, etiamſi quoque nihil ſit in peculio. *l.* 1. §. 2. *D. h.*

An igitur pater nihil habebit præcipuum?

Nihil omnino: quia eo ſciente filius eſt negotiatus. §. 3. *Inſt. quod cum eo.*

Tit.

Tit. 5. Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur. Tit. 26. Lib. 4. Cod. 7. Lib. 4. Inst.

Quid est in edicto, quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur?

In genere refertur ad omnes actiones, quæ ex contractibus cum iis, qui in aliena potestate sunt, initis dantur; ut sunt, de peculio, in rem verso, &c. Verum in specie complectitur actionem, qua, post solutam potestatem, adversus filium, non hæredem patris, agitur ex contractu ante habito. *l. 2. in fin. D. h.* qua, sive voluntate sua, sive jussu patris contraxerit, sive in peculium, sive in patrimonium patris res sit redacta, non ulterius convenitur, quam facere potest. *d. l. 2.*

Quid, si filiusfam. vivo patre sit condemnatus?

Dabitur actio judicati in id, quod facere potest. *l. 5. D. h.*

Annon cessat aliquando actio in id quod facere potest filius?

Cessat 1. si dixerit, cum contraheret, se esse patremfam. *l. 4. §. 1.* 2. In delictis. *d. l. 4. §. 2.* 3. In hæredibus filii. *d. l. 4. §. 3.* 4. Si filius fuerit hæres patris in solidum. *d. l. 4. pr. D. h.*

Tit. 6. De Senatusc. Macedoniano. Tit. 28. Lib. 4. Cod.

Potestne filiusfamilias ex omni contractu obligari?

Potest non tantum obligari, sed & conveniri. *l. 39. D. de obligat. & action.* excepta causa mutui. SConsulto enim Macedoniano constitutum, ut, si quis filiofam. pecuniam mutuo det, ei nec adversus filiumfam. nec post mortem patris patremfam. factum, actio petitioque daretur, ut scirent, qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse filiifamilias bonum nomen, exspectata patris morte, fieri. *l. 1. pr. D. h.*

Qui

Qui sunt in hoc Senatusconsulto filiifamilias?

Non tantum liberi primi gradus, sed & ulterioris. *l.* 14. *D. l.* 6. §. 1. *C. h.* modo & illi sint in potestate; nec filii tantum, sed & filiæ. *l.* 9. §. 2. *D. h.*

Tantumne filio & patri succurritur?

Non solum illis, verum & successoribus, fidejussoribus. *l.* 7. §. 10. *h.* & mandatoribus, qui & mandati habent refugium: nisi donandi animo intercesserint, vel ex patris voluntate. *d. l.* 9. §. 3. *D. h.* Sin autem intercesserint sine voluntate patris, solvendo non repetunt. *d. l.* 9. §. 4. Et quanquam solvendo non repetant, tamen, si non opposita exceptione condemnati sint, uti poterunt, antequam solverint, etiam in executione SConsulto. *d. l.* 9. §. 5. *l.* 10. & 11. *D. h.*

Daturne exceptio hæc contra omnes creditores?

Datur non tantum contra privatos: sed & civitatem. *l.* 15. *D. h.* Non minores. *l.* 11. §. *f. D. de minor.*

Potestne filiusfam. renunciare huic beneficio?

Nequaquam: quia non tam filiifam. quam patris beneficio introductum est, licet etiam juraverit: nec enim juramento quis alteri præjudicare debet, & præcipue si fiat contra bonos mores.

Quibus casibus cessat SConsultum?

Variis: vel ob qualitatem creditorum, eorumque factum: vel ob personam filiif.: vel ex causa patris, ob ejus utilitatem, vel factum: vel ob rem sive contractum. Ob qualitatem creditorum. 1. Ex favore personarum: ita SConsultum minoribus non obstat. *l.* 11. *in fin. D. de min.* 2. Ex ignorantia; nulli enim nisi qui scit aut scire potuit esse filiumfamilias, obstat SConsultum. *l. pen. D. h.* 3. Siquidem promiserint creditores filiofamil., sed non ante solverint ei, quam patrifam. facto, quia numeratione, quæ mutuum perficit, paterfam. est obligatus. *l.* 3. §. *fin. l.* 4. & 5. *D. h.* Ob personam filiifam. 1. Si fuerit institor vel exercitor. *l.* 7. §. 11. *D. h.* 2. Si ita egerit publice, privatim, & se gesserit, ac si esset paterfamilias. *l.* 3. *pr. D. l.* 1. *C. h.* 3. Si pro alio mutuum accipiente fidejusserit sine fraude. *d. l.* 7. *pr.* 4. Si acceperit mutuum, ut liberaret eum, qui non poterat submoveri

per

per exceptionem. *d. l. 7. §. 14.* 5. Si, cum paterf. est factus, partem debiti solverit. *d. l. 7. §. fin.* vel, si rem pignori dederit: quo casu denegabitur actio usque ad pignoris quantitatem. *l. 9. D. h.* Ob personam patris. 1. Si mutuum à filiofam. acceptum in utilitatem ejus versum sit. *d. l. 7. §. 12.* 2. Si pater sciverit, & non continuo contradixerit. *l. 12. & 16. D. h.* Itaque magis, si jusserit. *d. l. 12.* licet ignorante creditore mutaverit voluntatem: initium enim contractus spectandum est. *d. l. 12.* 3. Si partem debiti solverit, aliterve ratum debitum habuerit. *d. l. 7. §. 15. l. 7. C. h.* Ob rem. 1. Ex contractu alio, quam ex mutuo, nisi fraus SConsulto sit facta. *d. l. 3. §. 3. d. l. 7. §. 3.* 2. Si vectigalia sint conducta. *d. l. 3. §. 1.* 3. Si peculium castrense sit filiof. ad ejus enim quantitatem cessat SConsultum. *l. 1. §. fin. l. 2. D. h.* 4. Si dotis causa mutuum sit acceptum, cum dos danda est. *d. l. 7. §. 2.* 5. Si ad probabilem modum in studia vel legationes mutuum sit acceptum. *d. l. 7. §. 13. l. 2. 5. Cod. hic.*

PANDECTARUM

LIBER XV.

Tit. 1. De peculio.

Quæ est actio de peculio?

Est actio prætoria personalis, qua, qui cum filiofam. vel servo contraxit, agit adversus patrem, vel dominum in tantum, quantum est in peculio.

Quid est peculium?

Patrimonium filiifam. aut servi, separatum à bonis patris aut domini.

Quomodo distinguitur?

Filiofamilias est, vel castrense, vel quasi castrense, vel adventitium, vel profectitium.

Quod est Castrense?

Quod filiusfamilias acquisivit occasione armatæ militiæ,

militiæ, vel à patre, vel alio, quod non haberet, nisi militasset. *l. Castrense* 11. *D. de Cast. Pecul.*

Quod est quasi Castrense?

Quod filiifam. sibi acquisiverunt ex militia togata. Tale habent Adsessores, qui juvare administratores provinciarum suis consiliis consueverunt. *l. velut* 7. *C. de adsessor.* Advocati, qui suis patrociniis, secundum *l.* 14. *C. de adv. divers. judicior.* laborantium spem, vitam, ac posteros defendunt. *l. fori* 4. *C. eod.*

Quod est adventitium?

Quod extra militiam togatam, aut armatam, non à patre aut ejus contemplatione, sed aliunde ad filiumfam. profectum est: videlicet ex hæreditate vel donatione matris, aut propinquorum. §. 1. *Inst. per quas person. cuique acq. Nov.* 117. *c.* 1. aliave simili causa.

Quod est profectitium?

Quod extra causam militiæ à patre, vel ex ejus rebus filiofamilias obvenit. *d.* §. 1. *junct. l.* 5. *D. de jur. dot.*

De quo peculio actio de peculio comparata?

Tantum de profectitio: non de adventitio, quia in eo est pater conveniendus tanquam legitimus administrator. *l.* 1. *C. de bon. matern.* nisi permiserit filio administrationem. Nec de castrensi vel quasi, quia in eo est filiusfam. loco patrisfam. *l.* 2. *C. ad SC. Macedon.*

Ob quæ datur hæc actio?

Tantum ob ea, quæ ex contractibus vel quasi. *l.* 44. *D. h. l.* 14. *D. de negot. gest.* non, quæ ex delictis, vel quasi, filius debet. *l.* 1. §. 7. *D. de h. q. ejec. vel effud.* Pœnalia enim judicia in patrem non dantur. *l.* 58. *ff. de Reg. Iur.*

Ad quid competit?

In tantum, quantum vires peculii patiuntur: eo enim usque creditur pater probare contractus. *l. qui peculii* 46. *ff. h.*

Quid, si patri quid debeatur extra peculium?

Recte hoc deducet; quia prævenisse creditur. *l.* 9. §. 2. *ff. h.* Quinimo & deducet, quod debetur personis suæ potestati, curæ, vel tutelæ subjectis. *d. l.* 9. §. 3. 4. verum, hæc deductio cessabit, si aliunde, vel alia actione suum possit consequi. *l. si noxali* 11. §. 6. *ff. h.*

Estne

Estne hæc actio perpetua?

Est perpetua filiofam. aut servo manente in potestate. *l.2.ff.quand.de pecul. act.est annal.* ac transitoria ad hæredes.

Tit. 2. Quando de peculio actio annalis est.

Quid ergo, si filiusfam. vel servus liberatus sit à potestate?

Actio de peculio annalis est. *l. 1. pr. ff. h.* Nam placuit, licet extinctum sit peculium, actionem in annum prorogari exemplo aliarum actionum prætoriarum. *d. l. 1. §. 3. ff. h.*

Quid, si interim auctum sit peculium?

Id cedit commodo agentium: quemadmodum & imminutio pertinet ad damnum eorundem. *l. fin. ff. h.*

Quid, si temporalis sit actio, qua agendum?

Non exceditur tempus, quo finitur temporalis actio. Itaque redhibitoria, quæ intra sex menses est instituenda. *l. 19. §. fin. l. 55. ff. de æd. Edict.* tantum sex mensium erit post mortem filii. *l. 2. ff. h.*

Tit. 3. De in rem verso. L. 4. 26.

Quæ est actio de in rem verso?

Actio personalis, qua, qui cum filiofam. contraxit, agit adversus patrem, ut, quantum in rem patris versum est ex eo negotio, præstetur.

Quando dicitur quid esse in rem versum?

Quoties est talis causa, ex qua procuratori mandati, vel ei, qui negotia gessit, negotiorũ gestorum actio est; & patris res aut melior, aut non deterior reddita est. *l. quod si 3.§.2.ff.h.* Nec spectatur, an bono patris cesserit, modo in negotia ejus, etiam in delitias & turpem causam, ex ejus voluntate sit expensum. *d. l. 3. §. 6.*

Quid, si voluptarii sint facti sumptus?

Si citra voluntatem patris sint facti, non potest hac actione agi, sed pati debet pater tolli sine rei læsione. *d. l. quod si. 3. §. 4.*

Quid

Quid si, quod erat in rem versum, perierit?

Non nocebit id creditori. *d. l. 3. §. 6. & seqq.* Non enim fatalis rei eventus hoc modo excusat ab obligatione semel acquisita. *l. sed an 10. §. 1. ff. de neg. gest.*

Quid, si in rem patris mutuo sit datum, non autem versum?

Non habetur pro verso; ne credulitas creditoris patri obsit, aut calliditas filiifam. noceat. *d. l. 3. §. 9. ff. h.*

Quid, si id, quod versum fuit, solverit filio pater?

Non videtur versum: quia debet durare, nisi solutum id sit in necem creditorum filii: id enim si factum fuerit, competit actio de dolo. *l. si pro 10. §. 6. ff. h.*

Tit. 4. Quod jussu.

Quæ est actio quod jussu?

Quæ datur ei, qui cum filiof. contraxit jussu patris. *l. 1. pr. ff. h.*

Quando jussus intervenisse dicitur?

Quoties generaliter vel specialiter, testato vel non testato, pater jussit, aut mandavit, vel ratum habuit, sive expresse, sive tacite. *l. 1. §. 1. 3. 6. ff. h.*

Quando tacite?

Cum pater chirographo filii subscripsit. *d. l. 1. §. 4. l. 3. C. quod cum eo.* vel id sigillo suo confirmavit.

Quid, si pater fidejusserit?

Non tenetur quod jussu; quia quasi extraneus intervenit. Aliud est fidejubere, aliud jubere. Vnde & si inutiliter fidejusserit, non tenebitur quasi jusserit. *d. l. 1. §. quid ergo 5. ff. h.*

In quid datur hæc actio?

In solidum. *d. l. 1. pr. ff. h.* nam quodammodo contrahitur cum eo, qui jubet. *d. l. 1. pr.*

PANDECTARUM
LIBER XVI.

Tit. Ad Senatus-Consultum Vellejanum. Lib. 4. Cod. Tit. 29.

Quid comprehensum est Senatus-Consulto Vellejano?

Etsi quidem fœminæ possint obligari in propriis causis, ac donare. *l.* 4. §. 1. *D. h.* tamen est statutum, ne pro ullo intercedant. *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *l.* 4. *D. h.* facile enim ad interveniendum inducuntur, at magno per hoc detrimento afficiuntur. *d. l.* 1.

Quando dicuntur fœminæ intercedere?

Cum in se suscipiunt alienam obligationem. *l. Senatusconsultum* 4. *C. h.* 1. Veterem: aut participando eam, cum fidejubent, vel constituunt pro alio. *d. l.* 2. *l.* 1. §. 1. *D. de const. pecun.* aut mandant alii dari pecuniam. *l.* 6. 7. 19. *ff. h.* aut res suas, aut sibi pigneratas, pro alio obligant. *l.* 5. 7. 12. *C. l.* 17. §. 1. *l. fin.* §. 2. *ff. h.* aut transferendo in se, fit, cum expromittunt pro alio. *l. quamvis* 8. §. 8. *ff. h.* vel alium defendunt. *l.* 2. §. *fin. ff. h.* 2. Novam, si pro alio pecunias accipiant, & statim sese reas faciant. *d. l.* 8. §. 14. *ff. d. l.* 4. *C. h.*

Quibus modis consulitur fœminis?

1. Ipso jure, vel generaliter in omni intercessione, de qua liquido constat. *l.* 2. §. 1. *verbis: neve eo nomine ab his petitio, neve in eas actio detur. ff. l.* 23. §. *fin. C. h.* vel specialiter in intercessione pro marito. *Nov.* 134. *c.* 8. *Auth. si qua mulier. C. h.* sive semel, sive multoties sit facta; sive publicum, sive privatum sit debitum. *Dd. Ll.* 2. Exceptione, si conveniantur, cum non liquido constat, quod intercessio sit facta. *l. qui* 40. *ff. de cond. indeb. l. quamvis* 8. §. *si mulier.* 2. *ff. ad SC. Vellejan.* 3. Condictione, si quid ex causa intercessionis solverint. *d. l.* 8. §. 3. *ff. l.* 9. *C. h. d. l. qui* 40.

Pro-

Prodestne & hoc hæredibus ac fidejussoribus?

Non tantum hisce. *l.* 20. *l.* 16. §. 1. *ff. h.* quia tota obligatio improbatur. *d. l.* 16. §. 1. sed & procuratoribus earum. *l.* 30. §. 1. *ff. h.* & ei, qui pro iis intercedentibus pignus dedit. *l.* 2. *ff. quæ res pign.*

Quid, si una cum muliere intercesserit alter, qui poterat obligari?

Subducitur persona mulieris, ac alter in solidum obligatur. *l.* 48. *D. de fidejussor.* quia scire potuit, aut ignorare non debuit, mulierem frustra intercedere. *d. l.* 48.

Quid, si quis per intercessionem mulieris sit liberatus?

Restituetur actio in eum, qui liberatus est. *l.* 8. §. 8. 14. *l.* 20. *ff. h.*

Quibus modis cessat hoc SConsultum?

1. Ob favorem rei in obligationem deductæ; uti, si pro libertate, pro dote, intercesserint, vel dotem promiserint. *l. pen. t. fin. C. h.* 2. Ob factum mulierum, uti, si successerint reis. *l. quamvis* 8. §. 13. *ff. h.* quo casu vel restitutoria, vel directa actione conveniuntur. *d. l.* 8. §. 12. Si callide ac dolose intercesserint. *l.* 30. *D. h.* Si post biennale juge tempus secundam fecerint intercessionem. *l.* 22. *C. h.* Si confessæ sint in publico instrumento, se pro intercessione quid accepisse, vel si id aliter probari liquido possit. *l. antiqua* 23. *C. h.* Si SConsulto legitime renunciaverint. *l. fin.* §. 3. *D. h.*

Quid, si pater consenserit in filiæ intercessionem?

Æque erit locus SCto. Nec obstat, quod patrum consensus excludat beneficium SCti Macedoniani: quia Vellejanum in favorem mulierum; Macedonianum in commodum patrum, & odium fœneratorum introductum est. *l. qui* 40. *D. de cond. indeb.*

Quid, si creditor ignoraverit fœminam intercedere?

Subvenietur ei, nec SConsulto erit locus: quia alias nemo cum fœmina contraheret. *l.* 4. *l.* 11. 12. *l.* 19. §. 5. *l.* 27. *D. h.*

Poteſtne mulier huic beneficio renunciare?

Potest, modo sit certiorata: sive in publico, sive in privato instrumento. *l. ult.* §. *pen. D. h.* nec obstat *l.* 23. §. *fin. C. h.* sive judicialiter, sive extrajudicialiter,

ter, sive jurato, sive injurato fiat renunciatio. *arg. l. pen. C. de pact.* At *Auth. si qua mulier. C. h.* non aliter cessat, quam si facta sit renunciatio per juramentum. *arg. c. 28. x. de jurejur.*

Poteстne mulier SConsulto Vellejano renuncians cum juramento, juvari per Auth. Si qua mulier?

Posset defendi eam juvari, quia jus *d. auth.* est singulare, quod per generalem renunciationem non tollitur. *arg. l. sed & si 4. §. 4. D. si quis caution.* sed, ne facile juramentum violetur, satius est contrarium tueri, licet etiam enormiter sit læsa fœmina.

Tit. 2. De Compensationibus. Lib. 4. Cod. Tit. 31.

Quid est compensatio?

Est debiti ac crediti mutua inter se contributio. *l. 1. D. h.* Distinguitur à retentione, quod retentio sit corporis, vel speciei alienæ ob id, quod nobis ob sumptus in rem factos, vel ex alia causa debetur: compensatio autem est quantitatum utrinque debitarum.

Quæ debent concurrere, ut compensatio fieri possit?

Ut sit persona habilis: contractus, qui compensationem admittat: res idonea, & debitum utrinque liquidum ac certum.

Qui possunt compensare?

Omnes, qui solvere, imo & sæpe qui non solvere possunt. sic pupillus recte compensat, & pupillo compensatur, etiam ab ipso tutore. *l. 11. C. h. l. 1. §. 4. D. d. l. 3. C. de cont. tut. act.*

Poteстne fisco objici compensatio?

Potest, nisi ex tributis, ex precio rei à fisco emptæ, vel ex annonaria causa, aliave simili, de qua in *l. 3. 7. C. h. & l. 46. §. 5. D. de jure fisc.* quid fisco debeatur.

An & Procurator compensat?

In suam rem datus compensat, & post litem contestatam. *l. 18. D. h.* & ante. *arg. l. 1. 6. 7. C. de Obl. & Action. l. 25. in fin. D. de procurat.* Etiam compensatio huic objicitur, quæ nocere poterat cedenti domino, siquidem cessio sit facta voluntario, non si ex necessitate. *l. 33. §. fin. ff. de Procurat.* Imo cessio-

nario

nario imputabitur, quicquid à primo, secundo & tertio cedentibus, si ter sit facta successive cessio, debetur. *arg. l. 143. 177. ff. de Reg. Iur.* Qui vero in rem alienam est constitutus suo nomine non compensat, nec patietur compensationem. *l. ejus 9. C. l. pen. ff. h.*

Quæ res admittunt compensationem?

Non species, licet sint æstimatæ. *l. 2. §. 2. l. 6. ff. si cert. petat.* non diversi, sed tantum ejusdem generis quantitates utrinque debitæ: præcipue vero nummi, cum valor eorum tantum spectatur. *l. 11. 15. 19. ff. h.*

In quali debito admittitur compensatio?

Non distinguitur, utrum sit civile & naturale simul, an naturale tantum. *l. 6. ff. h.* sive sub usuris utrinque, sive sine iis debeatur. *l. 6. ff. h.* modo sit debitum certum, ac liquidum, vel quod sine ambagibus possit liquidari. *l. fin. §. 1. C. h.* & exceptione perpetua non possit perimi. *l. 14. ff. h.*

Quid, si in diem quid debeatur?

Compensari tunc demum potest, cum dies venit. *l. 7. ff. h.* nisi humanitatis gratia lex indulgeat tempus. *l. 16. §. 1. ff. h.*

An & in maleficiis locum habet?

Habet, modo pecuniarie agatur. *l. 10. §. 2. D. h.* Etiam injuria verbalis cum verbali compensabitur. *arg. l. 25. ff. de procurat. l. 14. §. 6. D. de bon. libert. l. 39. D. solut. matrim.* dolus cum dolo. *l. 42. D. action. empt.*

In quibus causis & contractibus habet locum?

In omnibus, sive sint stricti juris, sive bonæ fidei; sive in rem, sive in personam. *§. 30. Inst. de act. l. ult. C. h.* Excipiuntur tantum, depositum. *d. §. 30. d. l. fin. §. 1. in fin.* & actio momenti. *d. l. fin. §. 1.* Non vero commodatum. *l. 18. §. ult. D. commodat.* Non repetitio dotis. *arg. l. 15. §. 1. l. 22. §. 3. D. solut. matrim.* Etsi enim in commodato, sub prætextu debiti, restitutio non inhibeatur. *l. fin. C. commodat.* nec ob ullam fere causam dos retineri possit. *l. un. §. Taceat. C. de rei ux. act.* tamen compensatio (terminis ut dici solet habilibus) non impeditur; quia longe aliud est retinere rem debitoris ob aliud debitum, quam compensare suum cum debitoris debito.

Quomodo fit compensatio?

Fit ipso jure. *d.* §. 30. *& d. l. fin.* §. 1. allegari vero debet à reo convento; imo & per exceptionem proponi potest, si dubitetur an competat. Quod licet fiat in judicio, ipso tamen jure tollitur obligatio. *d. l. ult.* §. 1. Ita sc. ut, à quo tempore utrinque deberi cœpit, minus debitum fuisse creditori intelligatur, adeo ut & statim usuræ currere desierint, nec pœna debeatur. *l.* 11. 12. 13. *D. h.* cedit enim pro solutione compensatio, unde &, qui juravit se soluturum, liberatur compensando. *arg. l.* 1. 24. *D. h.*

Potestne compensatio objici post sententiam?

Potest. *l.* 2. *C. h.* Nec sententia executioni mandabitur in eo quod compensari potest, cum debitum absolute sit sublatum.

DE RETENTIONE.

Quid est Retentio?

Est remedium, quo id, quod debitoris est, ex justa causa creditor sibi servat, donec sibi sit satisfactum, vel quod ejus rei nomine, vel quod ex alia causa debebatur.

Quomodo retinetur res ob debitum ratione ejusdem rei?

Si quid in eam rem sit expensum. Ita bonæ fideî possessor incumbit rei, donec solutæ sint impensæ. *l.* 48. *D. de rei vind.* uti & conducto, ob reparationem domus; & depositarius ob sumptus in rem depositam factos.

Quomodo ob aliam causam?

Varie: uti, si quis retineat pignus ob usuras sibi debitas. *l.* 4. *C. de usur.* ob chirographariam pecuniam, ex alia causa debitam. *l. unic. C. si ob chirogr.* ob mercedem ædium. *l.* 4. *D. ex quib. caus. tacit.*

Tit. 3. Depositi vel contra. C. 4. 34.

Depositum in genere est, quod alterius custodiæ demandatum est. Estque rei litigiosæ, vel non litigiosæ. Rei litigiosæ depositum, sequestratio: non litigiosæ, depositum in specie appellatur. *l.* 17. *ff. h.*

Quo-

Quomodo definitur depositum in specie?

Accipitur nonnunquam pro re, nonnunquam pro contractu. Cum pro contractu accipitur, est contractus realis, quo quis gratuito alterius rem custodiendam recepit ea lege, ut eadem in specie restituatur.

Cur dicitur contractus realis?

Quia non aliter perficitur, quam cum revera & facto ipso res est tradita. §. *penult. Inst. quib. modis re contrah. oblig.*

Cur dicitur gratuito?

Quia, si mercedem recipiat, est locatio. Licet autem honorarium admittat. *l.* 1. §. 35. *ff. h.* non tamen desinit esse gratuitum.

Cur additur, de eadem re restituenda?

Quia, si initio convenerit de alia re præstanda, transit in aliud nomen contractus.

Quid, si pecunia deposita convenerit, ut, si debitor volet uti, possit: vel, pecuniam non obsignatam deponens, permiserit debitori, ut tantundem reddat?

Si eo animo, ut mutuum sit, fiat, erit mutuum. *l.* 9. §. *fin. l.* 10. *ff. de reb. cred.* nec usuræ post moram debebuntur. Si animo deponendi ita convenerit, erit depositum, & usuræ post moram solvi debent. *l.* 24. *l.* 25. §. 1. *l.* 29. §. 1. *ff. h.*

Quæ sunt hujus contractus substantialia?

Apparet ex præcedentibus, ea esse: 1. Consensum. 2. Rem. 3. Rei traditionem. 4. Vsum rei gratuitum. 5. Conventionem ut eadem res restituatur.

Qui possunt deponere?

Et rerum Domini, & qui non sunt Domini. *l.* 31. *pr. &* §. 1. *ff. h.* Non tantum unus, sed & plures. *l.* 17. *ff. h.* Et, si latro deposuerit, ac superveniat dominus qui repetit, præstat reddi domino, quam latroni. *l.* 31. *ff. h.*

Quæ res proprie deponitur?

Mobilis. *arg. l.* 1. *pr. ff. h.* Res autem immobilis, licet custodiam recipere videatur, proprie deponi nō videtur.

Quæ actiones sunt ex hoc contractu?

Depositi directa, & contraria. Directa datur Domino quocunque tempore volenti repetere, imo etiam ante tempus pacto constitutum. *l* 1. §. 45. *&* 46. *ff. h.*

adversus depositarium, ut rem restituat incorruptam cum fructibus & omni causa. *d. l.* 1. §. 16. Contraria depositario, qui quovis tempore ab officio suo liberari potest (nisi tempus pacto sit adjectum) contra deponentem, ut rem recipiat, & quicquid depositario sumtuum vel alia ratione abest, præstet. *arg. l.* 11. *C. h.*

Quæ culpa præstanda est in deposito?

Tantum lata. *l.* 23. *D. de Reg. Iur.* nisi aliter convenerit. *d. l.* 23. *& l.* 1. §. 6. *D. h.* vel depositarius se obtulerit, aut honorarium acceperit. *d. l.* 1. §. 35.

An etiam per depositum transfertur possessio?

Nullo modo. *l.* 17. §. 1. *D. h.* Nisi possessio pro qualibet etiam nuda ac simplici detentione accipiatur. *l.* 9. *D. de rei. vind.*

Quid, si tumultus, incendii, ruinæ, naufragii causa quid sit depositum?

Etsi ex deposito simplici tantum in simplum detur actio; tamen ex hisce causis in duplum agitur, si quid per inficiationem. §. 26. *Inst. de action.* vel aliter per dolum malum sit peccatum: nam propter necessitatem crescit perfidiæ crimen, & publica utilitas coërcenda est. *l.* 1. *pr. &* §. 4. *D. h.*

Suntne aliqua singularia in deposito?

Sunt varia. 1. Non admittit compensationem. *l. fin.* §. 1. *compensat.* 2. Si simpliciter sit factum, & res extet, præfertur deponens omnibus creditoribus hypothecariis & privilegiatis depositarii, tanquam rei dominus; sin autem apud nummularios pecunia sit deposita sine fœnore, præfertur omnibus privilegiariis; si sub fœnore, primas habebit partes inter personales. *l.* 7. §. *quoties. ff. h.* 3. Instrumentum depositi paratam habet executionem. 4. Non datur depositario condemnato quadrimestre spacium. *arg. l. penult. C. h.*

De prohibita sequestratione pecuniæ. Tit. 4. Lib. 4. Cod.

Quid est sequestratio?

Est depositio rei litigiosæ.

Quomodo

Quomodo distinguitur?

Est vel voluntaria, vel necessaria sive judicialis. Voluntaria fit ex conventione partium. *l. 17. ff. h.* & regulariter est permissa. *l. 5. §. 1. 2. l. 6. ff. h.* Necessaria & judicialis est, quæ fit ex sententia judicis. hæc regulariter est prohibita. *l. unic. C. de prohib. sequestr. pecun.* maxime in pecunia. *d. l. unic.*

Quæ res possunt sequestrari?

Res quælibet; tam immobiles, quam mobiles.

Transitne in voluntaria possessio?

Videndum est, quid sit actum, de quo si non appareat, credendum est possessionem non esse translatam, nisi qua commodum victoris spectatur. *l. 17. §. 1. ff. h. l. 39. ff. de acquir. poss.*

Poteſtne sequester vendere aliquid ex rebus fidei suæ commissis?

Poterit, cum quid est, quod per moram fit deterius, vel bonus paterfamilias id venderet.

Quid, si bonorum, quibus jus patronatus adhæret, sequestratio sit facta, poteſtne interim id sequester conferre?

Affirmandum est, si differri negotium non possit, donec lis exitum habuerit. *arg. d. l. 17. §. 1. ff. deposit.*

Ex quibus causis autoritate judicis fit sequestratio?

Multæ sunt causæ, quas judex ante examinabit accurate; ut, si periculum sit, ne partes ad arma procedant. *arg. l. 13. §. 3. ff. de usufr.* si metus sit dilapidationis. *l. 22. §. 8. ff. solut. matrim.* si caveri non possit, & persona sit suspecta, & res sit mobilis. *l. 7. §. fin. ff. qui satisd. cog.* vel ex causa incertitudinis status. *l. fin. C. quib. ad libert. procl. l. un. C. de assert. tollend.*

Quomodo fiet sequestratio ad minimum partium detrimentum?

Præstat rem locari tertio, ut ex ea merces percipiatur. *arg. d. l. 22. §. 8. ff. solut. matrim.*

Poteſtne judicialis sequestratio per satisdationem impediri?

Nullo modo, sed tollitur tantum decreto judicis contrario. *l. 14. ff. de re jud.*

Qua actione sequester conveniendus est in voluntaria sequestratione?

Depositi. *l.* 5. §. 1. *ff. depos.* &, si convenerit, ut sequester certo loco exhiberet, ibi exhibebit: si nihil convenerit, apud prætorem. *d. l.* 5. §. 1.

Quid, si sequester velit deponere officium?

Siquidem tempus comprehensum sit, vel simpliciter res sit suscepta in sequestrationem, non poterit contra legem depositionis, vel lite nondum finita, liberari, nisi justissima de causa. *d. l.* 5. §. 1. ut, si abfuturus sit, aut simili. *arg. l.* 8. §. *fin. & Ll. seqq. D. de procur.* Cæterum, finita lite, potest agere sequestraria, sive depositi contraria, ut, qui vicit, rem recipiat, ac quod sequestro abest præstet.

Debetne, cum permittitur sequestro deponere officium, res restitui alterutri ex litigantibus, qui prior venerit?

Nequaquam: sed oportet rem arbitratu judicis apud alium sequestrari, sive apud ædem sacram deponi. *d. l.* 5. §. 2.

PANDECTARUM

LIBER XVII.

Tit. 1. Mandati vel contra. Tit. 35. Lib. 4. Cod. 27. Lib. 3. Inst.

Quid est mandatum?

Contractus consensu initus, de officio præstando alteri gratuito.

Quæ sunt ejus substantialia?

Consensus. Factum sive negotium, Gratuito præstandum.

An est semper gratuitum?

Contractus hic admittit quidem honorarium, sed non mercedem. *l.* 6. *ff. h. junct.* §. *f. Inst. eod.*

Quomodo distinguitur?

Varie; contrahitur enim vel mandantis, vel mandantis

tis & mandatarii, vel aliena tantum, vel mandantis & aliena, vel mandatarii & aliena causa. *pr. & §. seq. Inst. h. l. 2. pr. §. 1. & seqq. D. h.*

Quomodo aliena tantum, cum nemo alteri stipulari possit?

Non, ut ex mandato detur domino vel contra eum mandati actio, sed mandanti contra mandatarium, & vice versa.

An ergo nulla datur actio domino vel contra eum?

Datur, non mandati, sed negotiorum gestorum actio.

Poteſtne mandatarii tantum cauſa mandari?

Non poteſt: quia magis eſt conſilium. Contrahitur vero tunc ex conſilio obligatio, cum eſt fraudulentum. *l. 47. D. de Reg. Iur.* vel, ſi ſuggeſtum circa certam perſonam, cui mandatarius non crediditſſet, niſi inductus fuiſſet à mandante. *§. 6. Inſt. h.*

Quid, ſi proxeneta intervenerit faciendi nominis cauſa?

Non tenebitur, tametſi laudet nomen; modo nominatim in ſe nihil receperit: quia monſtrat magis nomen, quam mandat. *l. 2. ff. de proxenet.*

Quid, ſi quis commendaverit aliquem?

Non obligabitur mandati: quia ibi nulla eſt perſuaſio aut directa inductio. *l. 12. §. 12. ff. h.*

Quomodo aliter diſtinguitur?

Eſt vel generale, quod ad omnes cauſas pertinet; vel ſpeciale, quod ad certam cauſam eſt datum. Fieri vero multa poſſunt per ſpeciale, quæ non per quodvis generale; uti, ſi agatur de vendendo. *l. 63. ff. de procurat.* de reſtitutione in integrum minorum. *l. 25. §. 1. l. 26. 27. D. de minor.* & ſimilibus.

Quomodo diſtinguitur generale?

Eſt vel ſimplex, vel cum libera. Simplex, cum ſimpliciter demandata eſt adminiſtratio omnium rerum. *d. l. 63. D. de procurat. junct. l. 60. eod.* Cum libera, cum ad omnia negotia quis mandatum habet, cum hac clauſula, ut omnia poſſit agere ceu ipſe Dominus liberrime. *l. 60. §. fin. D. h. l. 58. D. de procurat.* Qui cum libera habet mandatum, poteſt vendere, & omnia agere, ac ſi eſſet Dominus; modo nihil faciat contra

bonam

bonam fidem, nec ea, quæ Dominus probabiliter non faceret. *d. l. 60. d. l. 58.*

Annon & aliter distinguitur mandatum?

Est aliud expressum, aliud tacitum. In expresso est expressus consensus: in tacito, præsumptus. De tacito est text. *l. 6. §. 2. l. 18. 53. D h.*

Quid, si rati-habitio interveniat?

Comparabitur ea mandato, & ex ea agetur mandati. *l. 60. D. de Reg. Iur. l. fin. C. ad SConsultum Macedon.*

Qui possunt mandare?

Qui contrahere possunt, etiam mulieres, nisi caussam alienam tractent. *arg. d. l. 60. §. 1. D. h.* etiam filiifamilias. *l. 39. D. de Obl. & Act.* Nec tantum unus mandat, sed & plures. Potest etiam mandatarius administrationem rerum & negotiorum sibi demandatam alii mandare. *l. 8. §. 3. D. h.* non litem ante ejus contestationem. *d. l. 8. §. 3 l. 11. in fin. C. de procurat.*

Quibus potest mandari?

Quibuslibet, qui & obligari possunt, etiam filiisfamilias. *l. 12. §. 6. l. penult. D. h.* etiam fœminis, modo sit id mandatum, quod personis earum conveniat. litem enim alieno nomine exercere non possunt. *l. 18. C. de procur.*

De quibus rebus mandatum valet?

De omnibus præsentibus & futuris, modo sint honestæ ac licitæ. *l. 6. §. 3. D. h.*

Estne ergo rei turpis mandatum plane inutile?

Inutile quidem est, qua mandati actio inter mandantem ac mandatarium spectatur. *cap. non est obligatorium. de Reg. Iur. in 6.* unde, quod quis pœnæ nomine solvit, repeti nequit. *l. 22. §. 6. ff. t. 7. Inst. h.* verum, ad pœnam infligendam est obligatorium. *d. §. 7. Inst. h.* Hinc mandans homicidium, pro homicida punitur, si homicidium sit secutum. *l. 15. §. 1. ff. ad L. Corn. de Sicar. l. 5. C. de Accus.*

Quid, si quis mandaverit vulnerari, & mandatarius occiderit?

Extra ordinem mandans puniendus est: quia licet causam præbuerit, dolo tamen, & proposito interficiendi caret, sine quo ordinarium supplicium non infligitur. *l. 1. §. 3. l. 7. 14. ff. ad L. Cornel. de Sicar.*

Possuntne

Possuntne & mandari actiones?

Possunt. qua in re hoc singulare est, quod redemptores litium non plus possint consequi, quam ipsi dederunt. *l.* 23. *C. h. de quâ re supra tit. de procurator.* licet etiam ex parte sit donatio facta. *l.* 23. *C. h.*

Quomodo fit mandatum?

Solo consensu, vel pure, vel in diem, vel sub conditione. §. 12. *Inst. h.*

Quæ actiones dantur ex hoc contractu?

Mandati directa & contraria: illa mandanti, cum sine justa causa mandatarius non implet mandatum, vel, quod cœptum est, non exsequitur. *l.* 5. *Cod. h.* vel, cum quid perperam per dolum & culpam gessit. *l.* 9. 11. 12. *C. h.*

Quæ culpa præstanda est?

Omnis, etiam levissima. *l.* 13. *l.* 21. *C. h.* non vero casus fortuitus, nisi ad eum sese mandatarius obligaverit, vel mora præcesserit. *d. l.* 13. *l.* 26. §. 7. *ff. h.* Sed temperamento aliquo circa culpam est opus.

Quod est illud?

In ipso facto, quod mandatum est, exactissima diligentia est adhibenda. *d. l.* 23. & 21. Non vero in custodia rei, vel aliis, quæ factum tantum comitantur. *l.* 8. §. *fin. l.* 10. *ff. h.*

An etiam præstandæ sunt usuræ?

Sunt, quatenus in mora est mandatarius. *l.* 19. *C. h.* Quod si vero absque mora habuerit pecuniam domi otiosam, siquidem Dominus fœnori exponere soleat, tenetur ad usuras: contra, si id non sit solitus. *l.* 13. §. 1. *ff. de usur.*

Cui datur contraria?

Mandatario contra mandantem competens, ad hoc, ut mandans ratum habeat quod gestum est; solvat impensas. *l.* 2. 4. *C. h.* una cum usuris. *l.* 1. *C. h.* non tantum post moram. *l.* 18. *C. h.* sed & ante, siquidem pecuniam, quam impendit, vel ab alio sub usuris sumpsit, vel ab eo, qui ipsi eam sub usuris debebat, exegit. *l.* 12. §. 9. *ff. h.* licet etiam ex voto negotium non successerit; denique, ut liberetur mandatarius ab obligatione, quam ex mandato contraxit, & consequatur, quidquid ipsi præterea nomine negotii gesti abest.

Quid

Quid statuendum de damno, quod mandatarius ex casu fortuito passus est?

Id imputabitur mandatario. *l.* 26. §. 6. *ff. h.* nisi id damnum non fuisset passus, si mandatum non intervenisset. *arg. l.* 61. §. 5. *ff. de furt. junct. l.* 52. §. 4. *ff. pro soc.*

Quid, si mandatarius excesserit fines mandati?

Non in totum ei peribit actio, sed eam instituet usque ad limites mandati. §. 8. *Inst. h.* Ita, qui ad certam summam rogatus est fidejubere, tantum ad summam, ad quam rogatus est, mandati aget. *l. rogasti* 33. *ff. h.*

Potestne fidejussor liberari, antequam solverit, à fidejussione?

Potest certis casibus; ut, si condemnatus sit; si debitor sua dilapidare inceperit; si reus diu cessaverit in solutione. *l.* 10. *C. l.* 38. §. 1. *ff. h.* maxime urgente creditore. *c.* 1. *x. de fidejuss.*

Quando diu in solutione cessasse dicitur debitor?

Non id ex biennio, secundum *l.* 56. *ff. locat.* non ex longo tempore æstimandum. *arg. pr. Inst. de usucap.* sed pro rei qualitate id tempus arbitrio judicis relinquendum. *arg. l.* 1. *in fin. ff. de Iur. delib.*

Quando contraria mandati est instituenda?

Finito negotio: quia, qui acturus est, à sua parte debuit ante satisfacere. *arg. l.* 13. §. 8. *ff. de act. emt.*

Quibus modis solvitur mandatum?

1. Morte mandantis, re integra. *l.* 15. *C. h.* nisi mandatarius, ignorans mortem mandantis, vel, nesciens reluctari hæredes, executus sit mandatum. §. 10. *Inst. l.* 58. *pr. ff. h.* vel mandatum sit id, quod post mortem debebat expediri. *l.* 12. §. 1. *l.* 13. *ff. h.* quod facit ad piam causam ac concordiam. *c. ex ius. vers. in eo. de Verb. signif.* aut ad dotis commodum. *l.* 9. §. 1. *ff. de Iur. dot.* 2. Morte mandatarii. 3. Revocatione vel renunciatione re integra. §. 9. 11. *Inst. h.* aut re non integra, ob justam causam. *l.* 17. *& seqq. ff. de procurat. l.* 22. §. *fin. & Ll. seqq. ff. h.* quam judex examinabit. 4. Contraria utriusque voluntate. §. *fin. Inst. quib. mod. solv. oblig.* 5. Cum finis negotio est impositus.

Tit. 36. Lib. 4. Cod. Si servus extero se mandaverit.

Quid, si servus extero se emi mandavit?

Non datur actio mandati: quia servus pro mortuo est, & se Domino subtrahere non potest. *l. unic. C. h.*

Tit. 2. Pro Socio. Tit. 37. Lib. 4. C. & Tit. 26. Inst. Lib. 3.

Quid est societas?

Contractus, consensu initus, de rebus lucrisque aut damnis ex iis communiter habendis.

Quomodo distinguitur?

Est vel universalis, vel particularis. Vniversalis multos habet gradus. 1. Cum omnium bonorum, & acquirendorum & erogandorum, est communio. In hanc veniunt quælibet hæreditates, omnis quæstus, & imputatur quicquid in dotem vel honorem liberorum honesta ex causa præstatur. *l. 73. pr. & §. 1. l. 81. D. h.* 2. Cum communiter habentur omnia bona, quæ ulla ex causa obvenire possunt, sine mentione erogandorum. In hanc veniunt hæreditates & quæstus. *l. 3. §. 1. ff. h.* 3. Cum societas simpliciter initur sine ulla distinctione. In hanc veniunt, quæ ex quæstu sunt, & ex opera cujusque descendunt. *l. 7. 8. ff. h.* Non hæreditas, non legata, non donationes, non æs alienum, nisi, quod ex quæstu est. *l. 9. & seqq. ff. h.* Particularis est, vel negotiationis alicujus; uti emptionum. In quam venit omnis quæstus ex emptionibus. Vel certæ causæ, quæ evenire possit; uti, si quæ justa hæreditas obveniat. In hanc venit tantum hæreditas ab intestato. *d. l. 3. §. 2.* Vel certæ alicujus rei, sive speciei. In hanc venit quicquid ex ulla re vel specie provenit.

Qui possunt esse socii?

Omnes, qui se aliis, & alios sibi obligare possunt.

Quarum rerum est societas?

Non tantum specierum, sed & quantitatum, & factorum, à quibus omnis turpitudo abest. Maleficio-

rum,

ram, & rerum inhoneſtarum nulla eſt ſocietas. *l.* 57. *D. h. junct. l.* 52. §. 17. *l.* 53. *D. h.*

Quomodo initur ſocietas?

Varie. 1. Vniverſaliter, vel ſingulariter, ut dictum eſt. 2. In perpetuum, hoc eſt, dum vivant, vel ex tempore, vel ſub conditione. *l.* 1. *D. h.* 3. Vt unus vel omnes pecuniam, alii operam conferant. §. 1. *Inſt. h.* 4. Conſenſu, aut expreſſo per verba, per literas: aut tacito, rebus in commune illatis, citra conventionem. *lib.* 4. *D. h.* 5. Partibus lucri ac damni expreſſis aut non. §. 1. *Inſt. h.*

Si unus operam, alter pecuniam conferat, cujus periculo pecunia amittitur?

Etſi quidem domino pecunia pereat. *l.* 9. *C. de pignerat. act.* tamen, quia perit conſtante ſocietate, commune erit damnum. *l.* 52. §. 4. *D. h.* quod ita admittendum eſt, ut etiam habeatur ratio operæ, cujus commodum per interitum rei eſt ablatum.

Ad quem pertinebit pecunia ab uno collata, ſi ſolvatur ſocietas?

Ad eum, qui contulit. nam non confertur, ut ſoluta ſocietate communis ſit; ſed ut per eam negotiatio ad commune lucrum poſſit exerceri. §. 2. *Inſt. h.*

Quæ partes in lucro vel damno ſunt ſervandæ?

Si nihil dictum ſit, æquales. §. 1. *Inſt. h.* ſc. pro modo collationis pecuniæ vel operæ. *arg. d.* §. 1. *junct. l.* 29. *pr. D. h.*

De quibus partibus lucri vel damni valet conventio?

Non diſtinguitur, licet unus plus quam alter conferat. *d. l.* 29. *pr.* modo non convenerit, ut unus omne damnum, alter omne lucrum ſentiat. eſt enim ea leonina conventio. *d. l.* 29. §. 2.

Quid, ſi portio ſit in lucro expreſſa?

Eadem in damno ſervanda, & vice verſa. §. 3. *Inſt. h.* Eſt enim ſecundum naturam, ut æqualiter commoda & incommoda ejuſdem rei habeantur. *l.* 10. *D. de R. I.*

Valetne pactio, ut alia lucri, quam damni feratur portio?

Siquidem ea ſit facta, quoniam lucrum non intelligitur

gitur nisi omni damno deducto, nec damnum nisi lucro subducto, erit ejus hæc efficacia, non ut in omni lucro vel damno, sed in eo lucro, quod deducto damno, vel in damno, quod deducto lucro, residuum est, portio secundum modum conventionis feratur. *l.30. D. h.*

Quid, si convenerit, ut, sorte sibi salva reservata, socius tantum lucri partem habeat?

Nulla ratio id prohibet, & hæc pactio nihil iniquitatis habet. *arg. l.29. pr. & §.2. D. h. junct. l.1. §.7. D. deposit.*

Teneturne socius reddere socio quandocunque voluerit rationes?

Sic videtur. *l. 9. D. de edend. arg. l.3. §.2. D. de administr. tutor.*

Potestne major sociorum pars invitis aliis aliquid agere?

Nullo modo, si quid sit insolitum. *l. 28. D. comm. divid.* Cæterum, si prohibentis non intersit, potest major pars ad autoritatem judicis appellare. *arg. l. 38. D. de evistion.*

Quibus modis solvitur societas?

1. Dissensu mutuo. *l.5. C. h.* 2. Morte, etiam unius ex sociis. *l.65. §.9. D.h.* nisi in societate coëunda convenerit, ut inter superstites societas maneat. *d. §. 9.* 3. Maxima & media capitis diminutione. *l. 63. §. fin. D. h.* 4. Interitu rei, vel cum in totum periit, vel cum conditio ejus est mutata; ut, si publicata, consecrata. *d. §. fin.* Ita per universalem bonorum publicationem unius ex sociis, solvitur. *§. 6. h.* 5. Cessione bonorum. *§.8. Inst. h.* nisi postmodum aliter convenerit. *d. §.8.* 6. Renunciatione etiam unius, sive expressa sive tacita. *d. l. 63. §. fin. l. 64. 65. pr. §. 3. & seqq. ff. h.* quia nemo cogitur invitus manere in communione. Debet vero renunciatio fieri sine fraude & tempestive. Is enim, qui intempestive renunciavit, cogitur id, quod lucratur per calliditatem (non aliud lucrum, circa quod non est maligne versatus) communicare, & præterea amittit lucra, quæ interim ad socios pervenerunt. *§. 4. Inst. h.*

Succe-

Succeditne hæres in societate?

Nullo modo. *d. l.* 65. §. 9. nec valet conventio ab initio, ut hæres succedat, nisi sit societas vectigalium. *l.* 59. 63. §. 8. *ff. h.* vel alia similis urgens causa; vel nisi agatur de rationibus reddendis.

Quid, si socius decoquat bona sua; an & per hoc societas tollitur?

Non ipso jure, nisi sequatur cessio bonorum. quo casu præstat, ut, quorum interest, renuncient societati: vel nisi sit ad egestatem plane perductus. *l.* 4. §. 1. *in fin. ff. h.*

Quæ actio est ex societate?

Utrinque directa. §. 2. *Inst. de pœnis temer. litig.* qua agitur utrinque de eo, quod alter alteri ex natura contractus vel ex pacto præstare debet.

Quæ culpa præstanda est?

Tantum levis. quæ in hoc contractu est omissio diligentiæ quam quis suis rebus adhibet. §. *fin. Inst. h.*

PANDECTARUM LIBER XVIII.

Tit. 1. De contrahenda emptione. Tit. 38. Lib. 4. Cod. 24. Lib. 3. Inst.

Quid est emptio, venditio?

Contractus, consensu initus, de re, certo precio transferenda. *pr. Inst. h.*

Quæ sunt ejus substantialia?

Consensus, pretium, & merx. Nec unquam ex natura contractus, vel verba, vel literæ præcise desiderantur.

Quomodo explicandum est principium Inst. h.?

Non, quod scriptura præcise requiratur, vel etiam arrhæ; verum, si convenerit, ut in scriptis fiat emptio, non absolute ea videatur esse perfecta, nisi omnia in mundum sint redacta, & subscriptiones accesserint. Licet enim ante pœnitere, &, si arrhæ sint datæ, illæ, amittun-

amittuntur ab eo, qui eas dedit, vel duplicatæ restitui debent ab eo, qui eas accepit, si eum pœnituerit. Ita eum locum exponendum esse indicat *l. 17. C. de fide instr.* ex qua desumptus est.

Quid, si quis erraverit?

Siquidem in corpore, sive materia error vel dissensus intervenerit, nulla erit venditio: secus, si in qualitate extrinseca. *l. 9. pr. & §. 1. §. 2. l. 14. D. h.*

Videtur obstare l. 1. §. fin. de pig. act. l. 22. D. de V. O. ubi & in materia error non vitiat gestum.

Separanda est in hac causa emptio à pignore & stipulatione: quia interest creditoris pigneratitii & stipulatoris aliquid potius esse in obligatione, quam nihil: cum emptoris, qui pretium rei æquivalens præstare tenetur, magis intersit obligationem dissolvi in re viliori.

Quid, si inauratum pro aureo sit venditum?

Valet venditio: cum vero æs pro auro venit. *l. 14. D. h.* aut mensa argento cooperta, pro solida imprudenti venditur. *l. 41. §. 1. D. h.* emptio venditio nullius momenti est.

Qualis ignorantia in talibus excusat?

Quæ non sit supina. *l. 15. §. 1. l. 43. §. 1. D. h.*

Quæ sunt qualitates precii?

Debet precium consistere in pecunia numerata. §. 2. *Inst. h.* nam alias est permutatio. *d.* §. 2. & esse certum. §. 1. *Inst. h.*

Quid, si definitio precii collata sit in arbitrium tertii?

Potest id fieri; verum, si tertius noluerit vel non potuerit definire, conventio concidit. §. 1. *Inst. h. l. ult. C. h.*

Quid, si is iniquum dixerit precium?

Redigetur per arbitrium viri boni ad æquabilitatem. *l. 76. & seqq. ff. pro soc.* nec enim aliter partes contulisse in arbitrium alterius precii definitionem præsumuntur, quam, ut æquum statueret. nec necesse est deceptionem esse factam ultra dimidium, ut huic boni viri arbitrio sit locus.

De

De Commerciis & Mercatoribus. Tit. 63. Lib. 4. Cod.

Licetne omnibus & cum omnibus commercia habere, & venditiones instituere?

Permissum est omnibus, modo non prohibeantur. Sic cum hoste extra loca statuta, vel intra fines imperii sine Comite commerciorum non licet. *l.* 4. *& fin. C. h.* Deinde nobiles, ditiores, & potentiores non possunt exercere commercia; non, quia est indecens, sed qua perniciosæ negotiationes & monopolia ab iis, propter potentiam & divitias, exercentur.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione. Tit. 53. Lib. 4. Cod.

Licetne illis, qui res alienas administrant, & quorum res tacite vel expresse alius sunt obligata, res suas alienare?

Omnino id permissum est, imo & oppignerare, at sine præjudicio ejus, cui jus quæsitum est. *l. unic. C. h.*

Si quis alteri, vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia quid emerit. Tit. 50. Lib. 4. Cod.

Quid, si quis alteri rem emerit?

Nullius momenti est hæc emptio. non enim actio acquiritur alteri, quia alteri sine mandato emere nemo potest. *l.* 73. *in fin. ff. de R. I.* non sibi, quia sibi noluit emere. *l.* 6. *C. h.*

Nullus ergo hujus rei effectus?

Siquidem venditor rem tradiderit alterutri, & is acceperit, is, cui res tradita est, fiet dominus. *l.* 3. *d. l.* 6. *in fin. C. h.* confirmata in ejus persona emptione.

Quid, si nuncius nostro nomine quid emerit?

Videmur ipsimet emisse; quia nuncius noster se habet adinstar epistolæ nostræ. *l. ult. C. h.*

Quid,

Quid, si Procurator nostro nomine quid emerit?

Siquidem in nostra sit potestate, actio ex empto directo nobis acquisita est: si vero sui juris fuerit, non aliter agere jure stricto possumus, quam mandata ab eo nobis actione. *l.7. C.h.*

Quid, si pater filio, quem habet in potestate, quid emerit?

Dominium erit filii ex illa emptione, cum ipsi, licet emancipato, possessio est tradita. *l.2. C. h.*

Quid, si quis sibi sua pecunia, sed alterius nomine emerit?

Licet in instrumento alterius nomen sit scriptum, tamen rei gestæ quam scripturæ potior est ratio; ideoque sibi actionem empti, & per traditionem jus possessionis vel proprietatis acquirit. *l.4. 5. & 6. C. h. junct. l.1. C. plus valere.*

Quid, si quis sibi & tertio emerit?

Contractus in personam ementis consistit in solidum. *l.64. D. de contrah. empt.* sive res divisionem recipiat, sive non; id enim videtur esse actum, ut tota res transferatur: nam, si in parte tantum venditio constaret, cogeretur venditor invitus esse in communione; quod non admittitur. *l. 26. §. si centum. 4. D. de condict. indeb.*

Quid, si quis emerit sibi pecunia aliena?

Erit (nisi miles, pupillus, vel similis, fuerit, cui speciale privilegium est datum, ut res, pecunia ejus empta, sit ejus,) ementis. *l. 1. C. h. l. 6. C. de rei vindic.* atque adeo, qui communi pecunia sibi fundum comparavit, non tenetur eum communicare socio, nisi sit omnium bonorum. *l. 4. C. comm. utr. judic.* verum pecuniam restituet. *d. l. 1. & d. l. 4.*

Quid, si Procurator suo nomine emerit, quod Dominus mandaverat sibi emi?

Domino mandanti non dabitur vindicatio, nec actio ad restituendum; sed tantum mandati, quanti sua intersit. *arg. l.8. §.6. & fin. D. mandat.*

De

De Pactis inter emptorem & venditorem compositis. Tit. 54. Lib. 4. Cod.

Quibus pactis potest fieri venditio?

Omnibus, modo honesta sint. Inter alia vero maxime eminent, de retrovendendo, de addictione in diem, & commissoria.

Quod est pactum de redimendo?

Quo venditor sibi reservat jus eam rem redimendi, vel simpliciter omni tempore, quo voluerit, vel intra certum tempus. *l. 2. C. h.*

Daturne & actio hæredibus venditoris, si nihil de eis sit dictum?

Non est dubitandum: quia in contractibus non tantum nobis, sed & hæredibus nostris cavemus. *l. 13. C. de cont. & comm. stip. l. 9. D. de probat.*

Quid, si unus ex hæredibus, si plures sint, redimere velit?

Non permittendum est ei simpliciter totam redimere. *arg. l. 1. §. 1. ff. si pars hæred.* verum, erit in potestate emptoris, utrum totam an partem hæreditariam velit redimi. Eodem modo, si unus ex venditoribus pluribus redimere velit, ne emptor invitus in communionem incidat, contra *d. l. 26. §. 4. ff. de condict. indeb.* consequetur vel rem totam, vel partem, prout emptor restituere voluerit, siquidem simul vendiderint; secus, si separatim quisque suam portionem: nam eo casu singuli suas portiones possunt redimere.

Potestne & hoc jus cedi tertio?

Non est dubitandum; quia non est personæ annexum, sed est commodum ex contractu, quod in alios transire potest.

Quæ actio dabitur ad redimendum?

Non proprie præscriptis verbis, ut quidam colligunt ex *l. 2. C. h.* sed ex vendito. *l. 4. pr. ff. de l. commiss.* si id pactum sit adjectum in continenti, & tantum ad contractum consummandum agatur: alias, cum dicit actor se dedisse ea lege, ut oblato precio sibi restitueretur, potest locum habere actio præscriptis verbis. *d. l. 2.*

Contra

Contra quem datur?

Quia ex contractu est, tantum contra emptorem vel ejus hæredem, non contra tertium possessorem. *arg.* §. 1. *Inst. de act. l. ult.* §. *ult. ff. de contr. empt.* nisi venditor sibi vel expresse, vel tacite reservaverit dominium.

Quid ergo præstandum est, si res sit alienata?

Id quod interest. *l.* 1. 12. *ff. de act. empt.*

Quid à sua parte facere debet venditor, cum redimere vult?

Debet offerre precium totum, &, si id non recipiat emptor, obsignatum deponere vel conventum, vel, si de eo non convenerit, quod justum est tempore retractus. Partis oblatio non sufficit. *arg. l.* 13. §. 8. *ff. de act. empt.*

Cum pretium oblatum ac depositum est, annon ipso jure redit dominium ad venditorem?

Nequaquam, nisi sibi reservaverit cum venderet: est enim opus nova traditione, quia tantum datur venditori actio personalis. *d. l.* 2. *C. h.*

Suntne fructus restituendi?

Non, quos ante oblationem & moram emptor percepit; sed quos post. *arg. l.* 5. *C. de action. empt. junct. d. l.* 2. & 5. *C. h.*

Quomodo fructus ultimi anni sunt dividendi?

Est æquius, ut pro rata temporis fiat divisio, ne in potestate venditoris sit nimis magno detrimento afficere emptorem. Nec obstat *l.* 13. §. 10. *ff. de act. empt.* quia ea agit de simplici venditione, non ea, quæ fit ex retractu.

Quid, si nullum tempus sit adjectum?

Præstat tueri, actionem præscribi 30 annis, uti solent omnes personales. *l.* 3. *C. de præscrip.* 30. *vel* 40. Non enim retractus absolute in facto est positus, sed ex contractus jure dependet.

Annon præter hunc retractum & aliæ sunt retractus species?

Sunt. Est retractus alius non conventionalis, qui dicitur gentilitius, qui est jure sanguinis.

Quibus consanguineis datur hoc jus?

Propinquioribus, si velint, vel etiam remotioribus, si pro-

si propinquiores nolint. Iis autem consanguineis datur, qui non repræsentant vere venditorem. eo modo hæres non potest retrahere. *arg. l. 14. C. de rei vindic.* Cum à matre domum.

Ob quas res datur hic retractus?

Ob res immobiles, quibus etiam annumerantur perpetui reditus, & similes.

Quomodo & quamdiu retrahere licet?

Retracturus totum, uti dictum est, offerre debet pretium, quod revera est solutum, &, si dubitet de veritate, potest deferre juramentum. In tempore vero sequi oportet modum in statutis præscriptum.

Suntne aliæ causæ, ex quibus datur retractus?

Sunt variæ. 1. Ex jure societatis. 2. Ex jure confinii.

Potestne jus retrahendi ex jure sanguinis, societatis, confinii, vel debiti, tertio cedi?

Nullo modo: quia id omne est inhærens personæ, vel singulari isti rei, à qua transire non potest.

Tit. 2. De in diem addictione.

Quod est pactum addictionis in diem?

Quo agitur, ut constet emptio sub conditione; si melior conditio non offeratur intra certum tempus; vel discedatur ab emptione pura, siquidem quid amplius ab alio offeratur. *l. 1. & 2. D. h.* Ex quo intelligere est, quod per hoc pactum vel conditionaliter emptio ineatur, vel ab emptione pura sub conditione recedatur. *Dd. Ll.*

Quæ est differentia, utrum pure, an conditionaliter sit hoc pacto facta venditio?

Si pure, transit interim absolute dominium una cum fructibus, quamdiu nullus meliorem conditionem offert, vel, si falsus existit, qui offert. *l. 2. §. 1. l. 4. §. 4. l. 6. pr.* adeo ut & omne periculum emptor præstet. *d. l. 2. §. 1.* Si conditionaliter, nec dominium, nec facultas usucapiendi, nec fructus transeunt. *l. 4. pr. ff. h.*

Debetne ergo hic emptor interim lucrari fructus allata meliori conditione?

Nullo modo: sed eos restituet venditori, qui rursus refundet quod ei abest. *l. 16. d. l. 6. ff. h. junct. l. 21. 23. §. 1. & 8. ff. de ædil. edict.*

Quand

Quando melior conditio offertur?

Si pretio sit quid additum, vel id magis idoneo loco aut priori tempore promissum, vel aliud præstandum est, quod ad utilitatem venditoris pertinet. *d. l.4. §. fin. l.5. ff. h.*

Debetne venditor emptori denunciare conditionem meliorem sibi oblatam?

Debet, nisi aliter convenerit: & poterit emptor denuo addere, ut vel licitatione superet, vel superetur. *d. l. 6. §.1. l.7 l.8. ff. h.*

Quid, si venditor noluerit meliorem conditionem admittere?

Potest id facere suo jure, nisi aliud actum. *l.9. ff. h.*

Quid, si venditor simulaverit meliorem allatam conditionem, cum alii vel minori, vel precio eodem venderet?

Est utrique emptori fraudis non conscio in solidum obligatus. *l.14. ff. h.*

Quid, si emptor, antequam conditio melior offeratur, pignori rem dederit?

Desinit res esse pignori, ubi melior conditio sit oblata. *l.4. §.3. ff. h. l. 31. ff. de pign. l.3. ff. quib. mod. pig. sol.* resoluto enim jure dantis, resolvitur & jus accipientis. *d. l. 31.*

Tit. 3. De Lege commissoria.

Quid est lex commissoria?

Est pactum, quo convenit, ut, si ad certum diem non solvatur pretium, res sit inempta. *l. 2. ff. h.*

Habetne venditor electionem, utrum pretium petere an exercere commissoriam legem velit?

Habet. *l.3. ff. h.* si autem semel elegerit, postea variare non potest. *l. 4. §.2. ff. h.* & si pretium vel usuras petat, legi commissoriæ renunciasse videtur. *l. 6. in fin. l.7. ff. h.*

Debetne emptor prius interpellari?

Non est necesse; debet enim offerre, modo sit, cui possit offerre. *d. l.4. §. fin. ff. h.*

Quid Iuris in fructibus?

Eos interim emptor sibi suo jure percipiet: lege vero

commissa restituendi sunt venditori, quia nihil penes eum residere oportet. *l.* 5. *ff. h.* Quod verum est, si hoc actum sit, ut pretium solutum non amittat: siquidem enim perdat pretium, emptor lucrabitur fructus. *l.* 4. §. 1. *ff. h.*

Habetne hac lex in omnibus contractibus locum?

Valet quidem in emptione, sed non in pignoribus. *l. fin. C. de pact. pig.*

De Monopoliis, & Conventu negotiatorum illicito, vel artificio ergo laborum, nec non Balneatorum prohibitis, & pactionibus illicitis. Tit. 59. Lib. 4. Cod.

Suntne nonnulla pacta in emptionibus plane prohibita?

Sunt plurima, quorum nonnulla hoc titulo recensentur. Primum est, quo pauci conspirant, ut soli omnia coëmant, aliosque in suis commerciis impediant, & non, nisi, certo eoque magno pretio, inter certum tempus vendant. Hi rei sunt monopolii, & graviter puniuntur. *l. unic. C. h.* Secundum est, quo architecti & operum redemptores paciscuntur, ne opus, ab alio inchoatum, alter absolvat. *d. l. unic. h.* Ad hæc accedit pactum, ex *Nov.* 122. *c.* 1. illicitum, quo mercatores & artifices inter sese agunt, ut plus nomine pretii vel mercedis exigant, quam consuetudo vel mos permittit.

Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur. Tit. 40. Lib. 4. Cod.

Possuntne omnes res emi, vendi?

Aliquæ nullo modo possunt, uti sunt sacræ, religiosæ, sanctæ; quia non sunt in commercio. *l.* 83. §. 5. *D. de V. O.* litigiosæ. *l.* 1 §. 1. *D. de litigios.* aliquæ non nisi cum certo modo, sic frumenta tantum loco ordinario. *l.* 3. *C. h.* feudum sine consensu Domini. *cap. unic. de prohib. fœd. alien. per Freder.* jus emphyteuticum inscio Domino. *l.* 3. *C. de jur. Emphyt.* res pupillo-

pillorum, minorum, & aliorum, qui ſub curatoribus ſunt, ſine decreto judicis *l. 22. C. de adminiſtr. tutor. l. 11. D. de reb. eor.* vendi nequeunt.

Tit. 4. De Hæreditate vel actione vendita. Tit. 39. Lib. 4. Cod.

Poſſuntne res incorporales vendi?

Poſſunt, ſive ſint hæreditates, ſive ſervitutes, ſive actiones.

Quid deſideratur, ut hæreditas recte ſit vendita?

Deſideratur, ut hæreditas ſit. *l. 7. D.* hoc eſt, defunctus ſit is, de cujus hæreditate agitur. *l. 1. D. h.*

Quæ transeunt in emptorem?

Omne jus, quod in bona defuncti venditor habuit, nihil amplius, nihil minus. *l. 2. §. 18. D. h.* adeoque tranſeunt actiones hæreditariæ adverſus debitores. *l. 5. C. h.* & tenetur venditor, niſi doloſa perſuaſione inductus ad vendendum viliori vendiderit. *l. 4. C. h. l. 9. D. de dol.* non tantum corpora hæreditaria tradere, ſed & actiones omnes cedere. *d. l. 2. §. 8.* Etiam, ſi venditor fidejuſſorem ab hæreditario debitore acceperit, vel novationem inſtituerit, hæc jura cedere compellendus eſt. *d. l. 2. §. 8.*

Poteſtne & emptor ſuo nomine ſine ceſſione movere actiones contra debitores defuncti?

Poteſt, non quidem directas, ſed utiles. *l. 5. C. h.*

Debetne neceſſario emptor à creditoribus hæreditariis conveniri?

Nullo modo, licet convenerit inter venditorem & emptorem, ut emptor ſolveret. *l. 2. C. h.* niſi fiſcus ſit venditor. *l. 1. C. h.* Recipere autem poteſt, ſi velit actiones emptor, &, ſi ſuſceperit, non poſſunt creditores denuo venditorem convenire. *l. 2. C. de pact.* quia videtur tacitum pactum interveniſſe de venditore non conveniendo. *d. l. 2.*

Tranſitne in emptorem hæreditatis jus accreſcendi?

Nequaquam: quia id jus non ſimpliciter competit portioni, ſed perſonæ, quæ, & quia adiit. *l. 33. in fin. ff. de uſufr.* niſi actum fuerit de omni, quod pervenit & perventurum eſt. *l. 19. ff. de inof. teſt.* Non obſtat, quod

quod aliquando ei, qui rem non habet, dicatur non esse jus accrescendi. *l. 83. ff. de acq. hær.* quia aliud est restituere hæreditatem ex voluntate testatoris, uti in *d. l. 83.* aliud vero vendere, & ex venditione eandem tradere.

Teneturne venditor de Evictione?

Siquidem res aliquæ singulares sint evictæ, non tenetur. *l. 1. C. de evict. l. 2. ff. h.* secus si de tota hæreditate evicta agatur.

Quæ actiones possunt vendi?

Et reales & personales, modo res non sint factæ litigiosæ. *l. 2. C. de litigios.*

Tantumne volente debitore nomen potest vendi?

Et volente & ignorante & invito debitore. *l. 3. C. h. l. 1. C. de novat.*

Quid debet præstare venditor nominis?

Præstare debet, eum, contra quem cedit actionem, esse debitorem, licet non sit solvendo. *l. 4. ff. h.*

Quid, si quis ignoraverit debitorem non esse satis locupletem?

Non facile succurretur; nisi justissimam causam error habeat. *l. 8. l. 9. ff. de jur. & fact. ignorant. l. 22. §. 2. ff. solut. matrim.*

De communium rerum alienatione. Tit. 52. Lib. 4. Cod.

Potestne & res communis vendi?

Potest, pro parte, quæ venditori competit, licet res sit indivisa, & socius sit miles. *l. 3. 4. C. h.* Et si tota res sit vendita, socio non præjudicatur, quo minus portionem suam non ab emptore usucaptam vendicare possit. *l. 1. C. h.* Cum vero emptor, à quo evincitur, ignoravit, datur ei evictionis nomine actio in id quod interest, licet nihil de evictione sit dictum, & instrumentum nullum intercesserit.

Quid, si unus ex sociis rem, quam nondum in societatem intulit, totam vendiderit?

Acquiretur emptori. *arg. l. 16. D. de reb. cred.* verum alteri socio actione pro socio, nomine ejus quod interest, consuletur.

Licetne

Licetne aliquibus casibus res communes in totum vendere?

Datum hoc est fisco, ita ut socii cogantur agere ad pretium. *l. 2. C. h. l. unic. C. de vend. rer. fiscal.* Etiam res venales, vel cum necessitas aut utilitas exigit, res alias potest unus vendere. *arg. l. 25. §. 15. fam. Ercisc.*

De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca. Tit. 51. Lib. 4. Cod.

Potestne & res aliena vendi?

Non in præjudicium domini: sive sit maritus. *l. 2. C. h.* sive mater, sive pater. *l. 4. 5. C. h.* Semper enim dominus vindicare res suas potest. *l. 6. C. h.* nisi bona fide possessor eas usuceperit. *l. 2. 5. C. h.* Cum sunt usucaptæ, datur domino actio ad pretium. *l. 1. C. h.*

Quomodo ergo dicitur l. 28. D. de contrah. empt. quod res aliena possit vendi?

Id accipiendum est, qua venditor obligatus est ad vendendum, & emptor usucapere possit, si res non sit facta furtiva. *§. furt. Inst. de usucap.*

Quid, si quis sciens alienam rem emerit & ab ipso evincatur?

Siquidem de ea re, ut aliena, sit actum, emptor nullam habet actionem ad id quod interest vel ad pretium. *l. 27. C. de evict. l. fin. C. de comm. rer. alienat.* Verum æquitas ex *l. 14. 33. D. de condict. indeb.* admittit repetitionem pretii, cum de re illa, ceu aliena non actum, licet emptor sciverit vendentem non esse Dominum.

Quid comprehenditur prohibitione alienationis?

Non solum Dominii alienatio sed & ususfructus datio, nexus pignoris, constitutio servitutis, vel Emphyteuseos. *l. fin. C. h.*

Qui possunt prohibere?

Fit prohibitio: 1. Per legem: uti in fundo dotali inæstimato; in rebus, quæ servando servari possunt, eorum, qui sub curatoribus sunt; in donatione inter virum & uxorem. 2. Per judicem sive magistratum, ut si prodigo interdicatur bonis. 3. Per ultimam voluntatem,

uti in fideicommissis. 4. Per conventionem, ut cum convenit, ne res alienetur. *l. fin. C. de pact. int. emt. & vend. comp.*

Quis est effectus prohibitionis?

Si per legem, judicem, aut testatorem sit facta, dominii translatio in totum impeditur: si per pactum, non quidem impeditur translatio dominii, sed datur (nisi jus dominii paciscens expresse vel tacite sibi in eum casum reservaverit) persecutio ejus, quod interest. *l.* 26. *ff. de contrah. empt. l.* 114. §. 14. *ff. de legat.* 1. *l.* 20. 21. 24. §. 21. *ff. de fideicomm. libertat.* quia pactum non ita immediate rem afficit. *arg. l.* 3. *ff. de Act. & Obl.* ut mandatum judicis, testatoris, vel præceptum legis.

Quid, si pactum intervenerit inter emptorem & venditorem, ut alienatio ipso jure sit irrita, & dominium redeat ad autorem, facta alienatione?

Valebit pactum. *arg. l. fin. C. de pact. junct. l.* 48. *ff. eod.* & per alienationem dominium non transferetur.

De Eunuchis. Tit. 42. Lib. 4. Cod.

Quid juris in Eunuchis vendendis?

Etsi prohibitum, ne Eunuchi fiant. *l.* 4. §. 2. *ff. ad L. Corn. de sicar.* tamen permissum fuit barbaræ gentis Eunuchos extra loca imperio subdita exsectos ubique distrahi. *l.* 2. *C. h.*

De patribus, qui filios suos distraxerunt. Tit. 43. Lib. 4. Cod.

Licetne parentibus vendere suos filios?

Ne quidem jure civili patribus, licet filios habeant in potestate, nisi filii recens nati ob extremam egestatem vendantur. Et venditio hunc habet effectum, ut, si pater, filii ipsi aut alii extranei offerant pecuniam vel aliud mancipium, filii venditi restituantur ingenuitati. *l.* 2. *C. h.*

Quando liceat ab emptione recedere. Tit. 45. Lib. 4. Cod.

Licetne ab emptione recedere?

Licet utriusque contrahentium voluntate: modo res sit integra: quamvis fidejussor intervenerit. *l.* 3. *ff. h.* vel arrha. *l.* 3. *C. h.* non autem post traditionem; non post numerationem precii, nisi fiat redhibitio omnium. *l.* 1. *C. h.*

De rescindenda venditione, & quando licet ab emptione discedere. Tit. 44. Lib. 4. Cod.

Poteſtne quis ex contrahentibus, ex pœnitentia ad rescissionem agere altero invito?

Non. *l.* 80. *ff. solut.* ne quidem fiscus. *l.* 3. *C. h.* vel miles. *l.* 7. *C. h.* licet denunciaverit emptori, ne emeret. *l.* 13. *C. h.* licet duplum pretii offerat. *l.* 6. *C. h.* licet ab una parte non impleatur contractus, vel observetur conditio. *l.* 14. *C. h.* licet & pretium sit inæquale. *l.* 4. *C. h.*

An ergo nullus eſt caſus quo ſit reſciſſio?

Datur ex variis causis. 1. Ob dolum qui in contractum incidit. *l.* 5. 10. *C. h.* 2. Ob metum justum. *l.* 1. 8. *C. h.* 3. Ob deceptionem ultra dimidium, sive emptor, sive venditor deceptus fuerit. *l.* 2. *C. h. cap.* 6. *extr. de empt.* cujus ratio est in humanitate: quia æquum est, ne quis locupletetur cum alterius jactura, & in tam enormi læsione circa precium videtur committi re ipsa dolus. *l.* 36. *ff. de verb. oblig.*

Quid, ſi venditor ſciverit pretium?

Non subvenietur ei: quia scienti non fit injuria. *l.* 145. *ff. de rer. jur. cap. Scienti de reg. jur. in* 6. Eum vero qui res suas diligenter curare solet, pro sciente non habebimus. *arg. l.* 1. *C. qui & advers. quos reſtit. junct. l.* 2. *ff. de jur. & fact. ignor.*

Habetne etiam in aliis contractibus hæc res locum?

Vtique, sive sit bonæ fidei sive stricti juris; sive sit nominatus, sive innominatus: etiam in transactione,

in divisione, in venditione ex judicis decreto, & in subhastatione, quia in omnibus bona fides servanda est. *l. 8. C. de judic.*

Quæ actio competit?

Etsi defendi possit actionem ex contractu dari, tamen præstat statuere, locum esse condictioni ex lege. *l. unic. ff. de condict. ex lege. junct. h. l. 2.*

Ad quid agitur?

Vt, qui convenitur, eligat, utrum ad æqualitatem pretium reduci, an rem velit restituere aut recipere. *d. l. 2. C. h.*

Si res sit restituenda, annon ante impensæ sunt refundendæ?

Non est dubium. *arg. l. 5. §. si dos. ff. de impens. l. 40. §. si pars. ff. de condict. indeb. l. 5. C. de rei vindic.* quatenus cum fructibus non sunt compensatæ. *arg. l. 48. ff. de rei vind.*

An & fructus sunt restituendi?

Non; quia interim bona fide res possessa fuit. *l. 109. D. V. S. junct. l. 25. §. 1. ff. de usur.*

Quamdiu durat hæc actio?

Ad triginta annos, uti solent omnes personales actiones. *l. 3. C. de præscript. 30 aut 40 annor.*

Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata. Tit. 46. Lib. 4. Cod.

Quid, si propter tributa publica, vel vectigalia, sit res vendita?

Non potest venditio retractari, etiamsi prior dominus pretium offerat, vel creditor jus pignoris prætendat; publica enim tributorum causa est prior. *l. 1. C. h.* modo celebrata sit venditio ex judicis autoritate, bona fide. *l. 2. C. h.* & auctione publica, omnibus ad licitationem admissis. *l. 3. C. h.*

Sine

Sine censu & reliquis fundum comparari non posse. Tit.47. Lib.4. Cod.

Quid, si fundus sit venditus, non facta mentione census & reliquorum; à quo solventur?

Ab emptore; non tantum census, qui apud ipsum, sed & qui apud venditorem cesserat, etiamsi convenerit, ut venditor solvat. *l. 2. 3. C. h.*

Tit. 6. De periculo & commodo rei venditæ. Tit.48. Lib. 4. Cod.

Ad quem pertinet periculum rei venditæ?

Etsi ante traditionem venditor dominus maneat. §.3. *Inst. de empt. & vend.* tamen ad emptorem omne periculum referendum est. *d.* §.3. 1. Nisi venditor vendiderit materiam. *l.*14. §. 1. *ff. h.* vel quid sub conditione. *l.* 5. *C. h.* vel alternative (quo casu si utraque res perierit, emptoris; si una tantum, venditoris damno cedet. *l.*34. §.6. *ff. de contrah. empt.*) vel ad mensuram, sive numerum, aut pondus. *l.* 35. §. 5. *ff. eod.* 2. Nisi venditor precium acceperit pro re publicata. *l.* 33. *ff. locat.* 3. Nisi res ante venditionem fuerit vitiosa. *l. ult. C. h. l.*44. *ff. de contrah. empt.*

Quæ res exportari non debeant. Tit. 41. Lib. 4. Cod.

Quæ res sunt prohibitæ exportari?

Vinum, oleum, aliudve liquamen extra fines imperii. *l.* 1. *C. h.* Prohibitum quoque est arma vel ferrum ad hostes transferre, sub pœna criminis læsæ majestatis. *l.* 2. *C. h. junct. l.* 1. *ff. ad L. Iul. Majest.*

Tit. 7. De servis exportandis, vel, si ita mancipium venierit ut manumittatur, vel contra. Tit. 55. Lib. 4. Cod.

Si mancipium ita venierit, ne prostituatur. Tit. 56. Lib. 4. Cod.

Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra. Tit. 57. Lib. 4. Cod.

Suntne & specialia pacta in servis?

Sunt varia; uti, de iis exportandis, vel ut manumittantur aut non, vel ne prostituantur, & similia.

PANDECTARUM

LIBER XIX.

Tit. 1. De actionibus empti & venditi. Tit. 49. Lib. 4. Cod.

Quæ actiones sunt ex emptione & venditione?

Sunt empti & venditi. Actio ex empto datur emptori adversus venditorem, ut res vendita tradatur cum omni sua causa.

Quando ex empto agitur?

Cum emptor pretium quod debet, totum solvit, aut obtulit; non cùm partem. *l.* 13. §. 8. *ff. h.*

Estne necesse, ut res præcise tradatur?

Omnino id fieri oportet. *l.* 11. §. 2. *h.* modo venditor tradere possit, & emptor non velit agere in id, quod interest.

Quid, si venditor offerat id, quod interest?

Per hoc solum liberari non potest. Nec patrocinantur emptori textus in *l.* 4. *l.* 10. *l.* 12. *C. h. l.* 1. *l.* 12. *ff. h.* quia sunt accipiendi de casu, quo emptor voluntario agit ad id quod interest, loco rei, vel ad rem, & præterea in id quod interest, quod res suo tempore non sit præstita.

An

An & rerum emolumenta & fructus præstari debent?

Omnes fructus, qui post contractam venditionem percepti sunt, licet tempore contractus essent maturi. *l.*13.*C. l.*13.§.10.*l.*21.§.3.*ff. h.*

Quæ est actio ex vendito?

Quæ datur venditori ad pretium, aut residuum ejus, si pars sit soluta. *l.*2. *C.h.* cum usuris post moram.*l.*13. *in fin. C. h.* licet etiam nulla interpellatio intercesserit, sc. si emptor interim fructus ex re perceperit vel percipere potuerit. *l.*13.§.20.*ff. l.*5. *C. h.*

Tit. 2. Locati & conducti. Tit. 65. Lib. 4. Cod.

Quid est locatio, conductio?

Contractus consensu initus, quo usus aut fructus rei, vel opera personæ transfertur, constituta certa mercede.

Quæ sunt ejus substantialia?

Rei usus vel fructus sive opera personæ, merces & consensus.

Qua in re consistit merces?

Proprie in pecunia numerata: ast usu & per constitutiones receptum est, ut etiam in certis quantitatibus annuis constituatur. *l.*8.§.21. *C. h.*

In quo distinguitur præcipue ab emptione?

In emptione agitur, ut dominium transferatur: secus in hoc contractu. *l.* 80. §.*fin. ff. de contrah. empt.* *junct. l.*39.*ff. h.*

Licetne omnibus locare?

Non est dubitandum; modo rei sint domini, & res suas administrare possint.

Possuntne omnes conducere?

Possunt qui non prohibentur. Prohibentur in specie milites procurandi animo alienas domos aut possessiones conducere, sub pœna. *l. ult. C. h. junct.* *Nov.* 116.

Quæ res possunt locari?

Quælibet, mobiles sive immobiles; propriæ sive alienæ; corporales sive incorporales, nisi sit servitus

prædialis.

prædialis. *l.* 44. *D. h.* vel uſus. *in fin. princip. Inſt. de uſ. & habitat.* Vſusfructus vero, *l.* 12. §. 2. habitatio. *l.* 13. *C. de uſufr.* recte locantur.

Poteſtne qui rem conduxit, alii eam locare?

Non eſt prohibitum, niſi aliud convenerit. *l.* 6. *D. h.* modo bono viro locet.

Poteſtne res propria conduci?

Nequaquam. *l.* 20. *C. h.* imo & locatio diſſolvitur, ſi res locata aliquo ex titulo cœpit eſſe conductoris; quo caſu ad mercedem præteriti temporis tantum tenetur. *l.* 9. §. *fin. D. h.*

Quid, ſi convenerit in venditione, ut donec pecunia perſolvatur, certa mercede emptor rem conductam habeat?

Valet conventio, verum non amplius præſtabitur venditori, quam pro portione ejus temporis, quo pecunia non fuit numerata. *l.* 21. *D. h.*

Poſſuntne res communes locari?

Non recte ab uno ex ſociis, ſed ab omnibus. *l.* 1. *C. ſi res comm. pig. l.* 11. *D. de ſerv. præd. ruſt.*

Poſſuntne & operæ locari?

Non eſt dubium, modo ſint honeſtæ. In hac re eſt ſingulare, quod qui operas ſuas locavit, ſi per eum non ſtet quo minus præſtentur, totius temporis merces ſit præſtanda. *l.* 38. *pr. D. h.* Vnde advocati, ſi per eos non ſtet quo minus cauſam agant, honoraria accepta reddere non debent. *d. l.* 38. §. 1.

Quid, ſi famulus, qui ad certum tempus operas ſuas locavit, fugiat?

Siquidem ſine juſta cauſa, non tantum mercede carere, ſed & damnum ex fuga datum reſarcire tenetur. *arg. l.* 1. *C. de ſerv. fugit.*

Poteſtne quis operas præſtare per ſubſtitutum?

Fieri id poterit; niſi electa ſit certæ perſonæ induſtria. *arg. l.* 31. *ff. de ſolut.*

Quid ſi, qui ad tempus locaverat operas, per valetudinem eas præſtare non poſſit?

Humanius eſt ut & in ejus commodum computentur hi dies, quibus operam non præſtitit, modo morbus non ſit diuturnus. *arg. l.* 4. §. 5. *ff. de ſtatu liber.*

Quomodo

Quomodo sit locatio?

Solo consensu, licet nullum intervenerit instrumentum, vel stipulatio. *l.* 24. *C. h.* & consensus hic non tantum est expressus; sed & tacitus, recipitque diem vel conditionem. *l.* 20. *ff. h.*

Quando tacitus intervenit?

Si locator patiatur conductorem, aut inquilinum, in prædio ultra tempus conventum manere. *l.* 13. *in fin. l.* 14. *ff. l.* 17. *C. h.*

Estne ulla differentia inter prædia rustica & urbana?

Est; nam in rusticis conductio renovata videtur ad annum, quia singulis annis fructus colliguntur: in urbanis prout quisque habitavit. *d. l.* 13. *in fin. ff. h.*

Annon in hac re distinguendum, utrum scriptura intervenerit vel non?

Distinguendum est. *d. l.* 13. *in fin.* ut, si non convenerit expresse de scriptura adhibenda in principio, licet probationis causa contractus sit scriptus, per solam taciturnitatem reconductio facta videatur: quia cum scriptura non pertineat ad essentiam, sed ad probationem, naturam actus non immutat, secus, si actum sit initio ut scriptura contractus iniretur.

Si reconductio tacita sit facta, an & pignora & fidejussores manent?

Manent pignora. *d. l.* 13. *§. fin. l.* 16. *C. h.* cum eorum obligatio dependet tantum ex persona conductoris: non vero fidejussores, nec pignora ab alio pro conductore obligata. *d. l.* 13. *l.* 7. *C. h.*

Possuntne etiam hæredes ex locatione vel conductione conveniri?

Non ambigimus: modo tempus, quo locatio est facta, non sit finitum. *§. fin. Inst. h.* Post tempus impletum inviti non possunt retineri: uti nec ipsi conductores, nisi sint conductores vectigalium: hi enim, si maximos fructus sint consecuti, & postea tanto precio locari non possint vectigalia, compelluntur ea prioribus pensionibus suscipere. *l.* 11. *§. fin. ff. de publican.* Cum quo non pugnat *l.* 3. *§.* 6. *ff. de jur. fisc.* quia non eo loco agitur de iis, qui maximos fructus nacti erant.

Possuntne

Possuntne & locatores compelli, ut patiantur conductores manere in conductione?

Nullo modo, nisi sint fundi publici, & conductores augmenta eadem velint præstare, quæ offeruntur à novis conductoribus. *l.* 5. *in fin. C. de loc. præd. civil.*

Potestne in perpetuum fieri locatio?

Potest. *l.* 10. *C. h.* Nec per hoc fit emphyteusis, quia quæque res, ut gesta est, effectum sortiri debet, & ex initio æstimanda est.

Potestne ex certis causis ante tempus conductor expelli?

Dantur certæ causæ, ex quibus id permissum est. Prima est, si merces non solvatur intra biennium. *l.* 56. *ff. h.* Secunda est, si dominus probaverit rem necessariam esse propriis usibus. *l.* 3. *C. h.* Tertia, si domus sit corrigenda. *d. l.* 3. sc. necessario. *l.* 35. *ff. h.* Quarta, si conductor re locata male utatur. *d. l.* 3. *C. h.*

Quæ actiones oriuntur ex hoc contractu?

Datur locatori actio locati adversus conductorem, ut conductor mercedem ejusque usuras post moram, &, quicquid damni illatum est ex dolo, lata culpa, vel levi præstet. *l.* 58. *ff. l.* 13. 17. *C. h.* & rem restituat, finito usu. *l.* 48. §. *d. fin. l.* 25. *C. h.* si autem non reddat, vel corruptam reddiderit, præstet quanti locatoris intersit. *arg. l.* 8. 57. *ff. h.* aut, si usque ad sententiam neget restitutionem, condemnatur in æstimationem rei. *l.* 34. *C. h.*

Quando est merces præstanda?

Videndum, quid actum, & si de eo non appareat, morem regionis sequi oportet. si & de more non constet, in fine anni debet solvi. *arg. l.* 34. *D. de R. I.*

Quæ actio datur conductori?

Ex conducto adversus locatorem, ut liceat conductori re conducta uti, aut solvatur à locatore interesse. *l.* 7. 8. 9. *ff. h.* ut reficiat locator rem locatam, aut mercedem pro rata remittat. *l.* 15. *pr. l.* 27. *ff. h.* & omne damnum ob vitium rei præstet conductori. *l.* 19. §. 1. *ff. l.* 28. *C. h.*

Potestne

Poteſtne agi, ut aliquando remittatur merces ob ſterilitatem?

Poteſt, modo aliter expreſſe non convenerit, vel culpa coloni non præceſſerit, vel non ſit penſata ſterilitas aliorum annorum ubertate. *l. 15. §. 2. & 3. l. 25. §. 6. ff. l. 6. C. h. cap. propter ſterilitatem extr. h.* ſimiliter, niſi alius caſus fortuitus intervenerit. *Dd. Ll.*

Quid, ſi domus ſpectris infeſtetur, vel periculum aliquod ſit imminens?

Poteſt conductor emigrare non ſoluta mercede. *arg. l. 19. §. 1. l. 27. §. 1. ff. h.*

Quid, ſi locator rem locatam vendiderit ante tempus conductionis?

Conductor ex conducto agit in id quod intereſt; verum, emptor locationi ſtare non tenetur. *l. 9. C. h.* niſi fundum ea conditione emerit, vel conductor jus in rem ſibi acquiſiverit.

Teneturne maritus vel uxor, locationi factæ ab uxore ante dotis conſtitutionem, vel à marito, dum in dotem datus eſſet, ſtare?

Nequaquam, quia ſingulares ſunt ſucceſſores: interim humanius eſt, ſi tempus ſit modicum, etiam locationem factam agnoſcere. *arg. l. 25. fin. D. ſolut. matr. junct. l. 25. D. de Ll.*

De jure Emphyteutico. Tit. 66. Lib. 3. 4. Cod.

Quod eſt jus Emphyteuticum?

Eſt jus conſtitutum alteri, ut re immobili uti frui poſſit, ſub lege meliorationis, & præſtatione canonis annui.

Quæ ſunt ejus ſubſtantialia?

Res, conſenſus, melioratio, ac annuus canon.

Quomodo diſtinguitur Emphyteuſis?

Eſt vel civilis, quæ eſt in fundo civili; vel Eccleſiaſtica, quæ eſt in Eccleſiaſtico fundo.

Quibus modis acquiritur Emphyteuſis?

1. Contractu. qui & dicitur Emphyteuſis, per quam dominus fundi ſterilis uſum & fructum omnem, & quaſi dominium alteri concedit ea lege, ut eum melio-

rem

rem faciat, & canonem annuum solvat. *l.* 1. *C. h.* 2. Testamento, cum testator alteri hoc jus offert, ut dicta lege rei usum recipiat. 3. Præscriptione, sc. triginta vel quadraginta annorum, si ad hoc tempus quis tanquam emphyteuta possederit & canonem solverit: si enim conduxerit simpliciter initio, & de eo constare possit, non erit Emphyteusis, licet continuo eandem quantitatem præstiterit. Initium enim spectandum est, & nemo suæ possessionis causam mutare potest. 4. Successione.

An ad contractum scriptura requiritur?

Eam requiri docet *l.* 1. *C. h.* verum id ita accipiendum, ut, si aliter exacte de omnibus constare possit, etiam sine ea contractus valeat. Indubium est, quod licet instrumentum sit amissum, contractus æque subsistat. *l.* 1. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 9. *C. de fid. Instrum.*

Quid juris in successione Emphyteuseos?

Vt civilis transeat ad quosvis hæredes, Ecclesiastica tantum ad descendentes, nisi sit in majori Ecclesia. *C. P. Nov.* 7. *c.* 4. *Nov.* 55. *c.* 2. *Nov.* 120. *c.* 6. §. 1.

Potestne filius, repudiata hæreditate paterna, jus hoc retinere?

Nullo modo. *c. unic. cum agn. vel fil. defunct.* est enim hoc jus pars hæreditatis: partem autem ejus solam nemo potest agnoscere. *l.* 1. 2. *ff. de acq. hæred.*

In quibus rebus constituitur hoc jus?

Proprie quidem in fundis: sed usus causa quoque in ædibus, maxime si in fundo sint. *l.* 25. §. 26. *ff. de damn. infect. auth. si quas C. de SS. Eccles.*

Quamdiu constituitur?

Vel ad certum tempus, vel in perpetuum admittitur. *l.* 1. *l.* 3. *ff. si ag. vectig. de Nov.* 120. *c.* 6.

Quæ sunt proprietates in hoc jure?

Præter illas, de quibus ante, & hæ sunt. 1. Damnum particulare ad emphyteutam, universale ad dominum pertinet. *l.* 1. *in fin. C. h.* 2. Canone non soluto intra biennium Ecclesiastica, intra triennium civilis amittitur. *l.* 2. *C. h. Nov.* 7. *c.* 3. §. 2. 3. Emphyteuta non potest jus suum transferre in alium venditionis titulo, nisi consulto domino. *l.* 3. *C. h.* 4. Debet Emphyteuta

laudemium præstare pro translatione juris ab Emphyteuta facta. *l. 3. in fin. C. h.*

An in Emphyteusi ob sterilitatem, inundationem, canon remittendus?

Admittendum id quidem in locatione, sed non in hoc contractu. *arg. l. 1. C. h.*

Quomodo fit amissio ob non solutum Canonem?

Ipso jure, si dominus velit. *l. 2. C. h.* sic tamen, ut propria authoritate dominus non possit expellere emphyteutam, sed declaratoria judicis sententia ei sit opus. *arg. 176. ff. de R. I.*

A quo tempore cedunt domino fructus, non soluto Canone?

Ab eo tempore, quo dominus voluntatem suam declaravit. *arg. l. 2. verb. si dominus velit. C. h. junct. l. 41. ff. de cond. & demonstr.*

Quid, si Emphyteuta non solverit totum Canonem, sed partem?

Humanius est, ut jure suo non cadat: & sibi imputare debet dominus, quod partem receperit sine protestatione.

An Emphyteuta jure suo cadens ob non solutum Canonem, æque solvere debet canonem?

Debet. *d. Nov. 120. c. 8.* Imo, licet, postquam jure suo ceciderit Emphyteuta, canonem receperit, non videtur admisisse de novo Emphyteutam. *arg. l. penult. ff. locat. l. 4. C. de pact. inter. empt. l. 10. §. fin. de publicand.*

Quid, si pœna sit promissa, si canonem non solvat Emphyteuta?

Siquidem pœna non novandi animo sit adjecta, æque cadet suo jure emphyteuta. *l. 4. §. 4. ff. de re jud.* Verum dominus simul expellere & pœnam exigere non potest. *l. 4. §. labeo ff. de dol. mal. except. l. 115. in fin. ff. de V. O.*

Quid, si Emphyteuta non fuerit interpellatus, vel intra tempus obtulerit canonem, vel paulo postquam solvere debuerat, purgare voluerit moram?

Non est necesse, ut interpelletur, sed ipse Emphyteuta debet offerre, & non tantum offerre, sed & consignatum canonem deponere. *d. l. 2. C. h.* ante diem, quo

quo in pœnam incidet, non post; post enim non prodest obtulisse, quia cum hæc res & diem & pœnam habet, purgari mora non potest. *d. l. 2.*

Quid, si hæres ignoraverit rem esse Emphyteuticam, & non solverit canonem?

Jure stricto jure suo cadit. *l. 2. §. 2. l. 49. §. 2. l. 77. ff. de V. O. l. 38. ff. de minor.* sed ex æquitate succurretur ei. *l. 42. ff. de R. I.* per restitutionem in integrum. *arg. l. 26. in fin. ff. ex quib. caus. major.*

Quid, si unus ex pluribus hæredibus solverit, alius non solverit?

Tota Emphyteusis amittetur. *arg. l. 5. §. fin. 85. §. penult. ff. de V. O.* nisi res Emphyteutica consentiente domino inter hæredes sit divisa.

Quid Iuris, si inscio domino res Emphyteutica sit alienata?

Nullius momenti est alienatio, & jus ipsum amittitur, & ad dominum redit. *l. 3. in fin. C. h.*

Quomodo procedet emphyteuta, si vendere debet?

Transmittit domino attestationem, qua comprehendet precium ab alio sibi oblatum, & dominus, si quidem solvere tantum maluerit, præferetur, teneturque dominus intra duos menses voluntatem suam exprimere. *d. l. 3.*, quo tempore elapso potest Emphyteuta jus suum in alium transferre.

Quid, si Emphyteuta donet alteri jus suum?

Humanius est, ut denuncietur domino, ut dominus judicare possit de qualitate personæ, quia ejus interest Emphyteutam habere virum bonum & locupletem. cæterum, præferri in donatione non potest dominus. *arg. d. l. 3.*

Quid, si partem fundi alienaverit Emphyteuta?

Idem juris erit, quod in toto. *l. 76. ff. de rei vind.* eoque casu res tota amittetur. *arg. l. 5. §. d. l. 80. §. penult junct. d. l. 30.*

Quid, si oppigneraverit?

Etsi prohibitione alienationis etiam veniat oppigneratio. *l. fin. C. de reb. alien. non alienand.* tamen Emphyteusis potest oppignerari. *l. 6. §. fin. ff. de pignor. act. l. 31. ff. de pignor.* ita tamen, ut ad venditionem creditor

creditor non procedat, nisi requisito domino secundum formam. *d. l. 3. C. h.*

Quid est Laudemium?

Est oblatio, quæ fit domino pro subscriptione instrumenti & receptione novi Emphyteutæ. Solvi autem debet quinquagesima pars fundi. *d. l. 3. in fin. C. h.*

Quid, si concessa sit licentia alienandi, an & laudemium remissum?

Nullo modo, quia nemo præsumitur suum velle jactare. *l. 25. §. 1. ff. de probat.*

Quid, si intra triennium Emphyteuta non solverit laudemium?

Non cadet suo jure, nusquam enim id expressum, & præstat favere ei, qui de damno vitando certat, quam ei, qui de lucro captando est sollicitus. *l. 41. ff. de reg. jur.*

Tit. 3. De Æstimatoria.

Quis est contractus æstimatorius?

Est contractus innominatus, quo convenit, ut res certo pretio æstimata vendatur, & pretium ea vendita restituatur; vel, si non sit vendita, res incorrupta reddatur. *l. 1. ff. h.*

Quare est contractus innominatus?

Quia certam non habet formam, & dubitatum, utrum emptio an locatio. *d. l. 1.*

Ad quem pertinet periculum, siquidem res ante venditionem perierit?

Si venditor rogaverit, erit venditoris periculum: si is, qui rem æstimato acceperit, erit ejus: si neuter, præstabitur dolus & culpa. *l. 17. §. 1. ff. de præscript. verb.*

Quomodo igitur explicanda l. 1. §. 1. h.?

1. Quod periculum in *d. l. 1. §. 1.* debeat accipi secundum distinctionem in *d. l. 17. §. 1.* sc. id periculum, quod est ex culpa vel dolo, si neuter rogaverit, vel quod est ex casu fortuito, si is, qui suscepit, rogaverit. 2. Quod in *d. l. 1. §. 1.* sit expressa conventio facta, ut aut res reddatur, vel æstimatio, cujus conventionis non est facta mentio in *d. l. 17.*

Quid

Quid, si is, qui suscepit, nec vendere nec restituere velit, sed æstimationem solvere?

Non est dubitandum, quin hoc ei sit permittendum. *d. l.* 1. §. 1. siquidem expresse convenerit, ut aut æstimatio justa persolvatur, aut res restituatur.

Quid, si merces intervenerit?

Æque dabitur actio utilis. *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 4. De rerum permutatione. Tit. 64. Lib. 4. Cod.

Quid est permutatio?

Contractus innominatus, quo certa species pro alia certa specie transfertur in alium.

In quo distinguitur ab emptione?

1. Permutatio fit rebus sive speciebus utrinque, emptio ab una parte desiderat precium. *l.* 1. §. 1. *ff. de contrah. empt.* & sic alius est emptor, alius venditor. *l.* 1. *ff. h.* 2. Emptor, nisi nummos accipientis fecerit, tenetur ex vendito, & sufficit venditori, se ob evictionem obligare, possessionem tradere, & se purgare à dolo malo; quod secus in permutatione. *d. l.* 1. *ff. h.* 3. Emptio nuda voluntate contrahitur; permutatio autem ex re tradita initium obligationis quærit. *d. l.* 1. §. 2 *ff. h.* 4. In emptione ante rei traditionem nullus est locus pœnitentiæ, licet etiam duplum venditor præstare velit. *l.* 6. *C. de rescind. vendit.* In permutatione licet pœnitere ante traditionem. *l.* 3. *C. h.* vel si tradita sit res, potest agi præscriptis verbis, ut satisfiat obligationi, vel condictione causa data causa non secuta, ut restituatur quod datum est. *l.* 4. & 5. *C. h.*

Quid, si ab una parte res cum pretio intervenerit, ab altera species tantum?

Distinguendum est: si pecunia intervenerit ad æquandas utrinque species, est permutatio; si principaliter res pecunia æstimetur, & alia res veniat in supplementum, est emptio. *arg. l.* 18. §. 1. *ff. de donat.* In dubio videndum, quid valore prævaleat, ut si pecunia, sit emptio, & si species, permutatio sit.

Tit.

Tit. 5. De præscriptis verbis & in factum actionibus. Tit. 64. Lib. 4. Cod.

Suntne plures species contractuum innominatorum?

Sunt, & reducuntur ad hasce quatuor: Do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des. *l.* 5. *ff. h.*

Estne species, do ut des, distincta ab emptione & permutatione?

Etsi quidem frequenter, *do ut des*, confundatur cum permutatione. *d. l.* 5. §. 1. tamen negari non potest, esse inter has species, ut & emptionem, differentiam. Nam si pecunia promittatur pro re transferenda, est emptio. *d. l.* 5. §. 1. *ff. h.* Si species pro specie detur, est permutatio. *d. l.* 5. §. 1. Si detur ut accipientis fiat res vel pecunia eo animo, ut ab altero rursus res detur, hoc est, accipientis fiat, erit do ut des. *l. fin. ff. de conduct. caus. dat.*

Cujus periculum erit, si scyphum dederim ut stichum dares, & stichus perierit?

Meum. *d. l.* 5. §. 1. *in fin.* sc. hactenus, ut stichum non petam, non ut amittam rem datam. *d. l. ult. ff. de condict. caus. dat.*

Quomodo facio ut facias?

Distinguitur à mandato, vel commodato. Si utrinque factum sit præstrandum, est facio ut facias, cum in mandato ab una parte sit factum. *d. l.* 5. §. 4. Ac deinde in hac specie nihil gratuito fit, uti in commodato & mandato. *l.* 17. §. 3. *ff. h.* §. *fin. Inst. de mand.* Denique in commodato tantum rei usus spectatur, nunquam opera; cum in facio ut facias, desideretur semper factum.

Quomodo distinguitur do ut facias à locatione?

Si sit factum, quod locari soleat, & certa merces promittatur, est locatio; si sit factum, quod locari non solet, vel res detur, erit do ut facias. *d. l.* 5. §. 2. *ff. h.*

Quid, si faciam ut des, & posteaquam feci, cessas dare?

Possum agere, ut des. *d. l.* 5. §. 5.

Quid respondendum ad l. 5. §. 3. *ff. h.?*

Vel, quod Paulus id, quod dixerat in *d. l.* 5. §. 3.

corri-

corrigat in §. 5. *ejusdem legis.* ubi inquit, si id obtineat cum utrinque factum intervenit, etiam in proposita quæstione, quæ erat de articulo si facio ut des, idem obtinebit, ut actio detur civilis: vel distingui potest inter condictionem & actionem præscriptis verbis, ut si repetere velit, qui fecit, agere debeat de dolo. quia factum infectum fieri nequit; si ad consummandum contractum, possit agere actione præscriptis verbis, secundum *l.* 15. 22. *ff. h. l.* 6. *C. de transact.*

Quæ est actio præscriptis verbis?

Est, quæ datur ex omni contractu innominato, diciturque incerta, quia & ex incerto contractu est. *l.* 1. 2. 3. *ff. h.*

Estne distinctio inter actionem præscriptis verbis, & in factum?

Differunt ut genus & species. Actio in factum est, non tantum ex conventione, sed & ex maleficiis vel alia causa, competitque quoties nomen actionis deficit. Si ex conventione detur, appellatur præscriptis verbis. *t. h. t.* si ex maleficiis descendat, directa vel utili deficiente datur, & nomen generis retinet. §. *fin. ff. ad l. Aquil.* vel dici potest actio præsc. verb. civilis in factum prætoria.

Quæ sunt proprietates in contractibus innominatis?

1. Quod causam quidem habeant, sed proprio nomine & essentia destituantur. 2. Quod pœnitere alterutrum in iis liceat. *l.* 3. §. 6. *l.* 5. *in pr.* §. 1. *ff. de condict. & caus. dat.* sc. antequam ab una parte acceperint implementum. 3. Quod si quis non impleat, possit conveniri ad consummandum, vel condictione ad restituendum. *l.* 5. §. 2. & 4. *l.* 7. *ff. h.*

QVAR-

QUARTA PANDECTARUM PARS.

LIBER XX.

Tit. I. De Pignoribus & Hypothecis. Tit. 14. Lib. 8 Cod.

Quid est pignus?

In genere, est quævis oppigneratio facta in securitatem creditoris.

Quid est pignus in specie?

Res, quam debitor tradit creditori. *l. 1. ff. de pignor. act.* sive ea sit mobilis, sive immobilis. *l. 2. §. fin. ff. de religios.*

Imo res mobilis tantum dicitur dari pignori?

Propria vocabuli & stricta appellatione id quidem procedit, quatenus ita frequenter solet fieri. *l. 238. §. 2. ff. de V. S.* verum, qua usus vocabuli legalis spectatur, etiam non improprie dicitur esse in rebus immobilibus, quæ traduntur.

Quid est hypotheca?

Oppigneratio, quæ fit tantum per conventionem. *d. l. 1. ff. de pignor. act. l. 9. §. 2. ff. eod.* ad quam traditio non accedit. *d. l. 1.*

Atqui dicitur inter pignus & hypothecam tantum nominis sonum interesse. l. 5. §. 1. D. h.?

Id verum est quoad actionem hypothecariam, uti docetur §. 7. *Inst. de action.* non quoad alia.

Quomodo distinguitur pignus in genere acceptum?

Est vel conventionale, vel non conventionale. Illud per expressam conventionem contrahitur: hoc sine ea, vel per testamentum, vel per missionem in bona debitoris latitantis, vel ex causa judicati, vel ex solo legis beneficio.

Quomodo

Quomodo per testamentum, cum videatur actus a testandi forma alienus, l. 20. D. de verb. sign.?

In testamento Testator tantum declarat voluntatem suam de pignore, & ejus suscipiendi conditionem offert creditori. *l. 26. ff. de pignor. act.*

De prætorio pignore, & ut in actionibus debitorum missio prætorii pignoris procedat. Tit. 22. Lib. 8. Cod.

Quod est pignus, quod constituitur per missionem in bona debitoris?

Est prætorium, quod Prætor indulget, vel coactionis, vel rei servandæ causa; veluti si cautio ob damnum infectum exigatur. *l. 4. §. 1. de damn. infect.* vel si quis crediti, dotis, legati aut fideicommissi servandi ergo, custodiam rerum debitoris nanciscatur, donec debitor, sive hæres, sive alius solvat, aut aliter caveat. *l. 1. 12. ff. pro emptor. l. 2. ff. pro hæred. l. 2. 3. C. qui pot. in pign. l. 9. C. de bon. author. jud. poss. l. 1. & tot. tit. ff. qui in poss. legat. l. 1. C. h.*

Quæ sunt hujus proprietates?

1. Constituitur etiam ante rem judicatam. *arg. l. 1. C. h.* 2. In hoc custodia datur & tantum jus pignoris. *l. 5. ff. l. 5. C. ut in poss. legator.* 3. Hoc pignus non ante constitutum dicitur, quam si realiter ventum fuerit in possessionem. *d. l. 26. §. 1. ff. de pignoratit. act.* cum in conventionali sola sufficiat conventio, quamvis creditor non incumbat rei. 4. Quia prætorium non in personam, sed rem dirigitur: ideo proficit omnibus creditoribus, licet unus post alium mittatur. *d. l. 5. §. 2. & 3. Ut in possession. l. 12. ff. de reb. auth. jud.* salva tamen prærogativa in aliis. *l. 3. C. qui pot.*

In quibus rebus constituitur pignus?

In omnibus, sive sint corporales, sive incorporales. *l. 1. C. h.* adeo ut & nomina affectentur.

Quid, si creditor possessionem pignoris amiserit?

Utilis ei accommodatur hypothecaria. *l. 2. C. h.*

Si in causa judicati pignus captum sit. Tit.23. Lib. 8. Cod.

Quomodo ex causa judicati?

Per executionem sententiæ. *l. 1. C. h.* In hoc sequi oportet ordinem præscriptum. *l. 15. §. 2. ff. de re judicat.*

Quæ sunt hujus proprietates?

1. Tantum post sententiam locum habent. 2. Quia in personam dirigitur, habetur in hoc ratio temporis. *l. 10. ff. qui pot.* 3. Hoc non à creditore, sed judice publica licitatione venditur. *l. 2. C. h.* 4. Ad licitationem etiam ipse creditor admittitur. *l. 2. C. h.* 5. Potest & à principe creditor impetrare dominium, si per subornationé condemnati nullus extraneus licitator accesserit. *l. 3. C. h.*

Tit. 2. In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. Tit. 15. Lib. 8. Cod.

Quomodo ex solo legis beneficio?

Ex duabus causis: vel ex singulari favore, rei vel personæ delato, vel ex præsumpta partium voluntate.

Quibus in causis locum habet?

1. In ædibus, ob quarum restitutionem, hoc est, restaurationem, sive refectionem quis nummos credidit. *l. 1. ff. h. l. 52. §. 10. ff. pro soc.* quod non admittitur in reficienda navi vel alia re: cum textus deficiat. 2. In opere, ad quod extruendum domino mandante redemptori, ei, qui suis sumptibus alieno nomine ædificat, nummi sunt subministrati. *d. l. 1.* quod non extendendum est ad eum, qui credidit redemptori operis publici, nisi respublica mandaverit. *arg. d. l. 1.* 3. In invectis & illatis in prædium urbanum (non autem rusticum) licet etiam sint tantum res venales. *l. 34. ff. de pignor.* Vrbano prædio etiam accensentur horrea, stabula, quæ ad id pertinent, licet in continentibus ædificiis non sint, etiam areæ, & diversoria. *l. 3. & 4. ff. h.* Hoc pignus cedit pro mercedibus & deterioratione. *l. 2. ff. h.* quamvis & à primo conductore quis conduxerit. *l. 11. §. 5. ff. de pign. act.* nisi gratuita sit habitatio

concessa. *l. 5. ff. h.* 4. In fructibus in fundo natis, pro mercedibus fundi. *l. 7. ff. h.* Nec distinguendum est, utrum sint naturales, an industriales. *arg. d. l. 7.* 5. In rebus mariti, pro dote restituenda. *l. unic. §. 1. C. de rei ux. act. l. 12. §. 1. C. qui pot.* 6. Pro paraphernis, in rebus mariti. *l. ult. C. de pact. convent. supra dot.* 7. In bonis tutorum vel curatorum, pro administratione. *l. 20. C. de administr. tutor.* 8. In bonis patris, pro bonis liberorum maternis & materni generis. *l. 6. §. ult. C. de bon. qui liber.* 9. In bonis parentum, qui ad secundas nuptias transvolarunt, pro conservandis lucris, quæ ex priori matrimonio ad superstitem pervenerunt. *d. l. 6. §. ult. l. 8. §. fin. C. de secund. nupt.* 10. In bonis debitoris, pro tributis. *l. 1. C. h.* 11. In bonis debitoris, pro contractu habito cum fisco. *l. 2. C. h. l. 46. §. 3. ff. de jur. fisc.* 12. In bonis testatoris, pro legato vel fideicommisso. *l. 1. C. comm. de legat.* 13. In bonis vitrici, si mater impuberum tutelam gesserit, & non petito alio tutore, nec restituta tutela, ad secunda vota transierit. *l. penult. C. h.* uti & in bonis matris, ex eadem causa. 14. In bonis administratorum rerum civitatis. *arg. l. 4. C. ex quib. caus. major. junct. l. 20. C. de administr. tutor. l. fin. C. quo quisque ord. conveniend.* 15. In fundo, ex quo annuus reditus constitutus est; quia quoties onus rei certæ imponitur, vel convenit de præstatione aliqua, ex certa re percipienda, ea res hypothecæ censetur obnoxia. *arg. §. 7. Inst. de action.* Nec contrarium est in *l. fin. §. fin. ff. de contr. empt.* quia ea loquitur, non de hypothecaria, sed personali actione. 16. In fructibus perceptis ex fundis oppignoratis, non vero in prædiis emptis ex pretio fructuum. *l. 3. C. h.*

Qui ad emptionem domus mutuavit, vel domum vendidit, an is tacitam in domo habet hypothecam?

Nulla lege id demonstrari potest; verum venditori, quamdiu possidet, datur jus retinendi, ac rei incumbendi, tanquam esset pignorata. *l. 13. §. 8. ff. de act. empt. l. 22. ff. de hæred. vend.*

Estne differentia, quoad effectum, inter pignus tacitum & expressum?

Est. Qui enim expresse pignus dedit, non potest id ali-

aliter distrahere, quam cum suo onere. *l.* 12. *de distract. pignor. l.* 15. *C. de pign.* præterquam si sint res venales. In iis oportet sequi regulam. *l.* 34. *ff. de pignor.* Verum, invecta & illata vendi possunt libere, antequam præcludantur. *l. penult. ff. h.* In aliis autem tacitis pignoribus ordinario receptum est, ea non distrahi, nisi cum suo onere.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse. Tit. 27. Lib. 8. Cod.

Annon & extra causam venditionis datur retentio rei non pignoratæ?

Datur ex variis: veluti pro impensis, & similibus causis. Imo & in specie constitutum est, quod creditor pignus sibi traditum ex certa causa, possit, licet solutum ipsi sit debitum pro quo obligatum est, retinere ob aliud debitum chirographarium. *l. unic. C. h.*

Contra quem hæc retentio locum habet?

Tantum contra debitorem, non adversus creditorem secundum, cui eadem res est obligata. *d. l. unic. C. h.*

Tit. 3. Quæ res, pignori vel hypothecæ datæ, obligari non possunt. Tit. 17. Lib. 8. Cod.

Possuntne qualibet res oppignorari?

Possunt etiam nomina creditorum. *l.* 4. *C. h.* res futuræ. *l. fin. C. h.* & quælibet, quæ non prohibentur.

Quæ sunt, quæ prohibentur?

Aliquæ in totum, neque generaliter, neque specialiter obligari possunt; uti sunt res sacræ religiosæ, & quæ non sunt in commercio. *l.* 3. *&* 6. *C. h.* nisi exstet is casus, quo alienatio est permissa. Eodem modo oppignorari nequeunt dotales fundi. *pr. Inst. quib. alien. non lic.* res fideicommisso subjectæ. *l.* 3. §. 2. *C. comm. de legat.* Sub certo modo non possunt obligari res minorum, sc. sine decreto. *l.* 22. *C. de admin. tut. l.* 3. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. de reb. eor.* spes præmiorum athleticorum, sc. sine judicis authoritate. *l.* 5. *C. h. junct. l.* 40. *ff. de re jud. l.* 4. *C. de execut. rei jud.* Instrumenta ad agriculturam parata, sc. si abstrahantur in totum ab agricolis. *l.* 7. 8. *& auth. agricult. C. h. junct. l.* 32. *ff. de pign.*

Possuntne & servitutes oppignerari?

De usufructu non dubitatur. Reales, ipso jure quidem oppignerari nequeunt, nisi propter utilitatem, & certo modo. *l.11.§.fin.junct. l.12.ff. de pignor.*

Quomodo ratione rerum distinguitur pignus?

Est vel generale; quod est de omnibus bonis: vel speciale, quod ad certam rem pertinet. *l.1.6.ff. l.2.C. de pignor.*

Quid comprehenditur sub generali?

Non tantum præsentia, sed & futura bona, etiam actiones & jura. *l.3.7.C.de hæred.vend.l.4.C.h.l.fin C.h.* quin & merces venales. *l.34 ff.de pignor.* bona emphyteutica. *l.31.ff.de pignor.* Non autem, quæ verisimiliter quis non obligaret; uti est supellex, vestis, & quod in usu quotidiano habetur, vel specialiter diligitur. *l.6.7.8 ff. de pignor.* Sic nec continentur sub generali, prohibita alienari propter fideicommissum. *l.fin.§.2.C.comm. de legat.* aut prohibita alienari sub pœna. *cap. 1. de prohib.fund. alien. per Frederic.*

Quid, si quis immobilia, vel mobilia oppigneraverit?

Non comprehendentur actiones: quia aliud sunt mobilia vel immobilia, aliud actiones. *l.15.§.2.ff.de re jud.*

Si res aliena pignori data sit. Tit. 16. Lib. 8. Cod.

Qui possunt oppignerare?

Non tantum veri rerum domini, sed & quasi: uti emphyteutæ, superficiarii, bonæ fidei possessores. *l.13.§.3.l.31.junct.l.18.l.21.§.1.D.de pignor.*

Annon potest res aliena oppignerari?

Non potest pure. *l.penult.C.h.* sed recte sub hac conditione, si debitoris facta sit. *l.16.§.7.D.de pignor.*

Atqui vendi potest res aliena. l.28. D. de contrah.empt.

Longe alia est ratio venditionis, quam oppignerationis, quia in venditione res ipsa non afficitur, sed obligatur persona ad rem tradendam; vel, si ea non tradatur aut sit evicta, agitur ad id, quod interest. *l.11.* D.*de act. empt. l.3.Cod.de evict.* Per pignus vero res ipsa afficitur, & da-

& datur actio realis. §.7. *Inst. de act.* quæ dominii jus spectat. Semper enim debet esse dominus, qui oppigneravit. *l.15.§.1. D. de pignor. act.*

Suntne ergo nonnulli casus, quibus valet vel convalescit pignus rei alienæ?

Valet, si voluntate domini res sit obligata. *l.20. D. de pignor. act.* Convalescit autem: 1. Per ratihabitionem. *l.20.* 2. Si debitor postea dominum sit nactus. *l.5. C. h.* non quidem ipso jure, sed ex æquitate.

Quid, si creditor sciverit rem esse alienam?

Difficilius actio hypothecaria ei accommodabitur. *l.1. in pr. D. de pignor.* Ad hoc vero huic creditori fit hæc oppigneratio, ut adversus debitorem ei detur retentio. *d. l. 1.*

Quid, si dominus rei successerit debitori?

Pugna est inter *l.22 ff. de pignor.* & *l.41. ff. de pignor. act.* Verum, si *d. l. 41.* accipiamus de illo domino, qui contradixit; legem vero 22 de eo, qui tantum ignoravit, nulla erit difficultas: ideoque statuendum, quod, si dominus, qui contradixit, successerit, non valeat pignus, secus si ignoraverit tantum.

Poteŝtne tutor vel procurator oppignerare?

Pignus hoc defenditur, si in rem pupilli vel domini sit pecunia mutuo accepta. *l.1.3. C. h. l.16. ff. de pign. act.*

Si res communis sit pignori data. Tit.21. Lib. 8. Cod.

Poteŝtne res communis pignori dari ab uno ex sociis?

Non potest, nisi pro parte dominii. *l. unic. C. h.* Excipitur fiscus, qui, ut vendere potest, ita & oppignerare rem totam.

Si pignus pignori datum sit. Tit.24. Lib. 8. Cod.

Poteſtne pignus pignori obligari?

Etsi quidem creditor non sit dominus, tamen propter utilitatem contrahentium constitutum est, ut oppigneratio valeat, tum diu donec jus prioris pignoris maneat. *l.1. & 2. C. h.*

Poteſtne is, cui pignus obligatum eſt ſecundo loco, durante cauſa pignoris primi, rem pignoratam diſtrahere?

Poteſt, denunciationibus primo factis: ſibi enim imputet debitor cur non ſolverit. Verum, hæc diſtractio non fiet in majorem quantitatem, quam primo creditori debebatur. *l.1.C.h.*

Quid, ſi dominus ſolverit ſecundo creditori?

In totum ſolvetur pignus, etiam reſpectu primi creditoris, ſi tantum eſt ſolutum, quantum primo debebatur. *l.40.§.2.ff. de pignorat.act.*

Quid, ſi primo ſuo creditori ſolverit debitor?

Siquidem ſecundus denunciaverit jus ſui pignoris, & petierit, ut ſibi, non primo creditori ſolveretur, dabitur ei actio hypothecaria adverſus debitorem. *l.4.C. quæ res pignor.* Cæterum, ſi non certioraverit dominum pignoris, nullam habet actionem. *d.l.4.*

De partu pignoris, & omni cauſa. Tit.25. eod.

Tantum ipſa res pignori eſt, annon etiam cauſa ejus?

Sequitur omnis cauſa rem; ut ſunt partus ancillarum, fructus fundi, & ſimilia. *l.1.2. C. h.* Fructus vero percepti, vel qui percipi potuerunt, à creditore imputandi ſunt in uſuras, & in ſortem, adeo ut reſiduum tantum poſſit peti; quod ſi debitor offerat, & ſi non accipiat creditor, conſignatum deponat, poteſt recipere pignus. *l.2.C.h.*

De Pactis pignorum, & de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda. Tit.35. eod.

Suntne omnia pacta in pignoribus permiſſa?

Recipit pignus de die, conditione, aliaſque pactiones. *l.4.ff. de pignor.* Etiam pactum antichreſeos, ut puta, ut creditor pro uſuris pignore poſſit uti. *l.11.§.1. ff. de pignor. l.39.ff. de pign.act.*

Quouſque hoc pactum valet?

Tantum ad legitimum uſurarum modum, adeoque ſorti imputandum eſt, quod modum excedit. *l.14. C. de uſur.*

Vnde constabit, cum incerta sit fructuum quantitas, modum usurarum excedi?

Ex mercede, quæ communiter pro usu rei solet præstari; aliàs, si incertus eventus fructuum vel ordinaria merces non excedat usuras, conqueri nequit debitor. *l.17.l.23.C.de usur.*

Quid statuendum de lege commissoria pignori adjecta?

Ea tanquam injusta rejicitur. *l. fin. C. h.* secus est in emptione. *l.2. D. de leg.commiss.* Quia in emptione res redit ad suum principium. In pignore dominus rem suam amittit.

Quid, si ex intervallo pactum commissorium addatur?

Æque non valet: quia textus in *d.l.fin. C.h.* generaliter loquitur.

Quid, si quis pactus sit, nisi intra certum tempus debitor solvat, cessurum se pignus creditori?

Pactum valet, non, ut eo creditor pignus sibi sine pretio habeat, sed vendere possit communi jure. *l.1.C.h.*

Quid, si convenerit, ut pignus, si debitor non solvat, sit venditum justo pretio creditori?

Valet ea conventio. *l.16.§.ult. D. de pignor.l.34.D. de pignor. act.* Justum autem pretium referetur ad arbitrium viri boni.

Quid, si convenerit, ut, si res vendita evincatur, alia res pro ea obligata debitori reddatur?

Pactum hoc validum est. *l.2. C.h.*

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his, qui in priorum creditorum locum succedunt. Tit.18. Lib.8. Cod.

Qui sunt potiores in pignore?

Ante omnes creditores præferuntur rerum domini, quia jus dominii fortius est jure pignoris. *l. 7. §. 2. D. depos.* Inter pignoratitios creditores ratio est prima eorum, qui crediderunt in causam primipilarem. *l.3.4. C. de primip. l.4. C. in quib.caus. pign. tacit.* sub qua causa comprehendi debet, quicquid militibus immediate præstandum est. Secunda eorum, qui crediderunt in militiam emendam, modo expressim hoc scribatur in instru-

ſtrumento, & in hoc fiat pactum, ut priores ſint ſoli. *Nov.97.c.4.* Tertia mulieris, in cauſa dotis. *l.12C. h.* uti & liberorum ejus. *d.l.12.in fin.* non aliorum hæredum. *L.unic.C. de privileg.dot.* Quarta eorum, quorum pecunia res eſt emta, & quibus ſpecialiter ea eſt obligata.*l.licet.7.C.h.* Eodem loco ſunt pupilli, quorum nummis res comparata eſt. *l.7.ff.h.* Quinta eorum, qui in pignus conſervandum crediderunt.*l.5.6.D.h.* Hiſce annumerandi, quibus merces horreorum, vel areæ, vel vectura jumentorum debetur. *l. hujus enim 6. §.fin. D.h.* Sexta, reliquorum hypothecariorum, qui privilegium nullum ſpeciale habent: inter quos referendi ſunt etiam fiſcus. *l.8.ff.h.l. 2. C. de privil.fiſ.* pupilli & minores. *l. 20. C. de adminiſtr.peric tutor.* Sic quidem ut priores poſterioribus ſint potiores. *l.2. 4. C.h.* cujuſcunque ſint generis.*d.l.2.4.7.& 8.C.h.* modo obſervetur diſtinctio inter publicum & privatum inſtrumentum (publicum enim privato eſt potius. *l.11. C.h.*) & de eadem re agatur; ſive ſint hypothecarii conventionales, ſive habeant pignus prætorium, ſive judiciale, ſive ex teſtamento. *l.10.11.ff.d.l.2. & ſeqq.C.h. l. 5. §. qui prior. ff. ut in poſſeſſ. legat. l.15.§.ſi plur. ff. de damn. infect. l. 12. ff. de reb. author. jud.*

De his, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. Tit.19. Lib.8. Cod.

Poteſtne, qui poſterior eſt, in priorum creditorum jus ſuccedere?

Hypothecarius poſterior, ſive debitore volente, ſive invito, ſive ignorante, priori ſolvat, vel, eo, cui offertur non recipiente, obſignatum deponat, jus prioris in ſe transfert, & ſibi confirmando pignus in pignoris locum ſuccedit. *l. 1. C. l. 12. §. 6. ff. qui pot. l. 22. C. de pign. l. ult. C. h.*

Quid, ſi Chirographarius priori ſolverit?

Transferet in ſe jus prioris, ſi nominatim hoc ſit actum inter ipſum, & debitorem vel priorem hypothecarium, tempore ſolutionis. *l.1. C. h.* vel eo tempore id per judicem obtinuerit. *l.2. C. h. 11.C. de fidejuſſor.* Et tenet hoc pignus eatenus, qua ad hypothecarium pecunia pervenit. *l.17.ff.qui pot. in pignor.*

Quid,

Quid, si tertius debitori nummos credat, ut solvat priori?

Non aliter sibi confirmabit jus prioris, quam si de jure pignoris paciscatur, & nummi ad priorem pervenerint. *arg. l. 12. §. 8. ff qui potior. in pignor.*

Quid, si chirographarius non sit pactus de jure pignoris?

Non habebit jus pignoris, sed personalia jura prioris creditoris; unde & ipsi datur actio Pauliana, quæ priori competebat, propter res in fraudem alienatas. *l. 10. §. 1. ff. de his qui in fraud. creditor.* verum, si possideat pignus, utetur retentione adversus debitorem, donec ei refundatur pecunia, priori soluta. *l. 2. & 8. § fin. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv.*

Tit. 5. De distractione pignorum & hypothecarum. Tit. 28. Lib. 8. Cod.

Quis effectus principalis pignoris?

Potestas distrahendi, licet ipse debitor rem teneat. *l. 14. C. h.*

Quis ordo hic servandus?

Denunciandum ante est debitori, & quidem testato, si fieri possit. *l. 4. C. h.*

Quid, si interim debitor pecuniam offerat?

Siquidem universum offerat ante distractionem, impedietur distractio. *l. 8. C. h.* modo, si creditor recipere recuset, consignatam deponat. *l. 6. l. 8. C. h.*

Quando licet distrahere?

Conventionale pignus, si de tempore convenerit, poterit die condicto distrahi: si non, post biennium à die denunciationis. *l. 3. §. 1. & 2. C. de jur. dom. impetrand.* Si actum sit ne distrahatur, fieri oportet denunciationes tres, quarum singulis tantum temporis intervallum, quantum judici sufficiat, dabitur. *l. 4. ff. de pignor. act.* post quas elapso biennio fiet distractio. *arg. d. l. 3. §. 2.*

Quæ solemnitates sunt observandæ creditori?

1. Creditor, ut dictum est, denunciabit debitori. *l. 4. C. h.* 2. Bona fide & solemniter per præconem vendet. *l. 9. C. h.* ut absit omnis collusio. 3. Ipse non recte emet per se, vel per alium. *l. 10. C. h.* nisi debitor distrahat, vel judex. *d. l. 10. l. 7. C. de resc. vend. l. 2. C. si ex caus. jud.*

Quis ordo in rebus distrahendis est servandus?

Siquidem generaliter tantum sint obligata bona, possunt quævis vendi. *l.8.ff.h.* Sin autem eidem specialiter & generaliter, primum distrahenda sunt, quæ specialiter pignoris jure sunt nexa. *l. 9. C. h.* Quinimo si certum sit, creditori satisfieri posse ex speciali pignore, non potest in detrimentum aliorum creditorum quicquam ex generali vendere. *l.2.C.de pignor.*

Debitorem venditionem pignoris impedire non posse. Tit.29. Lib.8. Cod.

Potestne debitor impedire distractionem pignoris?

Nec testamento, nec denunciatione creditori vel emptori facta; nisi paratus sit totum solvere. *l.1. & 2. C.h.*

Si antiquior creditor pignus vendiderit. Tit.20. Lib.8. Cod.

Quis est effectus distractionis?

Si extraneus emerit, plene transfertur dominium: nec debitori, nec alii creditori posteriori, siquidem omnia bona fide sint celebrata, datur ulla actio ad revocandam venditionem, licet pretium emptori vel creditori debitor offerat. *l.18. C.de distract.pignor. l.3.C.h.*

Quid, si a priori creditore posteriori sit pignus venditum?

Datur alii creditori jus offerendi debitum emptori; quia is non tam acquirendi dominii causa, quam, ut pignus sibi salvum sit, emisse creditur. *l. 5. in fin. l.6.ff. de distr. pign.*

Quid, si debitor vendiderit?

Si extraneo, omni creditori, etiam posteriori inter illos, quibus res ea est obligata, jus manet salvum contra emptorem; si priori creditori, manet posteriori jus salvum offerendi. *l.1.C. h. l. 3. ff. de distr.pignor.* quia, cum debitor extraneo vendit, cum onere transfert. *l. 12. C. distr. pign.* Et, si priori creditori detur in solutum, videtur is prior servandi pignoris causa accepisse.

Si

Si unus ex pluribus hæredibus creditoris vel debitoris, partem ſuam debiti ſolverit, vel acceperit. Tit. 32. eod.

Quid, ſi unus ex pluribus hæredibus creditoris partem ſuam acceperit?

Per hoc non ſolvitur pignus, licet quidem perſonalis actio ſit dividua, pignoris tamen cauſa eſt individua. *l.* 1. 2. *C. h. l.* 65. *ff. de evict. l.* 9. §. 3. *ff. de pignoratit. act.* adeo, ut reliqui hæredes rem totam oppignoratam vendere poſſint, oblato debitori eo, quod cohæredi ſolvit. *l.* 11. § 4. *ff. de pignorat. act.*

Quid, ſi unus ex pluribus hæredibus debitoris partem ſuam debiti ſolverit?

Ex pignoris cauſa is, qui id poſſidet, in ſolidum convenitur, ut vel totum debitum ſolvat, vel eo, quod detinet, cedat. *l.* 2. *C. h.*

Si vendito pignore agatur. Tit. 30. Lib. 8. Cod.

Quomodo, & in quid debitor aget, ſi non ſervato juris ordine, omiſſiſque ſolemnibus, vel mala fide pignus fuerit venditum à creditore?

Si nullo jure, id eſt, non obſervatis ſolemnibus, & cum venditori jus diſtrahendi non eſſet, vindicabit à quovis poſſeſſore. *l.* 2. *C. h.* ſi vero jure, ſed mala fide, aget adverſus creditorem pignoratitia in id quod intereſt, &, ſi creditor non ſit ſolvendo, emptorque mala fide emerit, revocabit ab emptore dominium cum omni cauſa. *l.* 1. *l.* 4. *C. h.* oblata, quanti fundum emit, pecunia cum uſuris. *d. l.* 1.

Annon debet & precium poſſeſſori reſtitui, ſi res vendicetur, quod nullo jure ſit vendita?

Nullo modo, quia venditio per ſe nullas haberet vires, atque eodem modo habetur, ac ſi quis alienam rem vendidiſſet. *arg. l.* 2. 6. *C. de reb. alien.*

Quid ergo de debito eſt ſtatuendum, annon & id à debitore ſolvendum?

Proculdubio; aſt debitum extenuabitur, quatenus debitoris intereſt non eſſe pignus venditum.

Quid,

Quid, si emtorrem nullo jure quidem, sed bona fide distractam usuceperit?

Aget debitor pigneratitia adversus creditorem ad precium. *d. l. 2. in fin. C. h.*

Quo remedio petetur superfluum, si res sit vendita majori precio quam est in debito?

Actione pigneratitia adversus creditorem ejusve hæredem, non adversus emptorem agetur. *l. ult. C. h.*

Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non fuerit. Tit. 33. Lib. 8.

Quid, si conventionem de pignore numeratio non sit secuta?

Nec dabitur pigneratitia, nec rei vindicatio. *l. 1. & 2. C. h.* Et, si pignus fuerit traditum, dabitur vindicatio pignoris debitori. *d. l. 1.*

De Jure dominii impetrando. Tit. 34. Lib. 8. Cod.

Quid, si pignus, quod venum proponitur, non inveniat emptorem?

Secundum formam ab Imperatore præscriptam, creditor debitori denunciabit, non comparere emptorem, & post biennium impetrabit à principe jus dominii: sic tamen, ut currente biennio, debitor possit offerre debitum cum usuris, sumptibus litis, & omni damno, atque ita pignus liberare. *l. 3. §. 3. Cod. h.*

Quid, si creditor post impetrationem usuras à debitore acceperit?

Videtur recessisse à priore beneficio. *l. 2. C. h.*

Tit. 6. Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur.

Quibus modis solvitur pignus?

Variis. 1. Naturali debiti solutione. *l. 9. §. 3. ff. de pignor. act.* 2. Solutione ficta; uti, si debitum fuerit oblatum,

oblatum, consignatum, & depositum. *l.* 1. *Cod. qui potior.* vel compensatum. vel, si juraverit se non debere: aut judicio absolutus sit debitor. *l.* 13. *ff. h.* 3. Interitu pignoris. *l.* 8. *ff. h.* 4. Iudicio à defensore, qui pignora dederat, in dominum translato. *l.* 1. §. *fin. ff. h.*

Quid, si debitor pignus æque idoneum offerat?

Vix leges admittunt, ut pignus per hoc liberetur. *l.* 9. §. 3. *D. de pignor. act. junct. l.* 14. §. 1. *D. de constit. pecun.* Tamen, si certo constet, creditorem ex eo non posse damnum pati, permittendum est id debitori; cum, quod nobis non nocet, & alteri prodest, concedere oporteat. *arg. l.* 38. *D. de evictiõn.*

Quid, si pars pignoris intereat?

Manebit æque pignus in parte. *arg. l.* 76. *ff. de rei vindicat.*

De Remissione pignoris. Tit. 26. Lib. 8. Cod.

Poteſtne etiam remitti pignus?

Potest non tantum expresse, per expressam conventionem vel acceptilationem. *l.* 5. *ff. h.* verum etiam tacite, ut, si creditor donet debitori debitum principale. *l.* 1. §. 1. *ff. h.* chirographum vel cautionem reddat. *l.* 7. *C. h.* patiatur pignus vendi. *l.* 2. *C. h.* Pati autem videtur, non cum scit vendi, sed cum creditor quid fecit, ex quo manifeste voluntas renunciandi colligi potest. *l.* 8. §. 15. *ff. quib. mod. pign. tollitur. l. f. C. h.* aut fisco distrahente publice, siluerit. *l.* 8. *C. h.* aut tempore distractionis programmate publico admonitus ut adesset, non comparuerit. *l.* 6. *C. h.*

Quid, si pignus consensu creditoris alienatum postea ad debitorem revertatur?

Non redditur jus pignoris creditori. *d. l. ult. C. h.*

Quid, si debitor ex consensu primi, secundo obligaverit pignus?

Non amittit jus pignoris absolute, sed postponetur omnibus, qui tempore consensus habebant hypothecam, quæ sciri poterat. *l.* 12. *ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. l.* 12. *ff. qui pot. in pign. junct. l.* 3. *C. h.*

Quid,

Quid si, cui tacitum est pignus, sibi de expresso caverit?

Non videtur remisisse pignus tacitum. *arg. l. 3. ff. de mil. testam. junct. l. 24. in fin. ff. de his, quæ in fraud.*

De Luitione pignoris. Tit. 31. Lib. 8. Codic.

Quid est luitio pignoris?

Est tantum liberatio, quæ fit per solutionem totius debiti, vel alium similem modum.

Potestne huic juri præscribi?

Vix poterit: quia creditor suo nomine non possidet, & sine possessione nulla est præscriptio. *l. 25. ff. de usurp. & usucap.*

De actionibus ex pignore.

Quæ actiones sunt ex pignore?

Sunt vel personales; uti pignoratitia, directa, vel contraria, de quibus supra. *Tit. de pignorat. act.* vel reales; uti Serviana, vel quasi. Serviana competit domino fundi adversus possessorem rerum sibi pro mercedibus fundi obligatarum. Quasi-serviana quibuslibet creditoribus datur adversus possessores pignorum. § 7. *Inst. de act.* sive sint expressa, sive tacita.

Quomodo hæ sunt reales, cum originem habeant ex conventione vel quasi?

Ex sola confirmatione Prætoris, qui constituit has reales, ne pignus redderetur inutile. *d. § 7. & l. 17. ff. de pignor.*

Quando habent hæ reales locum contra possessorem?

Non ante, quam discussus fuerit principalis debitor. *Nov. 4. cap. 2.* adeoque sunt subsidiariæ.

PAN-

PANDECTARUM

LIBER XXI.

Tit. 1. De Ædilitio edicto, & redhibitione, & quanti minoris. Tit. 58. Lib. 4. Cod.

Quæ sunt ædilitii edicti capita?

Varia: sed præcipue eminent duo; quorum primo succurritur emptoribus, ne ob vitia rerum sibi venditarum decipiantur. *l. 1. §. 2. ff. h.* altero, ne quis canem, verrem, vel aprum, qua vulgo iter fit, habeat. *l. 40. & seq. ff. h.*

Qualia debent esse vitia?

Ordinario corporis, non animi, nisi corpus reddant inutile, aut simul sint corporis. *d. l. 1. §. pen. l. 4. §. 3. 4. l. 17. §. 1. & 2. ff. h.*

Quas res hic intelligimus?

Quaslibet, sive sint animatæ, sive inanimatæ; sive mobiles, sive immobiles. *l. 1. & 8. §. 1. l. 38. l. 49. 63. ff. h.* nisi sint res valde viles, & simplariæ. *l. 48. §. fin. ff. h.*

Ad quos contractus pertinet hoc edictum?

Præcipue ad venditiones. *d. l. 63.* etiam à civitate, non à fisco, factas. *l. 1. §. 3. 4.* & per interpretationem justam ad alios contractus. *l. 19. §. 5. ff. h.* qui onerosam, non lucrativam causam habeant. *l. 62. ff. h.*

Ex quo est locus huic edicto?

Non tantum ex dicto vel promisso, sed & ex sola reticentia: non ex nuda commendatione, si dolus absit, & nihil sit promissum. *l. 19. princ. ff. h. l. 43. ff. de act. empt.*

Cujus ignorantia desideratur?

Non venditoris. *d. l. 1. §. 2.* licet probabilem habeat causam; sed emptoris. *d. l. 1. §. 6.* nisi sit ea, quæ in supinum hominem cadit. *l. 15. §. 1. ff. de cont. empt.*

Estne ergo differentia inter venditorem scientem & ignorantem?

Est; nam sciens, in omne, quod interest, tenetur. *l. 1. C. h.*

C.h.l.13.pr. ff. de action. empt. Ignorans tantum redhibitoria, vel æstimatoria actione.

Quid in dubio præsumendum?

Venditorem nescire: dolus enim non præsumitur.

Estne necesse, ut venditor vitium per se patens indicet?

Non, nisi emptorem id ignorare sciens dolose reticuerit. *arg. l.37. ff. de dol.*

Quo tempore debet esse vitium?

Venditionis: quod enim præcedit, non facit edicto locum. *l.1.§.penult. ff h.* & quod sequitur, nocet emptori. *l.3.C.h.8.* Si vero dubitetur, an præcesserit, committenda est res arbitrio judicis.

Quæ actiones dantur ob vitia?

Dantur Redhibitoria, quanti minoris. In factum.

Quid opus erat his actionibus, cum sufficere posset ex empto?

Magnus est harum usus, propter singularia, quæ in hisce sunt. Nam redhibitoria sæpe in duplum datur. *l.45 ff.h.* Et hæ actiones in solidum contra unum, cujus maxima pars est, competunt. *l.44.§.1.ff.h.* quæ non ita se habent in actione ex empto. *Dd. Ll.*

Quæ est actio Redhibitoria?

Est prætoria, arbitraria, qua emptor contra venditorem propter vitium, ob quod, si id scivisset, rem non emisset, agit, ut venditor rem, quam vendidit, cum omni causa recipiat, & pretium cum usuris reddat. *l.22.23. l.27.29. D.h.*

Quid, si emptor agens non præstet à sua parte præstanda?

Venditor rei non condemnabitur. *l. 29. ff. h.* quia actor à sua parte antea contractum implere debet.

Quid, si jumentum, vel res, ob quam agitur, interierit?

Æque agit emptor, si culpa vacet. *l. 31. §. 6. & 11. l.47.§.1. D. h.*

Quo tempore præscribitur redhibitoriæ?

Ob vitia rerum sex mensibus; ob ornamenta, sexaginta diebus. *l. 19. §. 4. l.38. D. h.* Hi in latenti vitio non currunt, nisi supine ignoranti. *l.55.ff.h.*

Quid, si convenerit, ut res, si displicuerit, possit reddi?

Potest redhiberi, licet nullum sit vitium, modo redhibi-

hibitio fiat intra sexaginta dies. *l. 31. §. 22. ff. h.*

Quid, si plures res sint venditæ, sive uno, sive diverso in singulas pretio, & aliquæ sint vitiosæ?

Omnes redhiberi possunt, si neutri expediat, nisi omnes habere: aliàs si pretium unum sit omnibus, omnes; si singulis diversum, singulæ restituentur. *l. 34. 35. 36. ff. h.* at in hæreditate non nocet quasdam res esse vitiosas.

Quæ est actio æstimatoria?

Est prætoria, qua emptor ob vitium rei, propter quod, si scivisset, minori pretio emisset, agit adversus venditorem, ut, quanto minoris emisset, sibi præstet.

Ad quod tempus datur hæc actio?

Intra annum utilem est proponenda. *l. 19. §. fin. l. 38. D. l. 2. C. h.*

Poteſtne hæc ob diversa vitia sæpius intentari?

Potest, sed ita, ne emptor bis ejusdem rei æstimationem consequatur. *l. 31. §. 16. D. h.* Et licet qui hac egerit, non admittatur facile ad redhibitoriam. *l. 25. §. 1. D. de excep. rei jud.* tamen, si tale sit vitium, ob quod redhibitoriæ est locus, non debet ei redhibitoria negari. *l. 43. §. 6. D. h.*

Quid, si quis tributum celaverit?

Si sciens, tenetur ex empto. *l. 21. §. 1. D. de act. empt.* si ignorans totum reticuerit, non tenetur. *d. l. 21. §. 1.* Si vero minorem quantitatem sit professus, sive sciens, sive ignorans, convenitur in id quod interest, vel quanti minoris. *l. 9. Cod de act. empt.*

Danturne hæ ædilitiæ actiones hæredibus & in hæredes?

Dantur omnino, ut tamen & facta hæredum, quæ postea accesserunt, & quod experiri potuerint, quærantur. *l. 48. §. 5. D. h.*

Quæ est actio in factum ex hoc edicto?

Competit ad precium re redhibita petendum: in qua non quæritur, utrum juste vel injuste, sed tantum an facta sit redhibitio. *l 31. §. 17. ff. h.*

Annon cavendum venditori de iis, quæ edicto sunt comprehensa?

Omnino, &, si venditor non caveat, datur actio ad redhibendum intra duos, & quanto minoris, intra sex menses. *l. 28. ff. h.*

Quid

Quid statutum est in eos, de quibus secundo membro agitur, qui canem, verrem, vel aprum, vel aliud animal in publico noxium alunt?

Siquidem homo liber perierit, ducenti solidi solventur; si libero homini nocitum fuerit, quantum judici æquum & bonum videbitur: in cæteris rebus dupli æstimatio est. *l.* 40. 41. 42. *ff. h.*

An eadem pœna locum habet in iis, qui serpentes vel similia animalia circumferunt?

Utiliter; vel alias extraordinaria pœna iis infligetur. *arg. l. ult. ff. de extraord. crim.*

Tit. 2. De evictionibus duplæ stipulatione. Tit. 45. Lib. 8. Cod.

Quid est evictio?

Est rei nostræ ab alio possessæ per judicem facta recuperatio.

Potestne emptor, cum emit, sibi prospicere aliqua stipulatione ad securitatem?

Solent jure Romano emptores interponere stipulationem vel simplæ in vilioribus, cum simplum rei pretium, quod contrahentibus placuit, exigunt. *l.* 53. *ff. h.* vel duplæ, cum duplum in rebus pretiosioribus repromittendum est. *l.* 37. §. 1. *l.* 56. *ff. h.*

Poteritne locum habere æque actio ex empto?

Datur actio ex empto, sive stipulatio duplæ vel simplæ sit interposita, sive non. *l.* 60. 70. 74. *ff. l.* 25. *C. h.* non quidem, ut commodum utriusque actionis emptor possit consequi, sed id, quod interest, semper haberi possit per actionem ex empto. *d. l.* 60.

Debetne præstari fidejussio in simplæ vel duplæ stipulatione?

Non est necesse. Verum, si immineat periculum evictionis, & nondum sit solutum pretium, non ante tenetur emtor pretium exsolvere, quam fidejussore dato venditor caveat. *l.* 4. *ff. l.* 24 *C. h.*

Quid, si ea lege quis rem emerit, ut, non obstante protestatione adversus venditionem facta, promissum precium solvat?

Potest nihilominus cautionem desiderare, siquidem peri-

periculum sit de evictione, emptorque ignoraverit. *arg. d. l. 24.*

Si immineat evictio, estne pro omnibus casibus, qui emergere possunt, cavendum?

Non pro omnibus, sed tantum pro iis, qui sunt noti vel moti. *arg. d. l. 24.* nisi probabilis metus sit & de aliis.

Quando dicitur res evicta?

Cum judicio vero, nec per imperitiam judicis, nec culpam emptoris res est ablata. *l. 8. 15. C. l. 5. 51. ff. h.* Itaque regressum non habebit, qui coram incompetente judice causam defendit, nisi ea fuerit notorie injusta: ut nec is, qui in arbitrum compromisit, vel qui juramentum detulit. *l. 56. §. 1. ff. h.*

Diciturne & facta evictio, si pars sit evicta?

Non est dubium. *l. 1. 45. ff. h.* Non autem videtur in ædibus evictio facta, si materia, cæmenta, vel tabulæ evincantur. *l. 36. ff. h. junct. l. 23. ff. de usucap.*

Quid, si servitus evincatur?

Siquidem personalis sit, res dicitur evicta. *l. 38. §. 3. ff. de V. O.* Si realis, quæ præstanda erat; non tanquam res evicta sit, verum agitur quanti minoris. *arg. l. 75. ff. h. l. 59. ff. de contrah. emption.*

Quid, si quis conventus sit actione hypothecaria, & ex ea condemnatus?

Videtur & res evicta. *l. 34. §. fin. l. 35. ff. de evict.* Hoc casu venditor non convenitur in id quod interest, sed in id quod revera abest, quia emptor rem retinere, si debitum exsolvere velit, potest.

Ad quos contractus refertur evictio?

Non tantum ad emptionem. *tot. h. t.* sed & ad permutationem. *l. 29. C. h.* dationem in solutum. *l. 4. C. h.* divisiones hæreditatis, vel alias. *l. 66. ff. h. l. 7. C. comm. utriusque jud. l. 14. C. fam. Ercisc.* non ad transactionem quoad rem, de qua est controversia, sed recte eam, quæ pro litis æstimatione est præstita. *l. 33. C. de transact.* non ad donationem, nisi evictio sit promissa. *l. 2. C. h.* vel magnos sumptus in eam rem fecerit donatarius, & dolo fecerit donator. tunc enim datur actio de dolo. *l. 18. §. fin. ff. de donat.* non ad dotem, nisi sit profecta ab eo, qui dotare tenetur, & sic ex titulo quasi oneroso.

l. 19.

l.19.ff. de rit.nupt. junct. l.19.ff. de oblig. & act. l.1.C. de jur. dot.

Quid aget emptor cum ipsi lis movetur?

Denunciabit venditori, litem sibi moveri, ac instabit vel requiret, ut venditor ad defendendum veniat, vel in lite emptori adsistat. *l.8.l.24.l.53.C.l.1.ff.h.*

Debetne fieri denunciatio scienti, vel ei qui juravit se venturum ad defendendum?

Et scienti, quia denunciatio non tantum fit ut quis certioretur, sed ut veniat ad defendendum vel assistendum. *l.8. C.h.* Et ei, qui juravit se venturum ad defendendum; quia non videtur non venisse ad defendendum, qui non fuit certioratus.

Quando debet fieri denunciatio?

Fieri potest quolibet tempore, dummodo non fiat prope condemnationem. *l.29.§.fin.D.h.*

Requiriturne & traditio libelli in denunciando?

Etsi non sit necesse, ut libellus simul mittatur. *l.8.21. C.h.* cautius tamen faciat, qui miserit.

Si denunciatio sit facta, debetne necessario venditor defendere?

Debet omnino, nisi velit omnia suo periculo ab emptore agi. *arg. l.45.ff. de judic.*

Coram quo foro emptor est defendendus?

Coram foro rei conventi; licet etiam venditor sit clericus vel fiscus. *l.49.ff.de jud.*

Cujus sumptibus causa defendenda est?

Siquidem sententia sit dicta contra emptorem, non est dubium, quin venditor sumptus ferre debeat, quia accessorium sequitur suum principale. Sin autem pro emptore, non tenetur venditor. *arg.l.18.in fin.C.h.* nisi causa valde fuerit anceps. *arg.l.17.C.h.l.155.ff.de R.I.*

Annon sunt casus, quibus emptor non habet regressum adversus venditorem?

Sunt varii. 1. Si non denunciaverit emptor venditori. nisi remiserit venditor necessitatem denunciandi. *l. 8. C. h. arg. l. 14. §. 9. D. de ædilit. edict.* vel professus sit, se nolle defendere emptorem in lite mota. *l.63. D. h.* vel causa venditoris notorie sit injusta. *arg. l. 35. l. 53. §. 1. D. h.* 2. Si non fuerit facta denunciatio personæ, cui fieri debebat, sed alii, *l. 55. §. 1. l.56.*

l. 56. §. 4. *D. h.* 3. Si nimis sero sit denunciatum, ut causa defendi nequeat. *l.* 29. §. *fin. D. h.* 4. Si emptor judicio non adfuerit. *l.* 8. *C. h.* 5. Si emptor præsens per injuriam judicis sit condemnatus. *d. l.* 8. *l.* 51. *D. h.* 6. Si emptor transegerit. *l.* 53. §. 1. *D. h.* 7. Si emptor non sit usus justis defensionibus, quas non poterat ignorare. *l.* 18. *l.* 29. §. 1. *D. h.* 8. Si non appellaverit, cum appellandum esset & appellare posset. *arg. l.* 8. §. 8. *D. mandat.* 9. Si sciens rem alienam emptor emerit tanquam alienam. *l.* 27. *C. h.*

Quid juris in exceptionibus, quæ emptori objiciuntur?

Hoc jure utimur, ut, si quæ ex persona emptoris obstent, venditor non teneatur: si vero ad personam venditoris respiciant, contra. Sed, si ex utriusque persona objiciantur, intererit, propter quam exceptionem judex contra emptorem judicaverit: & sic aut committetur stipulatio de evictione, aut non committetur. *l.* 27. 28. *D. h.*

Creditorem evictionem pignoris non debere. Tit. 46. Lib. 8. Cod.

Si creditor vendiderit pignus, & id sit evictum; quis tenetur de evictione?

Debitor, non vero creditor, qui nec ad pretii solutionem conveniri potest, cum vendiderit eo jure, quo debitoris fuit, & ejus nomine. *l.* 1. *C. h.* nisi promiserit evictionem, vel dolose vendiderit, cum sciret rem non esse debitoris. *l.* 2. *C. h.* aut nisi falsus fuerit ~~debitor~~ evictio, vel ipse posterior in pignore. *d. l.* 1. *C. h.*

Nullo ergo jure consuletur emptori?

Vel poterit agere cessa pigneratitia contraria adversus debitorem, vel actione utili ex empto. *l.* 12. §. 1. *D. distract. pign.*

Tit. 3. De exceptione rei venditæ & traditæ.

Quæ est exceptio rei venditæ & traditæ?

Datur ei, qui à non domino rem ex venditione accepit,

pit, contra eum, à quo accepit, si is ex postfacto dominium acquisivit, & rem vindicare nititur. *l.* 1. *pr. D. h.* regula enim est certissima, quem de evictione tenet actio, eum agentem multo magis excludit exceptio. *l.* 17 *ff. de evict.*

An etiam hæredibus & contra hæredes datur?

Omnino. *l.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. h.* Imo & secundo emptori, licet res ei nondum sit tradita. *d. l.* 3.

Quis, si quis rem, antequam esset dominus, primo vendiderit, & post dominus factus, alteri vendiderit ac tradiderit?

Nocebit venditori vel secundo emptori volenti vindicare hæc exceptio. *l.* 2. *ff. h.* Sin autem non primo, sed alteri tradiderit, hic, cui priori loco res fuit vendita, habet actionem tantum personalem adversus venditorem in id quod interest. *huc fac. l.* 15. *C. de rei vind.*

PANDECTARUM

LIBER XXII.

Tit. 1. De usuris, & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus, & mora. Tit. 32. Lib. 4. Codic.

Quid est usura?

In genere, est usus rei precium; seu merces; in specie, est accessio ad sortem sive quantitatem debitam.

Quomodo distinguitur usura in specie?

Ea vel præstatur ex mutua pecunia, vel ex alia quantitate; quæ ex mutua pecunia, appellatur fœnus. *arg. l.* 11. 13. §. 1. *ff. de usur.* quæ ex alia causa, nomen generis retinet. *l.* 23. 25. *C. h.*

Quomodo distinguitur usura à reditu & eo quod interest, fructibus & pœna?

Reditus dicitur in genere quicquid ex re aliqua obvenit. *l.* 5. §. 9. *ff. de reb. eor. l. pen. ff. de usufr. & legat.* adeo

adeo ut & usuram sub se comprehendat. *l. 6. ff. de præsc. verb.* & omnes fructus. *Dd. Ll.* At in specie est obventio, quæ ex rebus alienis, quas alius possidet, proficiscitur. *l. 38. ff. de usufr. & leg.* Id, quod interest, est lucrum cessans, & damnum emergens. *l. 13. ff. rem. rat. haber.* Fructus stricte accepti, sunt omnia emolumenta ex rebus, quas is, ad quem fructus pertinent, detinet, & quibus utitur. *arg. §. 35. Inst. de rer. divis.* & usuras quoque sub se complectuntur. Pœna est accessio promissa in casum, quo aliquid fiat vel non fiat, & præstatur in locum usurarum, vel ejus, quod interest. *arg. §. fin. Instit. V. O.* Usura vero est accessio ad quantitatem.

Estne usura permissa?

Est, modo non excedat modum, & proximum non gravet vel mordeat, nec constituatur in rebus, quæ eam non facile admittunt. *Exod. 22. v. 25. Ezech. 22.* Itaque, sive sit lucratoria, quæ ex mero mutationis officio dependet; sive punitoria, quæ non tam propter lucrum petentium, quam moram non solventium, in pœnam præstatur; sive sit compensatoria, quæ congrue compensat utilitatem, quam is, qui quantitate usus est, percepit cum damno, quod alter, quod ea caruerit, est passus.

Ex quibus causis præstatur usura?

Vel ex conventione, vel ex mora. Ex conventione. 1. Per stipulationem in omnibus bonæ fidei & stricti juris contractibus. *l. 3. 4. C. h.* 2. Per pactum in continenti adjectum bonæ fidei judiciis. *l. 7. §. 5. ff. de pact.* 3. Per pactum nudum in frumento, aliisque quantitatibus. *l. 12. C. h.* In mutuo debito civitatibus. *l. 30. ff. h.* vel argentariis. *Nov. 136. c. 4. & 5.* in pecunia trajectitia. *l. 7. ff. de naut. fœn.* 4. Per conventionem judicialem, id est, litis contestationem, tam in bonæ fidei quam stricti juris. *l. 35. ff. h. l. 5. ff. de reb. cred. l. 5. C. de pact. int. empt.* 5. Ex mora extrajudiciali in bonæ fidei judiciis. *l. 32. §. 2. ff. h.* in legatis & fideicommissis. *l. 1. 2. C. de usur. legat. junct. l. 34. & d. §. 2. ff. h.*

Quis modus est servandus in usuris?

Is, qui publica authoritate constitutus est. *l. 26. C. h.* vel moribus servatur. *l. 1. ff. h.* adeo, ut nec ex Antichresi,

tichresi, cum certo constare potest de proventu. *l.* 14. 17. 23. *C. h.* nec ex pœna promissa in vicem usurarum. *l.* 44. *ff. h.* major quantitas deberi possit.

Quid, si creditor minorem admiserit, quam stipulatus est, usuram?

Videtur tacite majori renunciasse, si minor per plures annos fuerit soluta. *l.* 5. *C. l.* 13. *ff. h.*

Possuntne usuræ usurarum promitti?

Nullo modo; licet etiam in sortem sint redactæ. *l.* 28. *C. h. l.* 2. *C. de usur. rei judicat.* quod & in pupillari pecunia, quam ipse tutor debet. *arg. l.* 29. *ff. h.* non in ea, quam à debitoribus exegit. *l.* 58. §. 1. *inf. &* §. *f. junct. l.* 7. §. 12. *ff. de administr. tut.* recipiendum est.

Quid, si de facto quis usuras usurarum sit stipulatus?

Contractus per hoc additamentum in totum non erit inutilis, sed, quod amplius est, sorti imputabitur, vel restituetur. *l.* 26. §. 1. *vers. si quis. C. h.*

Quomodo distinguuntur usuræ licitæ jure civili?

Sunt aliæ centesimæ; quæ efficiunt duodecim pro centum in annum, & locum habent ex qualibet conventione, in pecunia trajectitia. *l.* 26. *C. h.* Citra conventionem in re judicata. *l. fin C. de usur. rei jud.* in tutela, cum tutor clam in suos usus pecuniam pupillarem convertit. *l.* 38. *ff. de negot. gest.* Aliæ sunt besses, ad annuam pacem octo in centum, quas stipulari possunt mercatores. Aliæ semisses, quæ faciunt sex in centum; quas stipulari possunt omnes præter Illustres. Aliæ sunt trientes, quatuor in centum, quas stipulantur Illustres. *d. l.* 26.

Quæ appellantur legitimæ usuræ?

Aliquando eæ, quæ communiter solvi solent. *l.* 1. *C. de naut. fœn.* aliquando vel centesimæ, vel besses, vel semisses, vel trientes, prout negotii qualitas postulaverit.

Quibus modis desinunt usuræ deberi?

1. Omnibus, quibus obligatio tollitur: sublata enim obligatione, etiam usurarum obligatio sublata est, sive solutio sit facta, sive acceptilatio, sive novatio, sive compensatio, sive consignatio & depositio. 2. Si sortem æquent, non tantum quæ sunt solvendæ, sed & solutæ. *l.* 10. *l.* 27. §. 1. *C. h. Nov.* 121. & 138.

3. Si specialis remissio usurarum fiat. §. 1. *Inst. quib. mod. toll. oblig.*

Solane oblatio sistit cursum usurarum?

Nullo modo; sequi enim debet depositio. *l. 6. 9. 19. C. l. 1. in fin. l. 7. ff. h.* nisi pecunia habeatur pro deposita, sive à creditore, sive à judice, apud quem deponenda est.

Quid, si quis solverit sortem, an & postea conveniri potest ob usuras ante debitas?

Si per stipulationem debeantur, recte eas petit creditor. *l. 1. C. de judic.* secus, si ex mora. *l. 4. C. depos.*

Quomodo distinguuntur fructus?

1. Sunt vel ex ipsis rebus, vel ex rerum occasione. Ex ipsis rebus sunt, vel naturales, vel industriales. *l. 48. ff. de acquir. rer. dom. l. 45. ff. h.* Naturales, ad quorum existentiam sola natura est operata; uti fœnum, poma ex arboribus ante plantatis, &c. Industriales, quæ non existerent, nisi industria hominum præcessisset: quales sunt, qui ex satione percipiuntur. Qui ex occasione rerum habentur, dicuntur legitimi, sive civiles. *l. 62. ff. de rei vind.* Hi etiam sunt vel naturales, vel industriales. Naturales; ut usuræ perceptæ ex mora, merces ædium & fundorũ. *l. 39. D. de leg.* Industriales; ut vectura, &c. *d. l. 62.* 2. Sunt vel consumpti, vel percepti, vel exstantes. consumpti, qui non sunt penes eum, qui percepit. percepti, qui separati à solo, etiamnum sunt penes possessorem. exstantes, qui in re sunt. *l. 44. ff. de rei vind. l. 22. C. eod.* Quinimo & percepti exstantibus tantum oppositi, aliquando consumptos; exstantes vero tantum consumptis oppositi, etiam perceptos complectuntur.

Quid sunt causæ?

Aliquando significant ipsa principia, ex quibus sunt accessiones; aliquando ipsum modum accessionum. Sic, quod, qui ex administratione rerum civitatis convenitur, usuras debeat, causa & ratio est justa. *l. 17. §. 7. ff. h.* quantas vero debeat, & ad modum & causam pertinet. *l. 29. ff. h.*

Quid sunt accessiones?

Significant omnes fructus, usuras, & similia. Quinimo & ea, quæ accedunt ad ipsas res; uti alluviones, consolidationes, & similia.

Quid est mora?

Est solutionis faciendæ, vel recipiendæ, frustratoria dilatio.

Quomodo distinguitur?

Vel est ex persona, vel ex re. Ex persona committitur per interpellationem factam oportuno loco & tempore, vel judicialiter per litis contestationem. *l.12. C.de usur.rei judic.* vel extrajudicialiter, per privatam denunciationem. *l.32.ff.h.*

Quot interpellationes desiderantur?

Sufficit unica. *l.87. §.1.ff.de legat. 2.l. 122.§. Seja.ff.de V.O.l.3.§.1.ff.quod vi aut clam.*

Si debitor creditorem constituere velit in mora, an sufficit tantum interpellasse?

Siquidem res sit mobilis, debet eam coram offerre; si immobilis, sufficit profiteri, se paratum esse ad satisfaciendum creditori. *Nov.91.c.2.junct. arg. l.17. ff. de peric.& comm. rei. vend.l.9.ff.de solut.matrim.*

Quid, si debitor pro parte debitum offerat?

Nihil hoc ei proderit. *l.13.§.8.ff.de act.empt.*

Quomodo fit re?

Sine ulla interpellatione hominis. 1. Ex sola tardatione circa solutionem. Vti receptum est in eo, qui pupillo vel minori quid debet. *l.3. C.in quib. caus. rest. in integ. non est necess.* In debitore, qui non exstat. *l.23.§.1. ff.de usur.* vel qui mala fide possidet. *l.20.§.11.ff.de pet. hæred.* vel dejecit alterum de possessione, vel aliter deliquit. *l.1.§.34.ff de vi & vi armat. l.8.§.pen. l.fin.ff.de cond. furt.* Vti & in eo, contra quem agitur ad libertatem obtinendam. *l.26. §.1.ff. de fideicom. libert.* vel ad res dotales, secundum formam. *l.fin.§.præterea.C.de jur. dot.* Nec non in eo, qui fructus ex re aliena percipit, alterique pretium debet. *l.5. C.l.13. §.20.ff.de act. empt.* & similibus. 2. Ex die obligationi adjecta: dies enim pro homine interpellat. *l.2.C.de jur. emphyt. l.12.C. de contrah. stipulat.*

An & per juramentum ex re mora fit?

Nusquam id relatum, proindeque statuendum, quod naturam sui contractus, cui adjunctum est, sequatur. *l.ult.C. de non num. pec.*

Suntne

Suntne casus, quibus mora, licet interpellatio intervenerit, non committitur?

Sunt; uti, si vel nulla competat interpellanti actio, aut, si ulla, ea possit per exceptionem elidi. *l.127.D.de V.O.arg.l.14.D.de compensat.* vel, si debitor justam habeat causam à mora sese excusandi. *l.21. 24. D.h.* quæ causa desumi potest ex *l.42. D.de R.I. l.39. D.de solut. mat. l.29.D.mandat. &c.*

Estne justa causa difficultas præstandi id quod debetur?

Admitti potest: modo non sit orta difficultas ex persona, vel ejus facto, sed, ex ipsa re. *huc fac.l.3.§.3. D.de act. empt.l.41.§.fin. D.de fideicomm. libertat.*

Qui sunt effectus moræ?

Sunt varii. 1. Perpetuat obligationem. *l.91.§.3.D.de V.O.l.27.D.h.* 2. Transfert omne periculum in moratorem. *l.23.24 82. D.de V.O.l.47. de legat.1. l.12.D. depos.* siquidem alio modo perierit apud eum, quam adversarium, & adversarius rem non vendidisset. *l. 14. §.11.circa fin.D.quod.met.caus.l.10.§.1.D.ad L.Rhod.* 3. Inducit præstationem fructuum. *l.38.D.h.* & usurarum; ut & obligationem in id, quod interest. *l.8. D.de eo quod cert. loc.*

Mora semel commissa potestne purgari?

Datur purgatio moræ usque ad litem contestatam, non tantum in obligationibus puris, sed & iis, quæ diem habent sine pœna, & quæ pœnam habent sine die. *l.73.§.fin. l.84.91. l.122.§.2 ff.de V.O.l.17.de const. pec.l.21.§.fin.22.ff. de recept. arbitr.* In iis vero, quæ pœnam & diem simul habent, non admittitur. *l. 23.ff. de recept. arbitr. l.23.ff.de O.& A.* nisi vel fuerit remissa, vel aliud lege speciali sit constitutum. *arg.l.8 ff.si quis cantion. judic. sist.*

Tit. 2. De Nautico fœnore. Tit. 33. Lib. 4. Cod.

Quomodo distinguitur fœnus, quod ex mutua pecunia debetur?

Est vel nauticum, quod ex pecunia trajectitia, quæ periculo creditoris trans mare vehitur, debetur. *l.1. ff. & C.h.* vel id, quod non ad periculum creditoris pertinet.

Ad quam quantitatem licet fœnus nauticum stipulari?

Tantum, ut singulis mensibus præstetur pars centesima. *l. 26. §. 1. de usur. Nov. 110. cap. 1.* quæ corrigit *Nov. 106.*

Ex qua causa hoc fœnus debetur?

Non tantum ex stipulatione, sed & ex expresso pacto. *l. 7. ff. h.* Si enim non sit id expressum, pecunia est periculo debitoris. *l. fin. C. h.*

Ex quo casu tenetur creditor?

Ex omni, nisi culpa debitoris quid sit factum; ut, si navis publicata sit propter merces illicitas in eam illatas. *l. 3. C. h. junct. l. 5. §. 4. ff. commod.*

Quamdiu competit hoc fœnus?

Ad id tempus, quo periculum desinit: sublata enim causa fœnoris, ipsum fœnus tollitur. Verum, tunc succedunt usuræ vulgares. *l. 1. & 2. C. h.*

Licetne idem fœnus in terrestribus negotiis stipulari?

Non licet, nisi magnum incommodum, & multa pericula sint subeunda. *arg. l. 5. ff. h.*

Tit. 3. De Probationibus, & Præsumptionibus. Tit. 19. Lib. 4. Cod.

Quid est probatio?

Excellentissimo gradu, est certa demonstratio veritatis de intentione dubia; remissiori etiam est, probabilis & semiplena veritatis ostensio.

Confessio, jusjurandum, & similia, suntne probationis species?

Dici quidem vere non possunt species, sed vim & effectum habent.

Quomodo distinguitur probatio?

l. 4 C. h. Est vel artificialis, vel inartificialis. Artificialis ex ipsa causa, per argumenta & indicia deducitur. Inartificialis consistit in legum, testium, & instrumentorum autoritate.

Quis debet probare?

Qui in facto vel ejus qualitate se fundat, & aliquid asserit, sive sit actor sive reus. *l. 2. 5. 9. 15. 21. 22. D. h.*

Quid

Quid probandum est?

Id, de quo in judicio controvertitur. *l.4.5. D.h.* Ea autem facta sunt probanda quæ præcipue ad causæ decisionem pertinent. *l. 23. D. h.* non impertinentia. *l. 11. D. h.*

Quid, si quis factum neget?

Negationis puræ non est probatio. *l. 10. C. de non num. pec. l.23. C.h.* Verum, quæ circumscripta est loco, tempore, vel alia circumstantia, aut adjuncto, optime potest & debet probari. *d.l.5.§.1.l.14.C. de contr. stipul.*

Quando probatio est proponenda?

Post litem contestatam. *tot. tit. ext. ut lit. non contest.* Id verum, si ordinario contendatur judicio: secus in examine, quod fit ad perpetuam rei memoriam, vel cum proceditur per simplicem inquisitionem, aut citra solemnem ordinem, vel si sint probandæ exceptiones dilatoriæ, eæve, quæ litis ingressum impediunt. *l.55.ff. de judic.l.13.C. de except. Nov.53.c.3.*

Potestne fieri probatio post quartam productionem, aut post publicata testimonia?

Non recte. *auth. at qui semel. C.h.* minus ergo post causæ conclusionem, nisi sit causa criminalis, & probanda rei innocentia: ejus enim probatio & post rem judicatam recipi debet.

Quæ probationes sufficiunt?

In criminalibus. *l.fin.C.h.* matrimonialibus, & similibus arduis, debent esse luce meridiana clariores; aliàs eæ sufficiunt, quæ conscientiam judicis satis instruunt, prout ipse fuerit arbitratus.

Probaturne homicidium per effluxionem sanguinis ex cadavere occisi, accusato adstante?

Nullo modo. *d. l. fin. C. de prob.* pariter & Sagarum immersio in aquam, ad probationem criminis ab iis commissi non sufficit.

Quid est præsumptio?

Nihil aliud, quam de re aliqua conjectura, quæ à lege vel homine recipitur ex circumstantiis personæ, facti, vel communi rerum ordine.

Quomodo distinguitur?

Est vel juris, vel hominis. Iuris, vel est juris de jure, vel juris tantum de facto. hominis, cum homo quid præsumit.

Da exempla singularum specierum?

Per præsumtionem juris de jure, fœmina, quæ in publico instrumento, tribus testibus confirmato, confessa est, se pecuniam accepisse, ut intercederet. *l.* 23. *C. de SConsulto Vellejan.* vel quæ intercurrente biennio bis intercessit in eadem causa. *l.* 22. *C. eod.* Consulti Vellejani excidit beneficio. Similiter, qui passus est, cum in chirographo esset confessus se accepisse quod non accepit, illabi biennium, ipso jure per literas est obligatus. *pr. Inst. de liter. oblig.* Per præsumptionem juris de facto, qui in re illicita versatur, dicitur esse in dolo. *l.* 41 *ff. ad L. Falcid.* Qui instrumento apto ad interficiendum aliquem interfecit, dicitur animum occidendi habuisse. *l.* 1. §. 3. *ff. ad L. Corn. ff. de Sicar.* Hominis præsumptio est, cum homo de aliquo quid præsumit, ex quo ad quid agendum inducitur.

Estne regula aliqua circa præsumptiones?

Qualitas naturalis præsumitur semper inesse, nisi contrarium probetur: accidentalis semper abesse, nisi probetur; & semel adesse probata, nisi valde sit mutabilis & fluxa, adesse creditur.

Tit. 4. De fide Instrumentorum, & amissione eorum. Tit. 21. Lib. 4. Cod.

Quid sunt Instrumenta?

Tabulæ, vel scripturæ, ad fidem rei gestæ probandum confectæ: uti instrumenta obligationum, quæ communiter appellamus cautiones; apochæ, quas debitor, cum solvit, in probationem solutionis accipit; antapochæ, quæ præstantur creditoribus ad probationem solutionis factæ à debitoribus. hæ sunt utiles in annuis præstationibus, vel aliis negotiis, in quibus creditores nullas habent cautiones & validas probationes sui juris, ut per hasce fiat probatio.

Quomodo distinguuntur instrumenta?

Sunt vel publica, vel privata. Publica vel vere, vel quasi. Vere publica, quæ apud acta sunt concepta, vel postea sunt legitime insinuata, vel ab iis, qui publicam judicii habent authoritatem, sunt confecta. *l.* 19. *C. de testam.* Quasi, quæ coram Notario & testibus. *cap.* 1. *&* 2. *extr.*

2. *extr.h.* vel coram tribus testibus sunt confecta. *l.* 11. *C.qui pot. in pign.* Constat ergo, quod privata sint, quæ privatam habent authoritatem ac fidem.

Quando producuntur instrumenta?

Post litem contestatam, parte ad hoc citata. *l.* 18. *C.h.* imo possunt produci usque ad definitivam. *c.9. extr.h.*

Quam habent authoritatem probandi instrumenta?

Publica, ipsaque authentica, (non exempla. *l.2.D.h.* nisi authoritate judicis, vel voluntate partium transumta sint ex originali,) plene probant eodem modo, quo sufficiens testium numerus. *l.* 13. 15. *C. h.* Privata probant quidem contra scribentem. *l.26. §.fin.ff. depos. Auth. si quis. C. qui pot. in pign.* non contra tertium. *l.* 11. *C. qui pot.* at non pro scribente, nisi adversa pars ea produxerit. *l.* 17. *C. de test.* vel sint antiqua, aut mors scribentis fidem auxerit: quod judicis arbitrio relinquendum.

Quid juris in rationibus vel annotationibus privatis, sive testamento?

Nihil prosunt, si aliis adminiculis destituantur, licet confirmentur juramento. *l.5.6. & 7.C.de probat.* Id vero in testamento receptum, quod, si testator jurato declaraverit modum suæ substantiæ, id officiat hæredibus, non creditoribus. *Nov.* 48. *c.* 1.

Qua ratione creditur libris mercatorum?

Non quidem iis absolute habetur fides, sed quia adversarii fidem eorum sunt secuti, in supplementum jurant mercatores.

Quid, si instrumentum sit amissum?

Id non obest rei veritati. *l.6.7.8. C.h.* modo ea aliter demonstrari possit.

Quid, si convenerit, ut scriptura negotium perficeretur?

Non prius id effectum habet, quam totum negotium in mundum sit redactum, & subscriptiones & alia requisita accesserint; adeo ut & ante pœnitere liceat. *l.17.C.h.* ut, si data sit arrha, eam amittat qui dedit, vel duplicatam restituere debeat qui accepit. *d.l.*17.

Poteſtne per testes publicum instrumentum convelli?

Non est dubitandum; modo justus sit numerus, & sufficiens cautela. Sic, si testes, qui instrumento subscripserunt, ei contradicant, præferetur fides testium; quia

non à ſcriptura, ſed teſtium conſcientia veritas dependet. *Nov.73.c.3.* Si vero per extraneos impugnetur, inſtrumentum teſtibus confirmatum prævalebit; modo non ſit tantus extraneorum numerus, qui negotio interfuerunt, ut judex pleniorem fidem teſtibus tribuere cogatur.

Quid, ſi inſtrumentum inveniatur penes creditorem, & debitor alleget ſolutionem?

Debet probari ſolutio quinque teſtibus idoneis. *l.18. C. de teſtib.*

Si dubitetur de fide inſtrumenti, poteſtne admitti comparatio literarum?

Non facile ex ea ſola quis condemnabitur, &, ſi inſtituenda ſit, non fiet ad privatum inſtrumentum, ſed ad publicum, advocatis etiam iis, qui hujuſmodi rei ſunt periti. *l.20.C.h.* Et, ſi aliqua fiat contradictio, procedet judex ad delationem jurisjurandi. *Nov.73. c.2. & 3.c.7.§. ſi vero.*

DE NOTARIIS.

Quis eſt Notarius?

Publica perſona à magiſtratu prævio examine conſtituta ad inſtrumenta conficienda bona fide.

Qui poſſunt eſſe Notarii?

Homines, quorum fides cognita eſt, quique ſe idoneos oſtenderunt.

De quibus rebus conficiunt inſtrumenta?

Tantum de honeſtis & lege non vetitis. *l. 14. §.3.4. C. de Ss. Eccleſ.*

Quid, ſi à putativo Notario ſcriptum ſit inſtrumentum?

Ob falſitatem ipſe graviſſime punietur. *l.27 ff. ad L. Corn. de falſ.* Verum, quod ab eo deſcriptum eſt, ob utilitatem, ſi publice pro notario ſit habitus, effectum habebit. *arg. l.3. ff. de offic. prat.* niſi falſitas aliqua in ipſo negotio arguatur.

Poſſuntne cogi Notarii, ut conficiant de negotiis inter alios geſtis inſtrumenta?

Poſſunt, ſive negotiis interfuerint, ſive non; quia eorum officium eſt publicum.

Quomodo officio ſuo optime funguntur?

Oportet eos inſtructos eſſe protocollo, in quod referant omnia, quæ proponuntur. Deinde debent perſonas

sonas bene nosse, & , si dubitent , nomina testium, qui eos norunt , & habitum, sive signa, si quæ sunt in personis ipsis incognitis adscribere ; denique rem gestam rite annotare.

Quæ præter rem gestam addere debent in instrumento ?

Nomina , cognomina , officia, & domicilia eorum ad quorum rogationem scribunt; locum, annum, mensem , diem contractus : & postea instrumentum muniri oportet subscriptione partium , ipsorum Notariorum, & testium.

Estne necessaria mentio nominis divini?

Præstat omitti ; ne ulla in re temere & sine necessitate id usurpetur.

Quid, si Notarius quid dolo vel errore commiserit, vel omiserit ?

Ex culpa tenetur læso ad id quod interest. *arg. Nov.* 47. *l. ult. ff. extraord. cognit.* ex dolo præterea graviter puniendus.

Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur. Tit.22. Lib.4. Cod.

Quid, si simulate quid sit conceptum ?

Plus valet quod agitur , quam quod simulate vel erronee est conceptum. *l.* 1. *& tot.tit.C.h.* sive simulatio contingat de persona in personam , cum scilicet alius contrahens subornatur. *l.*2. 4. *C. h.* sive de contractu in contractum. *l.*3.*C.h. l.*5. §.*ult.l.*6.*ff. de distr.pign.* sive de re in rem ; ut , cum pro pecunia data de frumento est scriptum.*l.*7.§.*mutui.*§.*de SConsulto Maced.* vel de modo in modum ; uti, de quo pure convenit , si id sub conditione gestum narretur.

Tit. 5. De Testibus. Tit.20. Lib.4. Cod.

Qui sunt testes ?

Personæ , quæ ad fidem in alieno negotio faciendam accedunt.

Qui possunt esse testes ?

Qui non prohibentur. Prohibentur aliqui natura; uti mente capti , infantes : aliqui lege ex justa causa; uti qui publico judicio sunt dånati , qui in custodia publica

sunt, impuberes majores infantia. *l.3.§.5. D.h.* omnes in re propria, domestici. *l.3.5.6.C.l.10.19.D.h.* aliqui per sententiam, ut, qui intestabiles sunt jussi. *l.21.D.h.* His in testamento testimonium quoq; dici non potest, & omnis testandi facultas est adempta. *lib. 26. ff. qui test. fac. n. poss.*

Possuntne infames esse testes?

Non quidem simpliciter prohibentur, sed omni exceptione majores non sunt. *l.3.D.h.*

Amicus potestne nominari testis?

Potest: sed, si magna sit familiaritas, non erit pro optimo teste admittendus. *d.l.3.*

Possuntne socii vel advocati esse testes?

In causa, in qua advocati sunt vel fuerunt, etiam procuratores non recte admittuntur. *l.ult.ff.h.* Sic nec socii, cum de re communi tractatur. *arg. l. 1. §. 11. ff. quand appelland.*

Quid de municipibus in causa municipii statuendum?

Siquidem commodum singulos, non municipium spectet, testes idonei non sunt. *arg. d.l. 1. §.11.* Nec, si municipium negocium concernat, sine scrupulo sunt admittendi. *d.l.1.§.12.junct.l.3.C.h.*

In dubio suntne testes habiles vel non?

Pro habilibus sunt reputandi; semper enim ea interpretatio sumenda, quæ vitio quem laborare negat.

Quando producendi testes?

Lite contestata. *l.1. & 2. extr.h.* nisi quis desideret eos examinari ad perpetuam memoriam, ut si senes sint vel debiles. Citari autem debet adversarius, ad videndum præstari juramentum à testibus, & ad interrogatoria proponenda. *arg.l.pen.C.h. Nov.90. c.fin.*

Cujus sumptibus fieri debet examen ordinario?

Producentis. *l.11.16.C.h.*

Possuntne cogi testes ad testandum?

Possunt pignoribus captis, aut mulctæ indictione, si subsint jurisdictioni. *arg.l.fin.ff.de jurisd.* Et venire debent ad ipsum judicem. Nec sufficit attestationem ab iis dari; quia non testimoniis, sed testibus creditur. Interim ad honestas matronas. *l.2.§.fin. autem. C. de jurejur. propter calumn.* ad senes & debiles, & ad personas egregias. *l.15.ff.de jurejur.* judex ipse ibit.

De-

Debentne & testes jurare?

Præstant jusjurandum veritatis; quod non potest à judice remitti, si pars adversa sese opponat. *c.* 5. *extr. h.*

Quot testes sufficiunt ad quid probandum?

Non unus. *l* 9. §. 1. licet præclaro curiæ honore præfulgeat. *l.* 9. §. 1. *C. h.* Ast, nisi lex in specie plures desideraverit, sufficient duo. *l.* 12.

Quid, si sit suspicio prava de testibus?

Præstat eos omnino non admitti, vel, si admittantur protestari, non aliter admitti, quam ut contra eos vel dicta eorum dici possit quod res exigit.

Quid, si testes vacillent?

Non est habenda iis fides. *l.* 2. *ff. h.* imo & puniuntur. *l.* 16. *ff. h.* nisi in continenti errorem correxerint.

Quid, si dubitetur de fide testium?

Iudicis arbitrio relinquendum, quantum fidei sit iis tribuendum. *l.* 3. *per tot. ff. h. t.*

Tit. 6. De Juris & facti ignorantia. Tit. 18. Lib. 1. Cod.

Quomodo distinguitur ignorantia?

Est vel juris vel facti. Facti, sive proprii; quæ non facile excusatur. *l.* 3. *D. h.* vel alieni; quæ præbet excusationem. *l.* 2. *D. h.* modo non sit supina. *l.* 3. §. 1. *l.* 6. *D. h.*

Quid est servandum in errore juris?

Vt nunquam prosit in lucro, nunquam noceat in damno, sive sint mares, sive fœminæ. *l.* 2. 3. *C. l.* 7. 8. *D. h.* Facilius vero mulier ob ignorantiam juris excusatur.

Quibus ergo est permissum jus ignorare?

Minoribus, militibus, ut nullum omnino damnum patiantur. *l.* 9 *pr. D. h. junct. l.* 1. 2. 11. *C. eod.* Si autem quis ignoret id, quod pugnat cum jure naturali, & delinquat, non excusatur à pœna. *l.* 1. *D. de Ll.* *l.* 38. §. 1. *& seqq. D. ad L. Jul. de adult.*

LIBER XXIII PANDECTARUM.

Tit. I. De Sponsalibus. Tit. I. Lib. 5. Cod.

Quid sunt sponsalia?

Mentio & repromissio futurarum nuptiarum. *l. 1. D. h.*

Quomodo distinguuntur?

Sunt aut de futuro, aut de præsenti. De futuro, cum dicitur, accipiam te in uxorem. de præsenti, accipio te in uxorem. Vix hodie sponsalia de præsenti distinguuntur à nuptiis.

Quomodo distinguuntur sponsalia de præsenti?

Sunt vel non clandestina, quæ contracta sunt coram iis, quorum consensus desideratur: vel clandestina, quæ non ita inita sunt. *c. 2. in pr. c. 3. §. 1. extr. de clandest. desponsat.*

Qui possunt ergo contrahere?

Majores septem annis. *l. 14. D. h.* modo, si in potestate sint, consentiant illi, in quorum sunt potestate. *l. 7. §. 1. D. h. junct. l. 2. D. rit. nupt.* Est vero distinctio inter filium & filiamfamilias, quod filius consentire debeat. *l. 13. D. h.* sufficiat vero filiamfamilias non dissentire. Nec filiafamilias dissentiendi habet facultatem, nisi pater eligat sponsum turpem, vel indignum. *l. 7. §. 1. l. 12. pr. & §. 1. D. h. t.*

Quomodo contrahuntur?

Solo consensu. *l. 4. D. h.* sive absentes, sive præsentes fuerint contrahentes, si etiam postea rata habuerint sponsalia. *l. 4. 5. D. h.*

Valetne conventio, accipiam te in uxorem, si mille tibi sint in dote?

Etsi quidem non dotibus, sed affectione matrimonia ineantur, tamen hæc conventio sub conditione valet. *tit. unic. h. in 6.*

Quid,

Quid, si sint sponsalia inita de futuro cum Titia, post & de futuro cum Sempronia jurato?

Oportet, secundum jus Canonicum, prima sponsalia sequi. *c.* 10. *c.* 22. *extr. h.* At, si de futuro primum ineantur cum Titia, postmodum de præsenti cum alia, solventur priora. *d. c.* 22.

Quid, si copula carnalis sit secuta post inita sponsalia?

Tenent, & in veras nuptias transeunt. *cap.* 15. *extr. h.*

Tolluntur ne sponsalia multis modis?

1. Mutuo dissensu. *c.* 2. *extr. h.* 2. Renunciatione alterutrius, vel patris, in cujus potestate est alteruter. *l.* 1. 10. *ff. h.* non curatoris. *l.* 6 *ff. h.*

Hoccine impune fiet?

Si major sine justa causa renunciaverit, arrham acceptam reddit in duplum, minor in simplum, vel quam dedit amittit: &, si pater renunciet, acceptam reddit duplicatam, datam non repetet. *l.* 5. *C. h.*

Quid, si ex justa causa vel morte fiat dissolutio?

Non fiet jactura arrharum. *d. l.* 5. *junct. l.* 3. *C. h.*

Si Rector provinciæ, vel ad rem pertinentes, sponsalia dederint. Tit. 2. Lib. 5. Cod.

Quid, si Rector provinciæ arrham dederit?

Cum nuptiæ inter provincialem & præsidem subsistere non possint, id sponsæ rectoris provinciæ est datum, ut possit impune nuptias recusare, vel ante, vel post depositam administrationem. *l. unic. C. h.*

De Donationibus ante nuptias vel propter nuptias, & Sponsalitiis. Tit. 3. Lib. 5. Cod.

Suntne permissæ donationes ante vel propter nuptias?

Sunt, imo quæ ante sunt factæ, ad exemplum dotis possunt augeri. *l.* 19. *l. fin. C. h.*

Quid juris in sponsalitiis largitionibus, quas sponsus sponsæ, vel sponsa sponso facit?

Ut non secutis nuptiis citra culpam donantis possint repeti. Habent enim hæ largitiones tacitam conditionem futurarum nuptiarum. *l.* 15. *C. h.*

Quæ

Quæ utilitas ex tali donatione acquiritur uxori?

Præterquam, quod mariti bona uxori sint tacite pro dote oppignorata. *l.30.C. de jur.dot.* & præferatur mulier aliis creditoribus. *Nov.97. c.3.* Etiam per donationem propter nuptias hanc cautionem mulier consequitur, ut, si maritus ad inopiam vergat, aut dotem consumat, possit res propter nuptias donatas à quibuslibet possessoribus vindicare. *l. 29. & auth. seq. l. 30. pr. & seq. C. h.* Deinde, immobilia donata, non possunt ab eo alienari, licet consentiat fœmina, nisi transacto biennio iterato consentiat, & ex aliis bonis mariti, redigi possit, ex quo succuratur mulieri. *Nov.61. c.1.*

Egetne hæc donatio insinuatione?

Nullo modo. *Nov. 119. & auth. Eo decursum. C. h.* nisi qua vir pro rata donationis lucrum ex dote sperat. *Nov. 127. c. 2.*

Tit.2. De ritu nuptiarum. Tit.4. Cod.Lib.5. Inst.10. Lib.1. de nuptiis.

Quid sunt nuptiæ?

Viri ac mulieris justa conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens. *§. 1. Inst. de patr. potest.* vel consortium omnis vitæ, divini atque humani juris communicatio. *l.1.D.h.*

Quæ requiruntur ad justas nuptias?

1. Vt contrahentes sint cives Romani. *pr. Inst. h.* 2. Vt sint puberes. *d. pr.* Non vero semper conducit, ut nuptias ea ætate statim contrahant. *Nov. 100. c. 2.* 3. Vt consentiant omnes, hoc est, qui coëunt, & quorum in potestate sunt. *l. 2. ff.h.* 4. Vt non prohibeantur ex jure consanguinitatis vel affinitatis. *§.1.2.3.5.6. Inst. h.* 5. Vt contrahentes natura non sint inidonei ad liberos procreandos, hoc est, non laborent constitutione corporis nimis frigida: quia finis matrimonii est procreatio liberorum. 6. Vt speciali lege non prohibeantur nuptiæ.

Qualis requiritur consensus?

Qui caret metu, dolo. Error circa bona, aliamque causam sive qualitatem extrinsecam, non est impedimento nuptiis: cum & cum paupertimis, modo natæ sint ex ingenuis parentibus, fœminis matrimonium valeat.

l.7.

l.7.C.de incest.nupt. Furor. *l.8.de sponsal.* profunda ebrietas. *arg. C. delect.extr.eod.* obstant nuptiis contrahendis.

Quid statuendum de metu reverentiali?

Etsi pater liberos, quos habet in potestate, non possit cogere ad nuptias. *l. 2. 21. ff. h.* tamen matrimonium optime valet, quod ex sola reverentia in patrem liberi inivérunt. *l.22.ff.h.*

Quorum parentum consensus desideratur?

Tantum eorum, in quorum potestate constituti sunt. *pr. Inst.4. l.2.ff.h.* & jure civili, etiam filia, licet sit sui juris, cum minor est 25 annis, vel sit vidua, sine patris consensu non recte nubit. *l.18.20.C.h.*

Quid, si pater sit furiosus?

Contrahetur matrimonium coram Præside & nobilioribus in familia, qui defectum qui in patre est supplebunt. *l.25.C.h.*

Annon matris vel propinquorum requiritur judicium, patre mortuo, aut vivente?

Nullo modo, si pater vivat. *Dd.Ll.* Verum, eo mortuo, & matris & propinquorum arbitrium explorari debet; &, si inter matrem & propinquos sive curatores sit dissensus, & puella cultu verecundiæ enunciare nolit, cui nubere velit, is qui jurisdictioni præest sese interponet. *l.1.20.C.h.*

Qualis consensus parentum desideratur?

Etsi quidem *pr. Inst. h.* mentio fiat jussus, qui, si eum formaliter accipiamus, præcedere debet; tamen sufficere in hac re expressum vel tacitum consensum, si pater non contradixerit, verius est. *l.5. C. h.*

An & ratihabitio hic admittetur?

Cum generatim in omnibus sit recepta. *l.fin. C. ad SCtum Maced.* etiam in hac causa, in qua nusquam specialis tradita exceptio, admittenda est: maxime, propter favorem legitimi status liberorum. Verum, si pater moriatur, antequam ratas habeat sine consensu suo initas nuptias, nuptiæ ante contractæ nullius momenti, & liberi ex iis nati sunt illegitimi. *l.11.ff. de stat.hom.*

Quid ergo, si de facto absque parentum, quorum consensus desideratur, consensu nuptiæ contrahantur?

Sunt nullius momenti; nec est dotis, nec donationis propter nuptias exactio, & liberi sunt illegitimi. §.11. *Inst. h.*

Atqui

Atqui dicitur in l. 1. §. fin. ff. de liber. exhibend. Bene concordans matrimonium & forte liberis subnixum, non est turbandum propter patriam potestatem.

Id verum est in matrimonio jure jam inito, non in contrahendo. Etsi enim magna sit & legitima vis patriæ potestatis, ex qua pater posset agere ad liberos sibi exhibendos, non tamen ex ea rescindendum est matrimonium concordans. *d. l. 1. in fin.*

De incestis & inutilibus nuptiis. Tit. 5. Lib. 5. Cod.

Ad quem gradum ob cognationem nuptiæ prohibentur?

In linea recta, hoc est, inter ascendentes & descendentes, in infinitum: licet per adoptionis vinculum tantum sibi invicem sint vel fuerint juncti. *d. §. 1.*

Atqui dicitur l. 55. §. 1. ff. de rit. nupt. quod soluta adoptione possit quis ducere patris adoptivi matrem?

Distinguendum est; aut vinculum adoptionis immediate inter certas personas contractum est, ut inter patrem adoptantem & filiam adoptatam, inter avum adoptatum & neptem adoptatam; aut mediate, uti inter filiam & matrem patris adoptantis: illo casu, vinculo etiam soluto, nuptiæ non valent. *d. §. 1.* hoc valent. *l. 55. §. 1.*

Quæ est prohibitio in linea transversali, hoc est, inter collaterales?

Tantum inter fratres & sorores, licet adoptionis vinculo jungantur, nisi soluta sit adoptio. §. 2. *Inst. de nupt.* & inter fratrem vel sororem, & fratris vel sororis descendentes in infinitum, quia sunt sibi invicem parentum vel liberorum loco. §. 3. & 5. *Inst. h.*

Duorum fratrum vel sororum, vel fratris & sororis liberi, possuntne matrimonio jungi?

Possunt, & jure divino & civili. *Num. 36. v. 11. §. 3. Inst. l. 3. ff. l. 12. C. de nupt. l. 78. §. 8. ff. ad SC. Trebell.*

Videtur obstare authoritas Caji in fragmentis, & Theophili paraphrasis ad d. §. 4.?

Quia fragmenta Caji corrupta ad nos pervenerunt, & extra corpus juris sunt, & dicta paraphrasis scripta est singulari privati ICtonsulti authoritate, legem bene constitutam turbare non possunt.

Quid

Quid jure Canonico in hac re statutum?

Iure novissimo, prohibitæ sunt nuptiæ in linea collaterali usque ad quartum gradum inclusive. *cap. penult. & ult. extr. de consanguin.* in recta, in infinitum.

Quomodo propter affinitatem fit prohibitio?

Et jure divino. *Levit.* 18. *v.* 14. & Iure Canonico. *cap.* 1. *&* 2. *extr. de consanguin.* ad eundem gradum prohibentur nuptiæ ob affinitatem, ad quem ob cognationem. quam regulam tenendam esse conscientia nos monet: cum conjuges unam personam repræsentent, & Deus per Mosem viduam patrui, nominet patruum.

Possuntne Comprivigni matrimonio jungi?

Possunt. §. 8. *Inst. de nupt.* quia nec sanguine, nec affinitatis jure se invicem contingunt.

At obstat text. Lev.18.v.11. ex versione Piscatoris?

Secundum omnium fere interpretum fidem is textus debet accipi, non, ut Piscator voluit, de comprivignis, sed de fratre & sorore consanguinea.

Quid, si initæ sint nuptiæ inter tales prohibitos?

Dicuntur incestæ, vel jure gentium, si in linea recta cognationis vel affinitatis sint contractæ: vel jure civili, si in transversali. *l. fin. ff. de nupt. l.* 38. *pr.* § 1. *& seqq. ff. ad L. Iul. de adulter.*

Quæ est pœna incestarum nuptiarum?

In genere pro nullis habentur. §. 11. *Inst. de nupt.* Et præterea certis pœnis pro qualitate delicti vindicantur. *Lev.* 20. *d. l.* 38. *auth. incestas. C. h.* Imo, ne vestigium hujus sceleris maneat, liberi ex iis nati, jure civili non sunt à parentibus alendi. *auth. ex complexo. C. h.* secus de Iure Canonico. *cap.* 5. *x. de eo, qui dux. eam, quam poll.*

Potestne fieri dispensatio in gradibus à Deo prohibitis?

Non admittenda est: quia propter talia vitia Deus gentes ejecit, & eorum possessiones populo Iudaico tradidit. quo fac. *Levit.* 18. & 24.

De interdicto Matrimonio inter pupillam & tutorem, seu curatorem, filiosque eorum. Tit. 6. Lib. 5. Cod.

Quomodo lege matrimonium est interdictum?

Variis de causis. 1. Si tutor vel curator, eorumve filii, matrimonium contrahant cum adulta. *l. 1. C. h.* ne fraus administrationi facta tegatur, & curatores sua authoritate abutantur. Id limitatur, nisi ante sit desponsata à patre, vel testamento destinata. *l. 6. C. h. l. 36. ff. de rit. nupt.*

An ergo nullo tempore matrimonium hoc valet?

Valet, si redditæ sint rationes, & adulta pervenerit ad ætatem 25 annorum. *d. l. 6. C. h.*

Valentne nuptiæ inter matrem adultæ, & tutorem vel filium ejus, inter pupillum & filiam tutoris?

Valent. *l. 2. l. 5. C. h.* quia ratio, propter quam interdictio est facta, hisce casibus cessat.

Suntne permissæ nuptiæ inter eos, qui pro tutore vel curatore negotia gerunt, & adultam?

Nusquam sunt prohibitæ, imo expresse conceduntur. *l. fin. C. h.*

Si quacunque præditus potestate vel ad eum pertinentes ad suppositarum jurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias. Tit. 7. Lib. 5. Cod.

Quæ est secunda causa, propter quam lege interdictum est matrimonium?

2. Prohibentur nuptiæ inter præsidem aut præfectum aut milites, & fœminam provincialem. *l. unic. C. h. l. 38. 39. ff. de ritu nuptiar.*

Si nuptiæ ex rescripto petantur. Tit. 8. eod.

Quæ est tertia causa?

3. Si quis à principe impetraverit nuptias cum dissentiente vel contra jus sanguinis. Qui ad hoc ausus fuerit rescriptum petere, præterquam quod nihil agat, etiam exilio & publicatione bonorum punitur. *l. 1. 2. C. h.*

De

De secundis nuptiis. Tit. 9. eod.

Suntne secundæ nuptiæ permissæ?

Et licitæ & honestæ sunt: modo tempore legitimo luctus præterito ineantur, & nihil committatur in detrimentum liberorum, qui ex primo matrimonio sunt nati. *tot. tit. C. h.*

Quæ est pœna nuptiarum intra annum luctus?

Mulieres præter infamiam, in quam incidunt cum iis qui scientes eas ducunt, & parentibus, qui consentiunt. *l. 11. pr. & §. 4. l. 13. D. de his qui not. inf.* nihil relinquere possunt marito ultra tertiam partem bonorum: nihil capere possunt ex testamentis aliorum: amittunt omnia lucra, quæ prior maritus reliquit, nec admittuntur ad hæreditates ab intestato, quæ à consanguineis ultra tertium gradum obveniunt. *l. 1. 2. C. h.*

Quomodo prospicitur liberis, cum parentes ad secunda vota transeunt?

Mulier transiens ad secunda vota, quæ à marito priori quolibet modo, vel ex liberorum successione legitima accepit, tantum habet usumfructum, proprietate liberis prioris matrimonii reservata. *l. 3. pr. & §. 1. auth. ex testamento. C. h.* si verò liberos alios non habet, jure proprietatis ea retinet.

Id omne juris ad patrem pertinet?

Non videtur quoad ea, quæ accepit ex successione liberorum: cum nomine fœminarum, quarum expressa fit mentio in *d. l. 3. l. 5. C. ad SC. Tertull. Nov. 22. c. 46.* non veniant mares. *l. 45. ff. de legat. 2.* sed idem in lucris, quæ ab uxore priori provenerunt, in patre obtinet. *l. 5. & auth. uxore, C. h.*

Quid, si liberi non successerint parenti defuncto?

Æque hæc lucra ad eos pervenient. *auth. hac res. C. h.*

Annon & aliter liberis consulitur?

Mater ad secunda vel ulteriora vota migrans non potest testamento, contractu, vel alio modo plus relinquere vel largiri secundo conjugi, quam uni ex liberis, qui minimum consequitur, reliquit. *l. 6. C. h.* Idem in patre.

Joan Baptista [illegible] ad l. 6 h. optime scripsit.

Cui

Quid, si pater vel mater, non transiens ad secunda vota, superstiti reliquerit usumfructum omnium bonorum, proprietate liberis tantum relicta?

Valet testamentum: verum liberis legitima etiam quoad usumfructum erit salva. *Nov. 18. cap. 3.*

Cui acquiretur, quod pater vel mater amplius reliquerint posteriori conjugi, quam possunt?

Id habetur tanquam non esset datum, & applicatur liberis, eorumque legitimæ soboli. *l. 9. & auth. sequent.*

Si secundo nupserit mulier cui maritus usumfructum reliquit. Tit. 10. Lib 5. Cod.

Quid, si secundo nupserit fœmina, cui maritus usumfructum reliquit?

Non amittit usumfructum per secundas nuptias, nisi maritus id expresserit. *l. unic. & auth. seq. C. h.*

Quid, si simul ei tutela sit demandata, eamque per secunda vota amiserit?

Non propterea carebit usufructu; quia qua uxor legatum, non qua tutrix meruit. *lib. 28. §. 1. ff. de excus. tutor.*

De dotis promissione & nuda pollicitatione. Tit. 11. Lib. 5. Cod.

Quid est Dos?

Est patrimonium concessum marito ab uxore, vel alio pro ea, ad sustinenda matrimonii onera. *l. 7. ff. 20. C. de jur. dot.*

Quomodo promittitur dos?

Vel stipulatione, vel nudo pacto. Semper autem inest conditio: *si nuptiæ fuerint secutæ. l. 20. ff. de jur. dot.* Et, si non sint secutæ, nec pollicitatio, nec stipulatio ullius erit momenti. *d. l. 20.*

Eritne ex sola pollicitatione, vel pacto, obligatio?

Æque agi potest, ac si stipulatio intervenisset. *l. unic. C. de rei uxor. act.*

Quid, si dos promissa sit, non adjecta quantitate?

Siquidem quantitas sit relata in arbitrium alterius, arbitrabitur is dotem, & pro modo facultatum promissoris

sortis & mariti dignitate eam constituet. *l.3. C. h. l.60. 69.§.4.ff.de jur. dot.*

Quid, si non sit mentio arbitrii facta?

Aut pater, qui dotare tenetur, promisit. quo casu ad arbitrium boni viri quantitas collata esse videtur. *d.l.69.* §.4. aut promisit is, qui non tenetur. hoc casu promissio non valet. *l.1.C.h.*

Quid, si pater administrans bona filiæ dotem promiserit?

Ex suis bonis magis promisisse videtur. *l.5.§. fin. D. de jur. dot.* licet etiam non designata quantitate ex bonis filiæ, dixerit se, & ex filiæ, & suis bonis dare, nisi sit inops. *l. fin. C. h.*

Tit. 3. De jure dotium. Tit. 12. Lib. 5. Cod.

Quomodo distinguitur dos?

Est, vel profectitia, vel adventitia. Profectitia, quæ à patre est profecta, vel de bonis, vel de facto ejus. *l.5. D.h.* Adventitia, quæ aliunde quam à patre est, uti à matre, vel ab extraneo, imo etiam ab uxore. *arg. d.l.5.*

Qui tenentur dotare?

Pater. *l.ult.C.de promiss.dot.l.19. D.de rit. nupt.* sive sit filia inops, sive locuples. *arg. Dd. Ll.* licet divitem alere non teneatur. *l.5.§.7.D.de lib.agnoscend.* sive sua, sive emancipata. *l.5.§.11. D.h.* non vero si turpiter vivat *arg.l.19. C.inoffic. Nov.115.c.3.§.11.* pariter & avus paternus, qui in potestate habet neptem. *d. l. 19.* Imo & mater vel avus maternus, si liberi nec patrem nec bona habeant, unde dotari possint. *l.45.D.de solut. matrim.* Quin & frater eodem modo, si sit germana. *arg. l.12.§. penult. D. de admin. tutor.*

Quæ res dantur in dotem?

Omnes, quæ sunt in commercio, sive corporales, sive incorporales; sive æstimatæ, sive inæstimatæ sint. *l.7.* §.2.3.*l.52.ff.h.* non vero alienæ. *l.34.67.ff.h.* sed traditæ bona fide usucapi possunt. *d.l.67.ff.h.*

Estne dos excedens 500 aureos insinuanda actis?

Nullo modo. *l.ult.C. de jur. dot.* verum, donatio propter nuptias, non ex parte mulieris, sed ex parte viri, quatenus is pro rata donationis lucrum sperat ex dote.

Ejus

Ejus enim lucri non fit particeps sine insinuatione. *Nov.*127.*c.*2.quod & supra attigimus.

Ne fidejussores vel mandatores dotium dentur. Tit. 20. Lib. 5. Cod.

Poteſtne fidejuſſor nomine dotis exigi?

Vir non tenetur dotis restituendæ causa uxori fidejussores dare; cum enim marito se suaque omnia committat uxor, esset signum perfidiæ si fidejussor exhiberetur. *l.*1.2.*C.h.* Imo, fidejussor de facto datus non obligatur. *Dd.Ll.* Extraneo vero fidejussor recte à marito datur, uti & datus ab extraneo tenetur. *arg. l.*55.*ff. de jur. dot.*

An & pignus uxori dari poſſit?

Potest. *l.*7.§.6.*ff. de donat. int. vir. & ux. l.*1.*ff. qui pot. in pig.* nec enim pignoris datio, quia est ex propriis bonis mariti, ita gravat fidem mariti, uti fidejussoris constitutio.

Tit. 4. De pactis dotalibus. Tit. 14. Lib. 5. Cod.

Suntne pacta dotalia valida?

Non solum conjuges, sed & parentes, & extranei, qui dotem dant, pacisci possunt licite. *l.* 1. *C. h.* modo nihil pugnet cum essentia dotis, bonis moribus, & legibus. Extranei vero, si non paciscantur sibi reddi dotem, eam soluto matrimonio repetere non possunt. *l.unic.*§.13.*C.de rei uxor.act.l.*9.*in fin.C.h.*

Quid, ſi convenerit inter patrem & generum, ut dos profectitia apud generum remaneat?

Valebit hoc pactum, cum pater sibi tantum præjudicet. *l.*6.*C.h.*

Debentne pacta lucrorum inter conjuges eſſe æqualia?

Ita fere jure Civili placuit. *l.* 9. 10. *auth. æqualitas & auth. ſed qui mihi. C.h.* Sed id secundum mores non servatur.

Eſtne quid ſingulare in hiſce pactis?

Quod patres, vel avi, & extranei dotantes, possint stipulari non tantum sibi, sed & fœminis, quibus dos datur, & earum liberis. *l.*7.*C.h.d.*45.*de ſolut. matrim.*

De

De dote cauta non numerata. Tit. 15. Lib. 5. Cod.

Quæ est dos cauta, sive confessata?

Est, quam maritus confitetur se accepisse, & non accepit: hoc casu datur marito & ejus hæredibus exceptio non solutæ dotis: non enim scriptura, sed numeratio dotem facit. *l.1.C.h.*

Intra quæ tempora debet proponi non numeratæ dotis exceptio?

Intra annum continuum à die mortis vel soluti matrimonii, si matrimonium non duraverit ultra biennium: intra tres menses, si ultra biennium usque ad decennium steterit; si vero ultra decennium, omnis exceptio cessabit. *l.fin.D.h.Nov.100.c.1.*

Tit. 5. De fundo dotali. Tit. 23. Lib. 5. Cod.

Poteſtne maritus fundum dotalem vendere?

Non potest, licet etiam fœmina consentiat. *per text. & rationem in pr. Inst. quib. alienare non licet.* adeo ut nec maritus ob fundum sibi in dotem datum uxori cum alio communem, non possit consortem ad divisionem provocare. *l.2.C.h.* provocari vero recte potest.

Annon est exceptio ab hac regula?

Cessat hæc prohibitio: 1. In rebus mobilibus; quia de fundo tantum concepta est. *l.1.ff.h.* 2. In alienatione necessaria. *l.2.C.h.* 3. In fundo æstimato simpliciter, vel ea lege dato, ut vel fundus vel pretium à marito reddatur, utrum voluerit maritus. *l.1. C. l.9. §.1. D.h.* 4. Si pecunia ex venditione redacta conversa sit in utiliorem fundum. *l.26.27.61. §.1. l.ult. de jur.dot.* 5. Si per translationem universitatis fundus in alium transferatur. *l.1. in fin.D.h. l.62. D. de acquir. rer.dom.* 6. Si mulier jurato consenserit. *arg. l.2. D. de jurejur. in 6. c.28.extr.de jurejur.*

PANDECTARUM

LIBER XXIV.

Tit. 1. De Donationibus inter virum & uxorem. Tit. 16. Lib. 5. Cod.

Valetne donatio inter virum & uxorem?

Nullo modo, per textum & rationem in *l. 1. 2. 3. D. h.* sive ea per ipsos conjuges, sive per interpositas personas fiat. *l. 5. §. 2. D. h. l. 20. C. h.* Licet matrimonium de jure non subsistat. *d. l. 3. §. 1.* modo donans non fuerit conscius nullitatis. *l. 2. C. h.* Et, si ambo conscii fuerint, fisco, quæ donata sunt, addicuntur. *l. 32. in fin. ff. h.* Imo nec miles uxori, nec focariæ quid donare potest, sed recte meretrici. *l. 2. C. h.*

Licetne etiam conjugibus contractus alios celebrare?

Id permissum iis est, nisi simulate quid fiat. *l. 17. C. h.*

Cessatne hæc prohibitio in nonnullis casibus?

Cessat. 1. In fructibus. *l. 17. ff. h.* aliisque accessionibus; ut sunt usuræ. *d. l. 17.* 2. In annuis & menstruis, nisi sit donatio immodica. *l. 15. ff. h. l. 22. ff. de pact. dotal.* 3. In iis, quæ donantem non reddunt pauperiorem; ut, si repudiatio hæreditatis vel legati fiat. *l. 5. §. 13. & seqq. ff. h.* 4. Si donans quidem pauperior fiat, sed is, cui donatio fit, non reddatur locupletior. *d. l. 5. §. 26.* 5. In iis, quæ ad dignitatem mariti uxor erogat. *l. 21. C. h.* 6. In donationibus mortis causa *l. 9. § fin.* & in iis, quæ excedunt tempus vitæ. *l. 10. ff. h.* 7. In donatione remuneratoria. *l. 7. §. 2. ff. h.* 8. Si donatio morte sit confirmata. *l. 25. C. h.* 9. Si sit confirmata juramento *c. 28. extr. de jurejur.*

Quid, si donatarius obierit ante donantem?

Nullius momenti est donatio. *l. 18. C. h.* Electa enim est donatarii persona, non hæredis.

Tit.

Tit. 2. De divortiis & repudiis.

De repudiis, & judicio de moribus sublato. Tit. 17. Lib. 5. Cod.

Annon solvi potest matrimonium initum?

Fit vel repudium vel divortium. Repudium autem inter sponsos proprie. *l.191.D. de V.S.* cum matrimonium nondum est consummatum. Divortium, quo matrimonium plene perfectum solvitur. *d.l. 191.* Inter causas repudii potissimum recensenda est, si quis ignorans duxerit ab alio vitiatam. *Deut. 22. l. 11. §. si quis virgin. D. de act. empt.* vel incurabilis morbus intervenerit, quo quis redditur ineptus ad conjugium. Inter causas divortii recensendæ sunt tantum, 1. adulterium. *Matth. 5. v. 22. &c. 19. v. 9. l.9.§.2.C.h.* nisi reconciliatio intervenerit, quæ intervenisse probatur quoties conjuges consuetudinem denuo habuerint. 2. malitiosa desertio. *d. loc.*

Annon sunt plures causæ divortii?

Nullæ quidem jure divino, licet plurimæ jure civili. Verum ob sævitiam conjugis datur separatio thori & mensæ, non matrimonii; ut & ob alias causas, quas Iudex æstimare debet.

Poteståne, quæ divortium fecit ob dictas causas, nuptias contrahere cum alio?

Non est dubium, quin innocens ad aliud matrimonium transire possit: verum, cui libellus tantum repudii est datus, non potest ad aliud conjugium aspirare. *d. loc. Matth.*

Si quis sine causa divortium faciat, qua pœna punitur?

Mulier ob adulterium amittit dotem, quæ cedit marito. *l 8.C.h.* nisi & is adulterium. *l.39.D. solut. matrim.* vel mulier ex viri consensu ac lenocinio id commiserit. *l. 47. D. eod.* Ad dotem vero hæredes mariti propter adulterium uxoris non agent. *arg.l.fin. C.de revoc.donat.* Maritus adulter amittit donationem propter nuptias, & tertiam partem antenuptialis largitatis, ac dotem uxori reddere cogitur. *Auth. Sed novo. C.h.* vel si nulla dos aut donatio sit propter nuptias, tenetur quartam partem omnium suorum bonorum uxori dare. *l. penult. C.h.*

Divortio facto apud quem liberi morari, vel educari debeant. Tit. 54. Lib. 5. Cod.

Divortio facto ubi liberi debent educari?

Si patris culpa sit factum, apud matrem impensis patris; si vero matris culpa, impensis matris locupletis apud patrem, nisi nimis sit inops. In genere vero hæc dum incidunt, relinquenda sunt arbitrio judicis. *l.unic. C.h. junct. Nov.117. c.7.*

Quid, si alteruter ex parentibus sit infidelis?

Præstat apud fidelem educari. *l. fin. extr. de convers. conjug.* Licet & liberi sint in ea ætate, ut nondum dogmata fidei possint percipere.

Tit. 3. Soluto matrimonio dos quemadmodum petatur. Tit. 18. Lib. 5. Cod. De rei uxoriæ actione. Tit. 13. Lib. 5. Codic.

Qua actione repetitur dos soluto matrimonio?

Actione ex stipulatu, sive ea sit facta sive non. *l.unic. pr. Cod. de rei uxor. act.*

Cui datur hæc actio?

Aliquando mulieri vel ejus hæredi, si ad mulierem dos reverti debeat. *l. ult. C.h.* aliquando patri, sive sibi reddi stipulatus sit eam, quæ ab eo est profecta, sive non: imo & extraneo, sed non aliter, quam si stipulatus sit eam sibi restitui. *d. l. unic. §.13.*

Potestne pater repetere dotem pro filia quam habet in potestate?

Potest consentiente filia. *l.7. C.h.*

Ubi manet dos profectitia?

Redit ad patrem. *l.4. C.h.* nisi liberi sint relicti: æquius enim est, eo casu apud liberos dotem manere.

Annon cessat aliquando repetitio dotis?

Cessat variis de causis. 1. Ex pacto. *l.12. ff. de pact. dotal.* 2. Si maritus non sit solvendo, nam non tenetur ultra quam facere potest, *l.12. & seq. ff.h.* 3. Si res perierit

ierit ſine culpa mariti. *l.49.* §.1. *ff.h.* 4. Si maritus non acceperit dotem, & per eum non ſtet quo minus accipiat. *l.52.ff.h.* 5. Si propter delictum uxoris bona publicentur. *arg.l.25.24.ff.h.*

Quomodo debent dividi fructus ultimi anni?

Sequi oportet regulam. *l.7.* §. 1. *& ſeqq.ff.h.* ſc. ut non abſolute ratio temporis ultimi anni habeatur, ſed & ejus, quo mulier in matrimonium venit.

Quæ ſunt ſingularia in hac actione de dote?

1. Quod ex ſtipulatu agi poſſit, licet ſtipulatio non intervenerit. 2. Quod pro dote detur ſine conventione hypotheca. *l.un.* §. 1. *C. h.* 3. Quod hæc actio ſit bonæ fidei.. §. 29. *Inſt. de act.* 4. Quod mulier, vel ejus filii. *d.* §. 29. *l.* 12. §. *fin. C. qui pot. in pign.* non alii hæredes præferantur omnibus creditoribus mariti, ſive expreſſam, ſive tacitam creditores alii habeant hypothecam.

Si Dos conſtante matrimonio ſoluta fuerit. Tit. 19. Lib. 5. Codic.

Poteſtne & Dos repeti conſtante matrimonio?

Non poteſt, niſi maritus labatur facultatibus. *l.* 29. *C. de jur. dot.* quo caſu ſequeſtrari debet, ſiquidem maritus ſit diſſipaturus; ita tamen, ut marito fructus non denegentur. *l.22.*§.8.*D.h.*

Quid, ſi maritus conſtante matrimonio ſolverit?

Si maritus uxori dotem, quam retinere potuiſſet, ſine cauſa legitima reſtituerit, defuncta uxore debet ea reſtitui marito cum fructibus ex die reſtitutæ dotis: ita ut proprietas competens liberis ex ea ſuſceptis à marito non poſſit alienari. *l. unic. C. h.*

PANDECTARUM

LIBER XXV.

Tit. 1. De impensis in res dotales factis.

Quas impensas maritus repetet?

Modicas arbiter in hoc judicio non curabit. *l.* 12. *D. h.* sed eas tantum, quæ sunt alicujus momenti. Hæ si sint necessariæ, sine quibus res interirent, vel deteriorarentur. *l.* 1. §. 1. *D. h. junct. l.* 79. *D. de V. S.* ipsam dotem minuunt, non quidem secundum corpora, sed universitatem ac quantitatem. *l.* 5. *D. h.* Si sint utiles, quæ rem meliorem faciunt. *l.* 5. §. *fin. l.* 6. *D. h.* exigi possunt. *l.* 7. §. 1. *D. h.* & earum nomine deductio fiet, si voluntate mulieris sint factæ. *l.* 8. *D. h.* Sin autem sint voluptariæ, quæ speciem tantum exornant, non exiguntur. *l.* 11. *D. h.* sed tolli possunt sine læsione, si profuturæ sint marito, vel si mulier non permittat tollere, solvi debent. *l.* 9. *D. h.*

Potestne maritus retinere res dotales, donec ei fuerit satisfactum?

Nullo modo. *l. unic.* §. 5. *C. de rei uxor. act.* licet ob res amotas retentio esset facienda. *d.* §. 5.

Tit. 2. De actione rerum amotarum. Tit. 21. Lib. 5. Cod.

Quæ est actio rerum amotarum?

Ea datur soluto matrimonio inter conjuges ob res divortii causa ablatas à conjuge. *l.* 3. *C. h.* sive sint propriæ, sive bona fide possessæ, sive alio titulo detentæ.

Cur non datur actio furti?

Propter honorem matrimonii id receptum est, ne famosa actio detur. *l.* 1. *D. h.*

Daturne

Daturne & hæredibus & contra eos?

Competit hæredi, at contra hæredem non aliter, quam qua pervenit. *l. fin. C. h.*

Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur, id est, in solidum dentur. Tit. 22. Lib. 5. Cod.

Si maritus non solvendo decesserit, quomodo consulendum uxori?

Non debet postulare, ut bona mariti sibi addicantur, sed secundum juris formam desiderabit, ut in possessionem bonorum mittatur, dotis servandæ causa, utque bona ista publica licitatione vendantur, ac ex iis suum consequatur. *l. un. C. h.*

Tit. 3. De agnoscendis & alendis liberis vel parentibus, vel patronis vel libertis. Tit. 25. Lib. 5. Cod.

Cui præcipue competit alere liberos?

Patri. *l. 3. C. h.* pro modo facultatum. Verum si neget se patrem esse, & filius sit quasi in possessione filiationis, etiam ante cognitionem causæ prætor decernit filio alimenta. *l. ult. C. de ord. cognit.* aliàs, si non sit filius in tali possessione, primum causa cognoscenda est, & postea alimenta decernenda. *l. 5. §. 8. in fin. ff. h.*

Quid, si pater sit mortuus aut inops?

Cæteri parentes locupletes alent, etiam mater, avus maternus *l. 5. ff. h.*

An & liberi parentes tenentur alere?

Omnino. *l. 1. 2. C. h. d. l. 5. §. 16.* si liberi sint locupletes. *d. l. 5. §. 7.*

Annon & fratres alere debent suas sorores inopes?

Id, si non sint parentes, honestas desiderat. *l. 12. §. 3. l. 13. §. 2. ff. de administr. tutor.*

Quid venit nomine alimentorum?

Non tantum cibaria, sed & vestis, habitatio, & reliqua necessaria. *l. 6. D. de alim. d. l. 5. §. 12. D. h.*

Tit. 4. De inspiciendo ventre, custodiendoque partu.

Quid, si fœmina dicat vel neget se prægnantem, & ea de re sit controversia?

Debet servari forma de inspiciendo ventre, & custodiendo partu præscripta in *l. 1. §. 10. & seqq. D. h.* Publice enim interest partus non supponi, ut dignitas ordinum, successionum & familiarum sit salva. *d. l. 1. §. 13.*

Estne hæc forma præcise servanda?

Si quid omissum sit, quod leve est, actus in totum non vitiatur: & mos regionis cujusque maxime spectandus. *d. l. 1. §. fin.*

Tit. 5. Si ventris nomine muliere in possessionem missa dolo malo eadem possessio ad alium translata esse dicatur.

Quid, si ventre in possessionem misso, possessio dolo malo ad alium sit translata?

Datur ei cujus interest, *l. 1. §. 3. D. h.* adversus mulierem, quæ dolo malo, clam, & per machinationem possessionem transtulit. *l. 2. D. h.* vel patrem, in cujus potestate est, aut hæredem, actio in id quod interest. *l. 1. §. 1. 4. ff. h.* Ne, dum in favorem partus possessionem pollicetur Prætor, aliis præbeat occasionem prædæ.

Tit. 6. Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa esse dicatur.

Quid, si mulier calumniæ causa cum sciret se non esse prægnantem, ventris nomine fuerit in possessione?

Non tantum est infamis. *l. 15. & seqq. ff. de his qui not. infam.* sed & datur contra eam actio, quanti agentis interfuit. *l. 1. § 4. 6. & 7. ff h.*

Tit. 7. De Concubinis. Tit. 26. Lib. 5. Cod.

Quæ sunt Concubinæ?

Fœminæ obscuriori loco natæ, quæ extra formam matrimonii habentur in consuetudine. *l. 1. ff. h.*

Estne

Estne concubinatus permissus?

Nullo modo, nec Iure Divino, nec Canonico; imo nec Iure Civili, sed Ius Civile eum tolerat improbando: nec, licet per eum non committatur stuprum, vel adulterium, ac sic hæc conjunctio sit extra pœnam L. Iuliæ. *l.3.ff.h.* tamen in genere non permittitur.

De Naturalibus liberis. Tit.27. Lib.5. Cod.

Liberi ex concubinatu nati quomodo appellantur?

Naturales: quia eos natura tantum, non lex agnoscit. *tot. h. t.* distincti à spuriis, quod spurii vulgo quæsiti; hi ex certis parentibus.

Estne quid singulare in hisce?

Matri & ascendentibus per matrem, & ex testamento & ab intestato succedunt. *l.2.8. ff. unde cognat.* etiam cum legitimis. A patre vero ali debent, & institui possunt ex asse, si liberi legitimi patri non sint. *l.8. & auth. seq. C.h.* & existentibus liberis, tantum in unam unciam cum matre dividendam. *l.2. C. h. Nov. 89. c.1.2.§.2.* Quod autem ultra iis est relictum, redit ad liberos legitimos. *d.l.2.* Ab intestato vero, si sint legitimi vel legitima uxor, non admittuntur ad patris bona: iis vero deficientibus, tantum in duas uncias cum matre concubina, si ea vivat, dividendas. *Nov.89. c.12. §.1.2.& 3.* matri vero absolute succedunt. *l.2.8.ff.vind.cogn.*

PANDECTARUM

LIBER XXVI.

Tit. De Tutelis. Tit. 13. Inst. Lib.1.

Quid est Tutela?

Vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui per ætatem se defendere nequit. *§.1. Inst.h.*

Quid sibi volunt verba: vis ac potestas?

Non significant vim violentam, quia leges eam non admittunt; nec potestatem absolutam, quæ in tutoribus

non est. *pr. Inst. h.* sed authoritatem ad tuendos pupillos, *tot. D. C. & Inst. de author. tutor.*

Quid sibi volunt verba: ad tuendum eum?

Per hæc distinguitur tutela à cura. Tutor enim principaliter personis. §. 3. *Inst. qui testam. tut. dar.* Curator rebus datur. *l. 20. D. de rit. nupt.*

Quomodo distinguitur tutela?

Est vel testamentaria, vel legitima, vel dativa. *l. 52. C. de Episc. & cler.* Tutor vero confirmatus originem quidem habet ex testamento, & privilegia testamentarii habet, sed cum, antequam confirmatur, tempus ei non cedat. *l. 2. C. de confirm. tutor. l. 13. §. 12. ff. de excus.* quod in Testamentario est secus. *l. 7. 9. de testam. tutel. junct. l. 1. § 1. l. 5. §. fin. D. de admin. tutor.* cujus periculo omnia sunt ab adita hæreditate, & quia in ejus locum alius dari potest. *l. 3. C. de administr. tutor.* quod non est in Testamentario. *l. 10. D. de tutor. & tutor. dat.* quia denique magistratus tenetur, si non recte confirmaverit. *l. 5. D. de confirm. tutor.* quod non est receptum in Testamentario, magis Dativus quam testamentarius est dicendus.

Tit. 2. De testamentaria tutela. Tit. 28. Lib. 5. Cod. Tit. 14. Lib. 1. Inst.

Quæ est testamentaria tutela?

Est, qua pater liberis suis impuberibus, in potestate constitutis, testamento tutorem dat.

Cur dicitur pater?

Quia mater non dat jure testamento tutorem. Pater quidem non tantum dat institutis, sed & exhæredatis: mater non nisi institutis, sed & inquiri in eum oportet, quem mater testamento constituit. *l. 4. D. h.* non in eum, qui à patre datus est.

Atqui etiam, si mater dederit exhæredato, confirmatur. l. 4. C. h.?

Id magis moris est, quam juris; solet plerunque confirmari, inquit textus in *d. l. 4. C. h.* sed non debet necessario. *d. l. 4. D. h.*

Cur additum in potestate constitutis?

Quia pater emancipato non dat tutorem, sed propter patris judicium & affectum, qui datus est, confirmatur, verum sine inquisitione. *§. fin. Inst. de tutel.*

Potest

Potest pater etiam dare posthumis?

Potest, quia cum de commodo agitur, habentur posthumi pro natis. § 4. *Inst. de tutel.* Quod receptum est peculiari favore propter præmaturum parentum fatum: cum alias quilibet ad utramque fortunam nascatur.

Quid, si quis filio dederit?

Si simpliciter filio, non addito nomine, omnibus filiis dedisse videtur. *l.16.§.1.ff.h.junct. l.116.122.ff.de V.S.* Similiter si filiis dederit, etiam filiæ comprehenduntur licet posthumæ: non nepotes, nisi liberos vel posteros dixerit. *l.5.6.ff.h.*

Imo videntur nomine filiorum nepotes venire. l.84.ff. de V.S.?

Id verum est, cum eadem utrorumque est ratio: sed in tutoris datione diversa est, quia aliud est patrimonium quod nepotes habent, aliud quod filii: nepotes enim præter alia etiam patris sui habent bona. *l.31.§. fin.ff.de excusat. tut.*

Quid, si filiabus sit tutor datus?

Non filiis. *l.45.ff.de legat.3.* sed filiabus etiam posthumis datus est. *d.l.5.ff.h.*

Cur legatum, quod filiabus datum est, non pertinet ad posthumas. l. 15. §. fin. l.17. pr. ff.de legat. 1.?

Est alia legati, quam tutoris dati ratio. Legatum enim ob affectum vel merita personæ relinquitur. *l. 9. ff. pro soc.* Tutor datur, ut consulatur tantum liberis, quia sua tueri non possunt. §.1.*Inst. de Attil. tutor.* Nec etiam per tutoris dationem tutori quicquam adimitur, ut per legatum hæredi. *l.116.de legat.1.*

Cur additur, in testamento?

Quia, si tutor non sit datus testamento, nec codicillis testamento confirmatis, sed in codicillis ab intestato, est confirmandus. *l.1.§.1.ff. de confirmand. tutor.*

Quæ sunt prærogativæ testamentarii tutoris?

1. Quod dari possit ad tempus, ex tempore, & sub conditione. §.2. *Inst.h.* 2. Quod præferatur omnibus legitimis & dativis, etiam matri & aviæ. *l. 11. ff.h. Nov. 118.c.5.* 3. Quod non satisdet, nec in eum inquiratur. *pr. Inst. de satisdat.*

Potestne tutor ad certam rem dari?

Non potest. §.3. *Inst.h.* Et, si datus sit, non valet datio.

l. 12.13.14.*ff.h.* Sin autem bona sint sita in diversis provinciis, utilitatis causa recepta est datio ad res. *l.* 15.*ff.h.*

Tit. 3. De confirmando tutore vel curatore. Tit. 29. Lib. 5. Cod.

Quando confirmatione est opus?

Si dederit is, qui testamento dare non potest; ut mater, patronus, extraneus: aut si tutor sit datus ei, cui non potest dari; ut si liberi non sint in potestate vel sint puberes. *l.* 1.§.1.3. *D.h.* aut in codicillis non confirmatis tutor sit datus. *d.*§. 1.

Quæ sunt privilegia confirmati tutoris?

5ff Bo... Quod non satisdet, &, si pater eum dederit, sine inquisitione confirmetur, vel si alius, ex inquisitione confirmetur. *l.* 1.§.2.*l.*2.*D.h.*

An ergo in eum, quem pater dat inutiliter, nullo modo inquiritur?

Imo inquiritur in hæc. 1. An patris voluntas duraverit. 2. An celata vel ignorata emerserit improbitas morum. 3. An inimicitiæ post cum patre exarserint. 4. An tutor cum fisco damnosum contractum inierit, vel aliter pauperior sit factus. 5. An alia qua sit justa causa eum prætereundi. *l.*8.9.10. *D. h. l.*4. *supra D. de testam. tutel.*

Quid, si pater filio naturali tutorem dederit?

Etsi quidem tutor filio impuberi datus, aut curator puberi vel impuberi, citra inquisitionem sit confirmandus. *l.*6. *D.h.* tamen tutor naturali tantum datus confirmatione indiget, licet pater quid ei reliquerit. *l.*7.*ff.h.*

Tit. 4. De legitimis tutoribus. Tit. 30. Lib. 5. Cod. Tit. 15. Lib. 1. Inst.

De legitima agnatorum tutela. Tit. 16. Lib. 1. Inst.

De legitima patronorum tutela. Tit. 17. Lib. 1. Inst.

De legitima parentum tutela, Tit. 18. Lib. 1. Inst.

De Fiduciaria tutela. Tit. 19. Lib. 1. Inst. Quando mulier tutelæ officio fungi potest. Tit. 35. Lib. 5. Cod.

Quid est tutela legitima?

Quæ defertur à sola lege. sic dicta, quod sine facto hominis per solam legem introducatur & valeat.

Quomodo hæc distinguitur?

Fuit olim 1. Agnatorum. quæ agnatis, per virilem sexum conjunctis, propter commodum successionis deferebatur ex verbis duodecim tabularum. *tot. tit. de legit. agnator tutel.* 2. Patronorum. quam ex interpretatione legis ob commodum successionis patroni ad tuendos libertos obibant. *tot. tit. de legit. patronor. tut.* 3. Parentum. qua patres ad exemplum patronorum liberos suos impuberes defendebant. *tot. tit. Inst. de legit. parent.* 4. Fiduciaria. quam sustinebant fratres, ad suos fratres gubernandos. Verum hodie, sublato discrimine inter agnatos & cognatos. *Nov. 118. c. 4. & 5.* & agnatorum tutela est abolita. Sic autem jura tutelæ legitimæ sunt disposita, ut patre mortuo, primo loco admittatur mater, secundo avus, tertio avia, & post cæteri consanguinei secundum ordinem succedendi ab intestato; ita ut, qui eodem sunt gradu, eodem modo onere tutelæ graventur, modo sint habiles sexu, ætate, &c.

Quomodo matres, & aviæ admittuntur ad tutelam?

1. Si testamento non sit datus tutor. 2. Cogi non possunt, si nolint. *d. Nov. 118. c. 5.* 3. Debent esse viduæ.

Quid ergo, si ad alias nuptias post pervenerint?

Removentur à tutela vel cura. *d. auth. sacramentum.* Et, si non redditis rationibus ad secunda vota transierint, privantur successione legitima liberorum impuberum. *l. 2. C. h.* ut & bona secundi mariti pro administratione sunt obligata.

Quid, si maritus secundus moriatur?

Non recipient matres, vel aviæ tutelam. *arg. l. 1. C. ubi pupillus educar.*

De Attiliano tutore, & eo, qui ex Lege Iulia & Titia dabatur. Tit. 20. Lib. 1. Inst.

De tutoribus & curatoribus datis ab his, qui jus dandi habent: & qui, & in quibus caussis specialiter dari possunt. Qui dare tutores vel curatores possunt, & qui dari non possunt. Tit. 34. Lib. 5. Cod.

Quæ est tutela dativa?

Qua magistratus pupillis, cum nulli ex testamento, nec ex lege sunt tutores, prospicit de tutoribus. *pr. Inst. h.*

Quis magistratus hanc habet potestatem?

Varie olim ea fuit exercita: competebat enim illi soli, cui lex eam dederat. *l. 6. §. 2. ff. de Tutel.* verum secundum mores quilibet magistratus potest dare.

Quid, si testamento sub conditione vel ex die tutor sit datus?

Est à magistratu dandus; uti etiam fiet, quoties testamento datus sese excusaverit vel fuerit remotus. *l. 11 pr. §. 1 & 2. ff. de testam. tut.*

Quid, si testamento dati obierint, vel deportati sint?

Si unus fuerit tutor, isque obierit vel deportatus sit, tutori legitimo erit locus; si autem plures testamento sint dati, in locum unius mortui vel deportati, si res pupilli id exigant, dabitur tutor à magistratu. Sin autem omnes obierint, vel in civitate esse desierint, vocabitur tutor legitimus. *d. l. 11. §. 3. 4.*

De tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum. Tit. 33. Lib. 5. Cod.

An igitur magistratus promiscue omnibus potest dare?

Non. est enim modus jurisdictionis servandus. *§. 4. Inst. de Attil. tut.* Unde in specie placuit, ut illustri genere natis dentur Romæ à præfecto urbi, adhibitis in consilium decem senatoribus & prætore pupillari. *l. 1. in pr. h.* in provinciis à præside. *d. l. 1. in fin. in not. §. 4. & seq. Inst. de Attil. tut.*

Qui

Qui Tutores dari possunt.

Qui possunt dari?

Non fœminæ sed masculi, & tam patres quam filii-familias. *l.7.D.de tutel.*

Quousque pater tenetur ex administratione filii?

Siquidem sese immiscuerit dicto, scripto, vel facto, in solidum; aliàs, si tantum consenserit, non sese immiscuerit, tantum peculio tenus. *d.l.7.D.de tutel.junct. l.21.D.de administr.tutor.*

Potestne & creditor vel debitor pupilli tutor dari?

Prohibitum id fuit jure novo. *Nov.72.* addita hac pœna, ut si debitor sit & dissimulata obligatione se pro tutore gerat, solutio quam fecit sit nullius momenti, & creditor si dissimulaverit, patiatur jacturam actionis. *Auth.minoris.C.h. qui dare tutores.* Sin autem contigerit, tutorem dum tutelam gerit fieri debitorem aut creditorem, adjungendus est ipsi curator. *d.Auth.minor.*

Si contra matris voluntatem tutor datus sit. Tit.47. Lib.5. Cod.

Quid, si contra matris voluntatem ultimam tutor sit datus à magistratu?

Removebitur sine infamia, nisi fraudem commiserit. *l.un.C.h.l.ult. de susp.tutor.*

De Curatoribus. Tit.23. Lib.1. Inst.

Cum aliqui eorum, qui se defendere non possunt, sint in tutela, aliqui in cura. Videndum & de cura.

Quid est cura?

Est potestas administrandi bona eorum, qui per ætatem vel aliam rationem sua gubernare nequeunt.

Quibus datur curator?

1. Puberibus. *pr.Inst.h.* 2. Majoribus 25 annis, prodigis, furiosis, mente captis, surdis, mutis, iisque, qui perpetuo morbo laborant, ut suis rebus superesse nequeant. *§.3.& 4.Inst.h.* 3. Quandoque impuberibus, si tutor testamento datus vel legitimus non sit ad administrandum idoneus, vel si tutor ad tempus sit excusatus, vel si consanguineus levi ex causa sit suspectus. *§.5. Inst.h.l.9.ff. de suspect.tutor.*

De

De actore à tutore seu curatore dando. Tit.61. Lib.5. Cod.

Quid, si tutor vel curator datus quidem sit idoneus, sed adversa valetudine, non sontica, nec perpetua, vel aliis impedimentis districtus, non sufficiat satis administrationi?

Solet ejus nominatione & periculo constitui & confirmari à prætore actor. §. *fin. Inst. h. l. 24. ff. de administr. tutor. l. unic. C. h.*

De in litem dando tutore vel curatore. Tit.44. Lib 5. Cod.

Potestne & curator dari ad speciale aliquod negotium, quod tutor vel curator alius administrare non potest?

Potest. §. *fin. Inst. de authorit. tut.* Ita ad litem certam. qua in re hoc speciale est, quod non teneatur ex periculo pro aliis tutelæ partibus administrandis, possitque sumptus litis recuperare ab illo, qui ordinarie administrat. *l. 1. & tot. tit. C. h.*

In quibus causis tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari potest. Tit.36. Lib.5. Cod.

Potestne etiam tutor pupillo habenti tutorem dari?

Non potest, nisi causa cognita, ut si substituendus sit aliquis in locum suspecti, relegati, vel mortui. *l. 2. 4. C. h.* & similibus casibus, quibus Iudex putat esse necessarium.

Qui dare possunt curatores?

Proprie non dat testator, sed is, quem dedit, confirmandus est. §. 1. *Inst. de curat.* Nec à lege est curator, quia cum minor ipse possit condere testamentum, & adimere propinquis hæreditatem, non sunt consanguinei onerandi curatione. *argum. l. 73. ff. de R. I.* Itaque omnes sunt dativi. *d. §. 1. Inst. de curat.*

Tit.6.

Tit. 6. Qui petant tutores vel curatores, & ubi petantur. Tit. 31. Lib. 5. Cod.

Qui petunt tutores vel curatores?

Matris sollicitudo, ut & propinquorum, qui successuri sunt ab intestato, in petendis tutoribus, non autem curatoribus, observatur. *l.* 1. *l.* 2. *ff.h.* &, si negligentiores fuerint, & intra annum non petierint, iis omnis & ab intestato, & ex jure substitutionis successio impuberis denegatur *l.* 2. §. 1. *ff.h. l.* 10. *C. de legit. liber.* Alii vero propinqui, affines, familiares, masculi & fœminæ, possunt quidem tutores petere, sed voluntario. *l.* 2. *pr. D.h.* Minores vero sibi petunt curatores, vel per se, si sint præsentes, vel per procuratores, si absint. *d.l.* 2. §. 4. & 5.

Ergo minores inviti non accipiunt curatores?

Nullo modo, non enim ipsis obtrudi possunt, nisi res suas dilapidare inceperint. *l.* 12. §. 2. *D. de tutor. & curat. dat.* vel lis iis immineat. §. 2. *Inst. de curat.*

Ergone iis administratio rerum est permittenda, contra l. 1. *pr. & §. fin. D. de minor.*

Nequaquam, sed si res ipsorum exigat, monendi & cogendi sunt, ut curatores petant. *l.* 6. *C. h. l.* 5. *D. de administr. & pericl. tutor.*

Vbi petantur tutores vel curatores. Tit. 32. Lib. 5. Cod.

Vbi petuntur tutores vel curatores?

Vbi pupilli degunt, & ubi eorum sunt facultates, & unde originem per conditionem patris ducunt. quod si ubi morantur inde originem non ducant, vel bona ibi non habeant, restitui debent origini & ubi patrimonium habent, ut ibi accipiant tutores vel curatores. *l. unic. C. h.*

Quid, si in diversis provinciis pupillus habuerit patrimonium?

Magistratus in singulis provinciis dabit tutores. *l.* 27. *ff. de tutor. & curat. dat.* &, si nimium dissitæ sint facultates, spectandus est locus originis, vel domicilii: hoc attento, ne tutor vel curator administrare cogatur ultra

ultra centesimum lapidem, nisi in eadem provincia pupilli sit patrimonium. *l.21.§.2.ff.de excusat.*

De satisdatione tutorum vel curatorum. Tit.24. Lib.1. Inst.

Estne Iure Civili satisdatione opus, ut pupillis vel minoribus undequaque sit cautum?

Est omnino. *pr. Inst.h.* sed hac non onerantur testamentarii, & qui ad inquisitionem sunt dati. *d.pr.*

Quomodo fit hæc satisdatio?

Datis fidejussoribus. *l.1.ff. qui satisd.cog.* Sed hodie multis locis non frequentatur; cum ipso jure bona pro administratione sint obligata. *l.20.C.de administr.tut.* & ulterius gravari non debeant tutores propter onus quod sustinent.

Quid, si plures testamento, vel ex inquisitione sint dati?

Potest unus (si velit ipse solus administrare vel ab administratione liberari) offerre contutoribus vel concuratoribus optionem, utrum velint satisdare & administrare, an sibi satisdari ab offerente, ut is administret: si vero talis oblatio non fiat ab ullo, administrabit is, quem testator voluerit, vel eligent unum inter sese; aut si dissentiant, Prætor se interponet. §.1.*Inst.h.*

De tutore vel curatore qui satis non dedit. Tit.42. Lib.5. Cod.

Quid, si non præstetur satisdatio?

Arcentur tutores vel curatores ab administratione. *l.1.C.h.* & si Præsidi jubenti satisdationem fieri non obtemperantes administraverint, removentur cum infamia, nisi inopiæ causa hoc fecerint. *l.2.C.h.* Illa, quæ interim sunt gesta, sive sententia fuerit lata, sive alienatio fuerit facta, nullius sunt momenti, adeo ut non opus sit restitutione in integrum. *l.3.fin.C.h.*

Tit. 7. De administratione & periculo tutorum & curatorum qui gesserint vel non: & de

de agentibus vel conveniendis uno vel pluribus.

De administratione tutorum vel curatorum, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda. Tit. 37. Lib. 5. Cod.

Debentne necessario tutores vel curatores administrare tutelam?

Debent. *l. 1. ff. h.* Est enim munus publicum. *pr. Inst. de excusat. tutor.*

Qui ex curatoribus debent administrare?

Præstat, ut per unum omnia dirigantur; singula enim melius expediri possunt per unum, quam si per multos tutela spargatur. *l. 3. §. 6. ff. h.*

Ergone reliqui, qui non administrant, sunt liberati?

Nullo modo: conveniri enim possunt, excussis facultatibus administratoris, & imputabitur iis si admistratorem suspectum non fecerint; assidue rationes singulares exigent, & observabunt singula. *d. l. 3. §. 2.*

A quo fit initium administrationis?

Præstabitur juramentum. *auth. quod nunc. C. de curat. furios.* & antequam se immisceat administrationi tutor, faciet inventarium. quod est fundamentum administrationis & rationum reddendarum. *l. 7. ff. l. 24. C. h. l. ult. §. 1. C. de arbitr. tutel.*

Quid, si quis neglexerit facere inventarium?

Removendus est ut suspectus, cum infamia, si dolo id omiserit. *d. l. 7. d. l. fin. §. 1. C. de arbitr. tutel.*

Annon aliquando omitti potest?

Potest omitti ex justa causa. *d. l. 7. ff. h.* uti si expediat non divulgari secreta patrimonii, vel plus sit impendendum inventario, quam est in bonis.

Quid, si pater prohibuerit confectionem inventarii?

Excusabitur quidem tutor, quod ob eam causam non fecerit; verum præstat judici rem exponere: & licet non solemne faciat inventarium, satius tamen est coram testibus summariam aliquam descriptionem bonorum fieri.

Pe-

Poteſtne ante confectionem inventarii aliquid geri?

Nihil prorſus, niſi quod dilationem pati non poſſit. *l.7.ff.h.*

Circa quæ verſabitur adminiſtratio?

1. Curabuntur ea, quæ ad perſonam inſtruendam pertinent: ut pro facultatibus & dignitate fiat educatio, mercedes præceptoribus præſtentur. *l.12.§.3. ff.h.* alimenta recte decernantur, &c. 2. Rerum juſta ratio habenda eſt.

In quibus conſiſtit adminiſtratio circa res?

Vt bene acquirantur, conſerventur, rite & prudenter expendantur.

Quomodo recte acquiruntur & conſervantur?

Moroſi debitores ad ſolutionem interpellandi ſunt. *l.13. l.46.fin.ff. h. C. h.* &, ſi non ſolvant, cogendi ad venditionem pignorum. *l. 18. C.h.* Defendendi pupilli & minores contra eos, qui cum iis agunt. *l.28.C.h.* non tantũ in prima, ſed & in appellationis inſtantia. *l.1.C.h.*

Poſſuntne tutores tranſigere & juramentum deferre?

Poſſunt, ſi hoc utile ſit pupillis, & nihil alienent vel imminuant. *d.l.46.§.fin. l.35.ff.de jurejur.*

Poſſuntne tutores debitoribus pupilli tempus ad ſolvendum prorogare?

Non poſſunt ex mera gratia. *arg. l.18. C.h.* Secus, ſi juſta & utilis ſit cauſa, vel ſaltem ea præſumatur ex bona fide. *arg. l.28.§.1.ff.de pact.*

Quomodo in expendendo tutor verſabitur?

Vt in tempore ſolvat, ne pupillus in pœnam aliudve damnum incidat: aliàs enim erit id tutoris periculo. *l. 1. 23. C. h.* & pecuniam quam accepit, non temere otioſam relinquat, ſed in emptionem prædiorum, vel aliud lucrum conveniens collocet. *l.24.C.h.* niſi reditus prædiorum pupillo ſufficiant; tunc enim tutor impune poterit pecuniam otioſam ſervare.. *Auth. noviſſ. C. h.* ut autem omne periculum, circa uſuras tutor evitet, implorabit conſilium & decretum magiſtratus, & ſic ab omni parte ſecurus eſſe poterit. *l. 25. C.h.*

De

De periculo tutorum vel curatorum. Tit.38. Lib.5. Cod.

Quod periculum pertinebit ad tutores vel curatores?

Præſtabunt omne damnum, quod eſt ex levi culpa. *l.7.Cod.arbitr.tutel.* tantum quod eſt ex lata, ſi non ſatis bonam conditionem elegerint in comparandis prædiis. *l.7.§.2.ff.de adminiſtr.tut.* vel nomina paternorum debitorum minus idonea eſſe cœperint. *l. 2. Cod. ad arbitr. tutel. Dd. Ll.*

De dividenda tutela, & pro qua parte quiſque tutorum conveniatur. Tit.52. Lib.5. Cod.

Quid, ſi diviſa ſit adminiſtratio inter plures tutores vel curatores?

Quiſque adminiſtrabit ſecundum ſibi adſignatam partem, vel regionem. *l. 39. §.7. & 8. ff. de adminiſtr. tutor.* Et, ſi diviſa non ſit tutela, ſinguli poſſunt lite pulſari in ſolidum, & ceſſa à pupillo vel minore actione adverſus collegas agere, ſi ſolverunt. *l.2. C.h.* Competit vero iis exceptio diviſionis, qua obtinent, ut & reliqui pro ſuis partibus conveniantur. *l. 1. §. 10. 11. ff. de tutel. & ration. l.fin. ff. rem pupill. ſalv.* modo omnes ſolvendo fuerint tempore tutelæ finitæ, & , ſi poſt quidam labantur facultatibus, nullum exinde ſuſtinebunt reliqui periculum. *l.1. C.h.* l38ff l2 6+

Quid, ſi quidam geſſerint, quidam non?

Qui non geſſerunt, recte conveniuntur, iis primum excuſſis qui geſſerunt. *l.3. C.h.* uti de honorariis tutoribus reſponſum eſt, in *l.3.§.2.ff. de adminiſtr.tutor.*

Quid, ſi tutela ſit diviſa vel à teſtatore vel à judice?

Quiſque pro ſua adminiſtratione tenetur, niſi neglexerit contutorem ſuſpectum poſtulare: id enim imputabitur. *d.l.2.C.h.*

Quid, ſi ipſi tutores inter ſeſe diviſerint adminiſtrationem ſine authoritate judicis?

Singuli in ſolidum conveniri poſſunt acſi diviſio non eſſet facta. *d. l. 2. C. h.* verum datur iis beneficium diviſionis. *d.l.1.§.10.& ſeq.ff. de tut.& rat. diſtr.*

Tit.8.

Tit. 8. De authoritate & consensu tutorum vel curatorum. Tit. 59. Lib 5. Cod.

Possuntne pupilli vel minores quid administrare?

Pupilli sine tutorum authoritate nihil in detrimentum suum facere possunt; sed in commodum. *pr. Inst. h.* Ex authoritate vero eorum omnia gerunt, modo fari possint. *l. 5. ff. de R. I.* Minores autem, sive curatores habeant sive non, semper possunt obligari sine consensu Curatorum. *l. 101. ff. de V. O.* sed læsi restituuntur. *tot. tit. ff. de minor.* nihil autem alienare possunt si curatores habeant. *l. 3. C. de restit. in integr. minor.*

Annon pupilli naturaliter obligantur?

Obligantur, non ex conventione quoad se, sed quoad alios; ut si novatio fiat. *l. 1. §. fin. ff. de novat. §. 3. Inst. quib. mod. tollit. oblig.* si detur fidejussor. *l. 127. D. V. O.* vel qua spectatur, quod solutio fieri possit, aut tantum facti habetur ratio. *l. 25. §. 1. ff. quand. dies legat. vel fideicom.* Sin autem obligatio descendat ex re, propter utilitatem valide obligantur, etiam quoad propriam personam. *l. 46. ff. de obl. & act.*

Quid de obligationibus mutuis est statuendum?

Pupillus quidem non est obligatus, verum is, qui cum illo contraxerit, siquidem pupillus velit. *d. pr. Inst. h.* Id vero non ita est accipiendum, quod pupillus consequi quid possit cum incommodo ejus, qui cum contraxit, sed statuere, utrum contractum velit esse ratum vel non.

Quid est authorem fieri, & quando authoritas interponenda?

Probare id quod agitur. *l. 3. ff. h.* Interponitur autem in continenti, dum negotium geritur: post tempus enim, vel ab absente tutore per nuncium frustra interponitur. *§. 2. Inst. h.*

Quid, si inter tutorem & pupillum negotium sit gerendum?

Dabitur interim ad eum actum curator, qui negotio finito curator esse desinit. *§. fin. Inst. h.*

Valetne hac regula perpetuo, quod pupillus suum possit facere meliorem conditionem sine authoritate?

Valet, nisi hæreditas incunda, vel bonorum possessio petenda; licet sit lucrosa. *§. 1. Inst. h.*

Qui-

Quibus modis tutela finitur. Tit. 22. Lib. 1. Inst. Et quando tutores esse desinant. Tit.60. Lib.5. Cod.

Quibus modis finitur tutela specialiter?

1. Pubertate, quæ in masculis quatuordecim, in fœminis duodecim annis terminatur. *pr. Inst.h.* 2. Existentia temporis vel conditionis adjectæ tutoris dationi in testamento. §.2.5. *Inst.h.*

Quomodo cura finitur specialiter?

1. In minoribus mente & corpore sanis, anno vicesimo quinto. *pr. Inst. de curat.* in furiosis, prodigis, mente captis, mutis, surdis, & perpetuo laborantibus, non aliter quam cum sanitati mentis vel corporis fuerint restituti. *l.1.D.de cur.furios.* 2. Si ad certum negotium sit datus, eo finito. *§.fin. Inst. de author.tut.*

Quæ sunt communes causæ curæ vel tutelæ finiendæ?

1. Mors tutorum aut curatorum sive pupillorum ac minorum, sive naturalis sive civilis. 2. Dignitas quælibet tutoris vel curatoris, quæ à curia liberat. *Nov. 81. c.1. & 2. junct. l.ult.C.decur.*

Vt causæ post pubertatem adsit tutor. Tit.48. Lib.5. Cod.

Annon & post pubertatem tutor adesse debet causæ pupillari?

Quamdiu tutor in curatorem administrationem non transtulit, defensioni causarum pupillarium assistere debet: licet enim tutelæ pubertate finiantur, periculum tamen administrationis non ante finitur, quam cum rationes redditæ, & instrumenta fuerint tradita. *l.unic. C.h.*

Debetne & tutor pubere facto pupillo appellationem à se interpositam prosequi?

Non solum ipse, sed & hæres ejus tenetur appellationis merita probare, antequam reddat rationes. *l. 27. ff. de appellat.*

Quid Iuris circa executionem sententiæ?

Iudicatum tutores vel curatores post pubertatem per-

persequi non tenentur, atque ejus ratione periculo culpæ non subjiciuntur. *l.38.§.12.ff.de administr.tutor.*

Tit. 9. Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt. Tit.39. Lib.5. Cod.

Poßuntne pupilli & minores ex facto tutorum vel curatorum agere vel conveniri?

Possunt: nam contrahendo ex rebus pupillorum & minorum, pupillis & minoribus actionem acquirunt. *l.2.l.4. C. h.* licet etiam pecuniam pupillarem tanquam suam mutuo dederint, vel ex ea prædium sibi comparaverint: nam non eo minus actio ex mutuo aut dominium pupillis vel minoribus acquiritur. *l.2. ff. h.* Vice versa, si in rem eorum pecuniam mutuam sumpserint, ipsi pupilli & minores obligantur. *l.3. C. h.* & si fuerint condemnati, &, antequam satisfecerint, ab officio discesserint, actio judicati adversus pupillos vel adolescentes datur. *l.1.C.h. l.26.C. de administr.tutor.*

Quid, si dolo quid fuerit commissum?

Non nocet pupillis nec minoribus, nisi qua locupletiores ex eo sunt facti. *l.3.& 4.ff.h.*

Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere pro minore, vel conveniri possint. Tit.40.Lib.5.Cod.

Poteſtne unus ex tutoribus agere vel conveniri nomine pupillorum?

Potest. *l.1.C.h.* nisi divisa sit tutelæ administratio per provincias; quisquis enim in sua provincia, non aliena, causas agit. *l.2.C.h.*

Quid, si debitor in una provincia objiciat compensationem ejus, quod sibi debetur à pupillo in alia provincia?

Audiendus est, licet divisio tutelæ sit facta. Nam divisio tutelæ, quæ non juris sed jurisdictionis est, modum administrationi quidem facit, sed non impedit quo minus unius sit patrimonium. *l.36.l.47. In fin. D. de administr. tutor.*

Tit.10.De suspectis tutoribus vel curatoribus. Tit.43.Lib.5.Cod. Tit.fin. Lib.1.Inst.

Quid, si quis ex fide tutelam non gerat?

Hic propter malos mores removendus est à tutela. *t.t.D.h.*

Ex quibus causis suspectus fit tutor?

Si per contumaciam non gerat. *l.3.C.h.* vel fraudulenter aut segniter. *l.5.C.h.* Quæ autem segnities sufficiat, judicis arbitrio est relinquendum. *l.3.§.12.D.h.*

Quid, si faciat tutor, ut alimenta non possint decerni?

Si sui copiam non faciat, dabitur pupillo curator, quo authore pupillus in bonorum possessionem mittendus, & quæ mora deteriora sunt futura, distrahenda sunt.*l.3.§.14.D.§.9.Inst.h.* verum, si præsens contendat, non posse pupillo propter inopiam decerni, dabuntur pupillo advocati, &, si tutor mendacii convincatur, extra ordinem punietur.*d.l.3.§.15.*

Quid, si tutor accusatus offerat satisdationem?

Nihil id proderit. Expedit enim rem salvam habere, quam tabulas cautionis. *l.5. & 6.C.h.*

Quid, si tutor ante tutelam, sive ejus administrationem male se gesserit?

Si quid admisit, antequam tutor esset, quamvis in bonis pupilli, non potest suspectus postulari. *l.3.§.5.D.h.* secus, si, cum tutor esset antequam administraret, quid commiserit. *§.5.Inst.h.*

Possuntne omnes suspectos postulare?

Possunt: imo & mulieres. *§.3.Inst.h.* quin & puberes ex consilio necessariorum; non autem impuberes. *§.4.Inst.h.l.7.D.h.*

Qui possunt fieri suspecti?

Omnes, cujuscunque sunt generis. Patronis vero hoc datum est, ut removeri quidem possint, sed non fiant infames, licet dolum commiserint.*§.2.Inst.h.* Et consanguineis, si negligentiores sint, adjungitur curator ad administrandum. *l.9.D.h.*

Quis est effectus hujus accusationis?

Simulac ea est proposita, statim adimitur tutori administratio. *l.7.C.h.* quod ex favore pupillorum receptum

receptum est contra regulam communem, quæ vult, ne ab executione fiat initium. *l.2.C.de execut. rei jud.* &, si accusatio vera deprehendatur, & sufficiens videatur causa, non tantum removendus est tutor, sed & ob dolum tantum fit infamis. *l.3.§.fin. l.4.ff.§.6.Inst.h.* &, si quid gravius concurrat, extra ordinem punitur. §.9.10. *Inst.h.*

Estne idem juris in lata culpa quod est in dolo, ut infamia tutor notetur?

Nequaquam. *d. l.3.§.fin. & l.4. l.fin.C.h.t.* Verum quidem est, quod, cum agitur tantum de damno resarciendo, lata culpa veniat nomine doli: sed hoc non procedit, cum de infamia, vel capitis, aut alia graviori pœna quæritur.

PANDECTARUM
LIBER XXVII.

Tit.1.De excusationibus. Tit.62. Lib.5.Cod. Si tutor vel curator reip. causa aberit. Tit. 64. Lib.5. Cod. De excusationibus veteranorum. Tit.65. Lib. 5. Cod. Qui numero liberorum se excusant. Tit.66. Lib.5. Cod. Qui morbo. Tit.67. Cod.eod. Qui ætate. Tit. 68. Cod. eod. Qui numero tutelarum. Tit. 69. C.eod. Ne tutor vel curator vectigalia conducat. Tit.41. Lib.5. Cod.

Possuntne tutores vel curatores sese excusare?

Possunt, sive sint testamentarii sive legitimi sive dativi. Nam, licet legitimi tutores vi legis & ex jure sanguinis spem hæreditatis habeant, tamen, quia ea spes certa non est, & victuri sperantur pupilli vel minores, ne contra juris rationem graventur, etiam excusabuntur, siquidem causa fuerit justa. *l.30.§.2.ff.h.*

Qua

Quæ est prima causa?

Numerus liberorum, Romæ trium, in Italia quatuor, in provinciis quinque. Si sint 1. Superstites, vel in acie amissi. 2. Legitimi & naturales simul, sive primi gradus, sive ex filio descendentes, sive in potestate, sive non: non, si descendant ex filia, vel si sint naturales vel legitimi tantum. *pr. Inst.h.*

Quæ est secunda?

Administratio rerum fisci, & conductio vectigalium. §.1. *Inst.h.l.unic. C. ne tut. vel curat. vectigal.* Imo, qui rationes tutelæ non reddidit, non potest vectigalia conducere, sub pœna falsi. *d.l.unic.*

Quæ est tertia?

Absentia reipublicæ causa: & datur interim curator. In hac re hoc speciale est, quod absentes post reditum anni habeant vacationem à novis tutelis, at ante agnitas statim à reditu recipiant. §.2. *Inst.h.*

Atqui multis locis dicitur, quod interim tutor detur. l.12. D. de tutel. l.3. §.10. D. de suspect. l.9. D. de tutel. & ration. distrah.

Id accipiendum est, cum quis trans mare abest. quo casu in totum tutela finitur. *l.11. §.2. D. de minor.* Deinde non infrequenter nomen tutoris pro curatore, vel curatoris pro tutore ponitur.

Quæ est quarta?

Potestas cum dignitate conjuncta. §.3. *Inst.h.*

Quæ est quinta?

Lis de omnibus bonis, vel hæreditate, quæ tutori est cum pupillo, vel curatori cum adulto. §.4. *Inst. l.16. C.h.*

Quæ est sexta?

Translatio domicilii ex rescripto principis, scientis tutorem esse. *l.12. §.1. D.h.*

Quæ est septima?

Onus trium tutelarum. §.5. *Inst.h.l.unic. C. qui num. tutel.* modo tutelæ non sint affectatæ. *d.* §.5. *& l.unic.* Vna vero ita diffusa, ut pro tribus sufficiat, etiam excusat. *l.31 §.fin. D.h.*

Quid, si duæ sint species diversæ vacationis non sufficientes?

Non sufficient ad excusationem: ut, si quis duos habeat filios, & duas tutelas, *d.l.unic.*

Diversitas tutelarum ex quo æstimatur?

Non ex personis, sed ex administratione & patrimonio: quia propter onus administrandi datur excusatio. *d.* §.5.

Quæ est octava?

Paupertas, propter quam datus tutor non recte superesse potest negotiis pupilli. *l.7.ff.h.*

Quæ est nona?

Adversa valetudo sontica, per quam quis sua non potest administrare; ut, si luminibus sit captus, surdus, aut mutus, furiosus. *l.unic.C.qui morb.* Sed, si quis ita æger sit, ut non omnino dimitti debeat à tutela, solet in ejus locum curator dari. *l.*10.§.*fin.ff.hic.* uti etiam, si non sit perpetuo furiosus. *l.*12. *pr.h.*

Quæ est decima?

Imperitia literarum, si talis sit tutela, quæ desiderat peritiam, vel si sit conjuncta rusticitas. Si vero talis sit tutela, ad quam peritia directo non requiritur, datus tutor non expers negotiorum gerendorum excusationem non habet. §.8. *Inst. junct.l.6.*§ *fin.ff.h.*

Quæ est undecima?

Inimicitia capitalis, ad quam reconciliatio non intervenit, quam tutor datus exercuit adversus patrem pupillorum. *l.6.* §.17.*ff.h.*

Quæ est duodecima?

Datio vexandi causa. quæ fit in hunc finem ut tutor subjiciatur multis difficultatibus. §. 9. *Inst. h.* publice enim interest amico affectu tutores dari. *l. unic. C. si propt. inimicit.*

Quæ est decima tertia?

Controversia status, quam tutor à patre pupillorum passus est, vel quam tutor pupillo bona fide movet. §.12. *Inst.l.6.*§.*pen ff.h.*

Quæ est decima quarta?

Ætas major septuaginta annis. *l.unic.C.qui ætat.*§.13. *Inst.h.* quæ in muneribus vere publicis semper non præbet excusationem, & aliquando in iisdem non exspectanda est.

Possuntne minores admitti ad tutelam?

Nullo modo, quia qui alterius cura regitur, alii tutor vel curator esse non potest. *d.*§.13.

Quæ

Quæ est decima quinta?

Conditio veteranorum, si non ad filiorum militum vel conveteranorum curam & quidem unicam sint vocati. *l.2.C.de excus. veteran.* Milites autem licet velint tutelam non possunt administrare. §.14.*Inst.h.*

Quæ est decima sexta?

Professio artium in iis, qui intra numerum sunt & in sua patria eas docent. §.15. *Inst.h.* imo & in iis, qui supra numerum sunt & in aliena patria morantur, si valde disciplinis sint instructi. *d.l.6.*§.10. Legum vero Doctores non habent remissionem, nisi Romæ doceant. *d.l.6.* §.12.

Quæ est decima septima?

Qui tutelam administravit, non cogitur esse curator. §.18.*Inst.h.* Verum moribus id non obtinet.

Quæ est decima octava?

Adsumptio in consilium principis. *l.30.pr.D.h.*

Quid, si quis promiserit se suscepturum tutelam?

Non poterit excusationibus uti, cum per promissionem suam iis renunciaverit. §.9. *Inst. h. l 29. D. de testam. tutel.* nisi post novæ excusandi causæ emerserint. *arg.l.12.D.de Transact.*

Quid, si quis alleget, se fuisse ignotum patri pupillorum?

Non præbet ea res excusationem.§.10.*Inst.h.*

Quid faciet qui se excusare vult?

Non appellabit, sed causas coram judice, sive unam sive plures habuerit, intra 50 dies continuos numerandos à tempore quo scivit se datum proponet. §. 1.6. *Inst.h.* l.13 ff. §.

Licetne ergo appellare, si rejecta sit excusatio?

Licet. *l.1.*§.1. & 2. *D.quand.appell.* cum in aliis muneribus publicis ab ipsa datione soleat appellari. *d. l.1.* §.1. & 2.

Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit. Tit.36. Lib 5. Cod.

Quid, si tutor vel curator injustam vel falsam causam allegans fuerit excusatus?

Tutela vel cura periculo ejus erit ab eo tempore, quo administrare debuit.§.*fin.Inst.de excus.l.1.& t.t.C.h.*

Tit. 2. Vbi pupillus educari vel morari debeat. Et de alimentis ei præstandis. Tit. 49. Lib. 5. Cod.

Vbi pupillus est educandus?

Maxime apud matrem, nisi ad secunda vota transierit. *l.* 1. *C. h.* Et, si controversia inter matrem & agnatos vel tutores oriatur, judex statuet, inspecta qualitate & conditione personarum. *d. l.* 1. In specie vero judex rationem habebit, ne educet is, qui successionem sperat, si de ejus malitia vel minima sit suspicio. *l.* 2. *C. h.* vel sit is, qui pudicitiæ insidiari aut pupillum ad malos mores perducere possit. *l.* 1. §. 1. *l.* 5. *ff. h.* Nonnunquam ob causam etiam judex recedet à voluntate patris. *d. l.* 1. §. 2. *ff. h.*

Cogine potest, quem judex eligit, suscipere pupillum alendum?

Nullo modo, nisi libertus, parens, affinis, cognatus, hæres vel legatarius sit patris. *d. l.* 1. §. 2. 3. *ff. h.*

Potestne & apud vitricum educari?

Si æque commode possit pupillus educari apud alium, præteritur vitricus. *l.* 1. *ff. & l.* 1. *C. h.*

De alimentis pupillo præstandis. Tit. 50. Lib. 5. Cod.

Quomodo educandus pupillus?

Præstabuntur non tantum alimenta, sed & sumptus in disciplinas & servitia, secundum modum, quem Prætor arbitrabitur. *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *pr.* §. 1. 4. *ff. h.* vel qui conveniat facultatibus pupilli. Nec tantum reputabit tutor, quantum dedit, si plus æquo dedit, sed quantum dare debebat. *d. l.* 2. §. 1.

Quid statuendum est in divitibus vel egenis?

In amplis patrimoniis non cumulus patrimonii, sed quod exhibitioni frugaliter sufficit, modum alimentis dabit. *d. l.* 3. §. 3. *ff. h.* ita ut semper aliquid ex reditu supersit. Si non constet de modo facultatum, cognitio ea de re est suscipienda. *d. l.* 3. §. 4. Et, si tutor non fideliter suggesserit Prætori statum bonorum, & supra vires

sint

ſint decreta à Prætore alimenta, alimentorum omnium non habebitur ratio. *d. l.* 2 §. 2. Si vero pupillus ad egeſtatem ſit deductus poſt alimenta decreta, diminui debent, quæ decreta ſunt, quemadmodum augeri, ſi auctum ſit patrimonium. *d. l.* 3. §. *fin.* Qui autem adeo ſunt egeni, ut ſe ex ſuis ſuſtentare nequeant, non ſunt alendi à tutore. *d. l.* 3. §. *fin.* ne officium eorum iis ſit damnoſum; ſed mittendi ſunt ad proximos, ut illi eos alant, ſi poſſint.

Quid, ſi tutor ſimpliciter aluerit pupillum?

Officio judicis congruit impendia in alimenta & diſciplinas tanquam reputationes non improbas admittere. *d. l.* 2. *D. h.* Nec ferendus eſt juvenis, qui, cum præſens eſſet ſtudiiſque eruditus aut alitus, ſi ea per alium ſe conſecutum non probet, ſumptus recuſat, quaſi vento vixerit, aut nullo liberi hominis ſtudio imbui meruerit. *l.* 2. *C. h.*

Tit. 3. De tutelæ & rationibus diſtrahendis, & utili curationis cauſa actione. Arbitrium tutelæ. Lib. 5. Cod. Tit. 51.

Quæ actiones ſunt ex tutela vel cura?

Actiones ex tutela dicuntur arbitria: & ſunt vel directæ, vel utiles. Directæ ad tutelam; utiles ad curam referuntur. Directæ dantur pupillis contra tutores, ut reddant rationes adminiſtrationis, &, quidquid pupillis debetur, reſtituant. *l.* 9. *C. h.* reſarciantque damnum, quod illatum eſt, præſtentque lucrum, quod non eſt acquiſitum ſed acquiri poterat. *l.* 7. *C. h.*

Secundum quæ debent rationes reddi?

Secundum fidem inventarii rite confecti; huic tam diu ſtatur, donec contrarium expreſſe probetur. huc facit *l* 1. *& fin. C. h.*

Annon & aliæ directæ dantur?

Sunt quæ nominantur in ſpecie de rationibus diſtrahendis, quibus controvertitur de rebus, quas tutores ſubtraxerunt vel interceperunt. Hæ competunt in duplum, & non dantur contra hæredes, niſi qua pervenit. *l.* 1 § *pen. l.* 2. *pr. &* §. 2. *ff. h.*

Quando dantur actiones directæ, sive de distrahendis rationibus, sive aliæ?

Demum tutela, non tantum pubertate, sed & alio quovis modo finita. *l.* 1. §. *fin. l.* 4. *ff. h.*

De in litem jurando. Tit. 35. Lib. 5. Cod.

Quid, si tutor vel curator conventus non restituat inventarium vel cætera instrumenta?

Defertur juramentum in litem, tam ex lata culpa, quam dolo. *l.* 1. 2. *ff. h.* Sin autem nec dolus nec lata culpa intervenerit, judex de veritate rei tantum cognoscet. *d. l.* 2. *in fin.*

Potestne hoc juramentum deferri hæredibus tutorum?

Non, si non dolus vel lata culpa ipsorum hæredum arguatur. *l.* 1. *&* 4. *C. h.* Cum vero lis contestata cum ipso tutore, partes suas judex interponet, arbitrabiturque, an contra hæredes in litem sit jurandum. *d. l.* 4. *&* 5.

Si tutor vel curator non gesserit. Tit. 55. Lib. 5. Cod.

Quid, si tutor vel curator non gesserit?

Non eo minus conveniri potest, &, si plures dati neglexerint administrationem, omnes sunt conveniendi. *l.* 1. *&* 2. *C. h.* In hac autem re sequi oportet regulam, traditam supra *tit. de dividenda tutela.*

De usuris pupillaribus. Tit. 56. Lib 5. Cod.

Quæ usuræ à tutore sunt præstandæ?

Si tutor pecuniam pupillarem non potuerit hominibus idoneis credere, vel in emptionem prædiorum convertere, nullas debebit. *l.* 3. *C. h.* Si clam in suos usus converterit, centesimas. *l.* 38. *ff. de negot. gest.* aliàs tantum ordinarias *l.* 1. *C. h. l.* 7. § 4. *ff. de administr. tutor.*

Quamdiu currunt hæ usuræ?

Donec rationes sint redditæ, etiamsi finitum sit officium. *d. l.* 7. §. *fin. l.* 46. §. 3. *ff. eod.* Sin autem tutor liberari velit ab usuris, interpellabit frequenter curatorem, ut rationes accipiat, & provocabit ad judicem, & hoc facto sufficiet sola reliquorum oblatio sine ulla depositione, ut sistatur cursus usurarum. *l. fin. C. h.*

Tit. 4.

Tit. 4. De contraria tutela & utili actione. Tit. 58. Lib. 5. Cod.

Quæ sunt contrariæ tutelæ actiones?

Dantur directo tutoribus, utiliter & curatoribus, ut indemnes ratione administrationis serventur. *l. ult. C. h.* & non tantum iis refundantur impensæ utiliter factæ, sed & præstentur usuræ. *l. 3. §. 4. ff. h.* quatenus compensari non possint. *l. ult. C. h.* ut etiam liberentur à fidejussionibus, quas in administratione præstiterunt, & similibus oneribus ac molestiis.

Quando hæ actiones instituuntur?

Tutela finita, nisi quis pro tutore negotia gesserit: tunc enim statim locus erit huic judicio. *d. l. 1. §. 3. ff. h.* Imo competunt hæ actiones, licet tutelæ judicio non agatur. *d. l. 1. §. fin.*

Si mater indemnitatem promisit. Tit. 46. Lib. 5. Cod.

Quid, si mater indemnitatem promiserit?

Æque tutor ex administratione potest conveniri: quinimo & tutor ex eo nihil commodi vel securitatis consequetur, quia est species intercessionis, quæ infirmatur, per SConsultum Velleianum. *l. 1. C. h.* nisi specialiter decreto sit comprehensum, tutorem dari periculo matris. *l. fin. C. h.*

Quid, si mater administrationem suscipiens promiserit tutori indemnitatem?

Tenebitur, quia magis suum quam alienum negotium gessit. *l. 2. C. h. junct. l. 6. pr. D. ad SC. Velleian.*

Tit. 5. De eo, qui pro tutore vel curatore negotia gessit. Tit. 45. Lib. 5. Cod.

Quid, si quis administraverit pro tutore negotia, cum tutor non esset, vel jure dari non posset?

Tenetur actione pro tutelæ *l. 1. pr. D. h.* ex administratione, ac si tutor fuisset. *l. 1. C. h.* non tantum ob ea quæ gessit, sed & quæ gerere debuit. *d. l. 1. §. fin. D. h.*

Sin autem omnino non attigerit quædam negotia, tenebitur eorum nomine tunc tantum, cum alius omnia gesturus fuisset. *d.l.*1. §.*fin.* viceversa ob ea, quæ gessit, ei, qui pro tutore gessit, si quid eorum nomine absit, contrarium dabitur judicium. *l.fin.D.h.*

Tit.6. Quod falso tutore gestum esse dicetur.

Quid, si quid à falso tutore sit gestum?

Ei, qui ignorans cum eo contraxerit, datur restitutio in integrum. *l.* 1. §.*fin.* non ei, qui sciverit, nisi sit minor. *d.* §.*fin.* & *l.*4.*D.h.* & agitur in id, quod interest revera. *l.*7.§.2.& 3.*ff.h.*

Quid, si in judicio quasi tutor agat falsus tutor?

Potest in qualibet parte judicii instar falsi procuratoris. *l.* 24. *C. de procurat.* exceptione removeri, etiamsi probet suam intentionem. *l.*2.*C.h.*

De hæredibus tutorum vel curatorum. Tit.54. Lib.5. Cod.

Annon præter ipsos tutores & alii tenentur?

Tenentur varii. 1. Hæredes tutorum, in quos tale judicium transfertur, quale defunctus suscepit. *l.fin.*§.1. *D. de fidejussor. tut.* Et, si inchoatum sit judicium cum defuncto, tenentur de omnibus respondere, de quibus tenebatur defunctus, etiam de levi culpa. Cæterum, si lis non sit inchoata, tantum dolum & latam culpam præstant. *l.*1.*C.h.*

Tenenturne perficere hæredes negotia à defuncto inchoata?

Tenentur, modo legitimæ sint ætatis, & masculi. *l.* 1. *pr. D. de fidejussor. tutor.* Debentque præstare eodem modo rationes & usuras, quo ipse tutor. *l.*1.§.1.*l.*3.*D. eod.* Et, si tutores defuncti pecuniam pupillarem agitaverint, hæredes eorundem præstabunt usuras, quantas judex constituerit æquitati convenire. *l.* 4. §. 2.*D. eod.*

Tit. 7. De fidejussoribus & nominatoribus. Tit. 57. Lib. 5. Cod.

Qui secundo loco tenentur?

Tutorum fidejussores, sive expresse intervenerint, sive tacite; uti, si præsentes sine contradictione passi sunt sua nomina referri. Etiam illi, qui nominarunt tutores, vel qui affirmarunt eos idoneos esse. *l*.4. §. *fin. D. h.*

Habentne hi fidejussores beneficium ordinis?

Habent. *Nov*.4.*c*.1. imo &, si plures sint, divisionis. *l*.6. *D*.*h*.*l*.1.§.10. & 11. *D. de tutel. & ration.* si pupillus ipse non agat. *l. ult. rem. pupill. D. h.*

Qui præterea conveniri possunt?

Honorarii tutores vel curatores. *l*. 3. §. 2. *D. de administr. tutor.* & alii contutores, qui administrarunt, non divisa per testatorem, judicem vel legem tutela, vel qui suspectos non reddiderunt eos, qui administrarunt. *l*.2. *C. de divid. tutel.* de quibus supra.

Tit. 8. De Magistratibus conveniendis, & eorum hæredibus. Tit. 75. Lib. 5. Cod.

Quinam ultimo loco tenentur ad securitatem pupillorum?

Datur actio subsidiaria adversus magistratum, qui nullam vel non satis idoneam cautionem exegit à tutoribus vel curatoribus. *l*. 1. 4. & 5. *C*. *h*. etiam adversus hæredes eorum, ob dolum & latam culpam, ut & scribas, quibus mandatum fuit inquirere, si negligentes fuerint. *l. ult. C. h.* Non autem contra majorem magistratum, qui non solet satisdationem exigere. §. *fin. Inst. de satisdat. tutor.*

Daturne hæc actio in totum ordinem?

Nequaquam, &, si ordo in se periculum receperit, tantum præsentes conveniri possunt. *l*. 1. *D*. *h*. Fidejussores autem magistratus, qui & quia rempublicam, non pupilli, salvam fore promiserunt, non tenentur. *d*. *l*. 1.

Quid, si ab initio fuerit idoneus tutor, & satisdatio non sit facta?

Id non magistratui ad excusandum sufficit: verum, si in

si is satisdederit, quamvis postea lapsus sit facultatibus, nihil magistratui imputabitur. Non enim magistratus fortuitos casus & fortunam pupillo præstabit.

Quid, si satisdatio non sit exacta, & tutor idoneus fuerit eo tempore, quo tutela agitur?

Nihil magistratus præstabit. *d.l.1.§.12.*

Quis probare debet idoneum fuisse, vel non?

Magistratus tenetur docere idoneum fuisse tempore satisdationis, non contra pupillus: quia ad magistratus officium erat inquirere. *d.l.1.§.13.*

Tit. 9. De rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienandis vel supponendis. Tit. 71. Lib. 5. Cod.

Possuntne res pupillorum vel minorum à tutoribus vel curatoribus alienari?

Non possunt sine decreto. *l.22.C.de administr. tutor.* & justa causa, nisi sint res, quæ servando servari non possunt. *d.l.22.*

Quid venit nomine alienationis?

Omnis actus per quem dominium transfertur; uti venditio, permutatio, donatio (nisi donatio fiat propter nuptias, vel ob dotem.) *d.l.22.l.4. C. de præd. min.* in solutum datio. *l.15. C.eod.* transactio. *d.l.4.* (nisi ita sit facta, ut res retineatur. *l. 46. in fin. D. de administr. tutor.*) divisio, ad quam provocant pupilli vel minores. *l.1.§.2. l.7. D.h. l.17. C. de præd.min.* repudiatio commodi delati. *l.5.§.8. D.h.* In hypothecam vel Emphyteusin perpetuam datio. *l fin. C. de reb. non alien.*

Quæ requiruntur, ut possit fieri alienatio ex decreto?

Ut sit justa causa. sic in transactione, ut jus valde sit dubium: in divisione, ut socius sit rixosus, vel periculum sit, ne dilapidet: in venditione, ut sit æs alienum, & ex aliis rebus non possit exsolvi. *l. 1. 5. §. 14. D. h. l. 12. C. de præd. min.* sive sit paternum sive proprium, modo sit urgens, grave & incommodum minori. *d. l.5.§ 9.*

An utilitatis causa venditio possit celebrari?

Nusquam ea causa recepta est; imo & rejecta. *l. 13. D. h.* Verum si magna sit utilitas, subveniri debet. *arg. l.11. D. de rit. nupt. l.7. C. de contrah. stipul. l.28.§.1. D. de pact.*

In

In qua debet fieri inquisitio?

Ea sunt elegantissime descripta *l. 5. §. 9. 10. 11. & seqq. D. h.* & , si obreptum sit judici, nihil id nocebit læsis, sed integra manebit iis actio.

Quid, si sine decreto, vel ex decreto nimis vili pretio, fiat alienatio?

Si sine decreto, manet dominium penes pupillos vel minores; si nimis vili pretio per decretum fiat alienatio, dabitur causa cognita restitutio. *l. 11. C. de præd. minor.*

Quid, si minor alienationem sine decreto factam sequi velit, major autem ab eo resilire?

Non potest major resilire: nam debet sibi imputare, si damnum patiatur, quod cum eo contraxerit, quem sciebat, vel scire poterat valide non obligari. *l. 13. §. 29. D. de act. empt.*

Debetne necessario decretum præcedere?

Non est necesse: quia effectu idem est jubere, & ratum habere. *l. fin. C ad SC. Maced.*

Potestne, quia publice facienda est venditio, ipse tutor emere?

Non prohibetur; modo bona fide omnia gerantur. *l. 2. §. 8. D. pro empt.* unde si minoris emerit, tutelæ judicio non tenebitur, nec obstat *d. l. 2. §. 8. in fin.*

Potestne, si ex decreto facta sit venditio, emptor tuto curatori solvere?

Potest. *l. 7. §. fin. D. de curat. furios.* Sic tamen, ut, si læsio sit facta, non denegetur restitutio. *l. 1. & 2. C. si advers. vendit.*

Quando decreto opus non est. Tit. 72. Lib. 5. Cod.

Quando non opus est decreto?

1. Si major minorem provocaverit ad divisionem. *l. penult C. de præd.* 2. Si pater, vel alius testator alienationem jusserit vel fieri permiserit. *l. 1. & 3. C. h.* licet etiam testamentum factum sit irritum. *l. fin. ff. h.* 3. Si princeps concesserit. *l. 2. C. h.* 4 Si pater, vel is, cui pupillus successit, stipulanti fundum spoponderit. *l. 5. §. 6. ff. de reb. eor.* 5. Si parens, vel is, cui successit pupillus. *l. 1. C. h.* vel etiam ipse pupillus cum pacto de retrovendendo

dendo emerit. 6. Si sit necessaria distractio; veluti ex pignore, quod decreto constitutum est. *l. 7. §. 1. ff. de reb. eor. l. 1. C. de prad. minor.* 7. Si magistratus mittat in possessionem bonorum. *l. 3. §. 1. ff. eod.* 8. Si minores testamento alienent. *arg. l. 5. ff. qui testam fac. possunt.* 9. Si pupilli delinquant, & ex delicto bona publicentur. *arg. l. 111. ff de R. I. junct. l. 3. § 1. ff. de reb. eor.*

Quid, si pater sit curator liberorum?

Etiam requiritur decretum; verum pronior erit judex ad consentiendum. *l. 7. §. 2. ff. de reb. eor.*

Quid, si judex permiserit vendere, & tutores rem obligaverint?

Nullius momenti est oppigneratio, quia aliud à tutoribus est factum, quam decretum erat à judice. *d. l. 7. §. 3.*

Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit. Tit. 73. Lib. 5. Cod.

Quid, si quis ignorans rem esse minoris sine decreto emerit?

Bonæ fidei emptor, postquam minor ad legitimam ætatem pervenerit, incipiet usucapere. *l. 1. in fin. l. 3. & fin. C. h.* Qui autem scivit rem esse minoris, non usucapiet, sed tenetur quovis tempore vindicanti restituere cum fructibus. *l. 2. C. h.*

Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit. Tit. 74. Lib. 5. Cod.

Quid, si major factus alienationem sine decreto factam, ratam habuerit?

Sive expresse, sive tacite per minoris vel ejus hæredis silentium quinquennale post legitimam ætatem confirmata sit alienatio, habebit ea plenum effectum, nisi donatio simplex sit facta: ad hanc enim supra legitimam ætatem 10 anni inter præsentes, 20 inter absentes requiruntur. *l. ult. C. h.*

De

De curatoribus furioso, & aliis extra minores dandis. Tit. 70. Lib. 5. Cod.

Habentne ea, quæ dicta sunt de alienatione & similibus, locum in furioso vel prodigo, eorundemque curatoribus?

Non dubitatur, ob sententiam orationis. *l.* 8. §. 1. *l.* 11. *D. de reb. eor.*

Estne quid singulare in furiosis?

Quod hæreditatem, sibi delatam tempore furoris, non transmittant ad suos propinquos, sed ad eorum, à quibus bona sunt profecta. *l.* 8. §. 8. *C. h.*

Quomodò interdicitur prodigo bonis?

Ad instantiam proximorum. *l.* 12. §. 1. *D. de tutor. & curat. dat.* inter quos filius comparere non debet, nec filius prodigo patri curator est dandus. *l.* 1. §. 1. *D. h.* Quinimo & judex ex officio & nemine petente potest interdicere: semper autem desideratur magistratus sententia. *l.* 16. §. 1. *D. h.* licet etiam prodigalitas sit notoria.

Atqui lege prodigis interdicitur bonis. l. 1. D. h. l. 6. D. V. O.

Lege fit interdictio, qua lex potestatem interdicendi defert & vult eam fieri: verum magistratus, quia res facti est, eam facit. *arg. l.* 32. *ff. de usur.*

Quid, si quis notorie sit prodigus, potestne contrahere, testamentum facere?

Potest. *arg. l.* 10. *ff. h.* qui autem crediderit luxurioso, sciens quod is scorto mox sit daturus nummos, creditum amittit. *l.* 12. §. 11. *ff. mand. l.* 8. *ff. pro emptor.*

Quando prodigus desinit esse in cura?

Cum ad sanos mores redierit, ita tamen ut accedat sententia judicis. *arg. l.* 1. *ff. h. t.*

QUINTA PANDECTARUM PARS.

LIBER XXVIII.

Tit. I. Qui teſtamenta facere poſſunt, & quemadmodum teſtamenta fiant. Tit. 22. Lib. 6. Cod. Tit. 12. Lib. 2. Inſt.

De teſtamentis ordinandis. Tit. 23. Cod. Lib. 6. & Tit. 10. Inſt. Lib. 2.

I. De variis ſpeciebus teſtamentorum, eorumque definitionibus.

Quid eſt teſtamentum?

In genere acceptum denotat omnem ultimam voluntatem. hoc ſenſu appellatur teſtatio mentis. *pr. Inſt. h.* & definitur, „juſta voluntatis noſtræ ſententia de eo „quod poſt mortem noſtram fieri veli-„mus. *l. 1. ff. h.*

Quid intelligimus per juſtam voluntatem?

Non ſolemnem, non omnibus numeris perfectam, ſed legibus conformem. licet enim codicillus nullam ſolemnitatem in ordinando deſideret. *§. fin. Inſt. de codicill.* nec complectatur univerſalem, & perfectam de rebus omnibus diſpoſitionem: tamen, cum in eo etiam regulæ juris ſint ſpectandæ. *l. 17. §. fin. ff. de teſtam. mil.* eſt ſuo modo juſta diſpoſitio. Inde eſt quod teſtamenti nomine veniat, & pars teſtamenti dicatur. *l. 2. ff. teſt. quemadm. aper. l. 1. §. 2. & ſeqq. ff. de tabul. exh.*

Atqui nominatim diſtinguuntur codicilli à teſtamentis. l. 7. C. de codicill.

Id fit, cum teſtamenta in ſpecie accipiuntur, non cum in genere.

Cur

Cur dicitur in definitione, nostræ voluntatis?

Vt testamentum distinguatur à contractibus. nam in testamentis tantum est disponentis voluntas; in contractibus vero duorum vel plurium. *l.31. ff. de oblig. & act.* Ex hoc apparet, donationem mortis causa factam non referri ad testamentum, cum fiat ex consensu duorum. *l.38. ff. de mort. caus. don.*

In quas species distribuitur testamentum in genere acceptum?

Aut est in specie sic dictum, aut codicillus. *d. l. 7. C.* §.2. *Inst. de codicill.*

Imo videntur plures esse species, uti legatum, fideicommissum, epistola codicillaris, donatio mortis causa?

Nequaquam. Legata enim vel fideicommissa sunt relicta testamento, vel codicillis. Donatio mortis causa fit per contractum: nec pertinet ad jus testandi, nisi effectu tenus. Epistola codicillaris, est codicillus. & quamvis nonnunquam quoad verba testamentis & codicillis opponatur; non tamen est species distincta à codicillis, quia oppositio, quæ inter codicillos & epistolam codicillarem fit, non est tanquam inter diversas species, sed genus & speciem: vel in tali oppositione codicilli accipiuntur pro omnibus illis speciebus codicillorum, qui per modum epistolæ non formantur; & epistola pro iis codicillis, qui tantum per epistolæ formam fiunt.

Quid est testamentum in specie?

Est id, quod habet hæredis institutionem. §.2. *Inst. de codicill.* Hoc testamentum secundum excellentiam ubique fere testamentum appellatur.

Quomodo distinguitur?

Est vel solemne, vel minus solemne. Solemne, ad quod ordinariæ solemnitates adhibendæ sunt. *l. 1. D. de injust. rupt.* Minus solemne, quod non omnes, vel nullas desiderat.

Quomodo distinguitur solemne?

Est vel scriptum, vel nuncupativum. Scriptum, quod scripto & non aliter conficitur. Nuncupativum, quod sine scriptis fit. §.3. *& fin. Inst. h.*

2. Qui teſtamenta facere poſſunt.

Quid deſideratur in omni teſtamento?

Vt, qui condit teſtamentum, ejus faciendi poteſtatem habeat, & id legitime ordinet. *l.4.ff.h.*

Qui poſſunt teſtamentum condere?

Non omnibus permiſſum eſt. Faciendi autem jus nonnullis non eſt propter poteſtatem. Hoc modo ſervi teſtari nequeunt. *l. 16. 19. ff. h.* licet etiam liberi facti deceſſerint. *d.l.19.* & filiifamilias: cum pugnare videatur cum decore patriæ poteſtatis, ut, qui in poteſtate eſt, de univerſis bonis diſponat. *d.l.16.19.* Nec valebit teſtamentum à filiisfam. conditum, licet poſtea ſui juris ſint facti. *d.l.19.*

Quid, ſi parentes conſenſerint?

Cum ratio, ob quam denegata eſt poteſtas filiisfamilias, ſit ex jure publico, & ipſa teſtamenti factio ſit juris publici. *l.3.ff.h.* & nemini competat, niſi cui jus publicum conceſſerit, patris conſenſus nihil hic operatur. *pr. Inſt.quib.non eſt permiſſ. l.6. ff.h.*

An igitur nullo caſu filiifamilias teſtari poſſunt?

Poſſunt de peculio caſtrenſi vel quaſi, non de adventitio. *d.pr.Inſt.l.11.C.qui teſtam.facer.poſſ.*

Quid ſtatuendum de adventitio peculio, in quo pater non habet uſumfructum?

Filiosfamilias de eo teſtari non poſſe: quia tantum conceſſa eſt iis teſtamenti factio de caſtrenſi vel quaſi. *d. l. 11.*

Atqui directo contrarium innuitur in Nov.117.cap.1.§.1. l.8.§.5.verſ.filiis.C.de bon.quæ lib.l.50 ff.ad SC.Trebell.

Nihil obſtant dicti textus. Nam *d. Nov.* loquitur de adminiſtratione bonorum, ut ipſe contextus ſatis indicat. Et *d.l.8.§.5.* explicatur per *d. l. 11. C. qui teſtam. facer.* Deinde *d.l.8. §.5.* tantum habet argumentum à contrario ſenſu, quod contra alias leges non procedit. Et verba *in d.§.5.conſtitutus uſusfructus* ſic accipi debent, ut dicatur conſtitutus etiam is, qui ſpecialiter ademptus eſt, cum per legem ſit conſtitutus in omni peculio adventitio, & per accidens fiat, quod adimatur. Neq; etiam eo tempore, quo *d.l.8.* lata eſt, fuit permiſſum adimere uſusfructum, & ſic is textus non poteſt intelligi

de

de adempto uſufructu. In *d.l.* 50. tantum eſt comparatio ſecundum quid, non omnia.

Suntne plures, qui ob poteſtatem teſtari nequeunt?

Sunt capti ab hoſtibus. §.*ult. Inſt. ubi non eſt permiſſ. l.8.ff.eod.* Obſides. *l.*11 *ff.eod.* niſi iis permittatur. Pariter & illi, qui de ſuo ſtatu dubitant, vel errant. *l.* 14. 15. *D. qui teſtam. facer. poſſ.* damnati pœnæ capitalis. *l.*8. §.1. *& fin. D.eod.* Quod & novo jure civili verum eſt, cum *Auth. Bona damnatorum C. de bon.damn.* non largiatur damnatis ad mortem teſtamenti factionem, ſed hæredibus ab inteſtato, adſcendentibus & deſcendentibus & ex latere junctis uſque ad tertium gradum hæreditatem addicat.

Annon ex aliis cauſis nonnulli nequeunt teſtamentum condere?

Aliqui ob defectum animi, uti mente capti. §. *Inſt. quib.non eſt permiſſ.* furioſi, impuberes. *d.*§.1. nec non prodigi, quia furioſis aſſimilantur. §.2. *Inſt eod.* Nonnulli ob vitium corporis vel in totum vel certo modo, uti ſurdi, muti, vel cæci.

Quid, ſi furioſi dilucida habeant intervalla?

Valent teſtamenta iis temporibus, quibus mente valent, facta. *d.*§.1. & ſi factum ſit teſtamentum à furioſo dilucida habente intervalla, in dubio præſumitur valere. *arg.d.*§.1.*junct.l.*5.*C. de codicill.*

Quo tempore pubes condit teſtamentum?

Etiam ipſo die natali, quo ingreſſus eſt pubertatem. *l.*5.*D.qui teſtam. facer.* & ſi fecerit cum impubes eſſet, per pubertatem non redditur validum. *l.*19. *D. eod.*

Quid, ſi prodigus teſtetur incommodum eorum quibus conſulere debet?

Teſtamentum ex æquitate eſt recipiendum. *Nov. Leonis* 39. & quod ante interdictionem prodigus fecit, ipſo jure eſt validum, nec tollitur per interdictionem ſubſecutam. §.2.*Inſt. eod.*

An nullo jure ſurdi & muti teſtari poſſunt?

Surdi & muti ſimul natura, teſtari nequeunt, caſu, poſſunt, modo literas noverint. Si vero diſcreta ſint vitia, recte teſtantur, modo voluntatem ſuam voce probe enuncient, ſi ſint ſurdi tantum: & ſi muti tantum, modo literis mentem ſuam exprimant. *l.*10.*C. qui teſta.*

Si

Si autem tardius exaudiant vel loquantur, valide testabuntur. §. 3. *Inst. h.*

Quomodo cæci testantur?

Debent primum coram notario & septem testibus aperte voluntatem suam declarare; initio facto ab hæredis institutione: quæ voluntas unico contextu in scripturam redigenda, & ab omnibus testibus præsentibus confirmanda est subscriptionibus. *l. 9. C. eod.*

Quid, si initium non sit factum ab hæredis institutione?

Ob hoc voluntas ultima non rejicienda est: nec enim ordinem scripturæ, sed rei sequi oportet. *l. 6. ff. de solut. quo facit l. pen. C. de inst. & substitut.*

Quid, si corpore quis valde æger sit?

Testari æque potest, licet sit senex; modo animo valeat. *l. 2. ff. l. 3. Cod. qui test. facer. poss.* Imo valet ea ultima voluntas, quam lingua balbutiens sed seminecis profudit. *l. 15. C. de testam.*

3. De solemnitatibus testamentorum.

Quæ solemnitates desiderantur ad testamentum solemne, cujuscunque sit generis?

Præter hæredis institutionem, quæ basis & fundamentum est testamenti, requiritur præsentia septem testium, eorundemque ad hunc actum specialis rogatio, & ut omnia fiant unico contextu. §. 3. *& fin. Inst. de testam. ordinand. l. 21. C. eod.*

Quid, si unus ex testibus abfuerit?

Testamentum nullius est momenti. *l. 12. C. eod.* imo nec obligat directo conscientiam hæredis ab intestato.

Præsumiturne in dubio rogatio testium?

Nequaquam: sed eam hæres probare debet. Interim si adscriptum sit testes esse rogatos, vel si testes subscripserint, præsumetur pro rogatione. *arg. l. 30. ff. de V. O.*

Qui possunt esse testes?

Qui non prohibentur. Prohibentur autem mulieres, quia pro aliis solemnium non sunt capaces. §. 6. *Inst. de testam. ordin.* impuberes, furiosi, nisi dilucidum intervallum habuerint, servi, prodigi, jussi esse improbi & intestabiles. *d. §. 6.*

Quid,

Quid, si quis publice habitus fuerit pro libero, & sit servus?

Favor testamenti exigit, ut testamentum sustineatur. §.7. *Inst.eod.* *quo facit l.3. ff. de offic. prætor.*

Possuntne & infames esse testes?

Possunt, modo non sint jussi intestabiles; nam his nec testamentum facere, nec testimonium in testamento dicere licet. *l.26.ff.h.t.* Sunt autem jussi intestabiles, qui ob carmen famosum sunt damnati, vel repetundarum. *l.18.§.1.l.20.§.5.ff.h.l.15.ff.de testib.* & similes.

Potestne pater filio esse testis in testamento?

Potest, si filium non habeat in potestate, vel filius testetur de peculio castrensi ante missionem. §.9. *Inst.* non vero, si post eam. *d.l.20.§.2 ff.h.* Verum in tertii testamento una cum filio est testis, & loco duorum ipse & filius habentur. §.9. *Inst. eod.*

Potestne hæres esse testis?

Non, nec pater nec frater ejus, inter quos est idem vinculum potestatis. §. 12. *Inst. eod.* licet etiam sit hæres tantum fideicommissarius.

Quid juris in legatariis, & fideicommissariis singularibus?

Illi tam in testamento nuncupativo quam scripto recte sunt testes, cum non sint juris universi successores. §.11. *Inst.eod.* & hæres eos, cum pro se approbaverit, postea reprobare non debeat. *arg.l.9.ff.de negot. gest.*

Quomodo testamentum dicitur fieri unico contextu?

Cum nihil committitur, ex quo suppositio aliarum tabularum metui potest, vel oriri dubitatio, an omnia legitime à testatore sint expressa. confer *l.21.§. ult.ff.h.* cum *l.28.C. de testam. ordinand.*

Potestne ergo celebrari contractus in testamento?

Potest quidem fieri declaratio testatoris de aliquo contractu, sed non recte fit contractus in testamento, nec testamentum per contractum. *arg. l. 23. ff. de Verbor. Signif.*

Atqui dicitur pignus constitui in testamento. l. 26. ff. de pignorat. act.

Id verum est, non ut contractus de pignore celebretur dum testamentum conditur, sed testator offerat creditori pignus ad securitatem crediti.

Qua

Quæ solemnitates desiderantur in specie in testamento scripto?

Præter præcedentes, requiritur: 1. Vt nomen hæredis scribatur, sive per testatorem, sive per alium, uti novissime expressum *Auth. & non observato. C. de testam.* 2. Vt testes subscribant, nec non testator, vel ejus loco alius, qui ad hoc specialiter est rogatus. *l. 21. C. eod.* 3. Vt omnes subsignent tantum annulo. *l. 22. §. D. eod.* sive uno, sive pluribus; sive proprio, sive alieno. *d. l. 21. junct. §. 5. Inst. h.*

Quid, si testator dixerit, Instituo eum, cujus nomen scribam in codicillis?

Valet illa institutio acsi in testamento esset facta; & ex testamento suum robur habet. *l. 77. D. de hæred. instituend.*

Cur magis annulo quam alio impresso fieri oportet subsignatio?

Annulus non quivis hic sufficit, sed signatorius. Quod autem annulus requiratur, non ad majorem fidem, sed rei dignitatem & solemnitatem pertinet.

Quæ sunt solemnitates speciales testamento nuncupativo?

Vt nuncupatim, hoc est, viva voce omnibus audientibus. *l. 21. D. h.* hæres coram testibus idoneis septem rogatis instituatur. *d. l. 21. §. 2. C. de Test. ordin.*

Quid, si postea sit scriptum?

Manet æque nuncupativum; initium enim cujusque rei spectari debet. *arg. d. §. fin. Inst. eod. junct. l. 3. C. ad SC. Macedon.*

Quid, si testator palam voluntatem suam enunciaverit, & scriptura testamenti in continenti facta subsignationibus sit munita?

Habebitur non tantum pro nuncupativo, sed & pro scripto: siquidem utriusque solemnitates sint adhibitæ. Sin autem quid sit omissum de solemnitatibus in scripto requisitis, potest sustineri ut nuncupativum; modo sufficiens sit numerus & rogatio testium: licet etiam dixerit testator, se velle id ut scriptum valere. *arg. l. 3. ff. de mil. testam.*

Tit. 2.

Tit. 2. De liberis vel posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis vel præteritis. Tit. 28. 29. Lib. 6. Cod.

Estne in liberis singularis observatio necessaria?

Sunt instituendi vel exhæredandi: sive sint nati, sive nascituri: sive fœminæ sive masculi; sive mater sive pater testamentum condiderit. *l.* 30. *ff. h. Nov.* 115. *c.* 3.

An nulla est differentia circa effectum?

Liberi præteriti à parentibus, in quorum sunt potestate, testamentum dicunt nullum; posthumi ipso jure rumpunt. *pr. Inst. de exhæred. liberor. d. l.* 30. A matre vero præteriti, uti & emancipati à patre pro exhæredatis habentur. *Nov.* 115. *c.* 3. *pr.* & §. *fin.* sive sint posthumi, sive nati.

Quid, si liberi præteriti non velint dicere nullum, an æque erit nullum?

Videtur quidem id ex juris subtilitate procedere; verum æquum & bonum id non patitur. *l.* 17. *ff. de injust. rupt.*

Quæ est differentia, utrum testamentum sit ipso jure nullum, sive rumpatur, an liberi pro exhæredatis habeantur?

Si nullum sit, vel rumpatur, omne quod in testamento est corruit, ut nec legata, nec fideicommissa debeantur. Posteriori casu institutio tantum enervatur, salvis legatis & fideicommissis. *d. pr. junct. d. Nov. c.* 3.

Imo directo contrarium traditum. Auth. ex caus. C. de liber. præter.

Nequaquam, quia is textus accipi debet secundum *d. Nov.* 115. *c.* 3. ex qua desumptus est, non de præteritione, quam facit pater, qui liberos habet in potestate, cujus effectus specialis circa nullitatem nusquam est sublatus, sed de ea, quæ est pro exhæredatione. Quos enim in principio *d. Novell. cap.* 3. dixerat Imperator præteritos vel exhæredatos, eos postea eodem sensu exhæredatos appellat.

Quid in parentibus præteritis?

Parentes, ut & fratres, qui querelam habent, præteriti pro exhæredatis habentur. *d. Nov.* 115. *cap.* 4.

Quomodo

Quomodo defendi potest, præteritos haberi pro exhæredatis, cum lex jubeat necessario institui vel exhæredari, & , quod contra legem fit, sit pro infecto habendum. l. 5. C. de legib.

Lex non simpliciter, nec sub pœna nullitatis, jubet institui vel hæredari, sed cum interminatione, ut, si contra fiat, institutio sit evacuanda, reliquis manentibus salvis. *d. Nov.* 115. *c.*4.

De Exhæredatione liberorum. Tit. 13. Lib. 2. Inst.

Quid est exhæredatio?

Ex exclusio ab hæreditate certis personis, quibus querela inofficiosi jure competit, debita.

Qui dicuntur exhæredari?

Et liberi, sive sint nati sive nasciturі, sive masculi sive fœminæ: Et parentes & fratres germani ac consanguinei.

Quomodo posthumi, cum in eos nulla ingratitudinis causa cadere possit?

Non possunt cum effectu exhæredari, quatenus nulla ingratitudinis causa in eos cadere possit, sed tantum in hunc finem, ut rescindi debeat solummodo institutio per querelam sive actionem. ex *Nov.* 115. *c.* 3.4.

Quomodo fieri debet exhæredatio, ut effectum habeat?

1. Nominatim. *l.* 1. *&* 2. *ff. de lib. & posth.* §. *nominat. Inst. h.* sive certa demonstratione. *d. l.* 1. 2. 2. Sine conditione. *l.* 3. *eod.* quia certo judicio à parentum successione excludendi sunt liberi. *l.* 18. *D. de bonor. poss. cont. tabb.* 3. Tantum in Testamento. §. 2. *Inst. de codicill.* 4. Ex causa justa expressa in tabulis, ac ea, quæ certo probari possit. *d. Nov.* 115. *c.* 3.4.

Quid, si aliquid ex hisce omissum?

Exhæredatio non tenet. Licet enim vera sit alioqui causa ac justa, si tamen ea non expressim adjecta, vel nominatim non sit facta exhæredatio, non habetur pro facta.

Quis ergo effectus non bene factæ exhæredationis?

Testamentum rescindetur tantum quoad institutionem, non quoad cætera. *d. Nov.* 115. *c.* 3.4.

Ex

Ex quibus causis possunt liberi exhæredari?

Sunt quatuordecim, relatæ in *Nov.* 115. *c.* 3. quæ hisce versiculis comprehenduntur.

Bis septem ex causis exhæres filius esto:
1. *Si patrem feriat*, 2. *vel maledicat ei.*
3. *Carcere conclusum si negligat*, 4. *aut furiosum.*
5. *Criminis accuset*, 6. *vel paret insidias.*
7. *Si dederit damnum grave*, 8. *si nec ab hoste redemit.*
9. *Testarive vetet*, 10. *se societve malis.*
11. *Si mimos sequitur*, 12. *vitietve cubile paternum.*
13. *Non orthodoxus.* 14. *Filia si meretrix.*

Quæ sunt justæ causæ exhæredandi parentes?

Sunt octo, relatæ in *Nov.* 115. *c.* 4. & sequentibus versibus comprehenduntur.

1. *Si pater accuset capitalis criminis*, 2. *aut se*
Adjungat mimis. 3. *vitæque est insidiatus.*
4. *Testari prohibet gnatum.* 5. *dirumque venenum*
Præparet. 6. *Inclusum si carcere*, 7. *vel furiosum*
Negligat. 8. *& veram contemnat relligionem.*

Quæ sunt justæ causæ fratrem vel sororem exhæredandi?

Sunt tres, comprehensæ *Nov.* 22. *c.* 46. *in fin. cap.* 47. easque sequentes versiculi exhibent.

1. *Si struat insidias vitæ.* 2. *Si criminis atrox*
Iudicium dictet. 3. *Rebus damnum inferat ingens.*

Suntne plures causæ liberos, parentes, aut fratres exhæredandi?

Sunt plures, non quidem toto genere distinctæ, sed sub hisce generibus contentæ. *d. Nov.* 115. *c.* 3. 4.

Tit. 3. De injusto rupto, & irrito facto testamento.

Quibus modis testamenta infirmentur. Tit. 17. Lib. 6. Cod.

Quomodo distinguuntur testamenta quæ effectum non habent?

Dicuntur, 1. Nulla, sive nullius momenti. 2. Infirmata, cum in principio valuerint.

Quæ

Quæ sunt nulla sive nullius momenti ?

Quæ ipso jure non valent cum fiunt ; uti, si solemnia non sint adhibita. *l.* 1. *D.h.* si filius in potestate sit prætertius à patre. *d.l.*1.*& l.*30. *supra de liber. & posth.* vel in voluntate sit defectus.

Quibus modis infirmantur ?

1. Cum rumpuntur. 2. Cum irrita fiunt. 3. Cum rescinduntur per querelam inofficiosi, de quo ante. 4. Cum destituuntur, hærede scilicet non adeunte.

Quomodo rumpuntur ?

Duobus modis, aut agnatione sui hæredis, aut posteriori testamento. §.1.& 2.*Inst.h.*

Quomodo agnascitur hæres ?

1. Si cui post obitum posthumi, qui fuissent in potestate si vixisset, vel post testamentum nascantur in potestate, aut si nepotes fiant sui hæredes & immediate successores, qui ante propter parentes excludebantur. 2 Si Testator post testamentum conditum naturales suos liberos legitimet, aut arroget eos qui sui juris sunt, vel si inter ascendentes quis adoptet eos qui alieni sunt juris. §. 1. *Inst. h.*

Quomodo distinguuntur posthumi ?

Sunt vel veri, vel quasi. Veri vulgariter, qui post obitum patris; vel legaliter, qui post testamentum conditum nati sunt. *l.*3.§.1.*D.h.* Quasi, qui in locum sui hæredis succedendo, quasi agnascendo fiunt parentibus sui hæredes ; uti, si quia filium & nepotem ex eodem filio habeat in potestate, & filius post testamentum conditum, sed ante obitum sui patris moriatur, fiet nepos hæres suus, repræsentando patris sui locum, ac ita avo suo agnascetur. *l.*13.*D.h.*

Quid, si ante obitum testatoris moriatur posthumus ?

Reconvalescit testamentum ante ruptum tantum ex æquitate Prætoria. *l.*12.*D.h.*

Quomodo posteriori testamento rumpuntur ?

Si id fuerit rite perfectum, hoc est, hæres in eo sit institutus : Nuda autem revocatio, licet coram solemni numero sit facta, non sufficit. §.2. *& penult. Inst.h.*

An ergo, cum testamentum post est factum, desideratur, ut perfecte aliud fiat testamentum ad infirmandum prius ?

Non præcise. Potest enim cancellari, incidi, vel potest

test testator declarare in secundo, se ab intestato velle decedere. *l.* 1. §. 8. *D. si ab testam. null. exstab unt.* vel si revocatio etiam coram tribus testibus sit facta, & decennium sit elapsum, testamentum prius non valet. *l.* 27. *C. de testam.* similiter, si hæredes ab intestato sint vocati ad hæreditatem in posteriori testamento 5 testibus munito, rumpitur prius, quo extranei erant instituti. *l.* 2. *D. h. l.* 21. §. 3. *C. de testam.*

Quid, si hæres ex re certa sit institutus in secundo?

Prius æque rumpetur, & institutus in secundo habebitur pro instituto ex asse, rejecta rei mentione. *l.* 1. §. 4. *D. de hæred. instit.* Verum, si testator jusserit hæredem in secundo scriptum contentum esse re sibi data, & se velle prius testamentum valere, videtur hæres, in secundo scriptus, per hæc expressa verba tacite esse rogatus de hæreditate restituenda. §. 3. *Inst. h. l.* 29. *D. ad Trebell.*

Quid, si scriptus in secundo non adierit hæreditatem?

Æque ex priori non potest adire, quia infirmatum est; sed totum concidit. §. 2. *Inst. h.*

Quid, si intelligens ex falso rumore hæredem scriptum esse mortuum, mutaverit voluntatem, & aliud testamentum scripserit?

Institutus in priori testamento hæreditatem obtinebit; at legata in posteriori scripta præstabit. *l. fin. D. de hæred. Instit. l.* 28. *D. de inoffic. l.* 25. §. 1. *D. de lib. & posthum.*

Potestne quis sibi eam legem dicere, ne testamentum revocet?

Non. *l.* 22. *D. de legat.* 3. Imo quamvis jurato eam sibi posuerit legem, & post revocaverit, testamentum prius non valebit. *arg. l.* 7. §. 16. *D. de pactis. l.* 112. §. *pen. & fin. D. de legat.* 1.

Quomodo testamenta fiunt irrita?

Per capitis diminutionem, sive ea maxima, sive media, sive minima fuerit. §. 4. *Inst. h.* Irriti vero vocabulum aliquando etiam ad ea, quæ rupta sunt, refertur: verum cum rupto opponitur ad hanc speciem proprie pertinet. §. 5. *Inst. h.*

Quid, si testator postea redierit ad priorem suum statum?

Reviviscit prius testamentum, modo rite fuerit factum, ita ut hæres secundum tabulas bonorum posses-

sionem agnoscere possit, si modo testator mortis tempore, potuerit testamentum condere. §. 6. *Inst. h.* Verum, si minima capitis diminutio contigerit, uti fit per arrogationem, non aliter vires recipit prior voluntas quam si constiterit testatorem voluisse prius testamentum valere. Qua in re sufficit voluntatem suam expressisse etiam per codicillos. *l.* 11. §. *ult. D. bonor. poss. secund. tab.*

Quæ est ratio differentiæ, quod in minima capitis diminutione requiratur aliquod factum, non in maxima & media?

Hæc est: quia, qui arrogandum se dat, cum capite fortunas quoque suas in familiam & domum alienam transfert voluntario. *d. l.* 11. §. *fin.* & sic renunciat priori testamento tacite: qui vero fit servus, vel deportatur, contra vel præter suam voluntatem fortunas amittit.

Tit. 4. De his quæ in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur.

Quid, si in testamento aliquid inveniatur deletum?

Si inconsulto sit deletum, vel incisum, vel cancellatum, æque habebit vires: secus, si consulto. *l.* 1. *in pr.* §. 1. *& seqq. ff. h.*

Quid, si nomen unius hæredis sit inductum?

Sine dubio reliqua pars testamenti valebit, & ei soli denegabuntur actiones; verum legata ab eo relicta, debebuntur, si probari possit, quod ea fuerit voluntas testatoris, ut tantum hæredis institutio improbetur. *l.* 2. *ff. h.*

Quid, si omnia nomina testator induxerit, adscripseritque se id fecisse quia unum hæredem offensum habuit?

In ambiguo id ita interpretandum est, ut cohæredum institutio non sit infirmata, nec legata adempta. *d. l.* 2.

Quid, si diversæ sint tabulæ testamenti, & unum testamentum sit deletum?

Testamentum per hoc non erit irritum, quippe ex aliis tabulis satis probari potest voluntas, nisi probet actor deletionem eo animo esse factam, ut hæres ab intestato succederet. *l. fin. D. h.*

Tit. 5. De hæredibus instituendis. Tit. 24. 27. Lib. 6. Cod. & Tit. 14. Lib. 2. Inst.

Quid est hæredis institutio?

Est designatio successoris universalis, in testamento facta.

Quomodo distinguitur?

1. Est vel voluntaria, vel necessaria. Necessaria est in illis, quibus querela inofficiosi cõpetit, de qua ante. Voluntaria in reliquis. 2. Est vel institutio in specie sic dicta, quæ fit primo loco, de qua hoc titulo; vel substitutio, quæ fit secundo vel ulteriori loco, de qua infra. *tit. de vulg. & pupill. subst.*

Possuntne omnes institui hæredes?

Qui non prohibentur specialiter. Prohibentur vero, qui jus civitatis non habent. quales sunt deportati (quo casu hæreditas non ad fiscum pertinet, sed hæredes pro non scriptis habentur. *l. 1. C. h.*) Apostatæ. *l. 2. C. de apostat.* Hæretici. *l. 4. 5. C. de hæred.* Collegia illicita, qualia sunt Iudæorum. *l. 1. C. de Iudæis.* licita vero & civitates recte instituuntur. *l. 6. §. 4. ff. ad SC. Trebell.* 8. 12. *C. h.*

Quot possunt institui hæredes?

Quot testator voluerit, modo numerum vel personas eorum determinaverit. §. 4. *Inst. h.* Licet ei etiam de facie sint ignoti. §. *fin. Inst. h.*

Si plures instituantur hæredes, in quot partes dividetur hæreditas?

Testator potest tot partes facere, quot voluerit. Et, si unum vel plures instituerit in semissem, tota hæreditas erit in semisse: quia nemo pro parte testatus, pro parte intestatus potest decedere. §. 5. *Inst. h.* nisi miles. *d. §. 5. & l. 7. ff. de R. I.*

Quid, si testator unum vel plures ex certis partibus, alium vero simpliciter instituerit?

Distinctio hæc erit adhibenda. Siquidem in illis partibus datis as sit exacte completus, alius sine parte institutus consequetur solus dimidiam partem hæreditatis. Si partes datæ non impleverint assem totum, consequetur illam partem, quæ deest. Si datæ partes assem

superaverint, procedetur ad dupondium sive duplam hæreditatis, & quod deest, ad id alius vocatus esse videtur. Si & duplam testator impleverit exacte, attribuetur sine parte scripto tertia pars totius. Si etiam superent partes datæ duplam, pertinebunt ad eum partes, quæ ad triplam sive tripondium desunt. & sic deinceps. *§.6. & 8. Inst. l.17. pr. & §§. seqq. l.18. D.h.*

Quæ & quot legales sunt partes hæreditatis?

Dividitur hæreditas, quæ nomine assis venit, in duodecim uncias. Harum duæ Sextans quasi sexta pars assis; tres Quadrans quasi quarta pars; quatuor Triens quasi tertia pars; quinque Quincunx, quasi quinque unciæ; sex Semis, quasi semi as; septem Septunx, quasi septem unciæ; octo Bes quasi bis triens: novem Dodrans, quasi dempto quadrante as; decem Dextans, quasi dempto sextante as; undecim Deunx, hoc est, dempta uncia, appellantur. *d.§.5. & 8. d.l.17. §. fin. & l.18.*

Quid, si omnibus sint partes datæ, & pars aliqua desit vel vacet?

Siquidem datæ partes superent totum assem, pars singulis pro rata decrescit; si infra assem sint, pars vacans singulis pro rata accrescit. *§.6. Inst. h.*

Quid, si pluribus certa res institutione sit relicta, aliis vero simpliciter, vel ex certis partibus hæreditatis?

Instituti ex re certa legatariorum erunt loco, reliqui vero sunt vere hæredes. *l. 13. C. h.* Si vero unicus sit institutus hæres ex re certa, videtur vocatus ex asse. *l. 1. §.4. D.h.* &, si plures ex certa sint hæredes nominati, habebunt eas partes in ea re, quas testator dixit: in reliquis vero bonis erunt hæredes ex æqualibus partibus, nisi voluntas contraria probetur. *l.9. §.13. D.h.*

Potestne jus accrescendi prohiberi?

Non potest. *l.7. D. de R. I. junct. l.55. D. de legat. 1.*

Imo potest aliquis pro parte intestatus decedere. l.15. D. de inoffic. testam.

Distingui oportet inter decedere, & fieri intestatum. Nemo pro parte testatus, & pro parte intestatus potest decedere. *d. l. 7.* sed fieri per querelam inofficiosi. *d. l. 15.*

Quid, si testator nullam fecerit partium mentionem?

Hæreditas æqualiter est dividenda. *§.6. Inst. h.* Et, si

ita

ita dixerit testator: *Titius & fratris mei filii aque hæredes sunto*, omnes ex virilibus partibus sunt instituti. Sin autem ita: *Titius & fratris mei filii hæredes sunto*, semissem Titius, semissem fratris filii habebunt. *l.* 11. 13. *D. h.*

Quid, si ita cautum sit in testamento: si filius mihi natus erit, ex besse hæres esto, ex reliqua parte uxorem instituo; si vero filia fuerit nata, ex triente hæres esto, ex reliqua parte uxorē instituo hæredem: & filius & filia nati essent?

Hoc casu as distribuendus est in septem partes; ut filius quatuor, uxor duas, filia unam partem habeat. vel, si ad partes assis rem redigamus, consequetur Filius sex uncias cum sex septimis unius unciæ partibus; Vxor tres cum tribus septimis; Filia unam cum quinque septimis. Quod ita ex humanitate est constitutum; cum aliàs secundum subtilem juris regulam, ruptum esse videatur testamentum. *l.* 13. *D. de liber. & posthum.*

Quomodo sit institutio?

Nominatim, sive ea demonstratione, quæ nullum errorem continere potest. *l.* 9. §. 8. *D. h.* uti, si testator nuncupans hæredem præsentem dixerit: hic mihi hæres esto. *l.* 58. *D. h.* nec interest, utrùm pure an sub conditione fiat institutio. §. 9. *Inst. h.* &, si tempus sit adjectum, valet institutio vitio temporis sublato. *l.* 34. *D. h.*

An & nutu fieri potest institutio?

Non recte, nisi constet indubitate de voluntate, aut repentino casu impediatur vocem emittere testator: quia adventitius casus voluntatem certam vitiare non debet.

Potestne institutio conferri in arbitrium alterius?

Nequaquam. *l.* 32. *ff. h.* nisi tacite & ex consequentia videatur testator se referre per modum conditionis ad alterius voluntatem. Quædam enim in testamentis, si exprimantur, nullum habent effectum, quæ, si verbis tegantur, licet eandem significationem habeant, quam haberent expressa, momentum aliquod habebunt. *l.* 68. *D. h.*

Quid, si quis instituerit hæredem: Si Titius me instituerit, instituo eundem? vel, Titius si Mævium tabulis testamenti sui hæredem a se scriptum ostenderit, hæres esto?

Non valet hæc institutio: quia non ex mutua profici-

ciscitur affectione, verum est captatoria, hamata & viscata, se referens ad secretum alienæ voluntatis. *l.* 70. 71. *ff.h.* Sed, si ita scriptum; *qua ex parte hæredem me Titius instituit, ex ea parte Mævius esto*: valet institutio. *l.*71. *in pr. ff. h.*

Quid, si error sit in nomine aut cognomine?

Non obest id institutioni, nisi quis volens alium scribere alium scripserit; quia scriptus hæres esse non potest, quoniam voluntas ei deest; nec etiam is, quem voluit, quoniam non est scriptus. *l.*9. *pr. D. h.*

Quid, si in re quis erraverit, uti cum lancem vult, vestem leget?

Neutrum valebit, sive ipse scripserit, sive scribendum dictaverit. *d. l.*9. §.1. Verum, si in parte sit erratum, sequemur magis voluntatem, quam id, quod scriptum est. *d. l.*9. §. 2. 3.

Quid, si quis contumeliose demonstretur?

Id non vitiat institutionem. Sed si quis institutus sit eo nomine, quod contumeliæ causa solet addi, institutio non valet. *d. l.*9. §.8. secus, si ea sit facta cum maledicto. *l.* 48. §. 1. *ff. h.*

Tit. 6. De vulgari & pupillari substitutione.

De impuberum & aliis substitutionibus. Tit. 25. Lib. 6. Cod.

Quomodo distinguitur substitutio?

Est alia directa, alia obliqua. Obliqua est, quæ fit per fideicommissum requirens alicujus restitutionem. Directa, quæ recta via transit ad substitutum, sine ullius restitutione.

Quomodo distinguitur directa?

Est vel paganorum, vel militum.

Quomodo distinguitur pagnorum?

Est vel vulgaris, vel pupillaris, vel exemplaris, sive quasi pupillaris. Breviloqua autem, compendiosa, & reciproca, non sunt diversæ species, sed diversi modi substituendi.

Quæ est vulgaris?

Quæ fit in casum non acquisitæ hæreditatis, cum hac clau-

clausula: *si scriptus hæres, hæres non erit.* sive decedat ante testatorem, sive hæreditatem repudiet. *pr. Inst. h.* Eaque habere potest gradus infinitos. *d. princ.* sic dicta, quod omnibus & ab omnibus fieri possit.

Quid, si instituti ex disparibus partibus sibi invicem sint substituti?

Cum substitutio est facta propriis nominibus hæredum, aut onera æqualia imposuit testator in substitutione, videntur portiones viriles esse datæ. *l. 23. junct. l.24. D. ad SC. Trebell. l. 124. D. de leg.1. 56. D. de cond. & demonst.* Cum facta est simpliciter, secundum partes hæreditarias admittentur substituti. *§. 1. Inst. l. 5. l.24. l.41. §. 1. D. l. fin. C. h.*

Quid, si substitutio sit facta expresse in casum, si hæres scriptus noluerit esse hæres?

Videtur etiam esse facta ad casum quo non potuerit. *l. 3. C. de inst. & subst. l. 25. in fin. D. de liber. & posth. l.22. D. ad Trebell.* Solet enim expressus casus trahi ad non expressum, si ad eundem finem tendat.

Imo non expressus casus habetur pro omisso. l. 10. D. de liber. & posthum. l.21. D. h.

Id nonnunquam verum est, cum voluntas testatoris non est adeo evidens, ut in casu *d. l* 10. qua agitur de institutione posthumi, sub variis casibus, & in *d. l. 21.* ubi tempus, intra quod substitutus admittendus erat, expressum est.

Quomodo extinguitur vulgaris substitutio?

1. Si adita sit hæreditas ab instituto, *l. 5. C. h.* 2. Si pater liberis suis extraneum substituerit & postea illi liberos susceperint. *l. 6. §. 1. C. h. l. 102. D de condit. & demonstr.* 3. Si substitutus moriatur ante institutum, nam hæreditas quæ non defertur non potest transmitti. *l. un. §. in novissimo. C. de caduc. tollend.*

Annon circa casum, quo hæreditas est adita, distingui poterit in pluribus institutis, quibus unus substitutus est?

Potest. Aut enim facta est substitutio duobus copulative. Vti, *Titius & Sejus hæredes sunto, &, si hæredes non erunt, Sempronius hæres esto.* Vel, *si Titius & Sejus hæredes non erunt, Sempronius hæres esto.* Hoc modo, uno ex institutis adeunte, in totum exspirat substitutio. *arg. l. 23. D. de cond. & dem. l. 13. §. utrum. D. de reb. dub.* Aut est

facta separatim; hoc modo, etiam uno decedente substitutus admittitur, sive alternative quid scriptum, sive aliter disjunctio sit facta.

De pupillari substitutione. Tit. 16. Lib. 2. Inst.

Quæ est substitutio pupillaris?

Qua pater filiis & filiabusfamilias substitutum dat in casum, quo impuberes moriantur. *pr. Inst. h.*

Quis substituit pupillariter?

Tantum pater, licet sit arrogator. *l. 22. §. 1. D. de adopt. add. pr. Inst. h.* Non mater vel alii parentes, qui liberos non habent in potestate. *d Inst. h.*

Quibus substituitur?

Tantum liberis in potestate. *l. 2. D. de vulgar. pupill.*

Quid, si pater filio puberi vel impuberi emancipato vel quis extraneus extraneo substituerit?

Substitutio nullius momenti est, sc. ut tanquam pupillaris valeat. *§. fin. Inst. l. 7. 14. D. h. t.* sed potest ita valide relinqui fideicommissum.

Annon est idem in hac re, quoad effectum, utrum substitutio fiat per fideicommissum, an pupillariter?

Nequaquam. 1. In fideicommisso quis ab alterius manu hæreditatem exspectat; in pupillari substitutione directo est hæres. 2. In fideicommisso tantum transeunt bona fideicommittentis; in pupillari substitutione etiam pupilli bona. 3. In fideicommisso habere potest locum Trebellianicæ deductio; in substitutione pupillari nulla fit defalcatio.

Quæ bona transeunt, si arrogator substituerit pupillari?

Tantum bona ea, quæ ab arrogatore, vel ejus occasione sunt profecta ad arrogatum, quod specialiter placuit. *l. 10. §. 6 D. h.*

An & exhæredato potest substitui pupillariter?

Omnino. *§. 4. Inst. h.* Licet enim à patre non habeat bona, aliunde tamen habere potest.

Quomodo fit pupillaris substitutio?

Vel expresse, vel tacite. Expresse per hanc clausulam, *si filius vel filia ante pubertatis annos decesserit. pr. Inst. h.* Tacite, cum impuberi facta est substitutio vulgariter. *l. 4. D. de vulgar.*

Annon

Annon distinguendum est in substitutione vulgari facta impuberi?

Est. Siquidem enim pater, duos habens filios impuberes, eos sibi invicem substituerit, est facta substitutio pupillaris utrinque: si vero alter sit pubes, alter impubes, reciproca substitutio, vulgariter facta, habebit tantum vim substitutionis vulgaris. *d. l.* 4. §. 1. & 2. Si denique simpliciter impuberi vel impuberibus pater substituerit vulgariter, habebit ea res effectum substitutionis pupillaris. *d. l.* 4. *pr.*

Quæ requiruntur, ut hæc substitutio vires habeat?

Debet pater ante sibi scribere hæredem, & deinde filio substituere. *l.* 2. § 4. & 5. 6. *ff. h.*

Quis est effectus hujus substitutionis?

1. Omnia bona impuberis devolvuntur ad substitutum. 2. Si impubes, cui etiam vulgari clausula substitutus est datus, non adeat hæreditatem patris, substitutus admitti potest ad bona patris. 3. Per substitutionem pupillarem expressam etiam mater excludi potest. *l.* 8. §. 5. *ff. de inoffic. testam.* Ita tamen, ut matri salva sit facultas petendi legitimam sine querela inofficiosi. In tacita vero mater excludit substitutum. *l.* 8. *C. de impub. & aliis. junct. l. fin. C. de inst. & subst.*

Quando evanescit hæc substitutio?

1. Pubertate. *l.* 7. 14. *ff. de vulgar. pupill.* vel ante, si testatori ita placuerit. *l.* 21. 43. §. 1. *ff. eod.* 2. Si liberi tempore mortis non fuerint in potestate. *l.* 41. §. 2. *ff. h.* 3. Si hæreditas patris non adeatur. *l.* 2. §. 1. *l.* 10. §. 4. *ff. eod.* vel aliàs infirmatum sit testamentum patris. 4 Si substitutus moriatur ante impuberem. *arg. l. unic. §. in novissimo. C. de caduc. toll.*

Si majus tempus comprehenderit pater, annon flectetur in fideicommissum?

Nullo modo. §. *fin. Inst. h. d. l.* 7. & 14. *D. de vulg. pupill.* nisi ejusmodi verbis fuerit usus testator, quæ fideicommisso applicari possunt: in dubio enim actus valere debet. *l.* 12. 21. *D. de reb. dub.* In milite vero speciale est, quod directo possit ultra pubertatem substituere, hoc effectu, ut si filius post pubertatem moriatur, substitutus tantum consequatur bona testatoris cum fructibus in hæreditate inventis. *l.* 15. *ff. eod.*

Quæ est substitutio quasi pupillaris?

Quæ fit tam à matre quam à patre liberis mentis captis, si in eo statu liberi decesserint. *l.9.C.h.*

Potestne hæc substitutio quolibet modo fieri?

Si mente capti fuerint liberi, tenentur parentes substituere unum vel omnes descendentes, si iis fuerint fratres, non liberi, unum ex fratribus, vel omnes. Sin autem nec fratres fuerint, possunt parentes iis substituere, quos voluerint. *d. l.9.*

Quid, si plures parentes substitionem fecerint, uti pater & mater?

Valebit substitutio patris quoad bona paterna: matris quoad bona materna: utriusque, quoad bona, quæ aliunde ad mente captos pervenerunt. *d.l.9.*

Quid, si mente capti sanitati mentis restituantur?

Evanescit substitutio. *d. l 9.* nec convalescet, si rursus mente capiantur, sive brevius fuerit intervallum, sive longum. *d.l.9. l. 43. ff. de vulg. pupill. arg. l.2.C. de post. hæred. inst.*

Quid, si liberi fuerint prodigi, muti, & surdi?

Etsi quidem eadem sit ratio, quæ est in mente captis, tamen, quia speciale privilegium est; quod non solet de personis ad personas extendi, præstat impetrare principale rescriptum. *d. l.43.*

De necessariis servis hæredibus instituendis vel substituendis. Tit.27. Lib.6.Cod.

Possuntne aliquando hæredes institui, vel substitui, qui volentes nolentes coguntur esse hæredes?

Possunt proprii servi institui & substitui, iique sunt hæredes omni casu necessarii. §.1. *Inst. de hæred. qual.*

Tit 7. De conditionibus institutionum.

De institutionibus, & substitionibus, & restitutionibus sub conditione factis. Tit.25. Lib.6. Cod.

Potestne sub qualibet conditione institui hæres?

Distingui oportet. 1. Inter conditiones. 2. Inter hæredes.

des. Conditio alia perplexa, alia non perplexa. Perplexa, ut, si ita dictum: *Si Titius hæres erit, Sejus hæres esto; Si Sejus hæres erit, Titius hæres esto.* Non perplexa, est vel possibilis, vel impossibilis. Possibilis, vel casualis, quę à casu; vel potestativa quæ à potestate; vel mixta quæ partim à potestate partim à casu dependet. Impossibilis vel natura, cui rerum natura obstat; vel jure, cui lex vel boni mores impedimento sunt; vel facto, quæ quidem in se non est impossibilis, sed tantum personis hæredum. Hæredes vero hic distinguuntur inter suos, & extraneos.

Quid igitur in filiis suis in potestate constitutis obtinet?

Quod nequeunt sub aliqua conditione institui alia, quam potestativa. *l.4. D. de hæred. instit. l.4. C. de inst. & subst.* Id etiam admittendum est in filiabus, cum differentia ista sexus sit sublata: non ita in nepotibus, secundum formam in *l.6. §.1. D de hæred. inst.*

Quid ergo, si de facto filius suus sit institutus sub casuali, vel mixta, vel impossibili?

Nullius momenti erit institutio, tanquam filius esset præteritus. *d.l.4. D. de hæred. instit. l.15. D. h.* Verum, si potestativæ conditioni, sub qua institutus est filius, non satisfaciat, & moriatur, legitima æque peti potest, quia omnis conditio rejicitur à legitima. *l.31. 36. C. de inoffic.*

Quid juris in extraneo circa conditiones?

Potest institui sub qualibet conditione possibili, etiam difficili, &, si non pareat, hæreditatem non acquirit. Conditio vero impossibilis natura vel jure, habetur pro non adjecta, *§.10. Inst. de hæred. inst. l.1. l.9. ff. h.* Institutio sub perplexa conditione facta, nullius est momenti. *l.16. ff. h.*

Possuntne plures conditiones apponi?

Possunt sane vel conjunctim vel disjunctim. Si conjunctim, omnibus parendum est; si disjunctim, sufficit unam existere. *§. penult. Inst. de hæred. Inst.* Sin autem ita quis instituerit: *si filius vel filia intestatus vel intestata, aut sine liberis, aut sine testamento, vel sine nuptiis decesserit:* in hac specie tum demum locus est substituto, si nihil ex hisce subsecutum fuerit: non enim ferendum est, cum liberorum mentio facta, & posteritas

sis

ſit relicta, propter hujuſmodi verborum anguſtias liberos omni pene fructu paterno defraudari. *l.6.C.de inſtit. & ſubſtit.*

Liberi in conditione poſiti, an etiam ſunt in diſpoſitione?

Probatur Non. *l.8.ff.ſi quis omiſſ.cauſ. l.1.C.de pact. l.16.ff. de vulg. pupill.* Vnde, quod dicitur in *l.85.ff. de hæred. inſtit. in fin.* ſic explicandum eſt, quod Teſtator non tantum per ſuam diſpoſitionem fratrem hæredem prætulerit, ſed & prudenti conſilio liberos ejus, ſe ab inteſtato. Dum enim liberos fratris ponit in conditione, tacite per illam, & ex conſequentia, lege in ſubſidium veniente, ſubſtitutos rejicit.

Tit. 8. De jure deliberandi. Tit. 30. Lib. 6. Cod.

Suntne nonnulla beneficia quibus hæredibus ſuccurritur, ne ob temerariam aditionem vel repudiationem afficiantur damno?

Sunt duo: Ius deliberandi, & beneficium Inventarii. *§.2. Inſt. de hæred. qual. & diff. l.fin.C.h.*

Quod eſt jus deliberandi?

Quo hæres, ſive ſcriptus ſive ab inteſtato, intra certum tempus ſibi præſtitutum apud ſe expendere poteſt, utrum hæreditatem adire vel repudiare velit. *d.§. l. fin. C.h.*

Quomodo diſtinguitur à cretione hæreditatis?

Cretio fit intra tempus, quod à teſtatore præſcriptum eſt hæredi. *Vlpian. in fragm.tit.22.* Tempus ad deliberandum petitur à Principe vel Iudice. *d.l.fin.§.13.C.h.*

Intra quod tempus petitur jus deliberandi, & quod tempus concedendum eſt?

Si hæres non urgeatur à creditoribus aliiſve, quorum intereſt, nulla ei neceſſitas petendi incumbit: verum urgeri poteſt ab iis quorum intereſt ut petat. *l. 9. C. h.* Sin autem urgentibus creditoribus vel ſponte petat, moderatum ei ſpacium dandum eſt. *d. l. 9.* ſummum, ſi à principe petatur, eſt tempus anni; ſi à judice, novem menſium. *d. l. fin. §. 13.* minimum, centum dierum. *l. 2. D. h.*

Poteſtne

Poteſtne ſæpius peti?

Non poteſt. *d.l.fin.* §.13. *in fin.* niſi ex magna cauſa. *l.*3.4.*D.h.*

Quid, ſi variis gradibus ſubſtitutio ſit facta, poteſtne deliberante primo ſecundus vel tertius adire?

Dum primus deliberat, nec ſecundus nec tertius ſuccedere poteſt, nec ſecundo & tertio currit tempus deliberandi. *l.* 69. *D. de acquir. vel omitt. hæredit.* Interim hac in re prætoris officium eſt, proſpicere, ne creditores eludantur.

Quid, ſi is, qui deliberat, ſit mortuus?

Tempus quod reſtat tranſmittitur ad hæredes. *l.* 19. *C. h.* Verum ſi poſt annum, poſtquam apertum fuerit teſtamentum eique inſinuatum, ſit mortuus & nihil egerit, nihil tranſmittet ad hæredes. *d.l.* 19.

Quid juris conſequitur hæres, dum deliberat?

Habet copiam inſtrumentorum inſpiciendorum. *l.*5. *pr. D. h.* poteſt petere rationes ab iis, penes quos depoſitæ ſunt. *l.*28. *D. de acq. vel omitt. hæred.* & ſi res ſint in hæreditate, quæ tempore fiunt deteriores, poteſt adito prætore & quæ ſunt ſumptuoſa libere vendere, ſolvere æs alienum, quod ſub pœna vel pretioſis pignoribus debetur. *d.l.*5. §.1. *ff. h.* Poteſt & impendia facere ex pecunia vel aliis quantitatibus. *l.*6. *l.*7.§.3.*ff.h.* quin imo & ſi filius ſit, debet ali ex hæreditate. *l.*9.*D.h.*

Quid, ſi intra tempus præſtitutum hæres nihil dixerit?

Videndum eſt, ad quorum inſtantiam præfixum ei fuerit tempus; ſi ad creditorum, in ſolidum iis obligabitur, acſi adiiſſet. *d.l.fin.*§. *penul.C.h.* Si ad ſubſtituti, vel hæredũ ab inteſtato, qui parati ſunt adire, habebitur pro repudiante. *l.*99.*in fin.ff.de acquir.vel omitt. hæred.* atqui ita ſemper in detrimentum deliberantis res explicabitur, cum in ejus poteſtate ſit voluntatem exprimere.

Quod eſt beneficium inventarii?

Eſt beneficium ſingulare conceſſum hæredi, ne in damnum incidat, modo legitime inventarium conficiat.

Quomodo ſit legitime inventarium?

Deſideratur 1. Iuſtum tempus. Eſt enim à præſente intra 30 dies, ex quo delatam ſibi hæreditatem ſcivit, inchoandum, & intra 60 dies plene abſolvendum: ab abſente vero, qui non eſt in eo loco, in quo res hæreditariæ

tariæ sunt, vel maxima earum pars, intra anni spacium, à morte testatoris numerandum, inchoari & absolvi debet. *d.l.ult.* §.2.& 3. 2. Vt fiat per certas personas, per tabularios ad minimum duos. *d. l. ult.* §.2. *Nov.*1.*c.*2. *verb. tabularius.* 3. Vt sint præsentes, quorum interest, vel, si horum copia esse non possit, tres testes idonei. *d.Nov.*1.*c.*2.§.1.*junct.d.l.fin.*§.2. 4. Res omnes hæreditariæ specifice describantur, imo & fructus & aliæ accessiones, quæ postea provenerunt. *arg.d.l.fin.*§.2.*verb. exordium capiat super rebus quas defunctus mortis tempore habeat.* 5. Vt subscribat hæres, vel si ignarus sit literarum, tabularius ad hoc specialiter adhibendus, signo manu hæredis præposito, coram testibus notis. *d.l.fin.* §. 2. 6. Vt circa subscriptionem adjiciatur ab hærede, quod nulla malitia sit usus, & quod nihil penes eum remanserit. *d.l.fin.*§.2.

Quid, si forma non sit observata?

Si quid subtractum vel occultatum sit, in duplum convenietur hæres. *d. l. fin.* §.10. Sin autem in aliis sit peccatum, corruit beneficium. *arg. l.*5.*C. de Ll.* nisi levis aliqua solemnitas sit omissa. *l.*1. *circ. fin. D. de inspic. ventr.*

Quæ commoda consequitur hæres ex beneficio inventarii?

Primum ac præcipuum est, quod non teneatur ultra vires hæreditatis. *d. l. fin.* §.4. 2. Quod, si supersit aliquid, per Legem Falcidiam possit deducere quartam ex legatis. *d. l. fin.* §. 4. 3. Quod creditoribus primo venientibus possit exsolvere. *d. l. fin.* §.4. 4. Quod & legatariis possit satisfacere. *d.* §. 4. 5. Quod creditores, qui suum post emensum patrimonium non sunt consecuti, supervenientes, ipsum hæredem vel emptorem nequeant convenire, sed creditores, quibus minus juris est, vel legatarios. *d. l.fin.* §.5.6.7.8. 6. Quod hæres possit retinere quicquid in funus, in testamenti insinuationem, inventarii confectionem, vel alias necessarias causas expendit. *d. l. fin.* §.9. 7. Quod id, quod hæredi debetur à defuncto, non confundatur, sed hæres simile jus cum aliis creditoribus habeat. *d.l. fin.*§.9. unicuique ex creditoribus sua prærogativa servata. 8. Quod pro inventario concedatur facultas contra id quid probandi.

d.l.fin.

d.l.fin.§.10. 9. Quod dum inventarium fit, hæres non possit inquietari. *d.l. fin.*§.11.

Estne igitur in potestate hæredis solvere cui velit?

Primo quidem venienti solvere potest, si ignoraverit alios tempore esse potiores, non si sciverit: in omnibus enim bona fide hæres versari debet. huc fac *l.* 42. *D. ad L. Falcid.*

PANDECTARUM

LIBER XXIX.

Tit. I. De Testamento militis. Tit. 21. Lib. 5. Cod. Tit. 11. Lib. 2. Inst.

Quæ sunt species testamentorum, in quibus aliquæ solemnitates sunt remissæ?

1. Testamentum tempore pestis conditum, in quo remissa est tantum solemnitas, quod in unum testes convenire non teneantur. *l.* 8. *C. de testam.* Nec quicquam aliud remissum est, nisi tanta sit pestis, ut numerus septem testium haberi nequeat. Subveniendum enim est, quoties æquitas evidens postulat. *l.* 7. *D. de restit. in int.* 2. Testamentum factum ruri, ubi summa est hominum penuria. In hoc quinque testes sufficiunt. *l. fin. C. de testam.*

Quæ sunt testamenta, in quibus nullæ solemnitates desiderantur?

Sunt 1. Parentum inter liberos. *l. fin. C. famil. ercisc. l.* 21. §. 1. *C. testam.* Parentibus hoc tantum imponitur, ut in patrimonii distributione, quam sua manu faciunt, non notis vel signis, sed literis clare voluntatem suam exprimant. *Nov.* 107. *c.* 1. 2. Militum.

Quid, si parentes extraneo quid velint relinquere?

Si propria manu id, dum inter liberos disponunt, scripserint, & coram testibus etiam duobus suam voluntatem declaraverint, valebunt relicta. *d. Nov.* 107. *cap.* 1.

junct.l.12.D.de testib. Si vero non scripserint, vel simul coram testibus non expresserint voluntatem suam, requiritur solemnis dispositio. *d.l.fin.in fin.C.famil.ercisc.*

Ex qua causa & quibus militibus datur privilegium testandi?

Causa est necessitas & periculorum frequentia, nec non utilis opera, quam milites reipublicæ præstant. *pr. Inst. h.* Competit autem tantum iis, qui in numero sunt, & revera militant, nec aliter, quam si in castris, in expeditione, vel in conflictu versentur. §.3. *Inst.h.* non igitur limitaneis vel præsidiariis, nec advocatis. §.*f. Inst.h.*

Quid, si non miles in hostili solo sit?

Etiam huic concessum sine ulla solemnitate testari. *l.fin. D. h.t.* modo ibi decedant. *d.l.f.* & non sint capti ab hostibus. §.*fin. Inst. quibus non est permiss.*

Quid ergo requiritur ad testamentum militis?

Nihil aliud, quam, ut probetur voluntas. Itaque si milites sine teste ullo scripserint, & certo constat eos scripsisse, valebit: adeoque sufficiet in arena, vel in clypeo etiam literis sanguine rutilantibus scripsisse. *l.15. C. h.* Sin autem nuncupent viva voce hæredes, sufficient duo testes. §.2.*l.1.24.ff.h.junct.l.12.ff.de Testib.*

Quamdiu durant testamenta militum?

Quamdiu militant, & si missi sint, ad annum post missionem, licet conditio adscripta post annum extiterit. § 3. *Inst.h.*

Quid, si quis non miles condiderit testamentum non rite, & post miles factus decesserit?

Licet quidem miles, qui destinavit communi jure testari, & ante defecit quam omnes solemnitates essent adhibitæ, recte condat testamentum, modo voluntas sit plene exposita. *l.3.ff.h.* tamen, si, cum non esset miles, inutiliter fuerit testatus, non convalescet testamentum, quamvis postea factus miles, nisi quid dixerit vel fecerit, ex quo confirmatio probatur. §.4. *Inst. h. l.20. §.1.ff.h.*

Atqui directe contrarium videtur traditum l.15.§.2.ff.h.?

Nullo modo; quia ibi non agitur de testamento ante militiam, non jure sed legitime facto. Ac deinde voluntas militis in *d. l. 15. §. 2.* non est ea, quæ animo

pressa est, sed ea, de qua constat. Hic itaque erit sensus; testamentum, quod ante etiam factum est, valet, nisi voluntas ultima, quam miles fecerit, contrarietur.

Quid, si coram Principe sit factum testamentum?

Id solemnitatem non desiderat, uti nec id, quod coram actis est conditum. *l.19.C.de testam.*

Tit 2. De acquirenda vel omittenda hæreditate. Tit.33. Lib.6. Cod.

De hæredum qualitate & differentia. Tit.19. Lib.6. Cod.

Quomodo hæreditas solet adiri?

In hac re distinguendum inter hæredes. Sunt enim alii necessarii, qui etiam inviti agnoscere debent: quales sunt servi proprii testatoris à testatore instituti. §.1. *Inst.h.* Sunt alii sui & necessarii, qui sunt liberi in potestate defuncti tempore mortis constituti, sic dicti, quod vivis parentibus quodammodo Domini sint rerum paternarum, & necessario agnoscere debeant hæreditatem: verum his ex æquitate prætoris datur beneficium abstinendi. §. 2. *Inst. h.* Sunt denique extranei, qui nec in dominica nec patria potestate testatoris tempore mortis fuerunt. §. 3. *Inst. h.* Matri autem omnes etiam liberi sunt extranei *d.*§.3. *Inst.h.*

Quibus modis aditur hæreditas?

Vel nuda voluntate, hoc est, simplici declaratione sine ullo facto, vel pro hærede gestione, cum hæres facit, quæ sunt tantum hæredis, uti explicatur. §. *penul. Inst.l.29.pr.* & §§.*seqq.D.h.*

Quid, si extraneus quid explicarit?

Non gerit se pro hærede, nam admissum contrariam voluntatem declarat. *l.21.pr.D.h.*

Quæ requiruntur ut aditio recte fiat?

1. Oportet constare, defunctum eum esse, de cujus hæreditate agitur. *l.18. D.h. l.32. ff.h.* 2. Hæres debet esse certus, sibi delatam esse hæreditatem. *l.21.§.2.D.h.* vel ex testamento, vel ab intestato. *arg. l. 39. D. h.* & an pure an sub conditione sit institutus. *l.32.§.1.D.h.*

Qui possunt adire?

Omnes, sive patres sive filiifamilias sint. Filiifamilia

vero s

vero, si non habeant jussum parentum, parentes alieno æri hæreditario subjicere nequeunt. *l. 6. D. h.* Ex constitutione Iustiniani potest filius major, etiam dissentiente patre, adire. *l. ult. C. de bon. qui liber.* cum adventitiorum proprietatem habeat. *l. 6. C. eod.* ita tamen, ut patri non præjudicet.

Quid juris in pupillo, furioso, & minore?

Si delata sit hæreditas furioso vel infanti, potest ea adiri à curatore furiosi. *l. ult. C. de curator. furios.* vel à patre, vel à tutore infantis. *l. 18. C. de jur. delib.* Si pupillo majori infantia, adeunda est per pupillum, ex jussu patris, si patrem habeat, vel patre mortuo ex tutoris authoritate. *d. l. 18. §. fin. l. 8. 9. ff. h.* vel si tutorem nec patrem habeat, ex decreto prætoris. *d. l. 18. §. fin.* Si minoribus, ipsi adibunt ex consensu curatorum. *arg. l. 3. C. de in integr. rest. min.*

l. 7. ff. 29

Potestne per Procuratorem hæreditas adiri?

Vix fieri id potest, nisi speciale ad hoc habeat mandatum, quo interveniente mandans videtur adire. huc fac *l. 90. ff. h.*

Potestne hæreditas pro parte adiri?

Nullo modo. *l. 1. & 2. ff. h.* hinc filius, servata sibi legitima, non potest omittere reliquum hæreditatis, nec Emphytheusin agnoscere, repudiato reliquo patrimonio patris. Recte autem legatum agnoscitur, licet hæreditas rejiciatur. *l. 87. & Ll. seqq. ff. de legat. junct. l. 4. ff. ad Trebell.*

Intra quod tempus adiri potest?

Nullum est tempus præscriptum, nisi creditores urgeant, ut ante dictum. *l. 9. C. de jur. delib.* &, si lateant hæredes, potest fieri missio in bonorum possessionem. *l. 8. 9. ff. quib. ex caus. in possess.*

Quis est effectus aditionis?

Implicatur hæres omnibus oneribus hæreditariis, & legatariis obligatur, nisi factum fuit legitime inventarium, de quo ante. *l. fin. §. 12. ff. de jur. delib.*

Annon datur restitutio?

Minori. *§. 5. Inst. h.* ut & militi. *l. fin. C. de jur. delib.* & alio omni, qui justo errore lapsus est. *arg. l. 7. ff. de restit. in integr. junct. l. 1. 26. in fin. ff. ex quib. caus. major.*

De

De repudianda vel abstinenda hæreditate. Tit.31. Lib. 6. Cod.

Quomodo sit repudiatio hæreditatis, & à quibus?

Nuda voluntate re & verbis declarata. §. *fin. Inst. de rer. qual.* Abstinere autem dicuntur sui hæredes, repudiare extranei. Fit vero repudiatio ab illis, quibus delata est hæreditas, & qui quid agatur intelligunt. *l. 94. ff. h.* & possunt obligari. Quare furiosi non recte repudiant. *l.47.ff.de acquir. vel omitt.hæred.* nec pupilli sine tutoris autoritate.*l.5.C.h.* Filiifamilias quoque quidem repudiant in suum detrimentum, sed non patrum.*l.1.3. §.fin.ff.h.* nec patres in incommodum filiorum. *l.11.C. de jure delib.*

Quis est effectus repudiationis?

Repudians liberatur ab omni onere hæreditatis, & hæreditas devolvitur ad alium. Et, qui semel repudiavit, postea suo jure non potest adire. *l.4.C.h.* nisi sit minor, is enim potest restitui.*l.f.C.h.* vel major suus hæres, qui quidem non restituitur, sed si bona nondum sint distracta, auditur intra triennium. *l. fin. C.h.*

De edicto Divi Hadriani tollendo, & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur. Tit. 33 Lib.6.Cod.

Quid præcipue continetur hoc titulo?

Quod hæres, qui non cancellatum vel ulla parte vitiatum exhibuerit judici testamentum, mitti debeat in bonorum possessionem. *l.ult. C.h.*

Cui datur hoc interdictum?

Tantum hæredi scripto, sive ex parte, sive ex asse sit institutus. *d.l.fin.* sive rogatus fuerit hæreditatem restituere, sive non. *l. 56. D. ad SC. Trebell.* Imo & hæredi nuncupato. *arg. d. l.fin.* Non vero hæredi ab intestato. *d. l. fin.* non legatario, vel fideicommissario singulari, nec etiam universali, nisi fuerit verbo restituta hæreditas.

Quomodo igitur prospicietur hæredi ab intestato?

Per interdictum quorum bonorum. *l. 1. & tot. tit. D.quor.bonor.* quin & poterit instituere petitionem hæredi-

reditatis, si ad hæreditatem, non ad possessionem velit agere.

Quid, si sit vitium injustæ exhæredationis vel præteritionis?

Eo non obstante mittetur hæres scriptus in possessionem. *l.2.C.h.* imo, etsi aliud vitium objiciatur, non oberit, nisi in continenti probari possit. *l.3.§.13.D.ad exh.*

Quid, si duo simul agant?

Præferetur, cui potius est jus: Institutus substituto, Scriptus in posteriori testamento ei, qui in priori designatus est. Et, si jura utrinque sint eadem, non fiet missio. *arg.l.30.D.test.tut.* Ei vero, qui possidet, possessio in casu dubio non est adimenda.

De his qui ante apertas tabulas hæreditatem transmittunt. Tit.51. Lib.6. Cod.

Quid, si hæredes scripti ante apertas tabulas moriantur?

Liberi hæredes instituti vel legatarii hæreditatem, legata & fideicommissa ad descendentes transmittunt, quia perindignum est ob fortuitos casus liberos parentum suorum hæreditate vel legatis iis relictis privari. *l.unic. C.h.* Id procedit, sive parentes sibi quid relictum esse sciverint, sive ignoraverint. *d.l.unic.l.un.§.5.13.C.de caduc.tollend.*

Idemne juris est in liberis hæredibus ab intestato?

Iusta, imo major videtur esse ratio in *d. l. unic. in fin. C.h.* quæ id suadeat.

Quid statuendum de extraneis?

Non transmittunt hæreditatem, nisi sit adita. *d.l.unic. §.5.13.C.de Caduc.tollend.*

Tit.3. Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur, & describantur. Tit.32. Lib.6. Cod.

Quomodo testamenta sunt aperienda?

Apud magistratum, & coram omnibus, quorum interest. Possunt vero omnes, ad quos pertinent, desiderare aperiri. *l.1.D.l.3.C.h.* Cogi etiam possunt signatores & testes, ut sigilla & manus suas recognoscant. *l.4. & seq.D.h.*

Quid

Quid in pupillaribus tabulis fiet?

Eas, si seorsim signatas testator reliquerit, prætor non aliter, quam causa cognita patietur aperiri. *l.* 8. *D.h.*

Tit. 4. Si quis omissa causa testamenti ab intestato, vel alio modo possideat hæreditatem. Tit.39. Lib. 6. Cod.

Quid, si omissa causa testamenti hæres scriptus repudiet hæreditatem, ut ab intestato succedat?

Si id in necem legatariorum fecerit, æque tenebitur ad legata, ac si ex testamento adiisset. *l.*1. *D. l.*1. *&* 3. *C.h.* Idem obtinet, si ab hærede instituto legata sint relicta, non à substituto, & institutus pecunia accepta repudiet. *l.*1. *C.h.*

Tit. 5. De SConsulto Syllaniano & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur. Tit.35. Lib 6. Cod.

Quid comprehensum est SConsulto Syllaniano?

Cum à familia occisus quis esse dicitur, non licet hæredi tabulas testamenti aperire aut hæreditatem adire, antequam de servis, qui fuerunt sub eodem tecto vel in loco, ex quo domino periclitanti auxilium ferre potuerunt, habita fuerit quæstio. *l.*1.*pr.*§.26.27.*D.l.ult.C.h.*

Quod tempus huic edicto præstitutum est?

Quinquennii quoad cognitionem aperti testamenti in extraneis. *l.* 13. *D. h.* Illi autem, qui parricidii pœna teneri possunt, etiam ultra decennium recte accusantur. *d.l.*13.

Ubi manet hæreditas, quæ adita est contra SConsultum?

Pertinebit ad fiscum, cum constat certo defunctum esse occisum. *l.*5. §.2.*D.h.*

Quid, si quis ignorans occissum aperuerit?

Non tenebitur hoc edicto, uti nec is, qui sciens per imperitiam vel rusticitatem aperuit. *l.*3.§.21.22.*D.h.*

Quid, si pars testamenti sit aperta?

Sive totum, sive pars ejus, sive codicilli, sive voluntates non rite ordinatæ aperiantur, sive etiam ab intestato adeatur hæreditas, locus est edicto. *d.l.*3.§.24.25.26. 29.

Tit.6.

Tit.6. Si quis aliquem testari prohibuerit vel coëgerit. Tit.34. Lib.6. Cod.

Quid, si quis prohibuerit aliquem testari?

Si quis dum captat hæreditatem legitimam, vel ex testamento antea facto, prohibuerit quem facere testamentum vel mutare, Divus Hadrianus constituit, denegandas ei esse actiones, & fisco locum fore. *l. 1. pr. h.* Idem juris est, si dolo fecerit, ne testes venirent. *l. 2. D. h.*

An in hac re unius factum alteri obest?

Nequaquam: nec fratris fratri. *d. l. 2. §. 1.* unde si fiduciarius hoc egerit, fisco cedit commodum legis Falcidiæ sive quartæ Trebellianicæ, non fideicommissum. *d. l. 2. §. fin.*

Quid, si quis coëgerit aliquem testari?

Is carebit hæreditate, eaque fisco tribuetur. *d. l. 1.*

Verus hæres nihil consequetur?

Si certo constat, quod testator eum hæredem esse voluerit, alterius maleficium ei non nocebit; nec etiam fiscus ex aliena calamitate emolumentum sentire debet. *l. 1. C. de naufrag.* Cæterum fisco adversus delinquentem non est deneganda actio ad pœnam. *d. l. 1. 2.*

Quid, si maritus blanditiis provocaverit pro se judicium uxoris?

Non est id criminosum. *l. ult. C. h.* nec etiam viro, qui non per vim aut dolum placavit offensam ægræ mulieris ne mutaret ultimum elogium, auferenda sunt relicta. *l. fin. D. h.*

Tit.6. De jure Codicillorum. Tit.36. Lib.6. Cod.25. Lib.2. Inst.

Quid sunt Codicilli?

Vltima voluntas, sine directa hæredis institutione. *§. 2. Inst. h.*

In quibus distinguuntur à testamento?

Etsi quidem nemo eos facere possit jure, nisi cui permissum testari. *l. 6. §. 2. D. l. 8. §. 2. D. h.* tamen in multis differunt à testamento. 1. Testamentum non valet citra institutionem hæredis directam: in codicillis vero institutio non potest fieri, nec exhæredatio, nec adjicitur conditio institutioni. *§. 2. Inst. h.* 2. Testamentum po-

posterius rumpit prius. §.2. *Inst. quib. mod. testam. infirm.* Codicilli vero posteriores, nec testamentum, nec priores codicillos. §.1. *Inst. h.* correcta *l.5. D. h.* 3. Testamentum est unicum, quia complectitur universalem rerum dispositionem: Codicilli possunt esse plures. §.3. *Inst. h.* 4. In testamentis est solemnitas ordinationis: nulla autem in codicillis. *d.* §.3.

Quot testes requiruntur in codicillis?

Sive in scriptis, sive per nuncupationem fiant, requiruntur quinque. *l. ult.* §. *fin. C. h.* eodem tempore adhibendi. *d. l. ult.* §. *fin.* ac non interest, utrum fœminæ an masculi sint.

Verum, videtur esse solemnitas, si testes sint quinque & simul advocandi?

Negari non potest, quin major ac certior probatio in codicillis desideretur, quia multis ultima voluntas insidiis subjicitur. *l. fin. C. de fideicomm.* sed non est in iis quoad omnia solemnitas ordinationis.

Quid, si in codicillis ita quis scripserit: Titium hæredem esse volo?

Voluntatis est quæstio: nam si legata reliquerit, substitutum directo adscripserit, non erunt codicilli, sed testamentum. Sin autem apparuerit ex levi conjectura, fideicommissariam hæreditatem à legitimo eum reliquisse, erunt codicilli. *l.* 13. §. 1. *ff. h.*

Quid, si quis in literis promittat hæreditatem, vel animi affectum exprimat?

Non obtinebit id vim codicillorum. *l.* 17. *ff. h.* quia hæreditas codicillis non datur. Ast fideicommissum relictum epistola, adhibito sufficienti numero testium, vires habebit. *l. 22. C. de fideicommiss.*

Quid, si testamentum sit ruptum, an codicilli rumpuntur?

Si sint confirmati testamento, & ante testamentum sint facti, jus testamenti sequuntur. *l. 16. D. l. 1. C. h.* Sin autem non sint confirmati, non rumpuntur testamento rupto. *Dd. Ll.*

De Clausula Codicillari.

Quæ est clausula codicillaris?

Est, qua testator declarat, se pro codicillis etiam velle haberi

haberi testamentum. *l.f. C.h.* si non possit valere ut testamentum.

Estne Clausula codicillaris eadem cum hac : volo valere omni meliori modo, quo jure potest?

Nequaquam. Clausula codicillaris est arctior, & ad factum pertinet: verum clausula, *volo valere omni meliori modo*, latius se diffundens, etiam ad juris ordinem refertur.

Quæ est efficacia clausulæ codicillaris?

Vt valeat voluntas tanquam codicillus, & institutiones hæredum directæ flectantur in fideicommissum. *l.19.pr. §.1.D. de test.mil.l.2.§.f.D. de codicillis. l.29. §.1.D. qui test.fac.poss.*

PANDECTARUM

LIBER XXX.

De Legatis & fideicommissis. I.

Quid est legatum?

Est donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præstanda. *§.1.Inst.h.* Vel delibatio hæreditatis, qua testator ex eo, quod universum hæredis foret, alicui quid collatum velit. *l.116.ff.hic.*

Qui possunt legare?

Quibus testandi est facultas. *l.2.ff.hic.* Hinc deportati, aliique similes, nec legatum nec fideicommissum relinquunt. *l.1.§.2.ff. de legat.3.* nec etiam filiifamilias. *d.l.1.§.1.ff. de leg.3.*

Imo & filiusfamilias recte fideicommissum relinquit, si emancipatus decedat. d.l.1.§.1.

Facilius fideicommissum redditur, quia imponitur alii; ac deinde, non simpliciter filiusfamilias fideicommittere potest, sed tunc tantum, cum probatur, quod voluntas ejus duraverit post emancipationem. *d.l.1. §.1.*

Qui-

Quibus potest legari?

Omnibus, qui testamenti factionem passivam habent, hoc est, ex testamento quid capere possunt. §. 24. *Inst. l. 101. in f. ff. h.* Vnde deportatis & similibus personis, quæ hæredes institui non possunt, etiam legari nequit. *l. 101. §. fin. ff. de legat. 1.*

De incertis personis. Tit. 48. Lib. 6. Cod.

Potestne & incertis personis legari?

Siquidem nulla ratione certæ fieri possint, inutile est legatum; secus, si certæ fieri queant. §. 25. *Inst. de legat.* Adeoque & posthumo alieno hodie recte legatur. §. 26. *& seqq. Inst. h.*

Valetne legatum collegiis vel corporibus relictum?

Valet, modo sint licita. *l. 1. C. de hæred. instit. l. 1. §. 15. ff. ad SC. Trebell.*

Quid, si pauperibus quid legatum sit?

Valebit. *l. 24. C. de Episc. & Cleric.* licet nulli sint nominati. Nullis autem personis designatis, Xenones ejus civitatis legatum nanciscentur, ut id conferant Xenodochio pauperiori: Et, si nullum sit Xenodochium, inter mendicantes, ac maxime eos qui eo loco affliguntur inopia, distribuent. *l. 49. §. 3. C. eod.*

Quid, si Deo sive Iesu Christo quid sit relictum?

Id cedet sanctissimis Ecclesiis in civitate vel alio loco, in quo constitutus erat defunctus, & conferetur in pauperum alimoniam. *l. ult. in f. pr. C. de SS. Eccles. junct. c. ult. caus. 16. qu. 1.*

Quid, si quis viro integræ existimationis summam certam leget, ut eam post obitum in pauperes, quos ipse eliget, eroget?

Legatum valebit, & vix poterit compelli, si sit id ipsi prohibitum, edere nomina pauperum. *arg. l. 14. D. de dot. præl.* Cautius autem aget, si corã amicis, vel aliquibus delegatis ab hæredibus, distributionem eam faciat.

Potestne & hæredibus legari?

Non valet legatum, si quis solus sit hæres: absurdum enim est, ut idem sit creditor & debitor. *l. 116. §. 1. D. de legat. 1.* Ideoque, si hæredi ex asse instituto & Titio fundus sit legatus, Titius sibi totum acquiret. *l. 34. §. 11. D. de legat. 1.* Nec obstat *l. f. §. 2. D. de leg. 2.*

Quid, si duo sint hæredes, unus ex uncia, alter ex undecim unciis, & fundus sit iis simpliciter legatus?

Vndecim unciarum hæres habebit undecim in fundo, cohæres unciam duodecimam. *d.l.34.§.12.* Si autem eadem res sit legata duobus ex pluribus hæredibus, quibus dispares partes sunt datæ, pro virili legatum divident. *l.67.§.1.D.de leg.1. l.2.D. de instruct. & instrum. legat.*

Quid, si hæredi habenti cohæredem quid sit relictum, cum hac clausula: ut hæres à se habeat?

Subsistet secundum formam. *l.34.§.1.D.de leg.2.*

Quid capit hæres, qui cohæredem habet, ex prælegato sibi relicto?

Rem totam; partim jure hæreditario, partim legati. Iure hæreditario eam partem, quæ ejus est ex vi institutionis: legati jure eam, quæ aliàs pertinuisset ad cohæredes. *l. 104. §.3. & 4.D. de leg.1.* Vnde est, quod pars, quæ jure hæreditario habetur, imputetur in falcidiam. *l.91.D.ad l.falcid.*

Legata relicta ab institutis videnturne esse repetita à substitutis?

Admittendum id est, nisi evidens diversa fuerit voluntas, quæ ex multis colligitur. Quid enim, si rem relinquat à substituto, quam ab instituto non reliquerat? Quid si certa causa fuerit in instituti persona, quæ cessat in substituto? Quid si substituit ex parte fideicommissarium, cui ab instituto reliquerat fideicommissum? *v.l.74.ff. de legat.1.l.61 in f.ff. de leg.2.l.4.C. ad SC. Trebell.*

Debetne & hæres, qui universaliter substitutum habet, restituere prælegata?

In fideicommissis quidem id admittendum est. *l.16. C.de fideic.* verum non in substitutione vulgari. *l.32.ff. de legat.3.*

PAN-

PANDECTARUM

LIBER XXXI.

De Legatis & fideicommissis. 2.

Possuntne res omnes legari?

Tam corporales quam incorporales, modo non prohibeantur. §.21. *Inst.h.l.41.pr.ff. de legat.1.*

Quæ res prohibentur?

1. Quæ in rerum natura non sunt. §.4. *Inst.h.l.108.* §. 10. *vers. nam quodammodo. ff. de leg. 2.* 2. Quæ non sunt in commercio ullius, ut res sacræ, religiosæ & sanctæ. *l.39.* §.9.10. *ff. eod.l.14. C.h.* vel, quæ non sunt in commercio testatoris, vel legatarii. *arg. l.112. pr. ff. de legat.1.l.24.§.1.ff.eod.l.20.C.h.*

At obstat l.40.114.§.5.ff. de legat.1.l.11. §.16.ff. de leg. 3.

Non est corrigenda *d. l. 40.* sed cum ibi agatur de re aliena; in qua est ea intentio & voluntas testatoris, ut, si res præstari non possit, solvatur æstimatio. §. 4. *Inst. hic.* recte æstimationem deberi respondetur. Deinde in *d. l.114.* §. 5. vocabulum *licite* satis indicat, ibi non esse relictum ei, qui directo non habet ejus rei commercium, vel jure prohibetur rem relictam habere. *arg. l.49.§.2. D.de leg.2.* sed relictum esse ei, qui jure capere possit, propter vitium vero corporis vel aliam accidentalem causam rem recte habere non possit. Denique in *d.l.11.§.16.* tractatur de legato militiæ, quod magis consistit in quantitate quam corpore, adeo ut ea vera quantitas, quæ ex militia haberi possit, videatur legata. *d.l.49.§.1. D.de leg.2.*

Suntne & aliæ res, quæ legari non possunt?

Sunt res ædibus junctæ. *l. 41.* §. 1. *& seqq. l. 42. & seq.de leg.1.l.11.§.14. D. de leg.3.* Res propriæ legatarii. §.10. *Inst.h.l.66.§.penult. D. de legat.2.* licet vivo testatore legatarius eas alienaverit. quo casu nec debebitur res, nec æstimatio. *d.§.10.* non obstante *l. 1. §.f. D. de reg. Caton.*

Possuntne & res alienæ legari?

In legato conjunctis personis relicto non distinguitur, utrum testator sciverit rem fuisse alienam, an non. *l.* 10. *C.h.* Sed in eo, quod extraneis relictum est, si legatarii nequeant probare testatorem scivisse rem esse alienam, nihil debebitur. §.4. *Inst.h.* Idem in re oppignerata. hæres enim non aliter eam luere tenetur, quam legatarius probaverit testatorem scivisse fuisse oppigneratam. §.5. *Inst.eod.*

Quomodo autem testator de re aliena potest disponere, cum lege 12 tabb. cautum, uti quisque legasset suæ rei, ita jus esto; cum nemo plus in alium transferre possit, quam ipse habet?

Testator rem alienam legans imponit hæredi necessitatem rem eam à Domino emendi si Dominus æquo precio velit vendere, vel præstandi æstimationem, si Dominus vendere nolit, aut iniquum pretium exigat. *d.*§.4.*l.*14.§.2.*D. de legat.*3.*l.*31.§.4.*D. de fideicomm. libert.* Ex hisce apparet, testatorem hic nihil alieni invito domino tranferre, sed de suo tantum testari.

Quid, si res hæredis sit relicta?

Non est dubium, quin id vires habeat. *d.* §.4.*l.*36. *de usufr.legat. l.* 67. §. 8. *D. de legat.*2. Nec distinguitur hoc casu, utrum testator sciverit vel non.

Quid, si legatarius sit dominus rei legatæ alienæ factus vivo testatore?

Si ex titulo oneroso, præstabitur ei pretium quod abest; si ex lucrativo, nihil solvetur, nisi ante æstimationem tantum sit consecutus; tunc enim rem petere potest. §. 6. 9. *Inst. h.* adde *l.* 13. 14. *ff. de liberat. legat.* L 88

PAN-

PANDECTARUM

LIBER XXXII.

De Legatis & fideicommissis. 3.

Quomodo relinquuntur legata?

Fuit olim distinctio inter damnationis, vindicationis, sinendi modo, & per præceptionem relicta. §. 2. *Inst. h.* Cujus etiam vestigia in pandectis frequenter occurrunt: verum hodie una est omnium natura, quatenus rerum qualitas id pati possit. *d.* §. 2. & *l.* 2. *C. commun. de legat.* Imo nullum quoad effectum inter legata & fideicommissa singularia discrimen est, nisi lex nominatim id expresserit. §. 3. *Inst. h.*

Poteстne & in Codicillis legari?

Negari id videtur. §. 10. *Inst. de fideicommiss. hæred.* sed præstat affirmare, propter exæquationes, de quibus ante: sic tamen, ut legatum ita relictum magis per modum fideicommissi sustineatur, quam proprio jure legati.

Vbi legatum est scribendum?

Non interest, utrum ante vel post hæredis institutionem, vel inter medias hæredum institutiones scribatur. §. 34. *Inst. h.*

PANDECTARUM

LIBER XXXIII.

Tit. 1. De annuis & menstruis legatis & fideicommissis.

Quid juris est in annuis legatis?

Plura esse legata videntur, & primi anni purum, sequentium conditionalia sunt. videtur enim hæc iis

inesse conditio: si legatarius vivat. *l*. 4. 11. *ff. h.* morte enim finiuntur. *l*. 8. nisi reipublicæ sint relicta. *l*. 6. *ff. h.*

Quæ est differentia inter hoc legatum & usumfructum?

Vsusfructus finitur capitis diminutione, non annua legata. Vsusfructuarius nullum habet commodum ex fructibus, qui non sunt percepti: in annuis potest in ingressu cujuslibet anni fieri exactio, &, licet decesserit legatarius, dum currit annus, hæredes eorum nihil restituent. *d. l.* 8. *junct. l.* 5. 22. *ff. h.*

Quid, si legatum sit relictum annua bima trima die?

Per singulos annos æquæ pensiones præstandæ sunt, hoc est, integra summa dividetur in tres partes, & singulis annis tertia solvetur, licet non sit adjectum, æquis portionibus. *l.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. h.*

Quid, si adjectum sit in æquis portionibus, & non sint portiones expressæ?

Dabuntur ei partes, quas vir bonus arbitraretur pro facultatibus defuncti, & positione patrimonii, sine vexatione & incommodo hæredis. *d. l.* 3. §. 2. & 3.

Quid, si ita: pensionibus quas putaverit legatarius vel hæres?

Non totum legatum statim exigetur, nec etiam concidet, sed æstimandum est ex officio viri boni, quæ pensiones sint servandæ. *d. l.* 3. §. 4. *junct. l.* 22. §. 1. *D. de R. I. l.* 11. §. 7. *D. de legat.* 3.

Quid, si dixerit trima?

Compendiose videtur testator cogitasse de annua bima trima die. *d. l.* 3. §. 5. Et non male concludunt nonnulli, jussum dare tribus terminis, jussum intelligi dare tribus annuis pensionibus.

Legatum ita est: Attiæ donec nubat, hæres centum dato, neque asscriptum est, in annos singulos?

Rectius dicetur id legatum in annos singulos deberi. *l.* 17. *D. h.*

Quid, si quid in annuo legato, uti in fructibus unius anni, deficiat: uti, Vini falerni, quod domi nasceretur, quotannis in annos singulos binos culeos hæres Attio dato, & nihil eo anno sit natum?

Debentur æque duo culei; modo ex vindemia cæterorum annorum dari possint. *d. l.* 17. §. 1.

Quid,

Quid, si ita legatum: fidei hæredis committo, ut det post obitum ex reditu cœnaculi & horrei mei, Sacerdoti & illis qui in templo erunt, denaria decem die nundinarum quas ibi posui?

Hæc sunt præstanda in perpetuum: ministerium autem sacerdotis tantum est designatum, at templo legatum est relictum. *l*. 20. §. 1. *D*.*h*.

Tit. 2. De usu & usufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum vel fideicommissum.

Possuntne & hominis liberi operæ legari?

Possunt, sicuti locari & in stipulationem deduci solent. *l*. 3. *D*.*h*.

Ex quo die cedit legatum operarum?

Cedit ex die petitionis, & ægritudo illius, qui operas præstabit, nocet legatario. *l*. 7. *D*.*h*.

Quid, si usus vel ususfructus servitutis realis relictus sit?

Dabitur aut actio incerti contra hæredem, ut præstet legatario quamdiu is vixerit, eundi, agendi, &c. facultatem; aut ut ea servitus constituatur sub hac cautione, ut finito usu vel usufructu restituatur. *l*. 1. *D*.*h*.

Quomodo distinguitur inter reditum & usumfructum?

Reditus nomen, generaliter acceptum, ad omnia ex rebus provenientia emolumenta pertinet: strictius sumptum denotat præstationem talem, quæ solet fieri legatario à proprietario, cum ipse proprietarius possidet & re utitur, fruitur.

Estne distinguendum inter annuos fructus legatos, & usumfructum?

Negatur per *l*. 41. *ff*. *h*. *t*. Affirmatur per *l*. *unic*. *ff*. *quando dies usufr*. *legat*. *ced*. *l*. 22. *ff*.*h*. Sed commode hæc & similia loca conciliantur, ut si relicti sint fructus annui eo sensu, ut fructuarius suo jure eos percipiat, videatur usufructus esse legatus; secus, si jussus sit fructuarius accipere fructus annuos ab hærede. In dubio autem videtur, per fructus annuos usufructus relinqui. *l*. 20. *ff*. *de usufruct*.

Quid, si quis alteri fundum, alteri usumfructum leget?

Vsusfructus inter eos communicabitur. *l.* 19. *ff. h.*

Quid, si Titio fundus & ejusdem fundi usus fructus sit legatus?

Erit in potestate ejus, fundum, an usumfructum vindicare malit. Si fundum elegerit, plenam habebit proprietatem; si usumfructum, tantum ejus erit usus fructus sine proprietate. *l.* 10. *ff. h.*

Quid, si habitatio sit relicta in annos singulos?

Ab initio anni debebitur. *l.* 11. *ff. h. l.* 12. §. 1. *ff. quand. dies legator.* secus si pecunia ex habitatione redacta, relicta sit.

Tit. 3. De Servitute legata.

Possuntne & servitutes reales legari?

Non est dubium, sive sint urbanæ, sive rusticæ. *l.* 2. 3. 6. *ff. h.*

Quid, si à pluribus hæredibus legata sit servitus via, vel alia similis?

Singuli hæredes in solidum convenientur; etiam uno adeunte vindicari potest. *l. f. D. h.*

Tit. 4. De dote prælegata.

Quid est juris in relegata dote?

Vxor ex legato statim agere potest, nec cogitur expectare ad annum, qui datus est actioni ex stipulatu in rebus mobilibus. *l.* 1. §. 2. *ff. h.* §. 15. *Inst. de leg. junct. l. unic.* §. 7. *C. de rei uxor. act.*

Quid, si ita legatum: uxori amplius quam dotem aureos centum lego: an & dos videtur legata, ut, ea statim peti possit?

Manifestum est, dotem quoque esse relegatam. *l.* 3. *ff. h.* confer *l.* 108. §. 7. & 8. *ff. de l.* 1.

Quid, si maritus legaverit dotem, & nulla sit dos data?

Si certa summa vel species sit relicta, ea debebitur. *d.* §. 15. *Inst. de legat. l.* 6 §. 1. *D. h.* Sin autem simpliciter sit relegata dos, nihil debebitur. *d.* §. 15. Nec obstat *l* 69. §. 4. *D de jur. dot.* quia ibi agitur de patre, qui dotem dare debet, ad quam relegandam maritus non tenetur.

Quid,

Quid, si fœmina in mancipiis haberet dotem, & pecunia pro dote sit legata, & vivo marito mancipia sint mortua?

Potest uxor, vel ejus hæres, ad pecuniam marito mortuo agere. *l.* 8. *D. h.* Secus est, si precia servorum indefinite sint legata.

Tit 5. De optione vel electione legata.

Quid juris est in optione legata?

Poterit legatarius eligere, quam rem voluerit, etiam optimam. idque jus optandi etiam transmittit ad hæredes, & si hæredes inter se dissentiant, sorte res erit dirimenda. §.23. *Inst. de legat. l. ult. C. commun. de legat.*

Quo tempore debet eligere?

Si testator adjecerit, id tempus quod adjecit servandum est; aliàs decernet prætor certum tempus. *l.6. D.h.* ne venditio, quandoque eligente legatario, interpelletur. *d.l.6.*

Quid ergo, si dies sit præteritus, & hæres omnes res vendiderit?

Non aliter eliget legatarius, quam si omnia in integro sint. *d.l.6. vers. quid ergo. & l.7. D.h.*

Quid, si ante aditam hæreditatem optaverit legatarius?

Nihil agit. *l.16. D.h. l.10. de legat.* 1.

Quid, si electio semel sit facta?

Non potest mutare voluntatem: quia omne jus legati prima testatione consumptum est, quoniam res continuo fit optantis. *l.* 20. *D.h.*

Quod est legatum generis, generaliter, alternative vel obscure relictum, & quis in his modis electionem habet?

Legatum generis, est 1. Cum genus aliquod rerum ex universitate relictum est; uti, si libri, bibliotheca, si grex legetur. In hac specie omnia, quæ sunt in illo genere, pertinent ad legatarium & quidquid accessit: uti & cedit damno legatarii, si species in eo genere nonnullæ sint sublatæ, adeoque si ad unam speciem genus pervenerit, etiam illa unica species vindicari poterit. §. 18. & seq. *Inst. h. l.* 22. *D. de legat.* 1. quod in usufructu generis certi rerum diversum esse docetur. *l. fin. D quib. mod. usufr. amitt. l.* 10. §. *fin.* 2. Cum quantita-

relicta est; uti oleum, triticum. In hac specie est electio hæredis. *l.4. D. de Tritic. vin.* Generaliter relictum est, cum species aliqua non determinata legata est; uti equum ex meis lego. hoc casu est electio legatarii. §.22. *Inst. de legat.* ita tamen, ut si duæ sint, optima. *d.§.22.* si plures, medii pretii eligenda sit. *l.37. pr. ff. de legat.1.* habita simul ratione personæ legatarii, testatoris, & similium circumstantiarum. *arg. l.50. in fin. ff. eod.*

2. Alternative concipitur legatum, cum una ex pluribus rebus disjunctim datur. In hac specie (de qua est exemplum in *l.23. ff. de legat.2.*) etsi aliàs debitori detur electio. *l.10. §.6. ff. de jur. dot.* eligit legatarius. *d.l.23. l.34. §. penul. ff. de legat.1. l.10. ff. de usu & usufr. leg.* nisi testator verba magis ad hæredem retulerit: *uti, volo ut hæres meus det illud, aut illud.* Obscurum est, cum testator proposuit certam speciem demonstrare, at non apparet, quæ sit illa species. hoc casu electio hæredis est. *l.32. §.1. l.37. §.1. ff. de legat. 1. l.9. 34. ff. de R. I.*

Tit. 6. De Tritico, vino, vel oleo legato.

Possuntne & res fungibiles legari?

Non est dubium. *t. h. tit.* & cum certus modus cum certa qualitate legatus est, debet is præstari: sin autem non sit adjecta qualitas, non quæritur cujus generis testator uti sit solitus, aut homines ejus regionis in usu habeant; sed liberum erit hæredi, cujus generis solvere velit, ut supra probatum ex *l.4. ff. h.*

Quid, si qualitas, quæ haberi non possit, sit adscripta: ut, lego Titio modios tritici decem, qui singuli pondo centum pendeant?

Nihil peti potest: quoniam ejusmodi triticum non est in rerum natura. *l.108. §.10. D. de legat.1. l.7. §.1. D. h.*

Quid venit legato vini?

Omne, quod ex vinea natum vinum permansit, non Zythum, non Camum, non cerevisia, non hydromeli, non mulsum; verum Oenomeli, id est, dulcissimum vinum & passum continebitur. *l.9. pr. & §§. seqq. D. h.*

Quid de vasis statuendum, legato vino?

In quæ ita diffusum est, ut non ad perpetuum usum vasa reserventur, debentur. *l.14. D. h.*

Quid,

Quid, si quis hæredem damnaverit uxori dare vinum, oleum, frumentum?

Omne, quantum præter familias reliquisset, debebitur. *l.7. D.h.* Indefinita enim oratio æquipollet universali.

Tit.7. De Instructo vel instrumento legato.

Quid venit nomine instrumenti fundi?

Omne, quod fructus quærendi, cogendi, vel conservandi causa paratum est. *l.8. D. h.* omnisque apparatus rerum diutius mansurarum, sine quibus possessio exerceri nequit. *l.12. D.h.*

Annon est differentia inter fundum instructum, fundum & instrumentum, & fundum cum instrumento legari?

Nulla quidem est. §.17. *Inst. de legat.* alienato enim fundo, non debetur instrumentum. *d.* §. 17. *l.1.* §.1. *ff. h.* Verum si sit probabilis conjectura in hisce speciebus: *Fundum & instrumentum, vel fundum instructum lego*, poterit alienato fundo instrumentum deberi. *l.5. ff.h.*

Quid, si fundus simpliciter legetur?

Dotes prædiorum extrinsecæ legatario non præstantur. *l.2.* §.1. *arg. l.* 20. §.1. *D.h.* sed tantum ea emolumenta, quæ immediate ad fundum pertinent; uti dolia, molæ, prælum, & quæcunque infixa, vel inædificata sunt. *l.21. ff.h.*

Fundo legato, uti optimus & maximus est, quid continetur?

Si quæstus fundi maxime in venationibus consistat, continebuntur retia apraria, & cætera venationis instrumenta; & quicquid ad instrumenta pertinet. *l.22. ff.h.*

Debetne spectari instrumentum quod in fundo est, vel id, quod fundus sustinere possit?

Spectatur tantum id, quod est in fundo, & quod fundi causa paratum est, non quod desiderat vel quod sustinere queat. *l.25. ff.h.*

Tit.8. De Peculio legato.

Servo legato videturne peculium legari?

Non, nisi id nominatim sit expressum *l.24. D.h.* §.20. *vers. peculium. Inst. de legat.* vel nisi vicarius ordinario

fuerit

fuerit legatus: hoc enim casu peculium vicarii ad ordinarium pertinebit. *l.* 25. *D. h.*

Quid, si servus legatus sit cum peculio, an & peculium debebitur mortuo servo?

Nequaquam. *l.* 1. 2. *D. h.* si servus vivo testatore decesserit. *l.* 12. *D. h.*

Tit. 9. De Penu legata.

Quid est in legato penoris?

Legatum censetur, quicquid esui potuique est, quicquid familiæ vel jumentorum in eum usum est paratum. *l.* 3. *pr. D. h.*

An omne quod bibitur in penu est?

Nequaquam, sed quod bibitur alendi causa: itaque medicamenta huc non pertinent. *l.* 5. *D. h.*

Quid juris in vasis penuariis?

Etiam ea, sine quibus penus non potest recte haberi, continebuntur. *l.* 3. §. *fin. D. h.* non instrumenta pistrini, & vasa coquinaria. *l.* 6. *D. h.*

Tit. 10. De Supellectili legata.

Quid est supellex?

Domesticum patrisfamilias instrumentum, & omnis res, quæ ad ornatum ædium, & usum communem familiæ est parata; non argentum, non aurum factum, non vestis. *l.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. *D. h.*

Quid, si uxori legaverit domum cum omni suo jure & instrumento & supellectili?

Etiam argentum, quod in supellectili est, debetur, non autem escale vel potorium. *l.* 8. *D. h.*

Quid, si species supellectilis sint enumeratæ?

Modus videtur generi esse datus. Cæterum legata supellectili simpliciter, cum species ex abundanti per imperitiam enumerantur, generali legato non derogatur. *l.* 9. *D. h.*

Suntne statuæ affixæ portio domus?

Cum instrumentum domus legatur, statuæ non debentur. *l.* 12. §. 23. *D. de instruct. & instrum.* sed, si basibus structilibus affixæ sint, non sunt domus portio necessaria, qua ædes perficiuntur; sed tantum habentur ornatus causa. *l. pen. D. de Verb. Sign.* & sunt separatæ ab instrumento,

mento, at nomine supellectilis veniunt. *d.l.* 12. §.23. vel si ita affixæ sunt, ut separari nequeant, uti sunt inædificata vel contignata, erunt vero domus portio.

PANDECTARUM
LIBER XXXIV.
Tit. 1. De Alimentis vel Cibariis legatis.

Quid venit legato alimentorum?

Omnia cibaria, vestitus, habitatio, ac reliqua, sine quibus non alitur. *l.6.ff.h.* Non verò, quæ ad disciplinam pertinent *d.l.6.* nisi aliud testator senserit. *l. 7. ff.h.* vel qualitas personarum aliud exegerit. *arg. l. 4. ff. ubi pupill. educar.*

Quæ veniunt nomine diariorum vel cibariorum?

Ea tantùm, quæ ad cibum quotidianum pertinent: non habitatio, non vestis. *l.21. ff.h.*

Quid, si simpliciter alimenta sint relicta, nulla quantitate adscripta?

1. Spectandum, quæ defunctus solitus sit præstare; deinde, quæ cæteris ejusdem ordinis reliquerit. Si neutrum apparuerit, ex facultatibus defuncti, & charitate legatarii modus statuetur. *l. 22. ff.h.*

Quid, si quis rogatus sit, ut aliquem educaret?

Idem erit ac si alimenta relicta essent. *l.fin. ff. h.*

Quid, si sint alimenta relicta usque ad pubertatem?

Præstandæ sunt usque ad decimum octavum annum masculis, ad 14 fœminis. *lib.14.§.1.ff.h.*

Tit. 2. De auro, argento, mundo, ornamentis, unguentis, veste vel vestimentis & statutis legatis.

Quid venit nomine auri vel argenti legati?

Quicquid auri vel argenti est, sive factum sive infectum fuerit. *l. 19. ff. h.* Non pecunia signata. *d. l. 19.*

l.27.

l.27.§.1.ff.h. licet etiam legatum ſit argentum factum, niſi teſtatorem aliter ſenſiſſe appareat. *d.l.27.§.1.*

Quid, ſi certum pondus auri legatum ſit?

Liberabitur hæres ipſo jure, dando pecuniam. *l.1.§.1.ff.h.* niſi certum genus argenti ſit legatum. *d. l.1. §.1.* vel certa ſpecies. *l.9. ff.h.*

Quid, ſi argentum omne ſit legatum quod ſuum erat?

Sine dubio non debetur id, quod in credito eſt. *l.27. §.2. ff. h.*

Cujus temporis æſtimatio eſt præſtanda, ſi certum auri pondus legetur?

Præſentis, cum teſtamentum fit. *l. 7. & 9. ff.h.*

Species auri & argenti legata eſt, & petitum, ut quicquid in ea legata eſſet, reſtitueretur tertio, addita hac clauſula: earum rerum uſusfructus legatario, dum vivet ſufficiet, An & uſusfructus ſit legatus?

Non, ſed proprietas addito onere fideicommiſſi. *l.15. ff. h.*

Quid, ſi quis legaverit aurum, gemmas, margaritas, quæ in eo auro eſſent?

Etiam id aurum, cui nec gemmæ nec margaritæ junctæ ſunt, videtur legatum. *l.11.ff.h.*

Quid eſt in legato mundi, ornamentorum, unguentorum?

Nomine mundi veniunt ſpecula, unguenta, & ſi quæ ſunt ſimilia, quæ ad mundandum hominem comparata ſint. *l.25.§.10.ff.h.* Ornamentorum, quæ ad ornamentum pertinent, de quibus *d.l.25. §.10.* Vnguentorum, quæ ad inungendum habentur, vel voluptatis vel valetudinis cauſa. *d.l.25.§.12.*

Quid nomine veſtium?

Omnes laneæ, lineæ, & ſimilis, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, injiciendi vel incubandi cauſâ ſunt paratæ, & quæ hic acceſſionis vice cedunt; uti inſitæ picturæ, & clavi, qui veſtibus inſuuntur. vide de hac re *l.19.§.5. in fin. 22.* & præcipue *23. 26. ff. h.*

Quid in ſtatuis legatis?

Vt non tantum ipſæ ſtatuæ debeantur, ſed & quod ad eas acceſſit. *l.14.ff.h. l.23.§.2.ff. de rer. vind.*

Tit.3.

Tit. 3. De liberatione legata.

Poteſtne & liberatio relinqui?

Non eſt dubium. *l.1.3.ff.h.* non tantum expreſſe, ſed & tacite; ut ſi chirographum ſit legatum. *l.1.3.§.1. l.59.ff.de leg.3.* Liberatio autem legatur, & ſimpliciter & perſonaliter. *d.l.3.§.3.l.8.§.3.l.20.ff.h.* nec tantum in totum, ſed pro parte. *l.7.ff.h.* & ad tempus. *d.l.8.§.1.*

Quæ eſt differentia inter liberationem relictam ſimpliciter & perſonaliter?

Si ſimpliciter, nec debitor nec ejus hæres in infinitum conveniri poteſt. *d.l.8.§.4.l.15.ff.h.* ſi perſonaliter, tantum proderit perſonæ, cui adſcripta eſt. *d.l.3.§.3.d.l.8.§.3.*

Quid, ſi pignus ſit remiſſum?

Æque poteſt debitum peti, niſi aliud teſtator ſenſerit. *l.1.§.1.ff.h.* Interim debitor pignus repetere poteſt, antequam ſolverit. *d.l.1.§.1.*

Quid, ſi debitor, cui liberatio relicta eſt, ignorans hæredi creditoris ſolverit?

Repetere poterit. *l.25.§.adeo. D. de condict. indeb.*

Tit. 4. De Adimendis, vel transferendis legatis, vel fideicommiſſis.

Poteſtne legatum adimi?

Poteſt, quia voluntas defuncti eſt ambulatoria uſque ad vitæ ſupremum exitum. *l.4.D.h.* licet etiam teſtator ſibi eam legem dixerit, ne revocaret. *l.22.ff.de legat.3.* & id juramento confirmaverit. *arg.l.5.C.de legib.*

Quomodo fit ademptio?

Vel expreſſis verbis. *l.2.l.5.ff.h.* vel tacite. Tacite, cum præſumitur voluntatis mutatio, ut ſi inimicitiæ capitales ſint ortæ, vel aliæ graves. *l.3.§.f.D.h.* & nulla reconciliatio ſit ſecuta. *l.4.ff.h.* ſi teſtator rem legatam citra neceſſitatem alienaverit. *l.11.§.12.ff.de leg.3.* vel vivus alii donaverit etiam ex neceſſitate. *l.18.ff.h.* vel debitum legatum egerit. *§.21.Inſt.de legat.l.75.§.2.ff.de leg.1.* vel dixerit in codicillis, legatarium de ſe male eſſe meritum. *l.4.C.de his qui indig.*

An

An & transferri possunt legata?

Possunt: vel de personâ legatarii in aliam, quæ res operatur ademptionem. *d.l.5. D.h.* vel ab eo, qui dare jussus est, ut alius det: vel cùm res alia, aliâ pro re datur: vel cùm mutatur modus. *l.6. D.h.*

Quid, si hominem legans stichum adimat?

Non perimit legatum, sed extenuat, ut stichus eligi nequeat. *l.11.12.ff.h.*

Ad obstat l.7.§.1. D.de liberat. legat.

Nequaquam, quia ibi alternativè debebatur, & hæres damnatus erat, ut unam rem non peteret. at in *d.l.11. h.* agitur de legato géneraliter relicto.

Quid, si legatum transferatur in eum, cui nihil potest deberi?

Æquè ademptum dicitur, cùm illi non debeatur, cui ademptum est. *l.20. D.h.* In contractibus autem id non procedit. *arg.l.1.ff.de Novat.l.7.ff. de rescind. vendit.*

At obstat. l. 14. in fin. D. h.

Ibi ademptio inutilis erat propter qualitatem rei. pro parte enim non potest via deberi. *l. 2. §. 2. ff. de verb. Oblig.* non propter translationem in personam, cum qua non est testamenti factio, de qua agitur. *l. 20 ff.h.*

Cujus periculò cedit interitus rei legatæ?

Si plures res debeantur, spectandum est, utrùm omnes sint æquè principales; quo casu quæ extant, debentur: an una principalis, altera accessoria; hoc modo si pereat principalis, æquè præstanda erit. *§.17. & seqq. Inst. de legat.* Si una res sit legata, & genus sit; hæredis erit detrimentum; genus enim non perit creditori. *l.11. C. si certum petat.* si species sit, perit legatario, nisi in culpâ fuerit hæres. *§. 16. Inst. de legat. l.26. §.1. ff. de legat. 1.* sive hæres ignoraverit, sive sciverit rem esse legatam. *d.§.16.*

Quam culpam præstare debet hæres?

Levissimam. *l.47.§.4.& 5.ff.de legat.1.* Non autem casum fortuitum, nisi moram fecerit. *d.l.34.§.fin.*

At videtur IConsultus in l.108.§.12.D.eod. distinguere hoc modo: ut si is qui præstat legatum nihil aliud capiat ex testamento, dolum malum tantùm præstare debeat, aliàs culpam?

Loquitur *d.l. 108. §. 12.* de legatario & fideicommissario,

missario, qui est rogatus restituere. In eo verum est, quod teneatur de dolo, si nihil commodi sentiat ex legato; de culpâ, si quod emolumentum capiat. Non autem ad hæredem id referendum est, de quo agit textus in *d. l.* 47. §. 4. & 5.

Tit. 5. De rebus dubiis.

De Verborum & rerum Significatione. Tit. 38. Lib. 6. Cod.

Quæ conjectura in ambiguis circa dispositiones est servanda?

Si verba sententiæ testatoris videantur convenire, sequi oportet verba. *l. Labeo. §. 7. ff. de supell. legat.* Si vero de voluntate certo constat, sequi oportet voluntatem, ita ut ea nunquam pereat, si servari possit. *l.* 12. 21. 24. *ff. h.*

Unde metiemur proprietatem sermonis?

Ex usu singulari testatoris, vel more regionis. *l.* 50. *§. fin. ff. de legat.* 1.

An præcise oportet sententiã testatoris sequi & non verba?

Si sententia nullo modo aptari possit verbis, quibus usus est testator, & de re demonstranda agatur, sequi oportet verba. *l.* 4. *ff. de legat.* 1. Si testator personam aliam verbis expresserit, quam voluit, nihil actum est. *l. 9. ff. de hæred. instit.*

Quid ergo, si verba non sint ambigua, at non certo constet de voluntate testatoris?

Præstat à proprietate verborum non recedere. *l. 69. ff. de legat.* 3. Ita autem omnis explicatio facienda est, ut absurditas, contrarietas, scandalum evitetur, ut actus valeat, habeatur ratio personæ testatoris, hæredum, legatarii, dignitatis, necessitudinis, charitatis, verborum antecedentium & consequentium, similiumque. *l. 50. f. ff. de leg.* 1.

Quid, si testator legaverit mobilia, an & pecunia numerata comprehenditur?

Non facile id admittendum est, nisi testator diviserit omnia sua bona in mobilia & immobilia: hoc casu sub mobilibus pecunia comprehendetur, ut & nomina.

Quid,

Quid, si matri legatariæ filius sit substitutus, & simul naufragio perierint?

Pubes videtur supervixisse matri, impuberi mater. *l.22. 23. ff.h.*

Tit. 6. De his quæ pœnæ causa relinquuntur. Tit. 41. Lib. 6. Cod.

Licetne pœna nomine relinquere?

Non est dubitandum, propter *l. unic. C. h.* modo non sit impossibile vel probrosum quid hæredi injunctum. *d. l. unic.*

Tit. 7. De Regula Catoniana.

Quid comprehensum est regula Catoniana?

Eâ definitum est, quòd legata tempore conditi testamenti inutilia ex post facto non possint convalescere. *l.1.ff.h. l.29.ff. de R.I.* obstat l 85 §1 eod.

Ad quæ legata hæc regula pertinet?

Ad legata pura, eaque; quorum dies à mortis tempore cedit; non ad conditionalia, nec ad ea, quorum dies demum ab adita hæreditate cedit. *l.3.4.ff.h.*

Tit. 8. De his quæ pro non scriptis habentur.

Semperne valent, quæ scripta sunt in testamento?

Non. Multa pœnam merentur, multa pro non scriptis sunt. Pro non scriptis sunt. 1. Quæ intelligi non possunt. *l. 2. ff. h.* 2. Quæ relicta sunt damnato in metallum vel aliis servis pœnæ. *l.3 ff.h.* & deportatis. *l. 1. C. de hæred. instit.* 3. Si non sit in rebus humanis is, cui legatum est adscriptum, vel si in hostium potestate fuerit. *l. 4. pr. & §. 1. ff. h.* 4. Quæ quis sibi adscripsit. *l. 1. l. fin. ff. h.* l 4 C l 9 + 23.

Tit. 9. De his, quæ ut indignis auferuntur. 35. Lib. 6. Cod.

Quomodo distinguitur inter incapaces & indignos?

Incapaces sunt, qui capere non possunt ex testamento. In-

Indigni, qui ob maleficium aliquod commissum adversus testatorem vel testamentum, vel similem caussam privantur emolumento, quod ex testamento sperabant.

Enumera species aliquas indignorum.

1. Si quis patrem post ejus obitum, quasi illicitæ mercis negotiatorem, detulerit, quamvis & præmium meruerit. *l.1.D.h.* 2. Si filius contra tabulas patris bonorum possessionem petierit. *l.2. D. h. l.18. in fin. D. de contra tabb.* 3. Si quis contra principum mandata duxerit uxorem ex ea provincia, in qua officium gerit, & uxor testamento quid reliquerit. *d.l.1. §.1.* vel si tutor pupillam duxerit contra SConsultum. *d.l.2.§.1.* 4. Si quis alteri donaverit vivi ignorantis cognati bona vel partem eorum. *d. l. 2. §. fin.* 5. Si quis probatus sit id egisse, ut per negligentiam & culpam suam mulier, à qua hæreditatem vel legatum sperabat, moreretur. 6. Si quis testamentum dixerit esse falsum. *l.5.l.7.D.h.* 7. Si quis defuncto maledixerit, vel infaustas voces adversus eum jactaverit. *l.9.§.1.D.h.* 8. Si quis testamentum dixerit inofficiosum. *d. l. 5. D.h. l.8. §. 14. ff. de inoffic.* 9. Si quis in fraudem legis fidem accomodaverit incapaci. *l.10.l.23.ff.h.* 10. Si quæ, licet non damnata adulterii, nupserit ei, cum quo adulterium commiserat, eumque hæredem nominaverit, vel damnatus adulteram hæredem instituerit. *l. 13. ff. h. fi.* 11. Si testator dixerit legatarium vel hæredem male de se esse meritum. *l.4. C.h.* 12. Si quis testari aliquem prohibuerit vel coëgerit. *l.2. fi. si quis aliq. testar.* Hisce omnibus casibus fisco applicatur hæreditas. *Dd. Ll.* Verum si tutori dato & sese excusanti adimatur legatum. *l. 5. §.2. ff. h.* vel ob inimicitias cessare dicatur voluntas. *l.9.§.h.* fisco nihil adquiritur.

Si quis dicat, testamentum non jure esse factum?

Nihil ipsi auferetur. *d. l. 5. §. 1. l.24. ff.h.* Iudicium enim defuncti non impugnavit, sed de jure suo disputavit. *d. l. penult.*

PAN-

PANDECTARUM

LIBER XXXV.

Tit. I. De conditionibus, & demonstrationibus, & causis & modis eorum, quæ in testamento scribuntur.

Potestne legatum relinqui sub qualibet conditione?

Potest, sub qualibet possibili: eritque ea necessario implenda. Impossibilis vero pro non scripta habetur. *l. 3. D. h.* l. 4 [illegible] lib.

Quando sunt adimplendæ conditiones?

Promiscuæ conditiones, quæ potestativæ dicuntur, post mortem. *l. 2. l. 11. §. 1. D. h.* Non promiscuæ aut casuales sive mixtæ, etiam vivo testatore. *d. l. 2. & 11. §. 1. junct. l. 10. ff. h. l. 7. C. de instit. & substit.*

Quid, si conditio consistat in non faciendo, potestne eo casu legatarius consequi legatum?

Hoc casu opus est cautione Mutiana. *lib. 7. 77. §. 1. & c. ff. h.* qua promittit legatarius, se restituturum, si contra factum fuerit. Cautio hæc non habet locum, si per aliam conditionem actio legati differri possit: quia non sufficit unum impedimentum removeri, si plura sint. *d. l. 77. §. 1.*

Estne conditio semper secundum formam à testatore præscriptam adimplenda?

Distinguendum est. Aut testatoris intentio tota concluditur formâ conditioni adjectâ: hoc casu præcisè adimplenda est, ne quidem per alium modum, licet æqualem vim habeat. *l. 44. per tot. D. h.* aut intentio spectat conditionis modum tanquam medium quod testator protulit ad finem destinatum: hoc modo satisfiet conditioni, etiamsi alia ratione finis fuerit obtentus. *l. 3. C. de institut. & substitut.*

Quando legata sub conditione relicta debentur?

Demùm, cùm conditio extiterit. *l. 41. ff. h. l. 5. §. 2. ff. quando dies legat. cod.*

Quid,

Quid, si per alium stet, quò minus satisfiat conditioni?

Habetur pro impletâ, maximè si stet per eum, cujus eam impleri interest. *l.24. ff.h.*

De falsa causa adjecta legato vel fideicommisso. Tit. 44. Lib. 6. Cod.

Quid, si falsa demonstratio sit adjecta, vel falsa legati sit causa?

Æquè subsistet legatum, modò causa non sit conditionaliter concepta. §.3. *& seqq. Inst. de legat. l.17. pr. & ult. l. 72. §. falsam. ff.h.*

De his quæ sub modo legata vel fideicommissa relinquuntur. Tit. 45. Lib. 6. Cod.

Quid juris, si modus fuerit adjectus?

Ei ordinario satisfieri oportet, tanquam conditio aliqua esset adjecta, siquidem impleri possit. *l.2. C.h.*

In quo distinguitur modus à causa & conditione?

Modus futurum tempus respicit, & causam finalem continet, & solet efferri per verba, *ea lege, dum tamen*, aut *dummodo*. Regulariter adjicitur, ut aliquid fiat. Causa respicit præteritum, & magis impulsiva est, quàm finalis. A conditione distinguitur modus, quòd Conditio implenda sit indistinctè; Modus aliquando implendus non sit: uti si ad solum legatarii commodum dirigatur, nisi testator minus industrio voluerit esse prospectum. *l.71. ff. de condit. & demonstr. junct. l.16. ff. de legat.3.* Deinde illi, in cujus personam implenda est conditio, nulla competit actio; secus in modo jure Codicis. *l.2. C.h.* non Digestorum. *l.57. ff. de cond. & demonstr.* Præterea in conditione legati revocata, non est ademtio; in modo utique. *l.30. §.2. ff. de adim. legat.*

De indicta viduitate, & Lege Iulia Miscella tollenda. Tit. 40. Lib. 6. Cod.

Quid, si conjunx præmoriens reliquerit uxori, si in viduitate permanserit?

Iure Pandectarum conditio talis rejicitur. *l.22. l.64. ff. de*

ff. de condit. & demonstr. nisi tantum certa persona sit nominata, cui non debeat nubere. *l.63.ff.eod.* Iure autem novo ex *Nov.22. cap.44.* id mutatum est, ita ut, si viduitas sit injuncta vel à marito vel ab extraneo, mulierque præoptaverit nuptias, legatum amittat.

Pertinebitne Nov, 22. tantum ad viduas?

Id videtur ex textu sequi. Itaque fœminæ, quæ nuptias non sunt expertæ, recte conditionem viduitatis possunt impune spernere, & legatum sibi relictum acquirere.

Quid, si dictum, si arbitratu Mævi nupserit?

Id quidem servandum est, non autem necessario sequi oportet arbitratum. *l.28. l.72. §.4. ff. de condit. & demonstr.*

Quid, si addita sit conditio, si uxor caste vixerit, annon per hoc videtur esse interdictum secundis nuptiis?

Nequaquam: cum nubere secundo non sit turpiter vivere, & in conjugio summa sit castitas: Thorus enim immaculatus placet Deo.

De Caducis tollendis. Tit.51. Lib.6. Cod.

Quæ dicuntur in Iure Caduca?

In genere ea legata, quæ deficiunt. Prima est species eorum, quæ pro non scriptis habentur. Secunda, si legatarius vivo testatore decedat, aut conditio adjuncta deficiat: hæc dicuntur esse in causa caduci. Tertia, cum quidem quæ relicta sunt capaci, sed deficiunt ex aliqua causa post mortem testatoris. de quibus singulis speciebus *in l. unic. §.3.4.5. C. h.*

Quid juris est in singulis?

In prima manent legata penes hæredem, etiam sine onere, nisi specialibus casibus. *d.l.unic.§.3.* In secundâ, onus comitatur hæredem aut substitutum aut conjunctum, ad quem legatum pervenerit. *d.l.unic. §.4.* nisi onus contemplatione certæ personæ sit injunctum. In tertiâ, si legatum sit purum, vel in diem certum relictum, transmittitur ad legatarii hæredem; si sit conditionale, vel incertum diem habeat, non pertinet ad hæredem legatarii, sed ad substitutum aut conjunctum, aut ad ipsum hæredem à quo relictum erat. *d.l. unic.§.5.*

Quo-

Quomodo jus accrescendi hic habet locum?

In hæredibus quidem certum est, quod iis etiam invitis accrescat portio vacans. *d. l. unic.* §. 10. legatariis verò non nisi volentibus, nisi sint re conjuncti. *d.l.unic.* §. 11. *junct.l.4.ff.de legat.2.* ac deinde mixtim & verbis tantùm conjunctis accrescit vacans pars cum onere, non verò re conjunctis: cùm re conjuncti ab initio, & directò singuli solidum habuerint. *d. l. unic.* §. 11. non alio modo juncti.

De usuris & fructibus legatorum seu fideicommissorum. Tit. 47. Lib. 6. Cod.

A quo tempore debentur usuræ & fructus legatorum?

A tempore moræ, quæ committitur vel per litiscontestationem, vel per interpellationem. *l.1.& seqq.ff.h.* In hac enim causa legata bonæ fidei judiciis sunt exæquata. *l.34.ff.de usur.* sive agatur in rem, sive in personam. *Dd.Ll.* nisi hæres habuerit justam causam provocandi ad judicium. *arg. l.2.C.h.*

De Fideicommissis. Tit. 42. Lib. 6. Cod.

Quid est fideicommissum?

Est relictum à testatore, quo is, honoratus est, sive hæres sive legatarius fuerit, rogatur totam hæreditatem vel partem ejus aut rem singularem restituere alteri.

Quomodo distinguitur?

1. Est vel universale, vel singulare. 2. Est vel expressum per expressa verba; vel tacitum, quod colligitur ex mente testatoris.

De Fideicommissariis hæreditatibus. Tit. 23. Lib. 1. Cod.

Quid est universale?

Quo hæres rogatur testamento vel codicillis, sive ab intestato sive ex testamento successerit, ut hæreditatem vel partem ejus restituat, pure aut ad certum diem, vel sub conditione, aut aliter.

Da exempla fideicommissi taciti?

Sunt varia: uti si testator roget hæredem, ut Titium sibi

sibi hæredem faciat. Ne testamentum sibi faciat. Ne alienet. Quando in posteriori testamento jubet, ut prius valeat, & hæres in posteriore institutus contentus sit rebus sibi datis. Quando jussit, ut omni meliori modo vires habeat voluntas, & ea non potest uti testamentum valere.

De singulis rebus per fideicommissum. Lib. 2. Inst.

Quod est singulare fideicommissum?

Quo testator rogat rem singularem ab hærede vel legatario alteri restitui, quod quoad effectum in iis, quæ aliter speciali lege non disposita sunt, convenit cum legatis. §.3. *Inst. de legat.* de qua re ante.

Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda. Tit. 43. Lib. 6. C.

Suntne & eadem, actiones ex legatis, & fideicommissis singularibus?

Inter reliqua, quæ communia sunt, etiam eadem ratio actionum est. Datur Personalis ex testamento, quæ competit adversus hęredem vel successorem ejus ex quasi contractu propter aditionem hęreditatis. *l.1. C.h. junct.* §.4. *Inst. de Obl. quæ ex quas. contr.* quæ intentari potest pro qualibet re: nec distinguitur, utrum sit mobilis an res immobilis; utrum propria an aliena; utrum species sive corpus sit legatum, an quantitas vel genus. Datur vindicatio contra eum, qui possidet: quæ non aliter intentatur, quam si res extet vel possessor dolo desierit eam possidere. Hujus actionis fundamentum est, quia ipso jure res legata transit in dominium legatarii. *l.80. ff. de legat. 2.* Datur Hypothecaria in rem, quæ non aliter competit, quam discusso prius principali: competitque adversus possessores, non rei legatæ, sed rei hæreditariæ alterius, quam adversarius possidet. *Nov.4.c.2.* Hæc caussam habet, quia lex tacitum pignus constituit pro re legata. *d.l.1.* & licet contra hæredem possidentem ex aliâ causâ detur actio realis in solidum, hæc tamen ex hac causâ tantum pro portione hæreditaria.

Tit 2. Ad Legem Falcidiam. Tit. 46. Lib. 6. Cod. 22. Lib. 2. Inst.

Quid comprehensum est Lege Falcidia?

Vt hæres legatis oneratus, ne pro nullo vel minimo lucro hæredis nomen sustineat, detrahat quartam, vel eam sibi salvam habeat.

Habetne tantùm locum in legatis?

Nequaquam: porrigitur enim & ad mortis causâ donationes. *l. 5. C. h. l. 2. C. de donat. mort. caus.* & mortis causâ capiones. *l. penult. C. h.* quin imo & ad donationes inter vivos, quę non valent nisi morte confirmentur. *l. 12. C. h. l. 15. §. 5. ff. eod.*

Quibus datur Lex Falcidia?

Non legatariis vel fideicommissariis, licet restituere debeant; sed tantùm hæredibus veris vel aliis similibus possessoribus. *l. 1. ff. h. t.* etiam singulis. *l. 77. ff. h.*

Quid, si portio unius hæredis jure accrescendi vel substitutionis pervenerit ad cohæredem, an & hoc casu locum habere potest?

Distinguendum est; si portio gravata accesserit ad non gravatam, potest fieri separatio, ut in oneratâ tantum Falcidia locum inveniat: si non onerata accesserit ad oneratam, secus est. *vid. l. 1. §. 3. 11. §. penult. l. 79. l. 87. §. 8. ff. h.*

Quæ imputantur in Falcidiam?

Non quæ jure legati vel fideicommissi, vel implendæ conditionis causâ, sed quæ jure hæreditario capiuntur. *l. 74. 91. ff. h.* quod secus est in Trebellianicâ, quia ea imminuitur per legata & fideicommissa. *d. l. 91.*

Quando & quomodo debet iniri quantitas patrimonii?

Redigi debet ad tempus mortis. *§. penult. Inst. h. l. 15. §. quod avus. l. 73. ff. h. junct. l. 30. ff. h.* Deduci autem prius oportet æs alienum, impensas funeris, pretia servorum manumissorum. *§. fin. Inst. l. 8. 15. C. h.*

Quomodo ineunda ratio legis Falcidiæ in usufructu relicto?

De jure civili sequi oportet responsum in *l. 68. ff. h.* quod moribus non solet præcisè observari.

An non cessat aliquando lex Falcidia?

Cessat, 1. Cùm hæres non fecit inventarium. *Nov. 1.*

cap.2.§.1. imò & eo omisso tenetur hæres etiam ex suo patrimonio legatariis satisfacere. 2. Cum hæres sciens vel errore juris lapsus totum legatum exsolvit. *l.9.C.h.* secus si errore facti. 3. Cum testator prohibuit Falcidiam. *d. Nov. 1. cap. 2. in fin.* siquidem non sit ignarus modi sui patrimonii. 4. Cum quid relictum est ad pias causas. *Nov.131. cap.2.* siquidem hæres fecerit aliquam moram. 5. Cum creditum creditori, vel dos uxori legatur. *l. 57.* 6. Cum hæres quid subtraxit. *l. 24. ff. h.* vel egit, ut fideicommissum intercideret. *l.59. ff. h.* 7. Cum non capaci rogatus est hæres restituere, fidemque accommodavit. *d. l. 59. ff. h.* 8. Cum quod retineri poterat spopondit hæres se daturum. *l.59. ff. h.* 9. Cum miles legavit. *arg. l. fin. C. de inofficios.* 10. Cum testator vetuit rem alienari. *Nov.119. c.11.* aliisque modis.

Quid, si testator adjecerit clausulam: se velle integra legata præstari?

Per hoc non est prohibita Falcidia. debet enim prohibitio expresse fieri. *d. Nov. 1. cap. 2. in fin.* nisi aliæ conjecturæ concurrant.

Tit. 3. Si cui plus quam per legem Falcidiam licet, legatum esse dicetur.

Quid, si dubitetur an lex Falcidia locum habeat?

Subvenit prætor hæredi, ut legatarius ei satisdet, ut, si apparuerit eum amplius cepisse quam licebat, id restituat. *l. 1. ff. h.* quod etiam admittetur in mortis causa donationibus. *d l. 1. §. 10.*

Quid, si legatarius sit fideicommisso gravatus?

Etiam ei cavendum est. *d. l. 1. §. 13. l. 3. §. 4. ff. h.*

Desideratne hæc res fidejussorem?

Necessario: quia fieri potest, ut non sit solvendo is cui solutum est, ac per hoc pereat quod datum est. *d. l. 3. §. 1. d. l. 1. §. 9.*

PAN-

PANDECTARUM

LIBER XXXVI.

Tit. 1. Ad SConsultum Trebellianum & Pegasium. Tit. 23. Lib. 2. Inst.

Quid comprehensum est SConsulto Trebelliano?

Quemadmodum hæres ex legatis per legem Falcidiam, ita per hoc SConsultũ ex fideicommissis universalibus detrahit quartam, quæ Trebellianica dicitur. §.7. *Inst. de fideicomm. hæred. d.* §.7. & 8. *l.*3. & *seqq. C.h.* vel repetit, si integra hæreditas sit soluta. *d.* §.7. Deinde, per hoc SConsultum fiduciarius recusans adire, cogi potest ad adeundum officio judicis. *l.*17 *ff. si quis omiss. caus. l.* 16. §. *idem. ff.h.*

Quibus indultum est hoc beneficium?

Omnibus hæredibus, sive ex testamento sive ab intestato succedant. §.2. 10. *Inst. eod.* licet etiam filius juraverit, se testamentum patris observaturum. *arg. l.* 32. *C. de inoffic. testam.*

Potestne & filius fideicommisso gravatus, & Trebellianicam & legitimam deducere?

Vtique, quia ex diverso jure fit deductio. Legitimæ, quia filius est. Trebellianicæ, quia hæres est fideicommisso oneratus. *cap. Raynutius. extr. de testam.*

Atqui duæ causæ lucrativæ in eundem hominem & eandem causam non possunt concurrere. §.6. *Inst. de legat.?*

Successio filii non est causa mera lucrativa, quoad patrem, qui tenetur filio relinquere legitimam sine ullo onere. *l.*30. 32. *C. de inoffic. testam.* nec etiam Trebellianica pro mero lucro censeri poterit, quia ex necessitate legis debetur. *d.* §.7.

Vbi manent actiones hæreditariæ?

Si coactus hæres adeat, nec quartam habet, nec adversus ipsum actiones exerceri possunt. *l.*4. *D.h.* Si volens adeat, pro rata dividentur actiones inter fiducarium & fideicommissarium. *d.* §.7. *Inst. de fideicomm. hæred.*

nisi sit rogatus restituere hæreditatem deducta re certa. hoc casu, si quarta sit in illa re, nihil deducet, & nihil oneris ex hæreditate sentiet. §. 9. *Inst. eod.* Et, si non sit in ea re quarta, agitur ad supplementum, & ratione ejus, quod suppletur, actiones fiduciario imputabuntur.

Qua actione repetit fideicommissarius hæreditatem à fiduciario?

Non petitione hæreditatis. *l. 63. D. h. l. 3. §. 1. D. de fideicommiss. hæred. petit.* adde *l. 27. §. 7. D. h.* sed tantum personali & hypothecaria. *l. fin. §. sed quia. C. comm. de legat.*

Quæ imputantur in Trebellianicam?

Non tantum, ut & supra allegatum est, ea, quæ jure hæreditario hæres percepit, sed & quæ legati vel fideicommissi aut præceptionis titulo. *l. 91. D. ad L. Falcid.* ac deinde, licet in fideicommissariam restitutionem non veniant fructus, nisi mora sit facta, vel specialiter hæres sit rogatus fructus restituere. *l. 18. pr. & §. 1. D. h.* tamen quartam extenuant interim percepti. *d. l. 1. 18. l. 22. §. 2. D. h.*

Estne hoc perpetuum, quod quarta deduci debeat?

Cessat hæc deductio multis casibus. 1. Si testator eam expresse vetuerit, per *Nov. 1. cap. 2. in fin.* vel iis verbis sit usus, ut concludenter inferri possit prohibitionem esse factam. nec distinguimus inter liberos primi gradus, vel ulterioris, quia *d. Nov.* non distinguit. 2. Si inventarium non fuerit factum. *arg. d. Nov. 1. c. 2.* 3. Si intra annum voluntas defuncti non sit impleta. *d. Nov. 1.*

Quid, si fideicommissi alienatio sit prohibita?

Videtur consequenter etiam vetita esse deductio quartæ. *arg. authent. sed in ea re. C. ad L. Falcid.*

Quid, si institutus in re certa sit rogatus eam restituere?

Siquidem sint alii cohæredes simpliciter vel ex parte hæreditatis instituti, quia tunc legatarii est loco. *l. 13. C. de hæred. instituend.* non deducet: secus, si solus vel cum aliis etiam ex re certa institutis concurrat.

Tit.

Tit. 2. Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat. Tit. 53. Lib. 6. Cod.

Quando cedit dies legatorum vel fideicommissorum?

Si pure quid relictum, ex die mortis. *l.* 5. §. 1. *ff. h.* nisi sit ususfructus, usus, vel habitatio; in iis enim dies ante aditam hæreditatem non cedit. Si sub possibili conditione, expectandus est eventus conditionis. *d. l.* 5. §. 2. Si ad certum diem vel sub impossibili conditione quid sit legatum, cedit à die mortis. *d. l.* 1. §. 1. & 4. uti & tunc cum conditio pro impleta habetur. *d. l* 5. §. 5. Relictum in annos singulos, cedit singulis annis. *l.* 13. 23. *ff. h.*

Quid in die plane incerto statuendum?

Est idem, ac si conditionale legatum esset, quia dies incertus conditionem in testamentis facit. *l.* 75. *ff. de condit. & demonstr.*

Quid, si pure sit datum, & sub conditione ademptum?

Id quasi sub conditione relictum habetur. *l.* 6. *ff. h. l.* 10. *ff. de adimend. legat.*

Hæredis aditio facitne moram legati?

Nullo modo. *l.* 7. *ff. h.*

Quis est usus hujus rei?

Si dies legati cesserit, transmittitur ad hæredes: secus, si non cesserit.

Tit. 3. Vt legatorum, seu fideicommissorum causa caveatur. Tit. 54. Lib. 6. Cod.

Quid, si propter diem vel conditionem adjectam legatarius sibi velit caveri?

Necessario cautio est præstanda, ut diebus, quibus testator voluit præstari, vel cum conditio extiterit, præstetur. *l.* 1. 2. *C. ut in possess. legator. l.* 1. *ff. hic.*

Quibus debet satisdari?

Et legatariis sive fideicommissariis, & eorum successoribus. *l.* 1. §. 3. *ff. h.* quin & si duo contendunt de re legata, utrique satisdatio fiet. *lib.* 16. *ff. hic.*

Estne hæc cautio præstanda per fidejussores?

Omnino: satisdatio enim desideratur. *l.* 1. 2. 3. *& seqq. D.h.* ubi autem satisdatio requiritur, ibi fidejussores dandi in prætoriis stipulationibus. *l.7.ff.de prætor.stipul.*

Cessatne aliquando hæc satisdatio?

Cessat primo, si testator eam prohibuerit, ita quidem, ut, & si facta sit, condici possit. *l.1. ff. ut in possess. legat.* Secundo, si legatum vel fideicommissum non subsistat. *l.14. §.1. ff.h.*

Tit. 4. Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum causa esse liceat. Tit.53. Lib.6. Cod.

Quid, si hæres non præstiterit cautionem?

Mittitur legatarius in possessionem rerum hæreditariarum. *lib.* 13. *ff. l.* 3. *C. h.* olim quidem in omnium. *d.l.*13. sed hodie secundum quantitatem legat. *arg.Nov.* 53. *cap.* 4. § 1. Et, si hæres ad sex menses deficiat, fiet missio in res hæredis proprias, non quidem, ut pro domino esse incipiat, sed custodiam vel jus pignoris habeat, & die adveniente legatum autoritate judicis consequatur. *l.5.C.h.*

Quid circa fructus statuendum?

Etiam illos aliquando coget missus, & servabit, vel vendet, prout distinctè est traditum in *l.5. §.22. ff.h.*

Quid, si hæres interim quid vendat?

Non oberit id legatario: quia causa prætorii pignoris venditionem antecedit. *l.3. C.h.*

Annon qui prior mittitur, est reliquis jure potior?

Nulla est hic prærogativa ex tempore. *d.l.5.§ 3. & 4.* nec etiam missus ex causa legati præfertur creditoribus. *d. l. 5. §.4.*

Si semel sit satisdatum, debetne postea cogi hæres ad novam satisdationem, si dicat actor egenos fidejussores esse datos?

Non debet sæpius onerari, à quo satis petitur, nisi magna sit causa. *l.3.§.fin.l.4 ff. hic.*

SEXTA

SEXTA PANDECTARUM PARS.

LIBER XXXVII.

Tit. I. De Bonorum Possessionibus.

Quid est bonorum possessio?

Definitur, *l.3. §.2. D.h.* Ius persequendi retinendique patrimonii. quod cujusque cum moritur fuit. simpliciter describi potest, hæreditas ex prætoris edicto delata.

Quomodo distinguitur?

Est alia edictalis, quæ ex edicto prætoris directo descendit; alia decretalis, quæ desiderat speciale decretum. Rursus, est alia ordinaria, quæ ordinario peti potest; alia extraordinaria.

Estne magnus usus hujus rei?

Cum hodie plenissime per constitutiones varias Imperatorum, & in successionibus ex testamento, & ab intestato provisum sit, parvus, imo fere nullus usus est: nisi quis voluerit ob causam sibi convenientem isthoc jure specialiter uti.

Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus. Tit. 9. Lib. 6. Cod.

Qui admitti possunt ad petitionem?

Omnes, qui ad hæreditatem adspirare possunt. *l. 12. §. 1. ff. de bonor. possess.* Pro pupillo autem tutor, pro furioso aut minore curator, pro infante pater. *l.7. C.h.* & quidem quæ agnita est nomine infantis, transmittitur ad ejus hæredem, etiamsi in infantia obierit. *l.3. C.h.*

 Quid

Quid juris in filiofamilias?

Is acquirit etiam inscio patre, patri autem non proderit ea, antequam ipse id quod actum est ratum habuerit. *l. 1. C. h.*

Atqui in petitione hæreditatis jussus patris debet præcedere. l. 6. l. 25. §. 4. D. de acquir. hæred.

Distinguendum est inter bonorum possessionem, & hæreditatem: quia hæreditatis aditio fieri potest perpetuo; bonorum possessio, sive ejus agnitio est minori tempore circumscripta.

Quibus & intra quod tempus datur possessio?

Tantum petentibus coram quocunque judice. *l. ult. C. h.* Liberis autem & parentibus datur annus utilis, reliquis centum utiles dies. *l. 2. 3 4. C. hic.*

Tit. 2. Si tabulæ testamenti extabunt.

Ordinaria bonorum possessio quomodo distinguitur?

Pertinet vel ad causam testati, vel intestati. Quæ ad causam testati, est vel contra tabulas, vel secundum.

Quid in hac re primo spectandum?

An tabulæ testamenti sint, vel mortis tempore fuerint. *l. unic. in fin. ff. h.*

Tit. 3. De bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco, competenti.

Quid, si bonorum possessio furiosis, infantibus, mutis, surdis, cæcis competat?

His non currit tempus in præjudicium, nec imputatur, quod per tutores vel curatores possit petere. *l. 1. ff. h.*

Tit. 4. De bonorum possessione contra tabulas. Tit. 12. & 13. Lib. 6. Cod.

Quæ est bonorum possessio contra tabulas?

Quæ datur directo liberis emancipatis, non iis, qui juste sunt exhæredati, sed præteritis, adversus testamentum patris rite factum: sive sint primi sive ulterioris gradus. *l. 1. §. 1. & seqq. ff. h.*

Tit. 5. De legatis præstandis contra tabulas bonorum possessione petita.

Si bonorum possessio contra tabulas sit data, quid statuendum de legatis?

Si quæ liberis, parentibus, uxori, nuruique, dotis nomine sint relicta, manent ea salva. *l.* 1. *pr.* §. 1. *ff. h.*

Tit. De collatione bonorum. Tit. 20. Lib. 6. Cod.

Si possessio bonorum contra tabulas sit petita à filio emancipato, an non debet filius emancipatus etiam sua conferre?

Nihil æquius est: quia sua in medium conferre debet qui appetit jura aliena. *l.* 1. *pr. ff. h.*

Quid est collatio?

Est illatio rei propriæ in communem hæreditatem parentum, ut ea inter conferentem & reliquos hæredes, uti omnia bona hæreditaria, dividatur.

Qui conferunt hodie?

Non ascendentes, non collaterales; sed tantum descendentes, sive emancipati, sive sui. *l. fin. C. h.* Nec filii tantum, sed nepotes, sive inter sese soli, sive mixtim concurrant. *l.* 17. 19. *C. h.*

An tantum ab intestato habet locum?

Nequaquam, verum etiam ex testamento, nisi expresse testator collationem remiserit. *l.* 1. *& auth. seq. C. h.* vel ita generalia sint verba, ut liquido constet eum remisisse. *arg. l.* 39. §. 1. *ff. famil. ercisc.* Vel nisi extraneus sit institutus, isve, qui ab intestato non esset hæres. *arg. l.* 1. §. 5. *ff. h.*

Quid in dubio dicendum?

Testatorem non prohibuisse. *arg. l.* 1. *& auth. seq.*

Quid, si plures filii cum extraneo sint instituti?

Filii sibi invicem conferent: non autem extraneus iis, nec illi extraneo. *arg. l.* 21. §. 1. *C. de testam.*

Quid, si diverso jure veniant hæredes, unus ex institutione, alter ex querela inofficiosi?

Æque fiet inter liberos collatio. *l.* 6. *ff. de collat. dot.*

Tit. 2. De collatione dotis.

Quæ debent conferri ?

Dotes, donationes propter nuptias. *l.* 1. *ff. h.* imo omnia, quæ à parentibus sunt profecta. *l.* 17. *C. de collat.*

Quid statuendum de donatione simplici ?

Eam non conferri, si mera fuerit donatio, cum colligi potest, quod parentes voluerint habere liberos id præcipuum, quod donarunt. *l.* 23. *C. h.*

Quid dicendum de impensis studiorum, de sumptibus in elocationem filiæ factis, de iis, quæ ad honorem filiorum faciunt ?

Non esse conferenda. *l.* 50. *ff. famil. ercisc. l.* 1. §. 16. *ff. de collat.* Sive bona liberorum parentes administraverint sive non. *arg. l.* 3. *C. de dot. promiss.* Eodem modo nec castrensia bona, vel quasi. *l. fin. C. l.* 1. §. 15. *de collat.* Quod & recipiendum est in armis militum. *l.* 5. *C. famil. ercisc.* in libris studiosorum ex voluntate parentis emptis.

Quomodo fit collatio ?

Petitur ea non tam jure directo actionis, quam officio judicis. *l.* 8. *C. de collat.* & fit vel re. *l.* 1. §. *penult. ff. de collat. dot l.* 1. §. 11. 12. *ff. de coll.* vel cautione. *d. l.* 1. §. 10. *& seqq.* Caveri autem solet ita, ut conferens pro portione hæreditatis sibi delata, personam quoque suam numeret. *d. l.* 1. §. *fin.*

Poteftne offerendo æstimationem liberari, qui rem conferre debet ?

Nequaquam: modo res præstari queat. *arg. d. l.* 1. *pr. l.* 11. *C. eod.*

An etiam legata & fideicommissa conferenda sunt ?

Minime. *l.* 10. *l.* 16. *C. de collat. l.* 4. *ff. de dot. collat.*

Quid si, qui conferre tenebatur, renunciaverit hæreditati ?

Non potest compelli ad collationem eorum, quæ ante accepit. *d. l.* 1. §. 7. *l.* 4. 6. 7. 8. *ff. h.*

Tit. 3.

Tit. 8. De conjungendis cum emancipato, liberis ejus.

Quid, si pater filium emanciparit, & liberos ejus in potestate retinuerit?

Hi conjungentur cum patre, & unum personam simul repræsentabunt. *l. 1. pr. & §. 1. ff. h.*

Tit 9. De ventre in possessionem mittendo & curatore ejus.

Tit. 10. De Carboniano edicto. Tit. 17. Lib. 6. Cod.

Daturne tantum natis bonorum possessio?

Etiam nascituris contra tabulas datur, & pro posthumo in possessionem mittitur venter. *l. 1. ff. h. de ventr. &c.*

Quid, si impuberi fiat controversia status?

Causa cognita perinde datur per edictum Carbonianum possessio, ac si nulla esset controversia, & judicium in tempus pubertatis differtur. *l. 1. ff. h.*

Tit. 11. De bonorum possessione secundum tabulas. Tit. 11. Lib. 6. Cod.

Quæ est bonorum possessio secundum tabulas?

Quæ conceditur hæredibus scriptis, ut secundum tenorem testamenti bonorum possessionem nanciscantur. *pr. §. 3. 4. Inst. de bonor. possess. l. 2. ff. h.*

De bonorum possessione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur. Tit. 12. Lib. 6. Cod. &

De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis liberisque eorum datur. Tit. 13. Cod.

Tit. 12. Si quis à parente sit manumissus.

Tit. 13. De bonorum possessione ex testamento militis.

Ha-

Habetne patres & patroni adversus liberorum vel libertorum tabulas bonorum possessionem?

Non est dubium, sed adversus militis testamentum non datur contra tabulas. *l. unic. ff. de bon. poss. ex testam. mil.*

Tit. 14. De Jure Patronatus.

Quod est jus patronatus?

Ius quod patronus habet in libertos circa personam vel bona libertorum.

Tit. 15. De obsequiis parentibus & patronis præstandis.

An non & obsequia, & officia personalia liberi parentibus debent?

Debet filio semper esse honesta & sancta persona patris. *l. 9. ff. h.* etiam militi. *l. 1. pr. & §§. seqq. ff. h.* Nullam famosam actionem instituere possunt liberi adversus parentes. *l. 2. l. 5. 1. ff. h.* Pater damnatur, in quantum facere potest, non ulterius. *l. 7. §. 1.* nec pati debet exceptionem, quæ sugillat aliquo modo ejus famam. *d. l. 7. §. 2.* nec deferens juramentum tenetur jurare de calumnia. *d. l. 7. §. 3.*

PANDECTARUM

LIBER XXXVIII.

Tit. 1. De operis libertorum. Tit. 3. Lib. 6. Cod.

Tit. 2. De bonis liberorum. Tit. 4. Lib. 6. Cod.

Tit. 3. De libertis municipum & aliarum universitatum.

Tit. 4. De assignandis libertis.

Tit.

Tit.5. Si quid in fraudem patroni factum sit. Tit.5. Lib.6. Cod.

Tit. 6. Si tabulæ testamenti nullæ extabunt, unde liberi. Tit.14. Lib. 6. Cod.

Tit.7. Unde legitimi. Tit.15. Lib.6. Cod.

Tit.8. Unde cognati. Tit. 15. Lib.6. Cod.

Suntne & bonorum possessiones ab intestato?

Eæ sunt variæ, inter consanguineos, aliosque. Inter consanguineos sunt, unde liberi, per quam liberi, unde legitimi, per quam agnati, unde cognati, per quam cognati ab intestato petunt bonorum possessionem.

Quando non petentium partes petentibus accrescant. Tit.10. Lib. 6. Cod.

Quid, si aliqui ex iis, quibus bonorum possessio delata est, non intra tempora eam postulent vel hæreditatem repudient?

Portio ejus accrescit cæteris, qui possessionem mature agnoverunt. *l. unic. C. h.*

Tit. 9. De successorio edicto. Tit. 16. Lib. 6. Cod.

Quid, si hæredes sint diversorum graduum vel ordinum?

Siquidem qui priori loco vocantur omnes ejusdem ordinis non petant, admittuntur sequentes. *l. 1. in pr. §.8. & 11. ff. de succes. edict.* Ita fit transitus ab ordine ad ordinem, vel de gradu in gradum, à liberis ad agnatos, ab agnatis ad cognatos, à filiis ad nepotes &c. *d. l. 1. pr. & §§. seqq.*

Quid, si propter impedimentum prior non potuerit petere?

Subveniendum ei est. *arg. l. 1. ff. si furios. vel infant.* Et interim etiam sequens admitti potest, ita tamen, ut nullum fiat præjudicium priori. *l. 1. C. h.*

Tit.10.

Tit.10. De gradibus, & affinibus, & nominibus eorum.

Quid est proprie gradus?

Est quota cognationis ex generatione.

Quid est cognatio?

Proximitas personarum ex jure sanguinis.

Quomodo gradus computantur jure civili?

In linea recta, quæ continet ascendentes, & descendentes, perpetua est regula: Quot sunt generationes tot sunt gradus. Ita pater primo, avus secundo, proavus tertio à me gradu distat. In linea vero transversali primo ascendendum ad communem stipitem, ab eo descendendum ad alteram personam, & quot interim inveniuntur generationes, tot sunt gradus.

Quis est communis stipes?

Est ascendens, ex quo ambo, de quorum cognatione quæritur, proxime descendunt; sic duorum fratrum est pater, duorum patruelium est avus, & deinceps.

Quot gradibus distat à me frater?

Duobus: est enim inter me & patrem prima, inter patrem & fratrem altera generatio, & sic inter nos duo gradus.

Quot à me patrui mei trinepos gradibus distat?

Novem: est enim communis stipes meus avus, qui à me distat duobus gradibus. Inter ipsum & trinepotem patrui, hoc est, avi trinepotis filium sunt septem generationes, ergo simul novem gradus.

Quæ sunt nomina parentum & liberorum?

Parentum: Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus. Liberorum: Filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos. Plura non habentur nomina, licet gradus in infinitum extendantur, facta repetitione ac iteratione priorum nominum.

Quæ sunt nomina collateralium?

Ea varia sunt descripta *l.* 10. §. 13. *& seqq. D. h.* Et gradus quoque in infinitum, licet nomina desint, numerari possunt.

Quot personæ singulis gradibus continentur?

Primo 4. Secundo 12. Tertio 32. Quarto 80. Quinto

to 184. Sexto 448. Septimo 1004. *d.l.10.§.12.& seqq.*

Quomodo fit computatio jure Canonico?

In linea recta eodem modo, quo jure civili: In transversali distinguendum inter æqualem & inæqualem lineam. Æqualis est, quâ ambo, de quibus quæritur, æqualiter distant à communi stipite: in hac sunt fratres, patrueles &c. Inæqualis est, quâ inæqualiter à communi stipite distant: in hac est patruus cum fratris filio, patruus magnus cum fratris nepote. Hic duæ sunt regulæ. Prima, in linea æquali: quot gradibus à communi stipite distant, totidem inter sese; sic fratres uno, patrueles duobus distant gradibus. Altera, in linea inæquali: quot gradibus remotior à communi stipite distat, tot inter sese. Sic ego à patruo duobus distinguor gradibus, quia ego ab avo remotior sum ac disto duobus gradibus.

Quid est affinitas?

Est proximitas personarum inter alterutrum ex conjugibus, & alterius conjugis cognatos: conjuges vero inter sese affines non sunt.

Suntne inter affines gradus?

Non sunt distincti, sed conveniunt cum iis, qui sunt inter cognatos.

Tit. 11. Vnde vir & uxor. Tit.18. Lib.6. Cod.

Annon extra consanguineos defertur possessio?

Defertur conjugibus, diciturque unde vir & uxor: habetque tunc demum locum, cum cognati nulli sunt.

Tit. 12. De veteranorum & militum successione.

Bona militis possuntne etiam obtineri per possessionem?

Bona militis intestati castrensia fisco non vindicantur, cum hæres legitimus ad finem quinti gradus extat, aut proximus cognatus ejusdem gradus intra tempus possessionem accepit.

Tit. 13. Quibus non competit bonorum possessio. Tit. 9. Lib. 6. Cod.

Quibus non competit bonorum possessio?

Illis, qui ad hæreditates jure civili nequeunt admitti. *l.* 12. §. 1. *de bonor. possess.* In specie non datur illis, qui se indignos reddiderunt, uti, si fraudem, ne testamentum mutaretur, fecerint. *l. unic. ff. h.*

Tit. 14. Vt ex legibus senatusve consultis bonorum possessio detur.

Quid, si non ex edicto prætoris, sed ex alia parte juris, sc. lege vel SConsulto possessio detur?

Æque prætor bonorum possessionem dabit, tanquam ex suo edicto descenderit. *l. unic. ff. h.*

Tit. 15. Quis ordo in bonorum possessione servatur.

Quis ordo in possessionibus servatur?

Habetur prima ratio testamenti, & si non sit testamentum, vel ex eo non petatur, valebit causa intestati, in qua primo loco vocantur sui hæredes, secundo agnati, tertio cognati. *l.* 1. *pr. &* §. 1.

Qui dies utiles hic habentur?

Illi omnes, quibus quis scivit sibi delatam esse possessionem & potuit admitti. *l.* 2. *ff. h.* Dies vero sessionum hic non computantur, nisi sit talis bonorum possessio, quæ de plano peti nequeat. *d. l.* 2. §. 1.

De hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur. Tit. 1. Lib. 3. Inst.

Tit. 16. De suis & legitimis hæredibus. Tit. 55. Lib. 6. Cod.

De Legitimis hæredibus. Tit. 58. Lib. 6. C.

Tit. 17. Ad SConsultum Tertullianum & Orphitianum. Tit. 56. 57. Lib. 6. Cod.

Com-

Communia de successionibus. Tit. 59. Lib. 6 C.

Quid observatur hodie in successionibus ab intestato?

In hac quatuor sunt classes: consanguineorum, conjugum, collegiorum, & fisci. Consanguineorum rursus tres sunt ordines: descendentium, ascendentium, collateralium.

Quomodo succedunt descendentes?

1. Liberi, legitimi & naturales simul, sublato omni sexus, potestatis, vel ætatis discrimine. *Nov.* 118. *cap.* 1. succedunt, si omnes primi sint gradus, in capita, id est, æqualiter & patri & matri. Sin autem sint ulterioris gradus, sive soli inter sese, sive cum iis, qui prioris sunt gradus, concurrant, in stirpes, & qui remotiori sunt gradu, repræsentant parentes primi gradus. *d. Nov. c.* 1. *junct.* §. 6. *Inst. h.* 2. Legitimati per subsequens matrimonium, etiam in articulo mortis contractum cum reliquis legitimis & naturalibus simul per omnia succedunt. *c. tanta. extr. qui fil. legit. sint.* quamvis etiam medium matrimonium intervenerit. *arg. l.* 20. *ff. de solut. matrim. l.* 36. *l.* 41. *ff. de jur. dot.* Per rescriptum vero principis legitimi facti non aliter, quam si nulla soboles legitima sit, *Nov.* 89. *c.* 9. quamvis etiam posteà sint aliqui legitimi nati. *d. cap.* 9. Adoptatis una cum legitimis & naturalibus simul defertur hæreditas, sive arrogati, sive quolibet modo adoptati fuerint.

Quid juris est in liberis illegitimis?

1. Naturales tantum matri reliquisque ascendentibus una cum justis liberis succedunt. *l.* 2. & 8. *ff. unde cognat.* patri vero non aliter, quam si non extent liberi & legitima uxor, ac tantum in duas uncias, quas cum matre divident. *d. Nov.* 89. *c.* 12. §. 4. 2. Spurii maternam hæreditatem nancifcuntur, nisi sit illustris fœmina, quæ liberos alios legitimos habet. *l.* 5. *C. ad SConsult. Orphit.* 3. Qui ex damnato coitu nati sunt, nec matris nec patris bona sortiuntur, licet non extent liberi legitimi. quin imo & jure civili non sunt alendi à parentibus in familia. *Nov.* 74. *d. Nov.* 89. *c. fin.* quod jure Canonico immutatum est. *cap. cum. haberent. extr. qui duxit. uxor. quam poll.*

Annon

Annon & naturales tantum sunt alendi, si liberi sint legitimi & naturales simul?

Affirmandum est, ita ut pater subministret sumptus, mater alat, donec victum sibi quærere possint. *d. Nov.* 89.*c*.12.§.*fin.*

Quid juris in ordine ascendentium?

Si soli sint, gradu proximi excludunt remotiores, &, si plures sint ejusdem gradus in paterna quam materna linea, fiunt duæ medietates, quarum una ascendentibus per paternam, altera per maternam tribuitur. *Nov.* 118. *c.* 2. In hoc ordine non attenditur repræsentatio, nec sexus, nec potestas; quinimo & pater non retinet usumfructum in universa liberorum quibus succedit hæreditate, sed portionem habet eo modo suam quo reliqui.

Annon & inter parentes distinguendum est?

Eodem modo, quo in liberis traditum, præterquam iis casibus, quibus lex speciatim contrarium constituit, uti e. g. si sit arrogatus impubes, isque infra pubertatis annos decedat. §.3. *Inst. de adopt.* Mater itaque & ascendentes per matrem liberis naturalibus, non pater: ex damnato coitu natis nec pater, nec mater, nec alii amici succedunt.

Annon & cum ascendentibus admittuntur fratres & sorores?

Tantum germani cum parentibus primi gradus excludentes remotiori gradu positos parentes. *d. Nov.* 118. *c.* 3. & germanorum liberi primi gradus. *Nov.* 127. *cap.* 1. ita tamen, ut cum ascendentibus fratres & sorores in capita, filii fratrum in stirpes admittantur. *Nov.* 127. *c.* 1.

Quid juris est in collateralibus?

Inter illos, si non sint ascendentes vel descendentes, primus locus datur fratribus & sororibus germanis, & eorum liberis primi gradus, ut hi in parentum suorum locum succedant. *d. Nov.* 118. *c.* 3. exclusis nepotibus.

Quibus secundus est locus?

Fratribus & sororibus uterinis & consanguineis; ita, ut uterinis materna, consanguineis paterna, reliqua bona æqualiter omnibus cedant. *Nov.* 84. *cap.* 1. *add. l.* 13. *C. de leg. hered.*

An

An & filii germanorum fratrum defuncti excludunt ejusdem fratris uterinos & consanguineos?

Non est dubium. *d. Nov.* 118. *cap.* 3. Et, si illi soli concurrant, dividenda est hæreditas in capita. quod moribus est receptum.

Quid, si nec fratres nec fratrum filii sint?

Admittuntur reliqui consanguinei, non observato discrimine, unde bona processerint, vel an simplex an duplex sit vinculum, sed tantum attenditur prærogativa gradus. *d. cap.* 3. *in fin.*

De Bonis maternis & materni generis. Tit. 60. Tit. 6. Cod.

Quæ sunt bona materna, & quid juris in iis patri vel filio?

Sunt quæ à matre vel ab ascendentibus per matrem profecta sunt ad filium. In hisce filio proprietas, patri ususfructus & plena administratio est. *l.* 1. 2. *C. h.* Non autem amittit usumfructum pater, quamvis filio manéte in potestate, transierit ad secunda vota. *l. ult. C. h.*

Quomodo administrabit pater bona materna filii?

Vt virum bonum decet. Nihil potest alienare; &, si alienaverit, potest filius ea vindicare. *d. l.* 1. *C. h.* nisi sit causa urgens & necessaria, & res sint damnosæ, vel tractu temporis deteriores futuræ. *l. fin.* §. 4. *C. de bon. quæ liber.*

De bonis quæ liberis in potestate constitutis ex Matrimonio vel aliàs acquiruntur: & eorum administratione. Tit. 61. Cod. eod.

Quid juris in bonis adventitiis, quæ liberi per suos labores, vel per aliorum liberalitates meruerunt?

In hisce proprietas ad liberos, ususfructus ad patrem pertinet. *l.* 6. *pr. h.* nisi res sint donatæ à Principe. *l.* 7. *C. h.* vel in specie patri sit ademptus ususfructus. *Nov.* 117. *cap.* 1. vel pater eum remiserit. *l.* 6. §. *fin. autem. C. h.*

Quid

Quid juris circa administrationem rerum liberorum?

Illa est penes patrem hoc singulari privilegio, ne is oneretur rationum redditione vel cautione ulla. *d. l. 6. §. 2. C. h. l. ult. C. h.* nisi ad secundas processerit nuptias: hoc enim casu bona patris erunt tacite pignori ob bona materna. *l. 8. §. ult. C. de secund. nupt.*

De Successione conjugum.

Si nulli sint cognati, ad quos defertur hareditas?

Ad conjuges. *l. 1. C. unde vir & uxor.* inter quos est justum matrimonium. Quod etiam in sponsis de præsenti *l. 17. ff. rer. amot. l. 15. ff. de cond. & demonstr.* non iis, inter quos tantum est concubinatus, admittendum est. *l. 17 de rer. amotar. l. 32. ff. de donat. int vir. & uxor.*

Estne alius casus, quo speciali jure conjuges ad hareditatem admittuntur?

Si matrimonium fit absque dote, conjunx autem præmoriens sit locuples, superstes inopia laborans succedit una cum liberis communibus alteriusve matrimonii in quartam, si tres sint vel pauciores, in virilem portionem, si plures sint, ut tamen liberis proprietas servetur, & his vero non exstantibus potiatur etiam dominio. *auth. praterea. C. unde vir. & ux. Nov. 117. c. 5. junct. Nov. 53. c. 6.*

An & marito privilegium competit?

Benignius id videtur. *arg. Nov. 53. c. fin.* etsi ex jure non directo & liquido probari queat.

Quid. si maritus legatum reliquerit uxori inopi?

Si plus sit in legato, quam in portione ex lege, uxor à portione excludetur; si minus, legatum imputabit in illam portionem, & supplementum petet. *d. authent. & d. Nov. 117. cap. 5.*

Quid, si dos sit mulieri adeo parva, ut ex illa ali nequeat?

Etiam locus erit, sic tamen, ut quidquid in dote est in quartam imputetur. *arg. d. auth. praterea.*

Quid, si mulier antequam portionem suam acceperit, transiverit ad secunda vota, & maritus secundus quoque sit mortuus, ab utrius hæredibus petet portionem?

Magis est, ut à secundi mariti hæredibus postulet, quia ratione ejus proxime est vidua.

De

De hæreditatibus Decurionum, Naviculariorum, Cohortalium Militum, & Fabricensium. Tit. 62. Lib. 6. Cod.

Quomodo succedunt collegia sive corpora?

Si nec consanguinei nec conjuges sint, & navicularius, miles cohortalis, vel Fabricensis decesserit, pertinet hæreditas ad corpus Naviculariorum, vexillationem, ordinem sive curiam aut collegium Fabricensium. *l. 1. & seqq. C. h.* Sic tamen, ut si quid à Principe donatum, privilegio speciali illi quibus simul donatum est, præferantur omnibus collegiis. *l. unic. C. si liberal. imper. soc. decess. sin. hær.*

De Successione Fisci.

Quid, si & nulli tales?

Devolvetur hæreditas ad Fiscum. *l. 1. 4. Cod. de bon. vacant.* modo recte agnoscat. *l. 4. §. eadem. ff. de fideicomm. libertat.*

PANDECTARUM

LIBER XXXIX.

Tit. I. De operis novi nunciatione. Tit. 11. Lib. 8. Cod.

Quid est operis novi nunciatio?

Est legitima prohibitio facta ædificanti, ut ab opere cœpto nocituro desistat, donec de jure cõstet. *l. 1. ff. h.*

Qui possunt nunciare?

In causa publica omnes, modo sint cives ejus loci. *l. 1. §. ult. ff. h.* in privata illi, qui dominium directum vel utile, aut servitutum realem habent. *l. unic. §. 3. ff. de remiss. l. 16. de servitut. l. 3. §. pen. l. 5. §. 9. l. 15. ff. h.* Quibus autem personalis est, per indirectum & magis pro-

procuratorio, quam proprio nomine nunciant. *l.* 1. §. *fin.ff.h.junct. l.*5.*ff. si usus fruct. petat.*

Cui debet fieri nunciatio?

Exstruenti novum opus, sive sit proximus vicinus sive superior. *l.*8.*pr ff.h.* etiam pupillis & furiosis. *l.*10. *ff.h.* quia in rem fit. *d. l.* 10. *junct. l.*5.§.2.3. & 4.*ff.h.* Debet itaque fabris id intelligentibus fieri nunciatio. *d.l.*5.§.3.*l.*11.*D.h.*

Propter quæ opera fit nunciatio?

Tantum ob cœpta. *l.*1. §.1. *D.h.* nondum absoluta, vel etiam ob ea, quæ certo sunt destinata. *l.*20. §.2.*ff.h.*

Quis facit opus novum?

Qui operis faciem mutat ædificando, vel etiam reficiendo. *d.l.*1.§.1.*l.*21.§.3.*D.h.*

Quomodo fit nunciatio?

Vel nudis verbis, cum in suo quis ædificat contra jus servitutis. *l.* 1. §. 2. vel per Prætorem, vel per lapilli ictum. Ictus autem lapilli symbolum erat prohibitionis, si quis in alieno ædificet, vel in alienum emittere vel projicere velit. *d.l.*5.§.10.

Quid exigitur ab illo qui nunciat, & quid ipse faciet?

Exigi ab eo potest juramentum calumniæ. *d. l.* 5. §.14. & ipse in testationem referre debet quid operis sit cœptum, ut appareat, an postea sit actum. *l.*8.§.1.*D.h.*

Quis est effectus nunciationis?

Ut adversarius ante missam nunciationem, vel interpositam satisdationem, non solum prohibeatur ædificare, sed, si spreta nunciatione perrexerit, demoliri cogatur opus postea factum. *l.*20. §.1.3. & 4.*D.h.*

Quid, si opera ædificanda non patiantur moram vel publicæ salutis aut securitatis ea fieri intersit?

Non attenditur nunciatio. *d. l.* 5. §. 11. & *seqq.* uti etiam si notorium sit, nuncianti non esse jus nunciandi. *arg.d.l.*5.§.12. Alias si causa sit dubia, non attenditur, utrū jure vel injuria facta fuerit nunciatio. *l.*1.*D.h.*

Quomodo tollitur nunciatio?

1. Satisdatione ejus, cui nunciatum est. *d.l.*5.§.17. *l.*20.§.5. 2. Si Prætor in contrarium prohibeat. *l.*16.*D.h.l.* 14.*D. de re judic.* vel causa cognita faciat remissionem. *d.l.*1.§.9.*d.l.*8.§.4.*D.h.d.l.unic.D. de remission.* 3. Si nuncians rem alienet. *d. l.* 8. §.6. 4. Per mortem

nun-

nunciantis. *d.l.8.§.6*. re integra, nisi nunciatio sit facta à nunciante etiam pro hæredibus. *arg.l.27.§.1.D.de recept.arbitr.*

At videtur dispositum in d.l.20.§.6.D.h. nunciationem esse perpetuam & hæredi competere?

Distingui debet inter nunciationem & interdictum de opere demoliendo. Interdictum quidem datur hæredi, non cum post mortem nunciantis, sed vivo eo post nunciationem est opus novum factum, quia jus quæsitum est: nunciatio autem morte finitur.

Quid, si prohibitus moriatur vel alienaverit rem?

Tenet nunciatio. *l.8. §.7.ff.h.*

De Ædificiis privatis. Tit.10. Lib.8.Cod.

Suntne nonnulla singularia in ædificiis privatis?

Multa sunt hoc titulo proposita de intervalli quantitate, quæ relinqui debeat inter ædificium novum, & vicini vel publica ædificia. *l.9.11.C.h.* similiter de altitudine. In quibus omnibus statuta locorum sequi oportet. Non licet & jure civili destruere ædificia. *l.2. C.h.* nec columnas vel marmora vendere aut legare. *l.41. §.1.& seqq.ff.de legat.1.*

Cujus dicitur esse murus, qui ædes vel hortos distinguit?

Præsumitur esse ejus, versus quem suggrundæ vel astructa fulcra vel instructa fulcra vel instructa cava spectant. Cæterum, si indicia nulla extent, intelligitur esse communis.

Tit. 2. De damno infecto, & de suggrundiis, & protectionibus.

Ad quid agitur de damno infecto?

Si damnum nondum sit datum, sed futurum metuatur. *l.2.ff.h.* ex ruinosis vicini ædibus aut tecto, adeundus est Prætor, ut jubeat, si juratum sit de calumnia. *l.7. 13. §. 12. 13. ff. h.* dominum directum vel utilem. *l. 15. §.1. & 27. ff. h.* vel eum, qui bona fide possidet. *d.l.13.ff.h.* aut servitutem habet. *d.l.19.l.20.ff.h.* cavere idoneè suo nomine per stipulationem. *l. 18. ff. h. junct. l.5.§.4. ff. h.* alieno per satisdationem de damno, quod dari potest, resarciendo. *l.7.ff.h.*

Quid,

Quid, si intra tempus constitutum à Prætore non caveatur?

Mittit Prætor eum, qui damnum timet, in possessionem rei servandæ causa ex primo decreto. *d. l. 7. ff. h.* Et, si postea adversarius non caveat, in possessionem plenariam ex secundo decreto. *d. l. 7.* ita ut ipse dominus dejiciatur possessione. *l. 15. §. 23. ff h.* Et postea vix locus erit ulteriori cautionis oblationi. *d. l. 15. §. 33.* Adeoque & missus per longi temporis possessionem dominium capiet, nisi fuerit is, qui potest restitui.

Quid, si missus metu ruinæ discesserit de possessione ædium?

Siquidem cum adjuvare rem non possit, id fecerit, integrum jus servabit: quod si maluerit relinquere, cum possit succurrere, amisit beneficium Prætoris, nisi protestatus sit se possessionem ex necessitate dimittere, vel apparuerit ædes non esse derelictas. *d. l. 15. §. 35.*

Quid, si non exacta cautione ædificia ruerint?

Non tenetur damnum resarcire, nec rudera tollere, si modo omnia, quæ jacent, derelinquere velit. *l. 6. ff. h.*

Tit. 3. De Aqua & aqua pluvia arcenda. Tit. 34. Lib. 3. Cod.

Quid est in edicto de aqua & aqua pluvia arcenda?

Datur ex hoc actio in factum domino prædii, cui damnum metuitur. *l. 1. §. 11. l. 6. §. 3. ff. h.* adversus dominum loci, in quo opus aliquod manu factum est, quo aliter aqua fluit quam solebat, ad hoc, ut opus tollatur, & res in pristinam formam reponatur, Rei quidem impensis si opus ipse fecerit, Actoris, si culpa vacet reus. *arg. l. 11. §. 2. D. h.*

Cessatne aliquando hæc actio?

Cessat si quid agri colendi causa sit factum, & magis sit frumenti quærendi causa. *d. §. 3. §. 15. ibid.* vel si vicinus opus tollat & sublato eo aqua naturaliter ad inferiorem agrum perveniens noceat, nisi propter opus sublatum vehementius aqua profluat vel corrigetur. *d. l. 1. §. 22.*

Tit. 4. De Publicanis, & vectigalibus, & commissis.

De vectigalibus & commissis.

Vectigalia nova institui non posse.

Quid est in edicto de publicanis sive vectigalium conductoribus?

Datur adversus eos actio, ut, si vel ipsi vel familia illorum quid illicite extorserint, si id non restitutum erit, in duplum intra annum, in simplum post annum restituant. *l. 1. 12. D. h.*

Quid, si per vim sit extortum?

Datur actio in quadruplum, cui persecutio rei inest. *l. 9. §. 6. D. h.*

Quid est vectigal?

Quod solvitur ex rebus, quæ veneunt. *l. 5. & 6. C. de vectigal.*

Vter debet solvere vectigal, emptor vel venditor?

Magis est ut emptor. *arg. Dd. Ll.* Præcipue autem attendendum, quid conventione, eaque cessante, lege municipali sit constitutum.

Quid, si vectigal non solvatur?

Res in commissum cadit, nisi fiscus ad quinquennium siluerit. *l. 2. C. de vectigal.* vel ex necessitate quid sit factum. *l. fin. §. 8. D. de publican.* vel in sola professione quis erraverit aut quis minor annis sit. *d. l. fin. §. 9.* vel servi quid egerint ignorante domino. *d. l. fin. §. 11.* aut quis bona fide professus, non solverit. *d. l. fin. §. 12.*

Requiriturne sententia declaratoria, ut res in commissum incidat?

Non est dubitandum, cum hæc res in facto consistat.

Daturne actio de commisso adversus hæredes?

Non datur ad pœnam, nisi quæstio mota fuerit vivo defuncto. *l. fin. §. ult. ff. h. junct. l. 4.*

At videtur directo contrarium in l. 8. D. eod.?

Ratione commissæ rei transmittitur crimen ad hæredem. *d. l. 8,* non pœna, quæ est extra rem. *d. l. ult. § penult.*

Tit. 5. De Donationibus.

Quid est donatio?

Est doni datio, facta ex mera liberalitate, nullo jure cogente. *l.* 1. 29. *ff. h.* Quæ si fiat per conventionem, pactum legitimum rectè dicitur; si per traditionem, modus acquirendi dominii. L. 15. C. h. t.

Qui possunt donare?

Qui liberam rerum suarum habent administrationem, & speciali lege non prohibentur.

Quid statuendum de filio-familias?

Nequit donare, licet liberam peculii habeat administrationem. *l.* 7. *ff. h.* nisi id ei concessum sit, vel justa sit ratio donandi, vel in dignitate sit positus, vel peculium castrense vel quasi, ex quo donat, habuerit. *d. l.* 7. §. 1. *& seqq.*

Quid, si Pater filio donaverit?

Donatio non valet. *l.* 11. *l.* 17. *C. h.* nisi morte. *l.* 25. *C. de donat. int. vir. & uxor.* vel juramento firmetur. *cap. cum contingat. extr. de jurejur.* vel sit donatio remuneratoria, *arg. l.* 27. *ff. h.*

[illegible] confirmat.

Quæ res possunt donari?

Tam corporales quam incorporales. *l.* 9. 17. 27. *ff. h.* etiam bona omnia, tam futura, quam præsentia. *l.* 35. §. 4. *&* 5. *C. h. l.* 8. *C. de revoc. donat. l.* 5. *C. de inoffic. donat.* licet sibi nihil reservaverit, de quo possit testari.

Quid, si quis omnia bona donaverit, an & nomina comprehendentur?

Etsi quidem non mobilium vel immobilium, tamen bonorum omnium nomine veniunt. *l.* 49. *ff. de V. Signif. l.* 52. *ff. de acquir. rer. dom. l.* 4. *& fin. C. quæ res pign. oblig. poss.*

An & donatione omnium bonorum futura veniunt?

Videtur id affirmari per *d. l. fin.* sed negandum est, cum donatio sit stricti juris, nec extendatur, & *d. l. fin.* loquatur de pignore, quod facilius admittitur quam donatio.

Quomodo fit donatio?

Nudo etiam pacto. §. 2. *Inst. h.* modo ea, quæ inter

ter vivos fit, non excedat 500 solidos, sive mille fere imperiales. Ea enim, quæ quingentos solidos excedit, est actis insinuanda. *l.* 32. 35. *C. h.* nisi ad piissimas causas, vel à Principe aut Principi fuerit facta. *l.* 36. *§.* 2. *junct. l.* 34. *pr. vers. exceptis & auth. item C. h.*

Quid, si juramentum sit appositum?

Quoad donantem & hæredes ejus sustinebitur quidem, ita ut insinuatione non egeat. *arg. Nov.* 48. *cap.* 1. sed non quoad creditores donatoris.

Quousque invalido erit donatio, si insinuatio non fuerit facta?

Non in totum, sed quatenus excedit 500 solidos. *§.* 2. *Inst. l.* 34. *C. h.*

De Donationibus, quæ sub modo, vel conditione, vel certo tempore conficiuntur. Tit. 55. Lib. 8. Cod.

Admittitne donatio modum, diem, vel conditionem?

Admittit. *l.* 1. *&* 2. *h. t.* & si sub modo sit facta, potest donans, si non impleatur modus, rem vindicare à donatario vel alio quovis possessore. *l.* 1. *C. h.* uti & rectè revocatur donatio, si conditio adjecta non fuerit impleta. *l. fin. C. de revoc. donat.*

Quid, si res donata sit primo, ut post aliquod tempus restituat secundo?

Licet quidem alteri nemo possit stipulari, tamen donator, qui suæ rei, dum eam transfert ad alium, legem hanc dicit, acquiret utilem eo casu actionem. *l.* 3. *C. h.*

Tit. 6. De mortis causa donationibus. Tit. 58. Lib. 8. Cod.

Quomodo donatio distinguitur?

Est alia quæ fit inter vivos, alia mortis causa. Quæ fit inter vivos, desiderat insinuationem, de quo ante, non quæ fit mortis causa. *l. fin. C. h.* cum hæc legatis magis assimiletur qua effectus ejus spectatur.

Coram quot testibus sit donatio inter vivos vel mortis causa?

Mortis causa requirit quinque. *l. fin. C. h.* sive 500 solidos excedat, sive non: inter vivos vero nullum testem, modo probari possit..

Quid, si donator mortis causa pactus sit, quod non sit revocaturus?

Æque manet mortis causa donatio. *l.* 13. §. 1. *D. h.* at si non constet, utrum certo donatio sit mortis causa facta, per adjectionem de non revocanda donatione videtur donatio inter vivos. *l.* 35. §. 2. *D. h.*

Quomodo distinguitur donatio mortis causa à mortis causa capione?

Qui mortis causa donat, tantum de morte sua cogitat; mortis autem capio est, quod obvenit ob mortem alterius, non proprie ac tantum donatoris. *l.* 18. 31. *D. h.*

Quomodo distinguitur à legato?

Qua facta est, habet naturam legati. Fit autem magis per modum contractus. *l.* 38. *D. h.* Hinc est, quod filiusfamilias ex consensu patris mortis causa possit donare. *l.* 7. §. 4. *D. de donat.* licet nequeat legare.

De Revocandis donationibus. Tit. 56. Lib. 8. Cod.

Quomodo fit revocatio donationis?

Mortis causa ex sola pœnitentia. *l.* 30. 35. *D. h.* etiam ea, quæ tantum præsumitur inter vivos, non nisi ex causis certis ingratitudinis: cum donatarius honorem donatoris læsit, corpori vim intulit, vel patrimonium afflixit. *l. fin. C. h.* aut aliàs pacta vel conditiones non servavit. *d. l. fin.* aut si liberi supervenerint: quia videtur hæc inesse conditio tacite, nisi liberi donatori fuerint nati. *l.* 8. *C. h. junct. l.* 102. *D. de cond. & demonstr. l.* 30. *C. de fideicomm.*

Quid, si donatarius mortis causa ante donatorem moriatur?

Irrita fit donatio. *l.* 23. *l. fin. D. h.* quia non habet effectum mortis causa donatio ante obitum donatoris.

PANDECTARUM LIBER XL.

Tit. 1. De manumissionibus.

Quid est manumissio?

Est libertatis datio: quæ fit variis modis; vel vindicta, vel testamento, vel sensu, vel in Ecclesia, vel per epistolam, vel inter amicos.

Tit. 2. De manumissis vindicta. Tit. 1 Lib. 7. Cod.

Quomodo vindicta?

Coram Prætore, cujus servus vindicta, id est, virgula, caput servi manumittendi percutiebat.

Tit. 3. De manumissionibus, quæ servis ad universitatem pertinentibus imponuntur.

De Servis Reip. manumittendis. Tit. 9. Lib. 7. Cod.

Etiamne universitatis vel reipubl. servi poterant manumitti vindicta?

Non est dubitandum.

Tit. 4. De manumissis testamento. Tit. 2. Lib. 7. Cod.

Quomodo testamento?

Vel directo, vel per fideicommissum.

Tit. 5. De fideicommissariis libertatibus. Tit. 4. Lib. 7. Cod.

Quomodo per fideicommissum.

Siquidem hæres rogaretur, ut servo daret libertatem,

De Lege Fusia Laninia tollenda. Tit. 4. Lib. 1. Inst.

Possuntne tot testamento manumitti quot testator vult?

Possunt: olim vero certus modus fuit constitutus ob Legem Fusiam Caniniam; verum ea lex ut inimica ultimis voluntatibus est sublata. *t. t. Inst. h.*

Quis est effectus manumissionis?

Manu missi fiunt libertini.

De dediticia libertate tollenda. Tit. 5. Lib. 7. Cod. Et,

De latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfusa Tit. 6. Cod. eod.

Estne aliqua distinctio inter libertinos?

Erant olim vel dediticii vel latini juniani, vel cives Romani. Sed hodie hæc distinctio sublata est. §. *fin. Inst. de libert.*

De communi servo manumisso. Tit. 7. Lib. 7. Cod.

Quid, si communis servus fuerit manumissus?

Olim ejus pars accrescebat non manumittenti, sed postea id mutatum est, ut si socio solveretur pretium suæ partis, plene possit liberari. *l. 1. C. h.* §. *fin. Inst. de donat.*

De Servo pignori dato manumisso. Tit. 8. Lib. 7. Cod.

Potestne servus pignori datus manumitti?

Potest, siquidem generaliter sit obligatus; secus, si specialiter, nisi ex consensu creditoris. *l. 2. & seq. C. h.*

Tit.

Tit. 6. De ademptione libertatis.

Poteſtne libertas teſtamento data adimi?

Poteſt inſtar cæterorum legatorum, imo etiam per legem. *l. unic. ff. h.*

Tit. 7. De ſtatu-liberis.

Qui ſunt ſtatu-liberi?

Quibus ad diem vel ſub conditione libertas eſt data. Hi in iis, quæ ut liberi committunt propter ſpem libertatis, pro liberis, quæ ut ſervi, pro ſervis puniuntur.

Tit. 8. Qui ſine manumiſſione ad libertatem perveniunt.

Qui fiunt liberi ſine manumiſſione?

Statu-liberi, & qui alienati ſunt, ut manumittantur.

Tit. 9. Qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant ad legem Æliam Sentiam.

De his qui à non domino ſunt manumiſſi. Tit. 10. Lib. 7. Cod.

Ex quibus cauſis manumittere non licet. Tit. 6. Lib. 1. Inſt.

Omneſne manumiſſi fiunt liberi?

Non omnes, ~~ut ſi~~ manumittentes non ſint domini, vel domini in fraudem creditorum manumittant, aut propter ætatem manumittere non poſſint.

Quis manumittit in fraudem creditorum?

Qui ſcit ſe eſſe non ſolvendo, vel datis libertatibus deſiturus eſt eſſe ſolvendo. cum enim hæc res in fraudem aliorum tendat, manumiſſio impeditur. *pr. Inſt. h.*

Eſtne aliqua exceptio?

Eſt, ſi quis unicum ſervum hæredem inſtituat, & in teſtamento manumittat: datum enim eſt hoc honori civium Romanorum, ut eam ob cauſam unum

poſſint teſtamento manumittere, & ſic liberari ab infamia, qua afficerentur ſi hæredem habere non poſſent.

Quinam propter ætatem manumittere non poſſunt?

Major 14 annis teſtamento quidem manumittere poteſt. *Nov.* 119. *c.* 2. at inter vivos prohibetur minor 17 annis. §. *fin. Inſt. h.* niſi ex juſta cauſa, approbata apud conſilium. §. 4. *eod.*

Quæ ſunt juſtæ cauſæ?

Deſcribuntur §. 5. *Inſt. eod.* ut & *l.* 13. *& ſeqq. D. de manum. vind.*

Quid, ſi cauſa, ſemel approbata, deinde falſa intelligatur?

Favore libertatis receptum eſt, ut libertas etiam ex falſa cauſa data non retractetur, licet in aliis contra obſervetur. *l.* 33. *D. de re jud.*

Pro quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem accipiunt. Tit. 13. Lib. 7. Cod.

Quibus ex cauſis pro præmio datur libertas?

Si ſingulare aliquod beneficium reipublicæ præſtiterint; ut ſi proditorem patriæ, ſi falſum monetarium oſtenderint. *l.* 2. *&* 4. *C. h.*

De ingenuis manumiſſis. Tit. 14. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi ingenuus ſit manumiſſus?

Non fit libertinus, ſed manet ingenuus: manumiſſio enim non officit natalibus.

Tit. 10. De jure aureorum annulorum. Lib. 6. Cod.

Quis eſt eorum ſtatus, qui jus aureorum annulorum ſunt conſecuti?

Etſi revera non ſint ingenui, tamen pro ingenuis habentur.

Tit.

Tit. 11. De natalibus restituendis. Tit 8. Lib. 6. Cod.

Quid, si quis fuerit restitutus natalibus?
Pro ingenuo reputabitur. *l.* 1. 2. 3. *D. h.*

Communia de manumissionibus. Tit. 15. Lib. 7. Cod.

Quæ sunt communia manumissionum?
Quod hodie manumissi fiant cives Romani.

Tit. 12. De liberali causa. Tit. 16. Lib. 7. Cod.

Quomodo appellantur judicia de causis status, libertatis?
Liberalia, quæ multas habent prærogativas.

De ordine cognitionum. Tit. 19. Lib. 7. Cod.

Quæ est prærogativa in cognitione liberalium causarum?
Vt solennibus ordinatis hæ prius decidantur, quam ulla civilia, vel criminalia judicia. *l.* 1. 5. *C. h.*

Tit. 13. Quibus ad libertatem proclamare non licet. Tit. 18. Lib. 7. Cod.

Quibus non licet proclamare?
Qui majores 20 annis ad pretium participandum venire se passi sunt, quique damnati sunt ad vincula perpetua.

De adsertione tollenda.

Quid est adsertio?
Est defensio, quæ fiebat per assertorem solenniter in controversia status.

Tit. 14. Si ingenuus esse dicatur.

Quid, si quis ingenuus esse dicatur?

Si quis intra quinquennium à manumissionis die se probare voluerit ingenuum esse, audietur.

Tit. 15. Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur. Tit. 21. Lib. 7. Cod.

Quamdiu licet de statu defunctorum disputare?

Tantum ad quinquennium. *l. 1. ff. h.*

Tit. 16. De collusione detegenda. Tit. 20. Lib. 7. Cod.

Quid, si Dominus nimia indulgentia passus fuerit servos ad ingenuitatem proclamare, liberosque judicari?

Hac de re SConsulto cautum est, ut, si quis probasset per collusionem quicquam factum, si iste homo servus sit, fiat servus ejus, qui collusionem detexisset. *l. 1. ff. h.*

PANDECTARUM

LIBER XLI.

Tit. 1. De acquirendo rerum dominio. Tit. 1. Lib. 2. Inst.

Per quas personas nobis acquiratur. Tit. 27. Lib. 4. Cod. Tit. 9. Lib. 2. Inst.

Quid potest acquiri per Procuratorem?

Possessio etiam ignoranti domino. *l.* 34. §. 1. *l.* 49. §. *fin. ff. de acquir. possess.* & conditio usucapiendi. at usucapio non procedit, nisi à tempore, quo dominus scivit. *d. l.* 49. §. *fin. l.* 1. *C. eod.*

Quomodo

Quomodo acquiritur dominium per Procuratorem?

Si sit actum, ut res Procuratori acquiratur, vel simpliciter sit alienata, non acquiretur directò dominium domino. *l.* 1. §. 20. *ff. h. l.* 1. *C. eod.* sin autem, ut domino acquiratur, transibit in dominum, cum possessionem est nactus. *l.* 8. *C. de acq. vel retinend. poss.* cum habet mandatum generale: alias, si speciale ipsi datum sit mandatum, eique nomine domini sit tradita possessio, domino acquiretur. *l.* 13. 37. §. *fin. D. h. l.* 13. *D. de donat.* uti etiam si nuncio sic tradita. *C fin. C. si quis alt.*

Estne distinctio aliqua generalis circa illos, qui sunt in potestate?

Est. Servi omnia suis dominis, Filiifam. quæ sunt profectitii peculii, patri; quæ sunt adventitii, sibi quoad proprietatem, patri, quoad usumfructum; quæ sunt castrensis vel quasi, sibi acquirunt.

Quibus modis adquiritur dominium?

Vel jure naturali, vel civili. § 11. *Inst. de rer. divis.* Vel titulo universali vel singulari.

Qui sunt, qui ex jure gentium descendunt?

Occupatio, accessio, specificatio, confusio, commixtio, fructuum perceptio, traditio.

Quid est occupatio?

Apprehensio rerum, quæ sunt in nullius, at in alicujus patrimonio esse possunt. Quod enim nullius est, cedit occupanti. *l.* 3. *D. h.*

Quarum rerum est occupatio?

Est immobilium, ut in littore; & mobilium, ut in inventione lapillorum & gemmarum, quæ nullius sunt. §. 18. *Inst. de rer. divis.*

Quid, si viderit, alter apprehenderit?

Cedit ea res apprehendenti. *arg.* §. 13. *Inst. de rer. divis. junct.* §. 12. *ibid.*

Quid, si quis invenerit rem deperditam?

Si sibi eam servet ut lucrifaciat, furti tenetur. §. *fin. Inst. de rer. divis. l.* 43. §. 4. *& seqq. ff. de furt. cap. si quid invenisti. caus.* 13. *q.* 15.

Quid, si nemo veniat repetitum rem amissam?

Inventor si publice significaverit se invenisse, sibi impune servat: Præstat vero in publicum deferre.

Annon

Annon & occupatio est in rebus hostium?

Est, sive sint homines, qui servi efficiuntur, sive aliæ res mobiles. §. 17. *Inst. de rer. divis.* atque eæ res mobiles. §. 17. *Inst. de rer. divis.* atque eæ res statim fient capientis. *d.* §. 17. nisi contrarium statutum sit ab iis, ad quos ea res pertinet. Si autem sint immobiles, cedunt reipublicæ.

Estne & in feris bestiis occupatio?

Est, eaque consistit in venatione, aucupio, vel piscatione.

Licetne ergo venari cuilibet?

Licet jure naturali. ast facultas venandi recte limitatur vel in feris certis capiendis, vel in personis, quibus singulariter est negata aut data.

Licetne in alieno capere feram?

Licet, quamvis Dominus ingredi prohibeat. Id si fuerit factum, prohibenti datur actio injuriarum. *l.* 13. *in fin. ff. de injur.* verum prohibitus æque suam facit feram. §. 12. *Inst de rer. div.*

Quid, si quis feram bestiam vulneraverit, & alter eam occupaverit?

Siquidem ita sit vulnerata, ut indubie potuerit eam vulnerans capere, erit vulnerantis, licet alius capiat, si eam vulneraverit, ut caperet. §. 13. *Inst. de rer divis.* Si autem ita non sit vulnerata, cedit occupanti.

Quid juris in feris, quæ solent ire & redire?

Quandiu ipso actu redeundi consuetudinem observant, manent prioris domini. §. 15. *Inst. eod.*

Quid, si mansueta animalia detineantur?

Furtum committit, qui illa lucrandi animo servat, §. 16. *Inst. eod.* licet etiam unica tantum sit species.

Quid juris in piscatione?

Licet piscari in mari, fluminibus, stagnis, etiam alienis, lacubus quoque publicis. *L.* 13. §. 2. *Inst. de rer. divis. l.* 3. §. 14. *Inst. de acquir. poss.*

Quid juris est in aucupio?

Idem quod in venatione. In examine apum id constitutum est, ut pertineat ad priorem dominum, si probare possit id ex suo alveo evolasse. §. 14. *eod.*

Quid

Quid dicendum de feris, quæ sunt in vivariis, vel piscibus, qui sunt in piscina?

Possidentur, & in dominio sunt. *l. 3. §. 14. ff. de acquir. poss.* unde ab aliis acquiri nequeunt.

Quid est accessio?

Modus acquirendi dominii, quo res mea propter præeminentiam rem alterius ad se trahit. *arg. l. 23. §. 3. & seqq. ff. de rei vind.*

In quibus consistit?

In variis: veluti inædificatione, plantatione, insitione, intextura, scriptura, pictura, alluvione, ac similibus.

Quæ regula servatur in inædificatione?

Quicquid solo inædificatur, solo cedit, sive ex aliena materia in suo, sive ex sua materia in alieno ædificium exstruatur. *§. 29. 30. Inst. de rer. divis. l. 7. §. 10. ff. h.*

Potestne dominus vindicare materiam, ex qua alter citra voluntatem domini ædificavit?

Non potest, quamdiu constat ædificium, sed ipsi est parata actio de tigno juncto in duplum. *d. §. 29.*

Annon debet distingui, utrum quis bona fide, an mala ædificaverit?

Nullo modo quoad actionem in duplum: verum is, qui mala fide ædificavit, tenetur præterea vindicatione vel condictione. *l. 1. in fin. l. 2. D. de tign. junct.*

Quid, si ædificium fuerit dirutum?

Potest dominus, si suum non sit consecutus, etiam à bonæ fidei possessore vindicare, imo & post tempus, quo alias res mobilis vel immobilis solet præscribi. *d. l. 7. §. 11. ff. h. l. 23. ff. de usuc. l. 23. §. fin. ff. de rei vind.*

Quid, si quis ædificaverit ex sua materia in alieno?

Ædificium fit ejus, qui soli est dominus. Necessariæ autem impensæ solvendæ sunt tam malæ fidei quam bonæ possessori. *l. 5. Cod. de rei vind.* In utilibus quoad bonæ fidei possessorem sequi oportet *l. 38. ff. de rei vind.* est à malæ fidei possessore in utilibus, & à quolibet possessore in voluptariis nulla erit deductio, nisi qua locupletior fiat eo ipso momento Dominus, sed conceditur sublatio. *l. 9. ff. de impens. in rem dotal.*

Potestne rem retinere possessor, donec sumptus sibi satisfiant?

Potest absolute, si sit bonæ fidei possessor. *d. §. 30.*

Si ſumptus ſint illiquidi, Dominus offerre poteſt cautionem, ut poſſeſſor interim diſcedere cogatur è poſſeſſione. *l.* 5. *ff. de ſtat. liber.*

Quæ regula eſt in plantatione, ſatione, pictura, ſcriptura, intextura?

Plantæ cedunt ſolo, modo radices egerint. *d. l.* 7. §. *fin.* etiam ſata. §. 3. purpura veſtimento, ſcriptura chartæ. §. 32. 33. *Inſt. eod. l.* 9. *pr. &* §§. *ſeqq. ff. h.* niſi ſit ſcriptura, cujus uſus ad unum tantum pertinet: picturæ tabula ex deciſione ſingulari, in §. 34. *Inſt. h.* Omnia ſic ſunt accipienda, ut is, qui rem adquirit, teneatur domino rei præſtare pretium, niſi ſit à domino quid commiſſum, ex quo id petere nequeat.

De Alluvionibus, & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis. Tit. 41. Lib. 7. Cod.

Quid juris eſt in alluvione?

Quicquid per incrementum latens adjicitur paulatim, ut intelligi non poſſit quantum quoquo temporis momento accedat, acquiritur domino prædii, cui adjectum eſt. §. 20. *Inſtit. eod. l.* 1. *C. h.*

Quid, ſi pars aliqua fundi per vim fluminis ſit ablata & in alterius fundum impacta?

Manet prioris domini, donec coaluerit. *l.* 7. §. 2. *ff. de acquir. rer. Domin.* Coaluiſſe autem videtur, ſi arbores radices egerint. *l.* 21. *Inſt. de rer. diviſ. l.* 9. §. 1. *&* 2. *ff. de damn. infect.*

Licetne tollere illam partem, antequam coaluerit?

Licet: dabiturque de damno facto judicium. *d. l.* 9. §. 2. *ff. de damn. infect.*

Licetne ripam adverſus impetum fluminis quovis modo munire?

Id cuique eſt permiſſum, modò à naturali curſu flumen non divertatur. *d. l.* 1. *C. h.* & nihil fiat cum incommodo navigationis & accolarum. *l.* 1. §. 6. *&* 7. *ff. ne quid in flumin. publ.*

An etiam augebitur tributum per alluvionem?

Nullo modo: cum jus alluvionis ſit per ſe inconſtans. *l.* 3. *C. h.*

An & loca silvestria ad culturam redacta & palustria tributis sunt oneranda?

Ne impediatur diligentia agricolarum, talia loca non esse tributis gravanda, constitutum est *d. l.3.*

Quid juris in alveo à flumine derelicto?

Is cedit iis, qui prope ripam prædia proxima possident secundum latitudinem, quæ circa ripam est. Quod si post ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus erit eorum, qui prope ripam proxima habent prædia. *l.7. §. 5. ff. h.*

Quid, si novus alveus totum agrum alicujus occupaverit, & ad priorem alveum reversum sit flumen?

Non tamen is, cujus ager fuit, rejicietur à petitione sui fundi, propter æquitatem. *d. §. 5.*

Quid juris in inundatione?

Si non sit perpetua, nec formam agri in totum mutet, dominium non tollit. *d. l.6. §.7.*

Quid juris est in insula in flumine nata?

Cedit proximè possidentibus secundum latitudinem, quæ in ripa est utrinque, si in medio sit; si autem sit uni parti proximior, acquiritur iis qui in illa parte prædia proxima habent. §.22. *Inst. eod.* Si flumen se diviserit, & deinde se univerit, fundi inclusi manent priorum dominorum. *d. §.22.*

Quid, si insula solo non cohæreat, sed virgultis vel alia levi materia sustineatur in flumine?

Erit publica, quasi innatans ipsi flumini. *l. penult.* §. 1. 2. *& fin.*

Partus ancillæ vel fœtus animalium cui cedit?

Domino ancillæ vel animalium. §.19. *Inst. eod.*

Quid est specificatio?

Est confectio novæ speciei ex aliena, in totum vel ex parte, materia. §. 25. *Inst. eod.*

Cui cedit species nova?

Si reduci possit ad pristinam materiam, est ejus, cujus est materia; si non, fit specificantis, cum suo nomine & bona fide eam fecit. *l. 7. §. 7. ff. eod. l. 12. §. 3. ff. ad exhibenda.* adde *l. 49. in fin. ff. de rei vindic.*

Debetne

Debetne specificans solvere pretium materiæ eo casu, quod dominus est effectus specificans?

Non est dubitandum: non enim debet locupletari cum alterius jactura.

Quid est confusio? quid commixtio?

Confusio est liquidorum, commixtio solidorum sive corporum. Itaque in confusione materiæ alterantur, sive unius sive diversi sint generis; & massa, quæ est ex confusione, fit communis, sive fortuito sive ex voluntate utriusque ea sit facta. §. 26. *Inst. eod.* In commixtione singula corpora suam substantiam servant, & nulla fit communio, nisi ea ex voluntate sit facta. §. 27. *Inst. eod.* unde si frumentum Titii cum Mævii sit commixtum non ex voluntate, judex cuique vindicanti portionem suam adjudicabit habita ratione quantitatis & bonitatis. *d.* §. 27.

Quid est ferruminatio vel plumbatura?

Ferruminatio est solidorum conjunctio ac quasi adunitio non interveniente alia materia. *l.* 27. *pr. ff. de acquir. rer. Dom.* Plumbatura fit interveniente alia materia. *l.* 23. §. *item quicunque. ff. de rei vind.*

Cui cedit quod ita junctum est?

Si per ferruminationem, æstimandum est pro portione rei, vel pro pretio cujusque partis: vel si neutra res alteri sit accessioni, sua cujusque res manet. *d. l.* 27. §. 2. *d. l.* 23. §. 5. Si per plumbaturam, ad exhibendum agi poterit, ut separentur, & sic vindicentur, itaque cujusque res sua manebit. *d. l.* 23. §. 5.

Quomodo per fructuum perceptionem acquiritur dominium?

Is qui bona fide ac justo titulo rem possidet, fructus interim suos facit pro cultura & cura. §. 35 *Instit. eod.* quia bonæ fidei possessor interim loco domini est. *C.* 25. §. *ff. de usur. l.* 136. *de reg. jur.*

Quomodo per traditionem dominium acquiritur?

Hisce concurrentibus. 1. Si is, qui tradit, habeat alienandi potestatem. 2. Si sit ipse dominus vel vice domini. 3. Si is, cui traditur, dominus fieri & velit & possit. 4. Si utrimque sit animus dominium transferendi; 5. Si sit res, quæ possit dominio subjici. 6. Si sit titulus ad transferendum dominium habilis. 7. Si vacua possessio

trada-

tradatur. §. 40. *Inst. eod. l.* 31. *ff. h. junct. l.* 12. *C. de probat. l.* 13. *C. de distract. pign.*

Quomodo fit traditio?

Vel vere & naturaliter de manu in manum; vel quasi, cum quid habetur pro tradito. Quasi traditio fit: 1. Brevi manu, si quis constituat sibi usumfructum in re quam alteri donavit vel vendidit. *l. quisquis* 28. *C. de donat.* vel cum quid venditur vel donatur ei, qui rem tenet. §. 43. *Inst. eod.* 2. Per symbolum, ut cum traditur instrumentum eo animo, ut res ipsa videretur tradi. *l.* 1. *C. de donat.* vel si cui claves horrei, in quo merces sunt, tradantur, vel si cui præsenti res, quæ propter magnitudinem corporis moveri non potest, animo tradendi monstretur. *l.* 1. §. 21. *D. de acquir. possess.*

Quid, si sit dissensus circa causam traditionis?

Si tacitus, dominium transit. *l.* 36. *D. de acquir. rer. dom.* Si expressus, non transit. *l.* 18. *D. de reb. cred.*

Quibus alienare non licet. Tit. 8. Lib. 2. Inst.

Possuntne omnes domini res suas alienare?

Possunt regulariter: est enim dominii effectus principalis, potestas alienandi. *l.* 21. *C. mand.* Verum accidit nonnunquam ut, qui sunt domini, nequeant alienare, & qui non sunt, possint.

Ex quibus fit prohibitio alienandi?

Ea est vel ex conventione, vel citra conventionem. Ex conventione non potest plenum effectum habere prohibitio, nisi sit facta à domino in traditione rei suæ, etsi nulla fuerit causa, modo dominus expresse vel tacite jus dominii vindicandi sibi servaverit. *l.* 3. *C. h. de condict. ob caus. dat. l. ult. C. de pact. int. empt. & vendit.* Citra conventionem vel per legem, vel per factum hominis. Ex facto hominis, vel publici, qualis est magistratus; vel privati, uti testatori.

Quomodo per magistratum?

Si prodigo interdicatur bonis. *l.* 1. *ff. de curat. furios.* si debitori de fuga suspecto desiderante creditore interdicatur alienatione. *l.* 8. *ff. de pollicitat.* adde casus in *l.* 5. *ff. de petit. hæred. l.* 31. §. 4. *D. de reb. autor. jud. possidend.*

Quomodo

Quomodo à testatore?

Cum expresse vel tacite testator vetat rem alienari, addita justa causa, vel substituto designato. Si non sit causa vel substitutus, nudum praeceptum est, & nullam habet efficaciam. *l.* 114. §. 14. *D. de leg.* 1. *l.* 38. §. *Julius. D. de legat.* 3. *l.* 93. *D. eod. l.* 88. §. 15. *D. de legat.* 2.

Quomodo per legem?

Variis ex causis. 1. Propter personam prohibitam; ita furiosi, mente capti, pupilli, minores. §. *fin. Inst. h. l.* 3. *C. de in integr. restit. minor.* & similes, nequeunt res suas in alios transferre. Eo modo non valet donatio inter virum & uxorem. 2. Propter alios; ita filiusfamilias non potest distrahere bona adventitia, quoniam pater habet usumfructum. *l. ult.* §. 5. *C. de bon. quæ lib.* ita Emphyteuta non vendit jus suum inscio domino. *l.* 3. *C. de jur. Emphyt.* ita maritus fundum dotalem non alienat. *pr. Inst. h.* 3. Propter rem ipsam; ita res litigiosæ. *l.* 1. §. *ult. ff. de re litigios.* res ad civitatem pertinentes, nisi secundum formam. *l. ult. C. de vendit. rer. civitat.* res sacræ. *l.* 1. *l.* 6. §. 2. *ff. de rer. divis.* & similes, prohibentur alienari.

Tit. 2. De acquirenda vel amittenda possessione. Tit. 32. Lib. 7. Cod.

Quid est possessio?

In genere accepta, est detentio rei animo eam vel jus in eam sibi habendi.

Quomodo distinguitur?

Alia est naturalis, alia civilis. Naturalis pro subjecta materia varie accipitur: aliquando pro corporis ipsius reali detentione: aliquando est injusta: & sic civilis, quæ solo animo habetur, vel quæ justa est.

Annon & aliter distingui potest?

Habetur affectione habendi dominii vel alterius juris: hæc improprie, illa proprie possessio est.

Quæ res possidentur?

Directo tantum corporales. *l.* 3. *ff. h.* tam mobiles quam immobiles. *l.* 13. 15. 47. *ff. h.* aliis possessoribus vacuæ. *d. l.* 3. §. 5. Non vero (cum de dominio acqui-

quirendo per possessionem agitur) sacræ, religiosæ, publicæ, & similes.

Quomodo acquiritur?

Animo & corpore simul, nec tantum per nos, sed & procuratores, vel tutores. *l.* 1. §. 20. *ff. h.*

Quomodo retinetur?

Vel animo & corpore simul, eoque nostro. *l.* 19. §. 1. *ff. l.* 4. *C. h.* vel animo nostro & corpore alieno. *l.* 9. *ff. h.* vel animo nostro solo. *d. l.* 3. §. 10. & 11. *ff. h.* Itaque non possident coloni, inquilini, depositarii, non proprie usufructuarii, sed sunt in possessione nomine alterius, qui verus est possessor.

Possidetne sequester?

Interest, qua mente apud eum res sit deposita: regulariter vero victori possidet. *l.* 17. §. 1. *ff. depos. l.* 9. *l.* 39. *ff. h.*

Possuntne plures eandem rem possidere?

Diverso possunt respectu: unus juste, alter injuste: unus precario, alter directo. *d. l.* 3. §. 5.

Quomodo probatur possessio?

1. Ex rei detentione actuali, animo possidendi habita. *arg. l.* 3. §. 1. *ff. h.* qui animus, si aliter constare non possit, demonstratur ex contestatione vel declaratione coram aliis facta, vel juramento. *arg. l.* 15. *ff. ad exhib.* 2. Ex cultura rei. *arg. l.* 2. *C. h.* licet etiam fuerit intermissa. *l.* 4. *C. h.* 3. Ex fructuum vel pensionum perceptione. *l.* 48. *ff. de solut.* licet etiam semel tantum fructus sint percepti. *argum. l.* 1. §. 21. *ff. de aqu. cottid. & æstiv.* 4. Ex censuum & tributorum collectione. 5. Ex Investitura. 6. Ex testibus, & nonnunquam ex fama publica in antiquis.

Quis est effectus possessionis?

1. Conventus possessor non cogitur ordinario titulum suæ possessionis allegare. *l.* 11. *ff. de petit. hæred. l. fin. ff. de rei vindic.* nec probare jus suum. *l.* 16. 24. *C. de probat.* 2. Dominium ex possessione videtur sequi. *arg. l.* 20. *C. de pact. l.* 2. §. *fin. ff. pro hæred.* 2. Lucratur interim fructus possessor, qui in bona fide est, &c.

Quibus modis amittitur?

Aliquando ex voluntate, animo & corpore simul. *l.* 8. *ff. h.* vel animo tantum. *l.* 3. §. 6. *ff. h.* si amissio initium

initium habeat ab animo. *arg. l.44.ff.h. in fin.* Aliquando citra voluntatem, ut si conditio rei sit mutata. *l.* 30. §.1.4. *ff. h.* si persona possessoris mutetur, ut possidere non possit. Aliquando per factum alterius, qui possessionem in se transtulit vel per dolum vel per violentiam. *l.*3. §.13. 18. *l.*15. 47. *ff. h. l.*4. §.22. *& seqq. l.*5.15. *ff. de usucap.*

Tit. 3. De usurpationibus & usucapionibus. Tit. 6. Lib. 2. Inst. &

Communia usucapionibus. Tit. 30. Lib. 7. Cod. &

De usucapione transformanda, & de sublata differentia rerum mancipi nec mancipi. Tit. 31. Lib. 7. C.

Quid est usucapio?

Est adjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti. *l.*3. *ff. h.*

Quomodo distinguitur usucapio à præscriptione?

Varie, prout subjecta materia suadet. Solet usucapio ad corporalia, præscriptio ad incorporalia, vel ad ea quæ non sunt directo in dominio, referri. Usucapio adjicit directum dominium, & directam actionem in rem parit. *l.*20. *C. de pact.* Præscriptio dominium utile & actionem utilem in rem largitur. Denique præscriptio tantum est exceptio ex usucapione: verum hæc vocabula sæpe confunduntur.

Quæ requiruntur ut usucapio rite procedat?

1. Ut res possideatur: sine possessione enim non potest esse usucapio. *l.* 25. *ff. h.* 2. Ut sit res accepta bona fide. *princ. Inst. h.* 3. Ut usucapiat, qui dominus esse possit. 4. Ut res sit quæsita ex justa causa. *d. princ.* 5. Ut sit res ad usucapiendum idonea. 6. Ut possessio ad legitimum tempus continuetur.

Qualis possessio desideratur?

Continua, non interrupta. *l.*4. §.15. *ff. h.* Continua est, sive penes eundem semper fuerit, sive sine medio possessore penes alium. *l.*20. *l.* 31. §. 5. *ff. h. l.* 2. *C. de præscript. long. temp.*

Prodestne

Prodestne civilis possessio, an naturalis?

Naturalis, quæ tantum in corporis detentione consistit, sine affectione dominii habendi non prodest. *l. penult. C. de præscript. 30 annor.* sed civilis, qui animo dominii habetur, licet alius sit in possessione. *arg. l. 1. C. commun. de usucap.* eaque justa.

Quid circa bonam fidem notandum?

Jure civili sufficit initio fuisse bonam fidem; unde & successor universalis cœptam usucapionem ex bona fide à defuncto perficit, licet ipse sit in mala fide. *l. 20. 31. ff. junct. §. penult. Inst. h. l. 2. §. 19. ff. pro emptor.* & si defunctus mala fide possederit, non prodest hæredi sua bona fides. *d. §. penult.* In successore singulari est continuatio temporis. *d. §. penult. in fin.* & successor, si sit in bona fide, licet autor fuerit in mala, recte usucapiet, quia non succedit in universum jus: sin autem autor fuerit in bona fide, successor in mala, nihil proderit successori bona fides autoris. *d. l. 2. §. 17. ff. pro emptor. l. 156. §. 2. 3. ff. de reg. jur.* Semper autem bona fides præsumitur. *c. fin. x. de præsumpt.*

Debetne possessor probare continuatam possessionem?

Sufficit si extrema probet, quia ex iis præsumitur continuatio. *arg. d. l. 2. §. 18. l. 44. §. 2. ff. h.*

Quæ res possunt usucapi?

Res mobiles & immobiles, de quibus non est aliter dispositum.

Ne rei Dominicæ vel templorum vindicatio temporis præscriptione submoveatur. Tit. 31. Lib. 7. Cod.

Quæ res non possunt usucapi?

1. Res fisci. *§. res fisci. Inst. h. l. 2. C. comm. usucap. l. 18. 24. in fin. D. de usurpat. & usucap.* Res vero Principis patrimoniales tantum longissimo tempore. *l. 2. 4. C. h.* 2. Jura magistratus, immunitas à tributis. *l. 6. C. h.* 3. Res furtivæ vel vi possessæ. *l. 4. §. 6. l. 33. ff. eod. l. 4. §. 6. & 22.* 4. Res sacræ religiosæ & sanctæ. *§. 1. Inst. l. 9. ff. eod.* 5. Res pupillorum. *l. 3. C. de præscript. 30 ann.* 6. Res meri facti. 7. Res testamento prohibitæ alienari. 8. Liber homo. *d. l. 9.* 9. Res ejus, qui

legitime impeditur agere. *l. 1. in fin. & l. 2. C. annal. except.* Impedimento autem sublato tempora continuantur. *l. 3. l. 7. C. de præscript. 30 annor.*

Quid dicendum est de rebus minorum?

Contra ipsos non longi, sed longissimi temporis currit præscriptio. *d. l. 3. C. de præscr. long. temp.*

An nunquam potest esse furtivæ rei usucapio?

Non potest, licet per multas manus ambulaverit; vitium enim reale semper rem comitatur, nisi sit ea reversa in potestatem Domini. §. 8. *Inst. eod.* tunc enim vitium purgatur.

Quod tempus desideratur?

Non est in omnibus eadem ratio. Aliquando enim certi dies sufficiunt, ita triduum in casu. *l. 3. C. de error. advoc.* triginta dies in apocha casu. *l. 14. §. 2. C. de non numer. pecun.* Aliquando mensium, ut in redhibitoria. *l. 19. §. ult. ff. de ædilit. edict. &c.*

De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis temporibus & exceptionibus, & præscriptionibus, & interruptionibus earum. Tit. 40. Lib. 7. Cod.

Quæ est usucapio vel præscriptio unius anni?

Tollitur anno actio injuriarum. *l. 5. C. de injur.* sive sit realis sive verbalis. *arg. d. l. 5.* similiter actio Pauliana. *l. 1. ff. de his quæ in fraudem.* & similis.

Quibus actionibus biennio præscribitur?

Actioni de dolo. *l. fin. C. de dol. mal.* exceptioni non numeratæ pecuniæ. *l. 14. C. de non num. pec.*

Quæ res triennio usucapiuntur?

Mobiles. *pr. Inst. de usucap. l. unic. C. de transform. usucap.*

De quadriennii præscriptione. Tit. 37. Lib. 7. Cod.

Quarum rerum fit præscriptio quadriennio?

Earum, quas fiscus cum alienæ essent vendidit. §. *fin. Inst. de usucap.*

Quod in hac re privilegium est fisci?

Emptor statim est securus, sed fiscus conveniri potest

intra quadriennium, ut solvat damnum domino. *l.* 2. 3. *C. h.* Eodem etiam modo fiscus per idem tempus excluditur à persecutione bonorum vacantium, quæ alius legitime possidet. *l.* 1. & 2. *C. h.* Si autem fisco sint delatæ, 40 annis opus est. *l.* 2. *C. com. de usucap. junct. l.* 4. *C. de præscript.* 30 *annor.*

Quarum rerum fit quinquennio?

Querelæ inofficiosi. *l.* 8. §. *fin. D. de inoffic. testam.* mercium, quæ inciderunt in commissum. *l.* 4. *C. de vectigal.* accusationis adulterii. *l.* 5. *Cod. ad L. Iul. de adulter.*

De præscriptione longi temporis 10 vel 20 annorum. Tit. 33. Lib. 7. Cod.

Quarum rerum decennio?

Immobilium inter præsentes, qui sunt in eadem provincia. *l.* 9. *penult. ult. C. h. l. unic. C. de usucap. transform.* etiam servitutum, sive sint continuæ sive discontinuæ. *d. l. fin. l.* 2. *& penult. C. de servitut.*

Quarum rerum vicennio?

Rerum immobilium vel servitutum inter absentes. *d. l. unic. & l. fin.* ac eorum criminum, quibus speciale tempus non est præstitutum. *l.* 12. *C. ad L. Corn. de fals.*

Quid, si per aliquot annos quis præsens, per aliquot absens fuerit?

Adjici supra decennium debent tot anni, quot absens fuit. *Nov.* 119. *c.* 8. *& auth. quod si C. h.*

In quibus causis cessat longi temporis præscriptio. Tit. 34. Lib. 7. Cod.

In quibus causis locum habet longi temporis præscriptio?

Tantum in actionibus in rem. *l.* 3. *C. h.* In personalibus vel mixtis, qualis est petitio hæreditatis. *l.* 7. *C. de petit. hæred.* familiæ erciscundæ. *l.* 3. *C. h.* finium regundorum. *l. fin. C. fin. regund.* requiruntur 30 anni.

Quid, si quis rem hæreditariam emerit?

Quia vindicatione tenetur, ei proderit præscriptio longi temporis, hoc est, 10 vel 20 annor.

Quibus

Quibus non objicitur longi temporis præscriptio. Tit. 35. Lib. 7. Cod.

Annon & aliis casibus cessat longi temporis præscriptio?

Minoribus non nocet. *l.* 3. *C. h.* uti nec militibus in expeditione occupatis, vel reipublicæ causa, aut alia justa ratione absentibus. *l.* 2. 4. *fin. C. h.* uti nec nocet si malæ fidei possessor alienaverit domino ignorante. *Nov.* 119. *c.* 7.

Si adversus creditorem præscriptio opponatur. Tit. 36. Lib. 7. Cod.

Potestne præscriptio longi temporis opponi adversus creditorem agentem hypothecaria?

Potest, si vel extraneus bona fide emerit à debitore. *l.* 1. 2. *C. h.* (non si mala. *l.* 7. *C. de præscript.* 30 *vel* 40 *annor.*) vel ipse debitor aut ejus heres possideat. *d. l.* 7.

Quid, si paulo ante finem usucapionis contra debitorem inchoatæ, res fuerit pignerata?

Non computabitur adversus creditorem præscriptio ex tempore inchoatæ usucapionis, sed factæ pignerationis. *l.* 44. §. 5. *D. de usucap. l.* 7. *C. de pignor. l.* 1. §. 2. *D. eod.*

At videtur obstare l. ult. C. de oblig.

Nequaquam; quia verba (*si non longi temporis præscriptione munitus*) explicanda sunt, de præscriptione adversus ipsum creditorem à die oppignerationis.

Quanto tempore posterior creditor præscribit contra priorem?

Tricennio post mortem debitoris, vel ipso vivo quadraginta annis. *d. l.* 7. *C. de* 30 *vel* 40.

De præscriptione 30 vel 40 annorum. Tit. 39. Lib. 7. Cod.

Estne præscriptio alia?

Regulariter actionum personalium & mixtarum, quæ breviori tempore non concluduntur, est præscriptio 30 annorum. *l.* 1. 3. *C. h.*

Annon

Annon & 40 annorum?

Sunt variæ; ut si agatur hypothecaria contra ipsum debitorem vel hæredem ejus. *l. 7. C. h.* si servus malæ fidei in possessione libertatis fuerit, & is vindicetur in servitutem. *l. 4. C. h.* si de actionibus personalibus lis si contestata. *l. ult. C. h. adde casum l. ult. C. de fund. patrimonial.*

Quid, si obligatio ex die sit contracta vel sub conditione?

Non currit tempus ante diem; quia agi non potest. *d. l. 7. §. 1. & 4. C. h.*

Habetne præscriptio 30 vel 40 annorum locum adversus omnes?

Habet locum adversus fœminas, absentes, milites, minores, sine ulla spe restituendi, sed non contra pupillos. *d. l. 3. C. h.*

Quid, si res precario possideatur, vel aliter alieno nomine?

Nulla allegari potest præscriptio; quia cum nemo causam possessionis suæ potest mutare. *l. 2. l. 7. §. fin. C. h.* non potest eum, qui sibi non possidet dominium, ex usucapione sequi.

Tit. 4. Pro emptore. Tit. 26. Lib. 7. Cod.

Qui sunt proprie Tituli, qui pariunt usucapionem?

Habiles ad transferendum dominium: inter quos & referri potest transactio. *l. 8. C. h. l. 29. D. de usucap.* sive res sit accepta, sive retenta. *arg. l. 33. §. 1. D. eod.* maxime vero eminet causa pro emptore, cum quis bona fide à non domino emit. *l. 2. D. h.*

Quid circa titulos in genere observandum?

Qui titulo nullo rem habet, non videtur esse in bona fide. *l. ult. C. unde vi.* & error circa titulum, qui non habet probabilem causam, usucapionis causam turbat. *§. error. Inst. l. 27. C. de usucap. junct. l. 2. §. 2. l. 11. D. h.*

Estne quid singulare in titulo pro emptore?

Bona fides requiritur non tantum tempore contractus, sed & traditionis. *d. l. 2. in fin. pr. D. h.*

Tit. 5. Pro hærede, & pro possessore. Tit. 29. Lib. 7. Cod.

Quis est titulus pro hærede vel pro possessore?

Duplici modo, vel cum quis possidet hæreditatem tanquam hæres, vel cum defunctus titulum habuit, ac is titulus continuatur. Si autem res aliena sit in hæreditate inventa, non potest præscribi. *l. fin. C. h.*

Quid, si civitas mala fide possederit, & alii cives, qui in bona fide sunt, postea successerint?

Non poterit res usucapi. *arg. l. 76. D. de judic. vers. nam legionem.* nisi rerum domini posteà justam caussam ambigendi civibus successoribus dederint.

Tit. 6. Pro donato. Tit. 27. Lib. 7. Cod.

Quis est pro donato?

Cum res donatas & traditas à non domino, qui putabatur esse dominus, quis possidet. *l. 1. D. h.*

Tit. 7. Pro derelicto.

Quis est titulus pro derelicto?

Cum non dominus rem pro derelicto habuit, & eandem quis tanquam pro derelicto habitam possidet. *l. 1. D. h.*

Tit. 8. Pro legato.

Quis est titulus pro legato?

Cum quis rem sibi legatam ab eo, qui putabatur esse dominus, possidet. *l. 1. D. h.*

Quid, si quis putaret rem sibi esse legatam, non tamen esset legata?

Nihil ei id proderit ad usucapionem pro legato. *l. 2. D. h.*

Tit. 9. Pro dote.

Quis est pro dote?

Cum quis rem aliquam in dotem à non domino accepit. *l. 1. D. h.*

Suntne & alii speciales tituli?

Sunt, ex solutione, & similes.

Tit. 10. Pro suo.

Quis est titulus pro suo?

Pro suo possidet ex omnibus causis per quas dominium directo acquiritur: estque generalis titulus, qui cum aliis concurrit. *l.* 1. 3. *&* 4. 5. *D. h.*

Quid, si quis erret in jure?

Errans nunquam usucapiet, sed recte is, qui ab errante habet. *l.* 2. §. 15. *D. pro empt. junct.* §. 5. *Inst. de usucap.*

Quis est effectus usucapionis?

Adjicit verum dominium. *l.* 3. *D. eod. l.* 20. *C. de pact.*

Quibus modis interrumpitur usucapio?

Vel naturaliter, cum quis dejicitur de possessione. *l.* 4. §. 22. *& seqq. D. eod.* aut eam voluntario dimittit. *l.* 30. §. 4. *D. de acquir. possess.* vel civiliter per citationem & litis contestationem. *l.* 10. *C. eod. l.* 7. *C. de praescript.* 30 *annor. Nov.* 112. *c.* 1.

Interruptio praescriptionis contra fidejussorem facta, an nocet reo?

Nequaquam, quia causa principaliter ad reum spectat. Pariter, si interrupta sit contra reum, non nocebit fidejussori.

PANDECTARUM

LIBER XLII.

De Officio judicis. Tit. 17. Lib. 4. Inst.

Quod est officium judicis in causis dirimendis?

Judicare ut legibus & moribus est proditum. *pr. Inst. h.* Majorem conscientiae, quam falso probatorum habere rationem. *l.* 6. §. 1. *D. de offic. praesid.* & sequi regulam praescriptam in *l.* 19. *D. eod.*

Quomodo distinguitur?

Est vel mercenarium, vel nobile. Mercenarium in-

servit actionibus; cujus exempla sunt in §. 1. *& seqq. Inst. h.* Nobile est, cum justa motus æquitate judex quid statuit, licet nullus petat, cum actio directo non est in eam rem prodita. vid. *l.48. D. de rei vind. l.11. D. de noxal. action. l.38. l. ultim. D. de petit. hæred.*

De Ordine cognitionum. Tit. 19. Lib. 7. Cod.

De Ordine judiciorum. Tit. 8. Lib. 3. Cod.

Quis ordo servari debet in causis cognoscendis?

Sunt variæ hic regulæ observandæ. 1. Major causa minorem quæstionem ad se trahit: unde quæstio prius de tota hæreditate, quam de parte, vel de re aliqua singulari. *l. 7. D. de petit. hæred.* ac prius de proprietate fundi, quam servitute est finienda. *l. 16. 18. D. except.* 2. Quæstio status prius determinanda, quam bonorum. *l.12. C. de ord. judic.* quod in omnibus præjudicialibus recipiendum est. Licet autem quæstio status non possit agitari coram eo judice, coram quo de bonis disceptatur, si ea sola sit ventilanda, tamen, cum incidit in quæstionem bonorum, à quolibet judice etiam delegato potest examinari. *l. 3. C. de judiciis.* ita tamen, ut non expresse feratur ea de re sententia, sed tantum per consequentiam ea definiatur per determinationem principalis controversiæ. *arg. l. 2. C. de ord. jud.* 3. Prius momenti sive possessionis quam proprietatis causa est cognoscenda. *l. 37. D. de jud. l. 3. C. fin. reg.* non simul, nisi qua unum judicium ex altero sequatur, & unum alteri conjunctum est.

Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri possit. Tit. 31. Lib. 9. Cod.

Quid, si concurrat actio civilis cum criminali?

Si per civilem plus periculi sit in dilatione, quam per criminalem, civilis erit præferenda; ut, si agatur de possessione recuperanda interdicto unde vi, potest prius civiliter de possessione agi. *l. 1. C. de appellat. l. 7. C. ad L. Iul. de vi.* dum enim ageretur de criminali,

nali, privaretur dominus interim commodo possessionis, & periculum esset, ne interim partes venirent ad manus aut arma.

At contrarium videtur statui in l. 5. §. 1. D. ad L. Iul. de vi publ. & in l. 37. D. de judic.

Legibus allegatis non agitur tam de interdicto ac possessione, quam proprietate, quæ & possessio appellatur. *l.*78. *D.de verb. sign.* Quin & hoc verum est, quod relinquendum sit arbitrio judicis, ut pro re nata æstimet, quæ causa sit urgentior, & in qua sit plus periculi, ut aliquando civilem, aliquando criminalem præponat, aliquando de utraque simul pronunciet. *arg. l.penult. C. de ord. cognit. l. quoniam. C. ad l. Iul. de adult. l.* 8. *C. ad L. Fab. de plagiar.*

Poteśtne & causa civilis criminalem tollere, vel contra?

Privata civilis pœnalis criminalem privatam, sed non rei persecutoria criminalem, nec etiam rei persecutoria vel privata & civiliter pœnalis publicam tollit. *l. unic. C. h. l.* 16. *C. de fals. l.* 23. §. 9. *D. ad L. Aquil.*

*At videtur contrarium statui in l.*4. *D. de publ. jud.*

Præjudicium in *d. l.* 4. significat præcedens judicium, ex quo præscribitur methodus, quid in sequenti judicio statuendum sit, non quod posterius tollatur.

Tit. 1. De re judicata, & de effectu sententiarum, & de interlocutionibus. Tit. 52. Lib. 7. Cod. &

De sententiis & interlocutionibus omnium judicum. Tit. 45. Lib. 7. Cod.

Quid est res judicata?

Quæ finem controversiarum pronunciatione judicis accipit, quod vel contingit condemnatione vel absolutione. *l.* 1. *D. h.*

Quomodo distinguitur à sententia?

Aliquando est idem, quod sententia. *l.* 7. *D. de transact.*

act. Aliquando est ea sententia quæ nullam deinde potest pati controversiam, cum tempus provocationis sit elapsum. *l.1. C. h. l. 32. C. de transact.*

Quid, si post rem judicatam nova instrumenta fuerint reperta?

Vix restaurabitur res judicata. *l. 4. C. h. l. 27. in fin. de except. rei jud.* nisi constet, ex falsis testimoniis vel instrumentis priorem sententiam esse latam. *l. penult. C. de transact. l. 33. D. h.* vel justam quis possit allegare causam, ob quam denuo audiri debeat. *arg. l. 2. 11. & 20. D. de except. rei jud.*

Quid ergo est sententia?

Est pronunciatio judicis, qua controversia definitur.

Quomodo distinguitur?

Est vel definitiva, quæ finem controversiæ principali imponit; vel interlocutoria, cum de incidenti aliquo articulo fertur. *l.3. C. h. l. 1. D. de re jud.*

Potestne de una parte sententia dici?

Id fieri potest, cum varia sunt litis capita. *l. 15. C. h.*

Quæ forma est servanda in sententiis ferendis?

Non aliter ferendæ sunt, quam lite contestata, probationibus omnibus auditis, & conclusione à partibus facta. Nec potest sententia dici nisi de rebus in judicium deductis. *l. 18. D. comm. divid.*

Requiturne præcise, ut condemnatio vel absolutio fiat?

Omnino *l. 1. 3. 4. D. h. l. 21. D. de recept. arbitr.* Nec obstat, quod non sint opposita verba; *condemno* vel *absolvo*: sufficit enim vim eorum expressisse. *arg. 27. 59. D. h.* Potest & in eadem sententia esse condemnatio & absolutio secundum varios articulos.

Quo loco debet judex dicere sententiam?

Quo more majorum jus solet reddi. *l. 11. D. de just. & jur. l. 6. C. de sentent.* & jure Canonico requiritur, ut judices sedeant. *cap. ult. de sentent. in 6.*

Si à non competente judice judicatum esse dicatur. Tit. 48. Lib. 7. Cod.

Valetne sententia ab incompetente judice lata?

Nullius est momenti. *l. ult. C. h.* ut si judex militatis

ri de negotio civili. *l. 2. C. h.* vel de proprietate, qui ditus est ad quæstionem possessionis, pronunciaverit. *l.3. C. h.* vel judicaverit supra modum jurisdictionis in summā. *l. 1. C. h. l. fin. D. de jurisd.* quo casu nec ad concurrentem summam sententia valet, quia forma non est servata.

Quid, si existimaretur esse competens, cum non esset, annon erunt rata, quæ coram illo sunt gesta?

Siquidem fuerit ipsi data potestas ab eo, qui potestatem dandi habebat, sed propter qualitatem personæ non poterat esse judex, rata erunt. *l. 3. D. de offic. prætor.* secus, si potestatem illam non sit consecutus à superiori. *l. fin. D. de jurisdict.*

Quid, si plures judicare sint jussi?

Omnes pronunciabunt, alioquin si unus absit, sententia nullius erit momenti. Sequi autem oportet, si omnes sint præsentes, pluralitatem suffragiorum: nec unus contradictione sua potest impedire, licet juraverit sibi non liquere. *l.36.37.39. D. de re jud. l.27. §.3. D. de recept. arbitr.*

De Sententiis præfecti prætorio. Tit. 42. Lib. 7. Cod.

Estne quid singulare in sententiis præfectorum prætorio?

His, cum vice principis jurisdictionem exerceant in causis judicandis, data est prærogativa, ut nequeat ab ipsis appellari, sed revisio peti possit inter biennium à sententia lata. *l. unic. C. h.* Restitutio adversus eorum sententias peti nequit, nisi coram illis ipsis, vel principe. *l. unic. D. de offic. præf. prætor.*

Quæ differentia est inter revisionem & appellationem?

In revisione non admittuntur novæ allegationes vel probationes, & permittitur executio sub cautione, modo proposita sit intra decennium, vel alias sine cautione. *Nov. 119. c. 5. auth. quæ supplicatio. C. de precib. imperat. offer.* Deinde revisio non admittitur secundo. *l. 5. C. eod.* quæ omnia in appellatione sunt diversa.

Qui secundum nostros mores in hisce causis assimilantur præfectis prætorio?

Summus Senatus, qui juridicundo à Principe suo loco præfectus est: qualis est Suprema Curia.

De sententia, quæ sine certa quantitate profertur. Tit. 46. Lib. 7. Cod.

Valetne sententia sine certa quantitate?

Nequaquam. §. 32. *Inst. de action.* *l. 3. C. h.* nisi judex ad summam alibi expressam se retulerit. *arg. d. l. 3. l. 59. §. 1. D. de re Iudic.*

Quid, si sub conditione quid sit injunctum per sententiam?

Valebit. *l. 1. §. 5. D. quand. appell.* modo ex ea sententia non oriatur nimia incertitudo. *argum. d. §. 5.*

An ergo semper exprimenda sunt omnia & singularia?

Sufficit in universalibus judiciis in genere universitatem adjudicare, licet res singulæ non sint specialiter expressæ: eodem modo & in generalibus non obest generalitas; uti si condemnetur quis ad rationes reddendas, gregem restituendum: etiam in particularibus, si quid alternative petatur, vel ad factum agatur: vel cum certa est sententia dicta in principali, poterit in accessoriis, uti fructibus, usuris, & eo quod interest, in genere ferri sententia.

De Sententiis, quæ pro eo quod interest proferuntur. Tit. 47. Lib. 7. Cod.

Quomodo sententia ferri debet, cum de eo quod interest taxando disputatum est?

In hac re decisio est notabilis in *l. unic. C. h.* Si sint casus certi, duplum judex excedere non potest. Si incerti, in tantum, quantum religioni judicis conveniens videtur, fiet condemnatio.

Qui sunt casus certi?

Qui habent certam quantitatem vel naturam. *d. l. unic.* quales sunt in contractibus, ex quibus id, quod in obligationem deductum est, certam æstimationem recipit; ut sunt venditiones, locationes, permutationes, & similes.

Quid hoc est, Iudex non potest excedere duplum?

Iudex non potest nomine ejus quod interest condemnare ultra duplum, cui simplum inest: simplum autem est, res ipsa de qua litigatur ejusque vera æstimatio.

Quod

Quod pretium spectatur?

Non quod datum vel promissum est, sed pretium ejus temporis, quo interesse æstimari debet.

Quid, si juramento in litem sit æstimandum id quod interest ob dolum?

Non pertinet ad *d. l. unic.* In infinitum enim jurare licet, affectionis habetur ratio, *l. 68. D. de rei vindic.*

Quid dicendum est de pœnis?

In pœnis ex maleficiis non procedit regula. *l. unic.* quia in *d. l. unic.* contractuum tantum fit mentio. fac *l. 67. §. 1. D. de furt.* Pœnas autem conventionales ab hac regula non excipimus. *arg. l. 44. D. de usur. junct. §. fin. Inst. de Verb. Oblig.*

Qui sunt casus incerti?

Qui incertam habent æstimationem, quantitatem, vel naturam, uti est obligatio ad factum. *l. 13. §. 1. D. de re judic. l. 72. in fin. D. de Verb. Oblig. d. §. fin. Inst. eod.* pariter & quæstio de possessione rei alicujus. *l. 1. §. 31. 40. D. de vi & vi arm.* emptio jactus retis. *l. 12. D. de act. empt.*

Quomodo æstimatur id quod interest?

Et damni & lucri habetur ratio. *l. 13. D. rem. rat. hab. l. un. C. h.* nisi injustum sit lucrum. *l. 71. §. ult. D. de furt.* Fietque æstimatio utilitatis secundum communem rerum functionem. *l. 63. D. ad L. Falcid.* eamque quæ circa res ipsas est. *l. 21. §. 3. D. de act. empt.* cum alias in actione de eo quod certo loco, etiam extrinsecum lucrum spectetur. *l. 2. §. pen. & ult. D. de eo quod cert. loc.*

Quomodo solet distingui à DD. id quod interest?

Est aliud conventum, quod est pœna. *d. §. fin. Inst. de Verb. Obl.* Aliud singulare, quod est affectionis, cujus non habetur ratio, nisi ut actio detur. *l. 35. D. de minor. l. 36. D. de bon. libert.* vel cum juratur in litem. *l. 68. D. de rei vindic.* Aliud commune, quod revera est id, de quo hoc loco agitur.

De Fructibus & litium expensis. Tit. 51. Lib. 7. Cod.

Annon & judex debet condemnare victum in expensas?

Omnino. *Nov.* 82. *c.* 10. *auth. post jusjurand. C. de judic. l.* 79. *D. eod.* §. 1. *in fin. Inst. de pœn. tem. litig.* Idem etiam admittendum est in criminalibus. *arg. l. ult. C. h.*

An nunquam victor potest condemnari in expensas?

Id fieri potest cum per eremodicium est condemnatus, quia litem deseruit. *l.* 13. §. 2. *C. de judic.*

Debetne præcise fieri condemnatio in expensas?

Possunt & compensari impensæ, si justa utrimque fuerit litigandi causa.

Quid, si non sint petitæ impensæ?

Æque potest judex in eas condemnare. *arg. l.* 42. *D. de re jud.* Si judex nihil pronunciaverit de iis, postea novo judicio peti non possunt. *l.* 3. *C. h.*

Quæ proprie sunt expensæ litis?

Necessariæ. *Nov.* 82. *c.* 7. quibus etiam accenseri possunt consilia Doctorum.

Potestne advocatus petere expensas in propria causa?

Non recte, sed sub nomine damni ipsi quid est tribuendum; potuisset enim interim aliis rebus vacare.

Annon & aliorum debet judex habere rationem?

Fructuum, aliarumque accessionum. *l.* 1. *C. h. l.* 35. §. 1. *D. de re jud. l.* 7. 2. *C. h.*

Quid, si non sint petiti?

De illis, qui percepti sunt ante litem inchoatam, non cognoscit judex nisi rogatus. *l.* 25. §. 8. *D. de ædilit. edict.* Præterquam in petitione hæreditatis. *l.* 40. §. 1. & 2. *D. de petit. hæred.* De iis autem, qui post litem inchoatam percepti sunt, recte sententiam fert. *l.* 10. *D. de usur.*

Quomo-

Quomodo & quando judex sententiam proferre debeat præsentibus partibus, vel una parte absente. Tit. 47. Lib. 7. Cod.

Potestne judex absentibus & non vocatis partibus sententiam dicere?

Nequaquam; sunt enim ad eam audiendam partes citandæ. *l.* 47. *D. de re judic. l.* 7. *C. h.* Cum autem præsentibus partibus lis est inchoata, & contra absentem pronunciatum, poterit absens non contumax appellare. *l. fin. C. h.* alias sententia ibit in rem judicatam. *arg. d. l. fin.*

Quid, si per contumaciam quis absit?

Non tantum recte sententia est lata, verum etiam non admittetur appellatio. *l.* 53. *D. de re judic. l.* 23. §. *fin. D. de appellat.*

Debetne necessario judex contra contumacem pronunciare?

Siquidem ex actis appareat, eum justam fovere causã, poterit absolvi, vel adversarius condemnari. *l.* 1. *C. h.*

At obstare videtur d. l. 53. *D. de re judic.*

Contumax damno litis est mulctandus. *d. l.* 53. *l. ult.* §. 1. *D. de appellat.* nisi adversarii sit injusta causa: & deinde loquitur *d. l.* 53. proprie de eo, qui jus dicenti non obtemperavit, hoc est, extremum, quod in jurisdictione est, non fecit.

Quomodo quis dicitur proprie contumax?

Si evocatus tribus edictis, vel uno peremptorio non comparuerit. *d. l.* 53. §. 1. *l.* 9. *C. h.*

Annon sunt casus, quibus quis à contumacia potest excusari?

Sunt varii: uti adversa valetudo, necessaria absentia. *l.* 10. *C. h. d. l.* 53. §. 1. minor ætas. *l.* 6. *C. h.* ignoratio edicti peremptorii. *l.* 1. §. *penult. D. quæ sentent. sin. appell.* si sententia sit lata die feriato, vel insolito loco. *l.* 4. 5. *C. h.*

Quid, si absens reversus cognoverit se condemnatum?

Debet illico conqueri, & petere judicium redintegrari; alias nec appellatio nec restitutio in integrum institui poterit. *l.* 3. *C. h.*

Si actor contumaciter absit, quid juris?

Absolvitur reus ab instantia, nec aliter actor auditur, quam refusis expensis & facta satisdatione judicio sisti, nisi reus malit litem peragere. *auth. qui semel. C. h.* Si reus sit contumax, mittitur actor ante litem contestatam, si res exigat, in possessionem bonorum rei juxta debiti quantitatem. *l.* 8. *C. h. Nov.* 53.

De Sententiis ex breviculo recitandis. Tit. 44. Lib. 7. Cod.

Quæ forma est servanda in sententia recitanda?

Sententia scribenda, & relata in breviculum sive compendium, recitanda est coram partibus. *l.* 1. 2. 3. *h.* nisi lites sint viles. *author. nisi. C. h.* Magistratus quoque illustres non tenentur ex scripto vel ipsimet recitare. *d. l.* 2.

Sententiam rescindi non posse. Tit. 50. Lib. 7. Cod.

l 2 § 27 C ... *Potestne sententia postea mutari?*

Nec suam, nec decessoris sententiam licet corrigere vel retractare. *l.* 1. *C. h. l.* 55. *D. de re judic.* ne quidem sub prætextu exceptionis peremptoriæ omissæ. *l.* 2. *C. h.* licet & judex profiteatur se sententiam tulisse contra conscientiam.

Quid juris in interlocutoria?

Potest re integra & parte citata, si de ejus præjudicio agatur, revocari. *l.* 14. *D. de re jud.*

Quid, si ipso jure sententia sit nulla?

Non opus est rescissione, & condemnationis verbum non tenet. *l.* 4. §. 6. *D. de re judic.* quapropter idem judex causam ex integro cognoscet. *l.* 59. §. *fin. D. eod.*

An ex iisdem actis potest denuo sententia ferri?

Recte, si vitium sit in forma sententiæ ferendæ, non si vitium respiciat merita & jus ordinarium causæ.

An ergo potest judex eam interpretari?

Non est dubium. *l.* 46. *D. de re judic. l.* 4. §. 1. *D. de appellat.* Qui enim interpretatur, proprie nihil immutat.

Quid,

Quid, si semel sit interpretatus?

Postea id non potest corrigere. *d. l. 55. D. de re judic.*

De pœna judicis, qui male judicavit, vel ejus qui judicem vel adversarium corrumpere curavit. Tit. 49. Lib. 7. Cod.

Quid, si judex male judicaverit?

Si directo contra leges, sententia ipso jure est nulla. *L. 2. C. quand. provoc. non est necess.* alias quidem valet, propter autoritatem judicii *l. 65. §. 2. D. ad Trebell.* ita tamen, ut judex litem suam faciat. *l. ult. D. de extraord. cognit.* & si pretio vel gratia sit corruptus, fit infamis: ac propter dolum nullius momenti est sententia. *l. 7. C. quando prov. non est nec.* & jure novo triplum pecuniæ quam accepit, duplum ejus quæ ei promissa est, fisco præstat, dignitate amissa, & si criminalis sit causa, confiscatis omnibus bonis exulare jubetur. *Nov. 144. c. 2.*

Quid præstat is qui corrumpit judicem?

Amittit causam, nisi seipsum detulerit, & judicem esse corruptum probaverit. *l. 1. & auth. seq. C. h.*

Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, autoritatem rei non habere. Tit. 57. Lib. 7. Cod.

Habentne vim rei judicatæ comminationes, epistolæ, programmata, subscriptiones?

Nequaquam. *l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. C. h.* partium enim allegationes audiri & examinari debent. Nec fas est definiri temere, quod magnam deliberationem requirit. *l. 5. fin. C. h.*

Si ex falsis instrumentis vel testimoniis judicatum sit. Tit. 58. Lib. 7. Cod.

Quid, si ex falsis instrumentis vel testimoniis sententia sit lata?

Non habebit effectum sententia, at restitutio in integrum potest peti. *l.* 33. *D. de re judic.* atque ea ratione sententia non tenet. *l.* 1. *& seqq. C. h.*

Quæ debent ad hanc rem probari?

1. Quod falsa sint instrumenta. *d. l.* 33. 2. Quod in priori judicio nulla ea de re sit habita cognitio. *l.* 1. *C. h.* 3. Quod judex motus fuerit per falsa instrumenta aut testimonia ad sententiam ita dicendam. *l.* 3. *C. h.*

Annon interim suspendenda est executio?

Omnino. *l.* 4. *C. h.* modo crimen falsi fuerit illatum. *d. l. fin.*

De Executione rei judicatæ. Tit. 53. Lib. 7. Cod.

Quando sententia est executioni mandanda?

Cum transiit in rem judicatam, cum condemnatus passus est tempus appellandi expirare, vel renunciavit appellationi sive terminum solutioni petiit.

A quo facienda est executio?

Ab eo, qui jurisdictionem habet. *arg. l.* 4. *D. de jurisdict.*

Quid, si res, in quam executio facienda est, sita sit in alieno territorio?

Potest judex ejus loci rogari, ut sententiam exequatur. *l.* 15. §. 1. *D. de re judic.*

Quis ordo servatur in executione?

Sive in rem sive in personam mota sit actio, fit executio in res, ad quas condemnatio est facta, si haberi possint: si haberi non possint, in æstimationem earum, pignoribus captis. *l.* 7. *C. h.* & quidem primo in pecuniam numeratam. *l.* 15. *& fin. D. de re judic.* si illa non sit, in res mobiles. si nec illæ sint nec sufficiant, in res immobiles, post illas in nomina. *d. l.* 15.

§. 2.

§. 2. Si nomina capiantur, satis est denunciationem fieri debitori, ne creditori suo solvat. Executioni autem non sunt subjecta militum stipendia, nisi res aliæ nullæ inveniantur. *l.* 4. *C. h.*

Quid, si pignoribus captis nullus inveniatur emptor eorum?

Possunt ipsa pignora in solutum à debitore dari. *Nov.* 4. *c.* 3. Si ex fraude debitoris fuerit factum ut non inveniretur emtor, fiet missio in bona. *l.* 3. *C. h.*

Habetne executio semper effectum in solidum?

Sunt nonnulli, qui non in ulterius tenentur, quam facere possunt; ut Parentes, Patroni, Socii, (si contra eos ex causis societatis agatur) Donatores, Maritus, & similes. *l.* 16. *& seqq. D. de re jud. l.* 15. §. *ult. l.* 26. *l.* 17. *D. solut. matrim.*

Inter alios acta vel judicata aliis non nocere. Tit. 60. Lib. 7. Cod. Et, Quibus res judicata non nocet. Tit. 56. Lib. 7. Cod.

Soletne res inter alios acta aliis præjudicare?

Non solet. *l.* 2. *C. quib. res judic.* licet etiam egerint conjuncti vel consortes, qui mandatum non habent. *l.* 1. 3. *C. eod. l.* 7. *C. de reb. cred.* licet & quis sciverit aliunde causam agi. *l.* 2. *C. h. l.* 63. *D. de re judic.*

Sed annon scienti solet esse præjudicium?

Non, nisi is, cui primæ defendendi partes sunt, patiatur secundum agere vel defendere. *d. l.* 63. vel nisi jus ejus, qui non egit, pendeat à jure ejus, qui egit. *l.* 8. §. *penult. D. de inoffic. l.* 3. *D. de pign.*

De Usuris rei judicatæ. Tit. 54. Lib. 7. Cod.

Quæ usuræ in causis judicatis solent præstari?

Post quadrimestres inducias, quæ condemnatis in actione personali dantur à die sententiæ. *l.* 2. *l. ult. in fine C. h.* centesimæ ex sorte præstandæ sunt: non

non ex usuris, licet ante judicium cesserint. *l.* 1. 2. 3. *C. h.*

Si plures una sententia sint condemnati. Tit. 55. Lib. 7. Cod.

Quid, si plures una sententia condemnentur, debentne singuli teneri in solidum, & in singulos potest fieri executio?

Non in solidum, sed pro virili parte, etiamsi omnes condemnati sint ad certam quantitatem. *l.* 1. 2. *C. h. l.* 43. *D. de re judic.* quamvis cæteri non sint solvendo. *d. l.* 2. ac singuli ante condemnationem fuerint in solidum obligati. *arg. d. l.* 2. nisi in sententia expressum sit, singulos condemnari in solidum; vel sit additum, supplendum esse à cæteris, si unus non sit solvendo. *l.* 1. *C. h.* vel nisi sit res talis, quæ non possit pro parte præstari. *l.* 2. §. 1. & 2. *D. de Verb. Oblig. l.* 192. *pr. D. de Reg. Iur. l.* 17. *D. de servit. l. ult. D. de servit. legat. junct. l.* 65. *D. de evict.* vel nisi non ut singuli, sed ut universi sint judicati. *l.* 4. §. 2. *D. de re judic.* vel nisi plures unius delicti nomine sint condemnati. *arg. l.* 11. §. 2. *D. ad L. Aquil.*

Tit. 2. De Confessis. Tit. 59. Lib. 7. Cod.

Quid, si quis confessus sit in jure?

Habetur pro judicato. *l. unic. C. h.* & eadem tempora ei tribuuntur, quæ condemnatis, per *l.* 21. *D. de jud.* & 31. *D. de judic.*

Quis debet confiteri, ut confessus habeatur pro judicato?

Quisque in sua causa: confessio enim alterius alteri non præjudicat. *l.* 11. §. 1. *D. de interrog. in jur. faciend. l. un. C. h.*

Quando vere dicitur quis confessus, ut pro judicato habeatur?

1. Si sit facta confessio coram judice, eoque competente. *l. unic. C. h. l.* 4. *extr. de judic.* extrajudicialis enim vere non probat. *l. unic. C. l.* 6. §. 3. *D. h.* nisi parte præsente facta legitime possit probari. *l.* 25. *in fin. de probat. l.* 13. *C. de non num. pec. l.* 18. *C. de testib.*

2. Si

2. Si confessio sit certa, & facta ex causa certa. *d. l. 6. in princ. D. h.* 3. Si confiteatur is, qui potest obligari, & qui non errat. *l. 2. D. de jur. & fact. ignor.*

Annon peti potest in integrum restitutio?

Aliquando id necesse est; uti si impubes ex autoritate tutoris, vel minor quid sit confessus. *d. l. 6. §. 5.*

Quid, si Procurator sit confessus absente domino?

Si id ei non sit specialiter mandatum, non nocebit domino, quod & in advocato procedit. *d. l. 6. §. 4.* nisi necessitas ei respondendi fuerit imposita. *leg. 25. §. 1. D. ad L. Aquil.* Procurator vero sine mandato confessus sibi præjudicat. *l. 9. §. 4. D. de interrog.*

Nocetne & in criminalibus sola confessio?

Siquidem nulla sit alia probatio, confessiones reorum pro exploratis facinoribus non habentur. *l. 1. §. 17. & fin. D. de quæst.*

Quid, si quis confessus sit partem ejus quod objectum est, & non fuerit acceptatio facta?

Aut sunt distincta capitula, super quibus confessio est facta. hoc casu licet partem rejicere. *arg. l. 5. D. de legat. 2. l. 10. D. de usu & usufr.* Aut est idem actus, cujus pars tantum acceptatur. hoc casu locum habet regula: pro parte non potest probari, pro parte reprobari. *arg. l. 4. D. de legat. 2. l. 38. de legat.*

Potestne confessio coram judice semel recte facta revocari?

Non potest: magis itaque, si geminata fuerit, nisi error fuerit commissus.

Quid, si geminata sit extrajudicialis?

Non nocebit, si parte absente sit facta. Nec contrarium est in *l. 22. C. ad SConsult. Vellejan.* quia ibi agitur de amissione singularis privilegii: uti nec in *l. 3. C. de plus petit.* cum ibi non tractetur de confessione secunda quæ fit parte absente, sed cautione secunda præsenti tradita.

Debetne post confessionem sententia ferri?

Non est necesse ad certitudinem causæ de qua judicandum est. *l. 25. §. 2. D. ad L. Aquil. l. 1. D. de confess. l. 56. D. de re judic.* sed ad executionem judicati.

Quid,

Quid, si quis sit confessus in articulo mortis?

In præjudicium aliorum talis declaratio nihil operatur, tam in civilibus. *l. 6. C. de testam.* quam in criminalibus. *l. 3. D. ad SConsult. Syllanian.* Secus quoad hæredes, si testator dicat sibi solutum esse. *l. 1. & 4. C. de fals. caus. adject.* vel si aliquem liberet à crimine. *l. 2. D. SConsult. Syllan.*

Quid, si testator confessus sit se debere?

Si hæredes probare possint, nullam esse causam debiti, audiendi sunt. *l. 93. §. 1. D. de legat. 3.* & quidem id non erit nullius momenti, quia tanquam fidei commissum, non vero ut debitum, exigetur. *l. 28. §. ult. D. de liberat. legat.*

Tit. 3. De cessione bonorum. Tit. 71. Lib. 7. Cod.

Quod tandem remedium dabitur debitoribus, si omnibus, quibus debent, non possint satisfacere?

Est miserabile beneficium cessionis, per quod debitores hæc consequuntur. 1. Ne detrudantur in carcerem. *l. 1. C. h.* 2. Si pervenerint ad pinguiorem fortunam, ne teneantur in solidum, sed quantum facere possunt. §. *fin. Inst. de action. l. 6. 7. D. h.* 3. Ne fiant infames. *l. 1. C. h.*

Quibus est permissum bonis cedere?

Quibuslibet, sive sint filiifamilias sive patres. *f. l. 7. C. h.* licet etiam juraverint se soluturos, nisi speciali jure prohibeantur; quales sunt, qui bona in fraudem alienarunt, qui foro cedunt magna patrimonii parte sublata, vel luxuriose bona consumserunt, qui scientes se non esse solvendo æs alienum contraxerunt, etiam tutores ex administratione tutelæ vel administratores piæ causæ, etiam ii, qui beneficium competentiæ habent, ut & qui post inficiationem debiti convincuntur.

Ex quibus causis admittitur cessio?

Ex causis civilibus, non criminalibus, licet etiam condemnatio in mulctam pecuniariam esset secutura,

tura, non ex causis munerum declinandorum. *l.* 5. *C. h.* vel debitis tributorum. *d. l.* 5.

Quid, si quis renunciaverit huic beneficio?

Non debet ei adimi ex eo solo beneficium, siquidem inopinata fortunæ adversitas ipsi supervenerit, licet etiam juraverit se non usurum hoc beneficio. *argum. l. ult. §. ult. D. de his qui in fraud. creditor.*

Quomodo facienda est bonorum cessio?

Potest fieri vel in jure vel extra jus, etiam per nuntium vel epistolam. *l. final. D. h.*

Quid, si creditores inter se dissentiant in eo, utrum quinquennales induciæ an beneficium cessionis admittendum sit?

Spectandum est, à quorum parte sit summa major debiti, licet sit æqualis numerus creditorum, aliive sint hypothecarii, alii chirographarii. Sin autem in quantitate & numero creditores sint æquales, magis audiendi sunt, qui inducias concedunt. *arg. d. l. fin.*

Prodestne beneficium cessionis etiam fidejussoribus?

Nequaquam, quoniam personæ cohæret. *§. fin. Inst. de replic. junct. l. 7. pr. & §. 1. D. de except.* uti nec induciarum quinquennalium.

Tit. 4. Quibus ex causis in possessionem eatur?

Annon solent creditores in bonorum possessionem mitti?

Solent, quoties debitor animo fraudandi latitat, nec à quopiam defenditur. *l. 3. l. 9. C. de bon. auth. judic. l. 7. §. 1. & 2. D. h.*

Quid, si contra quosdam latitet fraudandi animo, contra quosdam non?

Æque fiet missio. *d. l. 7. §. 7.*

Quid in pupillis, furiosis, & prodigis?

Et in horum bona potest fieri missio, non ex causa latitationis. *d. l. 7. §. 9.* sed si non defendantur. *d. l. 7. §. 10. junct. l. 3. 4. 5. D. h.* Sin autem posteà defendantur, cogitur missus possessionem deserere. *d. l. 5. §. 2. & 3.*

An

An & creditor conditionalis mittitur?

Recte ex primo decreto. *l. 6. D. h.* non ex secundo. *l. 14. in fin. D. h.*

Quis est effectus decreti primi?

Tantum creditor consequitur custodiam rerum. *l. 12. D. h.* non possessionem, multo minus dominium: quod verum est, tam in actione personali, quam reali.

Quid, si debitor non compareat ad se defendendum?

Mittendus est creditor ex secundo decreto, post annum elapsum à primo, intra quem si debitor compareat & caveat, possessionem recuperare potest. *l. 8. in fin. C. de præscript. 30 annor.* & non tantum in actione personali, sed & reali præstat secundum decretum petere, ob generalitates textuum.

Quis est effectus secundi decreti?

Consequitur creditor jus veræ possessionis, usucapiendi conditionem & fructuum utilitatem. *l. 8. D. de damn. infect. l. 3. §. fin. D. de acquir. poss.* non vero dominium, nisi longi temporis possessio accesserit. *l. 15. §. 16. D. de damn. infect.* quo sensu explicari debent. *l. 1. D. de fund. dotal. l. 7. §. 8. D. de commun. divid. junct. l. 4. D. eod.*

Prodestne missio tantum missis?

Non tantum missis, sed & omnibus aliis creditoribus, qui eandem causam debiti prætendunt. *l. 12. D. de bon. autor. jud. poss.* siquidem præsentes intra biennium vel absentes creditores intra quadriennium compareant, & creditum suum probent, nec non expensas factas refundant.

Tit. 5. De rebus authoritate judicis possidendis, vel vendundus. Tit. 72. Lib. 7. Cod.

Potestne propria authoritate possessio accipi?

Nullo modo, sed desideratur ad eam rem authoritas judicis.

Quid, si debitor perseveret in eadem contumacia?

Judicis est præfigere certum tempus, quo elapso bona possunt distrahi. *l. 9. C. h.* ut facta distractione creditoribus satisfiat.

Vbi

Ubi manent fructus?

Ex primo decreto missi tantum eos custodiunt, qui à debitore sunt percepti; vel percipiunt & custodiunt, quos debitor negligit percipere. *l.* 5. §. 22. *D. ut in possess.* Ex secundo decreto missi ipsi fructus percipiunt, & vendunt, vel rem locant in commodum omnium. *l.* §. 1. *l.* 9. *pr.* & §. 1. *D. h. t:*

Quid, si res fuerit ante à debitore locata?

Stabitur ei locationi à creditoribus missis, modo nihil in fraudem factum sit. *d. l.* 8. §. 1. Nec obstat, quod emptor non teneatur conductionem à venditore factam servare. *l.* 9. *C. de locat. & cond.* est enim alia ratio venditoris qui rem singularem emit, quam creditoris qui in res debitoris mittitur.

Quid in impensis statuendum?

Et illæ sunt restituendæ, si sint bona fide factæ: nec oberit quod non profuerint debitori. *d. l.* 9. §. 2. & 4.

Quid, si debitor post missionem ex secundo decreto veniat, & se defendere velit?

Non audietur, nisi solvat omne damnum, præstetque fidejussorem de lite prosequenda. *Nov.* 53. *cap.* 4.

Tit. 6. De privilegiis creditorum.
De privilegio fisci. Tit. 73.
De privilegio dotis. Tit. 74. Lib. 7. Cod.

Debentne omnes creditores eodem modo ad bona debitoris admitti?

Nequaquam; habenda enim est ratio hypothecarum, & privilegiorum, de qua re supra ad tit. qui potior est pign. Hypothecæ tantum ex tempore. *l.* 4. *C. qui pot.* privilegia ex causa æstimantur. *l.* 32. *D. h.* cujus causæ ordo ex lege sola accipiendus. sic privilegium ob impensas funeris omne creditum antecedit. *l. penult. D. de relig.* Post hoc succedit privilegium in primipilo. *l. fin. C. de primipil.* vel in tributis publicis. *l.* 1. *C. si propter pensitat. publ.* Post hoc, privilegium ex causa emptæ militiæ acquisitum secundum formam. *Nov.* 97. *c.* 4. Post hoc privilegium mulieris

mulieris in dote; de quo in *l.* 12. *C. qui pot. & in l. d. Nov. c.* 3. & 4. quod locum habet, si vel ipsa vel liberi hæredes agant de dote. *d. l.* 12. *in fin.* non si alii hæredes. *l. unic. C. h. d. privil. dotis.* Post hoc creditoris, cujus pecunia res est empta, & pro pecunia obligata. *l.* 7. *C. qui pot.* vel pupilli, cujus nummis res est empta. *l.* 7. *D. qui potior.* Post hoc creditorum, ob sumptus factos ad refectionem rei obligatæ. *l.* 5. & 6. *D. qui pot. l.* 1. *D. ex quib. caus. tacit. d. Nov. c.* 3. sive tacite sive expresse. *Dd. Ll.* Privilegia hæc prædicta, & si quæ sunt alia, sunt supra hypothecas: & creditores ex iis privilegiis præferuntur hypothecariis. Post creditores privilegiarios veniunt hypothecarii ex ordine temporis, inter quos & fiscus est, qui ex contractu nullam habet prærogativam. *l.* 8. *D. qui pot. in pign.* nisi in bonis post contractum acquisitis. *l.* 28. *D. de Iur. fisc.* quorum ratione habet privilegium etiam supra hypothecam. Ad ordinem hypothecariorum tantum sunt etiam referendi pupilli, pro administratione tutorum, licet privilegium iis sit datum. *l.* 19. §. 1. *D. de reb. auth. jud.* missi in possessionem, ac qui ex causa judicati pignus acceperunt, vel ex arresto sibi id compararunt. *l.* 10. *l.* 11. *D. l.* 2. 4. 6. 7. 8. *C. h. l.* 5. *C. ut in possess. legat. l.* 15. §. *quod si res. D. de re judic.* Eo tantum observato, quod missi in possess. ex sola causa missionis inter missos nullum habeant jus prælationis. *l.* 10. *C. de bon. autor. jud. poss. l.* 12. *D. eod.* Post hypothecas privilegiati hunc ferè habent ordinem. Primum locum tenent, qui pecuniam apud nummularios deposuerunt sine fœnore. *l.* 7. §. 2. *D. depos. l.* 24. §. 2. *D. de reb. author. jud.* Secundum, qui in navem fabricandam, &c. vel in cibaria nautarum crediderunt sine pignoris mentione. *l.* 26. 34. *D. eod.* non si in rem emendam, nisi pecunia sit militis, pupilli, vel dotalis. Tertium, qui simplex habent privilegium: quales sunt, respublica. *l. penult. in fin. D. eod.* pupilli in bonis eorum, qui negotia ex amicitia gesserunt. *l.* 23. *D. eod.* Quartum ii, quorum pecunia ad privilegiatos pervenit ex destinatione creditoris. *l.* 24. §. *fin. D. eod.* Post hosce reliqui creditores chirographarii vocantur pro

rata

rata debiti, sine ulla temporis ratione. *l. 6. C. eod.* Hoc tamen attento, ut creditores secundum loca & bona debitoris, quæ reperiuntur, ubi negotiatio est habita, potiores sint. *l. 5. §. 15. & 16. de tribut. act.*

Quid, si pecunia aliqua sit residua?

Debitori est restituenda, vel deficiente debitore, deponenda apud Thesaurarium Ecclesiæ. *l. ult. C. eod.*

Tit. 7. De Separationibus.

Quod est remedium contra hæredem debitoris suspectum?

Est separationis, quo creditores defuncti petunt, ut bona hæredis ab hæreditate defuncti separentur. *l. 1. §. 1. D. h.* Fit autem separatio ex decreto prætoris. *d. l. 1. pr.* pro parte hæreditatis. *l. 7. C. de bon. author. jud. poss.*

Possuntne creditores hæredis separationem petere?

Nullo modo. *d. l. 1. §. 2.* nisi fraus sit commissa. *d. l. 1. §. 5.*

Qui creditores possunt petere?

Tam chirographarii, quam hypothecarii, intra quinquennium ab adita hæreditate. *d. l. 1. §. 13.* nisi vendita sit hæreditas bona fide. *l. 2. D. h.* Post id tempus non agitur ad separandum, uti nec si bona hæreditaria cum hærede sunt confusa, vel novatio aliqua sit facta inter creditores defuncti & hæredem. *d. l. 1. §. 10. 11. 15. D. l. 2. C. h.*

Quid, si quis ex creditoribus defuncti habeat hypothecam?

Ea hypotheca non extingitur etiam post quinquennium, quia pignoris onus perpetuum est.

Quid, si hæres obligaverit creditori defuncti rem hæreditariam?

Jure separationis hypothecario creditore potior erit qui separationem impetravit. *l. 1. §. 3. D. eod.*

Quid, si concurrant hypothecarii creditores defuncti cum hæredis hypothecariis?

Potiores erunt creditores defuncti in rebus hæreditariis; hæredis, in rebus hæredis, licet tempore sint poste-

posteriores; aditione enim hæreditatis non fit confusio hypothecarum. §. 38. §. *fin. D. de solut.* & confusio personarum non tollit naturam rerum; licet nulla sit separatio facta. In chirographariis vero necessaria ad eam rem est separatio.

Quid, si hæres inventarium fecerit?

Id habetur loco separationis. *arg. l. fin. §. in computat. C. de jur. delib.*

Quid, si creditor defuncti satis acceperit, vel dictaverit judicium hæredi?

Si satis acceperit, cessat separatio. *d. l.* 1. §. 11. non vero si judicium dictaverit. *l. fin. D. h.* Ratio differentiæ est, quia primo casu res citra necessitatem, altero ex necessitate est gesta.

Tit. 8. De Curatore bonis dando.

An hæc omnia, quæ pertinent ad venditionem bonorum, & similia, non præstat per unum debitoris loco administrari?

Solet dari curator bonorum unus vel plures à prætore ex consensu majoris partis creditorum ad bona vendenda, pecuniam recipiendam, æs alienum solvendum, actiones omnes instituendas & excipiendas. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *l. fin. D. h.*

Qui possunt esse curatores bonorum?

Eligi possunt ex creditoribus, etiam extranei, nunquam vero inviti cogendi sunt, nisi ex magna causa. *l.* 2. §. 3. & 4. *D. h.*

In quid tenebuntur?

Singuli in solidum, nisi per regiones distinxerint officia. *d. l.* 2. §. 2. *l.* 3. *D. h.* vel invitus quis sit datus. *d. l.* 2. §. *fin.*

Potestne curator bonorum agere nomine creditorum hypothecaria adversus tertium possessorem?

Nullo modo: quia non tam procuratoris creditorum, quam vicem debitoris gerit. *arg. d. l.* 2. §. 1. *vers. iisque.*

Tit.

Tit. 9. Quæ in fraudem creditorum facta sunt, ut restituantur. Tit. 75. Lib. 7. Cod.

Quid, si quid in fraudem creditoris sit alienatum?

Vti Calvisiana & Faviana dantur Patronis ob res in fraudem alienatas, ita Pauliana creditoribus. *l.* 1. *D. h.* Hæc actio non est absolute in personam, sed & in rem: licet enim regulariter non detur, nisi adversus fraudis conscios. *l.* 6. §. 8. *D. h.* tamen & aliquando datur contra eos, qui non sunt fraudis conscii; ut si donatæ sint res. *d. l.* 6. §. 11. *&* 12.

Quando creditoribus datur?

Cum missi sunt in possessionem, excussis prius bonis debitoris. *l.* 1. *C. h.*

Estne alia actio prodita, quæ creditoribus missis in possessionem datur in §. item si. 6. Inst. de act.?

Posset id videri, cum ibi tradatur ea, quæ in rem est. Itaque recte accipitur actio revocatoria in *d.* §. 6. ea, quæ competit ob alienationem factam, postquam creditores missi essent: cum Pauliana agat de alienatione in fraudem facta ante missionem. *arg. l.* 1. *pr. D. h.*

Quid, si debitor hæredem sit nactus, an & is revocare potest?

Nequaquam. *l.* 4. *C. h.*

Adversus quos datur?

Adversus ipsum debitorem. *l. ult. C. h.* & eos, in quos fraudis conscios vel testato conventos, ne comparent, res sunt translatæ. *d. l.* 6. §. 8. *l.* 10. §. 5. *D. h.*

Quid, si dos filiæ dicatur data in fraudem?

Si non possit probari fraus filiæ, eaque abstinuerit ab hæreditate paterna, conveniri vix potest. *l.* 2. *C. h.*

Quid in tutoribus receptum?

Eorum fraus quoque pupillis nocet, quatenus ad pupillos quid ex ea pervenit. *d. l.* 10. §. 5.

Quid dicitur in hac re proprie alienatum?

Quicquid ex bonis imminutum est, non si lucrum sit omissum; ut si hæreditati sit renunciatum. *l.* 7. *pr.* *&* §§. *seqq. D. h.*

Quando fraus dicitur esse facta?

Cum consilio & eventu sunt fraudati creditores. *l.* 15. *D. h. l.* 47. *D. de reg. jur.* nisi mortis causa donatio sit facta, in qua solus eventus sufficit. *l.* 1. §. 1. *D. si quid in fraud. patron.*

Cui incumbit probatio?

Creditori. Ad hanc vero rem sufficiunt indicia, & auctus clandestini.

Intra quod tempus oportet agere?

Intra annum utilem. *l.* 1. *l.* 10. *D. l. ult. C. h.* qui computatur à die, quo rationes patrimonii debitoris fuerint excussæ, vel potius, quo venditio est facta. *arg. l.* 6. §. *fin. l.* 10. §. 18. *D. h.*

Quid, si quis suum receperit?

Quia sibi vigilavit, & suam conditionem fecit meliorem, non ei auferetur, licet sciverit bona non esse solvendo, modo bona non essent possessa. *l.* 6. §. 17. *l.* 24. *D. h.*

Quæ veniunt in hanc actionem?

Etiam fructus, qui tempore alienationis rei cohærent, & post litem contestatam percepti sunt, & qui percipi potuerunt. *d. l.* 10. §. 20. *l. ult.* §. 4. & 6. *D. h.* non autem sunt restituendi à possessore fructus medio tempore percepti, quia nunquã debitoris fuerunt.

Debentne creditores pretium restituere?

Nequaquam. *l.* 7. *D. h.* licet etiam minori precio res fuerit vendita. *l.* 7. *D. h.* Verum in hac re arbiter animadvertet, ut, si nummi soluti in bonis extent, reddantur. *l.* 8. *D. h.*

PANDECTARUM
LIBER XLIII.

Tit. 1. De interdictis, sive extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt.
Tit. Lib. 8. Cod. 15. Lib. 4. Inst.

Quid sunt interdicta?

Actiones extraordinariæ, quibus agitur, ut quid jubeatur, vel vetetur, quibusque potissimum agitur de

de possessione vel quasi. *pr. Inst. h.* Judicium autem in hisce dicitur ex eo possessorium, quod est vel summarium, vel plenum.

Quomodo distinguuntur?

Varie, prout *l. 1. & 2. D. h.* explicatur. Sunt enim alia de divinis, alia de humanis rebus. De rebus humanis, vel alicujus, vel nullius. *d. l. 1. pr.* Sunt vel exhibitoria, vel restitutoria, vel prohibitoria. *d. l. 1.* §. 1. *D.* & §. 1. *Inst. h.* Rursus, quædam in præsens, quædam dantur in præteritum. *d. l. 1.* §. 2. Rursus, quædam in rem, quædam in personam directa. *d. l. 1.* §. 3. Rursus, quædam perpetua, annalia quædam. *d. l. 1.* §. 4. Rursus, quædam simplicia, quædam duplicia. *l. 2. D.* §. 2. *Inst. h.* Præcipua autem hæc videtur esse divisio. Quædam sunt hominum causa; quædam divini juris aut de religione. Hominum causa, vel pertinentia ad publicam utilitatem, vel juris sui vel officii tuendi causa. *d. l. 2.* §. 1. vel ad rem familiarem defendendam. Hæc sunt vel adipiscendæ, vel recuperandæ, vel retinendæ possessionis. *d. l. 2.* §. 3.

Ad quam speciem referri debent interdicta confirmandæ possessionis?

Ad retinendæ: cum, qui agit ad conservandam vel confirmandam possessionem, de ea retinenda cogitet. *arg. l. 72. D. de procurat.*

Tit. 2. Quorum bonorum. Tit. 2. Lib. 8. Cod.

Quod est interdictum quorum bonorum?

Quod datur ei, cui ex edicto prætoris bonorum possessio est delata, contra eum, qui pro hærede vel pro possessore possidet, ut realem hæreditatis possessionem obtineat. *l. 1. D. h.* §. 3. *Inst. de interd.*

Quale est?

Est restitutorium, adipiscendæ possessionis, non ad res singulas sed universitatem pertinens. *d. l. 1.*

An & datur hæredi tam ex testamento quam ab intestato?

Datur & directo: modo hæreditatem vel bonorum possessionem coram magistratu agnoverit. *arg. d. l. 1. junct. l. un. D. ut ex leg.* & utiliter, licet simpliciter adie-tit.

Daturne & adversus debitores hæreditarios?

Non, sed tantum adversus eos, qui corpora possident. *l. 2. D. h.*

In quibus distinguitur petitio hæreditatis ab hoc interdicto?

Petitio hæreditatis datur ob res corporales & incorporales, pleno jure proprietatis habendas. hoc vero interdictum tantum ad res corporales possidendas. *l. fin. D. h.* In petitione hæreditatis exactior probatio exigitur, quam in hoc interdicto.

Poteſtne hoc interdictum impediri objectione dominii?

Potest, si sine multa ac altiori indagine probetur dominium. *l. fin. C. h. l. 3. C. de interd.*

Tit.3. Quod legatorum. Tit.3. Lib.8. Cod.

Quod est interdictum, quod legatorum?

Interdictum adipiscendæ possessionis, quo agit hæres post aditam hæreditatem, ut possessionem rei legatæ, quam legatarius occupavit, adipiscatur. *l. 1. pr. §. 1. 2. D. h.* Æquissimum enim est, ut legatarius non sibi jus dicat, licèt dominium ad eum pertineat. *l. 80. D. de legat. 2.* sed ab hærede possessionem habeat. *d. l. §. 2.*

Atqui dolo qui mox redditurus est petit. l. 171. §. 3. D. de reg. jur.

Id verum est, cum non interest actoris, ut rem interim habeat: interest autem hæredis, ut constet de legato, an debeatur, propter legem Falcidiam, ob æs alienum; ac deinde hic tantum agitur de possessione interim habenda, non de re ipsa.

Annon legatarius amittit rem legatam, quod eam occupet sine voluntate hæredis, secundum l. 13. D. de eo quod met. causſ. l. 50. D. ad L. Falcid.?

Recte quidem, si hæreditatem hæres adierit; secus si non adierit: ac deinde, multa possunt bona fide fieri, licet hæres non consenserit.

Quibus datur?

Omni successori universali, sive sit hæres sive hæredis hæres. *d. l. 1. §. 3.*

Contra quem?

Omnem legatarium, qui sine voluntate hæredis, ante

ante vel post aditam hæreditatem, vel cum voluntate ante aditam rem legatam occupavit. *d.l.* 1. §. 2. & 18. *ff. h.* licet etiam servandi legati causa sit missus in possessionem, modo hæres satisdederit. *d. l.* 1. §. 9. Etiam contra eum, qui dolo malo desiit possidere. *d. l.* 1. §. 7. ut & contra cohæredem ex causa præceptionis pro ea parte, quam jure legati habet. *d.l.* 1. §. 6. nec non contra successores legatariorum, sive sint universales, sive singulares. *d. l.* 1. §. 10. & 13.

An & in donatione mortis causa interdictum habet locum?

Expresse id negatur *l.* 1. §. 5. *ff. h. l.* 2. *C. de donat. mort. caus.* Quod intellige, si ex voluntate defuncti donatarius sit adeptus possessionem.

Quid in fideicommissario statuendum?

Adversus eum dari si singularis sit, non est dubitandum. *arg.* §. 2. *Inst. de legat. l. un. C. h.* In quo textu verba generalia ad singularem fideicommissarium sunt restringenda.

Quid, si res non restituatur?

Agendum in id, quod interest. *l.* 2. §. 2. *ff. h.* & ad fructus. *l.* 3. *ff. de Interdict.*

Tit. 4. Ne vis fiat ei, qui in possessionem missus erit.

Quo remedio utuntur missi in possessionem?

Habent interdictum partim prohibitorium partim restitutorium. *l.* 3. §. 2. *ff. h.* adversus illos, qui dolo fecerunt, quo minus missi in possessione bonorum sint, comparata actione in factum, qua id quod interest petitur. *l.* 1. *pr.* §. 2. & 5. *ff. h.*

Tit. 5. De tabulis exhibendis. Tit. 7. Lib. 8. Cod.

Quod est interdictum de tabulis exhibendis?

Est exhibitorium, quo agitur, ut tabulæ testamenti vel alterius ultimæ voluntatis. *l.* 1. §. 2. *ff. h.* licet injusta sit. *d. l.* 1. §. 4. exhibeantur, & earum apprehendendarum copia fiat. *l.* 3. §. 8. *ff. h.*

Quibus competit?

Omnibus, quibus quid relictum est, sive per institutionem sive per substitutionem. *l. unic. C. h.* Et non tantum hæredibus, sed legatariis. *l.* 3. §. 10. *ff. h.*

Contra quem datur?

Adversus eum, qui tabulas detinet; easve dolo habere desiit. *d. l.* 3. §. 6. non eum, qui confitetur, quia is extra ordinem compellendus est. Verum recte contra eum, qui negat se exhibere posse, aut se teneri exhibere. *l.* 1. §. 1. *ff. h.*

Quid, si non exhibeantur tabulæ intra tempus præstitutum?

Fit condemnatio in id quod interest; non certum vero est tempus anni vel aliud, sed ex officio judicis dependet. *l.* 3. §. *penult. ff. h.*

Quid consequitur hæres vel legatarius hoc interdicto, cum id quod interest præstandum est?

Æstimatio in hærede ad hæreditatem, in legatario ad legatum est transferenda. *d. l.* 3. §. 11. 12. 13. In conditionalibus vero fies, quasi existente conditione, nec legatarius cavebit de restituendo. *d. l.* 3. §. 14.

Quid, si æstimationem consecutus sit legatarius, potestne postea agere?

Si idem hæres præstiterit, repellendus est exceptione doli; si alius, minime. *d. l.* 3. §. 15.

Cessatne aliquando hoc interdictum?

Non competit, si hæreditatis controversia ex iis dependeat, aut ii ad publicam quæstionem pertineat: itaque in sacra æde aut apud virum idoneum sunt deponendæ. *l. fin. ff. h.*

Daturne hoc interdictum hæredibus & contra hæredes?

Datur hæredibus. *d. l.* 3. §. *fin.* non contra eos, nisi qua possident, vel dolo desierunt tenere tabulas.

Tit. 6. Ne quid in loco sacro fiat.

Quid est in interdicto, ne quid in loco sacro?

Vetatur, ne quid quod deformitatem vel incommodum habet, fiat in loco sacro, vel immittatur. *l.* 1. *pr.* & §. 1. *ff. h.* quod & referendum est ad portas aut alia loca sancta. *l.* 2. *ff. h.*

Tit.

Tit. 7. De locis & itineribus publicis.

Quæ sunt loca & itinera publica?

Quorum usus omnibus vacat. *l.* 2. §. 2.3.4.5. *ff. ne quid in loc. publ.* In hisce quolibet postulante interdicitur. *l.* 1. *ff. h.*

Tit. 8. Ne quid in loco publico vel itinere fiat.

Quæ sunt interdicta de locis publicis?

Sunt varia. Primum est prohibitorium, ne quid in iis fiat, vel in ea immittatur, ex quo damnum detur, præterquam, si quid lege concessum sit. *l.* 2. *pr.* & §. 1. *ff. h.*

Quid, si quis prohibeatur piscari in mari aut navigare, vel in publico ludere?

Non dabitur hoc interdictum, sed actio injuriarum. *d. l.* 2. §. 9.

Quod est secundum?

Ne quid in itinere publico fiat, vel immittatur, quo reddatur deterius. *d. l.* 2. §. 20.

Quod est tertium?

Quod in loco publico vel itinere factum vel immissum est, restituatur. *d. l.* 2. §. 35.

Quod est quartum?

Ne vis fiat ei, qui in loco vel itinere publico ire, agere velit. *d. l.* 2. §. *fin.*

Tit. 9. De loco publico fruendo.

Quod est quintum?

Ne vis cui fiat, qui loco publico à se conducto secundum legem locationis frui desiderat. *l.* 1. 2. *ff. h.*

Tit. 10. De via publica, & si quid in ea factum esse dicatur.

Quomodo distinguitur via?

Est vel publica, vel privata. Publica, cujus solum est publicum, relictum ac directum certis finibus, ut ea publice commearetur; quam regiam, prætoriam,

consularem appellant. *l. 2. §. 21. & 22. ff. ne quid in loc. publ.* Privata est, in qua privatum solum est, quæ & Agraria dicitur, vel quæ ducit ad agrum alterius, vel aliter. *d. §. 21. 22. & seqq.*

Quæ igitur sunt viæ militares & vicinales?

Militares publicæ sunt, & exitum habent ad mare, in urbes, aut in flumina publica; aut in aliam militarem. Vicinales, quæ ex agris privatorum factæ in vicis sunt, vel in vicos ducunt, vel in militares vias exeunt, vel sine exitu intermoriuntur. *d. §. 22. l. 3. ff. de loc. & itiner. publ.*

Quæ sunt de viis publicis interdicta?

Eadem, quæ & ante de *loc. publ.* sunt proposita. Itaque pro sexto interdicto ad loca publica accipietur, ut secundum civitates viæ adæquentur, effluxiones non noceant domibus, pontes fiant ubi oportet. *l. 1. pr. ff. h.* ne parietes, qui ad viam ducunt, sint caduci. ne quis effodiat vel subruat vias, nihil fiat in iis, ex quo deterior sit earum usus, non permittantur rixæ, nec projectio stercoris, morticinæ vel pellium, quæ fœtorem excitent.

Tit. 11. De via & itinera publico reficiendo.

Quod est septimum?

Ne vis fiat ei, qui viam publicam, iterque publicum aperire, hoc est, ad veterem latitudinem restituere, vel reficere velit, dum ne via vel iter deterioretur.

Quid, si quis viam publicam exaraverit?

Ad munitionem ejus solus compelletur. *l. fin. §. 1. ff. h.* Si in agrum vicini viam publicam quis rejecerit, dabitur in eum actio viæ receptæ, quanti interest ejus, cujus fundo nocitum est. *d. l. fin. ff. h.*

Quid, si via publica impetu fluminis vel ruina sit amissa?

Vicinus proximus viam præstare debet. *l. 14. §. 1. ff. quemadm. servit. amitt.* sed sumptibus publicis. *arg. l. 13. §. 1. ff. commun. prædior. l. 2. C. quib. ex caus. serv.*

Tit. 12. De Fluminibus, ne quid in flumine publico, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur.

Suntne & de fluminibus interdicta?

Sunt. Primum est, ne quid in flumine publico, vel ripa fiat vel quid immittatur, quo statio iterve navigio deterius fit. *l.* 1. *pr. ff. h.* Secundum, ut quod in flumine publico vel ripa ejus factum est vel immissum, quo statio iterve navigio deterius fit, restituatur.

Quæ sunt flumina publica?

Quæ sunt perennia: Privata, non perennia. *l.* 1. §. 2. 3. *ff. h.* Distinguuntur autem flumina à rivis, magnitudine aut existimatione circum colentium. *l.* 1. §. 1. *ff. h.* vel quod flumina ex fontibus originem ducant & se in mare exonerent; rivi ex fluminibus deducantur.

Tit. 13. Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque uti priore æstate fluxit.

Quod est tertium in fluminibus?

Ne quis faciat vel immittat, quo aliter fluat, quam priori æstate fluxit flumen. *l.* 1. *pr. h.*

Quod est quartum?

Vt quod factum vel immissum est, ex quod aqua fluminis aliter fluat, quam priori æstate fluxit, restituatur. *d. l.* 1. §. 11.

Tit. 14. Vt in flumine publico navigare liceat.

Quod est quintum?

Vt liceat in flumine publico navigare, ratem agere, per ripam onerare vel exonerare merces: ut & liceat per lacum, fossam, stagnum publicum navigare. *l. unic. pr. ff. h.*

Tit. 15. De ripa munienda.

Quod est sextum?

Ne vis fiat ei, qui in flumine publico vel ripa ejus desiderat facere opus, ripæve vel agri tuendi causa, dum ne navigatio fiat deterior.

Quod est septimum?

Vt is, qui ripam munire vult, de damno infecto, antequam opus fuerit factum, vicinis & his qui trans flumen possident, caveat in annos decem viri boni arbitratu.

Tit. 16. De vi, & de vi armata. Vnde vi. Lib. 8. Cod.

l. 358 .. poss.

Quæ sunt interdicta de rebus familiaribus?

Sunt varia: quorum primum est, *unde vi*, recuperandæ possessionis. §. 6. *Inst. de interdict.* De hoc Prætor ait: *unde tu illum vi dejecisti, vel familia tua, de eo, quæque ille ibidem habuit, &c. judicium dabo.* *l.* 1. *ff. h. d.* §. 6.

De qua vi accipiendum est?

De expulsiva, eaque quæ commissa est circa possessionem immobilium, vel earum, quæ immobilibus cohærent. *l.* 1. §. 6. 8. *ff. h.* non vero circa mobilium possessionem. *d. l.* 1. §. 6. nisi sint in re immobili, à qua quis dejectus est. *d. l.* 1. §. 6.

Quibus datur?

Qualicunque possessori. *d. l.* 1. §. 23. sive animo sive corpore possideat. *d. l.* 1. §. 23. sive juste sive injuste. *d. l.* 1. §. 30. *l.* 12. *ff. h.* licet etiam possideat vi, clam, vel precario à dejiciente. *d.* §. 6. *Inst.* Datur & usufructuario. *l.* 3. §. 13. *& seqq. ff. h.* non colono, quia sibi non possidet. *d. l.* 1. §. 22. nisi colonus, eum, cui locator fundum vendiderat, quique missus erat in possess. non admiserit, & deinde vi ab alio sit dejectus. *l.* 12. *l.* 18. *ff. h.* Quo facto possessionem sibi arrogasse videtur.

l. pr. .. poss.

Datur ne & hæredibus?

Id admittitur. *d. l.* 1. §. 44. *ff. h.* §. 1. *vers. sed hæredibus. Inst. de perpet. & tempor. act.*

Quid,

Quid, si quis dejecerit me, sed non meos, per quos retineo possessionem?

Non dabitur hoc interdictum. *d. l.* 1. §. 45. quia possessorem non dejecit. *d.* §. 45.

Contra quos datur?

Adversus dejicientem, vel eum, qui mandavit, aut ratum habuit. *d. l.* 1. §. 11. 12. *ff. h.* Etiam adversus hæredes in id, quod pervenit, actione in factum agi potest. *l.* 1. §. *fin. l.* 2. *l.* 3. §. *fin. ff. h.* non adversus singularem possessorem. *l.* 7. 15. *ff. h.* ne quidem in subsidium, cum dejiciens non est solvendo. *arg. l.* 155. *ff. de reg. jur.* Vindicari vero potest res ordinaria actione.

Quid, si Titius vi expulerit, Mævius vero in vacuam possessionem intraverit, Titio eam non apprehendente?

Habet locum hoc interdictum, quia verum est possessorem esse dejectum. *l.* 4. §. 22. *ff. de usurp. & usucap.* etiam contra Mævium, ex *l. ult. C. h.* maxime si Mævius volentem priorem possessorem rursus occupare vi depulerit. *arg. l.* 6. §. *fin. ff. de acquir. possess.*

An ergo contra invadentem vacuam possessionem nullum datur aliud interdictum?

Magis est ut detur etiam *uti possidetis. arg. l.* 3. *pr. l. fin. ff. uti possid.*

Ad quid datur hoc interdictum?

Vt dejectus ante omnia pristinam possessionem recuperet (si civiliter agatur) *l.* 8. *C. h.* cum fructibus, & omnibus utilitatibus ex die dejectionis. *d. l.* 1. §. 40. ac omnibus rebus mobilibus propriis ac alienis, quas præstare debet; quasque ibi habuit dejectus. *d. l.* 1. §. 33. *& seqq.*

Quid, si dominus sit dejiciens?

Non auditur, etiamsi in continenti offeratur probatio. *l.* 1. *C. si per vim.* nisi dejectus consentiat tacite vel expresse, ut cognoscatur de proprietate. *c.* 1. *x. de restitut. spoliat.*

Teneturne ad ullam quæstionem dejectus respondere, antequam ipsi sua sint restituta?

Nequaquam. *cap. fin. x. de ord. cogn.* Spoliatus enim ante omnia est restituendus.

Quid,

Quid, si probari non possit, quæ res mobiles sint ablatæ?

Siquidem vis sit probata, per juramentum actoris fiet æstimatio. *l. 9. C. h.* &, si dejectus postea sit mortuus, etiam hæres jurare poterit, modo sciat, quæ res ibi fuerint eo tempore, quo vis est facta.

Si quis vim patiatur, quid faciet?

In continenti eam potest jure repellere. *l. 3. §. 9. ff. h.* adeoque, qui in vi repellenda alterum occidit, cum aliter ipsi parcere non potest, ac usus est moderamine inculpatæ tutelæ, jure eum occidit. *l. 1. C. h.*

Suntne & alia remedia, quibus consulitur?

Sunt varia. 1. Accusatio ex judicio publico de vi. 2. Remedium *l. 7. C. h.* per quod, si dominus expulerit, dominium amittit; si alius, præter restitutionem rei, mulctatur ejus æstimatione, quam dejecto præstare tenetur. *d. l. 7.* Hoc ipsum & contra fœminam datur. 3. Remedium ex *Can. redintegr. caus. 3. quæst. 1.* cujus beneficio consulitur iis, qui injuste quolibet modo possessionem suarum rerum amiserunt, ut possessionem recuperare possint à quolibet, maxime eo, qui non ignorabat eam vi esse ablatam. *c. 1. 8. x. de restit. spoliator.*

Si per vim vel alio modo absentis turbata sit possessio. Tit. 5. Lib. 8. Cod.

Quid, si vi, vel alio modo absentis possessio turbetur?

Potest quilibet, imo & servus, absentem defendere, etiam sine mandato, salvo jure domini, ut omni tempore, quo reversus sit, possessionem amissam recuperet. *l. 1. C. h.* licet etiam occupans obtinuerit Principis rescriptum. *l. 2. C. h.*

interdictum de res immobili

Tit. 17. Uti possidetis. Tit. 6. Lib. 8. Cod.

Quod est secundum interdictum de rebus familiaribus?

Vti possidetis. quod datur iis, qui possident res immobiles, vel quasi, vel res incorporales, quæ instar immobilium se habent, adversus eos, qui turbant in possessione; qua de re prætor ait: *uti eas ædes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possidetis, quo minus ita possideatis, vim fieri veto. l. 1. ff. h.*

Quibus

Quibus datur hoc interdictum?

Iis, qui suo nomine possident etiam vitiose ab alio, modo non ab adversario. *l. unic. C. h.* §. 4. *Inst. de interdict.* Non colonis competit, ullive, qui alterius nomine in possessione est: imo nec misso in possessionem custodiæ tantum causa. *l.* 3. §. 8. *ff. h.* recte autem usufructario. *l. ult. ff. h.* & sequestro, si possideat.

Poteſtne dari dejecto per vim?

Recte ei, cujus absentis possessio est occupata. *l.* 6. §. *fin. ff. de acquir. possess.* non vero ei, qui per vim dejectus est.

Contra quos datur?

Contra turbantes ac impedientes usum possessionis quolibet modo. *l.* 3. §. 1. *ff. h.* Imo & contra eum, qui metum intulit, ne quis colere fundum audeat. *d. l.* 3. §. 4.

Quo tempore requiritur hic actoris possessio?

Litis contestatæ. *d.* §. 4. *Inst. de interdict.* & si utrinque litigantes possessionem probent, qua probant tuendi sunt, secundum regulam *l.* 3. *pr. ff. h.*

Poteſtne dominii exceptio hic opponi?

Non, quamvis in continenti & sine difficultate probari queat; ne detur occasio delinquendi. *arg. l.* 176. *ff. de Regul. Iur.*

Tit. 18. De Superficiebus.

Quid, si quis turbetur circa superficiem?

Datur interdictum, simile uti possidetis, de superficie, quod usum superficiei contra turbatores tuetur. *l.* 1. *ff. h.*

Quid est superficies?

In genere quicquid supra faciem terræ & soli existit, plantæ, vineæ, & similia. *l.* 13. *ff. de serv. præd. rustic.* In specie est ædificium à conductore in fundo consensu Domini positum. *l.* 2. *ff. h. l.* 18. §. *ei qui in conducto* 4. *ff. de damn. infect.*

Quid juris habet superficiarius in genere?

Habet, dum in conductione est, jus dominio simile: unde & ipsi competit actio in rem. *l.* 1. §. 6. *ff. h.* sc. qua superficies spectatur. *d.* §. 6. non proprietatis jus.

Tit. 19. De itinere actuque privato.

Estne & speciale de itinere vel actu privato interdictum?

Hac de re est prohibitorium ad tuendas servitutes rusticas, simile uti possidetis, quo is, qui iter vel actum possidet, non vitiose ab adversario defenditur adversus turbantes. *l. 1. ff. h.*

Tit. 20. De aqua quotidiana & æstiva.

Quod est interdictum de aqua quotidiana?

Ne vis fiat ei, qui aquam non vitiose ab adversario duxit hoc anno. *l. 1. pr. ff. h.*

Quæ est quotidiana aqua?

Qua quis assidue possit uti, licet non utatur. *d. l. 1. §. 2.*

Tit. 21. De rivis.

Quod est interdictum de rivis?

Ne quis turbetur rivos, specus, septa reficere, purgare aquæ ducendæ causa, dum ne aliter aquam ducat, quam priori æstate non vitiose ab adversario duxit. *l. 1. ff. h.*

Tit. 22. De fonte.

Quod est interdictum de fonte?

De hoc prætor ait: uti de fonte hoc anno aqua non vitiose ab adversario usus est, vim fieri veto. *l. 1. pr. ff. h.*

Quid est hic fons?

Qui aquam habet vivam: itaque in cisterna locum non habet. *d. l. 1. §. 14.*

Estne aliud interdictum de fonte?

Est, ut liceat reficere vel purgare aquæ coërcendæ causa, dum ne aliter utatur, quam eo anno non vitiose ab adversario usus est. *d. l. 1. §. 6.* quod & de lacu, puteo & piscina reficiendis dicitur.

Tit. 23. De cloacis.

Quod est interdictum de cloacis?

1. Vt cuilibet cloacam privatam purgare, & reficere

re liceat, modo caveatur de damno. *l.* 1. *D. h.* 2. Ne quid in cloaca publica factum vel immissum habeat, quo usus ejus deterior sit. *d. l.* 1. §. 15.

Tit. 24. Quid vi aut clam.

Estne interdictum, quo agitur de eo, quod per vim vel clam factum est?

Est, nominaturque *quod vi aut clam*, de quo prætor ait; Quod vi aut clam factum est, quo de agitur, id cum experiundi potestas est, restituas. *l.* 1. *pr. ff. h.*

Quid est vi facere, vel possidere?

Vi factum videtur contra prohibitionem, testationem, vel denunciationem, vel cum quis sciens se prohiberi, per vim molitus est, ne prohiberi possit. *d. l.* 1. §. 5. 6. 7. 8. quique facientem prohibuit, isque in præsentiarum destitit. *d. l.* 1. §. 1.

Quid, si alius sine dolo ejus, cujus est factum, deterruerit ne prohiberet?

Non est locus huic interdicto, ne in aliena potestate sit, conditionem alterius nihil delinquentis deteriorem facere. *d. l.* 1. §. 10. *& seqq. l.* 2. *adde l.* 3. *l.* 20. *ff. h.*

Quid est clam facere?

Qui celavit adversarium neque nunciavit, si timuit aut timere debuit controversiam, aut qui aliter fecit, quam denunciavit. *l.* 3. §. 7. *&* 8. *l.* 4. *l.* 5. *ff. h.*

Cui datur hac actio?

Domino, omnique ei, cujus interest, licet non possideat. *l.* 16. *pr. ff. h.* in colono & fructuario nomine fructuum. *l.* 12. *ff. h.*

Quid, si prater fructus amplius Domini intersit?

Etiàm ejus nomine agetur. *d. l.* 12.

Quid, si is qui fecit, jus faciendi habuerit?

Id non attenditur. *arg. l.* 1. *pr. &* §. 1. *ff. h.*

Daturne hoc interdictum hæredibus & adversus hæredes?

Hæredibus quidem, sed non adversus hæredes, nisi qua pervenit. *d. l.* 15. §. 3. non post annum. *d.* §. 3. Annus autem cedere incipit, ex quo opus perfectum est aut fieri desiit. *d. l.* 15. §. 4.

Licetne propria autoritate destruere, quod vi aut clam factum est?

Non licet, nisi necessaria sit causa. quæ autem sit causa

sa necessaria, ex arbitrio judicis dependet. *l.7. §.3. ff. h.* Præstat autem de facto destruere, si periculum sit in mora.

Tit. 25. De remissionibus.

Quid est remissio?

Est nunciationis novi operis solutio, vel ex voluntate nunciantis, vel prætoris imperio, vel alia causa justa.

Quid petitur interdicto de remissionibus?

Vt nunciationis, si jure ea non teneat, missio fiat. *l. unic. pr. ff. h.*

Tit. 26. De Precario. Tit. 3. Lib. 8. Cod.

Quod est interdictum de precario?

Vt restituatur, quod precario est concessum. *l. 2. pr. §. 1. & 2.*

Quid dicitur concessum precario?

Quod precibus petenti concessum est, ac semper potest repeti. *l. 1. princ. ff. h.* Habere autem dicitur precario, qui possessionem corporis vel juris adeptus est ex hac tantum causa, quod preces adhibuit & impetravit, ut possidere utive liceat. *l. 1. pr. l. 2. §. fin. l. 3. ff. h.*

In quibus rebus consistit precarium?

In quibuslibet, tam mobilibus quam immobilibus. *l. 4. ff. h.*

Daturne interdictum hoc hæredi & contra hæredem?

Precarii rogatio quidem ad hæredem ejus, qui concessit, transit; sed non ad hæredem rogantis: cum ipsi duntaxat non hæredi concessa sit possessio. *l. 12. §. 1. ff. h.* Hoc autem interdicto & tenetur hæres rogantis, uti ipse defunctus. *l. 8. §. fin. ff. h.*

An anno & post annum datur?

Non est dubitandum, cum & in longum tempus possit concedi. *l. 8. §. 7. ff. h.*

Sed, si tempus adjectum sit, non videtur, naturam suam, qua est, quod semper possit repeti, amittere?

Nulla est vis ejus conventionis, ut rem alienam domino invito quis possidere possit precario. *l. 12. ff. h.*

Possidetne, qui precario rogat?

Possidet, si id fuerit actum. *l. 2. §. fin. l. 4. §. 1. l. 15. §. 4. l. 19. ff. h.*

Quæ culpa est præstanda in precario?

Tantum lata. *l.* 8. §. 3. *ff. h.* licet in commodato levissima sit. Ratio differentiæ est, quia precarium semper potest revocari. *l.* 1. *ff. h.* non commodatum.

Tit. 27. De arboribus cædendis.

Quod est interdictum de arboribus cædendis?

De hisce duo sunt. 1. Ne vis fiat illi, qui adimit tuam arborem & sibi eam assumit, quæ ex ædibus tuis in ædes suas impendet, si per te stet, quo minus eam adimas. *l.* 1. *pr. h.* Hoc competit & domino & usufructuario. *d. l.* 1. §. 4. 2. Ne vis fiat illi, qui arborem tuam altius à terra, cum per te stat quo minus coërceas, coërceat 15 pedes à terra, lignaque tollat, sibique habeat. *d. l.* 1. §. 7. *ff. h.*

Annon prius denunciandum est domino arboris, ut tollat vel coërceat?

Omnino in utroque interdicto, quod indicant verba, *si per te stet. d. l.* 1. *pr.* & §. 7.

Quid, si arbor illius inclinata sit per ventum in fundum tuum?

Et adversus illum competit actio, jus ei non esse arborem ita habendi. *l. fin. ff. h.*

Tit. 28. De glande legenda.

Quod est interdictum de glande legenda?

Ne vis fiat illi qui glandem, hoc est, omnem fructum, qui in agrum alterius incidit, legit tertio quoque die, & aufert. *l. unic. pr.* §. 1. *h.*

Tit. 29. De libero homine exhibendo. Tit. 8. Lib. 8. Cod.

Quod est interdictum de libero homine exhibendo?

Est exhibitorium, quo agitur, ut homines liberi detenti exhibeantur; sive sint puberes sive impuberes, sive masculi sive fœminæ, sive sui sive alieni juris. *l.* 3. §. 1. *ff. h.*

Quibus datur?

Cuilibet. nemo enim prohibendus est libertati favere. *d. l.* 3. § 9. Itaque & patri & matri. *l.* 2. *C. h.* & marito datur.

datur. *l.* 3. *C. h.* Is autem, ad quem res maxime pertinet, & qui magis idoneus est, ob conjunctionem, fidem, vel dignitatem, inter plures præferri debet. *d. l.* 3. §. 12.

Sed an & creditori datur ad exhibendum debitorem?

Nequaquam, verum is petet, ut in bona latitantis debitoris mittatur. *l. fin.* §. 1. *ff. h.*

Contra quos datur?

Contra eos, qui invitos detinent dolo malo. *l.* 1. *pr. l.* 3. §. 5. *ff. h.* non ex jure potestatis. *d. l.* 3. §. 2. vel alia justa causa. *d. l.* 3. §. 4.

Tit. 30. De liberis exhibendis, item ducendis. Tit. 8. Lib. 8. Cod.

Quod est interdictum de liberis exhibendis?

Ex exhibitorium, quod datur patribus ex causa potestatis. *l.* 1. *pr. ff. l.* 2. *C. h.* contra eum, qui detinet liberos invitos. *l. ult. ff. h.* non adversus ipsum filium: verum notio Prætoris succedet, ut apud eum disceptetur, utrum sit in potestate an non. *l.* 3. §. 3. *ff. h.*

Annon aliquando cessat hoc interdictum?

Cessat 1. Contra matrem, si apud eam præstet liberos morari. *l.* 1. §. 3. *ff. h.* 2. Contra generum, qui filiam duxit. *d. l.* 1. §. *fin.* 3. Si judicatum sit quod filius non sit in potestate, etsi per injuriam. *d. l.* 1. §. 4.

Potestne & maritus de uxore exhibenda ac ducenda agere?

Potest, non solum adversus extraneum, sed & patrem. *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 31. Vtrubi.

Quod est interdictum Vtrubi?

Eodem modo se habet, quo *uti possidetis*, præterquam quod hoc referatur tantum ad res mobiles. §. 4. *Inst. de interd. l.* 1. §. 1. *ff. h.*

Tit. 32. De migrando.

Quod est interdictum de migrando?

Id datur inquilinis, ne vis fiat iis, qui soluta pensione migrare, & invecta ac illata inde abducere volunt. *l.* 1. *pr. ff. h.*

Tit. 33.

Tit. 33. De Salviano interdicto. Tit 9. Lib. 8. Cod.

Quod est interdictum Salvianum?

Est restitutorium, adipiscendæ possessionis, quod datur domino de possessione rerum coloni pignori obligatarum pro mercedibus fundi. §. 3. *in fin. Inst. de interd. l. 1. C. h.*

Atqui sufficere videbatur actio Serviana?

Nequaquam: Serviana enim agit de ipsa re; Salvianum de possessione. In Serviana non obtinet actor, nisi probet rem in dominio debitoris fuisse tempore oppignerationis. *l.* 11. §. 1. *ff. de pignor.* In hoc interdicto sufficit probari rem esse obligatam & possideri à conductore aut debitore. Serviana competit contra quemlibet possessorem. Salvianum autem tantum contra conductorem aut debitorem. *l. 1. C. h.*

Atqui in l. 1. §. 1. D. h. datur hoc interdictum contra extraneos quoscunque?

Communiter respondetur, *d. l.* 1. §. accipiendum esse de utili interdicto; dictam autem. *l.* 1. *C. h.* de directo. Sed præstat absolute sequi præceptum *d. l.* 1. *C. h.* ac verbum (extraneum ac extraneos in *d. l.* 1. §. 1. *ff. h.*) explicare de colono, aut colonis, qui respectu sociorum extraneus vel extranei sunt.

Quid dicendum de partialibus colonis?

Et in iis locum habet, quia revera sunt coloni. *l.* 1. *ff. locat. & conduct.*

Quid, si plures sint locatores?

Potior est conditio possessoris. Si autem convenerit, ut pro partibus sit res obligata, utilis actio datur pro partibus conventis. *l.* 1. §. 1. *ff. h.*

PAN-

PANDECTARUM LIBER XLIV.

Tit. I. De exceptionibus, præscriptionibus, & præjudiciis. Tit. 36. Lib. 8. Cod. Tit. 13. Lib. 4. Inst.

Quid est exceptio?

In genere, est defensio rei adversus intentionem actoris: vel est exclusio actionis. *l.* 2. *ff. h.* vel conditio, quæ reum modo eximit damnatione, modo minuit damnationem. *l.* 22. *ff. h.* In specie autem, quæ ex lapsu temporis datur, Præscriptio dicitur. Quæ competit ex eo, quod per actionem alteri actioni graviori, quæ primo loco intentanda erat, præjudicetur, Præjudicium appellatur. *arg. l.* 16. 18. *ff. h.*

Quomodo distinguitur?

1. Vel opponitur, quia factum est quod fieri oportuit; uti est exceptio rei judicatæ, rei venditæ & traditæ. *l.* 1. 2. *ff. de except. rei vend.* vel quia factum est, quod fieri non oportuit; ut exceptio doli, metus. *l.* 20. *ff. h.* vel quia non factum est, quod fieri debuit; ut exceptio bonorum possessionis non datæ. *d. l.* 20. 2. Cohæret vel personæ, & sic non transit ad alios. *l.* 7. *pr.* vel rei, & sic transit. *d. l.* 7. §. 1. 3. Est alia peremtoria ac perpetua, alia dilatoria vel temporalis. §. 8. *& seqq. Inst. h.*

Quæ est dilatoria?

Qua ad tempus lis differtur. §. 10. *Inst. eod.* Habita causa propter judicem, aut judicium, aut litigantes, aut ipsam causam.

Quæ respectu judicii & judicis est dilatoria?

Vel quia locus non est tutus, vel quia judex est suspectus, vel incompetens, vel inhabilis, & similis.

Quæ respectu litigantium?

Cum litigantes non habent personam standi in judicio: vel ineptam qualitatem actor adsumit aut reo tribuit: vel quis vocatus est sine venia, qui vocari non debebat: vel procurator nullum vel non idoneum habet manda-

mandatum, aut causa est talis, quæ non admittit procuratorem.

Quæ est respectu causæ ?

Quando in ipsa causa quid est, quod suadet dilationem; qualis est pacti conventi, ne intra certum tempus petatur, plus petitionis, præjudicialis, ordinis, spolii, & similis.

Quæ est perpetua sive peremptoria ?

Quæ ipsam litem perimit, ita ut postea non possit agi: quales sunt exceptiones doli, metus, & similes. §.9. *Inst. h. l.3. D. h.*

Exceptio non numeratæ pecuniæ estne perpetua ?

Est perpetua, quia cum est opposita, totam litem tollit, & non ad tempus sed perpetuo agentibus obstat, modo intra biennium proponatur.

Quomodo distinguitur peremptoria ?

Est vel ex facto, ut rei venditæ & traditæ, pacti conventi, doli, præscriptionis; vel ex beneficio juris, uti Macedoniani, Velleiani.

Quæ regulæ sunt circa exceptionem observandæ ?

1. Qui factum in exceptione allegat, debet id probare. *l.19. D. de probat.* 2. Nemo prohibetur pluribus exceptionibus uti, modo non sint contrariæ. *l. 5. D. h.* & reus non fuerit convictus mendacii. 3. Non confitetur intentionem adversarii, quicum agitur, qui exceptione utitur. *l.9. D. h.*

Quando dilatoria est proponenda ?

Ante litem contestatam. *l ult. C. h.* quia causæ merita non respicit. unde & Advocatus punitur, si omissam postea voluerit exercere, secundum *l. penult. C. h.* nisi postea emerserit, vel reus ante non sciverit, de quo jurabit, vel nisi antea sit protestatus. *l. 4. x. h.* vel sit talis, quæ judicium reddit nullum, qualis est in *l.24. C. de procurat.*

Quando probanda est dilatoria ?

Ante litem contestatam, si sit declinatoria vel similis, pertinens ad judicem vel judicium declinandum. *d. l. ult. ff. h.* vel post litem contestatam, cum ad causam refertur. *l.19. C. de probat.*

Quando est proponenda peremtoria ?

Post litem contestatam, ante sententiam; modo ante contesta-

contestatio de ea fiat, hoc est, utrimque de ea disceptetur. *l. 9. C. h.*

An & post sententiam?

Quoties exceptio non ex facto speciali, sed ex beneficio juris datur, uti est exceptio ex beneficio SConsulti Vellejani, Macedoniani. *l. 11. ff. ad SConsult. Maced.* vel cum restitutio dari potest. *arg. l. 36. ff. de minor.*

Suntne etiam aliquæ peremptoriæ, quæ ante contestationem litis proponi debent?

Sunt ea, quæ non tantum merita causæ, sed & instantiam concernunt: uti rei judicatæ, transactionis, jurisjurandi: vel quibus reus excipit nullum esse jus actori; modo nullitas, quæ allegatur, in continenti probari possit. Si enim majorem indaginem res desiderat, rejicienda est exceptio in tempus post litem contestatam.

Quomodo concluditur in omni exceptione?

In peremptoria ad absolutionem: in declinatoria, reum non teneri peremptorie respondere, aut in ea qualitate qua agitur, eove tempore vel coram eo judice litem contestari cum actore, & ad ulteriora procedere.

Tit. 2. De exceptione rei judicatæ.

Quæ est exceptio rei judicatæ?

Qua reus allegat sententiam de controversia latam esse, atque ob eam causam litem non posse resuscitari.

Quando ea habet locum?

Cum est eadem res, eadem causa agendi, ac eædem personæ, ac earum eadem qualitas. *l. 3. & seq. l. 12. 13. 14. ff. h.* Vtrum autem sit diversum genus sive modus actionis an idem, non interest, modo eadem res eademque causa agendi maneat. *d. l. 5.*

Quid, si quis partem petat, qui totum ante petiit?

Manet eadem res, & sic exceptio hæc nocebit. *l. 7. ff. h.* Nec interest utrum in corpore hoc quæratur, vel in quantitate, vel in jure, id est, cum domus ante est petita, nunc solum, vel superficies petatur, vel cum decem sunt petita, nunc quinque, & sic deinceps. *d. l. 7. ff. h.*

Tit. 3. De diversis temporalibus præscriptionibus, & de accessionibus possessionum.

Suntne diversæ temporales præscriptiones sive exceptiones?

Sunt tot, quot sunt modi præscribendi vel usucapiendi, videl. dierum, mensium, annorum, ut dictum est supra de usucap.

Quod tempus intelligimus per utile, & quod per continuum?

Vtile est, quo facultas agendi est cum ratione adversarii, tum judicis, ut & actoris ipsius. *l.1. D.h.l.55. D. de ædilit. edict.l.4. in fin. D. de accus.* Continuum est, quo omnes dies tam feriati quam alii computantur. *l. 1. D. h.*

Debetne dies cœptus in usucapione haberi pro completo?

Omnino, licet etiam minimo momento novissimi diei res sit possessa. *l. pen. pr. D. h.*

An & tempora inter possessores conjunguntur?

Conjunguntur non tantum inter hæredes, sed & singulares successores. *l. 14. pr. & §. 1. l. 15. §. 1. D. h. §. penult. Inst. de usucap.* si auctores in bona fide fuerint. *l. 5. D. h. l. 13. §. fin. D. de acq. possess.*

Poteståne nobis prodesse accessio, sine nostro tempore?

Non. *l. fin. D. h. d. l. 13. §. penult. D. de acquir. possess.* Si autem medius aliquis ex auctoribus non possederit, præcedentium auctorum possessio non proderit, quia conjuncta non est. *d. l. 15. §. 1. D. h.*

Tit. 4. De dolo malo, & metus exceptione.

Quando habet locum exceptio doli?

Movetur ex eadem causa, ex qua de dolo actio: specialiter vero exprimendum est, cujus dolo quid actum. *l. 2. §. 1. D. h.* Oritur hæc exceptio ex omnibus in factum actionibus, quia dolo facit qui quod per exceptionem elidi potest, petit: nam, licet initio nihil dolo malo facit, attamen petendo committit dolum, nisi sit talis ignorantia, quæ dolo careat. *d. l. 2. §. 5.*

Contra

Contra quos datur?

Contra omnes, qui deceperunt, non alios. *l.* 11. *D. h.* Non adversus parentes aliasque personas, quibus reverentia debetur. *l.* 4. §. 16. sive ex suo sive alieno contractu conveniantur. *d.* §. 16. sed adversus eos excipiendum est in factum.

Potestne emptori objici exceptio de dolo authoris?

Siquidem ejus accessione utatur, æquissimum est patiatur dolum ejus, & exceptio rei cohærens emptori noceat; ea vero, quæ oritur ex delicto personæ, non nocet. *d. l.* 4. §. 26.

Potestne dolus procuratoris objici?

Si in rem suam sit datus, etiam de præterito excipi potest. Si in rem alienam speciale datum sit mandatum, dolus præsens in exceptione proponetur. Si omnium rerum commissa sit administratio, de omni dolo excipi poterit. *d. l.* 4. §. 18.

Quamdiu durat hæc exceptio, & quos habet effectus?

Finitur non biennio, uti actio. *l. fin. C. de dol.* sed perpetua est. *l.* 5. §. *fin. ff. h.* Nec ita famam violat, ut actio.

In quo distinguitur exceptio metus ab exceptione doli?

Uti actio ita exceptio metus in rem scripta, & in ea non quæritur, uti in exceptione doli, utrum actor metum intulerit, an alius. *d. l.* 4. 33. sed tantum, an metus sit illatus. *d.* §. 33.

Tit. 5. Quarum rerum actio non datur.

Estne semper opus, ut exceptio proponatur?

Nequaquam: aliquando enim ipso jure non datur actio. ut si quis ad delationem juraverit se non debere. *l.* 1. *in pr. ff. h. l.* 7. *ff. de jur. jur.* si dolus contractui bonæ fidei causam dederit. *l.* 7. *D. de dol. mal.* si liquido constet, fœminam pro alio intercessisse. *l.* 2. *D. ad SConsult. Vellejan.* vel mutuum datum esse filiofamilias. *l.* 1. *D. ad Macedon.* si quis contrahat lege prohibente contrahere. *l.* 5. *C. de legib.*

Tit. 6. De Litigiosis. Tit. 37. Lib. 8. Cod.

Quæ est exceptio litigiosi?

Qua repellitur is, qui rem litigiosam ex aliquo contractu

tractu persequitur. Irrita enim est ejus alienatio, & lis per eos peragenda per quos fuit cœpta. *l.2. C. h.*

Qua res est proprie litigiosa?

Res fit litigiosa in actionibus personalibus per litis contestationem. *l. 2. C. h.* in realibus sufficit sola denunciatio sive citatio. *Nov. 112. cap. 1.*

Facitne & hypotheca rem litigiosam?

Nullo modo. *Nov. 112. c. 1.* uti nec denunciatio impediendæ venditionis causa. *l. 1. D. h.*

Habetne exceptio litigiosi locum contra eum, qui rem litigiosam petit ex causa legati vel fideicommissi?

Nequaquam: uti nec ex causa dotis, donationis propter nuptias. *l. ult. C. h. d. Nov. 112.* quia in hac alienatione animus vexandi abest.

Quid præstabitur legatario, si res litigiosa sit legata?

Nihil aliud, quam litis eventus: adeoque omne periculum legatarii erit. Potest autem legatarius si velit judicio adesse, ne quid in fraudem committatur.

De Replicationibus. Tit. 14. Lib. 4. Inst.

Quid est replicatio?

Est defensio Actoris contra exceptionem Rei. *princ. Inst. h.*

Quid opponitur replicationi?

Duplicatio Rei, &, si ulterius procedant partes, procedit triplicatio ab actore, & quadruplicatio à Reo. *§. 1. & 2. Inst. h.*

Tit. 7. De Obligationibus & actionibus. Tit. 10. Lib. 8. Cod.

Quid est obligatio?

In genere, est vinculum juris, quo quis alteri est astrictus ad quid dandum, præstandum, vel faciendum. *l. 3. D. h.* vel est juris vinculum, quo necessitate astringimur alicujus rei solvendæ secundum civitatis jura. *pr. Inst. h.*

Videtur inepta esse definitio, cum omissa sit factorum mentio, de quibus etiam potest esse obligatio. §. fin. Inst. de Verb. Oblig.?

Rei nomen late hic accipitur, ut etiam facta complectatur. *l. rei. D. de Verb. Signif.*

Quomodo distinguitur?

Est alia naturalis, alia civilis, alia mixta. Naturalis, quæ solo æquitatis, non juris civilis, vinculo sustinetur. *l.95. §.4. de solut.* Hæc oritur, cum nudum est pactum sive conventio, sine justa causa obligandi. *l.7. §.4. D. de pact.* cum servus quid promisit. *§.1. Inst. de fidejussor. l.13. D. de condict. indeb.* cum pater filio, vel filius patri in cujus est potestate, sese obstrinxit, vel cum fratres in ejusdem patris potestate constituti sibi invicem se obligarunt. *arg. l. 38. D. de condict. indeb.* vel cum filiusfamilias ex mutuo sese obligavit. *arg. l.9. §. fin. l.10. D. de SConsult. Macedon.*

Quæ est civilis tantum?

Quæ tantum juris civilis vinculum habet, vel cum naturalis æquitas ex aliis præsumitur, non directo probatur, ut in literarum obligatione: vel cum subtilitas juris, qua obligatio sustinetur, pugnat cum æquitate; uti si quid metu vel dolo sit gestum: Illo modo habet efficaciam: Hoc vel nullas habet vires, vel per restitutionem in integrum rescindi potest.

Quæ est mixta.

Quæ subsidium & ex æquitate naturali & ex jure civili habet, ac omni ex parte est valida, uti fit in societate, in mutuo.

Nullos igitur habet effectus naturalis obligatio?

Habet nonnullos. Proficit ad exceptionem. *d. l.7. §. 4. ff. de pact.* Impedit conditionem indebiti. *l.10. ff. de oblig. & action. l.16. §.4. ff. de fidejuss. l. 13. 46. ff. de condict. indeb.* Admittit fidejussorem. *d. l.16. §.3. ff. de fidejussor. §. 1. Inst. eod.* pignus. *l. 14. ff. de pignor.* Compensationem. *l. 6. ff. de compensat.* Novationem. *l.1. §.1. ff. de novat.* Constitutum. *l.1. §. ff. de const. pec.*

Atqui videtur & ex naturali obligatione esse actio. d. l. 10. d. l.16. §.4. l.84. D. de reg. jur.

Obligatio naturalis duplici modo accipitur. 1. Pro ea, quæ ex jure gentium est & confirmata simul jure civili. In hac verum est, quod & actio detur & condictio indebiti inhibeatur. *d. l. 10. d. l.16. §.4.* 2. Pro ea, quæ tantum est juris gentium, & destituta est adminiculo juris civilis. Ex hac quidem jure gentium ac natura potest peti. *d. l. 84. §. 1.* & condictio indebiti propter æquitatem cessat, sed non datur actio jure civili.

Annon & aliter dividitur obligatio?

Est alia civilis, quæ ex omni juris Romani parte est, excepto prætorio, ac etiam ex jure gentium, ut ex mutuo, emptione & similibus: alia prætoria, quæ tantum est à prætore, uti de constituta pecunia, jurejurando, & similis. §. 1. *Inst. h.*

Annon & aliter distinguitur?

Est ex contractu, vel quasi; est ex maleficio, vel quasi. Contractus est conventio cum causa obligationem producens, vel ultro citroque obligatio. *l. 19. ff. de Verb. Signif.* hoc est, conventio efficax, qua ultro citroque hoc agitur ut ex justa causa obligatio contrahatur.

Quot modis fit contractus?

Re, verbis, consensu & literis. §. 2. *Inst. h.*

Quibus modis re contrahitur obligatio. Tit. 15. Lib. 3. Inst.

Quomodo dicitur re contrahi obligatio?

Non, quod alii contractus rem non desiderent. sine re enim non potest esse obligatio. *pr. Inst. de Oblig.* nec, quod contractus qui re fiunt, non desiderent consensum vel verba aut literas. sed quod præter consensum de re (verbis vel literis aut alio modo expositum) requirant traditionem rei ad perfectionem. ita mutuum non est ex conventione de mutuo habendo, sed ex numeratione. *l. 30. D. de reb. cred.* Ita commodatum non est, nisi res ad usum alteri sit tradita. §. 2. *Inst. h.*

Quæ sunt species contractuum realium?

1. Mutuum. 2. Solutio indebiti, facta cum pacto de eo, quod solutum est, si postea deprehendatur non esse debitum, restituendo. 3. Commodatum. 4. Depositum. 5. Pignus.

Qui contractus verbis initur?

Stipulatio, de qua post.

De Obligationibus ex consensu. Tit. 23. Lib. 3. Inst.

Quomodo consensu contrahitur?

Cum non præcise ad perfectionem requiritur, ut res actualiter præstetur, vel literæ aut verba interveniant,

ſed ſufficiat, ut conſenſus, qui ſit vel verbis vel literis expoſitus, de re interveniat.

Quæ ſunt ſpecies horum contractuum?

Emtio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, mandatum.

Quid ſtatuendum de donatione, de hypotheca, de nuptiis?

Donatio eſt pactum legitimum, quia cauſam, quam juſtitia commutativa deſiderat, non habet. *arg.* §. 2. *Inſt. de don.* Pariter & hypotheca eſt pactum legitimum. *l.* 17. §. 2. *& de pact.* Nuptiæ vero, non ſunt vere contractus de re aliqua acquirenda, amittenda vel conſervanda, niſi indirecto vel per conſequentiam; ſed tantum conventio de individuo vitæ conſortio. *l.* 1. *D. de rit. nupt.*

De obligationibus, quæ ex quaſi contractu naſcuntur. Tit. 28. Inſt.

Quæ ſunt obligationes ex quaſi contractu?

Quæ citra conventionem ex ſolo facto honeſto ac alteri utili, vel præſumta voluntate naſcuntur: uti ex negotiorum geſtione. §. 1. tutelæ adminiſtratione. §. 2. communione rerum ſingularium vel hæreditatis, ſi quidem ſumptus ſint facti vel fructus percepti. §. 3. & 4. *Inſt. h.* hæreditatis aditione. §. 5. *Inſt. h. l.* 3. §. *fin. l.* 4. *D. ex quib. cauſ. in poſſeſſ.* ſolutione indebiti erroneè facta, cujus datur repetitio, niſi per inficiationem lis creſcat. §. 6. 7. *Inſt. h.*

De Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur. Tit. 1. Lib. 4. Inſt.

Quæ ſunt obligationes ex delicto?

Cum quis maleficium commiſit. *pr. Inſt. h.* veluti ex furto, rapina, damno, aut injuria. *d. pr.*

De Obligationibus, quæ ex quaſi delicto naſcuntur. Tit. 5. Lib 4. Inſt.

Quomodo ex quaſi maleficio naſcitur obligatio?

Cum judex male judicavit, & ſic litem ſuam fecit; vel cum quid eſt effuſum ejectumve ex cœnaculo, quod nocuit; vel cum quid poſitum, quod nocere poſſit; vel

cum per eos, quorum opera quis utitur in navi, caupona, stabulo, damnum infertur iis, qui custodiæ eorum quid commiserunt.

Ad quid tenetur judex male judicans?

Sive dolo, sive culpa id fecerit, litem suam facit, cogiturque præstare quantum religioni judicis æquum visum fuerit. *pr. Inst. h. l. ult ff. de var. & extraord. cognit.*

An æqualis est pœna ob dolum & culpam male judicantis?

Non tantum hac pœna ut litem suam faciat, punitur judex dolo male judicans, sed & graviori, ut dictum *ad tit. Cod. de pœn. judic. mal. judicant.*

Sed quæ est ratio, quod judex ex quasi maleficio, Medicus, ex vero, quod lege Aquilia vindicatur, conveniri possit?

Quia judicis officium sua natura ex necessitate imponitur, cum sit publicum: Medicus vero suscipit suum munus ex voluntate.

Suntne nonnulla generalia circa obligationes observanda?

Per obligationes ex contractu vel quasi nihil immediate acquiritur, sed tantum causa constituitur, ex qua alteri incumbat necessitas quid faciendi, dandi, aut præstandi. *l. 3. ff. de obl. & act.* Deinde initium omnium obligationum debet esse à personis contrahentium. *l. 11. ff. h.* Proniores sunt leges ad liberandum, quam obligandum. *l. 47. ff. de oblig. & act, &c.*

De Actionibus. Tit. 6. Lib. 4. Inst.

Ad quod juris objectum pertinent actiones?

Quà in bonis reputantur & commodum earum spectatur ex facultate agendi, ad objectum rerum. *arg. l. 52. ff. de acquir. rer. dom. l. 49. ff. de verb. signif.* quà vero quis per eas realiter ac actu ipso, judicio persequitur jus suum & ab invito quid extorquet, proprium objectum juris constituunt. *pr. h. n.*

Quid est actio?

Accipitur aliquando pro omnibus remediis, quibus vel ordinario vel extraordinario, publice vel privatim, civiliter vel criminaliter jus suum quis persequitur:

aliquando refertur ad causas civiles; aliquando ordinarias tantum, vel tantum personales complectitur. In genere autem definitur, jus sive remedium persequendi (cum effectu) in judicio, quod sibi (suo vel alieno, publico vel privato nomine) debetur ex qualibet causa, vel ut quid detur aut fiat aut præstetur, vel ut quid restituatur. *arg. l.178. §.3. D. de verb. signif.*

Quomodo distinguitur?

1. Est vel privata, vel publica. 2. Pertinet ad proprietatem vel ad possessionem.

Actio privata ad proprietatem relata quomodo distinguitur?

1. Est vel in rem, vel in personam. In rem, quæ est ex jure dominii, vel quasi, aut servitutis, aut alterius, competens contra possessores vel quasi. Personalis, quæ est ex qualibet obligatione. §.1. *Inst. h.*

An etiam sunt mixtæ & duplices?

Negatur Mixtæ tam in rem quam personam, non quidem ex primogenea sua natura, sed ex accidenti tantum. Harum mentio in §.20. *Inst. h.* duplices sunt, in quibus idem actor & reus est.

Quæ sunt in rem scriptæ?

Quæ sua natura sunt personales, ita scriptæ à lege, ut contra quosvis possessores intentari possint; qualis est actio quod metus causa. *l.9. §.fin. D. quod. met. caus.*

Quomodo distinguitur actio in rem?

Est vel civilis vel prætoria. Civilis aut ex jure dominii, quæ est vel universalis, ut petitio hereditatis; vel singularis, ut rei vindicatio. §.1. *Inst. h.* aut ex jure servitutis, vel alio, qualis est confessoria vel negatoria. §.2. *eod.* Prætoria est à prætore introducta in subsidium juris civilis, qualis est Publiciana. §.3. & 4. Rescissoria usucapionis ex justa causa. §.5. Revocatoria gestorum in fraudem. §.6. Serviana vel quasi. de quibus singulis suis locis.

Annon & personalis distinguitur in civilem & prætoriam?

Recte: quia & obligationum modi sunt vel ex jure civili vel prætorio. Prætoria ex conventione est, de constituta pecunia. §.9. de peculio. §.10. de jurejurando. §.11. Ex maleficio, de albo corrupto, de patre in jus vocato sine venia, & similes. §.12. *Inst. h.* Actio

Actio præjudicialis qualis est?

Non in personam, nisi causam ex obligatione habeat, sed in rem, qua citra obligationis causam instituitur. §. 13. *Inst. h.*

Quæ est forma actionis in rem & in personam?

Actionis in personam, ut adversarius condemnetur ad dandum, præstandum vel faciendum cum usuris, damnis & interesse. In rem, ut jus actoris declaretur tale, quale intendit, & adversarius condemnetur ad restituendum cum omni causa.

Da aliam distinctionem actionis?

Est alia rei tantum persecutoria, alia pœnæ, alia mixta. Rei, cum id quod abest persequimur, ut fit in iis, quæ descendunt ex contractu. Pœnæ tantum, cum pœnam, & non id quod abest petimus, ut fit in actione furti, quæ pœnalis est. Mixta, qua agitur ad pœnam & rem simul. §. 16. *& seqq. Inst. h.*

Quomodo distinguitur rei persecutoria ab in rem?

Amplior est rei persecutoria: quia non tantum complectitur actionem in rem, sed & in personam, quæ ex contractu est, & ex maleficio, cum rem & id quod abest tantum persequimur.

Qualis est ea, qua ad pœnam conventionalem agimus?

Rei persecutoria: quia pœna conventionalis est loco ejus quod interest. §. *fin. Inst. de verb. oblig. arg. l. 44. ff. de usur.*

Da aliam actionis divisionem?

Competit vel in simplum, uti omnis actio rei persecutoria; vel in duplum, uti furti non manifesti vel similis; vel in triplum, uti actio in damnum ex temeraria litigatione sive plus petitione. §. 21. *& seqq. Inst. h.* vel in quadruplum, ut furti manifesti.

An & aliter dividitur?

Alia bonæ fidei, alia stricti juris, alia arbitraria. §. 28. *& seqq. Inst. h.*

Quæ est bonæ fidei?

Non omnis ea, quæ ex bona fide datur, sic enim omnis actio esset bonæ fidei; sed in qua judex laxiorem habet facultatem condemnandi, quomodo & quantum actori ex bono & æquo satisfieri debeat. §. 30. *Inst. h.*

Estne harum numerus certus?

Ex contractu re inito sunt commodati, depositi, pigneratitia: ex stipulatione est unica de dote: ex consensu omnes: ex quasi contractu, negotiorum gestorum, tutelæ, communi dividundo, familiæ erciscundæ: ex contractu innominato, æstimatoria, de permutatione: denique una realis actio, petitio hæreditatis. *d.* §.28. *Inst. h.*

Quæ est stricti Iuris?

In qua judex non excedit formam contractus, & nihil supplet: uti ex mutuo, condictio indebiti, ex stipulatione, & similibus negotiis.

Quæ est ratio, quod alia actio sit bonæ fidei, alia stricti juris?

Quia actio bonæ fidei cum utrinque quid præstandum datur, vel dari potest, sua natura, & propter frequentiam, fidei exuberantiam majorem desiderans; actio autem stricti juris ab una parte tantum competit.

Ostende diversitatem effectuum in stricti juris & bonæ fidei actionibus?

In bonæ fidei habetur ratio omnium Exceptionum, licet initio non sint oppositæ. *l.3. D. de rescind. vendit.* Vsuræ à tempore moræ debentur. *l.3. l.32. D. de usur.* Dolus contractui dans causam, facit eum ipso jure nullum. In stricti juris judiciis exceptiones per litis contestationem tantum in judicium sunt deducendæ. *l.18. D. comm. divid.* Deinde ex stipulatione usuræ tantum debentur, vel post litis contestationem. *l. 3. Cod. l. 35. D. de usur.* & Dolus non facit contractum nullum, sed parit exceptionem. *pr. & §. Inst. de except.* vel actionem de dolo. *l.1. & t. D. de dol.*

Quæ est actio arbitraria?

In qua vel speciali interlocutione judicis est opus, vel arbitrium aliquod necessarium est, qualis est Publiciana, Serviana vel quasi, de metu, de dolo, de eo quod certo loco, & ad exhibendum. §. 31.

Estne & alia divisio?

Habet omnis actio vel effectum in solidum, vel non. Non in solidum, vel quia quid est impensum aut compensari potest, vel quia de peculio agitur. §. 36. 37. & 39. vel quia agitur contra eos qui beneficium compe-

centiæ

tentiæ habent, & non ulterius quam facere possunt condemnantur: & haberi debet ratio secundum eorum qualitatem, ne egeant; ut si de dote contra maritum agatur, si liberi contra patronos, socii contra socios, donatarii contra donatores agant, vel debitor bonis cesserit. §.38. & 40. *Inst. h.*

Da aliam divisionem.

Est ex nostro contractu, vel alieno. Ex alieno, uti exercitoria, institoria, quod jussu, tributoria, de peculio & de in rem verso. *tot. tit. Inst. quod cum eo qui in alien.*

Da aliam.

Ex noxalis ob maleficium servorum vel ob pauperiem quadrupedum. *tot. tit. Inst. de noxal. t.t. Si quadr. pauperiem.* vel non noxalis, sive directa.

De Perpetuis & temporalibus actionibus, & quæ ad hæredes, & in hæredes transeunt. Tit.12. Lib.4. Inst.

Potestne & actio aliter dividi?

1. Est vel perpetua, quæ durat ad triginta vel quadraginta annos; vel temporalis, quæ breviori tempore circumscribitur. *pr. Inst. h.* qua de re in materia de præscript. actum. 2. Datur vel hæredibus & contra hæredes, ut rei tantum persecutoria ex contractu; vel datur hæredibus & non contra eos, quia ex delicto est, nisi quatenus pervenit, vel lis sit contestata. *l. unic. C. ex delict. defunctor.* vel non datur hæredibus nec contra eos, ut actio injuriarum. §.1. *Inst. h.* revocatoria donationis ob ingratitudinem. *l. ult. in fin. C. de revoc. donat.*

Solentne actiones ex contractu aliquando negari adversus hæredes?

Non qua rei persecutoriæ sunt, sed qua delictum in contractu commissum est. §. 1. *Inst. h.* Imo & hæres aliquando in solidum conveniri potest in pœnam. §.17. *in fin. Inst. de action.* siquidem ipse deliquerit. *d.* §. 17.

De iis per quos agere possumus. Tit. 10. Lib. 4. Inst.

Per quos possumus actiones instituere?

Per nos ipsos, per tutores, curatores & procuratores nostros; nisi sit talis causa, quæ mandatum vel procuratorem non admittit. §. 1. & 2. *Inst. h.* de qua re traditum. *tit. de procurator.*

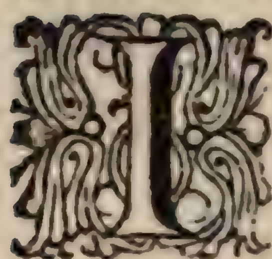
SEPTIMA PANDECTARUM PARS.

LIBER XLV.

Tit. 1. De verborum obligationibus. Tit. 16. Lib. 3. Inst.

De contrahenda, & committenda stipulatione. Tit. 38. Lib. 8. Cod.

Quid est stipulatio?

In specie est contractus, cujus forma consistit præter consensum de re, in verbis, ex interrogatione & apta ad eam responsione. *l.* 1. *l.* 5. §. 1. *D. h. l.* 1. §. 7. *l.* 52. *pr.* & §. 2. *D. de oblig. & action.*

Quæ obligatio est ex hoc contractu?

Verborum. *pr. Inst. h.* sive ex stipulatu, vel certi, vel incerti. *d. pr. Inst. h.*

Quæ est certi vel incerti?

Certi, cum res certa; incerti, cum incerta in stipulationem deducta est. Certa est, cujus species vel quantitas aut suo nomine, aut è demonstratione quæ nominis vice fungitur, qualis, quantaque sit, ostenditur. *l.* 6. *D. de reb. cred. l.* 74. *D. h.* Incerta, cum vel factum vel species indeterminata in genere in obligationem deducta est. *l.* 75. *pr.* & §§. *seqq. D. h. junct.* §. *fin. Inst. h.*

De

De divisione stipulationum. Tit. 19. Lib. 3. Instit.

Quomodo distinguitur stipulatio?

Varie. In genere in prætoriam, judicialem, communem & conventionalem. Prætoria est, cujus autor est prætor solus, non judex; ut damni infecti & legatorum. *§. 2. Inst. h. l. 5. pr. D. de verb. oblig.* ut & ea, quæ ab ædilibus præponitur. *d. §. 2.* Iudicialis, quæ à judicis solius interlocutione pendet; uti cautio de dolo, aliaque similis. *§. 1. Inst. h.* Communis, tam prætoria quam judicialis, cujus autor cum prætor tum judex est, prout res commodissime potest expediri; uti stipulatio de rato, rem pupilli salvam fore. *§. fin. Inst. h.* Conventionalis, quæ proprie est contractus. *§. 3. Inst. h.*

Da aliam distinctionem, eamque quæ ad conventionalem spectat.

Consistit vel in dando, vel in faciendo. *l. 2. D. de verb. oblig.* In dando, si quis quantitatem vel speciem sibi dari stipuletur. In faciendo, cum factum in stipulationem deducitur, ut domum ædificari. *l. 72. in fin. Inst. eod.* Imo & aliquando consistit in non faciendo, vel in dando & faciendo simul. *l. 75. §. 7. D. h. l. 85. D. §. 1. de cond. 11. demonst.*

Quis est effectus in dandi vel faciendi obligationibus?

In dandi præcise conventioni satisfaciendum est. *d. l. 75. §. fin. D. de verb. signif. l. 167. D. de reg. jur.* In faciendi, si promissor facere nolit, liberatur præstatione ejus quod interest. *§. fin. Inst. l. 72. l. 81. 84. 112. §. fin. D. de verb. oblig.* quia nimis durum videtur & contra libertatem, ut homo liber ad faciendum compellatur.

At sæpe id quod interest ad exiguam summam reducitur. d. §. fin.

Præstat igitur adjicere certam pœnam, ut si non sit factum, ea præstetur. *d. §. fin. 68. 71. D. eod.*

Quomodo aliter distinguitur stipulatio?

Est alia dividua, alia individua. Dividua est, quæ partium præstationem recipit. *l. 2. §. 1. D. eod.* Individua, quæ non admittit divisionem vel partium præstationem. *l. 2. §. 2. l. 72. D. h. l. 9. §. 1. D. de solut.*

Annon

Annon est regula aliqua generalis in hac re?

Quatuor sunt causæ attendendæ. 1 Est, quod à singulis divisum consequi possumus, & pro parte peti, & solvi potest, ut si sit promissio pecuniæ certæ vel certi corporis facta. *l. 85. pr. & §. 1. D. eod.* 2 Est, quod totum peti necesse est, nec divisum præstari potest, uti fit in opere, quod testator fieri jussit. Singuli enim hæredes in solidum tenentur & agunt, quia operis effectus in partes scindi non potest. Quod & verum est in servitutibus realibus. *l. 72. d. l. 85. §. 2. D. eod.* 3 Est, quod pro parte petitur, solvi autem non potest nisi totum. Vti cum stipulatus quis est hominem incertum, vel alternative decem millia aut hominem: si alternative, petitio scinditur, solvi autem non potest, nisi alterutrum in solidum. *d. l. 85. §. 4. d. l. 9. in fin. D. de solut. d. l. 2. §. 1.* 4 Est, quod solidum petendum est, sed in solutione admittit secutionem. ut cum agitur de evictione. omnes enim debitores in solidum sunt denunciandi, omnesque debent subsistere, & quolibet fugiente omnes tenebuntur, sed unicuique pro parte sua, pro qua est obligatus, præstatio injungitur. *d. l. 85. §. 5. l. 61. §. 1. de Evictión.*

Quid, si ita stipulatio sit facta: Si fundus Titianus datus non erit, centum dabis?

Nisi totus detur, pœna in centum committitur. nec prodest, si plures sint debitores, partem fundi tradere cessante uno: quemadmodum non prodest ad pignus liberandum, partem solvere. *d. l. 85. §. 6. l. 5. §. fin. eod.*

Quid, si factum sit promissum?

Siquidem id actum sit in stipulatione, ut si cum non fuerit factum detur pecunia, stipulatio potest dividi. *l. 72. D. de verb. oblig.*

Quid, si individua stipulatione unus ex hæredibus solidum præstiterit?

Habebit ejus repetitionem à cohærede judicio familiæ ercifcundæ. *d. l. 2. §. 2. D. de verb. oblig.*

Da aliam divisionem?

Secundum modum, quo stipulatio contrahitur, est alia pura, alia non pura. Pura est, quæ nec diem

nec

nec conditionem habet. Non pura, in qua addita est conditio vel dies. §. 2. & seqq. *Inst. de verb. oblig.*

Estne & pura stipulatio: annua decem dabis donec vivam, dabo?

Respectu singularum pensionum annuarum est pura, ut ab initio anni decem peti possint. §. 3. 4. *Inst. eod.* ac perpetua est sua natura: sed propter verba *quoad vivam* datur exceptio pacti si post obitum petantur. *d.* §. 3.

Quis est effectus puræ?

Etsi quidem aliqua dilatio detur condemnatis. *l.* 31. *D. de re judic. l. fin. C. de usur. rei judic.* ac debitoribus fisci. *l.* 45. §. 10. *D. de jur. fisc.* & in constituto specialiter dati sint decem dies. *l.* 21. §. 1. *D. de constitut. pecun.* tamen cum pure est facta stipulatio, confestim potest agi. *d.* §. 2. *Inst. de verb. oblig.* dato eo temporis spatio, quo commode traditio fieri possit. §. *fin. Inst. de inutil. stipul. l.* 105. *D. de solution.*

Quibus modis dies dicitur adjici?

Aliquando à sola lege, ut si res mobiles dotales sunt restituendæ. *l. unic.* §. 7. *C. de rei uxor. actio.* Aliquando ex re ipsa, cum res non existit, sed speratur. *l.* 73. *D. de verb. obl.* Aliquando ob adjectionem loci. §. 5. *Inst. eod.* quo casu moderanda est juris dictio, ut tantum temporis detur, quantum sufficiat, ut quis in eum locum venire possit, secundum formam. *l.* 137. §. 2. *D. eod.*

Quid juris, si dictum, Calendis solvam?

De primis id accipiendum. *l.* 41. *D. eod.*

Quis est effectus cum dies adjectus est?

Certa quidem est obligatio, sed solutio est dilata, ita ut agi ante non possit, quam omnibus adjecti temporis partibus præteritis. *l.* 42. *D. eod.*

Quid, si conditio sit adjecta?

Siquidem possibilis sit, servanda est: & obligatio non ante est contracta, quam conditio extiterit: quapropter tantum spes est ex ea debitum iri. §. 4. *Inst. h.*

Suntne ergo effectus stipulationis ejusmodi conditionalis?

Conditionalis creditor in bona debitoris ex primo decreto

decreto mittitur, & ejusmodi stipulatio statim vires habet. *l. 26. D. de stipul. serv.* ut vendi possit. *l. 17. 19. D. de hared. de action. vend.* admittit hypothecam. *l. 9. §. 10. l. 11. §. 1. D. qui potior.* fidejussorem. *l. 6. §. fin. D. de fidejussor.*

De inutilibus stipulationibus. Tit. 20. Lib. 3. Inst.

Quot modis obligationes dicuntur esse inutiles?

Variis: vel ratione personarum, vel rerum, vel modi.

Quomodo ratione personarum?

Vel respectu stipulantium, ut qui loqui non possunt. sic muti, nisi tardius loquantur. *l. 1. D. de verb. oblig.* aut qui judicio carent, uti minores septem annis. §. 10. *Inst. h.* furiosi. §. 8. *Inst. eod.* Vel promittentium, ut impuberes sine tutorum autoritate. §. 9. *Inst. h.* prodigi, licet recte stipulentur sibi quid dari. *l. 6. D. de verb. oblig.* surdi, qui omnino non audiunt. Vel ratione ejus, cui stipulatio est facta. Nemo enim alteri potest stipulari. §. 4. *Inst. h. l. 38. §. 17. D. de verb. oblig.* nisi stipulatoris intersit alteri dari. §. 19. *Inst. h.* vel pœna sit adjecta. §. 18. *Inst. h.* vel filiusfamilias sit stipulatus patri. *d. §. 4. Inst. h.* vel pater filio ea quæ juris sunt stipuletur, non quæ facti. *l. 21. 130. D. de verb. obl.* quæ autem pater filio stipulatur & juris sunt, sibi acquirit. *d. l.* vel nisi periculum sit, ne res amittatur. hoc enim casu datur actio utilis. *l. pen. C. ad exhib. l. 3. C. de donat. quæ sub mod.* vel solutionis causa alterius persona adjiciatur. quo casu poterit ei, invito stipulatore, fieri solutio. *d. §. 4.* vel si quis ratione officii sui stipulationem interponat.

Quid, si quis sibi & alteri quid stipuletur?

Valet conventio pro dimidia parte. *d. §. 4. l. 110. D. de verb. oblig.* nisi sit res individua. *arg. l. 5. D. commun. prad.*

Quomodo ratione rerum?

I. Si quis alium daturum vel facturum promiserit. §. 3. *Inst. h.* Debet enim quisque de suo, non alieno promittere *l. 11. D. de oblig. & act.* nisi pœna sit adjecta.

adjecta. §. 20. *Inst. h.* vel curaturum promiserit. tunc enim præstanda est exactissima diligentia. Vel nisi operæ fabriles deductæ sint in stipulationes. *l.* 5. *D. de duob. reis.* quia habentur pro mercede præstanda fabris.

Atqui fidejussores ad dationem & facta aliorum accedunt?

Fidejussores, se daturos vel facturos promittunt, si reus non det vel faciat; alias si factum alienum simpliciter promittant, nullas vires habet obligatio. *l.* 65. *D. de fidejussor.*

Annon & aliter propter conditionem rerum inutilis est stipulatio?

1. Si promissa sit res quæ non est, nec fuit, nec speratur, vel quæ desiit esse in rerum natura. §. 1. *Inst. h.* 2. Si non sit in commercio, licet ex post facto in commercio esse cœperit. §. 2. *Inst. h.* 3. Si sit res propria stipulatoris. *d.* §. 2. nisi quid ejus nomine absit. *l.* 82. *D. de verb. oblig.* 4. Si sit res turpis, vel factum, quod est contra bonos mores. §. 23. *Inst. h. l.* 123. *D. de verb. oblig.*

Quid, si res, quæ erat in commercio, desierit esse in commercio?

Æque erit inutilis stipulatio. *d.* §. 2. *Inst. h. junct. l.* 98. *D. de verb. oblig.*

At obstare videtur l. 85. §. 1. *D. de reg. jur.*

Siquidem res ipsa inciderit in illam conditionem, ut præstari non possit, concidit obligatio. *d. l.* 98. quia impossibilium non est obligatio. Sin autem quid evenerit circa personam ex quo obligatio contrahi non posset, modo res præstari possit, durat obligatio. *d. l.* 85. §. 1. *D. de reg. jur.*

Potestne res in genere promitti?

Si species indeterminata promissa sit, valet obligatio, ut ante dictum: secus si quid in genere, quod nullam habet determinationem. uti si dos promissa ab extraneo. *l.* 1. 6. *de dot. promiss.* non à patre, quia ejus officium est dotare. *l.* 69. §. 4. *D. de jure dot.* vel si quis fundum stipuletur, quia corpus incertum est. *d. l.* 69. §. 4.

Quomodo

Quomodo ratione modi?

1. Si promissor non responderit ad interrogata, vel quoad rem, vel quoad modum obligandi. §. 5. *Inst. h.* 2. Si non sint præsentes, qui contracturi sunt. §. 12. *Inst. h.* 3. Si impossibilis conditio fuerit addita. §. 11. *Inst. h.* sive natura talis, sive turpis fuerit.

Quid, si stipulanti decem promissor respondet quinque vel viginti, & illico placuerit diversitas responsionis?

Probandum est stipulationem valere; semper autem minor summa debebitur, *l.* 1. §. 3. *in fin.* §. 4. *D. de verb. signific.*

Quid, si in instrumento sit scriptum quem promisisse?

Creditur isti scripturæ. *l.* 30. *D. de verb. oblig.* §. 16. *Inst. h.* nisi promissor probare possit se alibi fuisse eo tempore, quo stipulatio est facta. §. 12. *Inst. h.*

Quid, si quis interroget, dabitur? & alter responderit, quidni?

Etsi quidem impersonaliter promissio facta non valeat. *Nov.* 115. *c.* 6. *Auth. si quando C. de const. pecun.* tamen hoc modo facta valet stipulatio. *l.* 1. §. 2. *D. de verb. oblig.*

Annon nutus obligat ut valeat pro pacto?

Potest quidem nutus sufficere, ut prosit ad liberationem. *l.* 27. §. 9. *in fin. D. de pact. l.* 5. *D. de resc. vendit. l.* 8. 19. *D. de acceptilat.* si hoc sit actum: *arg. l.* 65. §. 3. *D. ad SC. Trebell.* sed non ad obligationem. *d. l.* 1. §. 2.

Quid, si præsens interrogaverit, & antequam responderetur discesserit?

Si reverso sit responsum, valida est obligatio: intervallum enim medium non vitiat actum. *d. l.* 1. §. 1.

Imo vitiat. l. 137. D. de verb. oblig.

Vitiat, si ad alia stipulationi contrariantia interim partes processerint. *d. l.* 137. secus si is, qui discessit, mox fuerit reversus. *d. l.* 1. §. 1.

Quid,

Quid, si circa rem dissenserint contrahentes?

Quod actum est, nullas habet vires. §. 22. *Inst. h. l.* 83. §. 1. *d. l.* 137. §. 1. *D. de verb. oblig.* si circa corpus sit dissensus. *Dd. Ll.*

Quid, si error sit in nomine vel materia, uti aneum pro aureo quis stipulatur annulum?

Æque valet stipulatio. *l.* 22. 32. *D. de verbor. oblig.* Is autem, qui circa materiam est à sciente deceptus, habet actionem doli. *d. l.* 22.

At emptio nulla est, si circa materiam sit error. l. 9. *in f. l.* 14. *D. de contr. emt.*

Est alia ratio in Emtione, quia Emptoris interest, ne alia materia sit in obligatione, cum precium sit solvendum respondens valori rei. at in stipulatione satius est aliquid quam nihil esse in obligatione. Id, quod dictum de stipulatione, locum habet & in pignore. *l.* 1. *in f. D. de pig. act.* in legato. *l.* 4. *D. de legat.* 2. *l.* 17. *D. de condit. ac demonst.* in donatione. *l.* 18. *in f. D. de donation.*

Quid, si res debita perierit?

Si species debita sit, perit creditori, nisi debitor in mora vel culpa fuerit. *l.* 23. *D. de V. Ob.* si genus debitum sit, perit debitori.

Quid, si per negligentiam vel culpam omissionis ante moram res perierit?

Non tenebitur promissor. *l.* 91. *D. de V. O. l.* 21. *D. de hæred. vend.* nisi lata fuerit & dolo proxima.

Tit. 2. De duobus reis constituendis. Tit. 40. Lib. 8. Cod.

Potestne unus tantum stipulari vel promittere?

Possunt plures esse stipulatores vel promissores, qui rei stipulandi vel promittendi dicuntur.

Quæ requiruntur, ut plures debendi vel stipulandi rei fiant?

1. Vt sit eadem res, quæ in stipulationem deducitur. *pr. Inst. h.* 2. Vt eadem sit causa obligationis. 3. Vt singuli in solidum expressè vel tacite sese obligent. 4. Vt quilibet sit principaliter obligatus. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 11. *D. junct. pr. Inst. h.*

Ex quibus causis possunt esse plures credendi & debendi rei?

Non tantum ex stipulatione, alioque quolibet contractu, sed & ex testamento. *l.* 9. *D. h.*

Potestne solutio in solidum uni ex reis stipulandi fieri, & peti ab uno ex correis promittendi?

Vni ex reis stipulandi debitum solvi potest, & omnis dissolvitur obligatio si solidum sit solutum. §. 1. *Inst. h.* sin autem unus ex promittendi reis conveniatur, habet is, si velit, beneficium divisionis. *Nov.* 99. *c.* 1. *junct. l.* 11. *D. h.* ut solvat tantum rata, nisi correi sint non solvendo, vel absentes. *arg. auth. præsent C. de fidejussor. aut auth. hoc ita C. eod.* vel partes renunciaverint beneficio divisionis.

Quid, si unus in solidum conveniatur & solvat?

Reliqui quidem liberabuntur. *d.* §. 1. *l.* 1. & 3. *D. h.* nisi pœna debeatur ex delicto. *l.* 11. §. 2. *in fin. D. ad l. Aquil.* Is vero, qui solvit, habet actionem negotiorum gestorum, vel aget cessa actione si sibi creditor cesserit eam.

Quid, si diversus sit modus obligandi, unus pure, alter sub conditione debeat?

Etsi disparitas summæ efficiat, ut non sint correi. *l.* 3. §. 1. *D. h.* tamen in modo idem dici nequit. §. *fin. Inst. l.* 7. *D. h.*

Tit. 3. De stipulatione Servorum. Tit. 18. Lib. 3. Inst.

Possuntne & servi stipulari?

Possunt ex personis dominorum, & ut ejus rei commodum dominis acquiratur. *pr. Inst. h.* nihil servis. *l.* 22. *D. de reg. jur.* nisi sit factum deductum in stipulationem. §. 2. *eod.*

PANDECTARUM LIBER XLVI.

Tit. I. De fidejussoribus, & mandatoribus. Tit. 41. Lib. 8. Cod. 21. Lib. 3. Inst.

Quid est fidejussio?

Obligatio accessoria, qua quis mediante stipulatione alienam obligationem sua fide esse jubet; manente debitore æque obligato. *pr. Inst. h.*

Quomodo distinguitur inter mandatorem, expromissorem, constituentem, & fidejussorem?

Mandator præcedit obligationem, & principaliter sese obligat: Fidejussor etiam sequi potest, & tantum accessorie sese obstringit. *d. pr. Inst. h.* Mandator tantum ex consensu. Fidejussor ex stipulatione obligatur. *l. 8. D. l. 12. C. h.* Constituens se solo pacto obligat, & non tantum ad alienum sed & proprium debitum. *§. 8. Inst. de action.* Fidejussor tantum per stipulationem alienum debitum in se recipit. Expromissor proprie est, qui pro non obligato quid promittit ex suis bonis, vel quo intercedente liberatur reus, quasi novatione facta. *l. 37. in fin. D. de oper. libert.*

Qui possunt fidejubere?

Qui valide obligari, etiam filii familias. *l. 7. pr. 2. D. h.* In specie autem ex fidejussione non obligantur fœminæ ob SC. Velleian. *l. 2. D. ad. SC. Vellei.* nec milites. *l. 8. §. 1. D. qui satisd. cog. l. 31. D. de loc. condict.* nisi in rem suam. *d. l. 8. §. 1.* non minores, qua restitui possunt. *l. 3. §. 7. D. de minor.*

Quid, si quis pro fidejussore alium æque idoneum dare velit?

Non est audiendus nisi ex magna causa quod in pignore facilius est admittendum.

Ad quam obligationem dari potest fidejussor?

Ad omnem, etiam naturalem tantum. *§. 1. Inst. h. l. 12. l. 8. §. 1. l. 16. §. 3. D. h.* Est enim ea quidem arctior firmiorque, sed non durior quoad summam vel rem. Non autem pro dote. *l. 1. 2. C. ne fidejuss. dot. dent.*

dent. non in crimine capitali. *l.* 56. §. *fin. D. h. l.* 3. 4. *D. de custod. reor.*

Quid, si sit obligatio pupilli, furiosi, aut prodigi?

Pro obligatione pupilli recte accedit fidejussor. Modo sit infantia major. *l.* 127. *D. de verb. oblig.* non pro furiosi vel prodigi. *l.* 6. *D. de verb. oblig.*

Atqui contrarium est in l. 25. D. h.

Non ibi tractatur de obligatione quæ est nulla, sed quæ est efficax, si ex re & utilitate nascatur. *l.* 46. *D. de verb. oblig. & act.*

Quid, si ex officio judicis tantum quid debeatur, cum actio competere non possit?

Æque tenebitur fidejussor. *l.* 8. §. 12. *D. h.*

Quid, si fidejussor accesserit ad obligationem cui præscriptum est?

Non valet obligatio, nisi sciens fidejussor accesserit. *l.* 37. *D. h. junct. l.* 29. *in fin. D. mandat.*

Quid, si contractus, ad quem accedit, sit turpis vel impossibilis?

Nullas vires habet fidejussio. *arg. l.* 5. *C. de legib. l.* 16. *d. h.*

Quæ est forma fidejubendi?

Necesse est ut interveniat stipulatio: non admittitur ut plus debeat fidejussor quam debitor. §. 5. *Inst. h.* rei, loci, aut temporis ratione. *d.* §. 5.

Quid, si quis sese obligaverit ad majorem summam quam principalis debet?

Nulla est fidejussio, quia alia obligatio est, ita quidem ut in concurrentem summam non teneatur de jure stricto. *l.* 8. §. 7. *D. h.* id ex jure certum est, quod qui ad majorem summam fidejusserit, quam rogatus erat, habeat mandati actionem tantum ad summam, ad quam rogatus est. *l.* 33. *D. mandat.*

Quid, si fidejussor obligaverit se ad interesse, cum reus ad factum teneatur?

Valide se obstrinxit, & id, quod interest, in locum facti succedit. §. *fin. Inst. de verb. oblig.*

Potestne fidejussor sese obligare ante principalem?

Non est dubitandum. §. 3. *Inst. h.* &, si ita quis sit stipulatus: *quantam pecuniam Titio quandoque credidero, dare spondes?* & is Titio sæpe crediderit, obliga-

obligatus erit in omnes summas fidejussor. *l.* 55. *D. h.*

Qui obligantur ex fidejussione?

Non tantum ipse fidejussor, sed & hæredes ejus. §. 2. *Inst. h.* quia fidejussor vicem rei obtinet. *l.* 4. *D. h.*

Quæ beneficia sunt tributa fidejussoribus?

Primum est ordinis sive excussionis, per quod datur fidejussori convento exceptio, ut principalis prius conveniatur ac discutiatur. *Nov.* 4. *c.* 1. *auth. præsente. C. h.* Secundum est, Epistolæ divi Hadriani sive divisionis, quo habet exceptionem unus ex pluribus fidejussoribus conventus, ut creditor cogatur dividere actionem, & à singulis, qui litis contestatæ tempore solvendo sunt, portionem virilem petere. §. 4. *Inst. h.* Tertium est cedendarum actionum, quo fidejussori convento datur exceptio, ne compellatur ad solvendum nisi creditor paratus sit ei cedere actiones adversus debitorem & confidejussores. *l.* 11. *C. h. l.* 17. *D. de solut.*

Quibus modis cessat beneficium ordinis sive excussionis?

1. Si ejus renunciatio facta sit. *arg. l. penult. C. de pact.* 2. Si debitor si absens. *auth. præsent. C. h.* vel notorie inops. 3. Si reus non sit solvendo. *d. auth. l.* 6. *D. de dol. mal.* 4. Si fidejussor inficietur se fidejussisse. *arg. l.* 10. §. 1. *D. h. l.* 37. *D. de minor.* 5. Si quis intercesserit pro eo, qui naturaliter tantum erat obligatus, cum reus ipse excuti nequeat. 6. Si fidejussor successerit reo. *l.* 24. *C. h.* atque aliis modis.

Habetne & hoc beneficium is, qui se ut principalem obligavit & suscepit solutionem ejus tanquam proprii debiti?

Id pro renunciatione tacita habendum est, cum verba non debeant esse otiosa & sine virtute operandi. *l.* 1. §. 1. *D. quod quisque injur. l.* 109. *D. de leg.* 1.

Quid, si quis juravit se soluturum omnia quæ reus debet?

Distinguendum est: aut simpliciter promisit solutionem jurato, aut simul alia adjecit, ex quibus enixa

enixa voluntas & præsumtio de renunciando colligi potest. Primo casu non videtur renunciatio esse facta. *arg. l. fin. C. de non numer. pec.* altero utique. *arg. l. 77. §. 23. D. de legat. 2. l. 1. C. si advers. vendit.*

Quid, si quis renunciaverit generaliter omnibus beneficiis, & nihil fuerit dictum de speciali?

Verius est non admitti absolute illam generalitatem, nisi is renunciationem fecerit, cui nota fuerunt beneficia.

Quid, si fidejussor conventus sit absente reo, & reus lite contestata revertatur?

Magis est, ut non competat exceptio, quia uti cœptum ita finiri debet judicium. *l. 30. D. de judic.* sed si tempus, quod petiit ad sistendum reum, etiamnum currat, non est ei deneganda exceptio.

Quibus modis cessat beneficium divisionis?

Cessat primo, si fidejussor neget se fidejussisse. *l. 10. §. 1. D. h.* 2. Si reliqui fidejussores non sint solvendo: nam si post litis contest. desinant solvendo esse, id pertinet ad damnum creditoris. *d. §. 4.* 3. Si plures fidejussores sint diversarum stipulationum, licet ejusdem summæ. *l. 43. D. h.* Illi enim proprie sunt confidejussores, qui eandem summam apud eundem eodemque contextu in se recipiunt. 4. Si quis fuerit principalis & fidejussoris fidejussor. *l. 27. §. 4. D. h.* 5. Si quis renunciaverit beneficio divisionis. *l. penult. C. de pact.* 6. Si quis intercesserit cum fœmina. is enim in solidum obligatus est. *l. 48. D. h.*

Fidejussor solvens solidum potestne à confidejussoribus portionem suam consequi?

Non recuperabit, nisi cessa sit actio. Cedi autem potest non tantum antequam solverit, sed & post. *l. 36. D. h. arg. l. 11. in pr. D. de action. emt.*

Verum contrarium est, quod per solutionem debiti sublata sit omnis obligatio?

Id verum quidem est respectu creditoris, qui bona fide non potest denuo petere: sed non respectu solventis, quia is quasi emtor nomen solvit, non autem donat, unde creditor tradere suum jus, hoc est, cedere tenetur. *d. l. 36. D. h.*

Velx-

Vehementer & obstat l. 76. D. de solution.

Is textus loquitur de tutore. Tutori enim aliunde prospectum, quia habet actionem ex causa tutelæ, qua agat adversus contutores. *l. 1. §. 13. D. de tutel. & ration. distrahend. l. 20. eod.* Fidejussori autem nulla contra confidejussores est parata actio, nisi cessa. *l. 39. D. h.* unde ne ipsi actio in totum pereat, cedi debet.

Debetne fidejussori solvere parato in solidum actio cedi, an pro parte virili?

Cessio facienda est, non ut eam portionem, quæ solventem contingit, sed partes, quas confidejussores debent, recuperet.

An & sine cessione potest fidejussor solvens consequi à debitore quod solvit?

Potest actione mandati contraria. §. *6. Inst. h.* vel negotiorum, si non sit rogatus. *l. 20. §. 1. l. 53. D. mandat.* si pro invito intercesserit, nihil restituetur. *l. 40. D. eod. l. fin. C. de negot. gest.*

Potestne fidejussor antequam solverit convenire reum ut liberetur?

Regulariter non potest. *l.* 14. 22. 51. *D. mandat.* Verum sunt nonnulli casus speciales. 1. Si reus diu cessaverit in solutione. *l.* 38. §. 1. *D. eod. c. ult. h.* Nec enim in ancipiti quis fluctuare debet perpetuo. *arg. l. 3. in fin. ut in possess. legator.* Quid diu cessare sit, relinquendum arbitrio judicis. 2. Si debitor dilapidet patrimonium post fidejussionem. *l.* 10. *C. mandat. d. l.* 38. §. 1. 3. Si fidejussor sit condemnatus. *d. l.* 10. 4. Si aliter convenerit. *d. l.* 10. *junct. l.* 1. §. 1. *D. de pos.* 5. Si fidejussor quidem non solverit, sed id præstiterit quod cedit loco solutionis. ut si pecuniam in judicio obtulerit & deposuerit. *l.* 46. *D. h. l.* 56. §. 1. *D. mandat.* aut creditori debitorem suum delegaverit. *l.* 18. *D. h. l.* 2. *C. de novat.* aut debitum fuerit compensatum. *l.* 5. *D. compensat.* (est enim compensatio pro solutione) aut liberatus sit debitor per acceptilationem. 6. Si fidejussor discessurus sit ex eo loco. *arg. l.* 23. *D. de procurat. l.* 15. *D. de recept. arbitr. l.* 18. *D. de judic.* 7. Si quis negotia alterius gerens se eo nomine obligaverit. *l.* 28. *D. de negot. gest. junct.*

l. ult.

l. ult. D. de contrar. tutel. 8. Si capitales inimicitiæ inter debitorem & fidejussorem fuerint exortæ: quia fidejussionis causa, quæ consistit in officio & amicitia, sublata esse videtur cum inimicitiæ intervenerunt. *arg. l.* 11. *D. mandat.*

An & cum repetit quod solvit, fidejussor tantum principale debet consequi?

Non tantum id, sed & omne damnum, expensas, & id quod interest. *c.* 1. 2. *x. h. d.* §. 6. *Inst. h. l.* 20. 23. 35. *D. mandat.*

Quibus modis tollitur fidejusßio per factum & personam rei?

1. Solutione. *l.* 37. *D. h.* 2. Novatione. *l. novatione C. h.* 3. Confusione. *l.* 93. §. *fin. D. de solut.* 4. Præscriptione. *l.* 3. 4. *C. de præscript. long. temp.* Qui enim usucepit, pro solvente habetur. 5. Pacto de non petendo. *l. fin. D. de pact.* & similibus causis.

Quibus modis tollitur obligatio. Tit. 30. Lib. 3. Inst.

Tit. 2. De Novationibus & Delegationibus. Tit. 42. Lib. 8. Cod.

Quibus modis tollitur obligatio?

Sunt varii; aut enim est novatio, aut solutio, aut acceptilatio, aut contraria voluntas, similesque alii.

Quid est Novatio?

In genere accepta, est debiti prioris in aliam obligationem civilem vel naturalem transfusio. *l.* 1. *D. h.*

Quomodo distinguitur?

Est vel voluntaria, quæ fit per conventionem; vel necessaria, quæ fit per judicium sive litis contestationem. *l.* 29. *D. h. l.* 11. §. 1. *D. h.*

Non videtur quod sit novatio per litis contestationem, quia per eam non tollitur sed firmatur tantum prior obligatio. l. 28. *D. h.*

Litis contestatio non essentiam obligationis tollit, sed in aliis mutat; ut, si quæ peritura esset tempore,

tempore, fiat perpetua, & quæ morte interiisset, transeat in hæredes. *l. unic. C. ex delict. defunct. l. 87. D. de reg. jur.* Accedit & quasi contractus, qui est ex litis contestatione de judicio, ac deinde judicati actio.

Quid statuendum de pignoribus, fidejussoribus, usuris, & mora?

Per novationem voluntariam omnia mutantur. *l. 18. D. h.* In necessaria nec pignora nec hypothecæ nec fidejussores liberantur. *l. 3. §. 4. D. de pignor. l. 8. §. 3. D. de fidejussor.* nec usura sistitur. *l. 1. C. de judic.* nec mora purgatur. *l. 84. D. de verb. oblig.* actor enim per eam nunquam facit conditionem suam deteriorem.

Quomodo distinguitur novatio voluntaria?

Est vel novatio in specie, quæ fit, cum vel summa sive res, vel debiti causa vel modus obligandi manente eodem debitore & creditore mutatur; vel est delegatio, cum alius debitor promittit solutionem creditori sui creditoris. *§. 3. Inst. h. l. 11. D. h.*

Quomodo delegatio distinguitur à cessione?

Delegatio fit, cum debitor alius promittit ei, cui delegatur, solutionem: cessio fit sine promissione; imo cessio fieri potest invito vel ignorante debitore. *l. 1. C. h.* Sic delegatus non potest solvere suo priori creditori, &, si solverit, nihil agit: cum is, contra quem cessa est actio, priusquam litem sit contestatus vel ei sit denunciatum vel is partem debiti solverit cessionario, recte primo creditori solvat & sic liberetur. *l. 3. C. h.*

Quæ obligatio tollitur per novationem?

Non distinguendum est, adeoque & in obligationem naturalem tantum potest fieri novatio. *l. 1. in fin. D. h. d. §. 3. Inst. h.* tolliturque per eam fidejussio. *l. 60. D. de fidejussor. l. 4. C. h.* Eo tantum attento, ut si conditionalis sit vel in diem incertum contracta obligatio, non statim novata dicatur, sed tunc cum conditio extiterit. *d. §. 3. l. 5. l. 8. §. 1. l. 14. D. h.* & si in diem sit contracta, ex ea agi non possit antequam dies venerit. *d. l. 5.*

Annon pœnali stipulatione novatur præcedens obligatio?

Non videtur, quia pœnalis stipulatio non additur, ut tollatur prior, sed firmior sit propter pœnam. §. *ult. Inst. de verb. obligat.* Nec contrarium est in *l.* 1. §. 8. *D. ad l. falcid. in l.* 1. *D. de pœn. legat. in l.* 24. *D. quand. dies legat. l.* 44. §. *fin. D. de oblig. & Action. l.* 84. *D. de verb. oblig.*

Debetne exprimi animus novandi?

Debet. *l. fin. C. h.* quia nemo præsumitur sibi quid adimere vel quid mutare. *d. l. fin.* interim certæ conjecturæ hic sunt admittendæ. Non autem potest colligi ex prorogatione diei solutionis novatio, nec fidejussor ex ea liberabitur, nisi ad certum tempus præcise fidejussor obligaverit. *l.* 15. *D. h. l.* 25. §. *fin. de recept. arbit.* Nec obstat *l.* 7. *C. de locat.* quia ibi conductio, non dies solutionis prorogatur.

Tit 3. De solutionibus ac liberationibus.
Tit. 43. Lib. 8. Cod.

Quid est solutio?

In genere, est quælibet liberatio ab obligatione. *l.* 54. *D. h.* In specie, est præstatio naturalis ejus, quod debetur.

Quæ debent concurrere ut efficaciter fiat solutio in specie?

Concurrere debent nonnulla ratione personarum. 1. Ut is sit, qui solvere possit. sunt enim nonnulli, qui non possunt: ita pupilli sine tutoris autoritate, aliique, qui nihil alienare possunt, non solvunt, nec rem faciunt accipientis: imo quod solutum est vindicare possunt. *l.* 13. 14. §. *fin. D. h.* §. *fin. Inst. de h. q. alien. non lic.* 2. Ut ei solvatur, qui liberare potest. *l.* 14. *D. h.*

Poteſtne & procuratori solvi?

Potest. *l.* 12. *D. h.* sive sit generalis. *l.* 34. §. 3. *D. h.* sive ad exigendum constitutus. *d. l.* 12. *D. h.* licet mandatum sit revocatum ignorante debitore. *d. l.* 12. §. 2. Non autem constituto ad litem agendam. *l.* 86. *D. h.* Imo & aliquando non procuratori

solvitur,

ſolvitur, ſi nomen inſertum ſit ſtipulationi. *d. l.* 12. §. 1. etiam creditore invito. *d. l.* 12. §. 3.

Debetne diſtingui inter perſonas ſolventes quæ ſolvere poſſunt, utrum pro ſe an pro aliis ſolvant?

Licet pro alio ſolvere & ex mandato. *l.* 49. 64. 66. *D. h.* & ſine mandato, ignorante debitore, & pro invito. *l.* 23. 40. *D. h. pr. Inſt. quib. mod. toll. oblig.*

Quæ debent concurrere ratione rerum?

1. Vt totum ſolvatur. *pr. Inſt. eod. l.* 3. *D. famil. erciſc.* niſi pars debiti ſit illiquida. *l.* 21. *D. de reb. cred.* vel diverſæ ſummæ debeantur. *l. fin. D. quib. mod. pig. ſolvat.* vel fiat partis ſolutio ex voluntate. §. 1. *in fin. Inſt. quib. mod. toll. oblig.* vel lex aliud admittit; uti fit in hæredibus, inter quos ipſo jure obligatio dividitur. *l.* 6. *C. famil. erciſc. l.* 11. *l. ult. D. de diſtract. pig.* 2. Vt idem, non aliud ſolvatur. *l.* 2. §. 2. *D. de reb. cred.* niſi neceſſitas, vel lex publica, vel creditoris voluntas aliud admiſerit. *Nov.* 4. *c.* 3. *l.* 35. §. 3. *C. de donat. junct. l. fin.* §. 5. *C. de commun. ſerv. manumiſſ. l.* 57. *D. h.* vel de corpore ſit actum ceu quantitate. *l.* 1. *in fin. l.* 35. *junct. l.* 9. *D. de aur. & argent.* vel poſtea ſit petita æſtimatio. *l.* 22. *D. de reb. cred.*

Quæ concurrunt reſpectu modi?

Vt fiat ſuo loco. *l.* 2. §. 7. *l.* 9. *D. de eo quod cert. loco.* adjecto tempore. *l.* 122. *D. de verb. oblig.* Ante diem vero ſolvere eſt permiſſum. *l.* 137. §. 2. *D. eod.* niſi creditoris gratia dies adjectus ſit, quod probandum eſt, at non præſumitur.

Si nummi ſint ſolvendi, quales ſolvi debent?

In omni forma, modo nulla ſit in ea re captio vel vexatio. *l.* 99. *D. h.* & in ſpecie non ſit actum, ut in certa ſpecie ſolverentur.

Quid, ſi quid ſit ſolutum ei, cui ex variis cauſis debetur?

Debitor poteſt in continenti conſtituere tempore ſolutionis, in quam cauſam velit eſſe ſolutum. *l.* 1. *C. h.* Siquidem debitor nihil conſtituerit, poteſt creditor ſuo jure in continenti conſtituere, dummodo ſic agat ut in re ſua agi vellet. *l.* 1. *in fin.* 2. 3 *D. h.*

Quid, ſi nihil dictum ſit tempore ſolutionis?

Semper in duriorem cauſam creditor ſibi acceptum ferre debet. *d. l.* 3. *D. h.* ac ſic videtur quid ſolutum eſſe 1. in debitum ſub infamia. *l.* 7. *D. h.* 2. In debitum ſub pœna. *l.* 4. *D. h.* 3. In debitum ſub pignore. *l.* 5. §. 2. *D. h.* 4. Magis in proprium quam alienum. *d. l.* 4. *D. h.* His vero ceſſantibus ſemper in vetuſtiorem cauſam. *d. l.* 5. *pr.* & prius in uſuras, quam ſortem. *d. l.* 5. §. 2. *&* 3. & ſi omnia nomina ſint ſimilia ratione temporis & cauſæ, pro rata ex ſingulis ſummis videtur quid eſſe ſolutum. *d. l.* 5. *l.* 8. *D. h.*

Tit. 4. De Acceptilationibus. Tit. 44. Lib. 8. Cod.

Quid eſt acceptilatio?

Eſt ſolutio imaginaria, cum quod debetur acceptum fertur, ac ſi vere ſolutum eſſet. §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* vel, ut Modeſtinus ait, eſt liberatio per mutuam interrogationem, per quam contingit ab obligationis nexu abſolutio. *l.* 1. *D. h.*

Quomodo diſtinguitur?

Fit vel ſimpliciter, vel per Aquilianam ſtipulationem. Simpliciter, cum verborum obligatio verbis tollitur. §. 1. *Inſt. eod.* Per Aquilianam ſtipulationem, cum quod ex alia cauſa debetur, prius transfunditur in obligationem verborum, & deinde verbis tollitur. §. 2. *Inſt. eod.*

Acceptilatio inutilis habetne vim pacti?

Id affirmatur. *l.* 8. *D. h.* quod in ſtipulatione inutili non admittitur, quia per illam contrahenda eſt obligatio. *l.* 1. §. 2. *D. de verb. oblig.*

De diſſenſu & aliis nonnullis modis.

Quomodo diſſenſu ſolvitur obligatio?

Ea, quæ conſenſu facta eſt, contraria voluntate diſſolvitur re integra. §. *fin. Inſt. quib. mod. toll. oblig.* & ſi res deſierit eſſe integra, non aliter, quam omnibus redintegratis. *l.* 58. *D. de pact.* ſalvo autem jure eorum, quibus jus interim quæſitum eſt.

Quid,

Quid, si re contracta sit obligatio?

Non aliter solvitur, quam re restituta: quo enim modo quid ligatum est, eodem solvi debet. *l.* 35. *D. de reg. jur.*

Suntne & alii modi?

1. Est confusio, cum debitor creditori vel creditor debitori succedit. *l.* 93. *in fin. l.* 95. §. 2. *D. de solut.* 2. Compensatio. *l. fin.* §. 1. *C. de compensat.* 3. Oblatio, consignatio & depositio rei debitæ. *l.* 9. *C. de solut. l.* 6. 9. 19. *C. de usur.* 4. Pactum expressum vel tacitum, vel transactio. 5. Interitus rei debitæ.

Tit. 5. De Prætoriis stipulationibus.

Quæ sunt stipulationes prætoriæ?

In specie sunt eæ, quas prætor interponit, de quib. *tit. sup. de divis. stipul.* In genere, quæ sunt ex edicto ejus. Hæ sunt vel judiciales, quæ propter judicium interponuntur, ut judicatum solvi; vel cautionales, quæ ad securitatem fiunt, uti sunt de legatis, de tutela; vel communes, quæ fiunt & causa judicii & securitatis, uti quæ fiunt judicio sistendi causa.

Omnes cautiones prætoriæ requiruntne fidejussores?

Verum est, cum satisdatio in specie exigitur. *l.* 7. *D. h.* non cum in genere cautio. Sufficit enim nonnunquam nuda promissio. ita in operis novi nunciatione, qui suo nomine cavet, repromittit, qui alieno nomine satisdat. de opere, quod in privato factum, est satisdatio, de eo quod in publico, est repromissio. *l.* 1. §. 6. *D. h.* Ex causa damni infecti de ædibus est repromissio; de flumine publico satisdatio. *d. l.* 1. §. 7. stipulatio duplæ est repromissio, nisi aliter convenerit. *d. l.* 1. §. 8.

Potestne sæpius prætoria stipulatio interponi?

Potest, cum sine culpa stipulatoris cautum esse desiit. *l.* 4. *D. h.*

Quomodo ambiguus sermo interpretandus est?

Quia spectari debet mens prætoris, ipsius erit interpretari. *l.* 9. *D. h.*

Tit. 6. Rem pupilli vel adolescentis salvam fore.

Quæ est stipulatio rem pupilli vel adolescentis salvam fore?

Hac consulitur pupillis & minoribus ad securitatem per satisdationem. *l.* 1. *&* 4. §. 4. *D. h.*

Ex quibus causis ex hac agi potest?

Ex iisdem, quibus tutelæ. *d. l.* 4. §. 6. *l.* 11. *D. h.* Nec solum quod in patrimonio est, sed quicquid etiam accessorium est, hac stipulatione comprehenditur. *l.* 9. 10.

Quid, si plures sint fidejussores?

Si pupillus agat, non dividitur actio, quia non contraxit ipse; secus si alius. *l. fin. D. h. confir. Nov.* 4. *c.* 1.

Tit. 7. Judicatum solvi.

Quæ est stipulatio, judicatum solvi?

Hæc tres habet clausulas. *l. 6. D. h.* 1. De re judicata, per quam præstatur quantum judex pronunciaverit. *l.* 9. *D. h.* & quoad ipsam causam, & quoad contumaciam aut delictum. *l. ult. C. de fidejuss.* 2. De re defendenda ex boni viri arbitratu, & in solidum. *l.* 35. §. 2. *D. de procurat. l.* 17. *D. h.* 3. De dolo malo, ut is absit omni tempore. *l.* 19. *D. h.*

Tit. 8. Rem ratam haberi, & de ratihabitione.

Quæ est satisdatio, rem ratam haberi?

Quæ præstatur, cum dubitatur de mandato procuratoris. *l.* 1. *C. de procurat.* ex qua agitur in id quod interest. *d. l.* 19. *D. h.*

PAN-

PANDECTARUM LIBER XLVII.

Tit. 1. De privatis delictis.

Delictum quomodo distinguitur?

Est aliud publicum, aliud non publicum. de publico infra agetur. Non publicum est, vel privatum vel populare.

Quod est privatum?

Ad cujus pœnam tantum læsus agit, non alius.

Quomodo distinguitur privatum?

Est vel ordinarium, vel extraordinarium.

Quæ species sunt ordinarii delicti?

Furtum, rapina, damnum injuria datum, ac injuria. *pr. Inst. de obl. q. ex delict.*

Quæ sunt communia in privatis delictis?

1. Quod læsi tantum agant. 2. Quod actiones pœnales pecuniariæ non dentur contra hæredes, nisi lite contestata vel quatenus ad hæredes pervenit. 3. Quod non desideretur inscriptio, nisi criminaliter agatur. *l. fin. D. h.* 4. Quod si multa concurrant, nullius debeat dari impunitas. *l. 2. D. h.*

Tit. 2. De furtis. Lib. 6. Cod.

Quid est furtum?

Est contrectatio (quæ fit per amotionem, vel aliam quamvis rei interceptionem. §. 6. *Inst. de oblig. quæ ex delict.*) fraudulosa rei, lucrifaciendi causa, rei, vel usus, vel possessionis. *l. 1. §. ult. D. h.*

Quid requiritur, ut furtum dicatur esse commissum?

1. Ut sint personæ doli capaces. *l. 23. D. h.* Hæc autem capacitas non ex annis certis, sed ex facto pro re nata, ad arbitrium judicis æstimanda est. 2. Ut penes furem sit affectus furandi. §. 7. *Inst. eod.* 3. Ut fiat invito domino. §. 8. *Inst. eod.* 4. Ut res sit talis, quæ possit cadere in furtum.

Poteſtne filius patri, in cujus eſt poteſtate, furtum facere?

Non ex eo datur actio patri adverſus filium, ſed res fit furtiva, & reliqui, qui opem vel conſilium dederunt, furti tenentur. §. 10. *Inſt. eod.*

Quid, ſi quis opem vel conſilium tulerit?

Non facit furtum, ſed tenetur furti, modo ſit ſecutum. §. 1. *Inſt. eod.* ſive opem tantum tulerit animo furti ab alio committendi, ſive conſilium tantum dederit ſciens. *l.* 53. §. 1. *D. de verb. ſignif.*

Quarum rerum fit furtum?

Tantum alienarum, non propriarum, niſi quatenus quid abſit. §. 10. *Inſt. eod.* Non liberorum hominum, niſi qua patri adimitur utilitas.

Quomodo fit?

Vel manifeſte, cum fur deprehenditur in furto vel in loco, quo furtum fit, vel cum re antequam detulerit ad locum, in quem deferre voluit. §. 2. *Inſt. eod.* Vel non manifeſte. *d.* §. 2.

Debetne neceſſario deprehendi?

Debet. Nec ſufficit, ſi fur tantum ſit viſus & non deprehenſus. *l.* 7. *D. h.*

Quibus datur actio?

Non tantum dominis, quibus furtum eſt factum, ſed & omnibus, quorum intereſt ex honeſta cauſa rem eſſe ſalvam, quique levem culpam præſtare debent. §. 13. *& ſeqq. Inſt. eod. l.* 11. 12. *D. h.*

Quæ eſt pœna furti?

Ordinaria eſt de jure civili tantum pecuniaria, in manifeſto quadrupli, in non manifeſto dupli. Præter hanc datur & vindicatio contra poſſeſſorem, vel condictio furtiva contra furem, aut ejus hæredem in ſolidum. §. *fin. Inſt. eod. l.* 9. *D. de condict. furt.* Extraordinaria eſt criminalis. *l. fin. D. h.*

Eſtne fur ultimo ſupplicio afficiendus?

Si furtum ſit ſimplex, nec de jure divino nec civili pœna capitalis unquam ordinario ſtatuta. Cæterum, ſi alia ſcelera concurrant, vel nimis frequentia ſint delicta, exaſperari ſecundum qualitatem rei poteſt ſupplicium. *l.* 16. §. *fin. l.* 28. §. *penult. D. de pœn.*

Licetne

Licetne rem furtivam quærere in alienis ædibus?

Non aliter, quam cum suspicio est contra illum, in cujus ædibus inquisitio facienda est. *arg. l. 1. §. hoc autem D. l. 2. C. de serv. fugitiv.* vel publica utilitas urget. *l. quosdam C. de metall. l. omnes in fin. C. de aquaduct.* Nec aliter inquisitio fiet, quam præsentibus ad eam rem ex senatu deputatis. *arg. §. 4. Inst. eod.*

Tit. 3. De tigno juncto.

Quid juris in tigno furtivo juncto?

Dominus constante ædificio tignum non potest vindicare sed agit in duplum; ac præterea habet condictionem, vel soluto ædificio vindicationem. *l. 1. 2. D. h.*

si sit bonâ fide junctum

Tit. 4 Si quis testamento liber esse jussus fuerit, & post mortem domini, ante aditam hæreditatem, surripuisse aut corrupisse dicetur.

Quid si is, qui in testamento liber est jussus, ante aditam hæreditatem domini quid subripuerit?

Datur in eum actio utilis in duplum. *l. 1. D. h.*

Tit. 5. Furti adversus nautas, cauponas, stabularios.

Quid, si furtum sit factum in navi, caupona, vel stabulo?

Si per eos, quorum opera exercentur naves, cauponæ, stabula, datur actio adversus exercitores in duplum: si per viatores, potest agi & adversus exercitores in simplum ad restituendum quod oblatum est, & adversus ipsos viatores furti in duplum. *l. unic. D. h. l. 1. §. 2. l. 2. & 3. naut. caup. stabul.*

Tit. 6. Si familia furtum fecisse dicetur.

Quid, si familia, hoc est omnes servi furati sint?

Habet dominus electionem, utrum velit solvere quantum solvendum esset si unus furtum commisisset, an velit omnes noxæ dare. *l. 1. D. h.*

Tit.

Tit. 7. Arborum furtim cæsarum.

Quid, si arbores furtim fuerint cæsæ?

Datur actio in duplum, facienda æstimatione quanti intersit non cædi. *l. 7. §. fin. & l. 8. D. h.* & qui arbores & maxime vites cædunt, etiam tanquam latrones puniuntur. *l. 2. D. h.*

Quid est cædere furtim?

Ignorante domino vel succidere, vel ferire cædendi causa. *l. 5. D. h.*

Quid est cingere?

Est deglabrare abstracto cortice arborem. *d. l. 5.*

Quid, si cinxerit quis & exstirpaverit arborem?

Tenetur ex l. Aquilia quasi ruperit. *l. 7. §. 7. junct. l. 5. §. 1.*

Tit. 8. Vi bonorum raptorum & deturba. Tit. 13. Lib. 6. Cod. 2. Lib. 4. Inst.

Quid est rapina, & quæ actio ex hoc delicto?

Est contrectatio rei alterius violenta. Ex hac datur læso privata actio intra annum in quadruplum, cui rei persecutio inest; post annum in simplum. *pr. Inst. h.* aut judicium publicum de vi publica vel privata.

Quid, si quis per errorem juris rem suam vel quam putabat esse suam rapuerit?

Si suam, amittit dominium: & si eam, quam putabat esse suam, restituet eam cum æstimatione. *§. 1. Inst. eod.*

Cui, & adversus quos datur hæc actio?

Datur iis, quibus furti. *§. fin. Inst. eod.* adversus raptores, vel qui rapinam fieri curaverunt. *l. 2. §. 8. D. h.*

Tit. 9. De incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata.

Quæ actio datur in eum, qui ex incendio, ruina, naufragio, dolo malo damnum dedit?

Actio intra annum in quadruplum; post annum in simplum. *l. 1. D. h.*

Quid,

Quid, si orto incendio ædes dissipatæ sint?

Si ædes necessario essent perituræ, nulla dabitur actio. *l.* 3. §. 7. *D. h.*

Quid jure novo cautum est de naufragiis?

Quod tam ipsa navigia, quam navigantium bona integra servari debeant, nisi exercuerint piraticam pravitatem. Nec fisco datur ex hac re actio: non enim ex aliena calamitate & re luctuosa compendium sectari debet.

Tit. 10. De injuriis & famosis libellis. Tit. 35. Lib. 9. Cod. 4. Lib. 4. Inst.

Quid est injuria?

In genere est omne factum contra jus. *pr. Inst. h.* Ita in l. Aquil. damnum injuria committi dicitur. §. 2. *Inst. de leg. Aquil.* In specie, est delictum privatum, quo liberi hominis corpus aut fama læditur. *d pr. & §. 1. h.*

Quæ debent concurrere ut injuria sit illata?

1. Affectus injuriandi. *l.* 3. 4. *D. l.* 9. *l.* 10. *C. h.* qui in facto per se contumelioso semper præsumitur. *arg. l.* 41. *D. ad l. falcid.* nisi contrarium probetur. *l.* 5. *C. h. junct. l.* 42. *D. de verb. signific.*

Quomodo distinguitur?

Est vel realis, quæ re & facto, uti pulsatione, vulneratione; vel verbalis, quæ verbis per convitia, per famosos libellos infertur. §. 1. *Inst. h. l.* 1. §. 3. *D. h.*

Qui possunt injuriam inferre?

Qui doli sunt capaces. *l.* 3. §. 1. *D. h.* Prodigi itaque etiam inferre possunt. *arg. l.* 111. *D. de reg. jur.*

Per quos & quibus infertur injuria?

Et per eos, qui intulerunt, & per eos, qui dolo malo curarunt. §. *penult. Inst. h.* Patimurque non tantum per nos, sed & per liberos, uxores. §. 2. *Inst. h.* per defunctum, cujus hæredes sumus, si post obitum fama ejus læsa, vel cadaveri sit illata injuria, aut funeri. *d. l.* 1. §. 4. 6. *D. h.*

Quid, si injuriam inferens nesciat, cujus sit filius vel uxor?

Æque dabitur actio patri vel marito. *d. l.* 1. §. *penult*

Si

Si quidem filio vel uxori sit illata injuria, annon consumetur actio, si ex unius persona sit actum?

Nullo modo: spectantur enim singulorum personæ. *d. l.* 1. §. *fin.*

Quomodo per servos & famulos nostros infertur?

In illis, qui sunt in potestate, vindicatur tantum ea, quæ atrox est, vel directa in contumeliam nostram. §. 3. *Inst. h.* Liberis hominibus nobis inservientibus si sit illata, tunc tantum à nobis vindicanda est, quæ pertinet ad diminutionem nostræ existimationis.

Quæ est pœna injuriarum?

Cum alia sit atrocior, alia levior; sive civiliter sive criminaliter agatur, est arbitraria in omnibus, in quibus non est specialis constituta pœna. §. 7. 8. 10. *Inst. h.*

Quæ est atrox injuria?

Ex loco, ex tempore, ex persona, vel aliis circumstantiis id dijudicandum est. *l.* 7. §. *atrocem. l.* 8. *l.* 9. *D. l.* 4. *C.* §. 9. *Inst. h.*

Potestne & per procuratores hæc actio expediri?

Recte quidem civilis. *l.* 11. §. 2. *l.* 17. §. 19. *D. h.* non criminalis, nisi persona sit illustris. §. 10. *Inst. l. ult. C. h.*

Actio ad recantationem estne civilis vel criminalis?

Magis est civilis, quia per eam honor læsus restituitur.

Quibus modis extinguitur actio injuriarum?

1. Morte. *l.* 13. *pr. l.* 15. & 14. *D. h.* nisi lis fuerit contestata. *l.* 139. *D. de reg. jur.* 2. Dissimulatione, sive à principio sive ex intervallo interveniat. §. *fin. Inst. h.* 3. Pacto. *l.* 17. §. 1. *D. de pact.* 4. Transactione. *l.* 11. §. 1. 5. Juramento. *d. l.* 11. §. 1. *D. h.* 6. lapsu unius anni. *l.* 5. *C. l.* 17. §. 6. *D. h.* tam in reali, quam verbali. 7. Solutione. *arg.* §. *fin. de perp. & temporal. action. l. solutionem D. solution.*

An etiam injuria scripta anno tollitur?

Omnino. *arg. d. l.* 5. modo scriptum non maneat, tunc enim quotidie renascitur.

De famosis libellis. Tit.36. Lib.9.Cod.

Estne pœna in famoso libello specialis?

1. Qui condemnatus est ob eum fit intestabilis. *l.* 5. §.9. *D. de injur. l.* 21. *D. de testib.* Imo qui scripsit vel scribi curavit, vel inventum non suppressit, capitali sententiæ subjicitur. *l. unic. C. h.* quod moribus limitatur sc. habere locum, cum capitale crimen objicitur.

Quid, si verum crimen objicitur?

Æque habet actio injuriarum locum, si animo injuriandi id objectum sit; nisi reipublicæ intersit delictum illud patefieri. *l.* 18. *D. de injur.*

Tit. 11. De extraordinariis criminibus.

Enumera aliquas species extraordinariorum criminum?

1. Si quis solicitaverit alienas nuptias, licet effectu sceleris non sit potitus. *l.* 1.*pr.h.* 2. Siquis fimo corrupto aliquem perfuderit, luto oblinuerit, aqua spurcaverit. *d. l.* 1. §. 1. 3. Si quis habere cœtus illicitos vel religionis vel voti solvendi specie tentaverit. *l.* 2. 4. Si quis partum abegerit. *l.* 4. *D. h.* 5. Si quis quid impudicitiæ gratia vel cum pueris vel cum puellis commiserit. *d.l.* 1. §.2. 6. Si quis sit Dardanarius, & annonam attentet & vexet. *l.* 6. *pr. h.* 7. Si quis sit Saccularius, qui vetitas in sacculo artes exercet, ac partem subducit & subtrahit. 8. Si quis sit Directarius, qui in aliena cœnacula se dirigit furandi animo. *d. l.* 7. 9. Si quis scopelismo det operam & lapidem ponat indicio, quo sit periturus, qui agrum eum coluerit. *l.* 9. *D. h.* 10. Si quis Circulator serpentes circumferat ac damnum dederit. *l. fin. D. h.*

De Nili aggeribus non rumpendis. Tit. 38. Lib. 9. Cod.

Suntne plura extraordinaria?

Si quis tentaverit rumpere & perforare chomata, i.e. Aggeres Nili, antequam incrementum ejus excesserit cubitum duodecimum. *l.* 10. *D. de extraord. crimin. l. unic. C. h.*

Tit. 12.

Tit. 12. De Sepulchro violato. Tit. 19. Lib. 9. Cod.

Estne & aliud extraordinarium?

Violatio sepulchri, quæ fit, cum reliquiæ vel ossa contrectantur, vel sepulchra destruuntur. *l.* 4. *C. h.*

Quæ est pœna hujus?

Est vel civilis, quæ datur agenti, primo ei cujus interest, deinde, si ille non agat, cuivis è populo ad centum aureos, vel si quis in sepulchro dolo malo habitet, aut ædificium ibi fecerit, ad ducentos. *l.* 3. *in princ. D. h.* Vel est criminalis, quæ est capitis in illos, qui armata manu cadavera spoliant. *d. l.* 3. §. 7. vel alia. *l.* 3. 4. 5. *C. l. ult. D. h.*

Estne quid in specie constitutum circa sepulchra debitorum?

Si quis debitorem defunctum impediverit sepeliri, vel alias tristem familiam gravet, debito suo cadit, ac alterum tantum hæredibus inferre jubetur, confiscatis bonis pro tertia parte, & infamia notatur. *auth. item qui. C. h.* Deinde constitutum, ne intra novem dies quis ulla ratione inquietetur ex persona defuncti. *auth. sed neque. C. h.*

Tit. 13. De concussione.

Estne aliud extraordinarium?

Est crimen concussionis, quo sub prætextu potestatis, quam quis habet, terror injicitur pecuniæ vel rei alterius extorquendæ causa, aut in accusationem innocentium coitur, aut ob accusandum vel non denunciandum testimonium pecunia recipitur. *l.* 1. & 2. *D. h.*

Tit. 14. De abigeis.

Da aliud extraordinarium.

Est crimen abactus. Abigei autem proprie sunt, qui pecora ex pascuis vel ex armentis subtrahunt, deprædantur, ac hoc studium quasi artem exercent. cæterum, si bovem errantem, vel equum in solitudine relictum quis abduxerit, fur magis quam abigeus dicitur. *l.* 1. §. 1. *D. h.* Itaque si decem oves, porcos quinque vel quatuor

tuor abegerit, abactus est; si pauciores, furtum. equum autem, bovem vel unum si quis abegerit, committit abigeatum. *l.3. D. h.*

Quæ est pœna abigeorum?

Si se gladio defendant durissime puniuntur & ad gladium solent condemnari, vel bestiis objici, aliàs aliam pœnam sustinent. *l.1.pr.* §.3. *l.* 2. *D. h.*

Tit. 15. De prævaricatione.

Estne aliud extraordinarium?

Prævaricatio, quæ committitur, cum adversa pars adjuvatur prodita sua causa. *l.* 1. *pr. D. h.* Si ipse litigans fuerit prævaricatus in publico judicio, publicum erit judicium; si in privato, privatum. *d. l.* 1. §. 1. *l.*3. *pr.* & §. 1. *D h.* Et si ideo quis accusetur, quod destituerit crimen judicii publici, non est judicium publicum. *d. l.* 3. §. *fin.* Advocatus vero, sive in publico sive in privato prodiderit causam, non incidit in crimen judicii publici, sed extraordinarium. *d. l.*1. §.1, *d. l.*3. §.2.

Tit. 16. De Receptatoribus.

De his, qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverunt. Tit. 39. Lib. 9. Cod.

Da aliud extraordinarium?

Est crimen receptationis: quod pessimum est, cum quis receptat latrones vel alios sceleratos; qui eadem pœna, qua scelerati ipsi, sunt afficiendi. *l.* 1. *D. h.* nisi sit affinis vel cognatus, cum quo mitius est agendum, licet non sit absolvendus. *l.*2. *D. h.*

Quid, si quis reum non exhibuerit, cum monitus esset?

Dominus possessionis privatur dominio, procurator mittitur in exilium. *l.* 2. *C. h.*

Tit. 17. De furibus balneariis.

Da aliud extraordinarium?

Furtum, quod in balneo committitur; cujus pœna est extraordinaria. *l.1 D. h.*

Tit. 18. De effractoribus, & expilatoribus.

Da aliud extraordinarium?

Id committitur, cum quis effregit carcerem, domum, aut ostium. *l.* 53. *D. de furt.* arcam, armarium vel ferramenta ad hoc accommodavit. *l.* 54. §. 4. *D. de furt.*

Quæ est pœna eorum, qui effregerunt carcerem?

Est arbitraria, pro modo delicti. *l.* 1. *D. h. add. l.* 3. 8. §. *pen. D. de pæn. l.* 13. §. *pen. D. de re militar.*

Quæ est pœna Commentariensis, cum carcere effracto sontes evaserunt?

Siquidem dolo ejus id sit factum, eadem pœna est afficiendus ex rigore juris, qua ii, qui fugerunt; alias, si culpa ejus tantum intervenerit, puniendus est arbitrariè. *l.* 4. *C. de custod.*

Da aliud extraordinarium crimen?

Est, quod expilatores committunt, sic dicti quod ædes alienas vel villas expilent, vel homines in itinere spolient, ut ne pilum quidem relinquant. hi extra ordinem puniendi sunt. *l.* 1. §. 1. *D. h.*

Tit. 19. Expilatæ hæreditatis. Tit. 32. Lib. 9. Cod.

Da aliam speciem criminum extraordinariorum?

Est crimen expilatæ hæreditatis, quod committitur, cùm quis jacentem hæreditatem antequam hæres adierit, vel possessionem ejus receperit, expilat. cujus pœna est extraordinaria. *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *D. h.*

Daturne accusatio ex hoc crimine adversus omnes?

Non datur adversus uxorem, quia nec furti adversus eam agitur. *l. penult. D. h.* sed si ea possideat, convenietur in rem actione. *l.* 4. *C. h.* non adversus cohæredem, cui hæreditariæ arcæ claves sunt traditæ; sed ad exhibendum agetur. *l.* 1. *C. h.* vel familiæ erciscundæ. *l.* 3. *C. famil. ercisc.* aliterque punietur.

Potestne & hæres aliam instituere actionem?

Potest & vindicationem. *l.* 3. D. *h.* siquidem hoc judicio agere nolit.

Tit.20. Stellionatus. Tit.34. Lib. 9. Cod.

Da aliam speciem?

Est crimen stellionatus, quod generalius accipitur pro crimine omni, in quo speciale non est nomen nec specialis forma. *l.*3. §.1. *D. h.*

Da casus aliquos, quibus committitur?

Si quis sciens rem alienam in alterum transtulerit ex titulo ad rem transferendam habili. *l.*1. 2. vel aliud quid dolo fecerit, quod in ordinarium crimen non incidit.

Quæ est pœna?

Etiam extraordinaria. *l.*3. §.2. quæ evitari potest, si debitum offeratur & ante litem solutio fiat. *l.*1. *C.h.*

Tit. 21. De termino moto.

Da aliam speciem?

Est crimen moti termini, cujus duplex pœna est, & criminalis, de qua in *l.* 2. 3. §. 1. & pecuniaria, de qua in *d. l.* 3. *pr. D. h.*

Ad quem pertinebit pœna pecuniaria?

Ad agentem. verba enim *in publico* in *d. l.* 3. *pr.* sic sunt accipienda, quod non fisco pœna solvatur, sed in publico, hoc est, illi, qui ex populo agit.

Tit.22. De collegiis & corporibus.

Da aliam speciem?

Qui collegia, vel corpora illicita usurpaverit, tenetur pœna, qua is qui armatis hominibus loca publica vel templa occupasse fuerit judicatus. *l.*2. *D. h.* & sic quoque Majestatis læsæ. *l.*1. §.1. *D. ad l. Iul. majest.* si sc. id fiat in perniciem Reip.

Quæ collegia sunt licita?

Quæ religionis causa habentur. *d. l.* 1. §.1. Cætera, si non sint permissa, illicita censenda sunt.

Tit. 23. De Popularibus actionibus.

Quæ sunt actiones populares?

Quæ suum jus populo tuentur. *l.* 1. *D. h.* & quibus quilibet ex populo agere potest.

Quis ordo in hisce servatur?

Præfertur is, cujus intereſt. *l.* 3. §. 1. *h.* licet ſit pupillus vel mulier. *l.* 6. *D. h.* Deinde quilibet admittitur, modo poſtulare non prohibeatur. *l.*4. *D. h.* Et, ſi plures agant, Prætor eligat maxime idoneum. *l.*2. *D. h.*

Danturne & contra hæredes?

Hæredibus quidem eorum, quorum intereſt, ſed non in hæredes, nec poſt annum competunt.

Ad quem pertinebit pœna huic rei præſtituta?

Ad actorem, niſi ſpeciatim aliud in lege ſit diſpoſitum.

PANDECTARUM

LIBER XLVIII.

Tit. 1. De publicis judiciis. Tit. 18. Lib. 4. Inſt.

Quæ ſunt publica judicia?

Quæ certis legibus ſunt publicè conſtituta. *l.* 1. *D. h.* & regulariter quidem cuivis ex populo permittuntur. §. 1. *Inſt. h.* quibuſque nunquam ad commodum privatum ſed ad publicam vindictam agitur.

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt vel capitalia, de quibus eſt pœna mortis, naturalis vel civilis; vel non capitalia, in quibus eſt levior coërcitio. *l.*2. *D. h.*

Suntne nonnulla generalia in publicis delictis?

Plurima ſunt. 1. Non eſt publicum crimen, niſi quod ex legibus publicorum judiciorum venit. *l.* 1. *D. h.* 2. Ad publicum crimen ſive accuſationem regulariter quilibet admittitur. §. 1. *Inſt. h.* 3. Omne publicum crimen infamat. *l.* 7. *D. h.* 4. Publico crimini non ſit præjudicium per privatum. *l.* 1. *& tot. tit. C. quando civilis actio.* 5. Ad crimen judicii publici perſequendum fruſtrà procurator vel defenſor intervenit. *l.* 13. §. 1. *D. h.* niſi agatur de relegatione, vel pœna, quæ relegatione eſt minor, aut in id, ob quod abſens condemnari poteſt, vel niſi abſentia tantum excuſetur. *l.* 33. §. 2. *D.* de

de procurat. l. 3. C. de accusat. d. l. 13. §. 1. 6. Omne crimen ejusque pœna morte extinguitur. *l. 6. D. h.* 7. Præscriptione viginti annorum tollitur accusatio, nisi aliter sit constitutum. *l. 12. C. ad l. Corn. de fals.*

Tit. 2. De accusationibus & inscriptionibus. Tit. 2. Lib. 9. Cod.

De his qui accusare non possunt. Tit. 1. Lib. 9. Cod.

Quomodo proceditur in publicis judiciis?

Duplici modo, vel per viam inquisitionis, quam ex officio magistratus facit. *arg. Nov. 128. cap. 21. l. 1. C. de custod. reor. l. 10. C. de episcop. & cleric. l. 7. 14. C. de appellat.* vel per modum accusationis, quæ fit ab aliquo ex populo, ac hodie à procuratore Fisci.

Quomodo per viam inquisitionis?

Generaliter, cum de delicto tantum constat. *l. 1. §. 25. D. ad SConsultum Syllan.* quo casu testes rogandi, quis delicti sit author, ac inquirendum est judici de veritate facti ejusque circumstantiis: specialiter, cum de delicto & delinquente constat vel ex fama publica vel ex denunciatione magistratui facta.

Quomodo per accusationem?

Cum is cui permissum est accusare offert libellum, & pœnam reo infligi postulat.

Qui possunt accusare?

Regulariter omnes, qui non prohibentur. Prohibentur autem nonnulli ob sexum, ut mulieres. *l. 8. D. h.* At lex ob publicum bonum speciatim id concessit. ut in crimine Majestatis. *l. 8. D. ad l. Iul. majest.* & Annonæ. *l. fin. D. ad l. Iul. de annon.* Nonnulli ob ætatem; uti impuberes, etiamsi authore tutore agere vellent. *l. 8. D. h.* Nonnulli ob statum; uti servi. *l. 53. D. de judic.* Nonnulli ob reverentiam, quam debent accusandis; uti liberi, liberti. *d. l. 8. D. h.* Nonnulli ob munus publicum, ut magistratus. *d. l. 8.* Nonnulli propter sacramentum, ut milites, qui stipendium merent. *d. l. 8.* Nonnulli propter delictum proprium, ut infames.

infames. *d. l.* 8. *junct. l.* 4. *D. h.* Nonnulli propter suspicionem calumniæ, ut qui falsum testimonium subornati dixerunt. *d. l.* 8. *& seqq.* Nonnulli, quia duo judicia adversus duos subscripta habent. *d. l.* 8. Nonnulli propter paupertatem, qui minus quàm quinquaginta aureos in bonis habent. *l.* 10. *D. h.* Hi autem omnes recte suam injuriam vindicant ac propinquorum mortem accusant. *l.* 11. *D. h.*

Possuntne & omnes accusari?

Possunt omnes, paucis exceptis. Excipiuntur Legati & Magistratus populi. *l.* 12. *pr. D. h.* hi enim post depositam provinciam conveniuntur. *l. unic. C. ut judices post administ.* Mortui. *l.* 20. *D. h.* nisi casibus *d. l.* 20. expressis. Accusati quoque certa lege, rei fieri nequeunt de eodem crimine ex aliis legibus. *l.* 14. *D. h.*

Quomodo concipi debet libellus accusationis?

Non tantum persona, locus, tempus, ac crimen designari debent, sed & subscribendum est in crimen. *l.* 3. *D. h.*

An & hora vel dies apponi debent?

Non est quidem de substantia: cæterum, si reus petat, addi debent. *d. l.* 3. *in fin. princ.*

Quid, si libelli inscriptionum legitime non sint ordinati?

Absolvitur accusatus ab instantia, verum ex integro repetendi reum potestas fiet. *d. l.* 3. §. 1.

Quid, si accusator decesserit, vel alia sit justa causa, ob quam impediatur accusare?

Abolετur nomen rei, postulante id reo. *d. l.* 3. §. *fin.* Non autem eidem, sed alii licebit postmodum ex integro reum repetere. *d. l.* 3. §. *fin. junct. l.* 4. *in fin. D. ad Tertul.*

Tit. 3. De custodia & exhibitione reorum.

Tit. 3. & 4. Lib. 9. Cod.

Quid primum judici in delatione vel accusatione gravato est faciendum?

Æstimabit magistratus, cui est ea jurisdictio, utrùm reus carceri sit committendus, an militibus vel fidejussoribus, vel etiam sibi. *l.* 1. *D. h.* & si carceri sit inclu-

inclusus, eum quam primùm audiet & accusationem brevissimo tempore terminabit.

Quando fidejussoribus committetur reus?

Si non sit nimis grave crimen. *l. 3. D. h.* Grave autem dicitur, cùm ad pœnam corporalem agitur.

Quid præstabit fidejussor, si reum, pro quo satisdedit, non exhibuerit?

Plectitur pœnâ pecuniariâ: eaque quantitas, quæ expressa est, præstabitur; si non sit expressa, ea quam inferre jusserit judex. *d. l. 4.*

De privatis carceribus inhibendis. Tit. 5. Lib. 9. Cod.

Licetne privatos habere carceres?

Nequaquam. Hac de re statutum, ut qui carceres privatos habuerit, in crimen læsæ majestatis incidisse videatur. *l. 1. C. h.* & qui aliquem iis incluserit, per tot dies patiatur pœnam publici carceris, quot retinuit alium in privato, & causâ, quam habebat adversus inclusum, cadat. *d. l. 1. C. h.*

Nunquam ergò permissum est privatis alios includere?

Permissum est parentibus liberos contumaces domi continere. *arg. l. unic. C. d. emendat. propinq.* ut & dominis servos suos inobedientes. *arg. l. 35. §. 3. D. de hæred. instit.* marito adulterum cum uxore deprehensum per horas viginti diurnas nocturnasque testandæ & probandæ ejus rei causâ domi suæ retinere. *l. 25. D. ad l. Iul. de adult.* cuivis etiam latronem, maleficum, furem nocturnum apprehendere & detinere, ut judici eum offerat. *l. 2. C. de his qui latron. l. fin. C. de malefic. huc fac. l. 4. 5. D. ad Aquil.*

Tit. 4. Ad legem Juliam Majestatis. Tit. 8. Lib. 9. Cod.

Quæ sunt species publicorum judiciorum?

Sunt variæ. Prima est læsæ majestatis, cujus distincti sunt gradus. aut enim committitur cùm quis directò adversus rempublicam quid hostile molitur, vel Principis personam offendit vel saltem offendere cogitat. *l. 1. 2. 3. 4. D. l. 5. C. h. §. 4. Inst. de publ. jud.* quod crimen appellatur Perduellio. aut committitur,

cùm

cùm quis ea, quæ majestatis sunt, violat & sibi arrogat, veluti si quis adulterinam monetam cudat, privatos habeat carceres, vel statuas aut imagines Imperatoris jam consecratas violaverit. *l.2. C. de fals. monet. l.1. C. de privat. carcer. l.6. D. h.*

A quibus committitur proprie crimen perduellionis?

Tantum à subditis. *cap. pastoralis 2. §. rursus. De sentent. in re judic. in clementin.* unde & Vasallum Principis, si non sit ejus subditus, crimen hoc non committere verius est.

Quæ est ejus pœna?

Vltimum supplicium, damnatio memoriæ post obitum, & bonorum confiscatio. In filiis reorum statutum est, ne ex proximorum successione quid capiant, ad nullos honores, ad nulla sacramenta perveniant. In filiabus, ut tantum legitimam ex bonis matris consequantur. In consciis ac ministris, ut eadem in iis pœna vigeat, quæ in ipsis reis. *l.5. §. 1. 3. 6. C. h.* iique, qui pro reis interveniunt, infames sint. *d. l.5. §.2.*

Ad quem pertinebunt bona, quæ filiis obveniunt?

Non ad fiscum, sed legitimos alios hæredes. *arg. l.1. C. de hæred. instit.* sunt enim magis liberi incapaces, quam indigni.

Quid, si quis Consiliarium Principis interfecerit?

Si ex odio privato, tenetur ex l. Corn. de Sicar. si ex odio in principem, reus erit criminis læsæ majestatis. *arg. d. l.5. C. h.*

Si quis Imperatori maledixerit. Tit. 7. Lib. 9. Cod.

Committiturne crimen læsæ majestatis tantum secuto effectu?

Non tantum effectus punitur, sed & voluntas, quæ innotuit, & conspiratio. *d. l.5.*

Quid, si quis Imperatori maledixerit?

Si id processerit ex temulentia, nulli pœnæ subjugabitur: si ex insania, miseratione dignus: si ab injuria, remittetur. Cæterum, negotium hoc ad principem referendum est; ut is ex personis hominum dicta pensitet, &, utrum prætermitti an exquiri debeat, censeat. *l. unic. C. h.*

De

De seditiosis, & de his, qui plebem contra rempubl. audent colligere.

Tit. 30. Lib. 9. Cod.

Quid, si quis seditionem in republica moveat?

Pro qualitate facinoris, aut laqueo, aut gladio, aut flammis, aut membrorum distractione, aliave dura pœna coërcetur, semperque ei denegantur ea, quæ per tumultum obtinuit. *l.2. C. h.*

Quid, si tota plebs exsurgat in magistratum?

Præcipuè in authores animadvertitur. *l.38. §.2. D. de pœn.* ac plebs mulctâ, exactionibus & privilegiorum ademtione punitur. *Cl. 1. h.*

Tit. 5. Ad l. Iul. de adulteriis coërcendis.

Tit. 9. Lib. 9. Cod.

Quæ est secunda species?

Adulterium, quod est violatio nuptiarum alienarum. hujus pœna ex jure divino & constitutione Constantini, est ultimum supplicium. *Gen. 38. v. 24. Lev. 20. 10. l. 30. §. 1. C. h.* alia pœna describitur *Nov. 134. c. fin.*

Qui propriè committunt adulterium?

Iure civili ab uxore indistinctè, sive cum soluto sive conjugato: à marito, cùm cum nupta se commiscet. *l.6. §. 1. l.34. §. 1. D. h. l.101. l.225. D. de verb. sig.* Iure verò divino & canonico non distinguitur etiam in marito. *Matth. 5. 27. ibid. c. 19. vers. 9. Marc. 10. 11. canon. nemo 4. caus. 32. qu. 4. can. non mœchaberis 15. can. præcepit. 19. caus. 32. q. 5.*

Quid de sponsa in hac re statuendum?

Cum ea adulterium committi verius est. *l. 13. §. 3. D. h. l.7. Cod. h.*

Quis ordo servatur in accusatione adulterii?

Primo loco maritus, post illum pater, ac deinde frater, patruus, & avunculus admittuntur. *l. 14. l. 30. C. h.* Maritus jure mariti, pater jure patris, intra 60 dies utiles à soluto matrimonio. *l.6. C. h.* imò & post 60 dies maritus rectè accusat, non jure mariti sed extranei. *d. l. 6.*

Quæ

Quæ differentia est inter jure mariti accusare, vel jure extranei?

Qui jure mariti accusat, non cogitur se inscribere, abolere potest suo arbitrio accusationem, nec de calumnia tenetur, nisi ea fuerit evidens. *l.* 14. §. *fin. l.* 30. *D. h.* secus, si jure extranei accusat.

Potestne ergo & uxor maritum accusare?

Nequaquam jure mariti. *l.* 1. *C. h.* sed jure extranei. *l.* 8. *junct.* 11. *D. de accusat.* Et rectè aget ad thori separationem, dotis suæ restitutionem, & lucrum donationis propter nuptias, quod ei innocenti addicitur.

Potestne maritus adulteram uxorem interficere? & pater filiam?

Pater jure interficit filiam, quam habet in potestate, deprehensam in adulterio domi suæ, vel generi. *l.* 20. 22. §. 1. *D. h.* & maritus adulterum uxoris rectè interficit domi suæ. *l.* 24. *D. h.*

Quæ est tertia species?

Est stuprum, quod est coitus illicitus cum virgine vel vidua extra speciem concubinatus. cujus, si fuerit violentum, pœna est capitalis. *l.* 1. *in fin. D. de extraordin. crimin.* si voluntarium, lenior. ac secundum mores multis locis incumbit stupranti necessitas dotandi vel ducendi stupratam.

Quæ est quarta species?

Est incestus, qui est coïtus illicitus inter eos, qui ob necessitudinem matrimonio jungi nequeunt. Hujus varii sunt gradus. Est enim alius inter ascendentes, alius inter collaterales proximiores vel remotiores. Primi generis pœna est ultimum supplicium. *Deut.* 27. 20. & *seqq.* Secundi pro ratione circumstantiarum varia. *l.* 4. *C. de incest. nupt.*

Quæ est quinta species?

Est nefandum Sodomiæ crimen, cujus pœna est ultimum supplicium gladio vel igne inferendum. *Deut.* 22. *v.* 13. *Lev.* 20. *v.* 13.

Si quis eam, cujus tutor fuerit, corruperit. Tit. 10. Lib. 9. Cod.

Quid, si quis eam, cujus tutor fuerit, corruperit?

Deportabitur cum proscriptione omnium bonorum. *l. unic. C. h.*

De

De mulieribus, quæ se propriis servis junxerunt. Tit. 11. Lib. 9. Cod.

Quid, si mulier proprio servo se junxerit?

Servus flammis exuretur, ac domina capitali supplicio afficienda est. *l.unic. C.h.*

Tit. 6. Ad legem Iuliam de vi Publica. Tit. 12. Lib. 9. Cod.

Quæ est sexta species?

Vis publica, quæ fit cum vel vis infertur armis. §. 8. *Inst. de publ. jud.* vel sine armis à persona publica. *l. 7. D.h. l. 1. C.h.* vel à privato personæ publicæ. *d. l. 7. in fin.* sive modo publico aut tali, quo interdictum est privatis. *l. 1. & seqq. D.h.*

Quid, si quis domum oppugnaverit non secuta effractione?

Etiam hoc casu judicium de vi publica datur. *per. l. 1. & seqq. D.h.*

Quæ est hujus pœna?

Ex jure civili deportatio, vel, concurrentibus aliis, ultimum supplicium. *l. 10. §. 2. D. l. 6. 7. 8. C. h.* Hodie plerumque pœna gladii est.

Tit. 7. Ad legem Iuliam de vi privata. d. Tit. 12.

Quæ est septima species?

Vis privata, quæ committitur, quoties privatus sine armis lædit privatum. §. 8. *Inst. de publ. jud.* §. 6. *Inst. de interd.* vel per injuriam convocatis hominibus ex alienis bonis quid rapit, aut aliquem dejicit de possessione. *l. 5. D.h.* vel etiam non convocatis hominibus alterum lædit. *l. 4. C.h.* aut bona debitoris vi occupat. *l. 5. C. h.* ac ex ea datur accusatio, quoties & publica committitur. *arg. l. 10. §. 1. D. de vi publ. l. 2. & seqq. D.h.*

Quid in dubio statuendum an publica aut privata sit?

Mitior sententia eligenda est, ideoque privatam censemus. *arg. l. 42. D. de pœn. l. 20. D. de reb. dub.*

Quæ est hujus pœna?

Publicatio trientis bonorum, & infamia. *l. 1. ult. D. h.*

De raptu virginum, nec non viduarum, & sanctimonialium. Tit. 13. lib. 9. Cod.

Quæ est octava species?

Est raptus, quo mulier honesta, virgo, vel vidua, vel etiam sanctimonialis, improbè abducitur. *l. unic. C. h.*

Quid est ejus pœna?

Non tantum hujus criminis rei, sed & omnes, qui opem ferunt, socii ac ministri sunt, capitis supplicio & bonorum proscriptione damnantur, quæ raptæ addicuntur. *d. l. unic.* §. 1. sive crimen perpetraverint, sive perpetrare conati sint. *d. l. unic. C. h.*

Quibus vindicta hæc competit?

Parentibus, consanguineis, tutoribus & curatoribus, adeò ut & iis liceat deprehensum in hoc crimine raptorem occidere. *d. l unic. princip.*

Quid, si rapta dicat se non vi raptam esse?

Eadem pœna locum habet. *d. l. unic.* §. 2. *C. h.* nisi ipsa raptum suaserit.

Quid, si rapta postea raptori nupserit?

Nullum lucrum, etiam ex testamento raptoris capere potest, siquidem citra voluntatem parentum nupserit; sed bona transferuntur ad parentes raptæ vel ad fiscum. *Nov.* 134. *in fin.* 150.

Quid, si parentes remiserint crimen raptori?

Deportantur. *d. l. unic.* §. 2. *in fin.* vel in exilium mittuntur. *d. Nov.* 150.

Quid, si nupta sit rapta, vel sponsa?

Eadem pœna locum habet. *d. l. unic. pr. versic. quæ multò.*

Quid, si pudicitia rapta non sit violata?

Æque locus erit huic pœnæ. *d. l. unic. junct. l. 5. in fin. D. ad l. Iul. de vi publ. l. 54. C. de episc. & cler.*

Quid, si fœmina virum rapuerit?

Eidem pœnæ subjicietur. *arg. l. 1. D. de verb. signif.* maxime si ad effectum plenum res sit perducta. Non enim in violatione pudicitiæ sola hujus pœnæ est ratio, sed in raptu.

Tit. 8.

Tit. 8. ad legem Corneliam de ſicariis & veneficiis. Tit. 16. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt nona ſpecies?

Homicidium. §. 5. *Inſt. de public. jud.* modo ſit voluntarium.

Cur voluntarium dicitur? ſuntne & aliæ ſpecies?

Homicidium eſt, vel voluntarium, cum dolo malo quis hominem cujuſcunque conditionis, ſive ſit maſculus ſive fœmina, ſive liber ſive ſervus. *l.* 1. §. 2. *D. l. penult. C. h.* ſive infans ſive adultus, ſive furioſus ſive mentis compos. *l. pen. C. h.* occidit. Vel neceſſarium, quod fit ad defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. *l.* 1. *C. unde vi l.* 1. 2. 3. *C. h.* Vel caſuale, quod citra propoſitum occidendi & neceſſitatem caſu committitur. *l.* 7. *D. h.*

Quæ pœna eſt in voluntario?

Pœna gladii. *d.* §. 5. *Inſt. de publ. jud.*

Vnde probabitur animus occidendi?

Ex qualitate inſtrumenti ipſiuſque facti. *l.* 1. §. 3. *D. h.* Et, ſi dolus probari non poſſit, ſed culpa tantum, licet etiam ſit lata, infligetur pœna arbitraria. *l.* 7. *D. h.*

An tantum hac pœna tenentur qui occiderunt hominem?

Etiam illi qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulant, hoc eſt, diu & ſtudioſe hoc agunt, ut hominem necent. *l.* 7. *C. h. d.* §. 5. & illi, qui abortionis poculum propinant ad fœtum formatum extinguendum, licet nec mulier nec fœtus interierit. *l.* 38. §. 5. *D. de pœn.* Etiam ii, qui aggreſſi ſunt necare infantem. *l. penult. C. h.*

Valetne & hodie pœna in eo, qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulat?

Mitius cum eo agitur, niſi alia delicta ſimul concurrant. Itaque arbitraria in hac re eſt pœna.

Quid, ſi fœtum quis informatum abegerit?

Vindicatur id delictum pœna exilii vel relegationis. *l.* 39. *D. de pœn.* licet etiam mulier ipſa viſceribus ſuis vim intulerit. *l.* 8. *D. h. l.* 4. *D. extraord. crimin.*

Quid juris in infante, impubere, minore, ebrio, occidentibus?

Infans non punitur. *l.* 12. *D. h.* Impubes non aliter quàm si doli capax. *l.* 112. *D. de reg. jur.* Si autem sit doli capax, mitiorem decernet pœnam judex. *arg. l.* 37. §. 1. *D. de jur. minor.* Minor verò non excusabitur. *l.* 6. *C. h.* Ebrius, si docere possit, profundam fuisse ebrietatem, arbitraria pœna punietur. *arg l.* 6. §. 7. *D. de re militar.* Sin autem ebriosus fuerit, non facile quid de pœna remittetur.

Quid, si quis mandaverit hominem interfici?

Punitur tanquam homicida. *l.* 15. §. 2. *D. h.* nisi revocaverit mandatum re integra. *arg. l.* 19. *D. de fals.* si autem tantùm quis mandaverit, ut percuteret vel vulneraret leviter, & mandatarius occiderit, non habet locum pœna homicidii. *arg.* §. 8. *Inst. de mandat.*

Quid, si quis consilium in hac re præbuerit?

Si necandi animo consilium dederit vel opem tulerit, ordinaria pœna tenebitur. *arg. d. l.* 15. *in princ.*

Quid, si homicidium à pluribus sit commissum?

Si conspiraverint omnes in necem alterius, omnes tenebuntur, licet ignoretur quis vulnus intulerit. *arg. l.* 1. §. 3. *D. junct. l.* 7. *C. h.* Si in rixa sit commissum homicidium, & ignoretur quis commiserit, omnes extraordinariâ pœnâ plectentur. *d. l.* 1. §. 3. *l. fin. D. h.* Sin autem constet, quis interfecerit, is solus tenebitur. *arg. d. l.* 1. §. 3.

Estne præter pœnam gladii etiam civilis in homicidio voluntario?

Est, tenetur enim homicida ad damni reparationem, ac indignum se reddit hæreditate occisi ex testamento vel ab intestato sibi delatâ. *l.* 6. §. *penult. D. de bonis Damnat.*

Estne necessarium homicidium permissum?

Omnes leges permittunt se tueri adversus vim. *l.* 3. *D. de justit. & jur. l.* 45. §. 4. *D. ad l. Aquil.* modò defensio fiat in continenti ab eo, qui in periculo vitæ est constitutus, cùm sese tueri non posset nisi occidendo; sive paribus sive imparibus armis sit usus.

Quid,

Quid, si quis, ad aliorum defensionem, interfecerit aggressorem?

Rectè fecit. *arg. l.* 8. §. 3. *D. quod met. caus. Prov. cap.* 24. *can. Non inferenda. & seq. & fin. caus.* 23. *qu.* 3.

Quid statuendum si quis defendat suam pudicitiam vel res suas & invadentem interficiat?

Si attentetur pudicitia per vim præsentem & minas mortis, vel rapturus rem, invadat dominum rei, impunè ipsi cedet homicidium. *arg. d. l.* 8. §. 2. & *l.* 1. *C. unde vi.*

Casuale homicidium habetne pœnam?

Nequaquam, nisi culpa accesserit. *l.* 7. *D. h.* Culpa autem non intervenisse præsumitur, si casus directo probari possit.

De maleficis, & mathematicis, & cæteris similibus. Tit. 18. Lib. 9. Cod.

Quæ est decima species?

Est crimen maleficii, quod committitur ab illis, qui carminibus, præstigiis & similibus nequitiis vitas innocentium labefactant, ac pudicos animos ad libidinem deflectunt, quique Deo deserto cum dæmone pactum ineunt. Hosce manet pœna gladii. *l.* 4. 5. 6. *C. h.* Quibus & accensendi sunt Mathematici, non qui siderum motus & effectus qui ex iis sequuntur inquirunt; sed qui susurris magicis, & artibus nefandis alios circumveniunt, & scelestas seditiones sæpe in republica movent, de quibus *l.* 3. 5. 7. *C. h.* Etiam ad hunc maleficorum ordinem sunt referendi venefici, qui venena vendunt ad necandos homines. §. 5. *Inst. de publ. judic.*

De Emendatione servorum. Tit. 14. Lib. 9. Cod.

Licetne servos suos emendare?

Concessa est domino moderata castigatio. *l. unic. C. h.* prohibita vero est crudelitas. *d. l. unic.* & §. 2. *Inst. de hu qui sunt sui vel alien. jur.*

De Emendatione propinquorum. Tit. 15. Lib. 9. Cod.

Poteſtne pro lubitu pater in liberos ſævire?

Conceſſa eſt patribus filiorum, & ſenioribus propinquis juniorum modica tantum emendatio, ut quos ad vitæ decora domeſticæ laudis exempla non provocant, ſerio corrigant. *l. unic. C. h.*

Quid, ſi atrocius delictum à filio ſit perpetratum?

Non poteſt pater eum interficere, verum eum accuſabit apud ordinarium judicem, ut ab eo auditus condemnetur. *l. 2. D. ad l. Corn. de ſicar.*

Tit. 9. Ad legem Pompeiam de parricidis.

De his qui parentes vel liberos occiderunt. Tit. 17. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt undecima ſpecies?

Eſt Parricidium, quod committitur in genere ab iis, qui ſanguine vel affinitate ſibi junctos necant. *l. 1. D. h.* in ſpecie ab iis, qui aliquem ex parentibus vel liberis vel affinitate junctis occidunt. § 6. *Inſt. de public. judic.*

Quæ eſt parricidii pœna?

Iure civili, ſi in ſpecie ſit commiſſum, delinquens virgis ſanguineis cæſus, cum cane, gallo gallinaceo, viperâ & ſimia, culeo inſutus in mare vel proximum amnem projicitur. *d. § 6. & l. un. C. h.* Si aliter ſit commiſſum, locum habet pœna ordinaria homicidii. *d. § 6.* Secundum mores parricidium in ſpecie committens, vel conjugem interficiens multis locis graviùs punitur, ut vel membra caudenti forcipe diſcerpantur, vel confrigantur, vel vivus defodiatur delinquens.

Quid in hac re de conſciis & iis, qui tantum hoc crimen committere conati ſunt?

Conſcii & ſceleris participes, quamvis ſint extranei, eâdem pœnâ afficiuntur. *l. 6. D. h.* & conatus qui proceſſit ad proximum actum, eodem modo punitur, quo ipſum delictum. *l. 1. D. h.*

Quid

Quid in eo, qui scit delictum, non vero est particeps sceleris?

Extraordinariâ pœnâ debet affici. *l.* 2. *D.h.*

Tit. 1. ad legem Corneliam de falsis, & de SCto Liboniano. Tit. 22. Lib. 9. Cod.

Quæ est duodecima species?

Est crimen falsi, quod committitur dolo malo per immutationem veritatis. In hoc crimine varia facta vindicantur. 1. Si quis vendat rem duobus. *l.* 21. *D.h.* 2. Si creditor colludens cum debitore suo fundum quasi pignoratum vendiderit, cum sibi solutum esset. *l.* 15. *C.h.* 3. Si quis partum alienum supposuerit. *l.* 19. §. 1. *l.* 30. §. 1. *D.h.* cujus rei accusatio solis parentibus, iisque quorum interest competit. *d. l.* 30. §. 1. 4. Si quis falsum testimonium dixerit vel malitiose veritatem celaverit. *l.* 1. §. 2. *D.h.* 5. Si quis publicum vel privatum scriptum adulteraverit. *l.* 1. 16. 23. *D. h.* aliisque multis modis alterum fefellerit dolosè.

Quæ est hujus pœna?

Hodie fere est arbitraria, quæ & ad mortem extendi possit, uti fit casu *l.* 1. §. 1. *D. ad l. Corn. de sicar.*

De falsa moneta. Tit. 24. Lib. 9. Cod.

Quid, si quis falsam monetam cuderit?

Sive quis cuderit, sive raserit, vel falsum signum nummis imposuerit, flammarum exustionibus mancipatur, bonis fisco addictis. *l.* 2. *C. h.*

Quid, si conscii sint tantum?

Eâdem pœnâ afficiuntur, nisi deferant reos. *l.* 1. *in fin. C.h.*

Quid, si proba sit moneta & justi ponderis?

Iure civili infligitur eadem pœna: secundum mores mitius cum delinquente agitur. Probat van [illegible]

Quid, si quis præparaverit materiam, non tamen ex ea nummos formaverit?

Etsi pœnitentiâ nemo reddatur innocens, tamen hoc casu suffragio justæ pœnitentiæ absolvetur. *l.* 19. *D. ad l. Corn. de fals.*

De mutatione nominis. Tit. 25. L. 9. Cod.

Quid, si quis nomen mutaverit?

Si quis vel falso diplomate vel falso nomine aut signo in alterius fraudem sit usus dolo malo, pœna falsi coërcetur. *l.* 27. §. *fin. D. ad l. Corn. de fals.* secus si id fiat sine dolo. *l. unic. C. h.*

De his qui sibi adscribunt in testamento. Tit. 23. L. 9. Cod.

Quid, si quis sibi quid testamento adscripsit?

Licet testator scribentibus testamenta quid legare possit. *l.* 22. *C. de testam.* tamen, si quis sibi adscribat legatum, pœnâ falsi coërcetur. *l.* 3. *C. h.* sive sit maritus. *l.* 4. *C. h.* sive alius, sive sibi quid adscripserit, sive ei, qui in ejus potestate est. *l.* 10. 15. *D. ad l. Corn. de fals.* sive testamentum ritè factum postea rumpatur sive non. *l.* 6. *D. h.*

An nullis casibus datur excusatio?

Datur 1. Si testator declaraverit se speciatim hoc voluisse. *l.* 2. *C. h.* 2. Si quis adscripserit filio emancipato vel in adoptionem dato. *l.* 22. §. 1. *ff. ad. l. Corn. de fals.* vel matri, cùm hoc jussit testator. *l.* 11. §. 1. *eod.* 3. Si pater filio suo militi, quem habet in potestate, in testamento commilitonis filii aliquid adscripserit, quem commilitonem in militia novit. *d. l.* 11. *in princ.* 4. Si filius emancipatus se patre dictante hæredem scripserit, cum emancipatus justus successor æquè futurus esset. *l.* 1. *C. h.* 5. Si princeps veniam indulserit. quo casu pœna remittitur, sed adscriptum amittitur. *l. penult. C. h.*

Quid, si testator dictaverit?

Non sufficit excusatio, verùm is, qui ita sibi adscripsit, potest deprecari veniam ob ignorantiam, ac amittet quod relictum est.

Quid, si sit testamentum nuncupativum, ac deinde, quæ relicta sunt, in mundum sint redacta à legatario?

Non nocebit id legatario, modò probari possit legatum.

Tit. 11. Ad legem Iuliam repetundarum. Tit. 27. Lib. 9. Cod.

l. 9 C. 12 apud Valerium Maximum

Quæ est decima tertia species?

Crimen repetundarum, quod committunt, qui pecunias in magistratu, potestate, curatione, legatione, vel alio munere publico acceperunt ob judicandum vel decernendum, vel quo magis aut minus ex officio suo facerent. *l.* 1.3.4. *D. h.*

Quæ est pœna?

Præter accepti quadruplum. *l.* 1 *l. ult. in fin. C. h.* fisco applicandum. *d. l. ult. in fin.* hujus criminis Rei extra ordinem puniuntur. *l.* 7. §. 3. *D. h.* Pecuniaria autem pœna etiam exigi potest ab hæredibus reorum intra annum. *l.* 20. *D. de accusat. l.* 2. *D. h. l. fin. D. ad l. Iul. peculat.*

Annon & comites judicum pœna coercentur?

Etiam in hos pœna eadem ex hac lege exercebitur. *l.* 1. *l.* 4. *D. h.*

Tit. 12. ad legem Iuliam de annona.

Quæ est decima quarta species?

Est crimen annonæ, quod committunt, qui contra annonam faciunt, societatemve coëunt, quo annona fiat carior. Hujus pœna hodie est arbitraria. l. 53 ff de Iudic.

Tit. 13. Ad legem Iuliam peculatus, & de sacrilegis, & de residuis.

De crimine peculatus. Tit. 28. Lib. 9. Cod.

Quæ est decima quinta species?

Est crimen Peculatus, quod in specie committitur ab eo, qui pecuniam publicam subripuit. *l.* 9. §. *D. h.* vel in tabulis publicis quid delevit vel induxit. *l.* 8. §. 2. vel minorem pecuniam, quam qua quid venierit, adscripsit, aliudve quid simile commisit. *l.* 10. *D. h.*

Quid, si civitati pecuniam quis surripuerit?

Si sit pecunia usibus reipubl. destinata, erit Peculatus. *l.* 4. §. *fin. D. h.* si fuerit in patrimonio civitatis, furtum. *l.* 81. *D. de furt.*

Quæ est hujus pœna?

Varia fuit olim. *l. 3. penult. D. h.* & sic pro delicti qualitate hodie est arbitraria, & qua ad pœnam pecuniariam agitur, etiam adversus hæredem datur. *l. fin. D. h.*

Quæ est decima sexta species?

Crimen sacrilegii, quod L. Iulia Peculatus quoque continetur: estque furtum rei sacræ. *l. 1. 4. 6. D. ad l. Iul pecul.* sive ex loco sacro sive profano quid auferatur.

Quid, si ex loco sacro res non sacra sit ablata?

Furtum est, non sacrilegium. *l. 5. D. eod.*

Quæ est hujus pœna?

Ea varia est de jure civili pro qualitate personarum & circumstantiis facti. *d. l. 4. §. 2. & d. l. 6. pr.* verum hodie secundum mores ultimum supplicium. l. 9. § . 1.

Quæ est decima septima species?

Est furtum rei religiosæ. *l. 1. l. 4. ff. ad l. Iul. pecul.* cujus pœna est arbitraria.

Quæ est decima octava species?

Est crimen de residuis, quod committunt, qui pecuniam publicis usibus destinatam in suos convertunt. *l. 2. ff. ad l. Iul. pecul.* vel pecuniam publicam retinent, nec erogant. *d. l. 4. §. 4.* Hac lege damnati, jure civili amplius tertià parte quàm debent puniuntur. *d. l. 4. §. 5.* secundum mores verò pœna arbitraria est.

Tit. 14. De lege Iulia ambitus. Tit. 25. L. 9. Cod.

Quæ est decima nona species?

Est crimen ambitus, quod committitur in specie ab illis, qui pecuniâ honores aut magistratus redimunt. Hujus pœna est de jure civili, quod cassatis iis, quæ hoc modo sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus urgeantur, & pœnam deportationis excipiant. *l. un. C. h.* Verum secundum mores hæc vix attenditur.

Quæ est vicesima?

Est crimen Simoniæ, quod committunt, qui res spirituales emunt vel vendunt. *cap. 1. tot. & tit. x. de Simon.* Hujus pœna est suspensio ab officio & privatio beneficii, ac præterea coërcitio extraordinaria. *cap. insinuatum x. eod.*

Tit. 15. De lege Fabia de plagiariis. Tit. 20. Lib. 9. Cod.

Quæ est vicesima prima?

Est crimen plagii, quod committunt, qui scientes dolo malo liberos homines vel servos subripiunt. *l. 7. 9. C. l. 4. 6. §. fin. ff. h.*

Quæ est ejus pœna?

Ea est varia pro qualitate criminis. *d. l. fin. C. h.*

Ad legem Viselliam. Tit. 21. Lib. 9. Cod.

Quid comprehensum lege Visellia?

Quemadmodum lex Fabia personas, ita Visellia dignitates hominum ingenuorum tuetur, non enim admittit, ut libertini se pro ingenuis gerant. *l. unic. C. h.*

Tit. 16. Ad SCtum Turpillianum & de abolitionibus criminum. Tit. 45. Lib. 9. Cod.

& De calumniatoribus. Tit. 46. Lib. 9. Cod.

Accusatorum temeritas quot modis detegitur ac punitur?

Variis, aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. Calumniantur, qui falsa crimina intendunt dolo malo. *l. 3. l. penult. C. h.* non qui per errorem accusarunt & non probant. *d. l. 3.* Prævaricantur, qui colludunt cum reo, & translatitie munere accusandi defunguntur, abscondentes veras probationes, admittentes falsas excusationes. *d. l. 1. §. 1. & 6. h.* Tergiversantur, qui ab accusatione in universum desistunt. *d. l. 1. §. 2.*

Suntne nonnulli casus, quibus sine calumniæ metu quis accusare potest?

Sunt, ut si mater sui filii. *l. 2. C. de calum.* filius patris necem vindicet. *l. 4. C. eod.* vel extraneus exequatur suspi-

suspicionem, quam defunctus de sua morte habuit. *d. l. 2. in fin.* vel mulier desistat errore comperto ab accusatione, quam facere nequibat, vel statim per pœnitentiam. *l. 1. §. qui v. atque l. 4. D. h.*

Quæ est pœna calumniæ?

In criminalibus est talionis. *l. 7. l. fin. C. eod.* seu potius arbitraria: in civilibus sive privatis, pœna pecuniaria. §. *hac autem Inst. de pœn. tem. litig. l. 1. D. de calum.*

Quæ est pœna ejus, qui tergiversatur?

Præter infamiam extraordinaria coërcitio. *l. 2. C. h.* & qui semel destitit, postea ad accusationem admitti nequit. *l. 3. & 4. C. l. 2. D. eod.*

De abolitionibus. Tit. 42. L. 9. Cod.

Suntne nonnulli casus, quibus impune quis desistere potest ab accusatione?

Sunt nonnulli. quorum primus est, cum transactio fit de crimine capitali sanguinis pœnam ingerente. *l. 18. C. de transact.* Secundus, cum minor desistit vel mulier. *l. 1. §. 10. in fin. D. ad Turpill.* sc. cùm fœmina suam & suorum injuriam non exequitur. *l. 5. C. eod.* Tertius, si abolitio obtenta fuerit. *d. l. 1. §. 7.*

Quid est abolitio?

Est criminis ipsius vel accusationis remissio. Criminis, quoties & accusatio & pœna tollitur. Accusationis, cum quis ita eximitur ab accusatione, ut post repeti possit.

Quis concedit abolitionem?

Vel princeps, vel præses, vel alius, ad quem ea res pertinet. *d. l. 1. §. 8.*

Quid, si multa crimina eidem sint illata?

Singulorum debet abolitio specialiter peti. *d. l. 1. § 9.* Alioquin si quod omissum, ejus nomine Senatus-Consultum habebit locum. *d. §. 9. junct. l. 1. C. h.*

Quæ est ratio quod abolitio sit petenda?

Ne crimina maneant impunita, & ne facile quis prosiliat ad accusandum. *arg. d. l. 1.*

Potestne qui abolitionem obtinuit, redire ad accusationem?

Nequaquam. *l. 4. §. 1. ff. ad Turpill.* nisi specialiter princeps permittat. *l. 1. C. h.* & si repetat crimen post

post abolitionem ex rescripto principis, eo jure repeteret, quo accusaverat. Nec ipsi poterunt obesse præscriptiones, quæ ante non fuerunt objectæ. *l. 7. ff. ad Turpill.*

De generali abolitione. Tit. 43. Lib. 9. Cod.

Quomodo distinguitur abolitio?

Est alia publica, alia privata. Publica generalis appellatur, privata specialis.

Quæ est Privata?

Quæ conceditur à judice accusatori causâ cognitâ, cum accusator confitetur se per errorem vel temeritatem aut calorem ad accusandum prosiliisse, ut suam & suorum cognatorum injuriam defenderet. *l. 2. C. de abolit.*

Potestne illa absolute concedi?

Potest re integrâ intra 30 dies; secus, si res non sit integra, & reus nonnulla injuriosa sit perpessus. hoc enim casu desideratur consensus rei. *l. 3. C. de abolit.* adde *l. fin. ff. ad SC. Turpill.*

Annon sunt casus, quibus abolitio non potest concedi?

Sunt varii: ut si testibus tormenta sunt illata, si agatur de læsa majestate, patriâ oppugnatâ vel proditâ, peculatu admisso, sacramento deserto, & non admittitur in omnibus, in quibus judex non minus accusatorem ad docenda ea, quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet urgere. *d. l. 3. in fin.* vel si quis ad accusandum vel ad desistendum ab accusatione pecuniam acceperit, aut manifestè sit calumniatus. *d. l. 2. & 3.*

Quæ est generalis?

Quæ publicè & ipso jure competit, vel ad tempus, vel in perpetuum. Ad tempus propter ferias. *l. 3. C. de episc. aud.* In perpetuum, cùm rei ob publicam lætitiam liberantur, ex speciali principis indulgentia. Si ad tempus fiat abolitio, potest accusatio repeti. *l. 1. & 2. C. h.* intra tempus 30 dierum. *l. 10. §. 2. ff. ad Turpill.*

Tit.

Tit. 17. De requirendis reis vel absentibus damnandis. Tit. 40. Lib. 9. Cod.

Debentne absentes delinquentes ex judicio publico condemnari?

Sunt primò requirendi & edictis evocandi, ut compareant & se purgent: præterea sunt & bona annotanda, quæ rei recipiunt, si intra annum se à crimine purgent. *l. 1. C. h.*

Quid, si redierit reus, sed antequam se purgaverit, intra annum sit mortuus?

Tollitur causa criminis, & bona hæredibus restituuntur. *d. l. 1. C. l. 1. §. fin. D. h.*

Quid, si reversus sit post annum?

Etsi innocentiam suam purget, tamen bona non recuperat. *l. 2. C. h.*

An nullo casu absentes possunt damnari?

Possunt, si legitimè vocati fuerint contumaces pœnaque sit relegationis vel ea minor. *l. 5. D. de pœnis.*

De exhibendis & transmittendis reis. Tit. 3. Lib. 9. Cod.

Quis potest capere delinquentem?

Tantùm hoc fieri oportet authoritate judicis. *l. ult. C. h.* Nulli verò privato, nisi certis causis, de quibus supra.

Debentne etiam delinquentes remitti ad locum delicti?

Debent, quoties judex ejus loci hoc petierit, vel superior jusserit. *l. 11. §. 1. D. de custod. reor. Nov. 134. cap. 5.*

Potestne judex, qui in reum non habet jurisdictionem, reum apprehendere & ad judicem loci, in quo delictum est commissum, transmittere?

Potest. *d. Nov. 134 c. 5.* ubi enim delinquens invenitur, capi potest. *l. 1. C. ubi de crimin.*

Daturne delinquenti transmittendo aliquod tempus, quo res suas componat?

Siquidem in longinqua loca sit transmittendus, concedendi

cedendi sunt 30 dies ad res suas disponendas & mœstos penates componendos. *l. 2. C. h. t.*

Tit. 18. De quæstionibus. Tit. 41. Lib. 9. Codic.

Quæ probationes desiderantur in criminalibus?

Luce meridiana clariores. *l. fin. C. de probat.* Et, si reus fere certis & verisimilibus argumentis sit convictus, solet subjici quæstionibus sive torturæ. *l. 1. & t. t. D. & C. h.*

Quæ requiruntur, ut quæstionibus sit locus?

Præcedere debent ejusmodi indicia, ob quæ judex non dubitat, quin delinquens sit reus. *l. 8. §. 1. C. h.* Deinde debet esse persona, quæ possit torqueri. *arg. l. 1. D. h.* & causa talis, in qua tortura admittitur.

Suntne sufficientia indicia, testis unicus, fama publica, confessio socii criminis, minæ præcedentes, confessio offensi morientis?

Conjunctim quidem sed non separatim. De unico teste, est textus in *l. 9. §. 1. C. de testib. l. 20. ff. h.* De fama est textus in *l. 3. §. 2. de test. cap. 26. x. de desponsat.* De confessione socii criminis, textus in *cap. veniens x. de test. in l. 3. §. 20. ff. eod.* De minis est textus in *l. 9. C. de his quæ met. caus. in l. 7. §. hoc autem. ff. ad l. Iul. maj.* De confessione offensi morientis est textus, in *l. 3. §. 1. ff. ad Sillan. junct. l. 21. §. at cum humana C. de testam.*

Sufficitne & unum indicium?

Sufficit, si sit valdè urgens. *arg. d. l. 8. §. 1. C. h.*

Quid de fuga statuendum est?

Suspicionem quidem criminis commissi ea inducit. *Nov. 54. c. 4. §. 1.* sed non confert certam præsumtionem: debet verò judex ex qualitate personarum & circumstantiis circumspectè agere, ut pronior sit ad non torquendum, propter rationes in *l. 1. §. 23. 27. ff. h.*

Qui possunt torqueri?

Et viri & mulieres. *l. 3. §. 1. C. h.* non vero impuberes, nisi sit crimen læsæ majestatis. *l. 14. pr. §. 1. ff. h.* sed terreri debent, vel ferula cædi. *l. 1. §. 33. ff. ad Sillan.* Non senes ætate defecti. *l. 3. §. 7. ff. de Sillan.* nisi levi-

leviter. Non fœmina prægnans. *arg.l.3.ff. de pœn.* Non illi, qui sunt in dignitate, nec eorum liberi. *l. 11. C.h.* non milites honeste dimissi. *l.8.C.h.*

In quibus causis admittitur tortura?

Non in pecuniariis, sed tantum gravioribus criminalibus. *l.1.pr.ff. h.*

Quid in tortura fiet?

Judex magis pondere & gravitate sermonis animum delinquentis anget, quam corpus doloribus cruciabit. Nullo modo quæstiones tyrannicæ, & per quas membra redduntur inutilia, admitti debent. *l.7.ff.* Priusquam ad torturam procedatur, præstat summa capita indiciorum reo proponere.

Estne credendum delinquenti propter confessionem in tortura?

Non plene, verùm exactè rimabitur judex, an circumstantiæ omnes conveniant; si autem non conveniant, vel rursus ad quæstionem procedet, cum ipsi ita videbitur. *l.18.§.1. D.h.* vel ipsum absolvet ab instantia. *l.1.§.27. D.h.*

Ut intra certum tempus criminalis quæstio terminetur. Tit. 94. Lib. 9. Cod.

Intra quod tempus quæstio criminalis est terminanda?

Intra biennium à tempore litiscontestatæ. *l. fin. C.h.* Moribus nullum certum tempus præstitutum est.

Tit. 19. De pœnis. Tit. 47. Lib. 9. Codic.

Quomodo distinguuntur & infligendæ sunt pœnæ criminum?

Sunt, vel capitales, quæ mortem naturalem vel civilem inferunt; vel non capitales. In genere autem judici perspiciendum, ne quid durius vel remissius quam res poscit statuat; sit in levioribus pronior ad lenitatem, in gravioribus legis severitatem temperamento benignitatis subsequatur. *l.11. D.h.* In omnibus hæc examinet. 1. Causam, ex qua delictum est ortum. 2. Personam, quæ commisit. 3. Locum & tempus, quo perpetratum est. 4. Qua-

4. Qualitatem, secundum quam factum. 5. Quantitatem facinoris. 6. Eventum qui est subsecutus. *l. 16. §. 1. & seqq. D. h.* Semper pœnam molliat interpretatione, & grassantibus delictis supplicia exasperet. *d. l. 16. §. fin. l. pen. D. h.*

Qui debent puniri?

Tantùm delinquentes, non ipsorum hæredes. *l. 22. C. l. 26. D. h.* licet etiam sint filii. *dd. ll.* Imò ob patris delictum nec publicabuntur bona filii, licet ex fideicommisso per patrem obveniant. *l. 3. D. de interd. & de legat.*

Possuntne pœnæ remitti?

Nequaquam, nisi ex maximâ causâ princeps existimaverit differendam esse pœnam, quia populo hoc profuturum est, ut si ejus sit roboris vel artificii, vel talia ejus sint merita in rempublicam & esse possint, ut cum summo detrimento status publici delinquens occideretur. *l. 31. D. h.*

Tit. 20. De bonis damnatorum. Tit. 49. Lib. 9. Cod.

Quid juris in bonis damnatorum?

Ea jure novissimo non fiunt lucro judicibus aut eorum officiis, nec fisco, sed descendentibus & ascendentibus, & ex latere usque ad tertium gradum si supersint applicantur. Vxores dotem & ante nuptias donationem accipiunt: si verò sine dote sint, de substantia mariti accipient partem legibus definitam, sive filios habeant sive non. Si neminem horum habeant delinquentes, admittetur fiscus. *Nov. 134. cap. fin.*

Nullumne ergo crimen excipitur?

Solum majestatis læsæ. *d. Nov 134. cap. ult. auth. bona damnatorum C. h.* cui addi potest crimen hæreseos. *auth. Gazaros C. de hæretic.* ex const. Frideric.

Ne sine jussu Principis certis judicibus liceat confiscare. Tit. 48. Lib. 9. Cod.

Possuntne judices confiscare per sententias bona delinquentium?

Nullis hoc est permissum sine principis assensu, nisi

nisi in summa potestate administrationis sint positi, quales sunt præfecti prætorio. *l. unic. C. h.*

Tit. 21. De bonis eorum, qui ante sententiam vel mortem sibi consciverunt, vel accusatorem corruperunt. Tit. 50. Lib. 9. Cod.

Quid juris in illis, qui ante sententiam mortem sibi consciverunt?

Si id fuerit factum post accusationem institutam, vel, cùm in scelere deprehensi essent, metu condemnationis, etiam bona fisco addicentur. *l. 3. ff. h.* si istius criminis rei fuerint, ex quo bona essent publicanda. *d. l. 3. §. 2. & 3.*

Quid, si ex tædio vitæ, vel impatientia doloris, vel alio modo manus violentas sibi quis intulerit?

Bona ad successores pertinebunt. *d. l. 3. §. 4. l. 1. C. h.*

Quid, si morte conscita, nulla justa causa præcedente, in reatu decesserit, & hæredes parati sint causam suscipere?

Si parati sint hæredes ostendere, defunctum esse innocentem, non sunt publicanda bona, nisi de crimine fuerit probatum. *d. l. 3. §. fin.*

Estne puniendus graviter, qui manus sibi intulit, non se occidit?

Si sine causa, graviter puniendus est: qui enim sibi non pepercit, nec aliis parcet. *d. l. 3. §. 6.* Si autem quis ex tædio vitæ vel ob dolorem id commiserit, non ita severè punietur. *d. §. 6.*

Quæ erit præsumptio in dubio, an ex an sine causa id factum?

Semper in melius. *arg. d. l. 3. §. penult.* ideoque si incarceratus inveniatur occisus, & sit causa excusandi, is non præsumetur sese occidisse.

Tit.

Tit. 22. De interdictis, & relegatis, & deportatis.

Quid est relegatio?

Ejus duo sunt genera. Aut certa insula assignatur, aut non, sed provinciis tantùm interdicitur. Si assignetur, est deportatio. *l.7.pr.h.* quæ tollit jus civitatis. Si non assignetur, est relegatio, quæ nec bona, nec civitatem adimit. *l.1. l.7. pr. & §.4. D.h.*

Tit. 23. De sententiam passis & restitutis. Tit. 51. Lib. 9. Cod.

Potestne qui sententiam est passus ob crimina restitui?

Non potest, nisi ex magnâ causâ, & non à judice, sed à principe, nec in præjudicium privati, sed tantùm in detrimentum sui fisci. *l. 7. & 10. D.h.*

Quid, si in genere sit restitutio facta?

Stricte debet id accipi, quod magis remissa videatur esse pœna, quam restitutio secundum omnia facta.

Tit. 24. De cadaveribus punitorum.

Quid dispositum jure circa cadavera damnatorum?

Non sunt neganda cognatis vel quibuslibet aliis petentibus ad sepulturam. *l.1. & 3. D.h.* nisi exemplum sit statuendum. *arg. d.l.1.*

PANDECTARUM LIBER XLIX.

De relationibus. Tit. 61. Lib. 7. Cod.

Si sententia sit ferenda, annon potest causæ dubiæ remissio ad superiorem fieri?

Potest fieri non quidem in quæstionibus facti. *l. 79. §. 1. D. de judic.* sed juris. *d. l. 79. §. 1. junct. l. fin. C. de legib.* non tantùm relatio ad supremum judi-

judicem. *l.* 1. *& t. tit. h.* verum etiam ad principem. *l.* 1. *& t. t. C. h.*

Annon relatio est sublata jure novissimo per Nov. 125. C. 1.?

Non omnis relatio *d. Nov.* est sublata, sed ejus facilitas antequam causa perfecte fuerit examinata.

Quid fieri debet, cum relatio facienda est?

Tenetur judex, qui de relatione facienda interlocutus est, consultationis sive relationis exemplum litigatoribus apud acta edere, ut si cui forte minus plena vel contraria videatur, is refutatorias preces, quæ judicis relationem refutent, apud acta sine dilatione offerre possit. *l.* 1. 2. *C. h.*

Poteritne judex interim pronunciare sententiam?

Non, sed exspectandum est responsum Principis. *l.* 1. *C. h.* & quod ex rescripto Principis pronunciabitur, non pro Principis sed reputabitur pro judicis sententia, adeoque ab ea poterit appellari. *l.* 1. §. 1. *ff. de appellat.* adde *l.* 1. *ff. quand. appell.*

Tit. 1. De appellationibus & relationibus. Tit. 62. Lib. 7. Cod.

Quibus modis sibi consulet, qui per sententiam se gravatum arbitratur?

Sunt varii; verùm inter alios præcipuè eminet appellatio.

Quid est appellatio?

Est ab inferiori judice ad superiorem, à sententia vel gravamine facta provocatio. *l.* 1. *ff. h.* §1 c 2

Quomodo distinguitur?

Est alia judicialis, alia extrajudicialis. Illa est à sententiis definitivis vel interlocutoriis. *d. l.* 1. Hæc fit ab actibus extrajudicialibus; veluti, si quis ad honorem vel munus publicum sit nominatus vel electus. *l.* 4. 7. *C. h. l.* 1. §. 2. *D. quand. appell.*

Si unus ex pluribus appellaverit. Tit. 68. Lib. 7. Cod.

Qui possint appellare?

Non tantùm condemnati sive suo. *l.* 20. §. 1. *D. de appellat.*

pellat. sive alieno nomine. *l.1.§.13.D.quand. appellat.* verum etiam omnes, quorum interest. *l.1.D.de appell. recip. l.2.§.1.D.quand. appell. l.5.D. de appellat.*

Quid, si unus ex pluribus appellaverit?

Etiam ejus appellatio proderit non appellantibus, adeoque victoria in causa appellationis proficiet omnibus. *l. 1. C. h.* modò sit una atque eadem defensionis causa & condemnatio. *l.2. C. h. junct. l. 17. D. de appellat.*

Quid, si condemnatio in causa appellationis sit facta adversus plures, & unus appellaverit?

Tantùm nocebit condemnatio appellanti. *l.3.§.2.D. eod.* strictior enim est interpretatio in condemnatione, in victoria verò latior.

Si de momentanea possessione fuerit appellatum. Tit. 69. Lib. 7. Cod.

In quibus causis admittitur appellatio?

In omnibus tam civilibus quam criminalibus, tam majoribus quam minoribus. *l.20. C. de appell.* nisi statutis locorum aliter sit receptum.

Quid, si de momentanea possessione fuerit appellatum?

Vix permittitur appellatio, & ea non obstante sententia mandabitur executioni. *l. unic. C. h.*

A qua sententia ergò permissum est appellare?

Non tantùm à definitiva, atque valida. *l.23.§.l.1.D. 21.C. de appell.* verum etiam ab interlocutoria, quæ vim definitivæ vel gravamen irreparabile habet. *l. 7. §.2.D. de minor. l.2. ff. de appellat. recip.*

Quando interlocutoria vim definitivæ habet?

Cum determinat articulum, qui facit per consequentiam ad victoriam, vel per quam absolvitur reus ab instantia.

Quid jure Canonico statutum circa appellationem ab interlocutoria?

Eo jure permissum est sine ulla distinctione ab interlocutoria appellare. *cap. super. x. h. Clement. 1. in fin. de sequestr. fruct.*

Quid,

Quid, si sententia diversas habeat particulas?

Licebit etiam à minima appellare. *cap.* 11. *x. de appell.* nec reliquæ rescindentur, nisi connexæ sint. *l.* 29. §. 1. *D. de minor.*

Tit. 2. A quibus appellare non licet.

De sententiis præfectorum prætorio. Tit. 42. Lib. 7. Cod.

A quibus appellare non licet?

Non licet à Principe. *l.* 1. §. 1. *D. h.* Nec à senatu supremo, sive à præfecto prætorio, qui vice Principis judicat. *d. l.* 1. §. 2. *l. unic. C. h.* Nec ab eo, à quo non appellari ante convenerat. *d. l.* 1. §. 3. Nec ab eo, qui à Principe datus est, ne liceret ab eo provocare. *d. l.* 1. §. *fin.* Nec à sententiæ executore. *l.* 4. *de appell.* nisi modum in executione excedat. *l.* 2. *C. quorum appell.* vel gravamen aliter non possit reparari. *l.* 2. *D. appell. recip.* vel, nisi executor perperam interpretetur sententiam. *d. l.* 4. §. 1.

Tit. 3. Quis à quo appelletur.

Ad quem appellandum?

Semper ad majorem judicem. *l.* 1. *ff. de appell.* non ad parem. *l.* 4. *D. de recept. arbit.* multo minus ad minorem. *l.* 6. *C. de appell.* Requiritur deinde ut gradatim proxime superior appelletur: &, si omisso medio ad superiorem sit provocatio facta, remitti debet causa ad judicem præteritum. *l.* 21. *D. de appell.* quod jure canonico secus est. *t.* 7. *x. eod.*

Quid, si quis errans ad minorem appellaverit?

Non intelligitur esse facta appellatio. *l.* 1. §. 3. *D. h.* Sin autem quis ad parem vel majorē appellaverit, error non nocebit. *d. l.* 1. §. *penult.* sed causa ad illum remittetur, qui appellari debuit.

Ad quem provocabitur à delegato?

Ad delegantem, vel eum, à quo datus est. *l.* 1. 2. *ff. h.* verum ab eo, cui mandata est jurisdictio, appellabitur is, ad quem à mandante appellaretur. *l.* 1. §. 1. *D. h.* uti & à vicario, non ad substituentem, sed ad eum, qui à substituente provocaretur. l. 2. sod.

Tit. 4.

Tit. 4. Quando appellandum ſit & intra quæ tempora.

De temporibus & reparationibus appellationum ſeu conſultationum. Tit. 63. Lib. 9. Codic.

Quomodo eſt appellatio inſtituenda?

Vel in continenti ſtante judicio, cum ſententia definitiva pronuntiata eſt, vel ex intervallo. In continenti fieri poteſt viva voce. *l. 2. D. de appell.* ex intervallo tantùm in ſcriptis. *l. 1. §. ult. ff. de appellat. l. 28. C. eod.*

An eodem modo ab interlocutoria, quo à definitiva appellatur?

Ab interlocutoria, & ab extrajudicialibus tantùm in ſcriptis appellatur. *cap. cord. de appellat. in 6.* expreſſis gravaminum cauſis. *arg. l. 18. C. de appellat.*

Intra quæ tempora appellandum eſt?

Iure noviſſimo intra decendium. *auth. hodie. C. de appellat.* computandum à die ſententiæ latæ. *Nov. 23. l. 1. §. 5. ff. h.* ſiquidem victus ſciat ſententiam contra ſe eſſe latam. *d. §. 5.*

Curritne hoc decendium perpetuo?

Non currit, ſi compromiſſum in cauſis ſit factum. *auth. ſi tamen. C. h. t.*

Ne liceat in unâ eademque cauſâ tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retractare. Tit. 70. Lib. 7. Cod.

Licetne ſæpius provocare?

In unâ atque eâdem cauſâ, ſuper iiſdem articulis, & inter eoſdem litigantes non licet provocare tertiò. *l. unic. C. h.* niſi judex in ſententiâ tertiâ novum gravamen impoſuerit.

Tit. 5.

Tit.5. De appellationibus recipiendis vel non. Tit.65. Lib.7. Cod.

Solentne omnes appellationes recipi?

Variis ex cauſis non recipitur appellatio. 1. eſt, ſi quis ex contumacia vere ſit condemnatus. *l.* 1. *C. h. t.* quod procedit perpetuo in civilibus, non ita in criminalibus, in quibus etiam invito vel non urgente reo provocatio eſt permiſſa. *l.6. ff. l.29. C. de appellat.* niſi publicè interſit ſtatim puniri. 2. Si quis male geſſerit officium publicum. *l.3. C.h.* 3. Si quis crimen ſine tormentis ſit confeſſus. *l.2. C.h.* 4. Si officialis à ſuo judice ex delicto ſit condemnatus. *l. 3. C.h.* 5. Si ſententia ſit lata ſuper juramento. *arg. l.2. D. de juriſdict. junct. l.1. §.3. D. à quib. appell. non lic.*

Tit. 6. De libellis dimiſſoriis, qui apoſtoli dicuntur.

Quid fieri debet ubi appellatio intra tempus legitimum eſt facta?

Petendi ſunt intra triginta dies, ex die ſententiæ numerandos. *l.24. C. de appellat.* apoſtoli, qui ſunt literæ dimiſſoriæ, ab eo à quo appellatum eſt, ad eum qui appellatur. *l. unic. C.h.*

Sufficitne ſemel vel ſæpius petiiſſe?

Solent hac formula peti; *inſtanter, inſtantius, inſtantiſſime.* ſufficit autem petiiſſe intra dictum tempus. *d. l. unic. §. 2.*

Intra quod tempus offerendi ſunt hi apoſtoli?

Solet judex, à quo provocatio eſt facta, addere tempus, quod ſufficere videtur.

Intra quod tempus inſtantia appellationis ad finem eſt perducenda?

Hodie ſecundum mores certum tempus non eſt huic rei præſcriptum. aſt jure civili eſt annus, vel ex juſtâ causâ biennium. *auth. ei qui. C.h. Nov.49. in princ.*

Tit. 7. Nihil novari appellatione interposita.

Poteſtne ſententia executioni mandari appellatione pendente?

Nihil innovari aut executioni interim mandari poteſt. *l. unic. C. h.*

Eſtne innovatio, ſi expenſæ coram judice, à quo appellatum eſt, taxentur?

Nequaquam. *arg. l. 21. §. 1. & §. ſed etſi. D. qui teſtam. fac. poſſ.* Eſt enim hæc taxatio ſequela prioris ſententiæ.

Quid, ſi appellans quid attentaverit vel innovaverit?

Indignus eſt beneficio appellationis, & judex, à quo contra ipſum procedit, acſi non eſſet appellatum. huc fac. *cap. an ſit deferendum 42. x. de appellat.*

Quid, ſi appellatus quid innovet?

Revocatur innovatio per viam attentati. *cap. 1. x. de appellat.*

Tit. 8. Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur.

Quando provocare non eſt neceſſe. Tit. 64. Lib. 7. Cod.

Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcinduntur?

Omnes, quæ ipſo jure ſunt nullæ; uti ſi directò expreſſum errorem juris contineant. *l. 19. ff. de appellat.* 2. Si contra rem judicatam prolatæ ſint. *l. 1. C. h.* 3. Si judex incompetens eas tulerit. *tot. tit. C. ſi à non competent. jud.* 4. Si contra ordinem judiciorum ſint pronunciatæ. *l. 4. C. de ſentent. & interlocut.* 5. Si non omnes judices dati dixerint ſententiam. *l. 4. C. h.* 6. Si ſine prorogatione partium judex delegatus judicaverit ultra diem ſuæ commiſſionis. *l. 6. C. h.* vel modum ſuæ poteſtatis exceſſerit. *l. 5. C. h.* vel in calculo erraverit, vel quis ob contumaciam ſit condemnatus, aut impoſſibile ſit præceptum judicis, vel condemnatus eo tempore quo judex eſt datus vel pronunciatum eſt, non ſit in rebus humanis. *l. 1. 2. 3. C. h.*

Tit. 9. An per alium possunt reddi causæ appellationis.

Possuntne per alios causa appellationis reddi?

In pecuniariis procurator intervenire potest. *l. 1. D. h.* In criminalibus verò, etsi quidem pro eo, qui ad supplicium ducitur, quivis possit appellare, sive sit mandatarius sive non, sive ejus intersit sive non, tamen causa appellationis per procuratorem defendi non potest in aliis, quàm in quibus est pœna relegationis vel minor. *d. l. 1. ff. h.*

Tit. 10. Si tutor, vel curator, vel magistratus creatus appellaverit.

Quid, si illi, qui nominati sunt ad munera publica, appellaverint?

Si causas justas excusandi non probaverint, periculum medii temporis ad ipsos pertinebit. *l. 1. ff. h.* Et, si tutor vel curator retentus provocaverit, & ante causam actam moriatur, successores ejus propter periculum medii temporis causas appellationis necesse habent reddere. *l. 2. ff. h.*

Tit. 11. Eum qui appellaverit in provincia defendi.

Is, qui appellavit, ubi defendetur?

In provincia quoad alias causas, licet appellationis causa peregrinetur. *l. 1. ff. h.*

Quid, si reipubl. causa quis absfuerit?

Non habebit necesse se defendere in provincia. *l. 2. ff. h. l. 2. ff. in jus vocand.*

Tit. 12. Apud eum à quo appellatur aliam causam agere compellendum.

Poteſtne is, qui appellavit, suspectum in aliis causis dicere judicem?

Hoc jure utimur, compellendum esse eum, qui appellavit,

pellavit, apud judicem, à quo appellavit, causas quas habet, agere, nec is utetur hoc prætextu, quod apud offensum judicem non debeat experiri: quia potest denuo provocare. *l. 1. D. h.*

Tit. 13. Si pendente appellatione reus moriatur.

Quid, si pendente appellatione mors intervenerit?

Si appellans hæredem non reliquerit, appellatio evanescit: si verò ei exstiterit hæres, is causam appellationis defendet, sed non aliter quam si fisci vel alterius intersit. *l. unic. pr. ff. h.*

Quid, si tutor in pupilli negotio appellatione interposita decesserit?

Hæres ejus defendet causam appellationis, nisi rationes sint redditæ. *d. l. unic. §. 1.*

Suntne & alii modi, quibus consulitur condemnatis?

Sunt plurimi; uti inter alios sunt Restitutio in integrum, de qua *lib. 4. Digest.* actum est, Supplicatio, Querela nullitatis, Revisio, Syndicatus.

Quid est supplicatio?

Est petitio proposita principi in hunc finem, ut detur facultas proponendi errorem in judicato. de quâ *in auth. quæ supplicatio. C. de precib. imperat. offerend.*

Quis error hic intelligitur?

Tantum facti, non juris. *l. præfecti D. de minor.*

Quæ differentia est inter appellationem & supplicationem?

1. Appellatio est remedium juris communis; supplicatio gratiæ sive benignitatis. 2. Appellatio suspendit executionem. *tot. tit. nihil novand. appell. pendent.* non supplicatio. *d. auth. quæ supplicatio.* 3. Appellatur intra decennium. *auth. hodie C. de appellat.* supplicationi datur alterius tempus. 4. Appellatio fit ob iniquitatem judicis; supplicatio ob errorem. *d. l. profecti.* 5. De appellatione cognoscit alius judex. *l. 1. ff. de appellat.* de supplicatione, qui ante judicavit, vel cum illo alii. *d. auth.* 6. Appellari potest bis. *l. unic. C. ne lic. in un. eademque.* supplicari tantum semel. *d. auth. & l. si quis. C. de prec. imperat.*

Quæ est querela nullitatis?

Per quam allegatur nullitas sententiæ, atque ob eam prior sententia reformari & corrigi petitur. habetque hæc multas causas, vel ob defectum, vel ob præposterationem. Defectus est, vel in legitimatione personarum judicii, vel in actione instituta, vel in ordine processus neglecto. Præposteratio, quando causæ cognitio & examinatio non præcedit, sed sequitur sententiam latam.

Quid est revisio?

Est beneficium obtentum à Principe, ut processus, in quo à supremo senatu sententia est dicta, rursus examinetur ex iisdem actis, per eos, qui isti rei sunt præfecti. Hujus effectus est, ut, si fiat intra decem dies à sententia lata, executio quidem non impediatur, sed cogatur pars adversa fidejussores præstare de restituendo, si sententia fuerit retractata: si verò fiat post decendium ac intra biennium, possit fieri executio nulla præstita à victore cautione. *d. auth. quæ supplicatio.* Et à sententia revisorum non datur appellatio, revisio, vel supplicatio.

Quid est Syndicatus?

Est accusatio judicis ob sententiam; uti si litem suam fecerit dolo aut concessione aliqua nimis iniquâ. Hanc ob causam constitutum est jure civili, ut judices post depositam administrationem quinquaginta dies in certis locis permaneant. *l. unic. C. ut omnes judices.*

De nonnullis ex jure publico. Tit. 14.
De jure fisci.

Suntne nonnulla privilegia fisci?

Sunt plurima. 1. Fisco datur jus pignoris ex omni contractu. *l. 46. §. 3. ff. h.* In pœnis verò omnibus creditoribus postponitur. *l. 17. ff. h.* 2. Retinere potest conductores vectigalium etiam invitos post tempus conductionis, siquidem conductores maximos fructus receperint. *l. 11. §. fin. ff. de publican.* 3. Cogere potest etiam reos ad editionem instrumentorum, quæ ad causam, de qua agitur, pertinent. *l. 3. ff. de edendo.* 4. Potest convenire debitores debitorum, si vel principales

cipales debitores defecerint, vel ex rationibus fisci nomina facta probentur, vel ex contractu fiscali debitores conveniantur. *l.* 3. §. 8. *ff. h.* 5. Pacti dato pretio etiam modico cum delatoribus in fisci causis habentur pro confessis, &c.

Tit. 15. De captivis & postliminio & redemtis ab hostibus. Tit. 21. Lib. 8. Cod.

Quid juris in captivis reversis?

Si ab hostibus, qui sunt, quibus publicè bellum est à populo indictum, reversi fuerint, jure postliminii restituuntur & quoad res & quoad personarum jura. *l.* 3. *D. h. junct. l.* 24. *D. eod.*

Quid, si qui sint redemti ab hostibus?

Sunt nexu pignoris obligati quamdiu redemtori satis-fecerint. *l.* 12. §. 4. *D. h.* nisi animo donandi sit lytron erogatum. *l.* 17. *C. h.*

Tit. 16. De re militari.

Possuntne ad militiam cogi cives?

Possunt. *l.* 4. §. 10. & 11. *ff. h.* nisi excusentur ob ætatem vel similem aliam causam, aut privilegium singulare.

Quomodo distinguuntur?

Sunt vel tirones, qui ad militiam instituuntur, vel veterani, vel gregarii, vel centuriones, vel tribuni, vel præpositi, vel duces, &c.

Quomodo puniuntur ob delicta?

In delictis militaribus remitti debent ad ducem etiam in levioribus, sed in communibus gravioribus exemplo opus est, ab ordinario puniuntur. *l.* 3. *D. h.*

Tit. 17. De Castrensi peculio.

Quid est peculium castrense?

Quod filiofamilias in militia agenti à parentibus vel aliis est donatum, vel ex causa militiæ acquisitum, quod non haberet nisi militaret. *l.* 11. *D. h.*

Quæ sunt in eo privilegia?

Filiusfamilias in eo est loco patris-familias. *l.* 2. *ff. ad SCt. Maced.* & plenum habet dominium & admi-

niſtrationem, cum poteſtate quolibet modo inter vivos vel ultima voluntate diſponendi.

Tit. 18. De veteranorum privilegiis.

Qui ſunt veterani?

Aliquando ſunt, qui tyrocinium depoſuerunt: aliquando qui honeſte ſacramento ſunt miſſi. Hi qui militia ſunt miſſi, habent prærogativam, ut nec fuſtibus cædi, nec beſtiis objici poſſint. *l.* 1. *D. h.* Et excuſantur à perſonalibus. *l.* 2. *D. h.* ſuntque loco decurionum. *l.* 3. *eod.*

PANDECTARUM

LIBER L.

Tit. 1. Ad municipalem & de incolis. Tit. 38. & 39. Lib. 10. Cod.

Qui ſunt municipes?

In genere, ſuæ cujuſque civitatis cives, & qui in eodem municipio ſunt nati. *l.* 1. §. 1. *ff. h. l.* 228. *ff. de verb. ſignif.* In ſpecie cives Romani ex municipiis, ſuis legibus utentes. *d. l.* 1. §. 1. ſic dicti, quod munera civilia capiant. *l.* 18. *in fin. ff. de verb. ſignif.*

Quid facit municipem?

Nativitas, ſive origo, manumiſſio, adoptio. *l.* 1. *princ. &* §. 2. *ff. h. junct. l.* 6. §. *fin. l.* 7. 15. §. 5. *l.* 16. *ff. h.*

Quid in municipibus receptum eſt?

Vt cogantur tam ad munera perſonalia, quàm realia, ſive ſint patres ſive filii, ibi, unde originem ducunt. *l.* 6. *l.* 22. §. 2. *ff. h.* licet alibi habeant domicilium. *Dd. Ll. junct.* §. 1. *d. l.* 6. Pariter quoque fruuntur omnibus commodis & honoribus municipii.

Quid, ſi quis ſubire munera nolit?

Damnum reipubl. præſtabit. *l.* 21. *pr. ff. h.* niſi juſtam habuerit cauſam excuſandi.

Quis eſt incola?

Qui domicilium tantum in municipio habet, & munerum & honorum non eſt particeps. *l.* 239. §. 2. *ff. de verb. ſignif. l.* 20. *C. h.*

Poteſtne pro lubitu domicilium quis conſtituere?

Poteſt quiſque habere domicilium ubi velit, modò ipſi non ſit interdictum. *l.* 31. *ff. h.* etiam in pluribus locis, ſi utrobique ſe quis inſtruxit tanquam incola. *d. l.* 6. *§. penult.*

Quomodo conſtituitur domicilium?

Non ſolà emtione domus, vel ejus poſſeſſione. *l.* 17. §. 5. & 13. *ff. h. l.* 4. *C. de incol.* nec ſola conteſtatione; ſed re & facto. *l.* 20. 27. §. *penult. ff. h.*

Quo tempore ſtudioſus domicilium in civitate habet?

In dubio, cum per decennium eodem in loco habitavit. *l.* 2. *C. de incol.*

Quid, ſi incola muneribus publicis deſtinatus, renunciet incolatui?

Non poterit, niſi perfecto munere. *l.* 34. *ff. h.*

De Decurionibus & filiis eorum. Tit. 31. Lib. 10. Cod.

Qui ſunt decuriones?

Curatores ſive defenſores civitatum. in quorum ordinem ſunt eligendi potiores ac ditiores, & quidem gradatim. *l.* 6. 7. 11. *ff. h. l.* 11. *ff. de muner. & honor.* etiam ſpurii, niſi legitime quæſitus ſit competitor. *l.* 3. §. 2. *ff. h.*

Qui non poſſunt eſſe decuriones?

Relegati, ignominioſe ordine moti, criminum capitalium rei, & qui pluribus functionibus diſtringuntur. *l.* 2. 3. 13. *D. h. l.* 15. 17. §. 4. 12. *D. ad municip.*

Quid pertinet ad officium decurionum?

Adminiſtrare rempublicam, tributa exigere, tractare pecuniam publicam. *arg. l.* 2. §. 1. *l.* 8. *l.* 17. §. 7. *D. ad municip.*

Quæ ſunt privilegia decurionum?

Non poſſunt torqueri de jure civili, &, ſi pauperes ſint, ex publico alendi ſunt. *l.* 8. *D. h.*

Tit. 3. De albo ſcribendo.

Quo ordine ſcribi debent nomina decurionum in albo?

Ut lege municipali præcipitur: quæ ſi ceſſet, primo loco collocandi, qui dignitates Principis judicio conſecuti ſunt; ſecundo autem ſecundum tempus,

quo quisque munere est functus. Qui ordo & in sententiis dicendis observandus est.

Tti. 4. De muneribus & honoribus. Tit. 40. & 41. Lib. 10. Cod.

Quomodo distinguuntur munera?

Sunt vel patrimonii, in quibus sumtus exigitur; vel personalia, quæ labore & sollicitudine animi geruntur; vel mixta, quæ non tantum labore & sollicitudine, sed & cum sumtu expediuntur. *l.* 1. *pr.* §. 1. *& seqq.* *l.* 18. *pr.* §. 1. *& seqq. ff. h.*

Da species munerum patrimonialium?

Sunt munitiones viarum, collationes prædiorum, aliæque contributiones.

Da exempla personalium?

Administrationes reipubl. tutelæ, vel curæ.

Tit. 5. De vacatione & excusatione munerum.

Incumbitne omnibus necessitas obeundi munera sibi demandata?

Necessitas omnibus est imposita, adeò ut pignoribus captis compelli possint, nisi justam habeant causam excusandi.

Propter quas causas datur excusatio?

In personalibus 1. Propter ætatem. *l.* 3. *C. qui ætate lib.* 10. ita ob senectutem. *l.* 1. *C. eod. l.* 2. §. 1. *ff. h.* minores vero viginti quinque annis ad honores & rempublicam administrandam non admittuntur. *l.* 8. *ff. de muner.* 2. Propter numerum liberorum, non quoad honores, sed alia personalia. *l.* 3. §. 12. *ff. de muner. & honor. l.* 2. §. 3. *ff. h.* 3. Ob adversam valetudinem. *d. l.* 2. §. 7. ac alias multas causas.

Tit. 6. De jure immunitatis.

Annon possunt aliqui esse singulariter immunes ex beneficio principis?

Possunt, siquidem à principe id fuerit concessum. quod privilegium ad hæredes non pertinet. *l.* 1. §. 1. *ff. h.* nisi ita fuerit concessum. *l.* 4. *ff. h.*

Quid,

Quid, si simpliciter collegio sit immunitas concessa?

Immunitas ea perpetua est. *l. penult. §. penult. D. h.*

Tit. 7. De legationibus. Tit. 93. Lib. 10. Cod.

Habentne & legati vacationem à muneribus?

Habent, non tantùm tempore legationis, sed & post eam, usque ad biennium. quam & habet pater, si filius decurio pro patre legationis munus susceperit. *l. 7. 8. ff. h.*

Quis proprie legatus dicitur & esse potest?

Qui reipublicæ nomine missus est. Legatus vero esse non potest is, qui postulare nequit.

Potestne legatus contra rempublicam suam postulare quid à principe?

Potest, non per se, sed per alium. *l. 2. pr. D. h.*

Daturne actio adversus legatum?

Non tam interest, ubi quis crediderit an stipulatus sit, quam illud, an actum sit, ut legationis tempore solveretur. *l. 3. ff. h.*

Tit. 8. De administratione rerum ad civitatem pertinentium.

Quod est officium eorum, qui administrant res civitatum?

Vt rationes secundum fidem datorum & acceptorum ponant. *l. 2. §. 2. D. h.* Fundus reipublicæ locent: non committant exactiones operum sine cautione. *l. fin. §. 2. D. h.* & omnia faciant, ut viri boni facerent.

Quam culpam præstare debent?

Et latam, & levem. *l. 6. D. h.* si negligentiores in rebus distrahendis fuerint, tenentur in simplum: ob fraudem autem in duplum conveniuntur. *l. fin. §. 4. D. h.*

Debetne unus alterius collegæ nomine teneri?

Debet, si intervenire & prohibere eum potuerit. *d. l. fin. §. 8.*

Debentne administratores pericula nominum præstare?

Debent præstare periculum non omnium nominum, sed eorum duntaxat, quæ deteriora facta sunt tempore administrationis. *d. l. fin.* §. 9.

debitorum

Tit. 9. De decretis ab ordine faciendis.

Valentne decreta decurionum?

Valent hisce concurrentibus. 1. Si fiant non ambitiosè & de iis quæ pertinent ad salutem civium, ut de Medicis constituendis, vel salariis in causam utilem. *l.* 1. *l.* 4. §. 2. *ff. h.* 2. Si fiant ab omnibus vel duabus, tertiis partibus præsentibus. *l.* 2. 3. *ff. h.*

Quos tenent decreta l. fin. ff. h.?

Eos, qui subsunt decurionibus, & non ignorant decreta. *l. fin. ff. h.*

Debentne decreta mutari?

Non, nisi rescissio prioris decreti ad publicam utilitatem respiciat. *l.* 5. *ff. h.*

Tit. 10. De operibus publicis. Tit. 12. Lib. 8. Cod.

Quid juris est in operibus publicis?

Quod, si ad utilitatem publicam pertineat, ut sunt mœnia, nihil fieri queat, nisi consulto Principe. *l. penult. ff. h.* Nec inscribi potest ullius quam principis nomen, & illius, cujus liberalitate opus est factum. *l.* 2. *ff. h.* Opera autem alia publica ad utilitatem reipublicæ quisque potest suo sumptu struere, etiam sine authoritate Principis, modo nihil fiat ad æmulationem vel materiam seditionis, nec ea extruantur circum theatrum & amphitheatrum. *l.* 3. *princ.*

De ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatis. Tit. 13. Lib. 8. Cod.

Quis examinabit rationes operum publicorum?

Curator sive pater civitatis. *l. unic. C. h.* adeò ut nomine cessationis teneatur. *l.* 1. *ff. de oper. publ.*

Tit. 11. De Nundinis. Tit. 6. Lib. 4. Cod.

Quis potest constituere nundinas?

Solus Princeps, & cum constitutæ sunt, non utendo decennii tempore amittuntur. *l. 1. ff. h.*

Quæ sunt privilegia nundinarum?

In iis ob debitum privatum nemo conveniri, præcludi vel arrestari potest. *l. unic. C. h.* quâ sc. agitur de contractibus ante initis. Ex iis enim, quæ in nundinis fiunt, actio juste instituitur.

Tit. 12. De Pollicitationibus.

Quid, si quis pollicitus sit reipubl. aliquod opus?

Siquidem sine causâ pollicitatio sit facta, ea est nullius momenti. *l. 1. §. 1.* nisi opus cœperit fieri. *d. l. 1. §. 2. & seqq.* Causa autem justa est, si honoris vel decreti impetrandi gratia, aut ob incendium aliudve damnum reipublicæ illatum pollicitatio sit facta. *d. l. 1. §. 1. l. 4. D. h.*

Quid juris est in voto?

Si quis rem aliquam voverit, hoc est, Deo obligaverit, obligatur voto, & hæc res personam voventis, non rem quæ vovetur obligat. *l. 2. ff. h.*

Tit. 13. De variis extraordinariis cognitionibus, & si judex litem suam fecisse dicetur.

Quomodo judicatur in omnibus causis?

Prætor ipse ordinario non judicat, sed constituit judices pedaneos ad judicandum. Sunt verò nonnulla causarum genera, in quibus ipse extra ordinem cognoscit, non per ordinarium modum procedendi, sed extraordinarium.

Quomodo distinguuntur cognitiones?

In quatuor genera. Aut enim de honoribus sive muneribus gerendis, aut de re pecuniaria, aut de existimatione alicujus, aut de capitali crimine quæritur. *l. 5. ff. h.*

Quomodo in re pecuniaria?

Variis ex causis: ut si agatur de salariis præceptorum

rum in studiis liberalibus; quales sunt Rhetores, grammatici, & similes. *l.* 1. *pr.* & §. 1. 2. 3. 4. 5. 10. 11. 12. *D. h.*

Tit. 14. De proxeneticis.

Quid sunt proxenetica?

Sunt remunerationes, quæ solvuntur iis, qui præstant contrahentibus operam in negotiis contrahendis.

Possuntne jure licito peti?

Non est dubium, modo modus secundum qualitatem operæ servetur. *l.* 1. 3. *C. h.*

Teneturne proxeneta actione mandati, quod præfuerit mutuo contrahendo?

Nullo modo: quia monstrat magis nomen quam mandat, tametsi serio laudarit. *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 15. De Censibus.

Quomodo distinguitur census?

Census solet præstari vel ratione personarum per hominum capita. *l.* 3. *ff. h.* vel ratione rerum, præcipue quidem immobilium. *l.* 4. *ff. h.*

Tit. 16. De verborum Significationibus.

Quid comprehensum est hoc titulo?

Quæ sit nominum, verborum, & rerum, quæ per nomina exprimuntur, significatio.

Tit. 17. De Regulis Juris.

Quid sunt regulæ Iuris?

Sunt definitiones, quæ rem breviter explicant, & quasi gnomæ & axiomata generalia, ex quibus percipiuntur principia sive rationes, quibus jura singularia suffulciuntur.

DEO SIT GLORIA.

INDEX

INDEX

Omnium Titulorum qui hoc libello continentur.

DE

De

Iure

O.

Præto-

Qui-

 quid

FINIS.

